

В. В. ЧУМАК

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ, КРАЇН БАЛТІЇ
ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Монографія

**Харків
2019**

УДК 343.163:340.12
ББК 67.9(0) 301.163.1
Ч-90

Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 11 від 27.12.2018 р.)

Рецензенти:

Буханевич О. М. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Гетьман Є. А. – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу координації правових досліджень Національної академії правових наук України;

Новицька Н. Б. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри цивільного права та процесу навчально-наукового інституту права Університету державної фіскальної служби України.

Чумак В. В.

Ч-90 Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.

ISBN 978-966-342-418-7

Монографію присвячено комплексному дослідженню актуальних теоретико-методологічних, нормативно-правових, організаційних і практичних питань адміністративно-правових засад діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України. Визначено основні поняття та ознаки базових категорій, серед яких: поліція, поліцейська діяльність, адміністративно-правові засади, адміністративно-правовий статус та адміністративна правосуб'єктність. Встановлено та визначено європейські принципи діяльності поліції, їх співвідношення з вітчизняними принципами діяльності поліції, на основі їх аналізу запропоновано класифікацію принципів діяльності поліції. З'ясовано особливості реалізації форм і методів діяльності поліції у сучасних державах. Надається змістова характеристика адміністративно-правових засад превентивної та інтервенційної діяльності поліції Грузії та країн Балтії. Удосконалено зміст роз'яснювально-превентивної діяльності як складової соціального управління. Розглянуто актуальні питання зміни сутності інституту дільничного інспектора поліції на офіцера «першого контакту». На основі аналізу й узагальнення зарубіжного досвіду адміністративно-правових засад діяльності поліції Грузії та країн Балтії сформульовано положення, висновки, практичні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правових засад організації та діяльності поліції в Україні з урахуванням успішного міжнародного досвіду.

Монографію призначено для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів, працівників правоохоронних органів, представників громадськості і широкого кола читачів, які цікавляться актуальними питаннями адміністративного права та правоохоронних органів.

УДК 343.163:340.12
ББК 67.9(0) 301.163.1

ISBN 978-966-342-418-7

© В. В. Чумак, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СИСТЕМІ	
ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ	
1.1. Поліцейська діяльність як об'єкт адміністративно- правового регулювання в сучасній державі	10
1.2. Європейські принципи діяльності поліції та завдання щодо їх втілення в Україні.....	29
1.3. Завдання, функції та правові засади діяльності поліції.....	45
1.4. Розвиток форм і методів діяльності поліції в сучасних державах.....	64
1.5. Сучасні концепції поліцейського права та перспективи їх впровадження в Україні.....	92
Висновки до розділу 1	110
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ	
ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ	
2.1. Особливості організаційної побудови національних поліцейських систем Грузії та країн Балтії	114
2.1.1. Організаційно-функціональна структура загальнонаціональних поліцейських відомств Грузії та країн Балтії	114
2.1.2. Організаційні засади діяльності поліції на регіональному та місцевому рівнях Грузії та країн Балтії.....	169
2.2. Адміністративно-правовий статус поліції Грузії та країн Балтії	201
2.2.1. Національні поліцейсько-правові доктрини як базис для формування законодавства про поліцію Грузії та країн Балтії ..	201

2.2.2. <i>Адміністративна правосуб'єктність поліції як суб'єкта державної правоохорони Грузії та країн Балтії</i>	211
Висновки до розділу 2	239
РОЗДІЛ 3	
Адміністративно-правові засади превентивної та інтервенційної діяльності поліції Грузії та країн Балтії	
3.1. Роз'яснювально-превентивна діяльність поліції Грузії та країн Балтії як складова соціального управління	243
3.1.1. <i>Інноваційні підходи до організації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії</i>	243
3.1.2. <i>Правові стандарти реалізації діlnичним поліцейським (констебль) функції офіцера першого контакту (на прикладі естонської поліції)</i>	256
3.2. Організаційно-правові засади залучення громадськості до здійснення поліцейської діяльності у Грузії та країнах Балтії	266
3.3. Адміністративно-правове регулювання та особливості застосування примусових заходів поліцією Грузії та країн Балтії ..	283
Висновки до розділу 3	307
РОЗДІЛ 4	
Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності поліції Грузії та країн Балтії	
4.1. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Грузії та країн Балтії	311
4.2. Адміністративно-правові засади службової кар'єри в поліції Грузії та країн Балтії	329
4.3. Організація підготовки поліцейських кадрів у Грузії та країнах Балтії ..	369
Висновки до розділу 4	387
РОЗДІЛ 5	
Пропозиції щодо впровадження досвіду організації та діяльності поліції Грузії та країн Балтії в умовах реформування системи Міністерства внутрішніх справ України	
Висновки до розділу 5	428
ВИСНОВКИ	431
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	441

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АОП – асистент (помічник) офіцера поліції

ЗМОП – Загін міліції особливого призначення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ЄВРОСТАТ – Статистична служба Європейського Союзу

ЄС – Європейський Союз

САРА – сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

ВСТУП

Важливою складовою державного механізму будь-якої держави є органи державної влади, що реалізують державну політику у правоохоронній сфері. Відповідно, правоохоронні органи уповноважені державою на виконання основних завдань, серед яких: охорона та захист конституційного ладу, забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян, протидія правопорушенням, а також забезпечення законності та правопорядку. Від ефективної реалізації окреслених вище завдань залежать рівень безпеки суспільства та показник дотримання таких основоположних принципів, як: верховенство права та дотримання прав і свобод громадян. Забезпечення реалізації останніх є одним із чинників формування України як демократичної, правової та соціальної держави, а також ефективного функціонування інституцій громадянського суспільства.

Події Революції Гідності 2014 року дали потужний поштовх для кардинальних новітніх змін у правоохоронній системі, що сьогодні має наслідком функціонування Національної поліції України як органу сервісного зразка. Водночас активізація питань реформування правоохоронної системи з часом набула досить формалізованого вигляду, що не дозволило повною мірою забезпечити ефективне функціонування підрозділів Національної поліції України. Прогалини у чинному законодавстві України, що регулює питання організації та діяльності поліції, викликають складнощі в успішній реалізації поліцією покладених на неї законом завдань і функцій, а це, своєю чергою, призводить до високого рівня злочинності та порушення прав і свобод громадян.

З урахуванням сучасних трансформаційних змін і появою нових загроз безпеці України та основоположним правам і свободам громадян важливого значення набувають питання організації та діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, що здійснює завдання із протидії злочинності та охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, зокрема, шляхом дослідження успішного міжнародного досвіду організації та діяльності поліції. А відтак, особливу цінність для вдосконалення діяльності поліції в Україні складає досвід держав – членів Європейського Союзу, особливо тих, з якими Україну пов'язують спільне історичне минуле та традиції

функціонування державного апарату, а також тих держав, які були у витоків створення Національної поліції України та є ключовими партнерами у проведенні реформи правоохоронної системи. Такими державами є країни Балтії (Латвійська Республіка, Литовська Республіка та Республіка Естонія), а також Грузія. Зазначені держави пройшли досить тривалий та трудомісткий шлях реформування правоохоронної системи та створення поліції як органу, що надає сервісні послуги населенню, та мають сьогодні найбільші показники довіри населення до поліції.

Загальні й окремі питаннями реформування правоохоронної системи та вдосконалення діяльності органів і підрозділів поліції досліджувалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як: В. Б. Авер'янов, А. М. Алексійчук, В. Г. Атаманчук, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, В. М. Бевзенко, О. І. Беспалова, А. І. Берлач, Ю. П. Битяк, А. Л. Борко, С. М. Бортник, О. Г. Братко, М. М. Бурбика, І. О. Васильєв, М. Г. Вербенський, Є. А. Гетьман, О. П. Гетьманець, І. П. Голосніченко, Й. І. Горінецький, С. М. Гусаров, К. Ф. Гупенко, О. В. Джафарова, С. Ф. Денисюк, А. А. Дмитрієв, Є. В. Додін, О. Ю. Дрозд, І. В. Зозуля, І. О. Ієрусалимова, М. І. Іншин, А. М. Ключко, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. В. Конопльов, М. Ф. Криштанович, А. М. Куліш, К. Б. Левченко, В. А. Ліпкан, В. Я. Малиновський, О. А. Мартиненко, Р. С. Мельник, Т. П. Мінка, О. І. Миколенко, Л. В. Могілевський, В. В. Мозоль, О. М. Музичук, В. І. Олефір, Н. Л. Омельченко, П. В. Онопенко, М. П. Орзіх, В. М. Плішкін, О. С. Проневич, С. В. Петков, А. М. Подоляка, А. О. Рибалкін, О. В. Рябова, О. Ю. Салманова, О. Ю. Синявська, В. В. Сокурєнко, А. А. Стародубцев, С. Г. Стеценко, І. В. Фільштейн, Д. В. Швець, Ю. С. Шемшученко, С. В. Шестаков, О. С. Юнін, Х. П. Ярмакі, О. Н. Ярмишта й ін. Зазначені вчені зробили значний внесок у розвиток науки адміністративного права та правоохоронну діяльність. Проте наразі практично відсутні комплексні дослідження зарубіжного досвіду організації та діяльності поліції; не розкриті окремі питання, що стосуються оптимізації структури поліції та створення місцевої (муніципальної) поліції; не приділено уваги оптимізації системи поліції в цілому, що є особливо актуальним у зв'язку з приведенням вітчизняного законодавства відповідно до законодавства Європейського Союзу.

Це наукове дослідження сприятиме вдосконаленню адміністративно-правових засад діяльності та функціонування підрозділів Національної поліції України, а також дозволить значно покращити нормативно-правове регулювання організації їх діяльності. Воно допоможе удосконалити як національне поліцейське

законодавство, що врегульовує питання адміністративно-правових засад діяльності Національної поліції України, так і відомчі нормативно-правові акти, що регламентують окремі напрями її функціонування. При цьому вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності поліції в Україні має ґрунтуватися на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини та громадянина з урахуванням теоретико-методологічних розробок у досліджуваній сфері та практичного досвіду діяльності поліції як в Україні, так і за кордоном.

Таким чином, необхідність удосконалення у правоохоронній сфері державної політики й адміністративно-правового статусу Національної поліції України, оптимізації її функціонування, недосконалість поліцейського законодавства та недостатня розробленість вказаної тематики на теоретичному рівні обумовлюють актуальність дослідження успішного міжнародного досвіду організаційно-правових засад діяльності поліції.

Мета наукового дослідження полягає у тому, щоб на основі успішного досвіду організації та діяльності поліції за кордоном, міжнародного поліцейського законодавства та практики його реалізації надати ґрунтовні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності органів Національної поліції України та впровадження в Україні новітніх стандартів поліцейської діяльності.

Для досягнення поставленої мети в монографії вирішено такі комплексні завдання: визначено методологічні засади діяльності поліції в системі органів публічної влади сучасної держави; охарактеризовано організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Грузії та країн Балтії; досліджено поняття та сутність превентивної та інтервенційної діяльності поліції Грузії та країн Балтії; проаналізовано особливості адміністративно-правових засад кадрового забезпечення поліції Грузії та країн Балтії; запропоновано напрямки удосконалення організації та діяльності Національної поліції України з урахуванням успішного зарубіжного досвіду.

Наукова новизна монографії полягає у тому, що вона є одним із перших комплексних досліджень, в якому на основі аналізу доктринальних підходів, правового регулювання діяльності поліції за кордоном з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права розкрито специфіку адміністративно-правових засад діяльності поліції Грузії, країн Балтії, а також надано обґрунтовані висновки, пропозиції та практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-правових засад

діяльності органів Національної поліції України та впровадження в Україні новітніх стандартів поліцейської діяльності.

Монографію призначено для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів, працівників правоохоронних органів, представників громадськості і широкого кола читачів, які цікавляться актуальними питаннями адміністративного права та правоохоронних органів.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

1.1. Поліцейська діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в сучасній державі

Підвищення рівня добробуту громадян України – це європейський вектор розвитку України на сучасному етапі державотворення та активних процесів підвищення ефективності правоохоронної діяльності. В цьому контексті слушно наголошує Президент України, що для досягнення такої амбітної мети Україні потрібні три складники: мир, безпека та реформи. Метою реформ усіх сфер діяльності держави є досягнення добробуту, здоров'я та безпеки громадян України, забезпечення охорони яких є завданням органів поліції¹.

Кардинальні зміни, що відбулися у правоохоронній сфері, зокрема, Міністерстві внутрішніх справ України та «міліції» після подій Революції Гідності 2014 року, зумовлені прагненням українського громадянського суспільства до побудови демократичної, правової та соціальної держави з надійною та ефективною правоохоронною системою, де кожен громадянин почував би себе в безпеці. Всі вказані процеси більшою мірою торкаються саме органів правопорядку, як органів, чиє основне завдання – забезпечення основоположних прав і свобод громадян, підтримання публічної безпеки та порядку, протидія злочинності, а ефективна реалізація зазначених завдань неможлива без належної гармонізації чинного законодавства про поліцію, запровадження європейських стандартів і цінностей, а також

---

¹ Виступ Президента України на загальних дебатах 73-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zagalnih-debatah-73-yi-sesiyi-49938> (дата звернення: 15.12.2018).

використання успішного зарубіжного досвіду реформування правоохоронної системи.

Сучасна поліцейсько-правова доктрина визначає поліцію як орган, на який покладено обов'язок реалізації низки важливих для держави завдань і функцій, а тому важливе значення має визначення методологічних засад діяльності поліції в системі органів виконавчої (публічної) влади, а саме: визначення змісту та сутності поняття «поліція» в системі органів публічної адміністрації, а отже, «поліцейської діяльності» як об'єкта адміністративно-правового регулювання у сучасній правовій державі.

Зазначимо, що в адміністративно-правовій науці теоретичні та практичні аспекти діяльності поліції та визначення її сутності посідають одне з головних місць. Так, актуальними питаннями організації, функціонування та діяльності органів поліції як в Україні, так і за кордоном були висвітлені у наукових працях таких провідних науковців і учених, як: Г. А. Аванесов², Ю. Е. Аврутин³, І. П. Антонов⁴, Г. В. Атаманчук⁵, О. М. Бандурка⁶, М. В. Білокінь⁷, П. Д. Біленчук⁸, М. М. Биргеу⁹, К. С. Бельський¹⁰, Є. М. Бодюл¹¹, І. А. Горшеньова¹²,

---

² Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. М. : Акад. МВД СССР). 1980. 528 с.

³ Аврутин Ю. Е. Эффективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования. СПб. : СПбА МВД России, 1998. 412 с.

⁴ Антонов И. П. Полиция Германии: История и современность : учеб. пособие. М. : Академия управления МВД России, 2000. 144 с.

⁵ Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций. М. : Юрид. лит., 1997. 400 с.

⁶ Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 1996. 55 с.

⁷ Білокінь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. Харків : НУВС, 2004. 700 с.

⁸ Біленчук П. Д. Доктринальні засади підготовки висококваліфікованих юристів нової генерації у ХХІ столітті: засоби, методи, технології. Криміналістика : підручник. Київ : Дакор, 2014. С. 494–503.

⁹ Биргеу М. М. Організація діяльності поліції Республіки Молдова з профілактики злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 36 с.

¹⁰ Бельский К. С., Елисеев Б. П., Кучеров И. И. Полицейское право как подотрасль административного права. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 45–53.

Е. П. Григоніс¹³, О. В. Губанов¹⁴, В. Г. Лісогор¹⁵, М. В. Лошицький¹⁶,
Ю. Т. Капустін¹⁷, А. М. Ключко¹⁸, А. Т. Комзюк¹⁹, Н. П. Матюхіна²⁰,
О. М. Музичук²¹, І. І. Мушкет²², М. Пагон²³, В. І. Позняк²⁴,

---

¹¹ Бодюл Є. М., Лісогор В. Г. Система підготовки співробітників поліції Турецької Республіки. *Науковий вісник КНУВС*. 2009. Вип. 3 (64). С. 194–197.

¹² Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: теоретико-правовые аспекты : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 237 с.

¹³ Григонис Э. П. Органы внутренних дел в механизме правового государства: теоретико-правовой аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 1995. 201 с.

¹⁴ Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.

¹⁵ Лісогор В. Г. Поліція Данії. *Науковий вісник КНУВС*. 2008. Вип. 2. С. 250–256.

¹⁶ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. 365 с.

¹⁷ Капустин Ю. Т. Полиция в механизме буржуазного государства : учеб. пособие. М. : Акад. МВД СССР, 1981. 64 с.

¹⁸ Ключко А. М. Поняття та зміст кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 42–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_1_8

¹⁹ Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

²⁰ Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія. Харків : Консум, 2001. 131 с.

²¹ Музичук О. М. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1. С. 41–48.

²² Мушкет И. И. Полиция в механизме российского государства : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 1997. 180 с.

²³ Пагон М. Сущность полицейской реформы в Словении. *Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс*. Киев : Задруга, 2005. С. 98–100.

²⁴ Позняк В. И. Милиция в организационно-правовом механизме реализации исполнительной власти в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2003. 212 с.

О. Ю. Салманова²⁵, Ю. І. Осипов²⁶, Н. Ульдрікс²⁷, О. Федченко²⁸ й ін. Вказані дослідники вдало оперували поняттям «поліція» та визначали окремі його аспекти, проте варто зазначити, що водночас вони уникали компаративістичного підходу до визначення понять «поліція» та «поліцейська діяльність». У зв'язку з цим вважаємо доцільним здійснити правовий аналіз вищеназваних понять з метою з'ясування їх сутності та визначення традицій щодо організаційно-правового забезпечення діяльності поліції та особливостей поліцейської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Досліджуючи феномен поліцейської діяльності, варто, в першу чергу, визначитися із змістом поняття «поліція», адже, як слушно зазначає О. С. Проневич, категорія «поліція» є складним полісемантичним феноменом, сутність якого протягом останніх п'яти століть перманентно змінювалася залежно від панівної правової доктрини та пріоритетів державного будівництва²⁹.

На початковій стадії національного державотворення в західноєвропейських країнах під поліцією розуміли не стільки інституцію, скільки стан упорядкованого суспільства. До завдань поліції було віднесено все, що уособлювало мрії про добробут. У Середньовіччя цим терміном позначалася поліцейська діяльність, тобто приписи (накази, укази) монархів і дії уповноважених посадових осіб (чиновників-констеблів у Англії, інспекторів у Франції), які перейняли на себе функції античних воєнізованих формувань з охорони миру і спокою на кшталт преторіанської гвардії у Стародавньому Римі. Всеохопна компетенція поліції була скасована наприкінці XIX ст.

---

²⁵ Салманова О. Ю. Про компетенцію та повноваження Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів. До 100-річчя підготовки правоохоронців: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 24 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 247–249.

²⁶ Осипов Ю. И. Организация и деятельность полиции за рубежом : учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД России, 1992. 196 с.

²⁷ Ульдрікс Н. Діяльність поліції в посткомуністичних суспільствах. Київ : Атіка, 2006. 248 с.

²⁸ Федченко О. Структура поліцейських органів держав ЄС та правове регулювання їх діяльності. Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у сучасний період розвитку державності України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 жовт. 2007 р.). Київ : МП Леся, 2008. С. 74–76.

²⁹ Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 19.

внаслідок появи традиції чіткого законодавчого урегулювання поліцейської діяльності. Поліція сприймалася як державний орган, наділений спеціальною компетенцією на застосування державного примусу, тобто поліція уповноважена була здійснювати цілеспрямований вплив на свідомість, волю і поведінку суб'єктів суспільного життя з метою її узгодження з державною волею³⁰.

В подальшому дослідники могли ототожнювати поліцію виключно з «державним управлінням, завідуванням громадським порядком» або ж тлумачити її як «частину державної адміністрації, що опікується публічним порядком і безпекою», «галузь державного управління, нагляд за публічною безпекою і порядком, попередження і припинення злочинів та видання деяких загальних постанов, що мають за мету народний добробут», «сукупність усіх чинів у державі, уповноважених на забезпечення безпеки та добробуту громадян», «особливі адміністративні органи, що мають озброєні загони, завдання яких є підтримання порядку, боротьба зі злочинами і правопорушеннями, захист існуючого суспільного та державного ладу», «державну організацію з охорони публічного порядку», «систему особливих органів нагляду і примусу», «систему державних служб і органів з охорони публічного порядку», «систему особливих органів з охорони публічного порядку та боротьби зі злочинністю»³¹.

Сьогодні поліція – це орган, що переважно функціонує у системі Міністерства внутрішніх справ, та виконує завдання та функції в межах своєї компетенції, що покладені чинним законодавством. Говорячи про «переважність функціонування у системі Міністерства внутрішніх справ», ми маємо на увазі, що поліція може бути центральним органом виконавчої влади, тобто незалежним органом, проте його діяльність скеровуватиметься та координуватиметься МВС. Існують також правові системи, де поліція є структурним юридично підпорядкованим підрозділом Міністерства внутрішніх справ. Рідко поліція виступає органом, діяльність якого координується безпосередньо урядом відповідної держави. Тому ми обрали узагальнене розуміння змісту місця поліції серед органів виконавчої влади держави.

В Україні, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який слугує суспільству шляхом забезпечення

---

³⁰ Prätorius R. Die Polizei als Organisation mit Gewaltkompetenz. *Kriminalistik*. 2001. № 2. P. 117–120.

³¹ По Полиция. Академик. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/17195>.

охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку³².

Відповідно до Закону Грузії «Про поліцію», поліція – це правоохоронний орган, що входить до системи Міністерства та який у межах наданих законодавством Грузії повноважень проводить превентивні заходи та заходи з реагування на правопорушення для дотримання громадської безпеки та правопорядку³³.

Згідно із поліцейським законодавством Латвійської Республіки (а саме Законом Латвійської Республіки «Про поліцію») поліція – це збройна воєнізована державна або муніципальна установа, в обов'язки якої входить: захист життя, здоров'я, прав і свобод окремих осіб, майна, суспільства і державних інтересів від злочинних та інших незаконних посягань³⁴.

Закон Литовської Республіки «Про поліцію» визначає поліцію як виконавчий орган державної влади, що забезпечує правопорядок та діє в системі внутрішніх справ Республіки³⁵.

В Естонській Республіці відповідно до Закону Естонії «Про поліцію та прикордонну охорону» поліція – це орган виконавчої влади, що відноситься до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, основними функціями якого є: охорона громадського порядку, організація питань прикордонного контролю, виявлення і усунення забруднення моря, організація пошуку та рятування на морі й організація питань громадянства і міграції³⁶.

Таким чином, впевнено можна стверджувати, що поліція сьогодні є органом виконавчої влади, що здійснює поліцейську діяльність і реалізує правоохоронну функцію.

---

³² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 58-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

³³ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

³⁴ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

³⁵ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

³⁶ Закон о полиции и пограничной службе. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019003> (дата звернення: 17.12.2018).

Зазначимо, що в юридичній літературі царської і радянської Росії поняття «поліцейська діяльність» достатньо не аналізувалося, хоча деякі автори, зокрема В. М. Гессен, торкаючись цього поняття, характеризував його через таку ознаку, як примус³⁷. На думку М. В. Лошицького, у радянській адміністративно-правовій літературі поліцейська діяльність з ідеологічних причин не називалася власним ім'ям і, будучи розщеплена, позначалася по-різному: адміністративна діяльність міліції, оперативно-розшукова діяльність, особлива виконавчо-розпорядницька сфера державного управління.³⁸

Слушною є думка О. Ф. Кобзаря, який вказує, що сама дефініція поліцейської діяльності є складним і багатогранним теоретико-правовим явищем, що складалося історично разом із розвитком держави й інших державно-правових інститутів. Основні концептуальні засади дослідження сутності поліцейської діяльності були закладені впродовж другої половини XVIII ст. — поч. XX ст. у роботах низки зарубіжних і вітчизняних поліцейстів³⁹.

У зв'язку зі зміною суспільних відносин, публічної влади, інтересів людини і громадянина у науковій літературі тривалий час точаться дискусії щодо визначення сутності такого державно-правового явища, як поліцейська діяльність⁴⁰.

Водночас поліцейська діяльність – це особливий вид державного управління, на що звернули увагу вчені-поліцейсти XIX ст., зокрема Р. Моль, який використав поняття «поліцейське управління». Особливий характер поліцейської діяльності зумовлений двома чинниками⁴¹.

Зазначимо, що поліцейська діяльність була направлена, в першу, чергу, на забезпечення добробуту громадян, реалізацію потреб суспільства та забезпечення режиму законності. В цьому контексті

---

³⁷ Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву. СПб. : Тип. «Север», 1907–1908. С. 20.

³⁸ Лошицкий М. В. Теоретико-правовые основы административно-полицейской деятельности государства : монография. Київ : МП «Леся», 2014. С. 14.

³⁹ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 9; Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. Вип. 2. С. 350.

⁴⁰ Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 1. С. 133.

⁴¹ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 35.

вбачається виправданою думка Ж. В. Лар'єра, який вказував, що тандем легітимної влади із застосуванням заходів примусу дає можливість управляти суспільством і втілювати в життя нормативні приписи⁴².

Цікавою вбачається думка М. М. Москаленка, який визначає поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що припускає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини⁴³, а поліція виступає саме тією державною організацією, через яку держава забезпечує значну частину заходів щодо забезпечення власної безпеки та безпеки суспільства і його членів⁴⁴.

У європейській юридичній науці поліцейську діяльність розуміють як діяльність внутрішнього управління, через яку окремі особи захищаються від небезпеки, що їм загрожує, від оточуючих стихійних і особистісних сил, нейтралізуючи ці сили, встановлюючи їм межі⁴⁵. Досить змістовне розуміння поліцейської діяльності пропонує В. М. Шадрін, вказуючи, що це особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства, спрямованої на охорону і підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу⁴⁶. В подальшому автор К. С. Бельський під поліцейською діяльністю в загальному значенні розуміє особливий вид державно-управлінської діяльності, що спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки, пов'язаної із застосуванням заходів державного примусу⁴⁷.

---

⁴² Політологія. Курс лекцій : навч. посіб. / за заг. ред. І. С. Дзюбка. Київ : Вища шк., 1993. С. 45 с.

⁴³ Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. 22 с.

⁴⁴ Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. С. 51–52.

⁴⁵ Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. С. 16.

⁴⁶ Шадрин В. М. Полицейская деятельность как объект исследования (историко-правовой аспект). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2003. № 1. Т. 9. С. 112.

⁴⁷ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 34.

Зазначимо, що автор Й. І. Горінецький сутність поліцейської діяльності вбачає у виявленні та розслідуванні злочинів, кримінальному переслідуванні⁴⁸, проте варто вказати, що такий підхід щодо розуміння поліцейської діяльності є занадто вузьким і не визначає повною мірою сутність поліцейської діяльності та не дозволяє в подальшому розкрити повністю її ознаки.

Лаконічним вбачається визначення дефініції поліцейської діяльності, яке надає Б. П. Єлисеєв, під якою вчений розуміє наглядово-примусову діяльність, що направлена на встановлення безпеки громадян і контролю у сфері громадського порядку⁴⁹.

Зазначимо, що є категорія вчених, які під загальною поліцейською діяльністю розуміють правоохоронну діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках, та спеціальну поліцейську діяльність, що визначається як діяльність уповноважених державою спеціальних суб'єктів поліцейської діяльності щодо здійснення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та виконавчої діяльності, передбаченої нормами права, що визначають специфічний порядок її здійснення⁵⁰.

Свою чергою, М. В. Лошицький у своїй монографічній праці «Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави» поліцейську діяльність визначає як «охоронну діяльність держави, яка має своїм предметом охорону громадського порядку, а також існуючі блага, особисті та майнові права. Поліцейська діяльність має за мету охорону всіх форм громадського порядку і направлена, в першу чергу, проти ексцесів у громадських місцях»⁵¹.

Такий дослідник, як Я. М. Когут, висловлює свою позицію, згідно з якою, поліцейська діяльність є видом правоохоронної діяльності

---

⁴⁸ Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. С. 45.

⁴⁹ Єлисеєв Б. Полицейское государство? Не надо его бояться! *Российская газета*. 26.02.2000.

⁵⁰ Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 176.

⁵¹ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 82.

уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, що спрямована на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках⁵².

Загалом ми приєднуємося до позиції М. В. Лошицького, який під поліцейською діяльністю у загальному значенні розуміє особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки і пов'язаної із застосуванням державного примусу⁵³.

Слушною є позиція О. С. Проневича, який у своїх наукових дослідженнях визначає, що поліцейська діяльність може бути кваліфікована як один з видів адміністративної діяльності⁵⁴.

Враховуючи різноманітність підходів у визначенні сутності поліцейської діяльності, дослідники почали виділяти ознаки поліцейської діяльності, але й тут розпочалися активні дискусії визначення сутнісних ознак поліцейської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання у сучасній правовій державі.

Так, О. С. Проневич доречним вбачає визначити такі ознаки поліцейської діяльності:

- 1) належність до видів соціальної діяльності;
- 2) реалізація у вигляді усвідомленого і цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт, що не пов'язаний з ним відносинами підпорядкування (субординації);
- 3) основоположне значення категорії «охорона», що передбачає захист суспільства від загроз (небезпек);
- 4) наглядово-примусова спрямованість, що зумовлює можливість застосування специфічних методів (засобів) адміністративного нагляду й адміністративного примусу;
- 5) професійна природа і публічний характер;
- 6) формальна визначеність і неприпустимість порушення законних процедур⁵⁵.

---

⁵² Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 323.

⁵³ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 42.

⁵⁴ Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 41.

Зокрема, дослідник О. Ф. Кобзар у своєму монографічному дослідженні до ознак поліцейської діяльності відносить такі:

1) поліція виступає сервісною службою, що надає низку послуг населенню;

2) тісний взаємозв'язок із громадськістю;

3) підвищення соціальної місії поліцейських структур, що полягає, насамперед, у «служінні населенню»;

4) направленість на забезпечення реалізації та захисту основних прав і свобод людини і громадянина⁵⁶.

Своєю чергою, такі дослідники, як К. С. Бельський та В. М. Шадрін серед ознак поліцейської діяльності виділяють такі:

1) являє собою один із видів соціальної діяльності і характеризується всіма її основними ознаками;

2) керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадської, державної, економічної та ін.);

3) поліцейська діяльність розуміється як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт;

4) цілеспрямованість поліцейської діяльності задається тим, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів цієї діяльності, засоби та способи здійснення юридично значущих дій;

5) коло суб'єктів поліцейської діяльності є широким і не обмежується тільки поліцією;

6) зміст і основу поліцейської діяльності становить поняття «охорона», що зумовлює особливий характер цієї діяльності. «Охороняти» означає стежити за збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати когось або щось від нападів, посягань. У широкому сенсі – це захист від небезпек соціального, природного, біологічного або техногенного характеру;

7) для цієї діяльності характерний специфічний набір методів (способів) її здійснення. Перш за все, до них належать адміністративний нагляд і адміністративний примус;

---

⁵⁵ Проневіч О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 14.

⁵⁶ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 66–67.

8) за своєю природою є професійною, публічною, здійснюється виключно на правовій основі. Крім матеріального права, значну роль в її здійсненні відіграють норми процесуальні⁵⁷.

Заслужують на увагу ознаки, що запропоновані М. В. Лошицьким, а саме:

1) у сфері поліцейської діяльності основні сторони, що беруть участь у ній (органи поліції – громадяни, організації), не зв'язані службовим підпорядкуванням і, як у всіх горизонтальних правовідносинах, однаково підпорядковані закону. Підпорядкованість (вертикальність) і застосування адміністративного примусу органом поліції настає тоді, коли громадянин скоює правопорушення чи виникає ситуація загрози громадській безпеці (аварія, природне нещастя, епідемія тощо);

2) особливий характер поліцейської діяльності розкривається у понятті «охорона», що входить у її зміст і становить основу цієї діяльності. «Охорона» означає обмеження, захист когось-небудь або чогось-небудь від нападів, посягань, захист від небезпеки соціального, природного, біологічного або техногенного характеру;

3) можливість адміністративного нагляду та адміністративного примусу. Адміністративний нагляд у загальному вигляді – це гласне або негласне спостереження органів поліції за ким-небудь або чим-небудь. У процесі здійснення наглядової діяльності органи поліції можуть здійснювати спостереження за людьми, організаціями, органами держави, але тільки з погляду закону, не втручаючись у їхню галузеву діяльність і не керуючи ними з цього боку. За допомогою нагляду органи поліції попереджають величезну кількість адміністративних і кримінальних правопорушень. Адміністративний примус поліції потрібний для негайного припинення протиправних дій, ліквідації природної або техногенної небезпеки, попередження поведінки громадян, що порушують громадський порядок;

4) є професійною за своєю природою, це зумовлено тим, що спеціалізована діяльність вимагає від тих, хто її здійснює, відповідних професійних знань (право, педагогіка, психологія) і певних навичок;

---

⁵⁷ Бельский К. С., Елисеев Б. П., Кучеров И. И. Полицейское право как подотрасль административного права. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 50; Шадрин В. М. Полицейская деятельность как объект исследования (историко-правовой аспект). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2003. № 1. Т. 9. С. 115.

5) є публічною за своїм характером: вона здійснюється не для приватної вигоди тих, на кого покладені поліцейські обов'язки, а в інтересах кожного;

6) здійснюється на нормативно-правовій основі, під якою розуміється система правових норм, в основному норм адміністративного права. За змістом їх можна поділити на матеріально-правові й адміністративно-процесуальні. Роль останніх особливо велика, тому що поліцейська діяльність вирізняється суворою процедурно-процесуальною регламентацією⁵⁸.

Аналіз вищезазначених підходів щодо розуміння ознак поліцейської діяльності дає підстави дійти висновку про те, що характеристика явища «поліцейська діяльність» не вичерпується вищеназваними ознаками, навпаки, може йтися про обов'язкові та факультативні ознаки поліцейської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання у сучасній державі. На нашу думку, до обов'язкових ознак поліцейської діяльності можна віднести: коло суб'єктів; чітку нормативно-правову базу регулювання; адміністративний нагляд та примус та публічний та професійний характер цієї діяльності; чітко визначений об'єкт та інші, а до факультативних, наприклад, віднесено: поліцейську діяльність, орієнтовану на громаду, яка поділяється, своєю чергою, на види: оперативно-розшукова; кримінальна діяльність тощо.

Необхідно підкреслити, що поняття поліцейської діяльності не варто ототожнювати із такою категорією, як «правоохоронна діяльність». У цьому контексті слушною є думка К. С. Бельського, який наголошує, що поняття «правоохоронна діяльність» поглинає категорію «поліцейська діяльність», однак проблема полягає в тому, що не всі правоохоронні органи є поліцейськими⁵⁹. Однак варто зазначити, що, розмежовуючи вищеназвані дефініції, слід виходити із кола суб'єктів, уповноважених на здійснення правоохоронної або поліцейської діяльності, адже вірним буде твердження про те, що коло суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність держави, є значно більшим, ніж у випадку із поліцейською діяльністю, де суб'єктами є тільки уповноважені державою поліцейські органи влади, та які здійснюють таку діяльність виключно у межах законодавства та з правом на

---

⁵⁸ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 39; Лошицкий М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 43–48.

⁵⁹ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 43.

застосування заходів адміністративного припинення: фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

Визначаючи сутнісні відмінності між правоохоронною та поліцейською діяльністю, слід вказати, що у сучасній науці адміністративного права та у юриспруденції немає й досі єдиного розуміння сутності правоохоронної діяльності, натомість виділяють її розуміння у широкому та вузькому сенсі. Цієї точки зору дотримується також А. І. Білас, який вказує, що у широкому розумінні правоохоронна діяльність – це діяльність, за якої спеціально уповноважені суб'єкти забезпечують охорону права від посягань, реалізацію політики держави у цій сфері. А у вузькому розумінні – правоохоронна діяльність, що спрямована на протидію злочинності й іншим правопорушенням. Тобто це спеціалізована діяльність з правової охорони суспільних відносин, якою займаються спеціально утворені для цього органи держави – правоохоронні органи⁶⁰.

Поліцейська діяльність як сутнісне явище має свою мету здійснення. Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. Засобами та методами поліцейської діяльності є заходи державного примусу⁶¹, що є, як було зазначено вище, ознакою поліцейської діяльності. Метод діяльності поліції О. С. Проневич визначає як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції у процесі охорони суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз⁶².

Зазначимо, що метою поліцейської діяльності є реалізація правоохоронної функції з метою виконання покладених на поліцію законом обов'язків. При подальшому визначенні сутності поліцейської діяльності необхідно, окрім її мети, визначити також: об'єкт і суб'єкт

---

⁶⁰ Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. С. 10.

⁶¹ Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. С. 11; Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России: Историко-теоретический анализ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. С. 23.

⁶² Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 15.

реалізації, засоби та принципи діяльності. Адже, як слушно вказує О. О. Косиця, елементи структури поліцейської діяльності виступають певною мірою критеріями виділення поліцейської діяльності як окремого виду державно-управлінської діяльності та самостійної правової категорії⁶³.

Загалом до об'єктів поліцейської діяльності науковці відносять переважно поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу⁶⁴, тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок⁶⁵, поліцейській охороні підлягає як безпека загалом, так безпека окремих осіб⁶⁶, особистість, її права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні та духовні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність⁶⁷.

Об'єктом поліцейської діяльності у вузькому розумінні є поведінка суб'єктів суспільних відносин, на які спрямовані заходи державного примусу⁶⁸. У широкому ж сенсі до об'єкта поліцейської діяльності відносять нормативно врегульовані суспільні відносини, до складу яких входять правовідносини, що направлені на реалізацію

---

⁶³ Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 1. С. 135.

⁶⁴ Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. С. 16; Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России: Историко-теоретический анализ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. С. 25.

⁶⁵ Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / уклад.: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ : Дакор, 2016. С. 324.

⁶⁶ Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / уклад.: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ : Дакор, 2016. С. 322.

⁶⁷ Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_4_22.

⁶⁸ Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России: историко-теоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. С. 16–19.

суб'єктами конституційних прав і свобод, а також правовідносини, що відновлюють вказані права та свободи в разі їх порушення⁶⁹.

Таким чином, слід зазначити, що об'єкт поліцейської діяльності складають поліцейські правовідносини. Як вказує О. Ф. Кобзар, саме поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності на акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила та принципи поліцейського права отримують своє реальне відображення в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави та посадових осіб⁷⁰.

Поліцейські правовідносини є різновидом адміністративно-правових (управлінських) відносин. Поліцейські правовідносини – це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта, і навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноваженій особі завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад, громадянин, організація, підприємство, державний орган тощо. Ці права і обов'язки утворюють у поліцейських правовідносинах єдність⁷¹.

Суб'єкти поліцейської діяльності – це наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу⁷², з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку⁷³. Суб'єктами поліцейської діяльності є органи, уповноважені діяти від імені держави, завданням яких є служіння суспільству, охорона прав і свобод людини, протидія

---

⁶⁹ Калаянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. С. 39–40.

⁷⁰ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 24.

⁷¹ Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 175.

⁷² Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. С. 16.

⁷³ Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России: Историко-теоретический анализ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. С. 14.

злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних і примусових поліцейських заходів.

Під засобами поліцейської діяльності розуміються адміністративний нагляд та адміністративний примус, інколи виділяють адміністративну юрисдикцію⁷⁴. Адміністративний нагляд – це здійснення спеціальними компетентними органами виконавчої влади цільового спостереження за дотриманням виконавчо-розпорядчими органами, підприємствами, установами і організаціями та громадянами правил, передбачених нормативними актами. Його суб'єктами є спеціально створені з цією метою державні структури: а) інспекції; б) поліція⁷⁵.

Під адміністративним наглядом поліції вбачають розуміти систематичне спостереження за точним виконанням посадовими особами і громадянами правил, що регулюють суспільні відносини у сфері публічного порядку, з метою попередження їх порушення, виявлення і притягнення правопорушників до юридичної відповідальності чи вжиття до них заходів виховного впливу⁷⁶.

Щодо визначення адміністративного примусу, то в цьому випадку доцільно навести розуміння сутності цієї категорії, що пропонується В. О. Іванцовим та К. О. Чишко, під адміністративним примусом як методом адміністративної діяльності поліції автори вбачають за доцільне розуміти застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів та адміністративних стягнень у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, або в умовах надзвичайних обставин з метою забезпечення досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення, а також попередження та ліквідації наслідків надзвичайних обставин за допомогою спрощеного, оперативного адміністративного впровадження⁷⁷.

---

⁷⁴ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 75.

⁷⁵ Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 576 с.

⁷⁶ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності державит : дис. .. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. С. 131.

⁷⁷ Іванцов В. О., Чишко К. О. Співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції та поліцейських

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що поліцейська діяльність, як і будь-яка інша діяльність органів державної влади, здійснюється на основі принципів. Під загальним поняттям «принцип» слід розуміти об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються до учасників суспільних відносин з метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації⁷⁸.

Зауважимо, що під правовими принципами поліцейської діяльності слід розуміти не лише офіційно закріплені у законодавстві основоположні ідеї (правові норми), але й об'єктивно наявні закономірності, суспільно визнані керівні ідеї правосвідомості, традиції та етичні правила, які сформувалися у сфері поліцейської діяльності та сприяють підвищенню ефективності функціонування інституту поліції⁷⁹.

Окреслимо в загальному вимірі, що до принципів поліцейської діяльності відносять: законність, верховенство права та закону, дотримання прав людини, гуманізм, демократизм і рівність усіх перед законом.

У сучасних умовах, коли від держави вимагається здійснювати соціалізаторську функцію шляхом позитивного впливу на суспільні відносини, важливого значення набуває формування поліцейської діяльності орієнтованої на громаду, йдеться про впровадження концепції «community policing».

Поєднання різних підходів до вивчення поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, і відсутність досліджень у 1990-х роках мали наслідком появу ґрунтовних книг про взаємодію населення та поліції (community policing, Skogan & Harnett, 1996); ця тенденція спостерігається і на початку нового століття (Skogan, 2006). Беззаперечно, це зумовило потужний вплив на імідж і комунікативну складову діяльності поліції (Manning & Yursza Warfield, 2009)⁸⁰. Попри

заходів. Наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку у Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 138.

⁷⁸ Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. С. 221.

⁷⁹ Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 14.

⁸⁰ Manning P., Yursza Warfield G. Police Research in the United States: an overview and an analysis. Insights on police – Quarter of a century

ці еволюційні процеси, Eck і Rosenbaum справедливо зазначають, що наразі немає простого чи спільного визначення поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, – ні в теорії, ні на практиці (Eck & Rosenbaum, 1994)⁸¹. Обидва автори наголошують, що поліцейська діяльність, що орієнтована на громаду, перетворилася з часом на загальне «поняття-контейнер». Представники зазначених підходів вказують, що попри всі переваги поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, програмне впровадження відбувалося вельми нерівномірно⁸².

Поліцейська діяльність, що орієнтована на громаду, на місцях часто менше схожа на програму, а більше на сподівання, запаковане у слоган (Bauley, 1988). Водночас у науковій літературі вказується, що останнього часу спостерігається певна узгодженість у розумінні того, що «поліцейська діяльність, орієнтована на громаду» є основою філософії поліцейської діяльності або поліцейської парадигми⁸³.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що поліцейсько-правова доктрина пройшла складний та довготривалий шлях свого розвитку та є однією із складових сучасної науки адміністративного права. Зазначимо, що поліцейська функція реалізується у межах здійснення поліцейської діяльності, яку також доцільно визначати як адміністративну діяльність поліції. Оскільки єдине розуміння сутності поліцейської діяльності відсутнє, варто пам'ятати про те, що поліцейська діяльність є правовим явищем, що виконує роль соціального управління та є одним із аспектів функціонування органів поліції. У такому контексті поліцейську діяльність можливо визначити як вид соціального управління, що здійснюється уповноваженими на те суб'єктами, які, своєю чергою, наділені спеціальною компетенцією на застосування легітимних заходів

---

research on police in Europe and the Anglo-Saxon world. Brussels, Bruylant, 2009.

⁸¹ Eck J., Rosenbaum D. Effectiveness, Equity, and Efficiency in Community Policing. The Challenge of Community Policing – Testing the Promises. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781483327006.n1>.

⁸² Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). Посібник № 2. 2012. С. 10–11; Skogan W. G., Hartnett S. M. Community Policing, Chicago Style. New York, London : Oxford University Press, 1997; Skogan W. G. Police and Community in Chicago: a tale of three cities. Oxford University Press, 2006.

⁸³ Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). Посібник № 2. 2012. С. 10–11.

адміністративного припинення з метою забезпечення загальнонаціонального добробуту, забезпечення прав і свобод громадян, підтримання публічного порядку та спокою, протидії злочинності й іншим соціальним патологіям.

Своєю чергою, поліцейську діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в сучасній державі необхідно визначити як особливий вид підзаконної, державно-управлінської, розпорядчої діяльності, що спрямована на охорону публічного порядку та забезпечення публічної (і т.ч. національної) безпеки та пов'язана із застосуванням заходів адміністративного припинення.

На окрему увагу заслуговує той факт, що на сьогодні поліцейська діяльність, спрямована на громаду, є втіленням нової поліцейської філософії або поліцейської парадигми, згідно з якою поліція та інститути громадянського суспільства спільно вирішують питання громади на регіональному та місцевому рівнях. Тому нагальним є переосмислення ролі поліції, а отже, поліцейської діяльності, що є орієнтованою на громаду у контексті реалізації поліцією своїх повноважень як органу виконавчої гілки влади, тобто проголошення соціальної мети поліції на засадах партнерства з громадянським суспільством, а ключову роль у цьому контексті відіграватимуть структурні елементи поліцейської діяльності: мета, об'єкт та суб'єкт, юридичні засоби та принципи.

1.2. Європейські принципи діяльності поліції та завдання щодо їх втілення в Україні

Першочергово варто зазначити, що для аналізу будь-якої правової системи доцільно визначити сутність такої категорії, як «принцип права». Адже, як слушно вказує А. М. Колодій, будь-які принципи, у тому числі і принципи права, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають й інтереси якої вони задовольняють. Принципи є соціальними явищами, як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку, і в них відображаються закономірності суспільного життя. Головними джерелами цих принципів є політика, економіка, мораль, ідеологія, соціальне життя⁸⁴.

---

⁸⁴ Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація, *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42.

У цьому контексті зазначимо, що у сучасному світі починають активізуватися питання щодо становлення нових галузей, підгалузей та інститутів права, одним із яких є поліцейське право, що виокремлюється із адміністративного. Загальновідомо, що право як система правових норм, що регулює суспільні відносини, базується на керівних (основоположних) засадах (принципах). У рамках поліцейського права, що регулює поліцейську діяльність, виникає необхідність визначення сучасних європейських визнаних правових принципів.

Актуальні питання принципів організації та діяльності, як колишньої міліції, так і сучасної поліції, висвітлювалися у наукових працях таких учених: Ю. Е. Аврутіна⁸⁵, О. М. Бандурки⁸⁶, Д. М. Бахраха⁸⁷, К. С. Бельського⁸⁸, І. А. Горшенєвої⁸⁹, А. В. Губанова⁹⁰, С. М. Гусарова⁹¹, С. В. Додіна, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Т. О. Коломосьць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка⁹²,

---

⁸⁵ Аврутин Ю. Е. Эффективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования. СПб. : СПБА МВД России, 1998. 412 с.

⁸⁶ Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна тип., 2017. 580 с.

⁸⁷ Бахрах Д. Н. Административное право : учебник. М. : БЕК, 1996. 368 с.

⁸⁸ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.

⁸⁹ Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 28 с.

⁹⁰ Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.

⁹¹ Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 438 с.; Гусаров С. М. Принципи діяльності правоохоронних органів у контексті адміністративної реформи в Україні. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2009. С. 71–73.

⁹² Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

Р. С. Мельника⁹³, В. П. Науменко, О. В. Негодченко, О. І. Остапенка, А. П. Павлова, П. В. Пашка, О. С. Проневича, О. П. Рябченка, К. К. Сандровського, Р. Д. Свон, О. Ю. Синявської, Ю. П. Соловей⁹⁴, С. С. Терещенка й ін.

Перш ніж перейти до дослідження основних понятійних категорій, зазначимо, що визначення принципів діяльності поліції, і не просто правових, а європейських, має суттєве значення для сьогодення, оскільки діяльність останньої на цей час є неоднозначною. Ця неоднозначність характеризується неефективністю діяльності поліції, повною мірою ми можемо таку тенденцію спостерігати на прикладі Патрульної поліції України. Тому ефективність діяльності поліції сьогодні має дуже низькі показники. А оскільки Україна взяла курс на євроінтеграцію, активізуються процеси впровадження європейських принципів, що в процесі удосконалення діяльності Національної поліції України має важливе значення, оскільки ставить за мету збільшення ефективності як окремого працівника поліції, так і структури загалом.

Спочатку необхідно висвітлити значення поняття «принцип». Взагалі поняття «принцип» (лат. «principium» – це основа, начало) у довідково-енциклопедичній літературі розглядається, як наукова чи моральна основа, правило, від якого не відступають⁹⁵; визначають, що «принцип» – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку, засада⁹⁶; також під поняттям «принцип» розуміють особливість, покладену в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось⁹⁷; у новому тлумачному словнику з української мови вказують, що «принцип» – це переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон⁹⁸.

---

⁹³ Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. Адміністративне право України : підручник / за ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

⁹⁴ Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации. Омск : ВШМ МВД РФ, 1993. 504 с.

⁹⁵ Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / под ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ. М., 1998. Т. 4. С. 43.

⁹⁶ Словарь иностранных слов / за ред. В. В. Пчелкина. М. : Русский язык, 1988. С. 424.

⁹⁷ Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопійенко, Г. М. Сюта та ін. Київ : Довіра – УНВЦ «Рідна мова», 2000. С. 418.

⁹⁸ Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад.: О. Яременко, О. Сліпушко. Т. 2. Київ : Аконіт, 2003. С. 899.

Що стосується теоретико-методологічного підходу щодо визначення вказаної дефініції, то більшість представників галузі теорії держави і права вбачають під принципами найбільш загальні вимоги, що ставляться до суспільних відносин і їх учасників, а також як вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості та свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи⁹⁹.

Деякі автори у науковій літературі¹⁰⁰ принципами називають головні положення науки чи будь-якої практичної діяльності, а також правила оцінювання її результатів. Принципи пов'язують між собою сукупність категорій, які знаходяться у взаємозв'язках між собою. Принцип є ланцюгом, який пов'язує закономірності та діяльність¹⁰¹.

Аналіз вказаних наукових положень дає можливість стверджувати факт того, що принципи – це засіб досягнення мети, це ті засоби, що дозволяють підвищити ефективність діяльності поліції, тобто принципи визначають розвиток права.

У теорії права існують два терміни: «принципи права» і «правові принципи». Їх різниця полягає у тому, що правові принципи виникають, як правило, задовго до виникнення системи права і законодавства. Правові принципи, які закріплені в системі права і законодавства, переходять у принципи права¹⁰².

Загалом варто зазначити той факт, що визначення поняття «принципи права» сьогодні знаходяться у дискусійному полі науковців і представників теоретичних наук. Зокрема, А. М. Колодій вказує, що принципи права покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права і правових відносин, єдність норм, інститутів і галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді і демонструють підвалини відображення у ньому економічних, політичних і моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінки правомірності чи

---

⁹⁹ Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. С. 197.

¹⁰⁰ Bunda M. A. The Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education. *Instructional Exchange*. 1993. № 4. P. 2.

¹⁰¹ Хрыков Е. Н. Теоретические основы внутришкольного управления. Луганск : Альма матер, 1999. С. 61.

¹⁰² Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. С. 30.

неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права¹⁰³.

Слід погодитися, що за всієї багатоманітності визначень поняття «принципи права», усі наявні у юридичній літературі погляди щодо цього поняття можна звести до двох загальних підходів: 1) принципи права як основоположні ідеї, вихідні (керівні) засади; 2) принципи права як нормативні засади права, що визначають загальну спрямованість, основні особливості і найсуттєвіші риси правового регулювання¹⁰⁴.

Цікавою вважаємо думку М. І. Козюбри, який зазначає, що принципи права, як і саме право, – явище багатогранне, багаторівневе і багатовимірне¹⁰⁵. За своєю природою принципи права – це правила, які є ідейною основою права; це система положень директивного характеру, яким підпорядковані всі наступні процедури. Якщо досягнути їхній зміст, то можна зрозуміти одиничні, конкретні явища, що в сукупності позначаються цими принципами¹⁰⁶. У правових ученнях сучасності наголошується на тому, що природне право не може розглядатися як конкретні правила поведінки, а існує у вигляді правових, морально-правових чи політико-правових принципів. Принципи справедливості, пропорційності, спільного блага, добросовісності, гуманізму й інші тісно пов'язані з концепцією природного права. Вони функціонують як внутрішні, «вбудовані» в структуру суб'єктивних прав ціннісно-нормативні обмеження їхнього змісту та способів здійснення, як загальні орієнтири прийняття юридичних рішень¹⁰⁷.

Таким чином, принципи права – це вихідні, керівні ідеї, положення, що визначають організаційну основу функціонування права.

Як вже було зазначено попередньо, на сьогодні у зв'язку з євроінтеграційними процесами актуальності набувають питання

---

¹⁰³ Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. С. 28–40.

¹⁰⁴ Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їхнього впровадження в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2003. С. 19.

¹⁰⁵ Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 144.

¹⁰⁶ Гураленко Н. А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2009. С. 99.

¹⁰⁷ Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. Львів : ЛДУВС, 2010. С. 387.

визначення європейських принципів поряд із принципами національними. В цьому контексті науковці наголошують, що загальні принципи права не можна ототожнювати із принципами міжнародного права, хоча вони і формулюють загальні засади, головні ідеї у праві. Природа, зміст принципів міжнародного права і загальних принципів права різні. Так, принципи міжнародного права формуються на основі чинних міжнародних звичаїв і договорів. Загальні принципи права формуються на основі функціонування правових систем як їх закономірності, результат¹⁰⁸.

Щодо аналізу європейських принципів варто вказати, що починаючи з 50-х рр. XX ст. принципи права в правових системах європейських країн розвивалися під впливом інтеграційних процесів, що відбувалися в рамках Європейських співтовариств, а згодом і Європейського Союзу, створеного на їх основі¹⁰⁹.

Зазначимо, що на сьогодні однією із головних тенденцій розвитку європейських принципів права є виокремлення поліцейського права та, як наслідок, європейських принципів поліцейської діяльності. У довідковій літературі вказується, що аналіз феномена поліцейського права об'єктивно зумовлює необхідність з'ясування правового статусу поліції, діяльність якої в демократичній державі має ґрунтуватися на законодавчо визначених правових принципах¹¹⁰.

Доцільним є твердження поліцейста К. С. Бельського, який у своїх напрацюваннях вказує, що принципи поліцейської діяльності – це основні положення, якими керуються відповідні органи й посадові особи, вирішуючи поставлені перед ними завдання. Автор наголошує, що принципи охоплюють об'єктивно існуючі закономірності, традиції, правові норми й етичні правила, які поступово сформувалися у сфері поліцейської діяльності і покликані забезпечувати стабільність та ефективність функціонування поліцейського апарату¹¹¹. Автор цілком обґрунтовано наголошує на доцільності ширшого тлумачення правових принципів поліцейської діяльності та необхідності коригування

---

¹⁰⁸ Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник. Київ : Либідь, 2002. С. 126.

¹⁰⁹ Стрельцова О. В. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 265.

¹¹⁰ Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн. Підручники. Адміністративне право зарубіжних країн. URL: https://pidruchniki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsipy_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnyh_krayin (дата звернення: 17.12.2018).

¹¹¹ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 40.

вузьконормативного (позитивістського) розуміння. Це важливо в умовах існування небезпечних тенденцій розвитку інституту поліції, на які звертає увагу інший відомий російський дослідник А. В. Губанов, а саме: превалювання у доктринах і правозастосовній практиці поліції сучасних країн прагматичних інтересів держави, що іноді не кореспондуються з принципами класичної демократії; розширення юрисдикційних повноважень поліції та централізація управління нею; консервативність персоналу поліції, наділеного широкими владними повноваженнями, що мають дискреційний характер, тощо¹¹².

Таким чином, під принципами діяльності поліції слід розуміти основоположні, керівні ідеї, що закріплені у чинному законодавстві та є основою для поліцейської діяльності під час виконання поліцією покладених на неї законом завдань і функцій.

Сучасна практика визначення принципів діяльності поліції у країнах – членах Європейського Союзу характеризується нормативно-правовим забезпеченням діяльності поліції, де в основних законодавчих актах, що регулюють поліцейську діяльність, закріплені принципи такої діяльності. Зокрема, у Грузії, Латвії та Литві – це Закон «Про поліцію». Варто вказати, що законодавче закріплення основних принципів діяльності поліції витікає із принципів, що закріплені у Конституціях вказаних держав. Так, Закон Грузії «Про поліцію» визначає такі принципи діяльності поліції: принципи захисту та поваги основних прав і свобод людини; законності; недопущення дискримінації; співрозмірності; здійснення дискреційних повноважень; політичної нейтральності та прозорості діяльності поліції¹¹³. Згідно з латвійським законом «Про поліцію» до принципів діяльності поліції віднесено: верховенство закону, гуманізму, прав людини, соціальної справедливості, відкритості, єдиноначальності¹¹⁴. Литовський

---

¹¹² Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн. Підручники. Адміністративне право зарубіжних країн. URL: https://pidruchniki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsipi_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnih_krayin (дата звернення: 17.12.2018); Губанов А. В. Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России : дис. .. д-ра юрид. наук: 12.00.02. М., 1997. С. 16–17.

¹¹³ Закон Грузии «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

¹¹⁴ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про

законодавець у Законі Литовської Республіки «Про поліцію» визначає такі принципи діяльності литовської поліції, як: принцип демократизму, гуманізму, законності, соціальної справедливості, гласності та професійної таємниці, а також єдиноначальності та колегіальності¹¹⁵.

Зазначимо, що у вказаних пострадянських державах спостерігається спорідненість до колишнього радянського законодавства щодо принципів діяльності поліції. Так, у ст. 3 Закону СРСР «Про міліцію» передбачалося, що діяльність міліції має будуватися відповідно до принципів законності, поваги до особистості, соціальної справедливості, демократизму, інтернаціоналізму, гуманізму, взаємодії з трудовими колективами і населенням, постійного урахування громадської думки. Ст. 4 зазначеного закону наголошувала на необхідності дотримання принципу гласності, що передбачав інформування державних органів і громадськості щодо стану правопорядку та заходів з його зміцнення¹¹⁶.

Проте деякі вчені вважають, що окремі принципові ідеї можуть і не знаходити свого закріплення у правових нормах у вигляді спеціальних термінів і відповідних формулювань¹¹⁷. Цю позицію ми можемо спостерігати у законодавстві про поліцію Республіки Естонія, де у відомчому Законі «Про поліцію» не визначено принципів діяльності поліції в Естонії.

Зокрема, у Великобританії з метою формування єдиного простору реалізації європейських принципів поліцейської діяльності принципи визначені у підзаконних актах. Наприклад, у Статуті лондонської муніципальної поліції Скотланд-Ярду виписано шість основоположних принципів діяльності з обслуговування населення, а саме: визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; інформація та гласність; вибір і консультація; допомога та ввічливість;

поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

¹¹⁵ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

¹¹⁶ Закон СССР «О милиции» от 06.03.1991 № 2001-I. URL: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38465.html (дата звернення: 17.12.2018).

¹¹⁷ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / за заг. ред. В. Я. Настюка. Харків : Право, 2013. С. 136–137.

виправлення помилок; оптимальне обслуговування у межах витрачених коштів¹¹⁸.

Специфіка визначення принципів діяльності поліції та імплементації європейських принципів і цінностей активізують питання щодо класифікації принципів поліцейської діяльності. А. М. Колодій зазначає, що, розглядаючи питання про класифікацію принципів права, слід виходити із таких положень, по-перше, загальноправові принципи права, що мають всезагальний характер, знаходять своє більш конкретне втілення у принципах кожної галузі. По-друге, основні принципи права отримують специфічну модифікацію у галузях права і у сферах правоутворення, правореалізації і правоохорони. А тому у сфері правоутворення можна говорити про відносно автономні принципи правотворчості, а серед них і законотворчості, у правореалізації – передусім про принципи правозастосування, у правоохороні – про принципи правосуддя, юридичної відповідальності тощо. По-третє, саме основні принципи диференціюються на загальносоціальні та спеціально-юридичні (системні і структурні), а серед загальносоціальних досить чітко виділяються політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, моральні основи права¹¹⁹.

Окремі науковці наголошують на необхідності поділу правових принципів на загальносоціальні (поширюють свою дію на суспільство у цілому, є предметом правового впливу) та спеціально-юридичні (властиві лише праву як особливому регулятору людської поведінки)¹²⁰. Інші поділяють їх на соціально-економічні, політичні, ідеологічні, етичні, релігійні та спеціально-юридичні (залежно від характеру) або на загальні, міжгалузеві та галузеві (залежно від їх поширення)¹²¹. О. Ф. Скакун наголошує на доцільності поділу національних

---

¹¹⁸ Наша работа. Устав Столичной полиции в Лондоне. Лондон : Управление по делам общественности и внутренней связи Нью-Скотленд-Ярда, 1997. 8 с.

¹¹⁹ Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 43–44.

¹²⁰ Губанов А. В. Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. М., 1997. С. 115–116.

¹²¹ Общая теория государства и права. Академический курс: в 2 т. Т. 2. Теория права / под ред. М. Н. Марченко. М. : Зерцало, 1998. С. 24–26.

(внутрішньодержавних) принципів права за сферами дії на загальноправові, міжгалузеві, галузеві, підгалузеві та інституційні¹²².

Визначаючи галузеві принципи діяльності поліції як вид принципів права, слід говорити про імплементацію європейських принципів і стандартів діяльності поліції. Оскільки, як слушно зазначають Т. М. Малиновська та Є. О. Гладкова, європейські стандарти прав і свобод людини інколи можуть бути безпосередньо спрямовані на регламентацію діяльності поліції та її посадових осіб¹²³.

Зазначимо, що в основу діяльності поліції Грузії та країн Балтії закладені такі основні принципи.

1. Загальноправовий характер діяльності поліції має принцип верховенства права, чия сутність зводиться до пріоритету прав людини, визнання людини найвищою соціальною цінністю правової, демократичної та соціальної держави. В рамках імплементації вказаного принципу у практичну діяльність поліції варто пригадати визначення вищезазваного принципу у пункті 41 Доповіді Венеціанської комісії на 86-му пленарному засіданні, відповідно до якого до обов'язкових компонентів верховенства права належать: законність, юридична визначеність, заборона свавілля, доступ до незалежного правосуддя, дотримання прав людини, заборона дискримінації та рівність перед законом¹²⁴. Слушною вбачаємо думку Ю. В. Кривицького, який наголошує, що верховенство права в певному сенсі – це механізм захисту прав і свобод людини та громадянина, що практикується в країнах англосаксонської правової традиції, а також частково – в деяких державах, правові системи яких тяжіють до романо-германської правової сім'ї¹²⁵. Своєю чергою, П. М. Рабінович трактує верховенство права як всезагальну роль права у стосунках між усіма учасниками

---

¹²² Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник. Харьков : Эспада, 2005. С. 284–285.

¹²³ Гладкова Є. О. Малиновська Т. М. Дотримання працівниками Національної поліції міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 25–26 листоп. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 48.

¹²⁴ Про верховенство права : Доповідь Венеціанської Комісії (Комісії «За демократію через право») на 86-му пленарному засіданні 25–26.03.2011 р. *Право України*. 2011. № 10. С. 177.

¹²⁵ Кривицький Ю. В. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 9.

суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей¹²⁶. О. М. Руднева наголошує, що принцип верховенства права наповнюється реальним змістом лише у тому випадку, якщо право розглядається не як результат правотворчої діяльності держави, не як акт державної влади, тим більше її знаряддя, а як соціальний феномен, який має глибоке коріння в культурі світовій і національній, духовній історії народу, його традиціях, національній ментальності; як явище, безпосередньо пов'язане з такими фундаментальними категоріями, як справедливість, свобода, рівність, гуманізм¹²⁷. Також цікавою вбачаємо позицію Ю. С. Шемшученка, який визначає верховенство права як принцип природного права, як сукупність ідеальних, духовних і найвищою мірою справедливих уявлень про право. Але в державі реально діє не ідеальне, а позитивне право, виражене у законах та інших його джерелах. Воно є результатом державної правотворчої діяльності¹²⁸.

Отже, можна зробити висновок, що принцип верховенства права у діяльності поліції – це прояв загальнонаціональних цінностей при здійсненні поліцією завдань і функцій держави, що визначають взаємозв'язок таких категорій, як: «правопорядок», «свобода», «відповідальність» і «справедливість»¹²⁹.

2. Принцип дотримання прав і свобод людини є чи не головним під час реалізації поліцією заходів адміністративного примусу. У цьому контексті варто зазначити, що важливу роль відіграють саме міжнародні європейські стандарти, що зумовлені зростанням рівня злочинності, високими темпами міграції та суттєвими відмінностями в організації

---

¹²⁶ Рабінович П. М. Права людини і громадянина в Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. С. 11.

¹²⁷ Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ. *Юридична Україна*. 2012. № 4 (112). С. 15–16.

¹²⁸ Шемшученко Ю. С. Вибране. Київ : Юрид. думка, 2005. С. 76.

¹²⁹ Чумак В. В. Задачи и принципы деятельности полиции Латвии и Украины: сравнительно-правовой анализ. *Осори Академия. Труды Академии МВД Республики Таджикистан*. 2015. № 4 (28) С. 29–33; Чумак В. В. Організація діяльності державного бюро розслідувань: світовий досвід та національна модель. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 116–121; Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 220–228.

підготовки поліцейських кадрів. При запровадженні вказаного принципу у практичну діяльність органів поліції, за основу взято принцип загальної поваги та дотримання прав людини, передбачений п. «з» ст. 55 Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) від 26 червня 1945 року. Принцип загальної поваги прав людини належить до загальновизнаних принципів міжнародного права, які відповідно до Конституції України є складовою правової системи України¹³⁰.

3. Законність виступає провідним принципом у системі засад організації та функціонування органів поліції, оскільки покладений в основу всього законодавчого масиву поліцейської діяльності, у тому числі закріплений у Конституціях провідних держав – членів Європейського Союзу. Як зазначає В. М. Бурденюк, принцип законності передбачає верховенство закону перед будь-якими злочинними чи явно незаконними наказами будь-яких посадових осіб, перед будь-якими службовими, політичними чи іншими інтересами. У цьому виявляються переваги принципу законності, що вимагає беззаперечного підпорядкування працівників поліції виключно лише чітко визначеним нормативно-правовим правилам, забезпечуючи тим самим об'єктивне, неупереджене та загалом належне виконання працівниками поліції своїх обов'язків¹³¹. Наразі в юридичній науці сформувалося загальне концептуальне розуміння поняття законності в цілому (мається на увазі законність як принцип, як правовий режим, як метод¹³²), так і законності як принципу організації і діяльності механізму держави. Так, законність часто описується як суворе і неухильне слідування державними органами та посадовими особами закону в процесі застосування права¹³³ або ж як слідування праву органами держави і її громадянами¹³⁴. У

---

¹³⁰ Статут Організації Об'єднаних Націй. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9 (дата звернення: 17.12.2018).

¹³¹ Бурденюк В. М. Засади та принципи діяльності Національної поліції України. *Право.ua*. 2015. № 3. С. 58.

¹³² Скакун О. Ф. Теория государства и права. Харьков : Консум, 2000. С. 484.

¹³³ Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права. М. : Проспект, 2001. С. 687.

¹³⁴ Теория права и государства / под ред. Г. Н. Манова. М. : БЕК, 1995. С. 201.

цьому ж контексті варто зазначити позицію В. В. Самохвалова, який доводить, що загальне поняття законності може бути адекватно усвідомлено лише як єдність чотирьох вимог законності, якими є: вимога верховенства закону, вимога єдності закону, вимога доцільності закону та вимога реальності закону¹³⁵.

У законності концентровано виражена властивість права щодо протистояння сваволі в процесі упорядкування суспільних відносин, а також закріплення тих форм власності, які відповідають досягнутому рівню розвитку виробничих сил суспільства¹³⁶. Законність спирається на певний механізм регулювання, що є властивим правовим відносинам, забезпечується можливістю застосування механізму державного примусу. Однак слід враховувати, що останній здійснюється суб'єктами, які також наділені відповідними обов'язками. Проте законність не може спиратися тільки на примус (фізичного чи психологічного спрямування), її витoki — інтереси і потреби людей, а конкретніше — права суб'єктів правовідносин, використання яких завжди залежить від виконання іншими учасниками цих відносин юридичних обов'язків. Законність слід розглядати як специфічне суспільне явище, що визначає пріоритет закону у відносинах між владою і особою. Перетворення справедливості на законність і її втілення є головним завданням, до вирішення якого має прагнути будь-яка влада¹³⁷.

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок про те, що практичне втілення принципу законності у діяльність поліції має своїм прямим наслідком правопорядок у громадянському суспільстві, ефективне здійснення завдань і функцій, що покладаються на органи поліції¹³⁸.

4. Наступним принципом, що заслуговує на увагу, є принцип гуманізму, який виділяють як самостійний у багатьох інститутах поліцейського права. С. П. Погребняк наголошує на формуванні,

---

¹³⁵ Самохвалов В. В. Принципи та вимоги законності як гарантії її справедливості. *Держава і право*. 2001. Вип. 12. С. 11–29.

¹³⁶ Явич Л. С. Сущность права. Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. С. 156.

¹³⁷ Папієв М. Громадянське суспільство: міф, реальність чи шанс? *Дзеркало тижня*. 2007. № 41 (670). 3 листоп. С. 3.

¹³⁸ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 15. С. 95–97; Чумак В. В. Европейские принципы деятельности полиции и перспективы их использования в Украине. *Leges si Viata : междунар. науч.-практ. правовой журнал*. 2015. № 10/3. С. 81–85.

починаючи з другої половини XX ст., стійкого переконання, що позитивне право має відповідати певним моральним стандартам – справедливості, рівності, свободі, гуманізму та ін. Ці засади знаходять своє відображення в конституціях і міжнародних актах, що свідчить про своєрідну «конвергенцію» природного і позитивного права, завдяки чому зникає підґрунтя для гострого конфлікту між цими школами праворозуміння при оцінці правового характеру тих чи інших норм¹³⁹. Слушно вказує А. М. Колодій, який відносить принцип гуманізму до загальносоціальних принципів права, які акумулюють у собі витоки духовного життя суспільства, а принцип гуманізму права – до власне принципів права (суб'єктивного), оскільки останні прямо опосередковують і включають у свою органіку певну частину змісту загальносоціальних принципів, які мають вирішальне значення для правової системи¹⁴⁰. Продовжуючи цю позицію, М. В. Костицький стверджує, що гуманізм у праві затверджує цінність людської особистості, людського існування, гідність, права, свободи кожної людини¹⁴¹.

Тобто завдяки реалізації та дотриманні вказаного принципу поліція під час виконання покладених на неї законом обов'язків визначає найбільш оптимальний, ефективний та головне – співрозмірний поліцейський захід задля досягнення поставленої цим заходом мети. Принцип гуманізму проявляється у гарантіях недоторканності особи. Таким чином, можна стверджувати, що принцип гуманізму в діяльності поліції – це сучасна тенденція забезпечення та розвитку прав і свобод громадян.

5. Що стосується безпосередньо органів поліції, то принцип відкритості та прозорості для українського законодавства, порівняно з грузинським законодавством і законодавством країн Балтії, є новелою. Вважається, що давні традиції в площині законодавчої бази щодо принципу відкритості має Фінляндія, адже в 1766 році країна застосувала шведський Закон «Про доступ до публічної інформації». З 1951 р. в країні діяв Закон «Про доступ до офіційних документів», а

---

¹³⁹ Погребняк С. П. Основоположні принципи права : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2009. С. 6.

¹⁴⁰ Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. С. 38.

¹⁴¹ Костицький М. В. Гуманізм права як прояв вищих (космічних) законів у суспільстві. Принципи гуманізму та верховенства права як умова розвитку демократичної, соціальної, правової держави (пам'яті професора В. В. Конейчикова): матеріали міжвуз. наук.-теорет. конф. Київ : КНУВС, 2009. С. 13.

вже з 1999 року – Закон «Про відкритість діяльності уряду», згідно з яким адміністрація відкрита для зовнішнього спостереження, а прозорість означає, що при цьому спостереженні діяльність посадовців публічної влади видна наскрізь. Першою країною, яка закріпила у своєму праві цей конституційний принцип, стала Швеція. Так, Ж. Зіллер стверджує, що принцип відкритості у шведській правовій системі права включає до свого змісту дві складові: доступ до інформації та право державних службовців проводити обмін інформацією із журналістами в процесі підготовки або під час прийняття рішення¹⁴². Також варто зазначити, що у Меморандумі Президента США для глав виконавчих департаментів і агентств «Прозорість і відкритий уряд» від 21 січня 2009 року зазначено, що уряд має бути прозорим. Прозорість сприяє підвищенню відповідальності та надає громадянам інформацію про діяльність органу. Інформація, яка перебуває в розпорядженні федерального уряду, є національним надбанням. Необхідним є забезпечення громадянам швидкого та зручного доступу до відповідних даних. Задля розміщення рішень та інформації про свою діяльність в Інтернеті виконавчі департаменти й агентства мають використовувати нові технології. Щоб ідентифікувати інформацію, яка є найбільш корисною для суспільства, слід вимагати зворотного зв'язку з громадськістю¹⁴³. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади дедалі активніше закріплюють на рівні міжнародно-правових актів. Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, ратифікованої Законом України від 6 липня 1999 року № 832-XIV, громадськість повинна адекватно, своєчасно й ефективно одержувати інформацію залежно від обставин шляхом публічного повідомлення або в індивідуальному порядку на початковому етапі процедури прийняття рішень¹⁴⁴.

---

¹⁴² Bojan Bugarič. Openness and transparency in public administration: challenges for public law. *Wisconsin international law journal*. 2004. Vol. 22 (3). S. 488. URL: <https://hosted.law.wisc.edu/word-press/wilj/files/2012/02/bugaric.pdf>.

¹⁴³ Memorandum for the Heads of Executive Departments and Agencies of January 21, 2009 «Transparency and Open Government». Federal Register. 2009. Vol. 74. № 15. January 26. P. 4685–4686.

¹⁴⁴ Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : ратифікована Законом України від 06.07.1999 № 832-XIV. *Офіційний вісник України*. 2010. № 3. Ст. 1191.

Тобто принцип відкритості та прозорості в діяльності поліції – це властивість залучати до поліцейської діяльності громадськість, діяти на засадах партнерства, що в подальшому перетікає в концепцію «community policing». Вказані принципи знайшли своє відображення у законодавстві ряду країн Європи в нормах європейського права, США та України, не оминуло закріплення вищезазначеного принципу і законодавство Грузії з країнами Балтії.

6. Не менш важливим принципом діяльності органів поліції є принцип демократизму, сутність якого полягає в опосередкованих відносинах держави та громадянина, державних органів, наприклад, поліції та інститутів громадянського суспільства. Демократизм є загальноправовим принципом, ознакою демократичної держави, де всі громадяни є рівними у своїх правах, не допускаються будь-які форми дискримінації, а діяльність уповноважених органів державної влади здійснюється від імені держави та відповідно до законодавства.

Визначимо, що принцип демократизму в діяльності поліції – це керівні ідеї, що визначають ефективне вирішення завдань забезпечення основоположних прав в свобод громадян, протидії злочинності, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, що, своєю чергою, зумовлює контроль з боку громадськості та підзвітність поліцією останній.

7. Заслугує на особливу увагу принцип політичної нейтральності, сутність якого зводиться до заборони для поліцейських бути представниками політичного прошарку, тобто заборона бути членом політичних партій, заборона брати участь у діяльності таких партій та відкрито висловлювати власні позиції щодо політичних осіб в державі. Політичну нейтральність інколи ще йменують як принцип «політичної позапартійності» поліції.

Вказаний перелік не є вичерпним, він варіюється залежно від тієї чи іншої правової системи, а також законодавчого визнання у відповідних спеціальних законодавчих актах, що регламентують діяльність органів поліції. В підсумку варто зазначити, що країни – члени Європейського Союзу дещо по-різному визначають принципи діяльності поліції, що в подальшому дістало назву «спеціальні принципи», щодо загальних – то вони є європейськими та стосуються всіх, без винятку, держав – членів ЄС, не винятком і Україна та Грузія.

Отже, вважаємо, що систему європейських принципів діяльності поліції необхідно поділити на: загальноправові (законність; верховенство права; дотримання прав і свобод громадян; гуманізм; деполітизація; розподіл влади; демократизм) та спеціальні європейські принципи (політична нейтральність; підзвітність; взаємодія з

інститутами громадянського суспільства та органами державної влади; визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; інформативність та гласність; вибір і консультація; допомога та ввічливість; виправлення помилок; оптимальне обслуговування у межах витрачених коштів).

Своєю чергою, оцінка розділу II «Принципи діяльності поліції» Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави для висновку, що перелік чинних принципів діяльності поліції України доцільно доповнити такими: визначення рівня стандартів обслуговування; вибір і консультація; допомога та ввічливість; виправлення помилок; оптимальне обслуговування у межах витрачених коштів у межах статей 12-1, 12-2, 12-3, 12-4, 12-5 відповідно.

1.3. Завдання, функції та правові засади діяльності поліції

Грунтовні та невідворотні демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, визначають курс нашої держави на євроінтеграцію і вимагають перебудови й значного підвищення на цій основі рівня ефективності та якості діяльності правоохоронних органів, зокрема, органів поліції. Чинна Конституція України визначає Українську державу як соціальну та правову. Отже, держава, з одного боку, покликана здійснювати активну соціальну роль, позитивно впливаючи на ті соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві, та використовувати для цього відповідні методи впливу на нього; а з іншого – держава повинна здійснювати свою діяльність у межах, що унеможливають зловживання з боку органів держави як стосовно окремої вільної у своїй поведінці й автономно діючої особистості, так і громадянського суспільства загалом¹⁴⁵.

Сьогодні очевидно, що наявний державний механізм не може ефективно виконувати ці дві, у багатьох розуміннях, різні між собою групи завдань. Тому виникає проблема вдосконалення адекватного вказаним новим завданням державного механізму¹⁴⁶.

---

¹⁴⁵ Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 220–221.

¹⁴⁶ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 6.

Загальновідомо, що одним з основоположних завдань держави та легітимною підставою монополії державної влади є встановлення охоронюваного права та стабільного порядку. Загроза безпеці нормального суспільного співіснування виникає тоді, коли окремі громадяни ставляться з неповагою до загального правопорядку або окремих прав інших членів суспільства, діють (поводяться) усупереч принципам громадського співіснування або завдають шкоди нормальному функціонуванню державних органів. Відвернення цих загроз безпеці суспільства та запобігання порушенням правопорядку якраз і є завданням поліції¹⁴⁷.

Провівши дослідження функціонування державних органів влади, ми дійшли висновку про те, що поліція як орган виконавчої гілки влади наділена досить широким обсягом своїх повноважень, що виділяє її серед інших органів державного апарату. Тому сьогодні виникає потреба у всебічному та ґрунтованому аналізі завдань поліції, а отже, її функцій, що витікають безпосередньо із завдань.

Зазначимо, що актуальними питаннями означеної проблематики та деякими її аспектами займалися представники теорії держави і права, конституційного та адміністративного права, а також поліцейстики. Серед них особливу когорту складають такі науковці, як: В. Б. Авер'янов, Ю. Е. Аврутін, М. М. Алексійчук, О. П. Альохін, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. К. Безсмертний, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, К. С. Бельський, А. В. Губанов, С. М. Гусаров, Л. Ф. Кваша, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. В. Конопльов, А. М. Куліш, Н. П. Матюхіна, О. М. Музичук, В. І. Олефір, О. В. Негодченко, Ю. П. Соловей, О. Ю. Сиявська, П. Х. Ярмачі, О. Н. Ярмиш та ін. Зазначимо, що представники адміністративно-правової науки сучасності у своїх наукових доробках переважно висвітлювали окремі аспекти завдань чи функцій органів і підрозділів поліції, уникаючи ґрунтовного сутнісного аналізу їх природи та значення.

Визначально, що будь-яка держава має нагальну потребу в спеціальному апараті, який би забезпечував дотримання встановлених правил і норм поведінки в суспільстві, здійснював нагляд за публічним порядком і публічною безпекою. Зазвичай такий апарат має назву «поліція»¹⁴⁸. Водночас варто зазначити, що одними із чинників, що

---

¹⁴⁷ Там само. С. 9.

¹⁴⁸ Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 221.

зумовлюють адміністративно-правовий статус поліції, є завдання та функції. У правовій літературі завдання визначаються як цілі, досягнення яких вона має прагнути у своїй діяльності¹⁴⁹. Також слід зазначити, що завдання у філософському аспекті – це не просто завдання, а «соціальне завдання», і воно витлумачується у цьому сенсі як необхідність для суб'єкта (суспільства, соціальної спільноти, особи) здійснити у майбутньому визначену діяльність, а мета – як ідеальний, насамперед, визначений результат людської діяльності, спрямований на перетворення дійсності відповідно до усвідомленої людиною потреби. Мета є безпосереднім внутрішнім спонукальним мотивом людської діяльності¹⁵⁰. Своєю чергою, функції – це конкретні напрями діяльності, безпосередні дії, що виконуються тим чи іншим елементом системи в її успішному функціонуванні як цілого¹⁵¹.

Категорія «завдання» означає цілі, досягнення яких бажане до визначеного моменту часу в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення¹⁵². Синтезуючи вищезазначене, ми приєднуємося до позиції, яку займає О. М. Бандурка, що «саме виконання юридично визначених завдань і функцій є основним показником якості й ефективності діяльності суб'єкта управління»¹⁵³.

Своєю чергою, аналіз зарубіжного поліцейського законодавства засвідчує прагнення до визначення трьох основоположних факторів, а саме: стратегічної мети, досягнення якої має прагнути поліція (міліція); завдань, виконання яких має забезпечити досягнення стратегічної мети; обов'язків (як деталізації завдань), що покладаються на службовців цієї правоохоронної формації¹⁵⁴.

Зазначимо, що діяльність поліції традиційно асоціюється з такими напрямками, як: охорона правопорядку та контроль над

---

¹⁴⁹ Проневич О. С. Завдання поліції (міліції) у юридичній поліцейській. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). С. 193.

¹⁵⁰ Микulyця І. І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Херсон, 2014. С. 51.

¹⁵¹ Платонов С. В. Искусство управленческой деятельности. Киев : Либра, 1996. С. 107–108.

¹⁵² Шестак Л. В. Адміністративне право : навч. посіб. Чернігів : ЧДІПСТіП, 2011. С. 63.

¹⁵³ Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Харків : ХНУВС, 2004. С. 64.

¹⁵⁴ Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: теоретико-правовые аспекты : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. С. 80.

злочинністю. Проте коло потенційних обов'язків поліції останнім часом стало настільки широке, що напевне не існує такої проблеми, якою б не цікавилася поліція¹⁵⁵.

Загалом поліція покликана захищати інтереси суспільства, але інтереси всіх захистити неможливо. Тому об'єктивно виходить, що захищаються інтереси держави, в ідеалі – більшості. Але якщо є більшість, то є і меншість. Специфіка роботи поліції полягає в тому, що працювати доводиться саме з меншістю. Загальноприйнято вважати, що більшість громадян законотрухняні й не порушують громадський порядок; правопорушники ж складають меншість, які своєю поведінкою заперечують встановлені правила, тобто «бунтують» проти держави¹⁵⁶.

Необхідно зазначити, що яким би чином ці особи не бунтували: чи вчиняючи правопорушення, чи суспільно небезпечні діяння – злочини, вони залишаються членами суспільства, громадянами держави і, незважаючи на свою «бунтарську» сутність, заслуговують на людське ставлення, що обумовлюється принципом гуманізму. Навіть якщо згідно з чинним законодавством особа підлягає ізоляції від суспільства та потребує посиленого контролю з боку держави (зауважимо, що йдеться про засудження особи до позбавлення волі), однак права і свободи такої людини не можуть порушуватись і попіратись.

Яким же чином виконати покладений на поліцію обов'язок дотримання прав людини та громадянина, а також задовольнити потреби суспільства (більшості), адже поліція служить народові? Слід виходити з того, що поліція створена для народу, тобто суспільства. Вбачається, що діяльність поліції як органу виконавчої влади має бути спрямована на виконання державою функцій щодо:

- 1) створення належних умов для повноцінної реалізації громадянами своїх прав і свобод;
- 2) надання населенню багатоманітних управлінських послуг;
- 3) здійснення своєрідного «внутрішнього» контролю за виконанням управлінськими органами, їх посадовими особами

---

¹⁵⁵ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 94.

¹⁵⁶ Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 221; Чумак В. В. Поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави: пріоритеті напрямки правоохоронної діяльності (на прикладі Грузії та країн Балтії). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. № 33. С. 83–86.

покладених на них обов'язків стосовно забезпечення прав і свобод людини;

4) вжиття відповідних заходів адміністративного реагування у випадках оскарження громадянами рішень та дій, що порушують їх права і свободи. До речі, останнє завдання виділяється й професором В. Б. Авер'яновим в аспекті пріоритетної орієнтації державного управління¹⁵⁷.

Науковець Бергіус, камераліст фон Юсті, вбачав завдання поліції, зокрема, у забезпеченні належного порядку, безпеки та добробуту підданих. У часи просвітницького абсолютизму для сприяння громадському добробуту, збереження безпеки та порядку, а також для покращення статків людей поліційна влада – *ius politiae* – сприймалася як централізована та необмежена правом державна влада. Своєю «поліційною владою» абсолютний монарх намагався впроваджувати економічні, соціально-політичні або громадсько-політичні програми, а також встановлювати соціальний порядок¹⁵⁸.

За тих часів управління «державою загального добробуту» або «поліцейською державою» здійснювалося централізованим апаратом і компетентними чиновниками, тобто аристократами та освіченою буржуазією, вихованою камералістичною теорією та практикою. Приблизно в середині XVIII ст. відбулося важливе організаційне перетворення у сфері управління: відокремлення загального управління внутрішніми справами, на яке й були покладені поліцейські завдання в широкому розумінні, від поліцейської служби, яка відповідала за безпеку, порядок, боротьбу зі злочинністю та дорожній рух¹⁵⁹.

Безперечно, організаційно-правові принципи функціонування поліцейських сил у країнах світу в XIX–XX ст. зумовлювалися не лише впливом розповсюджених у суспільстві демократичних ідей, але й національно-історичною специфікою¹⁶⁰.

---

¹⁵⁷ Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 221; Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

¹⁵⁸ Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред.: Ю. І. Римаренко. Київ : КНТ, 2006. С. 64.

¹⁵⁹ Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 11.

¹⁶⁰ Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної

Саме в цей час склалися два підходи до поліцейської діяльності – «британський» і «континентально-європейський». Їхню основу склали різні тлумачення обсягу повноважень поліції. У Великій Британії обов'язки поліції склалися з трьох завдань: підтримання правопорядку, розкриття злочинів і регулювання вуличного руху в містах. Вважалося, що ці обов'язки взаємопов'язані й становлять єдину поліцейську функцію забезпечення громадської безпеки. В Австрії, Німеччині, Франції, Італії, Іспанії та інших країнах континентальної Європи завдання поліції були значно ширшими¹⁶¹. На неї покладалося ще й завдання попередження злочинів. Однак важко уявити будь-яку сферу соціальної діяльності, що так чи інакше не була пов'язана із поліцейською превенцією.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹⁶².

Зазначимо, що про завдання поліції йдеться не лише в автономній нормі Закону України «Про Національну поліцію», але й у низці інших нормативно-правових актів, де загальні завдання поліції деталізуються відносно окремих служб і підрозділів.

У поліцейському праві європейських країн завдання поліції визначаються в контексті забезпечення охорони ліберальних цінностей і захисту суспільства від широкого спектра наявних загроз і небезпек. Відповідно до західної правової доктрини поліція має захищати приватні права громадян лише тоді, коли забезпечення своєчасного судового захисту неможливе або ж якщо без оперативного втручання поліції реалізація цих прав суттєво ускладнюється.

Поліцейське право постсоціалістичних східноєвропейських держав значною мірою ґрунтується на апробованих у західних країнах концептуальних підходах. Так, наприклад, відповідно до ст. 3 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію» до основних завдань поліції

поліції зарубіжних країн : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 19 с.

¹⁶¹ Бобырев В. В. Организационно-правовые основы кадрового обеспечения деятельности полиции государств Западной Европы : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 2002. С. 29.

¹⁶² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 58-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

віднесено: гарантія особистої та громадської безпеки; запобігання кримінальним злочинам та іншим правопорушенням; розслідування кримінальних злочинів і розшук осіб; надання допомоги установам і приватним особам щодо захисту своїх прав тощо¹⁶³.

У ст. 4 Закону Литовської Республіки «Про поліцію» зазначено, що поліція відповідно до законів та інших нормативних правових актів неупереджено захищає всіх людей на території Литовської Республіки незалежно від їх національності, раси, статі, мови, походження, соціального статусу, релігії, переконань і думок. У ст. 5 цього ж закону зауважено, що пріоритетним напрямом поліцейської діяльності є: 1) захист прав і свобод людини; 2) забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; 3) надання допомоги в надзвичайних ситуаціях, зокрема, якщо особа постраждала від протиправних діянь чи природних катаклізмів або перебуває у безпорадному стані; 4) запобігання кримінальним злочинам та іншим правопорушенням; 5) виявлення й розслідування кримінальних злочинів та інших правопорушень; 6) контроль за безпекою дорожнього руху¹⁶⁴.

Відповідно до ст. 16 Закону Грузії «Про поліцію» головною її функцією є запобігання загрози для забезпечення громадської безпеки та правопорядку. Основними, тобто пріоритетними, напрямками діяльності поліції Грузії є: а) захист прав і свобод людини; б) захист майна фізичних і юридичних осіб від протиправного посягання; в) вжиття превентивних заходів для запобігання і припинення злочинів та інших правопорушень; г) виявлення злочинів та інших правопорушень і відповідне правове реагування на підставі повноважень, наданих Кримінально-процесуальним кодексом Грузії, Кодексом Грузії про адміністративні правопорушення та іншими нормативними актами; д) дотримання та контроль за правовим режимом Державного кордону Грузії та морського простору Грузії; е) аналіз злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків і викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю; ж) здійснення дозвільної, ліцензійної та реєстраційної діяльності; з) забезпечення безпеки дорожнього руху; і) дотримання безпеки

---

¹⁶³ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Policijos Veiklos Įstatymas 2000 m. spalio 17 d. Nr. VIII-2048 Vilnius. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435630 (Закон Литовської Республіки «Про поліцію» від 17.10.2000).

учасників кримінального процесу; к) боротьба з нелегальною міграцією, превенція, припинення нелегальної міграції та забезпечення виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії; л) здійснення пошуково-рятувальних робіт; м) під час воєнного чи надзвичайного стану – здійснення повноважень, наданих законодавством Грузії; н) реагування на надзвичайні ситуації¹⁶⁵.

Ми погоджуємося з думкою О. С. Проневича про те, що відсутність уніфікованих підходів і загальновживаної термінології зумовлює своєрідність формулювання завдань поліції у законодавстві сучасних держав, а також із запропонованою класифікацією завдань поліції (міліції), а саме на:

– загальні (стратегічні) завдання поліції: «підтримання безпеки, спокою, миру та порядку в суспільстві» (Данія); «забезпечення і зміцнення порядку та спокою в країні» (Мальта); «забезпечення миру в країні» (Кіпр); «підтримання миру й порядку та забезпечення безпечного соціального розвитку громадян, включаючи виконання загальних поліцейських обов’язків та забезпечення безпеки на дорогах» (Греція); «захист прав і свобод людини» (Литва);

– завдання у сфері забезпечення особистої та майнової безпеки: «захист власності, життя і особистої гідності громадян» (Словенія); «забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів» (Україна), «особистої та майнової безпеки громадян» (Білорусь), «гарантій особистої та громадської безпеки» (Латвія), «безпеки Папи Римського як у межах держави під час папських церемоній і прийомів, так і під час подорожей Італією та іншими країнами» (Ватикан);

– завдання у сфері захисту суспільства і держави від злочинних та інших посягань: «запобігання правопорушенням та їх припинення» і «виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили» (відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»: надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності); «попередження і розкриття злочинів, затримання правопорушників» (Кіпр); «профілактика кримінальних злочинів та інших правопорушень» і «розслідування кримінальних злочинів і кримінальний розшук» (Латвія);

– завдання у сфері охорони публічного порядку: «охорона і забезпечення громадського порядку» (відповідно до Закону України

---

¹⁶⁵ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

«Про Національну поліцію»: надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку), «охорона громадського порядку» (Білорусь), «забезпечення громадського порядку та безпеки» (Литва), «забезпечення громадського порядку, безпеки особистості та суспільства» (Киргизстан), «профілактика злочинів і захист держави та демократичного уряду в рамках конституційного поля, включаючи реалізацію політики у сфері громадської та державної безпеки» (Греція), «дотримання законності і підтримання громадського порядку» (Кіпр);

– завдання соціального (гуманітарного) характеру: участь у наданні соціальної та правової допомоги фізичним і юридичним особам (Білорусь), надання допомоги у надзвичайних ситуаціях, зокрема, якщо особа постраждала від протиправних діянь чи природних катаклізмів або перебуває у безпорадному стані (Литва);

– завдання особливого характеру: виконання завдань військового характеру під час проведення миротворчих операцій за кордоном (карабінери Італії); забезпечення безпеки кордону, повітряного простору, міжнародних аеропортів і залізниць, охорона офіційних осіб, федеральних будівель і дипломатичних місій (федеральна поліція Німеччини) тощо¹⁶⁶.

Таким чином, можна говорити про різноплановість у підходах щодо визначення основних завдань поліції як суб'єкта реалізації поліцейської діяльності. Аналіз чинного правового регулювання завдань поліції дає підстави виокремити широке коло завдань поліції, а саме: 1) захист конституційного ладу, державності, державного суверенітету та державного кордону; 2) захист і забезпечення реалізації основоположних прав і свобод громадян, їх законних інтересів; 3) забезпечення прав і законних інтересів юридичних осіб; 4) протидія злочинам та іншим соціальним патологіям; 5) запобігання, виявлення та розслідування злочинів та інших правопорушень; 6) виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень; 7) розшук і затримання осіб, які вчинили злочини, втекли з-під варти чи оголошені в розшук; 8) охорона публічного порядку та публічної безпеки; 9) забезпечення миру і громадського спокою; 10) захист індивідуальної, колективної чи державної, муніципальної власності від протиправних посягань; 11) забезпечення охорони суду; 12) надання допомоги особам, які з особистих або будь-яких інших причин потребують допомоги, а також постраждалим особам внаслідок

---

¹⁶⁶ Проневич О. С. Завдання поліції (міліції) у юридичній поліцейській. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). С. 191–205.

катастроф, техногенних чи природного характеру аварій, епідемій чи епізоотій; 13) протидія правопорушенням при патрулюванні; 14) забезпечення безпеки дорожнього руху та їх учасників, дотримання правил перевезення вантажу, інших предметів через митний кордон; 15) контроль за дозвільною системою та системою, що надає ліцензійні послуги населенню.

Що стосується функцій поліцейської діяльності, то, як було зазначено вище, функції являють собою напрям реалізації завдань поліції. Загалом варто зазначити, що правильне розуміння функцій органу публічної влади дає змогу чітко відрізнити їх від меж повноважень і способу дії органу публічної влади і його посадових осіб; спрямовує орган публічної влади на керування у своїй державно-владній діяльності повноваженнями, а не загальною та доволі абстрактною функцією; спрямовує діяльність органу публічної влади у русло виконання завдань і цілей його створення та існування; надає можливість законодавцеві більш виважено підходити до визначення переліку функцій та повноважень органів публічної влади у так званих установчих і статутних актах, що сприятиме покращенню структури таких актів¹⁶⁷.

Варто зазначити, що функції поліції у науці поліцейського права віднесені до актуальних питань методології. Варто зазначити, що у радянський період, юридична поліцейстика виокремлювала функції поліції виключно у контексті репресивного спрямування поліцейської діяльності. Натомість сьогодні, прагнучи виокремити поліцейське право у самостійну підгалузь права адміністративного, вченими розробляються наукові положення та теорії щодо визначення сутності поліцейського права та поліцейської теорії, де чільне місце також відведене саме функціям поліції як суб'єкта поліцейської діяльності. Так, зазначені аспекти висвітлені у працях К. С. Бельського¹⁶⁸, І. А. Горшенєвої¹⁶⁹, А. В. Губанова¹⁷⁰, Р. Д. Свона¹⁷¹, М. П. Смирнова¹⁷²,

---

¹⁶⁷ Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / Ю. І. Римаренко та ін. Київ : КНТ, 2008. С. 213.

¹⁶⁸ Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.

¹⁶⁹ Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 208 с.

¹⁷⁰ Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.

Ю. П. Соловєв¹⁷³ та ін. Але варто вказати, що, незважаючи на наявні на цей час підходи щодо розуміння сутності функцій поліції, наразі немає єдиного бачення їх ґрунтового змісту та єдиної класифікації в рамках реалізації поліцейської діяльності.

Як наголошують вчені-адміністративісти, розуміння сутності функцій поліції сприяє чіткому визначенню їх ролі та місця у системі органів публічної влади. Дослідження функцій управління має виключне прикладне значення, що обумовлено їх визначальним впливом на структуру та повноваження кожного конкретного органу виконавчої влади¹⁷⁴.

Представники поліцейстики зазначають, що функція поліції на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства може бути визначена як «сприяння у забезпеченні безпечного та справедливого оточення, у якому права і відповідальність індивідуумів, сімей та громад відповідним чином збалансовані»¹⁷⁵. Але водночас у поліцействі відсутнє загальне уніфіковане розуміння класифікації функцій поліції. Так, наприклад, С. О. Лосєв зазначає, що поліція реалізує функції нагляду і контролю, сприяння (обслуговування), охорони і захисту, розшуку, дізнання і юрисдикції¹⁷⁶. С. А. Капітонов звертає увагу на наявність адміністративної, оперативно-розшукової,

---

¹⁷¹ Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / под общ. ред. В. П. Сальникова. СПб. : Санкт-Петербург. ун-т МВД России ; Алетея, 2000. 288 с.

¹⁷² Смирнов М. П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. М. : Щит, 2001. 240 с.

¹⁷³ Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации : дис. ... д-ра юрид. наук. М., 1993. 346 с.

¹⁷⁴ Денисюк Д. С. Функції Національної поліції України: поняття та класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 114.

¹⁷⁵ Мартиненко О. А. Реформування міліції у дзеркалі європейської поліцейстики – що ми робимо не так? URL: <http://www.umdpl.info/index.php?id=1251269106> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁷⁶ Лосєв С. О. Содержание функций милиции (полиции) и их модернизация в современном российском обществе. URL: <http://www.yurclub.ru/docs/pravo/1303/9.html> (дата звернення: 17.12.2018).

кримінально-процесуальної та профілактичної функцій поліції¹⁷⁷. У підручнику «Адміністративне право» за редакцією Л. Л. Попова визначено такі функції поліції: загальні (інформаційно-аналітична функція, функції планування, регулювання, прогнозування, контролю, оцінювання ефективності); спеціальні (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична функції); забезпечувальні (кадрова, матеріально-технічна, фінансова функції, функція діловодства)¹⁷⁸.

М. П. Смирнов вирізняє регламентарну, виконавчу, оперативно-розшукову та слідчу функції поліції¹⁷⁹. С. В. Томас та Л. П. Хепберн переконані у тому, що поліції притаманні чотири функції, а саме: представницька (поліцейський як представник держави уособлює закон, а тому повинен власною поведінкою демонструвати захищеність прав громадян державою); основна (розкриття злочинів, розшук і затримання правопорушників, досудове розслідування, запобігання вчиненню правопорушень); публічна (вжиття заходів з метою підтримання правопорядку); надзвичайна (протидія масовим заворушенням і безчинствам, припинення актів непокори в умовах надзвичайного стану)¹⁸⁰.

Зважаючи на властиві поліції функціональні ознаки дуалізму, І. А. Горшенєва говорить про «спрямування комунальної (муніципальної) поліції (міліції) на надання населенню різного роду соціальних послуг, а до функцій державної («оперативної») поліції (міліції) відносить запобігання і боротьбу з протиправними діями»¹⁸¹.

Зазначимо, що на сьогодні відсутнє єдине розуміння щодо класифікації функцій поліції як суб'єкта здійснення поліцейської

---

¹⁷⁷ Капитонов С. А. Ведущая функция милиции. М. : Юриспруденция, 2002. 160 с.

¹⁷⁸ Административное право : учебник для вузов / под ред. Л. Л. Попова. М. : Юрист, 2004. 697 с.

¹⁷⁹ Смирнов М. П. Полиция зарубежных стран и ее оперативно-розыскная деятельность : учеб. пособие. М. : Акад. МВД России, 1995. С. 7.

¹⁸⁰ Білик В. М. Порівняльно-правовий аналіз функцій поліцейських апаратів зарубіжних країн та міліції України в умовах європейської інтеграції. *Бюлетень обміну досвідом МВС України*. 2008. № 174. С. 158.

¹⁸¹ Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. С. 10.

діяльності. Так, у юридичній літературі прийнято поділяти функції управління на декілька груп. Так, деякі автори вказують на основні та допоміжні (інструментальні); основні, регулятивні й допоміжні; загальні, спеціальні та допоміжні (обслуговуючі); внутрішні та зовнішні, загальні та специфічні; стратегічні й оперативні; об'єктні й технологічні; орієнтування системи, забезпечення системи, оперативного управління системою, загально керівні, регулятивні, рахунково-аналітичні, організаційно-координаційні, контрольні функції тощо¹⁸².

Виходячи із поставлених завдань поліції слід виокремити такі функції поліцейської діяльності:

1) адміністративна – це виконавчо-розпорядча, управлінська діяльність органів і підрозділів поліції щодо реалізації завдання із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, протидії правопорушенням, запобіганням злочинам та іншим соціальних патологіям. Як зазначають деякі дослідники, адміністративна функція реалізується через адміністративно-правову діяльність поліції (міліції), яка є управлінською, підзаконною та підконтрольною відповідним органам виконавчої влади, виконавчо-розпорядчою, державно-владною діяльністю, що полягає в охороні публічного порядку, запобіганні та припиненні протиправних діянь, наданні допомоги громадянам у реалізації конституційних прав і свобод¹⁸³;

2) оперативно-розшукова функція спрямована на вирішення таких завдань: протидія та припинення злочинам, іншим правопорушенням; розшук осіб, які їх вчинили, або безвісти зниклих; затримання злочинців; проведення негласних дій; співпраця з негласним апаратом; у межах своїх повноважень, здійснення оперативно-розшукової діяльності. Варто вказати, що підрозділи, які проводять оперативно-розшукову діяльність, наділені законодавством спеціальним адміністративно-правовим статусом, а їх діяльність регламентується спеціальним законодавством відповідно до загального поліцейського права;

3) кримінальна процесуальна функція діяльності поліції – це, в першу чергу, проведення дізнання, досудового розслідування про злочини згідно з визначеною законом підслідністю; розгляд заяв

---

¹⁸² Сіверін Д. В. Адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. С. 96.

¹⁸³ Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка. М. : Юрид. лит., 1965. С. 83–84.

і повідомлень про вчинення кримінальних правопорушень, їх реєстрація. Зазначимо, що кримінальна процесуальна функція поліції є допоміжним засобом здійснення правосуддя і реалізується з метою збирання доказів, необхідних для судового переслідування правопорушників. Отримані поліцією внаслідок реалізації кримінальної процесуальної функції результати є відправною точкою у кримінальному процесі. Здійснюючи кримінальну процесуальну функцію, поліція зобов'язана дотримуватися вказівок судових і прокурорських органів¹⁸⁴;

4) охоронна функція поліції полягає в охороні публічного порядку, публічної безпеки та спокою, державної, комунальної чи приватної власності від протиправних посягань. Сутність внутрішньої охоронної функції будь-якої держави у широкому розумінні полягає в охороні суспільного блага та захисті конституційних прав і свобод громадян від протиправних посягань. В охоронній діяльності держави варто виокремити функціональну охоронну діяльність (правоохоронну, правозастосовчу, правотворчу), тобто видання спрямованих на охорону суспільних відносин актів, та об'єктивну охоронну діяльність, що проявляється у безпосередній охороні прав і свобод громадян, громадського порядку, власності, навколишнього середовища тощо. Водночас охоронна функція поліції реалізується також у рамках об'єктивної охоронної діяльності та передбачає забезпечення, у тому числі й на договірних засадах, особистої безпеки фізичних осіб, а також ужиття заходів з охорони майна фізичних і юридичних осіб, насамперед об'єктів (обмежених територій, будівель, споруд тощо), вантажів, грошових знаків (цінних паперів). Зазначимо також, що в більшості країн світу створено організаційно-правові засади для діяльності недержавних суб'єктів охоронної діяльності, а діяльність щодо надання послуг охорони кваліфікується як специфічний вид господарської діяльності. За цих умов поліція звільняється від виконання менш соціально значущих завдань з охорони та отримує можливість зосередитися на вирішенні стратегічних проблем забезпечення громадської безпеки і боротьби з правопорушеннями. Природно, що саме на державний правоохоронний інститут покладається функція

---

¹⁸⁴ Гирько С. И. Уголовно-процессуальные функции милиции (Теоретические, правовые и прикладные проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 2004. С. 12–15.

контролю за дотриманням ліцензійних умов діяльності недержавними суб'єктами охоронної діяльності¹⁸⁵;

5) превентивна функція поліції витікає зі специфіки превентивної діяльності поліції, суть завдань якої зводиться до: охорони прав, свобод і законних інтересів громадян; виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів; запобігання вчиненню злочинів та ін. Зазначимо, що суспільно орієнтована діяльність не передбачає увільнення персоналу поліції від виконання класичних завдань, а саме: оперативного реагування на вчинені правопорушення; контролю над злочинністю; ужиття процесуальних заходів на стадії досудового розслідування; надання ефективної допомоги особам, яким загрожує безпосередня небезпека; надання іншої допомоги населенню в умовах відсутності безпосередньої загрози. Водночас підкреслимо, що перспектива поступального розвитку поліції полягає у сприйнятті концепції проактивної діяльності, що передбачає пріоритетність реалізації прогностично-превентивної функції і дає можливість цілеспрямовано впливати на сферу охорони правопорядку. У поліцейській ствердилася думка щодо можливості ототожнення проактивної діяльності поліції переважно з превентивними поліцейськими заходами¹⁸⁶.

6) дозвільна функція передбачає здійснення заходів щодо реалізації та надання дозволів на об'єкти дозвільної системи. В Україні до переліку останніх уявляється за можливе віднести: дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху; дозволи на зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система; розроблення пропозицій щодо закріплення у відповідних нормативно-правових актах та технічній документації обов'язкових умов в галузі технічного регулювання щодо продукції, яка необхідна для потреб Національної поліції України, а також організовування проведення технічної експертизи та підготовки висновків щодо якості процесів проектування, виробництва, будівництва, монтажу, налагодження,

---

¹⁸⁵ Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 144–145.

¹⁸⁶ Шихов Е. Ю. Организация местной (муниципальной) милиции в системе самоуправления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1995. С. 7.

експлуатації, зберігання, перевезення та утилізації зазначеної продукції¹⁸⁷;

7) вбачаємо за доцільне виокремити публічно-сервісну функцію поліції – це надання сервісних послуг населенню, що є особливо актуальним у зв'язку зі зміною сутності поліції, адже до реформування органів внутрішніх справ України наразі ліквідована міліція вважалась озброєним і каральним органом державної влади. Зазначимо, що деякими дослідниками така функція розглядалася лише з позиції вітчизняного законодавства, а не в теорії поліцейського права.

Таким чином, можна стверджувати про різноплановість у підходах щодо визначення функції діяльності поліції, що потребує свого подальшого наукового дослідження, в межах виокремлення поліцейського права як підгалузі адміністративного права. Визначено, що функції поліцейської діяльності – це провідні напрями реалізації завдань поліції, що знайшли своє відображення у чинному законодавстві. Отже, варто зазначити, що чільне місце у визначенні завдань і функцій діяльності поліції відведено правовим засадам її діяльності.

Зауважимо, що тематикою визначення правових засад діяльності поліції (міліції) та правоохоронних органів в цілому займалися такі вчені: О. В. Ковальов, Н. А. Пелих, О. С. Проневич, В. І. Шамрай та ін. Тематика досліджень зазначених вчених ґрунтувалася на визначенні відмінностей між правовими засадами та принципами діяльності поліції, оскільки деякою мірою вищезазвані поняття ототожнювалися.

Актуальність визначення правових засад діяльності поліції обумовлена тим, що будь-які відносини, що виникають у правоохоронній сфері (у сфері забезпечення публічної безпеки), так само як і сама організація роботи правоохоронних органів, регулюються адміністративно-правовими нормами. У зв'язку з цим неможливо повною мірою розкрити сутність будь-якого правоохоронного органу (в тому числі поліції) без детального розгляду законодавства, що регулює його діяльність¹⁸⁸.

---

¹⁸⁷ Денисюк Д. С. Функції Національної поліції України: поняття та класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 116.

¹⁸⁸ Машугіна Є. В. Правові і організаційні основи діяльності поліції Естонської Республіки та її роль в забезпечення громадської безпеки : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Москва, 2015. 184 с. URL: <http://www.dslib.net/admin-pravo/pravovye-i-organizacionnye-osnovy-deyatelnosti-policii-jestonskoj-respubliki-i-ejo.html#6162242>.

Передусім варто наголосити, що правові засади діяльності та функціонування поліції відображені та закріплені у цілій низці законодавчого масиву. Зокрема, вітчизняне законодавство України правовими засадами (правовою основою) діяльності Національної поліції України визначає:

1. Конституцію України;
2. Закони України: «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про дорожній рух»¹⁸⁹ та ін.;
3. Укази Президента України: «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку», «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян», «Про заходи щодо розвитку системи протидії (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму»¹⁹⁰ та ін.;
4. Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про Національну поліцію», «Про утворення територіального органу Національної поліції» (Департамент кіберполіції як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції); «Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ»¹⁹¹ та ін.;
5. Накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про затвердження Порядку дій органів (підрозділів) Національної поліції в разі виявлення осіб, транспортних засобів і документів, відомості щодо яких містяться в банках даних інформаційної системи Міжнародної

---

¹⁸⁹ Закони. *Офіційний сайт Національної поліції України*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/zakoni.html> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁹⁰ Підзаконні акти. Акти Президента України та Верховної Ради України. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁹¹ Підзаконні акти. Постанови Кабінету Міністрів України. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

організації кримінальної поліції – Інтерполу», «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», «Про затвердження переліку посад осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції), які мають право на пенсійне забезпечення або одержують пенсію на умовах закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», що прирівнюються посадам поліцейських»¹⁹² та ін.;

6. Накази Національної поліції України: «Про затвердження переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Національної поліції України», «Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України», «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні»¹⁹³.

До правових засад діяльності поліції в Грузії відносяться: Конституція Грузії, міжнародні правові акти Грузії, Закони Грузії: «Про поліцію», «Про публічну службу», дія якого поширюється на поліцейських і службовців Міністерства, «Про зброю», «Про боротьбу з торгівлею людьми», «Про боротьбу з наркотиками», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про дорожній рух», «Про протидію побутового насилля, захист і допомогу жертвам від побутового насильства»; Кодекси Грузії «Про адміністративні правопорушення», «Кримінальний кодекс», «Кримінально-процесуальний кодекс», «Етичний кодекс поліції» та інші нормативно-правові акти¹⁹⁴.

У Латвійській Республіці правові засади діяльності та функціонування поліції складають: Конституція Латвійської Республіки; Закони Латвійської Республіки: «Про поліцію», «Про персональні дані», «Про електронні документи», «Про службу

---

¹⁹² Підзаконні акти. Накази МВС України. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁹³ Відомчі акти. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/vidomchi-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁹⁴ Законодательная база МВД. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/useful-information/the-legal-framework> (дата звернення: 17.12.2018).

співробітників підрозділів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації пенітенціарних установ із спеціальними рівнями обслуговування»; Постанови Кабінету Міністрів Латвійської Республіки: «Положення про формування і використання інформаційної системи для ідентифікації та підтвердження особистості», «Положення про кримінально-процесуальну інформаційну систему», «Правила про порядок реєстрації подій і часу реагування поліцією» та інші нормативно-правові акти, видані відповідно до чинного законодавства Республіки Латвія¹⁹⁵.

Литовське поліцейське законодавство має дещо свої особливості, зокрема, правову основу діяльності поліції в Литві складають: Закон «Про поліцейську діяльність», Постанова Уряду Литовської Республіки «Про затвердження Правил обміну інформацією між правоохоронними органами Литовської Республіки з правоохоронними установами інших держав – членів Європейського Союзу», Наказ генерального комісара поліції Литви «Про затвердження правил процедури Департаменту поліції при Міністерстві внутрішніх справ і відкликання деяких комісій комісара поліції Литви», Наказ генерального комісара поліції Литви «Про затвердження правил процедури Департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки», Наказ генерального комісара поліції Литви «Про затвердження Кодексу етики працівників поліції Литви», Закон про затвердження Положення про внутрішню службу Литовської Республіки», Постанова Уряду Литовської Республіки «Про затвердження та затвердження Положення про Департамент поліції при Міністерстві внутрішніх справ»¹⁹⁶. Тобто законодавець чітко визначив коло правових основ діяльності поліції, інші нормативно-правові акти віднесені до вищого режиму секретності, що не підлягають широкому розголосу.

Що стосується визначення засад правового регулювання діяльності поліції Естонської Республіки, то слід зазначити, що, з огляду на існуючу ієрархію норм, нами виділено основний блок нормативних правових актів, які розкривають сутність сучасної естонської поліції. До нього відносяться чотири документи: Основний закон Естонської Республіки, Закон «Про поліцію і прикордонну охорону», Статут Міністерства внутрішніх справ Естонії і Статут Департаменту поліції і прикордонної охорони.

---

¹⁹⁵ Законодавчі акти. Міністерство внутрішніх справ Латвійської Республіки. URL: <http://www.ic.iem.gov.lv/lv/node/63> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁹⁶ Законодавство. Поліція Литви. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-akta> (дата звернення: 17.12.2018).

Безсумнівно, до поліцейського законодавства належать також Кримінальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс, Кодекс про адміністративні правопорушення, Закон «Про розшукову діяльність», а також ще низка законів Естонії. У числі цих законів, дія яких також поширюється на поліцію, варто назвати Закони «Про негромадян», «Про громадянство», «Про боротьбу з корупцією», «Про надзвичайний стан», «Про захист персональних даних», «Про біженців», «Про наркотичні і психотропні речовини», «Про протидію легалізації (відмивання) грошей», «Про відмивання грошових коштів та запобігання фінансування терористичної діяльності», «Про охорону державної таємниці», «Про тюремне ув'язнення», «Про охорону навколишнього середовища», «Про інформацію» та інші відомчі та локальні правові акти¹⁹⁷.

Таким чином, правові засади діяльності та функціонування органів і підрозділів поліції уособлюють собою вихідні, керівні, базові концепції та положення, що встановлюють порядок, межі та способи діяльності та функціонування поліції як цілісного суб'єкта реалізації поліцейської діяльності. Реалізація поліцейської діяльності відповідно до вказаних правових засад її функціонування сприятиме ефективному здійсненню правоохоронної діяльності, забезпеченню режиму законності та правопорядку, економічної стабільності та громадського спокою.

1.4. Розвиток форм і методів діяльності поліції в сучасних державах

Як вже вказано у попередніх підрозділах, функції діяльності поліції безпосередньо реалізуються у конкретних діях (актах), що говорить про їх свідомий, вольовий характер. Визначальним для діяльності поліції є те, що такі дії мають своє зовнішнє вираження (форму), що реалізуються в рамках чинного поліцейського законодавства. Саме тому під формою розуміють об'єктивний вияв суті дій уповноважених суб'єктів. Оскільки за допомогою форм практично реалізуються функції адміністративної діяльності поліції, то від

---

¹⁹⁷ Машугіна Є. В. Правові і організаційні основи діяльності поліції Естонської Республіки та її роль в забезпечення громадської безпеки : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Москва, 2015. 184 с. URL: <http://www.dslib.net/admin-pravo/pravovye-i-organizacionnye-osnovy-dejatelnosti-policii-jestonskoj-respubliki-i-ejo.html#6162242>.

різномісності використання цих форм певною мірою залежить ефективність діяльності поліції в цілому¹⁹⁸. Враховуючи викладене, варто зазначити, що поруч із формою діяльності поліції визначають методи її діяльності, від яких залежить ступінь ефективності функціонування того чи іншого суб'єкта публічної адміністрації.

Говорячи про форми та методи діяльності поліції, в першу чергу, ми розуміємо саме адміністративну діяльність поліції як врегульовану нормами адміністративного права державно-владну, організаційно-розпорядчу діяльність органів і підрозділів поліції. Зокрема, автори навчального посібника «Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях» за загальною редакцією О. М. Бандурки адміністративну діяльність поліції визначають як урегульовану нормами адміністративного права державно-владну, підзаконну, організаційно-розпорядчу діяльність, що спрямована на:

а) надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинам та іншим правопорушенням, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

б) впорядкування внутрішньосистемних поліцейських відносин і забезпечення чіткої організації і функціонування всієї системи підрозділів і служб поліції¹⁹⁹.

Зазначимо, що в адміністративній науці існують кілька поглядів на визначення поняття «адміністративна діяльність». Так, автор Л. В. Коваль наголошує, що головне в адміністративній діяльності – це видання нормативних та індивідуальних актів²⁰⁰. Деякі дослідники вбачають зміст адміністративної діяльності поліції у виконанні обов'язків з охорони публічної безпеки і порядку, боротьби зі злочинністю та попередження правопорушень, а також у створенні умов для реалізації приватними особами своїх прав і законних інтересів²⁰¹. Своєю чергою, В. М. Кондратенко визначає адміністративну діяльність

---

¹⁹⁸ Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : ЛІВС, 2002. С. 31.

¹⁹⁹ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. С. 16.

²⁰⁰ Коваль Л. Адміністративне право України. Курс лекцій (Загальна частина). Київ : Основи, 1994. С. 69.

²⁰¹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. С. 6.

як діяльність правоохоронних органів, врегульовану нормами адміністративного права, їх виконавчо-владна діяльність²⁰². Слушною є думка Д. П. Калаянова, який у своїх наукових працях підкреслює, що адміністративний напрям діяльності поліції ототожнюється із поліцейською діяльністю, що знаходить свій прояв тоді, коли завдання забезпечення дотримання норм суспільної поведінки виходить із-під контролю законслухняних громадян суспільства та переадресується тим його членам, які уповноважені в результаті розподілу соціальних трудових обов'язків виконувати таку функцію й діяти від імені самого суспільства²⁰³. Поруч із вказаною позицією щодо розуміння сутності адміністративної діяльності поліції зазначимо думку Д. В. Голобородька, який визначає, що адміністративна діяльність – державне управління у вузькому значенні, тобто діяльність органів виконавчої влади на різних її рівнях. і далі продовжує, що таке розуміння адміністративної діяльності враховує лише її управлінський характер, а тому не в повному обсязі, і головне – не досить точно відображає призначення такого виду діяльності²⁰⁴.

Зазначимо, що у зарубіжних країнах категорія «адміністративна діяльність поліції» здебільшого розуміється як підготовка матеріалів до суду та управлінська діяльність з організації діяльності поліції, тобто у більш вузькому значенні²⁰⁵. Наприклад, у юридичному словнику Г. К. Блека адміністративна діяльність визначається як практичне управління різними органами та агенціями, які не є частиною державної влади²⁰⁶. У Великобританії поняття «адміністративна діяльність» у діяльності поліції застосовується в таких сферах, як: підготовка протоколів, довідок та інших матеріалів для розгляду в суді; перевірка

---

²⁰² Кондратенко В. М. Поняття та зміст адміністративної діяльності органів публічної влади щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 46. Т. 1. С. 153.

²⁰³ Калаянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. С. 31.

²⁰⁴ Голобородько Д. В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. С. 48.

²⁰⁵ Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 138.

²⁰⁶ Black H. C. *Black's Law Dictionary*. West Publishing Company, Saint Paul, Minnesota, 1990. P. 97.

протоколів, проведення запитів, додаткових оглядів місць правопорушення, виявлення додаткових обставин скоєння правопорушення, якщо такі спостерігаються; допити свідків, правопорушників, опитування населення та інші дії з метою встановлення найбільш повної картини вчинення правопорушення²⁰⁷. В іншій зарубіжній країні, в такій як США, до адміністративної діяльності поліції включають: проведення різних нарад, підготовку матеріалів для розгляду в судах, виконання різних доручень, свідчення в судах, спілкування з потерпілими, їх допит, допит свідків і правопорушників, написання рапортів і збирання різних довідок. До адміністративної діяльності поліції в США навіть включають перерви на сніданки, обіди й інші заходи²⁰⁸.

Таким чином, під адміністративною діяльністю поліції слід розуміти виконавчу, розпорядчу, підзаконну, державно-владну діяльність поліції із забезпечення адміністративно-правовими засобами публічної безпеки і порядку, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень, надання публічних послуг фізичним та юридичним особам²⁰⁹.

Враховуючи вищеокреслені підходи до розуміння сутності категорії «адміністративна діяльність поліції», доцільно виокремити такі її характерні риси, як: державно-владний, виконавчий та організаційно-розпорядчий характер діяльності; підзаконність поліцейської діяльності; підконтрольність; підпорядкованість; урегульованість нормами адміністративного права та соціальна спрямованість²¹⁰.

Традиційно в адміністративному праві та науці адміністративного права виділяють два види адміністративної діяльності поліції, зокрема: 1) внутрішньосистемна; та 2) зовнішня. Проте слід зазначити, що, незважаючи на однаковий зміст кожного

---

²⁰⁷ English I. Butterworth's Police Law. Butterworth, London, 1999. Р. 45.

²⁰⁸ Крылов В. С. Полиция США. Основные черты организации и деятельности : учеб. пособие. М. : МВШ МВД СССР, 1972. С. 22–45.

²⁰⁹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. С. 7.

²¹⁰ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. С. 9–10; Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. С. 16–17.

напряму, дослідники вбачають їх різні назви. Так, вдалою вбачаємо класифікацію напрямів адміністративної діяльності поліції, що запропонована Л. Л. Поповим. Автор називає внутрішньосистемний напрям діяльності поліції внутрішньоорганізаційним у адміністративній діяльності поліції, визначаючи, що це суспільні відносини, що формуються безпосередньо у самій системі органів внутрішніх справ. А зовнішній напрям адміністративної діяльності поліції визначає кризь призму суспільних відносин, що формуються у зовнішній сфері адміністративної діяльності поліції²¹¹. Як вбачає дослідник В. В. Конопльов, внутрішньоорганізаційна діяльність забезпечує формування та функціонування самих органів внутрішніх справ, включаючи визначення їх організаційної структури, професійний підбір (відбір), розстановку, навчання та виховання кадрів, їх ротацію, матеріально-технічне забезпечення, постановку поточних і перспективних завдань, здійснення повсякденного керівництва та контролю за їх виконанням. Внутрішньоорганізаційна діяльність охоплює відносини, які складаються між різними ланками апарату управління, його структурними підрозділами та посадовими особами. Своєю чергою, під час зовнішньої адміністративної діяльності органи внутрішніх справ забезпечують виконання своїх основних завдань, пов'язаних із забезпеченням особистої безпеки громадян, захистом їх прав і свобод, законних інтересів; охороною і забезпеченням громадського порядку; забезпеченням безпеки дорожнього руху; здійсненням дозвільної системи; здійсненням провадження в справах про адміністративні правопорушення тощо, тобто це відносини, які виникають між органами внутрішніх справ та іншими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами та регулюються адміністративно-правовими нормами²¹². Зазначимо, що останній різновид адміністративної діяльності поліції деякі представники науки адміністративного права йменують правоохоронним напрямом адміністративної діяльності поліції²¹³. В навчальній літературі вказується, що зовнішня адміністративна

---

²¹¹ Административное право и административная деятельность органов внутренних дел : учебник / под ред. Л. Л. Попова. М. : Акад. МВД СССР, 1990. С. 80.

²¹² Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 142.

²¹³ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. С. 7–8.

діяльність поліції виходить за межі системи поліції та поширюється на непідпорядковані їй державні та громадські організації, а також на окремих громадян. Виділяють такі напрями зовнішньої адміністративної діяльності поліції, як: охорона публічного порядку; забезпечення публічної безпеки (правил дозвільної системи, безпеки дорожнього руху тощо); охорона власності; ліцензійна робота; охорона, утримання та конвоювання осіб; функціонування спеціальних установ поліції; профілактична робота²¹⁴.

Визначаючи види адміністративної діяльності поліції, слід вказати, що остання реалізується у конкретних формах за допомогою конкретних методів, і, як вже було вказано у попередній розділах, зміст функцій в об'єктивованому вигляді набуває певної форми. Оскільки за допомогою форм практично реалізуються функції адміністративної діяльності, то від різнобічності використання цих форм певною мірою залежить ефективність діяльності в цілому²¹⁵.

Окремо звернемо увагу на тому, що зовнішнє практичне вираження діяльності щодо реалізації функцій держави має назву «форми здійснення державної влади»²¹⁶. Саме поняття «форма» має кілька значень: 1) зовнішній вигляд, зовнішній обрис; 2) устрій, структура будь-чого, система організації²¹⁷. У науковій літературі існують різні точки зору щодо визначення форм діяльності. Однак вбачаємо за доцільне детальніше зупинитися на аналізі саме форм управління. Зокрема, такі науковці, як Ю. П. Битяк та В. В. Зуй визначили форми управління як зовнішнє вираження конкретних дій державного органу, його структурних підрозділів і посадових осіб (державних службовців), що реалізуються в процесі державної виконавчої діяльності і спрямовані на реалізацію функцій управління²¹⁸.

---

²¹⁴ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. С. 10.

²¹⁵ Форми і методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. Український діловий інформаційний каталог. URL: <http://udik.com.ua/books/book-1499/chapter-53125/> (дата звернення: 17.12.2018).

²¹⁶ Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком, 1997. С. 72.

²¹⁷ Словарь иностранных слов / сост. И. М. Суслова. М. : Русский язык, 1983. С. 536.

²¹⁸ Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2005. С. 91.

Мають місце і різні підходи вчених щодо визначення поняття «форма адміністративної діяльності органів внутрішніх справ» і в науці адміністративного права. Зокрема, дослідники І. П. Голосніченко та Я. Ю. Кондратьєв під формою адміністративної діяльності органів внутрішніх справ розуміють однорідні за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішній вираз, за допомогою яких забезпечуються охорона прав громадян, громадський порядок, громадська безпека та здійснюється боротьба з правопорушеннями²¹⁹.

О. І. Остапенко під формою адміністративної діяльності органів внутрішніх справ розуміє об'єктивний вияв суті дій уповноважених суб'єктів. Учений зазначає, що форми закріплені в законодавстві, яке визначає правовий статус ОВС, у положеннях, статутах, інструкціях та інших актах, що регламентують адміністративну діяльність її суб'єктів²²⁰.

М. І. Єропкін виділяє форми адміністративної діяльності поліції, що властиві, з одного боку, для внутрішньоорганізаційної роботи, а з іншого боку, для практичної реалізації функцій охорони правопорядку. До форм внутрішньоорганізаційної роботи автором віднесено: визначення структури апарату, заходи з її удосконалення, підбір і розстановку кадрів, планування, прийняття рішень, здійснення повсякденного керівництва низовими ланками, узагальнення і поширення провідного досвіду, контроль і перевірку виконання, заохочення, застосування заходів адміністративного впливу. Формами практичної реалізації функцій охорони публічного порядку визначені: вжиття профілактичних заходів, адміністративний нагляд, застосування заходів адміністративного впливу²²¹.

На думку С. М. Гусарова, форма діяльності міліції – це група однорідних за своєю характеристикою та правовою природою дій, за

---

²¹⁹ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. С. 94.

²²⁰ Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : ЛІВС, 2002. С. 30.

²²¹ Єропкін М. И. Сущность административной деятельности советской милиции. *Труды Высшей школы МВД СССР*. 1968. Вып. 5. С. 176–177.

допомогою яких міліція забезпечує громадський порядок, безпеку, веде боротьбу зі злочинністю, виконує в цілому свої функції²²².

Форми адміністративної діяльності поліції – це однорідні за характером і правовою природою групи адміністративних дій, в яких реалізується компетенція поліції в сфері підтримання публічної безпеки та порядку і боротьби зі злочинністю. За допомогою форм практично реалізуються функції адміністративної діяльності²²³.

Цікавою є думка, В. М. Безденежних, який виокремлює такі форми адміністративної діяльності поліції, як: видання індивідуальних і нормативних актів управління; укладання договорів (щодо охорони об'єктів); проведення суспільно-організаційних заходів; вжиття організаційно-технічних заходів. Автор переконаний, що до проведення суспільно-організаційних заходів і вжиття організаційно-технічних заходів повинні відноситися лише такі дії, які жодних юридичних наслідків не породжують та не пов'язані безпосередньо з проявами державно-владних розпорядчих повноважень²²⁴.

На думку дослідника Л. Л. Попова, загальними формами адміністративної діяльності міліції (поліції) є здійснення суспільно-організаційної діяльності, вчинення матеріально-організаційних дій, видання актів державного управління. Науковець окремо наголошує, що у виданні актів державного управління знаходять свій юридичний вираз здійснення суспільно-організаційної діяльності і вчинення матеріально-організаційних дій. Організаційні форми діяльності міліції (поліції), на відміну від юридичних, торкаються практичного, матеріального виконання завдань, виражених у загальних правових актах. Видання акта управління спрямовано на встановлення, зміну або припинення конкретних правовідносин, а організаційні дії є засобом його підготовки або здійснення²²⁵. Як вказує О. Ю. Салманова, з огляду на юридичну природу правових актів в управлінській діяльності поліції обґрунтовано,

---

²²² Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ : дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.07. Київ, 2009. 438 с.

²²³ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. С. 12.

²²⁴ Безденежных В. М. Правовые формы административной деятельности милиции : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. М., 1968. С. 82–91.

²²⁵ Попов Л. Л. Некоторые вопросы содержания и форм административной деятельности советской милиции. *Труды высшей школы МООП РСФСР*. 1962. Вып. 7. С. 237–240.

що вона на сьогодні розробляє та приймає такі правові акти: індивідуально-правові (містять строкові чи безстрокові владні приписи; видаються у зв'язку з вирішенням конкретних питань, які виникли у відповідних сферах; здійснюють активний вплив на процес розвитку суспільних відносин у підконтрольних поліції сферах діяльності); нормативно-правові (видаються в письмовій формі; є офіційними та мають юридичну силу, що відображається, серед іншого, в обов'язковості виконання приписів; містять норми права, спрямовані на врегулювання відносин у відповідних сферах діяльності поліції)²²⁶.

Зазначимо, що адміністративна діяльність поліції різноманітна, оскільки суб'єкт, що реалізує таку діяльність, визначає форму крізь призму власної компетенції. Як зазначає В. В. Конопльов, у такій ситуації принципово важливим виявляється уміння вільно орієнтуватись у всій різноманітності форм, здатність здійснити обґрунтований вибір найбільш ефективних серед них, а за необхідності поєднувати вже відомі або знайти нові форми. Наявні взаємозв'язки і взаємозалежності між формами й іншими складовими адміністративної діяльності органів поліції, як правило, передбачені і певною мірою регламентовані адміністративно-правовими нормами. Такі норми найчастіше містяться у положеннях про той чи інший орган чи підрозділ поліції, у посадових інструкціях, правилах тощо. Своєю чергою, менш регламентованими є форми, які не спричиняють прямих юридичних наслідків (наради, консультації, інструктажі тощо)²²⁷.

Виходячи із вказаної позиції можна визначити дві основні форми діяльності поліції: правова та організаційна (неправова). В цьому контексті слід зазначити, що на сьогодні єдності серед науковців щодо класифікації форм адміністративної діяльності поліції немає, здебільшого прийнято виділяти, про що було вказано вище, правові та неправові. Адже, як вказується у науковій літературі, організаційна (неправова) та правова форми тісно пов'язані і взаємодіють одна з одною та проявляються як у діяльності поліції щодо захисту прав та свобод людини та громадянина, так і в діяльності щодо охорони прав та свобод неповнолітніх²²⁸.

---

²²⁶ Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. С. 16.

²²⁷ Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 144.

²²⁸ Румянцева-Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 117.

Під правовою формою адміністративної діяльності поліції прийнято розуміти форму, що тягне за собою певні юридичні наслідки, тобто веде до виникнення, зміни або припинення адміністративних правовідносин між органом (підрозділом) поліції, його посадовою особою та іншою стороною – фізичною чи юридичною особою²²⁹. До правових форм адміністративної діяльності поліції традиційно відносять: видання актів управління (як колективних, так і індивідуальних); укладання адміністративних договорів; здійснення інших юридично значимих дій.

Видання адміністративних актів управління (індивідуальних чи колективних) – це особлива форма адміністративної діяльності поліції, суть якої полягає у внутрішньосистемній діяльності органів і підрозділів поліції, де посадові особи за їх допомогою виконують управління своїми підлеглими: це можуть бути накладення адміністративних стягнень, планування роботи, застосування заходів заохочення тощо.

Зазначимо, що індивідуальний акт – це одностороннє волевиявлення адміністративного органу зовнішньої дії, що безпосередньо впливає на права, свободи чи інтереси конкретних осіб або стосуються конкретної ситуації²³⁰.

Як вказує О. Ю. Салманова, індивідуально-правові акти поліції є обов'язковими до виконання правовими актами, що видаються поліцією (будь-яка посадова особа, структурний підрозділ, територіальний орган поліції в межах власних повноважень у тому чи іншому обсязі володіє правом прийняття індивідуальних актів управління) в ході поліцейської виконавчої діяльності та які:

1) містять строкові чи безстрокові владні приписи, що:

а) були адресовані (письмово, усно чи у формі конклюдентних дій, коли таке передбачено чинним законодавством про поліцію) поліцією відповідним суб'єктам адміністративних правовідносин, а саме:

– суб'єктам, що знаходяться у безпосередньому підпорядкуванні поліції. На таких суб'єктів направляють свою дію внутрішні індивідуально-правові акти, якими, головним чином: вирішуються окремі питання діяльності поліції, апарату поліції, територіальних органів поліції та її структурних підрозділів; забезпечується нормальне

---

²²⁹ Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 144

²³⁰ Мандюк О. О. Класифікація індивідуальних актів. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). Кн. 2. Ч. 2. С. 160.

функціонування вказаних адресатів (тобто керівництва, основного чи допоміжного складу поліції або співробітників поліції конкретної структурної одиниці поліції), а також нормальне виконання поліцейськими службових обов'язків;

– суб'єктам, що не знаходяться у безпосередньому підпорядкуванні поліції;

б) зумовлюють виникнення, зміну або припинення конкретних адміністративних правовідносин;

в) були розраховані на одноразове виконання (хоча в окремих випадках такі акти розраховані і на неодноразове використання);

г) характеризуються різними методами управлінського впливу, а саме такими як: зобов'язуючий (зобов'язує суб'єкта адміністративних правовідносин здійснювати певні дії за допомогою виконання встановлених індивідуально-правовим актом приписів), заборонний (встановлює правило суб'єкту адміністративних правовідносин, відповідно до якого він зобов'язується утримуватись від вчинення конкретних дій чи від вчинення дій конкретних шляхом, способом тощо), уповноважуючий (уповноважує суб'єкта адміністративних правовідносин на вчинення конкретних, регламентованих таким індивідуально-правовим актом дій або ж поведінки; уповноважує такого суб'єкта на отримання відповідних матеріальних або нематеріальних благ) та заохочувальний (заохочує чітко визначеного суб'єкта адміністративних правовідносин, наприклад, певною нагородою) методи;

2) видаються у зв'язку з вирішенням конкретних питань, які виникли у сферах забезпечення охорони прав та свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку;

3) здійснюють активний вплив на процес розвитку суспільних відносин у підконтрольних поліції сферах діяльності²³¹.

Також зазначимо, що до адміністративних актів поліції відносять нормативно-правові акти МВС України (Національної поліції України). Видання індивідуальних (ненормативних, адміністративних) актів є близьким до нормативних, однак не тотожне йому. Відмінність між ними полягає в тому, що індивідуальні адміністративні акти звернені до конкретних суб'єктів адміністративних відносин, і їх дія припиняється після здійснення встановлених у них прав і обов'язків, тобто після

---

²³¹ Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. С. 57–58.

одноактного їх застосування²³². У широкому сенсі нормативно-правовий акт – це письмовий документ компетентного суб'єкта владних повноважень, який містить формально обов'язкове правило поведінки загального характеру. У вузькому сенсі під нормативно-правовим актом в управлінській діяльності органів влади слід розуміти правові акти, які: безпосередньо виражають регулятивну функцію адміністративного права, містять правила поведінки, що регулюють державно-управлінські відносини; розраховані на тривале (неодноразове) застосування, не визначають конкретного (персоніфікованого) адресата; є проявом реалізації правотворчих функцій органів виконавчої влади (є результатом реалізації компетенції відповідного органу державної влади), найбільш поширеною формою встановлення і перебування адміністративно-правових норм, за рахунок яких вирішуються найбільш важливі, принципові управлінські проблеми²³³.

Укладання адміністративного договору як правової форми адміністративної діяльності поліції – це форма взаємодії органу поліції з іншими установами, підприємствами, організаціями чи окремими особами. Зазначимо, що адміністративний договір посідає одне з важливих місць у системі адміністративних актів органів поліції та публічної адміністрації. Зазначимо, що у доктрині адміністративного права переважають різні підходи щодо розуміння сутності адміністративного договору. Так, одні дослідники вбачають під адміністративним договором дво- або багатосторонню угоду між суб'єктами управлінських відносин з приводу спільної реалізації покладених на них повноважень (прав, обов'язків)²³⁴. Інші наголошують, що адміністративний договір – це різновид публічного договору, який стосується добровільного волевиявлення сторін, однією з яких є орган влади або суб'єкт, якому делеговано владні управлінські функції, та укладається з метою реалізації цими суб'єктами владних управлінських функцій без застосування примусу до виконання зобов'язань іншою стороною²³⁵.

---

²³² Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 146.

²³³ Галуцько В. В., Курило В. І. Адміністративне право України : навч. посібник. Т. 1 : Загальне адміністративне право. Херсон : Грінв Д. С., 2015. С. 60.

²³⁴ Концепція реформи адміністративного права (Проект). *Український правовий часопис*. 1999. № 4.

²³⁵ Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2012. С. 98.

Також існує думка, що адміністративний договір – це визначена актами адміністративного права угода сторін, одна з яких є носієм державно-владних повноважень стосовно інших²³⁶; а також, що адміністративні договори – це вольові угоди, що пов'язують зазвичай двох суб'єктів публічного права і суб'єкта приватного права й укладені для досягнення мети, що відбиває суспільний (публічний) інтерес²³⁷.

Варто наголосити, що чинне вітчизняне законодавство України містить визначення адміністративного договору, але яке за своїм змістом є досить вузьким. Так, Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV у ст. 4 закріплює визначення поняття адміністративного договору, де визначено, що адміністративний договір – це спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права й обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону:

- а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень;
- б) для делегування публічно-владних управлінських функцій;
- в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом;
- г) замість видання індивідуального акта;
- ґ) для врегулювання питань надання адміністративних послуг²³⁸.

Щодо зарубіжного досвіду визначення сутності адміністративного договору зазначимо, що наприклад, у Франції, для позначення договорів, що їх може укласти публічна адміністрація, використовується термін «*контракти адміністрації*». Французька модель адміністративного договору була прийнята переважно в Іспанії, Португалії, Греції, дещо менше – в Італії та Бельгії. Зокрема, в Італії і Бельгії розгляд та вирішення спорів щодо підготовки контрактів

---

²³⁶ Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломосьць. Київ : Істина, 2010. С. 120.

²³⁷ Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 2. Особлива частина. Київ : Юрид. думка, 2009. С. 569.

²³⁸ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 17.12.2018).

адміністрації належить до компетенції адміністративного судді, а щодо їх виконання – до компетенції звичайного судді²³⁹.

У Німеччині використовується поняття «публічно-правовий договір», під яким розуміють договір про встановлення, зміну чи припинення публічно-правових відносин. Зокрема, орган влади може укласти такий договір (замість видання адміністративного акта) з тим, на кого спрямовується дія адміністративного акта²⁴⁰.

В Естонії адміністративний договір розглядається як договір, що регулює адміністративно-правові відносини. Адміністративний договір може укладатися для регулювання як індивідуального випадку, так і для невизначеного числа випадків (отже, охоплює і сферу нормативного регулювання). Принаймні однією зі сторін такого договору є держава, орган місцевого самоврядування, інша юридична особа публічного права або юридична особа приватного права чи фізична особа, яка виконує функції публічної адміністрації на підставі закону²⁴¹.

У Латвії адміністративний договір – це угода між публічною і приватною особами про встановлення, зміну, припинення або констатацію адміністративних правовідносин. Предметом адміністративного договору є питання, яке належить до компетенції відповідної публічної особи, а власне договір спрямований на виконання цієї компетенції. Зовсім інша ситуація у Литві: там переважна більшість договорів, незалежно від того, до якої інституції належить сторона, вважаються цивільно-правовими контрактами (це також стосується публічних закупівель). Адміністративні суди розглядають питання договірної відповідальності адміністративних органів лише тоді, коли договір укладено на основі норм публічного права. Одним із небагатьох прикладів може бути договір між платником податків і податковим органом про розстрочення податкового боргу, що укладається на основі податкового законодавства. Однак законодавство не оперує терміном «адміністративний договір».

Таким чином, розглянутий досвід деяких європейських держав підтверджує, що в Європі відсутнє уніфіковане розуміння адміністративного договору. У різних країнах правова категорія «адміністративний договір» може називатися по-різному і мати

---

²³⁹ Fromont M. *Droit administratif des États européens*. Paris, 2006. 300 p.

²⁴⁰ Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : зб. матеріалів. Київ : ТанDEM, 2006. 180 с.

²⁴¹ Куйбіда Р. О. Адміністративний договір у практиці європейських країн. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2 (3). С. 181.

неоднакове змістовне наповнення. Також відсутні чіткі й однакові межі між адміністративними (публічно-правовими) та цивільними (приватноправовими) договорами²⁴².

Щодо здійснення юридично значимих дій, то до них належать дії, які створюють нові юридичні положення, змінюють існуючі правові відносини або виступають як необхідні умови для настання правових наслідків. Це прийняття присяги, атестування поліцейських, реєстрація та інше²⁴³. Для прикладу наведемо, що до інших юридично значущих дій органів поліції можна віднести такі: складання присяги, атестування працівників, видання посвідчень, реєстраційних документів та ін. Так, працівник поліції, який склав присягу, має право на одержання табельної зброї, набуває необхідних прав і виконує обов'язки, які передбачені чинним законодавством.

Стосовно організаційних форм діяльності поліції, то слід вказати, що неправові форми управління діяльністю не пов'язані з реалізацією розпорядчих повноважень поліції і не призводять до утворення правових норм або виникнення, зміни і припинення правовідносин²⁴⁴.

У науковій юридичній літературі вказують, що неправові форми – це повсякденні і різноманітні її прояви, що позбавлені юридичної оболонки і наслідків²⁴⁵. Як вказує В. В. Конопльов, до неправових форм адміністративної діяльності органів внутрішніх справ необхідно віднести проведення організаційних заходів і здійснення матеріально-технічних операцій. Так, організаційні дії не пов'язані з виданням правових актів і здійсненням юридично значущих дій. Вони не породжують, не змінюють і не припиняють адміністративні правовідносини. До організаційних заходів відносять, перш за все, заходи, які здійснюються усередині апарату органів внутрішніх справ. Ними є заходи, передбачені в планах роботи того чи іншого органу внутрішніх справ на відповідний період – це інструктажі працівників, вивчення документів, що регулюють діяльність органу, навчання його особового складу, збір та опрацювання інформації, що характеризує роботу та її результати, контроль за виконанням прийнятих рішень. Організаційні заходи можуть здійснюватися також і за межами органів внутрішніх справ – це роз'яснювальна робота серед населення,

---

²⁴² Там само С. 182.

²⁴³ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2016. С. 10.

²⁴⁴ Там само. С. 10.

²⁴⁵ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. В. А. Глухверя. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 74.

правовий всеобуч, надання організаційної допомоги громадським формуванням правоохоронної спрямованості тощо²⁴⁶.

Таким чином, до неправових форм адміністративної діяльності поліції можна віднести: організаційні, організаційно-технічні, громадсько-організаційні та матеріально-технічні заходи.

Організаційні форми адміністративної діяльності поліції – це заходи, що застосовуються органами та підрозділами поліції, як правило, в рамках профілактичних і попереджувальних заходів і кампаній. Сюди можна віднести: прес-конференції з актуальних питань, семінари, наради, робочі зустрічі з громадськістю, ведення офіційних представництв підрозділів поліції у соціальних мережах і веб-ресурсах тощо. Слушно вбачаємо позицію Р. А. Калюжного, який зазначає, що організаційні дії часто носять внутрішньоорганізаційний характер і можуть полягати у проведенні інструктажів та інспектуванні нижчестоящих органів управління, у вирішенні питань, пов'язаних із забезпеченням правильного поєднання колегіальності і єдиноначальності, в підготовці і проведенні засідань, нарад, конференцій з питань забезпечення безпеки на громадському транспорті і підвищення ефективності державно-управлінської діяльності в цій сфері, у вивченні й узагальненні досвіду роботи державних органів, у тому числі і зарубіжного, в роз'ясненні змісту і цілей правового регулювання²⁴⁷.

Більшість науковців і представників науки адміністративного права виокремлюють організаційно-технічні форми адміністративної діяльності поліції – це врегульовані технічними нормами дії щодо створення відповідних умов для роботи апарату управління. Це одержання та обробка інформації, облік діловодства, довідкова робота. Ці дії виконуються переважно допоміжним складом службовців²⁴⁸. У цьому контексті варто наголосити на тому, що такі дослідники, як Д. М. Бахрах і Л. В. Коваль, визначають, що зміст організаційної та матеріально-технічної форм складають організаційно-технічні операції,

---

²⁴⁶ Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 146; Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 576 с.

²⁴⁷ Калюжний Р. А. Форми та методи адміністративно-правового забезпечення авіаційний перевезень. *Наше право*. 2012. № 1. Ч. 1. С. 34.

²⁴⁸ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2016. С. 10.

які здійснюються не посадовими особами, а допоміжним обслуговуючим персоналом²⁴⁹.

В теорії адміністративного права виділяють таку класифікацію організаційно-технічних форм:

1) за юридичними ознаками: індивідуальні (адресат – одна конкретна особа, наприклад, наказ про призначення на посаду); та нормативні (спрямовані на окремих громадян та працівників поліції, наприклад, дозвіл на носіння, зберігання зброї);

2) за формою видання: усні (команди, вказівки); письмові (наказ про накладення стягнення); та конклюдентні (постріл для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил);

3) за назвою: статuti; договори; інструкції; постанови й ін.

Сутність громадсько-організаційних заходів характеризується спрямованістю на проведення роботи з населенням і полягає в мобілізації населення на забезпечення громадського порядку і безпеки шляхом роз'яснення правових актів, проведення звітів перед населенням²⁵⁰. Зазначимо, що ця позиція має місце бути, але за своєю природою та змістом є тотожною із організаційними заходами, проте містить чіткий досить звужений напрям діяльності поліції як взаємодія з громадськістю.

Матеріально-технічні заходи носять допоміжний характер, оскільки за їх допомогою обслуговується управлінський процес, всі форми управлінської діяльності. До їх числа можна віднести: здійснення діловодства; статистичні операції; систематизацію правових актів управління; доведення управлінських рішень до виконавців. Але зазначимо, що власне здійснення державного управління, зовнішнє вираження дій органів державної влади можливе тільки у правових формах²⁵¹.

У науці адміністративного права залежно від призначення та засобів виконання виділяють такі матеріально-технічні операції:

а) діловодські (всі операції, які пов'язані з виготовленням документів і яким притаманні технічний характер листування, передрук, розмноження і т. ін.);

б) безпосереднє виконання приписів правових актів, якщо воно має матеріальний (технічний) характер (операції про передачу засобів

---

²⁴⁹ Васильев А. С. Административное право Украины (общая часть) : учеб. пособие. Харьков : Одиссей, 2003. С. 140.

²⁵⁰ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2016. С. 11.

²⁵¹ Калужний Р. А. Форми та методи адміністративно-правового забезпечення авіаційний перевезень. *Наше право*. 2012. № 1. Ч. 1. С. 37.

або майна, видачу виконавчих документів, проведення конфіскації, оплатного вилучення тощо);

в) реєстраційні, що мають самостійне значення (реєстрація фактів та подій у сфері);

г) статистичні (збір та оброблення статистичної інформації відповідно до встановлених правил);

г) інформаційно-довідкові (складання та опрацювання доповідних записок, довідок за результатами перевірок, підготовка довідників і довідок про роботу органів управління, дача відповідних роз'яснень і консультацій на підставі інформаційних матеріалів);

д) по систематизації матеріалів, у тому числі правових актів (створення комплексних інформаційно-аналітичних систем для державних потреб);

е) інформаційно-технологічні (впровадження інформаційних технологій в різних ланках державного управління)²⁵².

Тобто, резюмуючи вищевикладене, варто зазначити, що під матеріально-технічними заходами адміністративної діяльності поліції варто розуміти врегульовані технічними нормами дії задля створення ефективних умов роботи апарату поліції: облік та обробка первинної інформації, ведення звітності, довідка та адресна робота, кадрове діловодство тощо.

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що форми адміністративної діяльності поліції – це зовнішнє вираження певного виду діяльності, що обумовлена функціями поліції, а отже, її завданнями. Форма – це вираження дій працівників поліції, як юридичного, так і неюридичного характеру, за допомогою яких поліція може ефективно здійснювати покладені на неї законом права й обов'язки, а також за допомогою яких досягається максимально корисний коефіцієнт внутрішньосистемної роботи поліції.

Зазначимо, що поряд із формою адміністративної діяльності поліції знаходяться методи впливу, що виступають своєрідним засобом досягнення певної мети. Слід вказати, що методи в адміністративній діяльності поліції носять доволі специфічний характер, оскільки обумовлені специфікою завдань та функцій поліції як державного органу. Застосування методів виникає тоді, коли є необхідність здійснення адміністративної діяльності поліції на суб'єкта, на об'єкт.

Як вказують у довідковій літературі адміністративного (управлінського) права, вплив суб'єкта адміністративної діяльності на

---

²⁵² Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2005. С. 126.

волю об'єкта здійснюється різними прийомами, засобами, способами, які іменуються методами адміністративної діяльності. Отже, метод – це спосіб практичного здійснення цілей, завдань і функцій адміністративної діяльності поліції. Зміст методу дає відповідь на питання про те, яким способом найбільш раціонально можна досягти цілей адміністративної діяльності²⁵³.

У загальноприйнятому розумінні категорія «метод» означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Виходячи з цього під методами будь-якої діяльності слід розуміти способи, прийоми, засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності²⁵⁴.

Зазначимо позицію В. І. Фелика, який вказує на універсальність методу як засобу адміністративної діяльності. Автор у наукових працях зазначає, що метод – це універсальна категорія, якою позначають способи та прийоми, що застосовуються для провадження тієї чи іншої діяльності, у тому числі розумової чи фізичної, в різних сферах суспільних правовідносин або і різних галузях науки²⁵⁵.

Варто зазначити думку О. Б. Андрєєвої, яка під методами розуміє способи, прийоми, засоби, які використовуються різними державними органами, іншими суб'єктами в процесі здійснення заходів, що становлять зміст цієї діяльності²⁵⁶.

Ще одну з визначальних рис дефініції методу підкреслюють Ю. П. Битяк та В. В. Зуй, які вказують, що метод – це спосіб впливу суб'єкта управління на об'єкт (колектив, групу осіб чи окрему особу)²⁵⁷.

---

²⁵³ Поняття методів адміністративної діяльності міліції та їх види. Методи адміністративної діяльності міліції. URL: http://ua-referat.com/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BC%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97 (дата звернення: 17.12.2018).

²⁵⁴ Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. С. 180.

²⁵⁵ Фелик В. І. Умови та підстави застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 209.

²⁵⁶ Андрєєва О. Б. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 150.

²⁵⁷ Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право України : конспект лекцій . Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996. С. 72.

У науковій літературі методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ визначаються як: 1) цілеспрямований спосіб поведінки, набір дій та засобів, які повторюються і ведуть до вирішення завдань з охорони громадського порядку та громадської безпеки²⁵⁸; 2) способи цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій в інтересах забезпечення громадського порядку²⁵⁹. Схоже визначення поняття методів адміністративної діяльності органів внутрішніх справ надає О. І. Остапенко²⁶⁰; 3) різноманітні засоби, прийоми і способи, за допомогою яких міліція здійснює вплив на суспільні відносини з метою реалізації своїх правоохоронних завдань і функцій²⁶¹.

Сучасні дослідники науки адміністративного права пропонують таке визначення поняття методів адміністративної діяльності: «це способи цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій в інтересах забезпечення громадського порядку»²⁶². Під методами адміністративної діяльності органів внутрішніх справ розуміють певні способи, засоби практичного виконання працівниками поліції своїх обов'язків, що відповідають характеру й обсягу наданих їм повноважень²⁶³.

Визначивши методи адміністративної діяльності поліції як сукупність взаємопов'язаних між собою прийомів, способів досягнення ефективного впливу на окремих громадян, що застосовуються поліцейськими в межах, встановлених законом та відповідно до покладених на них повноважень, слід зазначити, що методи адміністративної діяльності поліції, як і форми, досить різноманітні.

---

²⁵⁸ Адміністративна діяльність. Частина особлива : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Еспада, 2000. С. 26.

²⁵⁹ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. С. 110.

²⁶⁰ Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : ЛІВС, 2002. С. 33.

²⁶¹ Козюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. С. 27.

²⁶² Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / С. Ф. Константинов, В. І. Олефір, С. Г. Братель та ін. Київ : Центр учб. літ., 2016. С. 11.

²⁶³ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. В. А. Глуховець. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 82.

На початку зазначимо, що до основних методів адміністративної діяльності поліції відносять метод примусу та переконання, останні визнаються універсальними та всеохоплюючими у всій сфері управління. Як зазначають у теорії адміністративного права, вони найширше застосовуються в усіх сферах управлінської діяльності, в тому числі у сфері протидії правопорушенням, і становлять систему засобів впливу держави (в особі її відповідальних органів і посадових осіб) на свідомість і поведінку людей, є необхідною умовою нормального функціонування суспільства, будь-якого державного або громадського об'єднання, всього процесу управління²⁶⁴.

Водночас на сьогодні існують різні погляди на класифікацію методів адміністративної діяльності поліції, зокрема, виділяють такі методи, як: 1) за характером впливу суб'єкта управління на об'єкт: організаційні методи (узгодження, координація); психологічні (мотивація, психологічне спонукання); адміністративні (переконання та примусу) та економічні. Визначальними та ключовими для адміністративної діяльності поліції є саме адміністративні методи, якими є метод переконання та примусу. Адже останні реалізують у реальному процесі здійснення адміністративної діяльності поліції.

Метод переконання визначається як вплив посадових осіб поліції на свідомість та поведінку людей з метою формування у них правильних переконань, розуміння необхідності добровільно і сумлінно виконувати вимоги закону та інших правових норм, а зміст становить комплекс різноманітних конкретних заходів і засобів такого впливу. Метод переконання використовується працівниками поліції в процесі реалізації роз'яснювальних, виховних, заохочувальних та інших заходів з метою дотримання вимог чинного законодавства²⁶⁵.

На важливості вказаного методу як одного із основних в адміністративній діяльності поліції наголошує В. І. Фелик, який зазначає, що переконання як метод може забезпечити: 1) перевиховання особи без застосування до неї засобів державного примусу, без підкорення її волі, у дусі поваги до закону; 2) формування в особи переконання у необхідності дотримання законодавства на рівні свідомості; 3) виховання в особи високого рівня правової культури. Крім того, автор наголошує, що надання переваги саме методу переконання сприяє підвищенню рівня довіри населення до поліції як

---

²⁶⁴ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. С. 33.

²⁶⁵ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. В. А. Глухверя. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 82.

правоохоронного органу, сприяє зміцненню взаємодії на засадах співробітництва між державою та суспільством²⁶⁶.

До заходів переконання в адміністративній діяльності поліції можна віднести:

- роз'яснювально-профілактичну роботу серед населення,
- інформування громадськості через засоби масової інформації, веб-сайти, соціальні мережі, подання щомісячних, щоквартальних та щорічних звітів;
- інструктажі;
- реклама, агітація з метою формування належного рівня правової свідомості та правової культури;
- проведення семінарів, круглих столів, конференцій, науково-методичних засідань;
- проведення просвітницької роботи;
- робота з окремими уразливими категоріями населення (дітьми, неповнолітніми, особами, які перебувають на обліках);
- обмін провідним досвідом із зарубіжними партнерами;
- співпраця поліції та громадськості на засадах партнерства в рамках реалізації завдань з охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Таким чином, можна визначити ключову роль і посилення методу переконання – здійснення систематичного виховного, роз'яснювального впливу поліції на громадян з метою недопущення вчинення протиправних дій та формування у останніх поваги до особи, суспільства та держави, їхніх прав і законних інтересів.

Щодо методу примусу в адміністративній діяльності поліції, то слід вказати, що, на відміну від методу переконання, метод примусу, навпаки, являє собою сукупність заходів негативного впливу, які змушують суб'єкта відповідних правовідносин (наприклад, учасника дорожнього руху) змінити свою поведінку і підкоритися законним вимогам працівника поліції²⁶⁷.

Адміністративний примус в адміністративній діяльності поліції – це застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів та

---

²⁶⁶ Фелик В. І. Умови та підстави застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 209.

²⁶⁷ Пилипів Р. Новий погляд на класифікацію форм і методів адміністративної діяльності патрульної поліції за законодавством України. *Vise grad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/2. С. 128.

адміністративних стягнень у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, або в умовах надзвичайних обставин з метою забезпечення досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення, а також попередження та ліквідації наслідків надзвичайних обставин за допомогою спрощеного, оперативного адміністративного впровадження²⁶⁸.

Дослідник Б. М. Марченко під адміністративним примусом у діяльності правоохоронних органів вважає за необхідне розуміти визначений нормами публічного права спосіб офіційного фізичного або психічного впливу посадових осіб правоохоронних органів на свідомість та поведінку фізичних і юридичних осіб навіть всупереч їх волі та бажанню у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів, що здійснюється з метою охорони суспільних відносин, які виникають при забезпеченні охорони суспільних відносин, шляхом попередження і припинення правопорушень і притягнення винних до юридичної відповідальності²⁶⁹.

На нашу думку, адміністративний примус як метод адміністративної діяльності поліції необхідно визначити як застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів і заходів адміністративної відповідальності у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, а також в умовах надзвичайних обставин з метою досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення, а також попередження та ліквідації наслідків надзвичайних обставин²⁷⁰.

Оскільки застосування примусу в адміністративній діяльності поліції має свої особливості, що зумовлені специфікою виконуваних ними завдань та функцій, законодавством передбачається широке коло видів заходів примусу. Але водночас серед представників науки

---

²⁶⁸ Іванцов В. О., Чижко К. О. Співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції та поліцейських заходів. Науково-практична конференція до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку у Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 138.

²⁶⁹ Марченко Б. М. Адміністративна діяльність ДПСУ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2009. С. 12.

²⁷⁰ Чумак В. В. Принципи та способи реформування поліції в Естонії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. № 3 (84). С. 297–302.

адміністративного права виділяються різні підходи та критерії щодо класифікації методу примусу в адміністративній діяльності поліції. Тому варто зазначити, що наявні на сьогодні класифікації адміністративного примусу в діяльності поліції – це результат багатьох наукових пошуків і досліджень вчених-адміністративістів.

Необхідно підкреслити, що питання класифікації заходів адміністративного примусу було і залишається одним з найбільш дискусійних у науковій та навчальній літературі. У 40-х та першій половині 50-х років ХХ ст. панівною була двоскладова класифікація, коли всі заходи адміністративного примусу поділялися на адміністративні стягнення та адміністративно-запобіжні заходи. Її недосконалість полягала в описовому характері та неоднорідності заходів другої класифікаційної групи²⁷¹.

Варто зазначити, що першим із науковців, хто вказав на різноманітність адміністративного примусу, був М. І. Єропкін. Автор в основу класифікації заходів адміністративного примусу поклав мету їх застосування. Ці заходи застосовуються з потрібною метою: а) для запобігання різним антигромадським проявам, недопущення утворення певної протиправної ситуації; б) для припинення розпочатого або вже вчиненого протиправного діяння та забезпечення провадження в справах про адміністративні проступки; в) для покарання осіб, які вчинили правопорушення. Відповідно до потрібного призначення заходи адміністративного примусу були поділені на три групи: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення і адміністративні стягнення²⁷². Класифікація, запропонована М. І. Єропкіним, часто піддавалася критиці з боку вчених-адміністративістів, проте, як вказує А. Т. Комзюк, це не завадило їй зберегти свою актуальність до наших днів²⁷³.

Специфічну позицію на класифікацію заходів адміністративного примусу обстоює І. І. Веремеєнко. На його думку, різноманітність заходів

---

²⁷¹ Фіночко Ф. Д. Еволюція поглядів щодо класифікації адміністративного примусу. Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку : тези доп. наук.-практ. конф. Харків : НУВС, 2005. С. 138.

²⁷² Єропкин М. И. О классификации мер административного принуждения. Вопросы административного права на современном этапе. М. : Высш. школа МООП СССР, 1963. С. 65.

²⁷³ Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2002. С. 39.

адміністративного примусу значно ускладнює питання про їх класифікацію і робить її неможливою за одним критерієм. Заходи адміністративного примусу за цими критеріями діляться на заходи адміністративного примусу, які застосовуються у зв'язку з правопорушенням (до їх числа належать адміністративно-процесуальні та адміністративно-правові санкції), та решта – заходи адміністративного примусу й адміністративно-попереджувальні заходи, які не є санкціями, тобто які застосовуються не у зв'язку з конкретним адміністративним правопорушенням. У цій класифікації проводиться також поділ примусових заходів на пов'язані з правопорушенням і не пов'язані з ним. І. І. Веремеєнко пропонує інший варіант класифікації заходів адміністративного примусу, в якому адміністративно-процесуальним заходам відводиться самостійне місце²⁷⁴.

Науковець Коломоєць Т. О. вважає за доцільне визнати класифікацію заходів адміністративного примусу, що була запропонована Комзюком А. Т., який за основу критеріїв поділу виділяє мету, спосіб забезпечення правопорядку, фактичні підстави, правові наслідки, процесуальні особливості застосування, і на законодавчому рівні закріпити існування видів і підвидів адміністративного примусу, а саме: заходів адміністративного попередження (підвидів: попереджувальних заходів, пов'язаних із надзвичайними обставинами (особливими умовами), попереджувальних заходів загального і конкретного (спеціального) характеру; заходів адміністративного припинення (підвидів: заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, заходів припинення загального призначення, заходів припинення спеціального характеру); адміністративних стягнень²⁷⁵.

З огляду на сучасний інтенсивний розвиток суспільних відносин, на нашу думку, найбільш прийнятною є така класифікація заходів примусу як методу адміністративної діяльності поліції:

1) адміністративно-превентивні поліцейські заходи (тобто такі, що застосовуються з метою попередження, запобігання правопорушенням та у разі виникнення надзвичайних обставин);

---

²⁷⁴ Веремеєнко И. И. Административно-правовые санкции. М. : Юрид. лит., 1975. С. 63.

²⁷⁵ Коломоєць Т. Адміністративний примус у законодавстві України: деякі недоліки закріплення та можливі шляхи усунення їх. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 5. С. 64–65.

2) заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (адміністративно-припинючі поліцейські заходи);

3) заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення).

Адміністративно-превентивні поліцейські заходи – це дії працівників поліції, що спрямовані на забезпечення реалізації громадянами своїх обов’язків, тобто це заходи профілактичного впливу.

Аналіз положень Закону України «Про Національну поліцію» крізь призму сутності таких заходів дають можливість до їх переліку віднести: перевірку документів, поверхневу перевірку, зупинення транспортного засобу, обмеження доступу на визначену територію, проникнення до житла чи іншого володіння особи, перевірку дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, поліцейське піклування.

Як зазначає Т. О. Коломоєць, адміністративно-попереджувальні заходи – це заходи профілактичного (запобіжного) характеру, що спрямовані на попередження правопорушень, забезпечення правопорядку в економічній сфері, боротьбу зі стихійним лихом, епідеміями та епізоотіями, а також на запобігання та ліквідацію негативних наслідків під час інших надзвичайних подій (перевірка документів, різні види огляду, обмеження руху транспорту, пішоходів тощо)²⁷⁶.

Заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки, – це заходи адміністративного припинення. Заходи адміністративного припинення, які застосовуються поліцейським, – це передбачені законом способи та прийоми впливу, спрямовані на примусове переривання (припинення) діянь, які мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – кримінального, які застосовуються з метою недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, спрямовані на забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а в окремих випадках – до кримінальної відповідальності²⁷⁷.

У літературі до заходів адміністративного припинення переважно

---

²⁷⁶ Коломоєць Т. О. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу. *Право України*. 2003. № 2. С. 107.

²⁷⁷ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. В. А. Глуховея. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 87.

відносять: вимогу припинити протиправну поведінку; привід особи; зупинку транспортного засобу; адміністративне затримання; припинення діяльності об'єктів дозвільної системи тощо. Зазначимо, що заходи адміністративного припинення слід розглядати як різновид примусових заходів, які застосовуються уповноваженими на те органами чи особами у передбачених законом випадках і в установленому порядку з метою примусового припинення правопорушень у сфері підприємницької діяльності, усунення їх шкідливих наслідків і забезпечення умов для притягнення до відповідальності правопорушників (доставлення правопорушника, адміністративне затримання особи, тимчасове припинення певних робіт тощо)²⁷⁸.

Своєю чергою, вважаємо, що адміністративно-припиняючі поліцейські заходи доцільно поділити на: 1) заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення; 2) поліцейські заходи спеціального призначення.

Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення) – це заходи адміністративно-примусового характеру, які застосовуються поліцейськими у зв'язку з виявленням ознак адміністративного правопорушення з метою його припинення та забезпечення об'єктивного, всебічного і повного розгляду адміністративної справи.

До заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення належать: 1) доставлення порушника; 2) адміністративне затримання; 3) вилучення речей і документів; 4) тимчасове вилучення посвідчення водія; 5) тимчасове затримання транспортних засобів; 6) відсторонення осіб від керування транспортними засобами.

До поліцейських заходів спеціального призначення необхідно традиційно віднести: фізичний вплив (силу), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї. Відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» названі нами заходи йменуються «поліцейські заходи примусу» (ст. 42). Очевидно, що такий підхід законодавця не можна визнати обґрунтованим, адже вище нами окреслено цілий ряд заходів адміністративного примусу, які є чинними поліцейськими заходами у розумінні Закону України «Про Національну поліцію». Вважаємо, що запропонований нами підхід може бути

---

²⁷⁸ Устименко Є. В. Систематизація заходів адміністративного припинення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право*. 2015. № 3. С. 161.

покладено в основу корегування сутнісно-змістового розподілу (систематизації та класифікації) поліцейських заходів у межах Закону України «Про Національну поліцію».

Адміністративне стягнення — це захід адміністративної відповідальності, що застосовується поліцейським з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, у дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так й іншими особами²⁷⁹.

Ми погоджуємося із думкою Т. О. Коломоєць, яка вказує, що адміністративні стягнення – це матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок закінченої неспроможності поведінки особи у сфері підприємницької діяльності у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного впливу²⁸⁰.

До заходів адміністративної відповідальності можна віднести: попередження; штраф; штрафні бали; оплатне вилучення предмета; конфіскація; позбавлення спеціального права, наданого цьому громадянину; громадські роботи; виправні роботи.

Резюмуючи вищевикладене, слід вказати, що форма та методи поліцейської діяльності співвідносяться між собою як форма та зміст. Зазначимо, що наведений перелік форм діяльності поліції не є вичерпним, він може змінюватися залежно від законодавчого визначення завдань і функцій поліції як суб'єкта реалізації поліцейської діяльності. Своєю чергою, під формами адміністративної діяльності поліції необхідно розуміти однорідні за характером і правовою природою групи дій, в яких реалізується компетенція поліції у сфері підтримання публічної безпеки та порядку і боротьби зі злочинністю.

Наголошено, що поряд із формою діяльності поліції перебувають у тісному взаємозв'язку і методи діяльності. Методи адміністративної діяльності поліції визначено як сукупність взаємопов'язаних між собою прийомів, способів досягнення ефективного впливу на окремих громадян, що застосовуються поліцейськими у визначених законом межах та відповідно до покладених на них повноважень.

---

²⁷⁹ Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. В. А. Глухверя. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 88.

²⁸⁰ Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у сфері підприємницької діяльності в Україні: сучасний теоретичний погляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 9. С. 76.

Встановлено, що основними методами діяльності поліції є переконання та метод примусу. Наголошено, що метод переконання є найбільш пріоритетним у діяльності поліції, у зв'язку з перейняттям європейської моделі поліції, що передбачає надання сервісних послуг і зміщення акцентів у практичній діяльності поліцейського на заходи превентивного характеру, ніж інтервенційного, хоча які мають місце, проте, як визначають законодавці, використовуються у виняткових випадках. Своєю чергою, метод примусу полягає у різного роду обмеженнях на об'єкт примусу з метою виконання останнім покладених на нього законом обов'язків.

Підсумовуючи викладене, слід вказати, що форми та методи є характерними та спільними майже для всіх правоохоронних органів, оскільки таким чином виражається їх соціальна природа – забезпечення громадського (публічного) порядку та громадського спокою у суспільстві.

1.5. Сучасні концепції поліцейського права та перспективи їх впровадження в Україні

Після здобуття Україною Незалежності у 1991 році, в Основному Законі нашої Держави у ст. 1 було визначено, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава²⁸¹. На нашу думку, зазначене є не просто декларативним відображенням напряму побудови правової держави, це перше нормативне закріплення стратегічного (фундаментального) курсу розвитку України як правової, соціальної держави. Зазначимо, що в сучасних умовах динамічного розвитку суспільних відносин нагальним є переосмислення існуючих на сьогодні та деякою мірою застарілих підходів щодо визначення сутності правової держави та механізмів державного управління, та головне – стереотипів правоохоронної діяльності та визначення місця і ролі поліції у системі органів державної влади. Одним із головних наслідків існування у свідомості громадян України застарілих вищезазначених стереотипів є події Революції Гідності 2014 року. Саме вони показали неефективність існуючих державних механізмів управління загалом і правоохоронної системи зокрема.

---

²⁸¹ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.12.2018).

Сьогодні у зв'язку з активним реформуванням правоохоронної системи та, зокрема, органів внутрішніх справ все більшою мірою виникає необхідність щодо наукового дослідження цього інституту поліцейської діяльності, його історії, сутності завдань і функцій поліції. Вирішальну роль у вказаних тенденціях відіграє визначення поліцейського права та його місця у національній системі права та законодавства.

Насамперед необхідно вказати на те, що історія становлення адміністративного права має досить давню історію, перші адміністративні норми з'явилися у правових системах античних держав Заходу, Середнього та Далекого Сходу (закони Хаммурапі, публічне право Стародавнього Риму тощо). Як самостійна галузь права адміністративне право бере свій початок ще у XVIII ст.²⁸².

Зазначимо, що адміністративне право є похідним від німецького та французького та пов'язане із камералістикою та поліцейським правом. Вважається, що адміністративне право виникло на основі саме поліцейського права, що, своєю чергою, виокремилося із камеральних наук.

Камералістика зародилась у XVII ст. у Німеччині та Австрії. Вона включала комплекс управлінських та економічних дисциплін, тобто вивчала управління господарством, фінансами та економікою за допомогою різноманітних державних органів управління, а отже, порядок функціонування цих органів. Також камералістика відала питаннями діяльності державних органів не лише у сфері господарства чи економіки, а й поліції, політики тощо²⁸³.

Під камералістикою розуміли науку про управління в державі, управління в державних фінансах, економіці та господарстві. У часи бурхливого індустріального розвитку була досить нагальна потреба у зростанні фінансів, яка слугувала засобом для утримання держави, її чиновників та військ, дані знання вивчалися наукою – камералістикою. У середині XVIII ст. історично склалося так, що камералістику умовно поділили на два види: «стару» та «нову». Перша вивчала фінанси,

---

²⁸² Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2002. С. 11–12.

²⁸³ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. С. 20.

держави, економіку та її господарство. «Нова» камералістика – все, що було зв'язано з поліцією, мануфактурною та гірничою справою²⁸⁴.

В подальшому, у XIX ст., камералістика або камеральне право отримало новий імпульс розвитку, що було пов'язано із виникненням мануфактур, великих підприємств, що займалися безпосередньо виробництвом, насамперед у сфері кораблебудування та легкої промисловості. Ускладнення суспільних і, зокрема, управлінських, відносин зумовило ускладнення і камералістики, що призвело до розширення меж регулювання. Декан юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету В. А. Лебедев, зокрема, зазначав, що камералістика, або камеральні науки, об'єднувала три основні галузі господарського управління:

- наука про поліцію (вивчає проблеми попередження злочинів, забезпечення безпеки та добробуту);

- господарські науки (досліджує управління окремими галузями економіки та торгівлею);

- камеральна наука (досліджує проблеми збирання податків та ефективного витрачання державних доходів)²⁸⁵.

Таким чином, розпочалося становлення поліцейського права як самостійної галузі права та науки. Вперше поняття та предмет поліцейського права визначив французький вчений Н. Деламар у своєму «Трактаті про поліцію» (1722 р.). У цій праці, що була справжнім систематичним і практичним підручником, визначався зміст поліцейської діяльності та сфери її втручання в життя суспільства, а саме: звичаї, релігія, харчування, службовий персонал, охорона здоров'я, шляхобудування, громадський порядок, наука та мистецтво, торгівля. Обов'язковою для держави визнавалась діяльність щодо створення благочинства і благоустрою²⁸⁶.

Значну роль у становленні поліцейської науки відіграв Й. Г. Г. фон Юсті. Як Деламар, так і Юсті розуміли науку в сенсі політики. Юсті, подібно до Деламара, не вивчав ні законодавства, ні управління, але виклав систему теоретичних знань, які обумовлюють

---

²⁸⁴ Конюх Г. В. Основні тенденції розвитку адміністративного права. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 204.

²⁸⁵ Панасюк Р. П. Розвиток камерального права в Україні (теоретико-методологічний аспект). *Судова апеляція*. 2017. № 1 (46). С. 22–23.

²⁸⁶ Мишо К. Полицейское управление во Франции при Старом режиме. *Неприкосновенный запас*. 2004. № 4 (42). URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/42/>.

добробут. Причини добробуту слід шукати, на думку Юсті, у природних та економічних умовах, а також у духовному розвитку населення. На цьому і повинна бути зосереджена увага уряду. Юсті вважав, що поліція та юстиція – це дві частини одного цілого, а їх функціонування повинно бути прерогативою одних і тих же органів²⁸⁷.

Отже, започаткована у Франції Н. Деламаром, а в Німеччині – Й. Г. Г. фон Юсті наука про поліцію була теорією політики законодавства та управління. Наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. поліцейська наука продовжувала розвиватися, що необхідно пов'язувати з працями вчених, які розробляли питання поліцейської держави²⁸⁸.

Не менш важливим для розуміння історії поліцейського права є усвідомлення того, що наприкінці 1860-х – на початку 1870-х рр. поліцейське право розглядалося як суміжна з політичною економією наукова дисципліна²⁸⁹. Тобто, як вказує А. М. Піляй, науковці того часу не розділяли управлінські й економічні функції держави. Насправді навіть сам факт того, що єдиним джерелом права тих часів була воля імператора, вказує на те, що широта повноважень законодавчих, виконавчих чи судових державних органів та їх розподіл між цими структурами залежали від волі імператора і не завжди вони розподілялися достатньо ізольовано. Часто один і той самий орган державної влади мав повноваження у сфері виконавчої та судової, а іноді – й законодавчої влади²⁹⁰.

Фактично до XIX ст. поліцейське право як наука методологічно стримувалося давньою традицією ототожнювати поняття «поліція» (частина) з поняттям «адміністрація» (ціле). Призначенням державної поліції вважалося забезпечення «щастя громадян», їх безпеки та добробуту, а поліція як влада розумілася як інструмент здійснення турботи про добробут суспільства. Відповідно, з терміном «поліція» ототожнювалося поняття «внутрішнє управління» (за винятком управління фінансами). У російських інститутах викладання поліцейського права було запроваджено у 1835 році, у зв'язку з чим

---

²⁸⁷ Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. С. 21.

²⁸⁸ Там само. С. 22.

²⁸⁹ Соломаха А. Г. Поліцейське право у наукових поглядах М. Бунге. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 2 (12). С. 25.

²⁹⁰ Піляй А. М. Поліцейське право Російської Імперії у працях юристів першої половини XIX століття. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 243. С. 184.

утворено кафедри законів благоустрою та благочиння. 1863 року їх перейменовано на кафедри поліцейського права. Як навчальний курс поліцейське право в Росії на межі XIX–XX ст. мало такі складові: 1) поняття і зміст науки поліцейського права, джерела чинного поліцейського законодавства, заходи поліцейського примусу; 2) поліція безпеки (запобігання злочинам та їх припинення, заходи нагляду за пресою, запобігання небезпеці, що не залежала від людини, та її припинення тощо); 3) поліція добробуту (освіта, заходи забезпечення матеріального добробуту, заходи сприяння розвитку сільського господарства, торгівлі та промисловості)²⁹¹.

Значний вклад у розвиток поліцейського права першої половини XIX ст. зробив видатний дослідник адміністративної науки, перший ректор Санкт-Петербурзького університету, який походив із сім'ї закарпатських українців-русинів – М. А. Балудянський. У своїй праці «Рассуждения о средствах исправления учреждений и законодательства в России» вчений станом на першу половину XIX ст. зазначив такий перелік законів та установ:

- закони про Імператорську фамілію, про спадок, про Найвищий двір та ін.;

- закони про устрій урядових місць за частинами: законодавчою, виконавчою та судовою, починаючи з Державної Ради до останнього місця;

- закони про земські установи і управління дворянства, міст, волостей та сіл;

- закони про громадську службу: про визначення, виробництво, про пенсії і ордени, про звільнення та покарання за злочини чиновників;

- обряд зіставлення, видання та публікації законів;

- трактати з іноземними державами та похідні від них права й обов'язки держави та громадян²⁹².

Закон про Імператорську фамілію розглядався вченими-поліцейстами того часу як фундаментальний закон, який є основою спокою та благополуччя держави. Монархічний спосіб правління вважався якісно кращим порівняно з іншими формами правління. Із

---

²⁹¹ Поліцейське право. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. URL: http://leksika.com.ua/11781028/legal/politseyske_pravo (дата звернення: 17.12.2018).

²⁹² Сборникъ Императорскаго Российскаго Историческаго Общества. СПб., 1894. Т. 90. С. 27–28.

законності спадкування престолу походила законність всіх інших громадянських прав²⁹³.

Як вказує О. С. Проневич, упродовж XIX ст. поліцейське право ствердилося як галузь законодавства (закони, які регламентували поліцейську (державно-управлінську) діяльність) та науки. Російська юридична поліцейстика ґрунтувалася на ліберальних ідеях правової соціальної держави, необхідності забезпечення законності у діяльності державної адміністрації, розмежування функцій поліції та адміністрації, вичерпної процесуальної регламентації поліцейського примусу тощо. Водночас варто зауважити, що суттєвою проблемою залишалася аморфність поліцейсько-правової теорії. Так, предметом поліцейського права дореволюційними дослідниками визначалося внутрішнє управління, однак його зміст і метод вичерпно з'ясовані не були²⁹⁴.

Період 20-х років XX ст. характерний остаточним виділенням адміністративного права із поліцейського права, що пов'язано як з розширенням його предмета, висуванням тодішніми правознавцями на перший план ідеї правової держави, завданням якої є створення нормальних умов життя суспільства та її громадян²⁹⁵.

На початку XX ст. в Росії окреслилося два підходи в обґрунтуванні адміністративного права як самостійної галузі та визначенні співвідношення поліцейського й адміністративного права. Окремі фахівці розглядали поліцейське право виключно як адміністративне право (право внутрішнього управління). Зважаючи на специфіку регульованих суспільних відносин, вони наголошували, що адміністративне право, на відміну від поліцейського, визначає суб'єктом управлінської діяльності не лише уряд та його установи, але й органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, а також фізичних осіб.

А. І. Єлістратов підкреслював, що трансформація поліцейського права в адміністративне обумовлювалася необхідністю переходу від системи владовідносин до системи правовідносин, а предметом

---

²⁹³ Піляй А. М. Поліцейське право Російської Імперії у працях юристів першої половини XIX століття. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 243. С. 186.

²⁹⁴ Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 91.

²⁹⁵ Завальна Ж. В. Розвиток концепцій адміністративного права на території сучасної України: ретроспективний аналіз. *Форум права*. 2015. № 5. С. 81.

адміністративного права визначав не власне адміністративну діяльність, а систему правовідносин, що виникає на її ґрунті. Загалом апологети трансформації поліцейського права в адміністративне акцентували увагу на окремих аспектах адміністративно-правової теорії і практики, поява яких обумовлювалася розбудовою правової держави²⁹⁶.

Таким чином, варто вказати, що при радянській владі поліцейське право було вилучене із загального вжитку, натомість для науки та адміністративного права розпочався новий етап свого становлення та подальшого розвитку.

Активні дискусії щодо відновлення функціонування поліцейського права як підгалузі адміністративного дали свій поштовх лише у 90-х роках ХХ ст. Актуальність пов'язаної з перспективами виокремлення поліцейського права проблематики зумовлюється не лише традиціями існування подібної підгалузі у правових системах європейських держав, а й потребами врегулювання правовідносин нових політичних і економічних умов. Упродовж значного часу дискусію підтримують переважно ті, хто її розпочав, – представники адміністративно-правової науки. Окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися у працях А. Т. Комзюка²⁹⁷, О. В. Мінченко²⁹⁸, М. В. Лошицького²⁹⁹, О. С. Проневича³⁰⁰, Ю. М. Старілова³⁰¹, Я. М. Когут³⁰².

Такі українські вчені, як Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Устенко, зазначають, що чимало авторів, у тому числі і тих, що

---

²⁹⁶ Соловей Ю. П. Российское полицейское право: история и современность. *Государство и право*. 1995. № 6. С. 75–77.

²⁹⁷ Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

²⁹⁸ Мінченко О. В. Поліцейське право в системі юридичної освіти: європейська традиція та український досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал*. 2011. № 5 (78). С. 294–300.

²⁹⁹ Лошицький М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.

³⁰⁰ Проневич О. С. Рецепція поліцейського права: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1 (48). С. 34–43.

³⁰¹ Старілов Ю. Н. Курс общего административного права: в 3 т. Т. 1. История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. М. : Норма, 2002. 673 с.

³⁰² Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.

працював в Україні, вслід за професором Київського університету М. Х. Бунге (1823–1895) розглядали поліцейське (адміністративне) право з економічних позицій. У такому дусі були написані послідовно праця професора Харківського університету К. К. Гаттенбергера «Введение в курс полицейского права» (Х., 1905), а також праці професорів Університету св. Володимира А. Я. Антоновича «Полицейское право и политическая экономия» (К., 1883) і «Курс государственного благоустройства (полицейское право)» в двох частинах (К., 1889–1890) та М. М. Цитовича «Лекции по полицейскому праву» (К., 1884). Сучасні дослідники згадують також професора Харківського університету В. Ф. Левитського, якого вважають більше економістом, ніж юристом. Йому належить методологічна праця «Предмет, задача и метод науки полицейского права» (Х., 1894) та курс лекцій з поліцейського права (Х., 1896)³⁰³.

Як констатує Ю. М. Старілов, одним із напрямів реформування адміністративного права стало переосмислення змісту його поліцейської складової. Це проявилось у перегляді постулату про особливі владні відносини та його заміні на вчення про урегульовані правовими нормами правовідносини між суб'єктами³⁰⁴. Фактично йдеться про методологічний переворот, оскільки з догматичного аналізу владних повноважень державних органів акценти змістилися у напрямі обґрунтування легітимності застосування повноважень суб'єктами правоохоронної діяльності у контексті забезпечення прав і свобод людини³⁰⁵. Але, попри все, найбільш дискусійним залишається питання визначення феномена поліцейського права та, відповідно, формулювання його поняття.

Зазначимо, що поняття «поліція», як відомо, грецьке і спочатку означало «держава», «місто». З XIV ст. його значення починає змінюватися, і під поліцією згодом стали розуміти тільки ту діяльність у сфері забезпечення громадського порядку, яка здійснюється державою

---

³⁰³ Антологія української юридичної думки: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко ; відп. ред.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право. Київ : Юрид. кн., 2003. С. 15.

³⁰⁴ Старілов Ю. Н. Как развивалась наука административного права в европейских странах. *Журнал российского права*. 1999. № 3–4. С. 215.

³⁰⁵ Головин А. П. Административно-правовые основы украинской полиеистики. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України*. 2002. № 2. С. 146.

за допомогою примусу. У сучасному вигляді поліцейський апарат сформувався в європейських країнах приблизно на рубежі XIX–XX ст. Саме в цей історичний період був остаточно завершений процес функціонально-організованого формування поліцейських систем у більшості цих країн. Однак приналежність тієї чи іншої національної поліцейської системи до «континентального» або «британського» типу організації поліцейської діяльності ще не визначає їх повну тотожність. І зараз існують серйозні розбіжності в інституалізації поліцейських служб країн, що належать до одного типу «організації». Це обумовлено різними шляхами розвитку європейських держав, в результаті чого порізнному змінювалися організація, форми і методи діяльності поліції. Причому цей процес мав в значній кількості країн еволюційний характер, тобто відбувався процес зміни функцій, форм і методів діяльності вже існуючих органів, обумовлений змінами в житті тієї чи іншої країни³⁰⁶.

З XVII по XX ст. ст. в Росії під поліцією та поліцейською діяльністю вважалося здійснення різного роду функцій, повноважень, направлених на забезпечення безпеки і благополуччя суспільства у всіх сферах управлінської діяльності держави та її органів, в тому числі, що відносяться до сфери споживчого ринку: «турбота про народне продовольство», контроль за станом торгівлі та промисловості, будівництва, шляхів сповіщення, «турбота про народне здоров'я», культура, мистецтво та інше³⁰⁷.

У сучасній адміністративно-правовій науці існують різні погляди на визначення сутності поліцейського права. Так, Мушкет І. І. наполягає, що поліцейське право є регулятивно-охоронною системою, наділеною реальною (легітимною, забезпеченою системою дієвих гарантій) можливістю керувати на основі застосування переконання і примусу діями індивідуальних і колективних суб'єктів права з метою узгодження інтересів особистого, корпоративного і загальносоціального характеру, а також підпорядковування цих інтересів єдиній волі³⁰⁸.

---

³⁰⁶ Лошицкий М. В. Основы полицейского права Европейского Союза: история формирования и развития правового регулирования отрасли. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12962> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁰⁷ Некрасов В. Ф., Полубинский В. И. МВД России: энциклопедия. М. : Олма-Пресс, 2002. С. 417–423.

³⁰⁸ Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России (Историко-теоретический анализ) : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. С. 16.

Своєю чергою, І. П. Антонов розглядає поліцейське право як сукупність правових норм, призначених для регулювання суспільних відносин у зв'язку та з приводу практичної реалізації приписів органів виконавчої влади³⁰⁹.

Зокрема, Ю. П. Соловей наголошує, що поліцейське право – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності, тобто діяльності органів виконавчої влади (посадових осіб) та інших уповноважених на це суб'єктів, поєднаної з безпосереднім вторгненням (гласним або негласним) в права та свободи фізичних і юридичних осіб, що протікає поза рамками кримінального та кримінально-процесуального процесів³¹⁰.

Однією із сучасних думок вітчизняних науковців є позиція М. В. Лошицького, який вказує, що діяльність «поліції» як системи органів виконавчої влади, які здійснюють охорону громадського порядку шляхом нагляду та вжиття заходів адміністративного примусу, регулюється нормами адміністративного права, які в сукупності становлять її важливу підгалузь – поліцейське право³¹¹.

Як вказують представники поліцейського права ЄС, специфікою поліцейського права ЄС є те, що воно склалося як самостійна правова галузь у системі права ЄС зі своїм предметом, методом регулювання і джерелами, особливостями правотворчості і правозастосування³¹².

Українська «Міжнародна Поліцейська Енциклопедія» дає низку визначень поліцейського права. Найстисліше з них зводиться до такого: «Поліцейське право – галузь права і наукова дисципліна, прообраз сучасного адміністративного права». Водночас попередня енциклопедична стаття інформує: «... на сучасному етапі побудови та розвитку національної системи права адміністративне право не відповідає вимогам, які висуваються до регулювання поліцейських

---

³⁰⁹ Антонов И. П. Полицейское право: быть или не быть? *Юридическое образование и наука*. 2001. № 3. С. 37.

³¹⁰ Соловей Ю. П. Российское полицейское право: история и современность. *Государство и право*. 1995. № 6. С. 80.

³¹¹ Лошицкий М. В. Поліцейське право в системі права в Україні. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71.

³¹² Лошицкий М. В. Основы полицейского права Европейского Союза: история формирования и развития правового регулирования отрасли. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12962> (дата звернення: 17.12.2018).

суспільних відносин. Реалії сьогодення вимагають створення підгалузі адміністративного права – поліцейського права»³¹³.

Деякі науковці вважають, що необхідно в Україні активно відроджувати науку поліцейського права та визнати поліцейське право самостійною галуззю українського права. Потрібно застосувати європейський і світовий досвід, оскільки поліцейське право в країнах Європи вважається однією з найважливіших галузей публічного права, яке досліджується на одному рівні з конституційним, адміністративним, цивільним правом. Але не потрібно забувати й про національні цінності, звичаї та традиції³¹⁴.

Аналіз наявних на сьогодні поглядів і підходів щодо визначення сутності поліцейського права дають підстави дійти висновку про обґрунтованість виокремлення поліцейського права як окремої підгалузі адміністративного права. Проте в цьому контексті слід зазначити, що підгалузь має подвійну природу: з одного боку, остання повинна мати внутрішні зв'язки з «материнською» галуззю права, а з іншого – повинна мати власні ознаки, що притаманні галузям права.

При визначенні поліцейського права як підгалузі права адміністративного слід виходити із предмета та методу правового регулювання та джерел поліцейського права. Зазначимо, що предмет правового регулювання з позиції юридичної науки у найбільш загальному вигляді визначають як сукупність суспільних відносин, урегульованих правом³¹⁵. Як з цього приводу вказує О. Ф. Скакун, предмет правового регулювання вказує, на яку сферу (або коло) суспільних відносин спрямований вплив норм права, зокрема, їх диспозицій (прав і обов'язків)³¹⁶. У цьому контексті слід вказати, що

---

³¹³ Міжнародна поліцейська енциклопедія [International Police Encyclopaedia]: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. Римаренко, Я. Кондратьєв, Ю. Шемшученко. Київ : ІнЮре, 2003. С. 561.

³¹⁴ Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолюк А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 20.

³¹⁵ Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посібник. Київ : МАУП, 2003. С. 104; Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2013. С. 258; Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Київ : Атіка, 2001. С. 155.

³¹⁶ Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2013. С. 258.

кожній галузі чи підгалузі права притаманне певне коло однорідних суспільних відносин, що і визначається як предмет правового регулювання.

Так, розглядаючи специфіку предмета поліцейського права як підгалузі права, І. П. Антонов підкреслює, що у широкому сенсі він охоплює сферу управлінської діяльності з регулювання суспільних відносин, пов'язаних з охороною публічного порядку та боротьбою зі злочинністю уповноваженим суб'єктом виконавчої гілки влади (виконавчим органом)³¹⁷.

За визначенням Й. фон Юсті предметом поліцейського права є рухоме і нерухоме майно та моральні багатства. Водночас він пов'язував з поліцейським управлінням фінансове. На його думку, цивільні закони повинні видаватися вищими поліцейськими установами, а комерційні науки необхідно включати в науку про поліцію, предметом якої повинно бути і державне господарство³¹⁸.

Професор Харківського університету В. Ф. Левитський (1854–1939) вважав основним предметом поліцейського права вивчення відносин держави до сфери приватних інтересів громадян, до спілок, товариств і суспільства, існування яких викликається різного роду культурними потребами³¹⁹.

Натомість дослідник Ю. П. Соловей наголошує, що предметом поліцейського права є принципово однорідні суспільні відносини управлінського характеру, які виникають з приводу та в процесі вторгнення у права фізичних і юридичних осіб уповноваженими державою представниками виконавчої влади та іншими суб'єктами під час реалізації заходів адміністративного примусу й оперативно-розшукових заходів³²⁰.

Своєю чергою, К. С. Бельський у своїх дослідженнях констатує, що предметом поліцейського права є суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності. Він поділяє їх на організаційно-поліцейські,

---

³¹⁷ Антонов И. П. Полицейское право: быть или не быть? *Юридическое образование и наука*. 2001. № 3. С. 36.

³¹⁸ Антологія української юридичної думки: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. ; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко; відп. ред.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. кн., 2003. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право. С. 8.

³¹⁹ Левитский В. Ф. Предмет, задача и метод науки полицейского права. Харків : Тип. Адольфа Дерре, 1894. С. 4.

³²⁰ Соловей Ю. П. Российское полицейское право: история и современность. *Государство и право*. 1995. № 6. С. 80.

наглядно-поліцейські, адміністративно-примусові та квазіполіцейські відносини між громадянами³²¹.

Зокрема, як вказує М. В. Лошицький, предметом правового регулювання поліцейського права в країнах ЄС є специфічна група суспільних відносин, що виникають у зв'язку з функціонуванням поліцейських інститутів Союзу зі створення єдиних (загальних) напрямків і їх реалізації в діяльності поліції країн – членів цього Союзу у протидії злочинності, охорони громадського порядку та безпеки суспільства. Поліцейське право ЄС відноситься до публічно-правової системи права і розглядається як «наднаціональне» право. Виникнення цієї гілки «наднаціонального» права, з одного боку, призвело до скорочення суверенних можливостей держав – членів цього Союзу з регулювання організації і діяльності національних поліцейських утворень, з іншого – до значного підвищення ефективності цієї діяльності, оскільки норми поліцейського права ЄС встановили оптимальні стандарти взаємодії поліцейських структур держав – членів цього Союзу, визначили форми, методи, засоби та заходи такого співробітництва³²².

Таким чином, цілком впевнено можна стверджувати, що предмет поліцейського права становлять суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності. Водночас варто підкреслити, що категорія «поліцейська діяльність» є однією з головних у сучасній поліцейській. Зокрема, дослідник К. С. Бельський визначає під поліцейською діяльністю в загальному плані особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки та пов'язаної із застосуванням державного примусу³²³.

Існує й думка про те, як вказує Й. І. Горінецький, що сутність поліцейської діяльності зводиться до виявлення і розслідування

---

³²¹ Бельський К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 47–48.

³²² Лошицкий М. В. Основы полицейского права Европейского Союза: история формирования и развития правового регулирования отрасли. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12962> (дата звернення: 17.12.2018).

³²³ Бельський К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 34.

злочинів, кримінального переслідування³²⁴. Але, на нашу думку, ця позиція є досить вузькою та не може повною мірою розкрити сутність поліцейської діяльності.

Й. Г. Г. Юсті поліцейську діяльність ототожнював з «охороною, накопиченням і розумним використанням» загального майна держави, що є основою загального щастя і суспільного добробуту³²⁵.

Своєю чергою, В. М. Шандрін визначає, що поліцейська діяльність є особливим видом соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону та в інтересах суспільства, спрямована на охорону та підтримання громадського порядку, забезпечення громадської безпеки засобами примусу³²⁶. А дослідник Б. П. Єлісєєв пропонує поліцейську діяльність розглядати як діяльність наглядово-примусову з наведення громадського порядку і забезпечення безпеки громадян³²⁷.

Загалом поліцейську діяльність слід розглядати як особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки, пов'язаної із застосуванням державного примусу³²⁸.

Зазначене дає підстави зробити висновок про несталість предмета поліцейського права, що в сучасних євроінтеграційних процесах потребує свого вдосконалення задля виділення поліцейського права в категорію підгалузі права адміністративного, що в подальшому зумовлює власні методи правового регулювання. Оскільки, як відомо з теорії держави і права, метод правового регулювання складають сукупність способів, прийомів і засобів правового впливу на суспільні відносини (метод правового регулювання відповідає на запитання «як?»). Він несе основне навантаження в динаміці, «роботі» права,

---

³²⁴ Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. С. 45.

³²⁵ Юсти И. Г. Г. Основание силы и благополучия царств или подробнее начертания всех знаний, касающихся до государственного благочиния: в 4 т. Т. I. СПб., 1772. С. 6.

³²⁶ Шадрин В. М. Полицейская деятельность как объект исследования (историко-правовой аспект). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2003. № 1. Т. 9. С. 112.

³²⁷ Елисеев Б. Полицейское государство? Не надо его бояться!. *Российская газета*. 26.02.2000.

³²⁸ Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підруч. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра. Київ : Директ Лайн, 2012. С. 115.

показує, як регулюються суспільні відносини, якими прийомами та способами³²⁹.

Аналізуючи сутність методу поліцейсько-правового регулювання, К. С. Бельський зважає на пріоритетність застосування заборони, тобто покладання на суб'єкта «пасивного» юридичного обов'язку утримуватися від скоєння певних небажаних (протиправних) дій під загрозою застосування державного примусу у випадку її недотримання. До сукупності поліцейсько-правових методів правового регулювання автор також цілком обґрунтовано включає позитивне зобов'язування (покладання на осіб обов'язку до активної поведінки) і дозвіл (надання особам права дії), однак відводить їм допоміжну роль³³⁰.

У науковій літературі вказується, що складники, які входять до методології науки поліцейського права (предмет і методи науки, належність її до певної галузі знань, задачі, особливості методологічних підходів до вивчення питань тощо), відзначалися плюралізмом трактувань у працях зарубіжних і вітчизняних вчених другої половини XIX ст. – початку XX ст.³³¹.

Варто вказати, що до найбільш поширених методів дослідження в поліцейському праві належали: позитивний; порівняльно-історичного вивчення; статистичні методи; єдність дедуктивного й індуктивного методів тощо. Наприклад, практично всі українські представники науки поліцейського права дотримувались правила, яке професор Харківського університету К. Гаттенбергер сформулював таким чином: «У викладенні поліцейського права взагалі й економічної політики зокрема неможливо обійтись без статистики»³³². На думку вченого, у кожному певному випадку доводиться аналізувати законодавчу норму, яка вказує лише на тенденцію. Проте для позитивних досліджень

---

³²⁹ Скаун О. Ф. Теория держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. С. 241.

³³⁰ Бельський К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. С. 52.

³³¹ Кутузов Р. В. Теоретико-методологічні засади науки поліцейського (адміністративного) права у висвітленні українських вчених другої половини XIX – початку XX ст. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 9.

³³² Антологія української юридичної думки: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. ; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко; відп. ред.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. кн., 2003. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право. С. 137.

важлива не тенденція цієї законодавчої норми, а її дійсний вплив, який знаходить вираження в статистичних даних³³³.

Таким чином, варто підкреслити, що на сьогодні поліцейському праву як самостійній підгалузі права адміністративного властиві такі методи правового регулювання, як: імперативний та диспозитивний, але водночас при визначенні в подальшому методів поліцейського права слід виходити також із правового положення суб'єктів суспільних відносин, що складаються у сфері поліцейської діяльності. Як зазначає О. С. Проневич, особливості методів правового регулювання поліцейського права головним чином виявляються у різному юридичному положенні суб'єктів, характері юридичних фактів, юридичних наслідках (санкціях), способі захисту прав³³⁴.

Отже, зазначимо, що поліцейське право як самостійна підгалузь права має у своєму правовому регулюванні сукупність правових засобів і способів впливу на суспільні відносини, що складаються у сфері поліцейської діяльності. Визначено, що особливістю методу правового регулювання поліцейського права є те, що останній обумовлюється такими ознаками: відсутність прямого службового підпорядкування між учасниками суспільних відносин, що складаються у сфері поліцейської діяльності; нерівність у правовому положенні суб'єктів, що здійснюють поліцейську діяльність; нормативне та процесуальне врегулювання здійснення поліцейської діяльності; наділення поліції дискреційними повноваженнями.

Необхідно наголосити на тому, що специфіка поліцейського права обумовлена специфічним предметом правового регулювання та недосконалим на сьогодні методом правового регулювання. Своєю чергою, поліція як ключовий суб'єкт реалізації поліцейської діяльності обумовлена специфічним правовим статусом, що визначає місце та роль поліції у системі органів виконавчої гілки влади; мету (місію), завдання та функції; повноваження та компетенцію; визначає юридичну відповідальність та методи впливу на суспільні відносини, що виникають під час реалізації поліцейської діяльності, що дозволяє визначити найбільш достатні й ефективні правові засоби впливу на неправомірну поведінку суб'єкта вказаних правовідносин.

У цьому контексті слушно вказати, що поліцейська діяльність врегульована як нормами матеріального, так і процесуального права,

---

³³³ Там само. С. 138.

³³⁴ Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. С. 98.

але водночас поліція як специфічний суб'єкт здійснення поліцейської (правоохоронної) діяльності виступає суб'єктом кримінально-правової охорони (наприклад, при охороні судів, адміністративних будівель, при охороні навколишнього середовища у разі стихійного лиха чи катастрофи), боротьби зі злочинністю, об'єктом – в рамках кримінального процесу (наприклад, при здійсненні досудового розслідування, реалізації оперативно-розшукової діяльності)³³⁵.

Так, матеріальні норми закріплюють правовий статус поліції; права та обов'язки; межі повноважень і компетенції; юридичну відповідальність; соціальне та матеріально-фінансове забезпечення тощо. Норми ж процесуальні визначають порядок, спосіб здійснення поліцейської діяльності; визначають порядок прийому, розгляду скарг, повідомлень, заяв; визначають порядок реалізації юридичної відповідальності й інших норм, що передбачені матеріальними нормами права.

Резюмуючи вищевикладене, варто вказати, що з метою формування поліцейського права як самостійної підгалузі права адміністративного та науки, навчальної дисципліни «поліцейське право», слід дотримуватися таких положень:

1) теоретико-методологічні засади науки поліцейського права вчених другої половини XIX ст. – початку XX ст. із трьох університетів України – Київського, Харківського та Новоросійського (нині – Одеського) слугують підставою для об'єднання цих учених в один науковий напрям як представників української економічної поліцейстики (вчення про внутрішнє управління)³³⁶;

2) початок науки поліцейського права поклала камералістика (від нім. терміна «Kameralien» – «наука державного управління») – наука про фінанси, економіку, господарство, управління³³⁷;

---

³³⁵ Чумак В. В. Реформування національної поліцейської системи Литви: стратегічні напрями та результати. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 70–74.

³³⁶ Кутузов Р. В. Теоретико-методологічні засади науки поліцейського (адміністративного) права у висвітленні українських вчених другої половини XIX – початку XX ст. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 12.

³³⁷ Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолюк А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 20.

3) представники української економічної поліцейстики наголошували на необхідності та важливості дослідження всіх етапів розвитку науки поліцейського права. В основу свої аргументації на користь саме такого порядку дослідження вчені поклали три принципові положення: 1) практика передує теорії; 2) практика викликає теорію; 3) теорія розвивається під впливом нових ідей і нових подій³³⁸;

4) наука поліцейського права в Україні розвивалася майже винятково в стінах університетів: Львівського (заснований у 1661 р.), Харківського (1805 р.), Університету Святого Володимира в Києві (1834 р.), Новоросійського в Одесі (1865 р.), Чернівецького (1875 р.)³³⁹;

5) необхідність відродження юридичної поліцейстики: дослідження становлення та розвитку інституту міліції, поліції; визначення організаційних особливостей вказаного інституту у різні періоди його функціонування; дослідження ефективності правового забезпечення поліції як суб'єкта поліцейської діяльності; дослідження витоків науки поліцейського права та навчальної дисципліни; дослідження та аналіз найбільш оптимальних шляхів вдосконалення поліцейської системи з урахуванням досвіду країн ЄС; визначення європейських стандартів реалізації поліцейської діяльності; дослідження правового статусу поліцейського та визначення способів підготовки кадрів в поліції;

6) необхідність уніфікованого визначення предмета та методу поліцейського права як підгалузі права;

7) введення до навчальних програм закладів вищої освіти юридичного профілю освіти викладення дисциплін з поліцейського права та поліцейської діяльності (для спеціалізованих навчальних закладів).

Як підсумок зазначимо, що наявність сучасної законодавчої бази, що регулює поліцейську діяльність, дає підстави говорити про систему джерел поліцейського права, тому вбачаємо також за доцільне виділити систему законодавства поліцейського права, враховуючи як закони, такі і підзаконні, відомчі нормативно-правові акти, а також акти ЄС. Виокремлення поліцейського права сьогодні обумовлене

---

³³⁸ Кутузов Р. В. Теоретико-методологічні засади науки поліцейського (адміністративного) права у висвітленні українських вчених другої половини XIX – початку XX ст. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 12.

³³⁹ Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолук А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витoki, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 20.

неспроможністю адміністративного права врегулювати ті відносини, що складаються у сфері поліцейської діяльності. Тому реалії сьогодення вимагають виокремлення поліцейського права у підгалузь права адміністративного.

Своєю чергою, під поліцейським правом України вважаємо розуміти сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності, тобто діяльності уповноважених органів виконавчої влади (їх посадових осіб), поєднаної з безпосереднім як гласним, так і негласним вторгненням до особистих права та свободи фізичних та інтересів юридичних осіб, що протікає поза межами процесуального права.

Висновки до розділу 1

Дослідження методологічних засад діяльності поліції в системі органів публічної влади сучасної держави дозволило отримати такі висновки.

З'ясовано, що дефініція «поліція» як комплексне багатозначне явище пройшло довговікову епоху свого становлення та розвитку.

Надано узагальнене розуміння поняття «поліція» як державного органу, що переважно функціонує у системі Міністерства внутрішніх справ, виконуючи завдання та функції в межах своєї компетенції, окресленої законодавством. При цьому встановлено, що з урахуванням сучасних тенденцій розвитку державних органів спостерігається тенденція визначення поліції як самостійного центрального органу виконавчої гілки влади.

Поліцейську діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в сучасній державі визначено як особливий вид підзаконної, державно-управлінської, розпорядчої діяльності, що спрямована на охорону публічного порядку та забезпечення публічної (і т.ч. національної) безпеки та пов'язана із застосуванням заходів адміністративного припинення.

Підкреслено, що надзвичайна важливість поліцейської діяльності визначається тим фактором, що вона має як внутрішній, так і зовнішній напрями.

Систему європейських принципів діяльності поліції запропоновано поділити на: загальноправові (законність; верховенство права; дотримання прав і свобод громадян; гуманізм; деполітизація; розподіл влади; демократизм) і спеціальні європейські принципи (політична нейтральність; підзвітність; взаємодія з інститутами

громадянського суспільства та органами державної влади; визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; інформативність і гласність; вибір і консультація; допомога та ввічливість; виправлення помилок; оптимальне обслуговування у межах витрачених коштів).

Дослідження функціонування інституту поліції в сучасних умовах євроінтеграції дало підстави стверджувати про необхідність текстуального відображення спеціальних принципів діяльності поліції, у результаті чого запропоновано внесення змін до розділу II чинного Закону України «Про Національну поліцію».

Обґрунтовано, що завдання є складовими елементами мети діяльності поліції, що означають цілі, досягнення яких бажане до визначеного моменту часу в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення відповідного органу чи підрозділу поліції.

Систематизовано завдання поліції, а саме: 1) захист конституційного ладу, державності, державного суверенітету та державного кордону; 2) захист і забезпечення реалізації основоположних прав і свобод громадян, їх законних інтересів; 3) забезпечення прав і законних інтересів юридичних осіб; 4) протидія злочинам та іншим правопорушенням; 5) запобігання, виявлення та розслідування злочинів та інших правопорушень; 6) виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень; 7) розшук і затримання осіб, які вчинили злочини, втекли з-під варти чи оголошені в розшук; 8) охорона публічного порядку та публічної безпеки; 9) забезпечення миру і громадського спокою; 10) захист індивідуальної, колективної чи державної, муніципальної власності від протиправних посягань; 11) надання допомоги особам, які з особистих або будь-яких інших причин потребують допомоги, а також постраждалим особам внаслідок катастроф, техногенних чи природного характеру аварій, епідемій чи епізоотій; 12) протидія правопорушенням при патрулюванні; 13) забезпечення безпеки дорожнього руху й інших учасників дорожнього руху; дотримання правил перевезення вантажу, інших предметів через митний кордон; 14) контроль за дозвільною системою та системою, що здійснює ліцензійні послуги населенню.

До функцій поліції віднесені: адміністративна, оперативно-розшукова, кримінальна процесуальна, охоронна, превентивна, дозвільна та публічно-сервісна функції.

З'ясовано, що правові засади діяльності поліції становлять сукупність правових норм, що закріплюються у національних і міжнародних нормативно-правових актах і регулюють суспільні відносини, які виникають в процесі виконання поліцією своїх завдань. Таким чином, правові засади діяльності та функціонування органів та підрозділів поліції уособлюють

собою вихідні, керівні, базові концепції та положення, що встановлюють порядок, межі та спосіб діяльності та функціонування поліції як цілісного суб'єкта реалізації поліцейської діяльності

Під формами адміністративної діяльності поліції запропоновано розуміти однорідні за характером і правовою природою групи дій, в яких реалізується компетенція поліції в сфері підтримання публічної безпеки та порядку і боротьби зі злочинністю.

Розвиток форм адміністративної діяльності поліції простежено у межах її традиційних видів: правових та організаційних. Доведено, що сучасним умовам діяльності поліції відповідають такі її правові форми: видання актів управління, укладення адміністративних договорів, здійснення юридично значущих дій. До організаційних форм автором віднесено: організаційні, організаційно-технічні, матеріально-технічні та громадсько-організаційні заходи.

Методи адміністративної діяльності поліції визначено як сукупність взаємопов'язаних між собою прийомів, способів досягнення ефективного впливу на окремих громадян, що застосовуються поліцейськими у визначених законом межах і відповідно до покладених на них повноважень.

Зазначено, що, незважаючи на значні зрушення у реформуванні органів внутрішніх справ, діяльність поліції на методологічному рівні може бути розглянута у межах методів переконання та примусу.

До заходів переконання, що відповідають сучасним умовам адміністративної діяльності поліції, віднесені: роз'яснювально-профілактична робота серед населення; інформування громадськості через засоби масової інформації, веб-сайти, соціальні мережі про стан підтримання публічного порядку та боротьби з правопорушеннями; публічне висвітлення звітів про результати роботи поліції; реклама, спрямована на формування високого рівня правової свідомості та культури населення; семінари, круглі столи, конференції, науково-методичні засідання; просвітницька діяльність; інструктажі осіб підпорядкованого апарату з питань виконання поставлених завдань тощо.

Адміністративний примус як метод адміністративної діяльності поліції визначено як застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів і заходів адміністративної відповідальності у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, а також в умовах надзвичайних обставин з метою досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання

за їх вчинення, а також попередження та ліквідація наслідків надзвичайних обставин.

Обґрунтовано можливість поділу поліцейських заходів на: 1) адміністративно-превентивні поліцейські заходи, тобто такі, що застосовуються з метою попередження, запобігання правопорушенням та у разі виникнення надзвичайних обставин (перевірка документів, поверхнева перевірка, зупинка транспортного засобу, обмеження доступу на визначену територію, проникнення до житла чи іншого володіння особи, перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ, застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, поліцейське піклування); 2) адміністративно-припиняючі поліцейські заходи – застосовуються з метою припинення правопорушень, серед яких: 2.1) заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (доставлення правопорушника, адміністративне затримання, вилучення речей і документів, тимчасове вилучення посвідчення водія, тимчасове затримання транспортних засобів, відсторонення осіб від керування транспортними засобами); 2.2) поліцейські заходи спеціального призначення (фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї).

Обґрунтовано необхідність відновлення поліцейського права як окремої підгалузі адміністративного права, що може бути здійснено шляхом імплементації концепції поліцейського права Грузії та країн Балтії.

Своєю чергою, запропоновано під поліцейським правом України розуміти сукупність норм права, що регулюють суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності, тобто діяльності уповноважених органів виконавчої влади (їх посадових осіб), поєднаної з безпосереднім як гласним, так і негласним вторгненням до особистих прав і свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції Грузії та країн Балтії, визначено місце та роль поліції у системі органів виконавчої влади, що зумовлено виключною соціальною місією поліції та визначенням пріоритетного принципу її діяльності – дотримання основоположних прав та свобод громадян. Своєю чергою, поліцейське законодавство Грузії та країн Балтії ґрунтується на постулатах міжнародної поліцейсько-правової доктрини. Одночасно глобалізація діяльності підрозділів поліції зумовила ухвалення профільними міжнародними організаціями низки документів, які доцільно виокремити в самостійну галузь міжнародного поліцейського права. Такі міжнародно-правові документи є своєрідним уніфікованим загальноцивілізаційним «поліцейським еталоном».

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ

2.1. Особливості організаційної побудови національних поліцейських систем Грузії та країн Балтії

2.1.1. Організаційно-функціональна структура загальнонаціональних поліцейських відомств Грузії та країн Балтії

Обрання Україною курсу на євроінтеграцію активізували численні трансформаційні процеси реформування державного апарату – це судова реформа, реформа органів прокуратури, створення спеціалізованих органів, основне завдання яких – боротьба з корупцією (зокрема, створення таких органів, як: Державне Бюро Розслідувань, Спеціалізована Антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції) та реформа правоохоронної системи, що після подій Революції Гідності 2014 року все частіше стала привертати увагу з боку зарубіжних партнерів.

Початок реформування правоохоронної системи в Україні пов’язується, насамперед, зі зміною її організаційної побудови, оскільки майже повністю було оновлено кадрове ядро із колишніх працівників міліції, не оминули зміни й організаційно-кадрової побудови у вищих закладах освіти системи Міністерства внутрішніх справ України.

Враховуючи вищезазначене, до процесів реформування долучилися зарубіжні партнери, з якими Україну пов’язує не лише спільне історичне минуле, але й спільні теоретичні засади функціонування поліції, імплементація єдиних європейських стандартів та цінностей, що є безумовними напрямками євроінтеграції. Такими державами є Грузія та країни Балтії, оскільки керівництвом держави та Міністерства внутрішніх справ України при реформуванні правоохоронної системи в основу організаційної побудови поліцейської системи покладено досвід саме вищезазначених держав. Тому визначення сутності, особливостей організації побудови національних поліцейських систем у сфері внутрішніх справ на сьогодні є досить

актуальним як у науковому, так і практичному аспекті. Чи не головне місце в цій сфері посідає аналіз адміністративної діяльності й організаційно-функціональної структури загальнонаціональних поліцейських відомств, що базуються на науковому та практичному дослідженні грузинського, латвійського, литовського й естонського законодавства.

Визначення особливостей організаційної побудови національних поліцейських систем у Грузії та країнах Балтії розпочнемо зі смислового визначення таких основних у цьому розділі понять і категорій, як: «організація», «організаційна побудова», «національна поліцейська система», «функціональна структура» та «національне поліцейське відомство».

Визначення поняття «організація» чітко відображено в українському академічному тлумачному словнику, де воно розглядається у таких значеннях, як: 1) дія у значенні: організувати, організуватися, організовуватися; 2) об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій тощо; 3) компанія, установа, їх підрозділи чи об'єднання, які виконують самостійні функції та мають адміністрацію; 4) особливості будови чого-небудь; 5) фізичні й психічні особливості окремої особи; 6) комплекс заходів, зміст яких полягає в координації дій окремих елементів системи; 7) в патології – процес обмеження та заміщення грануляційною тканиною ділянок некрозу³⁴⁰.

Категорію «організаційна побудова» словник української мови розглядає у таких смислових значеннях: 1) розміщення, взаємне розташування, структура чого-небудь; 2) сукупність положень, теорія³⁴¹.

Що стосується визначення категорії «національна поліцейська система», то цю категорію розглядають крізь призму її складових: поліція та система поліції, де поліція визначається як орган державної влади (система державних органів), що займається охороною публічного порядку і боротьбою з правопорушеннями (в т.ч. зі

---

³⁴⁰ Організація. Український тлумачний словник. Академік. URL: https://ukrainian_explanatory.academic.ru/109505/%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (дата звернення: 17.12.2018).

³⁴¹ Побудова. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pobudova> (дата звернення: 17.12.2018).

злочинністю)³⁴². Система поліції розглядається як сукупність елементів, певним чином пов'язаних і взаємодіючих між собою для виконання заданих цільових функцій³⁴³. Таким чином, систему поліції можна визначити як сукупність її структурних елементів, що взаємодіють між собою для виконання завдань з охорони публічного порядку та публічної безпеки і боротьби з правопорушеннями (у т.ч. зі злочинністю)³⁴⁴.

Виходячи із нормативного закріплення системи поліції виділяють поняття «функціональна структура». Під функціональною структурою органів внутрішніх справ прийнято розуміти сукупність різних видів, напрямів діяльності органів внутрішніх справ, що обумовлені їх метою та завданнями, а також сукупність функцій підрозділів, які їх складають, і функціональних обов'язків їхніх працівників³⁴⁵.

Щодо визначення категорії «національне поліцейське відомство», то воно визначається виходячи із відповідної національної поліцейської системи, їх розгалуженості та компетенції. Тобто національне поліцейське відомство – це відповідна установа, що відповідає за певну сферу поліцейської діяльності та здійснює управління нею.

Враховуючи викладене вище, зазначимо, що побудова національних поліцейських систем у Грузії та країнах Балтії обумовлює функціонування структурних елементів системи відповідно до рівня їхнього підпорядкування. У цьому контексті варто зазначити, що однією із важливих структурних ланок системи поліцейських відомств є загальнонаціональні поліцейські відомства, правовий статус яких визначається відповідно до державного устрою. Так, для обраних нами для наукового дослідження та порівняльного аналізу держав

---

³⁴² Поліція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁴³ Система як поняття. Вступ до системного аналізу. С. 11. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/199/4.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁴⁴ Чумак В. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів кримінальної поліції у країнах Балтії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (69). С. 189–196; Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки. *Науковий вісник Дніпропетровського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (77). С. 25–30.

³⁴⁵ Поняття функціональної структури органів внутрішніх справ. Підручники. Право. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1136_page_72.html (дата звернення: 17.12.2018).

характерним є існування єдиного унітарного органу, що здійснює оперативне керування силами та засобами поліції. Для унітарних держав координація діяльності національних поліцейських відомств здійснюється відповідним профільним міністерством, до структури якого входить керівний поліцейський орган (залежно від устрою може мати назву Департаменту, Агентства тощо, в Україні – це Національна поліція України).

Зазначимо, що, базуючись на засадах підпорядкування та ієрархічної структури поліцейських систем, доцільно виділити критерії ефективності діяльності організаційної структури. Адже як слушно вказує з цього приводу О. В. Батраченко, визначення ефективності забезпечення поліцією публічної безпеки і порядку в державі є важливим елементом державного управління. Саме рівень ефективності є визначальним фактором для прийняття відповідних управлінських рішень, зокрема, щодо планування заходів, спрямованих на забезпечення публічної безпеки і порядку, щодо структури та штатної чисельності органів поліції, які залучаються до виконання завдань у цій сфері, щодо удосконалення та модернізації методів і засобів забезпечення публічної безпеки і порядку тощо³⁴⁶. Як зазначають у науковій літературі, наявність ефективної системи оцінки необхідна і для реалізації інших положень Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, без формування критеріїв та індикаторів оцінки роботи поліції неможливі підготовка інформативного звіту про поліцейську діяльність, інформування громадськості про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень. Нарешті, наявність механізму оцінки діяльності є необхідною передумовою ефективного управління поліцією, як на державному, так і на місцевому рівнях. Усе це обумовлює актуальність докорінного перегляду системи оцінки діяльності Національної поліції України³⁴⁷. Особливий підхід

---

³⁴⁶ Батраченко О. В. Удосконалення системи оцінювання ефективності забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки та порядку. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 58.

³⁴⁷ Бугайчук К. Л., Святокум І. О., Чумак В. В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. С. 4; Чумак В. В. Діяльність муніципальної поліції в Естонській Республіці: організаційно-правовий досвід та перспективи його використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4 (67). С. 115–120; Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форум*

визначення ефективності організаційної побудови національних поліцейських систем знаходить своє відображення у наукових дослідженнях М. Д. Мартинова, який зазначає, що під ефективністю системи управління органів внутрішніх справ слід розуміти вплив керуючої системи на керовану з метою досягнення високих результатів в їх оперативно-службовій діяльності³⁴⁸.

Особливу роль у цьому контексті відіграють механізми виокремлення критеріїв (підходів) до визначення ефективності організаційної побудови. На сьогодні оцінка ефективності організаційної побудови загальнонаціональних поліцейських систем здійснюється з урахуванням таких показників:

1) показники, що відображають кінцеві результати своєї діяльності, – це ті наслідки, що можна спостерігати в об'єктивованому вимірі, наприклад, відтік кадрів чи його баланс, показники рівня злочинності, рівня корупції тощо;

2) показники, що відображають зміст і сутність процесу управління, – це продуктивність, оперативність діяльності відокремлених поліцейських служб і відомств;

3) показники, що відображають спеціалізацію, – це чіткий розподіл компетенцій між відокремленими підрозділами єдиної системи управління кадровим персоналом.

Зазначимо, що ефективність організаційної побудови повинна оцінюватися на стадії проектування, а також при аналізі структур управління діючих організацій для планування і здійснення заходів щодо вдосконалення управління³⁴⁹.

права. 2014. № 4. С. 350–352. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf; Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 145–146.

³⁴⁸ Мартинов М. Д. Сучасні проблеми організації діяльності органів внутрішніх справ України та шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2010. № 3. С. 290.

³⁴⁹ Чумак В. В. Європейський досвід реформування органів поліції (на прикладі Естонської Республіки). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 4 (72). С. 15–158; Chumak V. V. Features of the police forces reform in Georgia. *Журнал Східноєвропейського права*. 2015. № 22. С. 92–94. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/12/chumak_22.pdf; Chumak V. V. Administrative and legal framework of anti-terrorist police units of the Baltic States (on the case of Estonia and Latvia). *Журнал Східноєвропейського права*. 2016. № 25. С. 71–73.

У Грузії діє збалансована державна правоохоронна система, де в порядку ієрархії чільне місце відведене Міністерству внутрішніх справ Грузії (далі – МВС Грузії). МВС Грузії (საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო) – це державний правоохоронний орган Грузії з офіційним представництвом у Тбілісі³⁵⁰. Як вказує І. В. Фільштейн, Міністерство внутрішніх справ Грузії діє на підставі принципу єдиного керівництва³⁵¹. До структури МВС Грузії входять відповідні підрозділи апарату, територіальні підрозділи, юридичні особи публічного права та Державна нижня організація³⁵².

До структурних підрозділів апарату МВС Грузії входять: Управління Міністерства (Департамент МВС Грузії)³⁵³; Генеральна інспекція (відділ)³⁵⁴; Економічний відділ³⁵⁵; Відділ логістики³⁵⁶;

---

³⁵⁰ Міністерство внутрішніх справ Грузії (საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო), МВС (შსს). Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%D1%85_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97 (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵¹ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.

³⁵² შს სამინისტროს სტრუქტურული ქვედანაყოფები (Структурные подразделения Министерства внутренних дел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://info.police.ge/page?id=15> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵³ Администрация (отдел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saministros-administratsia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵⁴ Генеральная инспекция (отдел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/generaluri-inspeqtisia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵⁵ Экономический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/safinanso-sameurneo-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵⁶ Отдел логистики. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/lodjistikis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

Департамент з управління персоналом; Судово-медичний відділ³⁵⁷; Інформаційно-аналітичний відділ³⁵⁸; Центральне управління кримінальної поліції³⁵⁹; Відділ патрульної поліції³⁶⁰; Відділ по захисту прав людини; Відділ міжнародних відносин³⁶¹; Відділ тимчасового тримання³⁶²; Відділ стратегічних комунікацій³⁶³; Відділ внутрішнього аудиту³⁶⁴; Операційний відділ; Департамент міграції³⁶⁵; Юридичний відділ³⁶⁶; Департамент стратегічної захисту трубопроводів; Відділ спеціальних завдань; Відділ охорони об'єктів; Об'єднаний операційний центр (відділ).

До територіальних структурних підрозділів МВС Грузії входять: Департамент поліції Автономної Республіки Абхазія; Департамент

---

³⁵⁷ Отдел криминалистики. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saeqsperto-kriminalistikuri-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵⁸ Информационно-аналитический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sainformatsio-analitikuri-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁵⁹ Центральное управление уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/tsentraluri-kriminaluri-politsiis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶⁰ Отдел патрульной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sapatrulo-politsiis-departamenti?sub=463> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶¹ Отдел международных связей. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/international-relations-department> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶² Отдел временного содержания. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/human-rights-protection-and-monitoring-main-division-of-administration> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶³ Департамент стратегических коммуникаций. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/press-center/prestsentriss-funqtsiebi> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶⁴ Департамент внутреннего аудита. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/shida-auditis-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶⁵ Миграция. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/migratsia> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶⁶ Юридический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/iuridiuli-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

поліції Аджарської Автономної Республіки; Управління (Департамент) поліції Тбілісі; Департамент поліції Мцхета-Мтіанеті; Департамент поліції Шида Картлі; Департамент поліції Квемо Картлі; Департамент поліції Кахетії; Департамент поліції Самцхе-Джавахеті; Департамент поліції Імереті, Рача-Лечхумі та Квемо Сванеті; Департамент поліції Gurii; Департамент поліції Самегрело–Земо Сванеті³⁶⁷.

До юридичних осіб публічного права належать: Академія МВС Грузії; Відділ поліції безпеки; Відділ лінії «112»; Сервісне агентство; Служба охорони здоров'я МВС Грузії³⁶⁸.

До суб'єктів Державної нижньої організації віднесені: Міністерство внутрішніх справ прикордонної поліції Грузії³⁶⁹ та Управління Служби із надзвичайних ситуацій.

Основною метою діяльності МВС Грузії є скорочення кількості правопорушень, забезпечення громадянам життя в мирній і безпечній обстановці, захист їх прав відповідно до стандартів демократичної та правової держави. Для досягнення цієї мети в коло завдань МВС Грузії входить: попередження злочинності, ефективне реагування, якісне обслуговування і розвиток тісних відносин з громадянським суспільством на основі довіри. МВС Грузії здійснює свою діяльність відповідно до чинного грузинського законодавства, демократичних стандартів та етичних норм. Діяльність МВС Грузії заснована на принципах законності, гуманності, справедливості, гласності, прозорості, поваги честі і гідності особистості. Крім того, Міністерство внутрішніх справ Грузії визнає, що завоювання довіри і поваги з боку громадянського суспільства можливо тільки за допомогою етичного і гуманного поводження³⁷⁰.

Положення Уряду Грузії «Про Міністерство внутрішніх справ Грузії» закріплює основні положення діяльності МВС Грузії. Так, у ст. 3 зазначеного положення визначена сфера діяльності міністерства: захист громадської безпеки і порядку; виявлення, попередження, розслідування

---

³⁶⁷ შს სამინისტროს სტრუქტურული ქვედანაყოფები (Структурные подразделения Министерства внутренних дел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://info.police.ge/page?id=15> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁶⁸ Там само.

³⁶⁹ МВД Пограничной полиции Грузии. URL : <http://bpg.gov.ge/en/> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁷⁰ Устав Министерства внутренних дел Грузии. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://info.police.ge/page?id=14> (дата звернення: 17.12.2018).

та аналіз злочинів та інших правопорушень; забезпечення охорони державного кордону³⁷¹. Ст. 4 вищезазначеного положення закріплює такі завдання МВС Грузії:

1) уникнення можливої загрози злочинів та інших правопорушень;

2) впровадження превентивних заходів для запобігання, виявлення, розслідування, визначення і затримання злочинців і раніше засуджених осіб;

3) виявлення невідомих органів, злочинів та інших правопорушень, загроз, ризиків, проводити аналіз проблем та розробляти на цій основі тактику і стратегію боротьби зі злочинністю;

4) захист прав і свобод людини;

5) захист майна фізичних і юридичних осіб, а також фізичних осіб від порушень;

6) для запобігання та попередження злочинів та інших правопорушень впроваджувати превентивні заходи;

7) захист громадського порядку;

8) забезпечення безпеки руху;

9) захист учасників кримінального провадження;

10) боротьба з нелегальною міграцією, запобігання нелегальній міграції, запобігання та виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії;

11) прийняття рішень щодо осіб з певним правовим статусом, надання їм міжнародно-правового захисту, а також прийняття рішень в межах компетенцій стосовно осіб, які потребують притулку, а також стосовно осіб, які потребують захисту на міжнародному рівні; сприяння інтеграції та іншим відповідним заходам для захисту прав таких осіб;

12) здійснення дозвільних, ліцензійних і реєстраційних заходів;

13) здійснення захисту і контролю прикордонного режиму;

14) пошук безвісти зниклих осіб;

15) профілактика злочинів, що вчиняються неповнолітніми, реалізація превентивних заходів щодо неповнолітніх осіб, які вчинили злочини;

16) запобігання та припинення злочину й інших правопорушень, здійснення оперативно-пошукових заходів;

17) контроль законного обігу зброї;

---

³⁷¹³⁷¹ Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Міністерство внутрішніх дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

18) розробка стратегічних і планових документів з питань, що виникають у межах компетенції МВС Грузії;

19) в межах своєї компетенції здійснювати заходи у разі стихійного лиха, катастрофи й інших надзвичайних ситуацій щодо збереження майна осіб, захист громадськості та громадського порядку, захист від інфекції, надання термінової допомоги для потерпілих і вразливих осіб;

20) надавати надзвичайну й екстрену медичну допомогу;

21) виконувати відповідні заходи у межах своєї компетенції щодо забезпечення безпеки вищих посадових осіб органів Грузії та здійснювати стратегічне планування об'єктів державної влади, а також їх захист;

22) готувати відповідний персонал через навчальні заклади Міністерства;

23) вести єдиний облік і комп'ютерну систему інформаційної системи Міністерства щодо рівня злочинності у країні, винних осіб;

24) створювати єдині інформаційні бази даних;

25) здійснювати оперативне забезпечення експертно-криміналістичної діяльності;

26) використовувати добровільну допомогу осіб як у відкритій, так і у таємній формі;

27) забезпечувати повну мобілізаційну готовність внутрішніх органів;

28) забезпечити власну безпеку;

29) співпрацювати з відповідними службами інших держав, укладання з ними договорів у встановленому законодавством порядку;

30) вивчати досвід надання відповідних послуг у зарубіжних країнах;

31) в межах своєї компетенції здійснювати пошуково-рятувальні операції, залучати для їх участі відповідних суб'єктів;

32) здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством³⁷².

Враховуючи вищенаведену структуру МВС Грузії, зазначимо, що основні повноваження його структурних підрозділів визначено у Положенні «Про Міністерство внутрішніх справ Грузії»³⁷³.

---

³⁷² Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Міністерство внутрішніх дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁷³ Там само.

Основними завданнями Управління Міністерства (Департамент МВС Грузії) є:

1) забезпечення діяльності працівників міністерства та поліції в межах своєї компетенції;

2) встановлення і контроль єдиного стандарту відповідності міністерству;

3) забезпечення доступу до публічної інформації;

4) забезпечення захисту персональних даних;

5) координація відносин МВС Грузії з іншими державними установами, державними і приватними юридичними особами, неурядовими організаціями та міжнародними організаціями;

6) надання організаційної підтримки міністрові, його першому заступнику;

7) забезпечення мобілізаційної готовності системи міністерства і підтримування постійної діяльності апарату³⁷⁴.

Генеральна інспекція (відділ) є структурним підрозділом МВС Грузії, що в межах своєї компетенції здійснює внутрішній контроль над підрозділами міністерства. Генеральна інспекція підпорядковується безпосередньо міністру внутрішніх справ. Департамент Генеральної інспекції уповноважений здійснювати контроль за виконанням вимог законодавства Грузії в системі Міністерства. Генеральна інспекція в рамках своєї компетенції уповноважена виявляти факти порушення поліцейської етики, дисциплінарних норм, неналежного виконання службових обов'язків і здійснення конкретних протиправних дій в системі міністерства та вживає заходів належного реагування. Генеральна інспекція розробляє відповідні рекомендації для визначення причин та умов порушення законодавства службами міністерства, виявляє недоліки та причини виникнення у структурних підрозділах, вживає заходів щодо їх усунення і запобігання. Гаряча лінія Генеральної інспекції «126» функціонує в рамках єдиної інформаційної політики МВС Грузії, що підвищує ефективність контролю з боку громадянського суспільства. Використання цього засобу зв'язку широкими верствами громадян сприяє виявленню порушень дисциплінарних норм серед працівників міністерства, фактів неналежного виконання службових обов'язків і допомагає швидко

---

³⁷⁴ Администрация (отдел). Основные задачи Управления (Департамента) Министерства внутренних дел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saministros-administratsia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

реагувати на незаконні дії та вживати оперативних заходів реагування³⁷⁵.

Економічний відділ виконує такі основні завдання: 1) розробляє проект бюджету міністерства на наступний рік і забезпечує його своєчасне подання до відповідних органів, а саме – до Міністерства державного бюджету та асигнувань; 2) веде облік матеріальних цінностей міністерства; 3) забезпечує своєчасне подання бухгалтерської звітності (балансу) до відповідної установи, здійснює державні закупівлі; 4) здійснює управління державним майном, що перебуває на балансі міністерства³⁷⁶.

Основними завданнями відділу логістики в структурі МВС Грузії є: 1) здійснення логістичної діяльності в Міністерстві, організація і контроль, в т.ч. визначення матеріально-технічної бази, необхідної для функціонування міністерства; 2) здійснювати матеріально-технічне забезпечення підрозділів міністерства; 3) здійснювати організацію адміністративно-розпорядчої діяльності міністерства; 4) вести реєстрацію транспортних засобів, що надходять і перебувають на балансі міністерства, забезпечувати їх належне технічне обслуговування і забезпечувати постачання необхідних запасних частин і паливно-мастильних матеріалів; 5) вести стан поточного і капітального ремонту будівель і споруд, що знаходяться на балансі міністерства; 6) здійснювати контроль за використанням матеріально-технічних засобів та іншого майна міністерства; 7) забезпечувати належне функціонування будівель та споруд, що знаходяться на балансі міністерства³⁷⁷.

Важливою складовою діяльності МВС Грузії та взагалі організації національної поліцейської системи є Департамент управління персоналом, основними завданнями якого є: 1) розробка спільної політики в галузі управління персоналом у системі МВС Грузії; 2) організовування штату співробітників Міністерства, порядку

---

³⁷⁵ Генеральная инспекция (отдел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/generalurinspeqtisia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁷⁶ Экономический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/safinanso-sameurneo-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁷⁷ Отдел логистики. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/lodjistikis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

проходження служби, підвищення кваліфікації, фізичної підготовки; 3) здійснювати перевірку діяльності персоналу в міністерстві³⁷⁸.

Судово-медичний відділ: 1) здійснює проведення експертно-кримінальних і спеціальних розслідувань у цивільних, адміністративних або кримінальних справах відповідно до чинного законодавства Грузії; 2) впроваджує та активно використовує дослідницькі спеціальні інструменти, криміналістичні прийоми та новітні наукові методи боротьби зі злочинністю³⁷⁹. Слід зазначити, що станом на 2010 рік судово-медичний (криміналістичний) відділ мав 45 сучасних портативних автоматизованих криміналістичних лабораторій, що оснащені сучасною криміналістичною технікою. Розвиток відділу свідчить про значну увагу керівництва МВС Грузії до питань розвитку науки у сфері правопорядку, впровадження в практичну діяльність нових наукових досягнень, що можливо використати у сфері забезпечення внутрішньої безпеки. Так, експерти відділу освоїли програму розпізнавання зображень (фото та відео), висновки експертів супроводжуються додатками у форматі мультимедійної презентації, що надає можливість об'єктивно сприймати матеріали досудового розслідування³⁸⁰.

Права й обов'язки експертів (співробітників криміналістичного відділу) визначені у чинному Кримінально-процесуальному кодексі Грузії. Відповідно до КПК Грузії основними правами експерта є:

А) знайомитися з матеріалами, необхідними для проведення експертних досліджень, записувати всю необхідну інформацію та робити з них копії;

В) робити запити щодо надання додаткових матеріалів для проведення експертного дослідження; У процесі експертного дослідження беруть пробні зразки досліджуваного об'єкта;

---

³⁷⁸ Департамент управління персоналом. Міністерство внутрішніх дел Грузії. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/kadrebis-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁷⁹ Отдел криминалистики. Міністерство внутрішніх дел Грузії. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saeqsperto-kriminalistikuri-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018); Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Міністерство внутрішніх дел Грузії. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁸⁰ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 65–66.

С) відмовитися продовжувати експертизу, якщо порушені питання виходять за рамки його знань або за рамки досліджуваних об'єктів, або якщо поданого йому матеріалу не достатньо для висновку;

Е) брати участь в експертизі та здійснювати огляд доказів;

Ф) використовувати наукову техніку, спеціальні знання для виявлення, вивчення доказів³⁸¹.

До структури криміналістичного відділу входять відділи по роботі на місці події, проведення експертиз, кінологічна служба (там само здійснюється підготовка кінологів і службових собак), наркологічна служба. Відділ має свої підрозділи на місцях. Зазначене свідчить, що в грузинській експертній службі зосереджені не тільки підрозділи, які проводять експертні дослідження, надають допомогу під час проведення процесуальних та оперативно-розшукових дій, а також всі інші підрозділи, які можуть надати в інтересах судочинства будь-яку нову інформацію щодо предмета доказування (про що свідчить наявність у структурі департаменту кінологічної служби)³⁸².

Інформаційно-аналітичний відділ уповноважений на: 1) отримання інформації з відкритих і прихованих джерел; 2) здійснення аналітичної обробки та узагальнення отриманої інформації; 3) ведення оперативних обліків; 4) підготовку відповідних інформаційно-аналітичних бюлетенів для керівництва міністерства; 5) здійснення координаційно-аналітичної діяльності підрозділів міністерства; 6) формування і поповнення інформаційного банку; 7) ведення єдиного обліку злочинності, осіб, які вчинили злочини, стан кримінальних справ у країні; 8) ведення єдиного обліку адміністративних правопорушень; 9) забезпечення функціонування банків інформації та обліково-аналітичної діяльності; 10) взаємодія із донорськими організаціями; 11) ведення контролю за законним обігом зброї та підготовку дозвільних і реєстраційних документів, пов'язаних зі зброєю, за винятком дозволів на полювання в межах їх компетенції; 12) ведення архівної діяльності; 13) в межах своєї компетенції вивчати, аналізувати та готувати відповідні рекомендації з оперативно-розшукової діяльності підрозділів системи й окремих адміністративно-правових актів міністра;

---

³⁸¹ საქართველოს კანონი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (Кримінально-процесуальний кодекс Грузії. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/%E1%83%A1%E1%83%A1%E1%83%A1%E1%83%99.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁸² Фільштейн І.В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 67.

14) здійснення інформаційно-технологічного забезпечення міністерства³⁸³. Слід вказати, що глава аналітично-інформаційного департаменту Шота Утіашвілі згодом стверджував, що робота його департаменту мала дуже велике значення на початку здійснення реформ. Про це він висловився таким чином: «Протягом першого року ми вклали в піар багато ресурсів, енергії, ми постійно показували по телебаченню, як затримували чергового корупціонера. Це було сигналом для суспільства, для того, щоб люди зрозуміли: ситуація змінюється»³⁸⁴.

Центральне управління кримінальної поліції Грузії в рамках своєї компетенції уповноважене на виконання таких завдань, як: 1) боротьба зі злочинністю; 2) затримування осіб, забезпечення безпеки затриманих і засуджених, а також виявлення невідомих тіл; 3) боротьба з нелегальною міграцією, запобігання, попередження та усунення фактів незаконної міграції, затримання іноземців, що перебувають без законних на те підстав в Грузії, та забезпечення їх доставки до місць їх призначення (центр тимчасового розміщення / ізолятор тимчасового утримання); 4) забезпечення виконання вимог кримінального законодавства; 5) боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів як на національному, так і на міжнародному рівні, а також боротьба із незаконним обігом зброї, включаючи зброю масового знищення та її складові компоненти; 6) організація профілактичних заходів щодо попередження вчинення злочинів неповнолітніми; 7) розслідування кіберзлочинності та захист безпеки учасників кримінального процесу шляхом реалізації конкретних заходів захисту; 8) здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до чинного законодавства; 9) застосовування кримінально-процесуальних правоохоронних заходів щодо ефективного розслідування кримінальних справ за правилами і положеннями, встановленими Кримінально-процесуальним кодексом Грузії, у справах, віднесених до його компетенції; 19) здійснення превентивних заходів щодо попередження

---

³⁸³ Информационно-аналитический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sainformatsio-analitikuri-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018); Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018)

³⁸⁴ Грузия налаживает сотрудничество с Европоллом. ПОСТСОВЕТ. URL: <https://www.postsovet.ru/blog/kavkaz/683144.html> (дата звернення: 17.12.2018).

та запобігання злочинності й іншим правопорушенням, а також інших завдань, передбачених чинним законодавством Грузії³⁸⁵.

Відділ по захисту прав людини проводить систематичний моніторинг побутових злочинів, фактів насильства щодо жінок, дискримінації та злочинів на основі расової ненависті, торгівлі людьми та здійснює кримінальні справи щодо вказаних категорій злочинів. Відділ уповноважений на виявлення недоліків під час досудового розслідування, на цій основі надає рекомендації з усунення проблем і забезпечує реалізацію³⁸⁶.

Відділ стратегічних комунікацій реалізує ряд таких завдань: 1) розробка і планування стратегічної комунікаційної політики системи міністерства; 2) планування і проведення спеціальних комунікаційних кампаній для запланованих і здійснених реформ міністерства, а також підвищення обізнаності громадськості; 3) інформування громадськості про процеси через засоби масової інформації, інформаційні канали телебачення; 4) встановлення відносини з державними, неурядовими й іншими громадськими організаціями в межах своєї компетенції; 5) проведення науково-дослідних та аналітичних робіт, оброблення тематичних матеріалів з метою вивчення громадської думки; 6) інформування керівництва міністерства про громадську думку тощо³⁸⁷.

Завданнями Юридичного відділу (Департаменту) є 1) здійснення законодавчої діяльності системи МВС Грузії з метою забезпечення однакової практики діяльності її підрозділів та з метою їх подальшого розвитку; 2) здійснення юридичної експертизи в межах компетенції, нормативних актів, що розроблені іншими державними органами та відомствами Міністерства; 3) надання підтримки діяльності

---

³⁸⁵ Центральное управление уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/tsentraluri-kriminaluri-politsiis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁸⁶ Департамент по правам человека. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/adamianis-uflebata-datsvis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018); Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁸⁷ Департамент стратегических коммуникаций. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/press-center/prestsentris-funqtsiebi> (дата звернення: 17.12.2018).

парламентського секретаря міністерства; 4) вивчення міжнародних та інших контрактів, угод і меморандумів з питань, що належать до сфери управління міністерства, вироблення на цій основі відповідних висновків і рекомендацій; 5) правове забезпечення організаційної діяльності міністерства: перевірка листування всередині відділу в межах компетенції; 6) участь у діяльності комісій / робочих груп, створених у системі міністерства; 7) забезпечення представництва міністерства у судах, адміністративних і слідчих органах, а також здійснення захисту фізичних і юридичних осіб приватного права; 7) здійснення координації діяльності підрозділів міністерства з метою вирішення спорів в судах і адміністративних органах та з метою встановлення однакової практики; 8) участь в обговореннях адміністративних скарг від імені міністерства та підготовка проектів для прийняття рішень³⁸⁸.

Очолює Міністерство внутрішніх справ Грузії міністр внутрішніх справ, що призначається прем'єр-міністром за згодою Президента Грузії³⁸⁹. Правовий статус Міністра МВС Грузії визначений на законодавчому рівні. Зокрема, міністр несе персональну відповідальність за діяльність МВС Грузії, представляє міністерство у відносинах з іншими міністерствами, відомствами. Міністр є відповідальним за виконання Конституції Грузії, законів Грузії, міжнародних договорів, які підписала Грузія, нормативно-правових актів Президента, Уряду Грузії, прем'єр-міністра Грузії, підзаконних актів, що мають відношення до компетентності міністерства. На міністра покладено обов'язок щодо здійснення контролю виконання обов'язків структурними підрозділами МВС, підпорядкованими державними агентствами, юридичними особами публічного права, територіальними підрозділами. Міністр здійснює контроль за діяльністю посадовців та інших працівників міністерства³⁹⁰.

Окрім цього, на міністра МВС Грузії покладаються такі обов'язки:

---

³⁸⁸ Юридический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/iuridiuli-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018); Юридический отдел. Структура министерства. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/iuridiuli-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁸⁹ Giorgi Gakharia – Vice Prime Minister, Minister of Internal Affairs. URL: https://info.police.ge/page?id=214&parent_id=212 (дата звернення: 18.12.2018).

³⁹⁰ სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

- подає на розгляд Президента, Уряду та прем'єр-міністра проекти нормативно-правових актів, що відносяться до сфери його діяльності;
- призначає та звільняє керівників підрозділів міністерства і його працівників, визначає їх права й обов'язки;
- призначає офіцерів підрозділу контррозвідки для роботи в державних установах і підприємствах, що мають особливе значення;
- подає пропозиції прем'єр-міністру Грузії щодо призначення керівників виконавчих органів, які входять у систему МВС Грузії;
- здійснює структурну перебудову структурних підрозділів самого міністерства, його виконавчих органів, територіальних і спеціальних підрозділів;
- затверджує Статuti й інші нормативно-правові документи, що визначають діяльність того чи іншого виконавчого органу;
- скасовує рішення інших керівників міністерства, що суперечать Конституції та/або порушують її і чинні закони Грузії, нормативно-правові акти Президента, Уряду, прем'єр-міністра Грузії;
- координує дії з міністром фінансів Грузії щодо фінансування діяльності міністерства, приймає рішення щодо розподілу бюджетних засобів, направлених на фінансування міністерства та його виконавчих органів, контролює використання бюджетних коштів, затверджує кошторис виконавчих органів, що входять у систему МВС Грузії;
- встановлює систему заохочення та дисциплінарних санкцій до працівників міністерства та його виконавчих органів, порядок нагородження урядовими нагородами відповідно до законодавства Грузії, а також визначає та застосовує стимули, закріплені Законом Грузії «Про поліцію», як до працівників поліції, так і осіб, які сприяють діяльності поліції³⁹¹;
- в межах своєї компетенції присвоює спеціальні та військові звання працівникам Міністерства;
- в разі воєнного стану переводить персонал міністерства у спеціальний режим роботи;

---

³⁹¹ Законодательная база МВД. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/useful-information/the-legal-framework> (дата звернення: 17.12.2018); Закон Грузии «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

- представляє інтереси міністерства в міжнародних організаціях, що мають аналогічні завдання, укладає за дорученням Уряду міжнародні договори у сфері захисту державної безпеки, охорони громадського порядку, протидії злочинності й іншим правопорушенням;

- надає Президентові, Уряду та прем'єр-міністру Грузії доповідь про стан діяльності міністерства;

- здійснює інші повноваження, що закріплені законодавством Грузії³⁹².

Зазначимо, що міністр внутрішніх справ Грузії є цивільною політичною особою, яка несе персональну відповідальність перед Парламентом, Президентом та Урядом Грузії за ефективну діяльність всієї правоохоронної системи у сфері внутрішніх справ³⁹³.

Таким чином, грузинський досвід свідчить про достатньо складну загальнонаціональну систему поліції, оскільки МВС в Грузії – єдиний орган, що забезпечує громадську безпеку та порядок, протидіє правопорушенням і здійснює захист осіб, їх майна від протиправних посягань.

Щодо досвіду організації побудови загальнонаціональних поліцейських систем у країнах Балтії слід зазначити, що управління сферою внутрішніх справ у вказаних державах здійснюється низкою державних органів. З цього приводу слушною є думка М. В. Фільштейна, який зазначає, що правоохоронна функція є однією з функцій цих держав, що разом з іншими функціями держави створює належні умови її функціонування, а в загальному плані – її існування як незалежної суверенної держави³⁹⁴. Необхідно звернути увагу на те, що у вказаних країнах правоохоронна функція здійснюється безпосередньо через реалізацію правоохоронної діяльності уповноважених на те суб'єктів публічної адміністрації (управління) та суб'єктів здійснення правоохоронної діяльності на регіональному та місцевому рівнях. Тому

---

³⁹² Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Міністерство внутрішніх дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁹³ Міністр и депутаты. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/the-minister-and-his-deputies/giorgi-gaxaria> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁹⁴ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 51–52.

важливим є визначення дієвої моделі побудови поліцейських систем³⁹⁵. Адже виділення моделей – це результат порівняльного методу дослідження широкого кола об'єктів, що дозволяє знайти спільне та відмінне серед них. Однак будь-яка модель – це не еталон, до втілення якого слід прагнути, а лише науковий результат, який може бути врахований або відкинутий у практичній організації правоохоронної діяльності. Модель лише концентрує увагу на суттєвих відмінностях систем охорони права і пояснює історичні, культурні, економічні та політичні умови її формування. При цьому слід мати на увазі, що у зарубіжних країнах реформа правоохоронної діяльності, як правило, – це частина адміністративної реформи (як і в Україні), і тому напрям її реалізації визначається загальними завданнями реформування державного управління в цілому³⁹⁶. На сьогодні у наявній сучасній правовій доктрині виділяють три моделі побудови поліцейських систем: фрагментарна (децентралізована), централізована (континентальна), інтегрована (змішана)³⁹⁷.

Фрагментарна (децентралізована) модель організаційної побудови загальнонаціональних поліцейських систем характеризується відсутністю єдиного загальнонаціонального органу, множинністю поліцейських сил загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів і визначає зосередження важелів управління поліцейськими силами в руках обласних (регіональних) органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що передбачає значну роль

---

³⁹⁵ Чумак В. В. Полицейская деятельность подразделений, которые входят в сферу управления МВД Украины: современное состояние и пути усовершенствования. Осори Академия. *Труды Академии МВД Республики Таджикистан*. 2016. № 3. С. 67–72; Чумак В. В. Організаційно-правова модель діяльності поліції країн Балтії щодо протидії тероризму: перспективи реалізації позитивного досвіду в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 22–32.

³⁹⁶ Бесчастний В. М. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : підручник. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/420-konstitutsyne-derjavne-pravo-zarubjnih-kran-beschastniy-vm-.html> (дата звернення: 17.12.2018).

³⁹⁷ Быков А. В. организационно-правовые основы деятельности жандармерии западноевропейских государств в обеспечении общественной безопасности : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1998. С. 46.

муніципальних органів влади в управлінні поліцією³⁹⁸. Також зазначимо, що децентралізована (фрагментарна) модель організаційної побудови поліцейської системи характерна для країн, де наявні побоювання нації щодо потенційно можливих зловживань з боку силових державних структур, що в кінцевому результаті призводить до створення низки самостійних поліцейських агентств на регіональному та місцевому рівнях. У країнах ЄС модель децентралізованої поліції, організованої на принципах самоврядування, зберігається лише у Швейцарії³⁹⁹. Часткова децентралізація організації поліцейської діяльності спостерігається в Болгарії, Чехії, Румунії. Низький рівень децентралізації мають організаційні структури поліцейських систем в Угорщині та Польщі⁴⁰⁰.

Централізована (континентальна) модель організації побудови національних поліцейських систем характеризується домінуючою роллю Міністерства внутрішніх справ, директивним стилем управління і жорсткою вертикаллю підпорядкування цілої низки ланок центральним органам⁴⁰¹. При цьому, як зазначають у науковій літературі, централізована (континентальна) модель системи забезпечення внутрішньої безпеки, яка функціонує у країнах континентальної Європи, існує у двох видах: забезпечення внутрішньої безпеки силами цивільної поліції (Швеція, Данія, Норвегія, Ірландія, Фінляндія) та перманентне використання спеціальних поліцейських формувань – жандармерії (Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Бельгія, Голландія, Люксембург, та деякі постсоціалістичні держави Центральної та Східної Європи – певний час)⁴⁰². Континентальна модель у деяких постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи зумовлена традиціями організації охорони правопорядку. Міліція в цих країнах функціонувала у складі міністерств внутрішніх

---

³⁹⁸ Проневіч О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 148.

³⁹⁹ Осипов Ю. И. Организация и деятельность полиции за рубежом : [учеб. пособие]. М. : ВНИИ МВД России, 1992. 196 с.

⁴⁰⁰ Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. Харків : НУВС, 2004. 700 с.

⁴⁰¹ Проневіч О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 148.

⁴⁰² Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.

справ. Управління міліцією зазвичай будувалось на засадах жорсткого підпорядкування центральним органам підрозділів регіонального (обласного) та місцевого рівнів. Практика створення комунальних (муніципальних) служб міліції була поширена недостатньо. Про це свідчить, зокрема, досвід державного управління поліцією у Словенії. Відповідно до Закону Словенії «Про поліцію» від 18 липня 1998 року всі поліцейські служби країни були підпорядковані міністерству внутрішніх справ, уповноваженому на розв'язання організаційних, кадрових і фінансових питань функціонування органів поліції, а також на координацію взаємодії її підрозділів з іншими органами державної влади⁴⁰³. Централізована модель організаційної побудови загальнонаціональних поліцейських систем забезпечує непорушність політичного режиму в умовах економічної і політичної нестабільності, дає змогу державі динамічно розвиватись без значних змін національних демократичних інститутів і гарантує реальне здійснення прав і свобод громадян⁴⁰⁴.

Щодо побудови інтегрованої (змішаної) моделі поліцейських систем, то вона характеризується наявністю загальнонаціонального органу (міністерства), відповідального за забезпечення внутрішньої безпеки, координацію діяльності розрізнених поліцейських служб; забезпечує співіснування державних поліцейських служб загальнонаціонального (федерального) та регіонального рівнів (штату, землі), а також державної та муніципальної поліції з пріоритетністю державної поліції⁴⁰⁵. Також, як зазначає О. С. Проневич, комбінована (інтегрована) модель управління поліцією характерна для Великобританії, Федеративної Республіки Німеччина та Нідерландів, де поєднуються ознаки двох вищезгаданих моделей. Зокрема, у Великобританії поліцейська система ґрунтується на поєднанні повноважень держави й органів місцевого самоврядування у сфері правопорядку. Систему підрозділів поліції в Англії та Уельсі

---

⁴⁰³ Пагон М. Сущность полицейской реформы в Словении. Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс. Киев : Задруга, 2005. С. 98–100.

⁴⁰⁴ Криштанович М. Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. С. 13. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁰⁵ Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 148.

утворюють незалежні формування провінційних сил поліції, де столична поліція (складова частина якої – Новий Скотланд-Ярд) – це самостійна поліція лондонського Сіті, у Шотландії – об'єднання поліцейських загонів та окремі підрозділи поліції міст. Міністр внутрішніх справ Великобританії не здійснює безпосереднє керівництво поліцією графств (місцевою поліцією). За законом від 1964 року він зобов'язаний наглядати за роботою управлінь місцевих поліцейських органів, має право звільняти шефів констеблів, які очолюють територіальні поліцейські управління і не відповідають займаним посадам⁴⁰⁶. Також систему управління охороною правопорядку доповнюють незалежні спеціальні поліцейські організації (транспортна поліція, поліція відомства з питань атомної енергетики, військова поліція)⁴⁰⁷.

Враховуючи вищезазначене, вчені стали виділяти такі спільні риси організації поліцейських систем у країнах Європи:

- розгалуженість і різноманітність поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх одна від одної;

- поділ поліцейських структур за джерелами фінансування на державні (федеральні), муніципальні (місцевого самоврядування), приватні (фірм, концернів, синдикатів) тощо;

- соціальна спрямованість роботи, що є орієнтованою на захист прав і свобод громадян;

- високий професіоналізм поліції, що досягається не лише завдяки глибокій професійній підготовці працівників поліції у відповідних фахових поліцейських закладах освіти, але й запровадженню ідеології «освіти протягом життя»;

- позапартійність у роботі правоохоронних органів;

- активна діяльність громадських добровільних об'єднань, спрямована на підтримку і допомогу правоохоронним органам;

---

⁴⁰⁶ Криштанович М. Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁰⁷ Мартиненко О. А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 26. С. 72.

– відкритість, гласність, постійна апеляція до громадської думки під час вирішення складних ситуацій, що виникають у правоохоронній практиці, забезпечують поліції довіру і підтримку населення⁴⁰⁸.

У підсумку, як слушно вказує В. В. Мозоль, вивчення досвіду розвитку поліцейських систем країн Європи може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка, але не слід забувати, що кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку. Тому одним із основних завдань, яке слід поставити перед Міністерством внутрішніх справ України – це вдосконалення органів Національної поліції України з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи⁴⁰⁹.

В цьому плані країни Балтії, а саме: Латвія, Литва та Естонія з початком реформування правоохоронної системи просунулися на багато років уперед, активізує прагнення інших держав (в т.ч. і України) досліджувати та вивчати їхній успішний досвід організаційної побудови загальнонаціональних поліцейських систем.

Зазначимо, що чільне місце у системі організаційної побудови загальнонаціональних поліцейських систем у країнах Балтії відіграє Міністерство внутрішніх справ. Як слушно зазначає з цього приводу М. В. Фільштейн, аналіз нормативно-правових документів, що регламентують функціонування МВС Литви, Латвії та Естонії, свідчить про те, що основною метою (місією) міністерства в цих країнах є створення таких умов існування 56 суспільств, що забезпечують його безпеку, та саме існування, а також забезпечення захисту конституційних прав і свобод громадян, населення в цілому. Аналіз

---

⁴⁰⁸ Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.; Криштанович М. Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення: 17.12.2018); Скрипнюк О. В. Світовий досвід функціонування органів прокуратури: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. № 4. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo04/part_2/61.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁰⁹ Мозоль В. В. Європейський досвід державного управління органами поліції. С. 59. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/.../1/ЄВРОПЕЙСЬКА%20ІНТЕГРАЦІЯ_r077-080.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

законодавства, за яким діють міністерства, та їхня практична діяльність підтверджують той факт, що на них покладено, в першу чергу, завдання, пов'язані з розробкою та втіленням у практичну діяльність стратегії, концепції функціонування міністерства, фундаментальних ідей, які стосуються як діяльності міністерства, так і поліції⁴¹⁰.

У Латвійській Республіці Міністерство внутрішніх справ є провідною установою державного управління в галузі внутрішніх справ, що виконує ряд завдань: боротьбу зі злочинністю, охорону громадського порядку, захист особистих прав і законних інтересів, охорону державного кордону, пожежну безпеку та безпеку пожежогасіння, порятунк, цивільну оборону, реєстрацію і документування населення тощо. Міністерство у своїй діяльності безпосередньо підпорядковується міністру внутрішніх справ⁴¹¹.

Зазначимо, що правову основу діяльності МВС Латвійської Республіки та її структурних підрозділів складають: Постанова Кабінету Міністрів Латвійської Республіки «Положення Про класифікацію посад в Міністерстві внутрішніх справ та системі установ Адміністрації пенітенціарних служб зі спеціальними званнями» від 13 грудня 2016 року № 810⁴¹², Закон Міністерства внутрішніх справ «Про посадових осіб установ та адміністрації пенітенціарної системи зі спеціальними званнями» від 30 червня 2006 року⁴¹³, Закон «Про винагороду посадових осіб і працівників державних і місцевих органів влади» від 1 лютого 2011 року⁴¹⁴, Закон «Про дисциплінарну відповідальність

---

⁴¹⁰ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 51–52.

⁴¹¹ Ministrija (Міністерство). Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹² Положение о классификации должностей в Министерстве внутренних дел системы учреждений и должностных лиц Администрации пенитенциарных учреждений со специальными оценками. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287499> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹³ Закон Министерства внутренних дел о должностных лицах учреждений и тюремной администрации со специальными уровнями обслуживания : Закон Латвийской Республики от 15.06.2006 г. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=138750> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹⁴ Закон о вознаграждении должностных лиц и работников государственных и местных органов власти : Закон Латвийской

співробітників органів внутрішніх справ і адміністрації пенітенціарної системи Міністерства внутрішніх справ із спеціальними званнями» від 30 червня 2006 року⁴¹⁵, Постанова Кабінету Міністрів Латвійської Республіки «Положення про порядок видачі службового посвідчення співробітника поліції» від 4 грудня 2007 року № 837⁴¹⁶, Постанова Кабінету Міністрів Латвійської Республіки «Процедури оцінки діяльності установ системи Міністерства внутрішніх справ і адміністрації пенітенціарних установ зі спеціальними етапами служби та оцінки її результатів» від 20 грудня 2016 року № 845⁴¹⁷. Діяльність окремих структурних підрозділів МВС Латвійської Республіки регулюється такими нормативно-правовими актами: Законом «Про поліцію» від 4 червня 1991 року⁴¹⁸, Детективним законом від 20 липня 2001 року⁴¹⁹, Законом «Про оперативну діяльність» від 30 грудня 1993 року⁴²⁰, Законом «Про органи Національної безпеки» від 19 травня 1994 року⁴²¹ й іншими нормативно-правовими актами, прийнятими у встановленому законом порядку.

Республіки от 01.12.2009 г. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=202273> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹⁵ Закон о дисциплинарной ответственности сотрудников органов внутренних дел и администрации пенитенциарной системы Министерства внутренних дел со специальными степенями обслуживания. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=138749> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹⁶ Положение о порядке выдачи и выдачи служебного удостоверения сотрудника полиции и служебного удостоверения. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=167826&from=off> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹⁷ Процедуры оценки деятельности учреждений системы Министерства внутренних дел и администрации пенитенциарных учреждений со специальными этапами службы и оценки ее результатов. Likumi. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287625> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴¹⁸ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likums Pieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁴¹⁹ Детективный закон Латвийской Республики. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=26311> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁰ Закон об оперативной деятельности. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57573> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²¹ Закон об органах национальной безопасности. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?mode=DOC&id=57256> (дата звернення: 17.12.2018).

Відповідно до Закону Міністерства внутрішніх справ «Про посадових осіб установ та Адміністрації пенітенціарної системи зі спеціальними званнями» від 30 червня 2006 року (стаття 3 Закону) МВС Латвійської Республіки підпорядковані: Бюро внутрішньої безпеки, Державна поліція, Державна прикордонна служба, Державна пожежно-рятувальна служба, а також коледжі, що підпорядковані вищеназваним установам⁴²². Також МВС Латвійської Республіки підпорядковані такі органи: Служба Національної безпеки, Управління у справах громадянства та міграції, Агентство Національної безпеки, Інформаційний центр МВС, Центр здоров'я та спорту МВС та Амбулаторія державного офісу (Адміністрація МВС)⁴²³.

Щодо структури МВС Латвійської Республіки, то її складають: Міністр як керівник МВС Латвійської Республіки, Парламентський секретар МВС Латвійської Республіки⁴²⁴, Канцелярія Міністра⁴²⁵, Державний секретар⁴²⁶.

Далі структура МВС Латвійської Республіки передбачає Департаменти та відділи, що підпорядковані інституту Державного секретаря та підзвітні міністру внутрішніх справ. Серед них: Офіс Державного Секретаря⁴²⁷, Департамент фінансового менеджменту⁴²⁸,

---

⁴²² Закон Министерства внутренних дел о должностных лицах учреждений и тюремной администрации со специальными уровнями обслуживания : Закон Латвийской Республики от 15.06.2006 г. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=138750> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²³ Padotības iestādes (Подведомственные учреждения). Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/padotibas_iestades/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁴ Парламентский секретарь Министерства внутренних дел. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/ministrs/parlamentarais_sekretars/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁵ Канцелярия Министра. Министерство внутренних дел. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/ministrs/item2/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁶ Государственный секретарь. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁷ Офис госсекретаря. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/sekretare1_1/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁸ Департамент финансового менеджмента. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL:

Відділ зв'язків⁴²⁹, Відділ режиму секретності⁴³⁰, Департамент із європейських справ та міжнародного співробітництва⁴³¹, Управління персоналом та адміністрацією⁴³², Юридичний відділ⁴³³, Відділ інформатики та зв'язку⁴³⁴, Система управління «Горизонт»⁴³⁵, Старші доповідачі з питань MILLF (реалізують державну політику з легалізації

---

http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/finansu_vadib_as_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴²⁹ Отдел связи. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/komunikacijas_nodala/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³⁰ Отдел секретных режимов. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/slepena_rezim_a_nodala/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³¹ Департамент по европейским делам и международному сотрудничеству. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL:

http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks/eiropas_lietu_un_starptautiskas_sadarbibas_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³² Управление персоналом и администрацией. Министерство внутренних дел. URL:

http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks/AD_IeM/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³³ Юридический отдел. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/juridiskais_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³⁴ Отдел информатики и связи. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/informatikas_un_sakaru_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³⁵ Resursu vadības sistēmas «Horizon» projekta vadītājs (Руководитель проекта Horizon системы управления ресурсами). Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/resursu_vadibas_sistemas_horizon_koordinatora/ (дата звернення: 17.12.2018).

(відмивання) грошових коштів, фінансування тероризму)⁴³⁶ та Департамент промислової політики⁴³⁷.

Слід зазначити, що Департаменту промислової політики МВС Грузії відведено особливу роль у структурі МВС, оскільки саме на цей Департамент покладено завдання розробляти державну політику внутрішніх справ у сферах забезпечення громадського порядку і безпеки, прикордонного контролю та нелегальної міграції, пожежно-рятувальних служб, громадянства і міграції⁴³⁸.

Очолює МВС Латвійської Республіки міністр внутрішніх справ, який здійснює політичне керівництво міністерством і несе персональну відповідальність за його діяльність. Міністр видає накази державному секретарю і політичним посадовим особам міністерства, а також посадовим особам ті співробітникам адміністрації міністерства, а також співробітникам адміністративних і державних установ, що підпорядковані МВС. Міністр також видає обов'язкові для них внутрішні нормативні акти та в межах своєї компетенції контролює діяльність керівників та установ державного управління, підпорядкованих міністерству. Міністр може скасувати внутрішні ухвали, рішення і розпорядження, видані Парламентським секретарем, Державним секретарем та іншими посадовими особами адміністрації Міністерства і посадових осіб Адміністрації державного управління, підпорядкованої міністерству. Адміністративний менеджер Міністерства внутрішніх справ є Державним секретарем, який забезпечує спадкоємність Міністерства в разі зміни політичного керівництва на рівні міністрів. Державний секретар організовує розробку галузевої політики та стратегій діяльності МВС та його

---

⁴³⁶ Старшие докладчики по вопросам MILLF. Министерство внутренних дел. URL:

http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks_janis_bekmanis/nil_strukturvieniba/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³⁷ Департамент промышленной политики. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks_janis_bekmanis/planosanas_koordinacijas_un_kontroles_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

⁴³⁸ Департамент промышленной политики. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks_janis_bekmanis/planosanas_koordinacijas_un_kontroles_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

структурних підрозділів, керує адміністративною роботою МВС і забезпечує виконання функцій МВС, встановлює раціональну структуру для виконання функцій міністерства, планує фінансові ресурси для установ державного управління, підпорядкованих міністерству, приймає адміністративні рішення і видає внутрішні положення, має право направляти розпорядження посадовим особам і працівникам адміністрації міністерства і виконувати функції керівника установи прямого державного управління, а також виконує функції, передбачені чинним латвійським законодавством⁴³⁹.

Як визначають у самому МВС Латвійської Республіки, наша місія полягає в розробці та реалізації спільної державної політики по боротьбі зі злочинністю, забезпеченню громадському порядку та захисту громадської безпеки, захисту особистих прав і законних інтересів громадян, прикордонників, протидії незаконній міграції, забезпеченні пожежної безпеки, порятунку і цивільного захисту. Відповідно, була розроблена і впроваджена єдина державна політика щодо забезпечення правового та громадського порядку, реалізації заходів безпеки, спрямованих на захист прав і законних інтересів кожної особи, що проживає в країні, в питаннях міграції, реєстрації та документування населення, ефективного забезпечення охорони національного кордону, пожежної безпеки і рятувальних заходів⁴⁴⁰.

Таким чином, Міністерство внутрішніх справ Латвійської Республіки є центральним органом виконавчої гілки влади Латвії у сфері внутрішніх справ що реалізує державну політику щодо здійснення правоохоронної діяльності, має свою місію (мету), завдання та компетенцію.

Враховуючи те, що Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки є дещо схожим із МВС Латвійської Республіки та беручи до уваги те, що МВС Литовської Республіки здійснює правоохоронну функцію, що реалізується крізь призму здійснення правоохоронної діяльності, вбачаємо за доцільне визначити категорію «правоохоронна діяльність», оскільки саме вона становить сутність діяльності МВС Литовської Республіки та його структурних органів.

На підтвердження викладеного вище відомий український вчений Х. П. Ярмачі зазначає, що правоохоронна функція «знаходить своє

---

⁴³⁹ Ministrija (Міністерство). Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁴⁰ Nozares apraksts (Описание отрасли). Филиал. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/> (дата звернення: 17.12.2018).

зовнішнє вираження у правоохоронній діяльності»⁴⁴¹. Х. П. Ярмак висловив думку, що правоохоронна діяльність – це державна (громадська) діяльність, яка має владний, підзаконний і правозастосовний характер, здійснюється з метою охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження і припинення правопорушень, охорони, захисту і відновлення прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб спеціально уповноваженими на це органами (громадськими організаціями) та їх посадовими особами (окремими громадянами)⁴⁴².

Зазначимо, що складниками поняття «правоохоронна діяльність» є категорії «право», «охорона» та «діяльність». Категорію «право», як правило, активно застосовують вчені філософії. Так, В. Л. Петрушенко у своєму філософському словнику звертає увагу на те, що право – це один із провідних регуляторів людської суспільної життєдіяльності, неодмінна складова соціального способу людської життєдіяльності й особлива сфера професійної діяльності, що виникає на ґрунті забезпечення зазначеної складової життєдіяльності. Право, наголошує вчений, органічно пов'язане із природними та соціальними характеристиками людини: в фізичному плані людина має просторово-часові обмеження, тілесність, що включає людину в численні зв'язки та породжує матеріальні й вітальні потреби, а тому люди взаємно доповнюють і взаємно обмежують одне одного, взаємно створюють спільно блага та взаємно претендують на володіння ними в сприятливому для себе варіанті⁴⁴³.

З позицій погляду на право як на один із найважливіших факторів сприяння соціальному прогресу його необхідно розглядати як міру свободи та рівності, що відображає панівні уявлення про справедливість і потреби суспільного розвитку, основи яких складаються в процесі повторюваних суспільних відносин, що визнаються, схвалюються та охороняються державою⁴⁴⁴.

Як вказує Н. Ю. Оборотов, право – це історично зумовлена, морально обґрунтована та релігійно вивірена, легалізована ціннісно-

---

⁴⁴¹ Ярмак Х. П. Адміністративно – наглядова діяльність міліції України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2006. С. 27.

⁴⁴² Там само. С. 29.

⁴⁴³ Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : Магнолія 2006, 2011. С. 163–164; Петков С. В., Юнін О. С. Основи управління в органах внутрішніх справ: Курс лекцій. Кіровоград : КЮІ ХНУВС, 2007. 134 с.

⁴⁴⁴ Цвік М. В. Про сучасне право розуміння. *Вісник академії правових наук України*. 2001. № 27. С. 9–10.

нормативна система, розрахована на всезагальне визнання (легітимацію) і відповідну поведінку людей, організацій, соціальних спільнот, у якій використовуються процедури, формалізовані рішення та державний примус для попередження і вирішення конфліктів, збереження соціальної цілісності⁴⁴⁵.

Право як специфічний регулятор суспільних відносин здійснює охорону соціальних благ і створює умови задля їх ефективної реалізації. Категорія «охорона» у тлумачному словнику сучасної української мови розглядається у кількох значеннях, зокрема: дія – охороняти, тобто оберігати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і таке інше; стояти на варті біля кого-, чого-небудь; оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди й таке інше; захищати від чого-небудь⁴⁴⁶.

Своєю чергою, категорія «діяльність» визначається як застосування своєї праці до чого-небудь; праця, дії людей у якій-небудь галузі; функціонування, діяння органів живого організму; робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини тощо; виявлення сили енергії чого-небудь⁴⁴⁷.

Таким чином, термін «правоохоронна діяльність» є комплексним явищем, що охоплює сферу діяльності уповноважених на те суб'єктів права. Цікавою вбачаємо думку В. О. Невядовського, який вказує, що така діяльність відбувається в рамках реалізації правоохоронної та/або правозастосовної функцій. Отже, правоохоронна діяльність – це діяльність з реалізації правоохоронних та/або правозастосовних функцій державними органами, громадськими організаціями чи окремими громадянами⁴⁴⁸.

З цього приводу також заслуговує на увагу думка О. М. Бандурки, який у своїх наукових напрацюваннях зазначає, що правоохоронна діяльність – це державна діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом

---

⁴⁴⁵ Оборотов Ю. Н. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. № 4. С. 54.

⁴⁴⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ : ВТФ «Перун», 2009. С. 870.

⁴⁴⁷ Там само. С. 306.

⁴⁴⁸ Невядовський В. О. Теоретико-правові аспекти сутності координації правоохоронної діяльності. *Форум права*. 2016. № 4. С. 226.

застосування юридичних заходів впливу в точній відповідності до закону та при неухильному дотриманні встановленого ним порядку⁴⁴⁹.

Більш широко за своїм змістом окреслює термін «правоохоронна діяльність» О. В. Тюріна, яка тлумачить його як одну із форм активної організаційно-владної діяльності компетентних органів, які діють від імені держави за її повноваженнями⁴⁵⁰.

Заслуговує на увагу визначення правоохоронної діяльності, що надається С. Ф. Денисюком, який вказує, що у широкому розумінні правоохоронна діяльність – це діяльність усіх державних органів і недержавних організацій щодо забезпечення дотримання прав і свобод громадян, їх реалізації, забезпечення законності та правопорядку. Своєю чергою, вузький підхід до розуміння правоохоронної діяльності визначає її як таку, що здійснюється спеціально уповноваженими державними органами з метою охорони прав і свобод громадян, правопорядку та забезпечення законності, що реалізується в установленій законом формі й у межах повноважень, наданих таким органам⁴⁵¹.

Окрім цього, як зауважує В. В. Дума, правоохоронна діяльність – це форма діяльності державних органів та окремих недержавних організацій, що спрямована на охорону законності й правопорядку, захист прав і свобод людини, боротьбу з правопорушеннями та розв’язання справ по них⁴⁵².

Важливу думку з цього приводу також висвітлили у своїх наукових доробках С. Д. Гусаров, А. Ю. Олійник та О. Л. Слісаренко, які розуміють під правоохоронною діяльністю один з видів «охоронної діяльності», що здійснюють «компетентні суб’єкти» з метою охорони суспільних відносин, захисту «людини і громадянина від

---

⁴⁴⁹ Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник для вузов МВД Украины / ред. А. М. Бандурка. Харьков : Эспада, 1999. С. 128.

⁴⁵⁰ Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика) : навч. посібник. Київ : Скіф. 2008. С. 23.

⁴⁵¹ Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. С. 23.

⁴⁵² Дума В. В. Правозастосовча діяльність та форми її здійснення : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. С. 108.

правопорушень, вирішення юридичних справ про правопорушення та прийняття спеціальних заходів щодо запобігання їм»⁴⁵³.

Також, як зазначають А. М. Колодієв, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенко⁴⁵⁴, О. Ф. Скакун⁴⁵⁵, с., під правоохоронними органами слід розуміти державну установу (або державну юридичну особу), яка діє в системі органів влади та виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави⁴⁵⁶.

Таким чином, під правоохоронною діяльністю слід розуміти діяльність уповноважених на її здійснення суб'єктів публічного права, що діють у загальнодержавній системі органів виконавчої влади з метою охоронного впливу на наявні суспільні відносини, права та свободи, а також законні інтереси громадян.

На початку зазначимо, що у Литовській Республіці поліцейстами та представниками різних міністерств Литовської Республіки виділено визначення родового поняття «міністерство», під яким прийнято розуміти державний орган, що створений для формування державної політики, а також для організації, координації та контролю за її здійсненням у сферах державного управління, доручених відповідному міністру⁴⁵⁷.

У складі Міністерств Литовської Республіки функціонують різні Міністерства (енергетики, фінансів, навколишнього середовища, культури, транспорту та зв'язку, освіти, науки та спорту й ін.)⁴⁵⁸. Одним із ключових є саме Міністерство внутрішніх справ, до структури якого входять відповідні правоохоронні органи.

Відповідно до Рішення Уряду Республіки Литва від 14 березня 2001 року № 291 «Про затвердження Положення «Про Міністерство

---

⁴⁵³ Теорія держави і права України : навч. посіб. / А. Ю. Олійник та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2001. С. 139.

⁴⁵⁴ Теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. С. Л. Лисенко, В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 85.

⁴⁵⁵ Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. С. 51–52.

⁴⁵⁶ Захарова О. С., Карабань В. Я., Ковальський В. С. та ін. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / відп. ред. В. Маляренко. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 7.

⁴⁵⁷ Міністерство. Правительственный портал Литовской Республики (Мой правительственный портал. Portalas «Mano vyriausybė»). URL: <http://lr.v.lt/lt/ministerijos> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁵⁸ Там само.

внутрішніх справ Республіки Литва» МВС Республіки Литва є органом виконавчої влади Литовської Республіки. Міністерство внутрішніх справ виконує функції державного управління у сфері внутрішніх справ, покладені на нього законами й іншими правовими актами, і здійснює державну політику в цій галузі. Міністерство внутрішніх справ є юридичною особою, має банківський рахунок і печатку із зображенням герба Литовської держави з її назвою. Міністерство внутрішніх справ є бюджетною установою, що фінансується з Державного бюджету Литовської Республіки⁴⁵⁹.

Зазначимо, що як і у МВС Латвійської Республіки, Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки визначає поняття «місія діяльності», а не як прийнято в Україні використовувати категорію «мета». В українській науковій правовій думці існує визначення поняття «місія» як «загальна мета і завдання відповідного державного органу»⁴⁶⁰.

У самому Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки зазначають, що наша місія – це служіння людині: забезпечити її особисту безпеку та безпеку її майна; забезпечувати ефективне та професійне здійснення державного управління на основі безпечних інформаційних технологій; зміцнення впливу місцевих громад на рішення самоврядування; сприяння регіональному розвитку, який збалансований, сталий і направлений на скорочення соціально-економічної нерівності; формування державної служби, що відповідає потребам суспільства⁴⁶¹.

Аналіз законодавства, за яким діють міністерства, та їхня практична діяльність підтверджують той факт, що на них покладено, в першу чергу, завдання, пов'язані з розробкою та втіленням у практичну діяльність стратегії, концепції функціонування міністерства, фундаментальних ідей, які стосуються як діяльності міністерства, так і поліції⁴⁶².

---

⁴⁵⁹ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁶⁰ Державне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання, 2004. С. 284.

⁴⁶¹ Миссия. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/apie-vidaus-reikalu-ministerija/misija> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁶² Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та

Правову основу діяльності Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки становлять: Наказ Міністерства внутрішніх справ Республіки Литва від 18 жовтня 2007 року № 1В-361 «Про обслуговування осіб в Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки»⁴⁶³, Наказ Міністерства внутрішніх справ Республіки Литва від 5 січня 2018 року № 1V-23 «Про принципи виконання та реалізацію політики міністерства»⁴⁶⁴, Наказ Міністерства внутрішніх справ Республіки Литва від 15 лютого 2015 року № 1В-126 «Про «Про затвердження опису внутрішнього контролю Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки»⁴⁶⁵, Рішення Уряду Республіки Литва від 14 березня 2001 року № 291 «Про затвердження Положення «Про Міністерство внутрішніх справ Республіки Литва»⁴⁶⁶. Зазначимо, що відповідно до положення «Про МВС Республіки Литва» Міністерство

правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 56.

⁴⁶³ Įsakymas Dėl lietuovos respublikos vidaus reikalų ministro 2007 m. Spalio 18 d. Įsakymo nr. 1v-361 „dėl asmenų aptarnavimo lietuovos respublikos Vidaus reikalų ministerijoje taikant vieno langelio principą“ Pakeitimo (Министр внутренних дел 2018 15 октября № заказа 1V-753 «Относительно Министра внутренних дел Литовской Республики от 18 октября № заказа 1V-361 «О внесении изменений в единый пункт обслуживания лиц в Министерстве внутренних дел Литовской Республики»). Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Paslaugos/Vie%C5%A1osios%20ir%20administracin%C4%97s%20paslaugos/181015_Nr_1V-753_Asmen%C5%B3%20aptarn_tvarka.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁶⁴ Įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų Ministerijos Lygių Galimybių Politikos Įgyvendinimo Ir Vykdyto Priežiūros Principų Įgyvendinimo Priemonių Aprašo Patvirtinimo 2018 m. sausio 5 d. Nr. 1V-23 («Об утверждении описания мер по реализации принципов реализации и реализации политики равных возможностей Министерства внутренних дел Литовской Республики»). Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teises%20aktai/Isakymas%20del%20Lygiu%20galimybiu%202018-01-05.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁶⁵ Об утверждении описания внутреннего контроля Министерства внутренних дел Литовской Республики. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teises%20aktai/170215_Nr1V-126.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁶⁶ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республіки Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

внутрішніх справ у своїй діяльності керується Конституцією Литовської Республіки, законами, іншими правовими актами, прийнятими Сеймом Литовської Республіки, міжнародними договорами Литовської Республіки, Указами Президента Республіки, постановами Уряду Литовської Республіки, постановами прем'єр-міністра, а також цим Положенням⁴⁶⁷.

Діяльність міністерства організована відповідно до публічно оголошених стратегічними планами дій Уряду Литовської Республіки, в яких описуються основні завдання міністерства та шляхи їх реалізації. З урахуванням довгострокового стратегічного плану дій Уряду Литовської Республіки підготовлені і здійснені стратегічні плани дій міністерства на 1, 3, 5 і 10 років⁴⁶⁸.

Сферами діяльності МВС Литовської Республіки визначені: 1) забезпечення громадської безпеки; 2) управління державною службою; 3) сфера державного управління; 4) регіональний розвиток; 5) розвиток місцевого самоврядування; 6) міграція; 7) міжнародне співробітництво; 8) інформатика (інформаційні технології).

Завданнями МВС Литовської Республіки відповідно до кожної вищеназваної сфери діяльності є:

1) у сфері забезпечення громадської безпеки – формування стратегії щодо реалізації державної політики, забезпечення громадської безпеки та організація її реалізації. До сфери громадської безпеки входять: громадський порядок, внутрішня служба, пожежна та цивільний захист і порятунок, охорона державного кордону, обіг зброї, боєприпасів, вибухових речовин і спеціальні заходи, захист осіб з захищеним статусом⁴⁶⁹;

2) у сфері управління державною службою – брати участь у формуванні та реалізації політики державної служби, створювати професійну й ефективну систему державної служби. У межах цього завдання МВС Литовської Республіки здійснює: розробку законів та інших правових актів, пов'язаних з державною службою; аналізує досвід держав – членів Європейського Союзу й інших країн і готує пропозиції з використання провідного досвіду на державній службі; готує

---

⁴⁶⁷ Там само.

⁴⁶⁸ Там само.

⁴⁶⁹ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018); Общественная безопасность. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesasis-saugumas-l> (дата звернення: 17.12.2018).

пропозиції по єдиній системі державного управління персоналом і планування кар'єри державних службовців; здійснює координацію контролю за виконанням Закону Литовської Республіки «Про державну службу» від 16 травня 2018 року № XIII-1370⁴⁷⁰ і відповідних правових актів; вирішує проблеми застосування Закону Литовської Республіки «Про державну службу» від 16 травня 2018 року № XIII-1370⁴⁷¹ і відповідних правових актів⁴⁷²;

3) у сфері державного управління – проводити ефективну політику державного управління, брати участь у формуванні раціональної системи державного управління, що відповідає Конституції Литовської Республіки, принципам демократичного державного управління та вимогам законодавства Європейського Союзу. З метою реалізації вищезазначених завдань МВС здійснює: розробку законів та інших правових актів про систему суб'єктів публічного управління, адміністративного регулювання, надання адміністративних послуг і вдосконалення внутрішнього управління суб'єктами публічного управління; здійснює координацію реалізації політики надання державних послуг для фізичних осіб; здійснює координацію процесу перегляду функцій установ, підзвітних уряду; здійснює розробку політики управління; аналізує і оцінює досвід країн – членів ЄС та інших країн і готує пропозиції з використання провідного досвіду у сфері державного управління; реалізує політику щодо зниження адміністративного навантаження на громадян⁴⁷³;

---

⁴⁷⁰ Закон Литовской Республики «О государственной службе». Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9197387088f211e8af589337bf1eb893/GcFEYIEIHu> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷¹ Там само.

⁴⁷² Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018); Государственная служба. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/valstybes-tarnyba> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷³ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018); Государственное управление. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesasis-administravimas> (дата звернення: 17.12.2018).

4) завданням МВС Литовської Республіки у сфері регіонального розвитку є розробка та реалізація політики регіонального розвитку. Національна регіональна політика визначається як частина державної політики, це цілеспрямована діяльність державних установ та інших суб'єктів, що диференціює вплив на соціально-економічний розвиток регіонів з метою зменшення регіональних соціально-економічних відмінностей і дисбалансів розвитку в регіонах, сприяння збалансованому та сталому розвитку на всій території держави. Зазначимо, що пріоритети національної регіональної політики на період до 2020 року встановлюються Урядом Литовської Республіки, зокрема, вони закріплені у рішенні Уряду Литовської Республіки від 12 листопада 2012 року № 1482 «Про затвердження Національної програми Литви на 2014–2020 роки»⁴⁷⁴;

5) завдання у сфері розвитку місцевого самоврядування: забезпечити узгодження державних і муніципальних інтересів; створити правові й економічні умови, придатні для функціонування територіальної спільності населення. Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки зробило значний внесок у зміцнення фундаментальних демократичних цінностей в місцевому самоврядуванні. Варто наголосити, що Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки бере участь у реформуванні адміністративних одиниць території Литовської Республіки, регулюванні розподілу житлових районів, меж їх територій і призначенні житлових районів. Беручи до уваги провідну практику органів місцевого самоврядування країн Ради Європи, а також ситуацію і потреби Литви, Сейм Литви у травні ратифікував Європейську хартію місцевого самоврядування⁴⁷⁵;

---

⁴⁷⁴ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018); Региональное развитие. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/regionu-pletra> (дата звернення: 17.12.2018); Утверждение Национальной программы развития на 2014-2020 гг. Законодательный Регистр. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/OKkwPNbfzS> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷⁵ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018); Местное самоуправление. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vietos-savivalda> (дата звернення: 17.12.2018).

6) у міграційній сфері – формує державну політику в сфері міграції та організовує, координує, контролює її реалізацію⁴⁷⁶;

7) у сфері міжнародного співробітництва – завдання реалізує Департамент міграції Литовської Республіки⁴⁷⁷;

8) у сфері інформатики (інформаційних технологій) – брати участь у формуванні загальнодержавної стратегії інформаційної політики й інформаційної інфраструктури, що відповідає потребам інформатики державних установ, суб'єктів господарювання та резидентів, сприяти їх реалізації⁴⁷⁸.

Загалом МВС Литовської Республіки має право: 1) отримувати інформацію та пропозиції від інших міністерств, державних органів, науково-дослідних інститутів, установ, муніципальних установ, підприємств, установ і організацій з питань, що входять до компетенції міністерства; 2) відповідно до їх компетенції перевіряти відповідність підприємств, установ і організацій законам Литовської Республіки, виконувати постанови Уряду Литовської Республіки, а також накази й інші правові акти міністра внутрішніх справ, видавати обов'язкові для виконання інструкції щодо усунення встановлених порушень законів та інших правових актів; 3) перевіряти роботу органів, створених міністерством, в межах своєї компетенції, ставити перед ними завдання, отримувати звіти про свою роботу і, за необхідності, давати їм методичні вказівки; 4) залучати представників і фахівців міністерств та інших урядових установ, а також інших установ та організацій за погодженням з їх керівниками для вирішення спільних питань, створювати комісії (робочі групи) для розробки законів і проектів постанов Уряду Литовської Республіки; 5) укладати договори і угоди з юридичними особами Литовської Республіки й іноземних держав у межах своєї компетенції⁴⁷⁹.

---

⁴⁷⁶ Миграция. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/migracija> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷⁷ Международное сотрудничество. Департамент миграции Литвы. URL: <https://www.migracija.lt/index.php?-92098729> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷⁸ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁷⁹ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

До структури МВС Литовської Республіки входять: Центр документального забезпечення МВС⁴⁸⁰, Відділ інформатики та зв'язку⁴⁸¹, Служба із розслідування фінансових злочинів⁴⁸², Литовський збройний фонд⁴⁸³, Департамент міграції⁴⁸⁴, Департамент поліції⁴⁸⁵, Пожежно-рятувальна служба⁴⁸⁶, Департамент регіонального розвитку⁴⁸⁷, Управління майном та фінансами Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки⁴⁸⁸, Департамент захисту вищих посадових осіб⁴⁸⁹, Державна прикордонна служба⁴⁹⁰, Департамент державної служби⁴⁹¹, Служба громадської безпеки⁴⁹².

---

⁴⁸⁰ Центр личных документов при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://adic.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸¹ Департамент информатики и связи Министерства внутренних дел. URL <https://www.ird.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸² Служба по расследованию финансовых преступлений при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. URL: <http://www.fntt.lt/lt> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸³ Литовский оружейный фонд при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. URL: <http://www.lgf.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁴ Департамент миграции при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://migracija.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁵ Литовская полиция. Правительство. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁶ Пожарно-спасательное управление при Министерстве внутренних дел. Правительство. URL: <http://pagd.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁷ Regioninės Plėtros Departamento Prie Vidaus Reikalų Ministerijos Nuostatai (Департамент регионального развития). URL: <http://www.lietuvosregionai.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁸ Департамент управления имуществом и экономики Министерства внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://tvud.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁸⁹ Vip Protection Department under the Ministry of the Interior. VAD. URL: <https://www.vad.lt/index.php/pageid/493> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁹⁰ Valstybės Sienos Apsaugos Tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. URL: <http://www.pasienis.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁹¹ Департамент государственной службы при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://vtd.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

Очолює МВС Литовської Республіки міністр внутрішніх справ, який призначається і звільняється з посади Президентом Литовської Республіки за пропозицією прем'єр-міністра у порядку, що передбачений чинною Конституцією Литовської Республіки. Міністр внутрішніх справ може бути тимчасово замінений тільки іншим членом Уряду Литовської Республіки, призначеним прем'єр-міністром⁴⁹³.

Міністр внутрішніх справ Литовської Республіки є відповідальним за свою діяльність перед Сеймом Литовської Республіки, Президентом та підзвітним прем'єр-міністру.

Серед основних прав міністра внутрішніх справ Литовської Республіки слід виділити такі:

1) несе пряму відповідальність за реалізацію програм Уряду Литовської Республіки з питань, що належать до компетенції міністерства;

2) забезпечує виконання законів, міжнародних договорів Литовської Республіки, Указів Президента Республіки, постанов Уряду Литовської Республіки, постанов прем'єр-міністра й інших правових актів;

3) забезпечує виконання доручень Уряду Литовської Республіки та прем'єр-міністра;

4) надає розпорядження й інші нормативні акти, перевіряє, як вони виконуються. Накази й інші правові акти підписуються міністром;

5) представляє на розгляд Уряду звіти про діяльність міністерства у реалізації програми Уряду Литовської Республіки та заходи щодо її реалізації, а також доповідає про свою діяльність на прохання прем'єр-міністра;

6) представляє Уряду Литовської Республіки проект положення про відомства міністерства;

7) затверджує положення про адміністративні підрозділи міністерства;

8) призначає та звільняє з посади зі свого політичного (особистого) тресту державних службовців, секретаря міністерства – старшого державного службовця міністерства, керівників установ міністерства, крім генерального комісара поліції;

---

⁴⁹² Служба общественной безопасности. Правительство. URL: <http://vstarnyba.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁹³ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

9) затверджує стратегічні програми поліцейської діяльності і контролює їх виконання;

10) формує основні напрямки реалізації програми Уряду Литовської Республіки у сфері політики охорони державного кордону та контролює їх реалізацію та інші повноваження, що передбачені чинним литовським законодавством⁴⁹⁴.

Тобто МВС Литовської Республіки є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері правоохоронної діяльності та є відповідальним за реалізацію стратегічних завдань підрозділів МВС Литви.

Щодо діяльності та функціонування Міністерства внутрішніх справ Республіки Естонія, то відповідно до положень Статуту Міністерства внутрішніх справ Естонської Республіки від 31 травня 2012 року № 39 Міністерство внутрішніх справ є державною установою, що виконує завдання, які випливають із закону і виконувані Урядом Республіки відповідно до законодавства у сфері його управління⁴⁹⁵.

Як було зазначено вище, у країнах Балтії, в тому числі в Республіці Естонія, правоохоронні органи покликані реалізовувати правоохоронну функцію держави, тому доцільно визначити сутність і значення таких категорій, як «правоохоронні органи» та «правоохоронна функція». Тобто необхідно визначитися з вищеназваними поняттями стосовно діяльності органів виконавчої влади, що реалізують політику у сфері внутрішніх справ.

Зокрема, юридичні енциклопедії визначають «правоохоронні органи» як державні органи, основною функцією яких є охорона законності та правопорядку, захист прав і свобод людини, боротьба зі злочинністю», а також дають таке визначення: «правоохоронні органи» – це система державних та уповноважених державою громадських формувань, основною функцією яких є боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями⁴⁹⁶.

---

⁴⁹⁴ Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁹⁵ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

⁴⁹⁶ Российская юридическая энциклопедия / под ред. В. П. Бойко. М. : Инфра-М, 1999. С. 759.

Ю. С. Шемшученко зазначає, що правоохоронні органи – це органи, які наділені державною компетенцією щодо охорони громадських відносин, урегульованих правом⁴⁹⁷.

О. М. Бандурка вважає, що такими органами прийнято називати функціонуючі у суспільстві і державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями⁴⁹⁸.

Підтримує вищевказану позицію С. Лихова, яка, даючи визначення поняттю «правоохоронні органи», характеризує останні як систему органів, які уповноважені державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним дотриманням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами й організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати засоби державного примусу до правопорушників. Вважаючи, що всі державні органи повинні забезпечувати охорону правопорядку, діяти на основі законності, вона стверджує: правоохоронними органами є всі державні органи, певною мірою наділені правоохоронними функціями. Крім того, С. Лихова зазначає, що до цієї системи входять не тільки державні органи, але й громадські організації (наприклад, професійні спілки, правові інспекції)⁴⁹⁹.

Автори підручника «Суд, правоохоронні та правозахисні органи України» під правоохоронним органом розуміють державну установу (або державну юридичну особу), яка діє в системі органів влади та виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави⁵⁰⁰.

Вчені К. Гуценко та М. Ковальов вирізняють правоохоронні органи виходячи з основних напрямів (функцій) правоохоронної діяльності, тобто для виконання функцій останньої передбачаються конкретні органи, які і називаються правоохоронними⁵⁰¹.

---

⁴⁹⁷ Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Феміна. С. 513.

⁴⁹⁸ Бандурка А. М. Судебные и правоохранительные органы Украины. Харьков : Изд-во УВД, 1999. С. 7.

⁴⁹⁹ Лихова С. Про визначення поняття «правоохоронні органи». *Радянське право*. 1984. № 11. С. 74–76.

⁵⁰⁰ Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / відп. ред. В. Малярєнко. Київ : Юрінкомінтер, 2004. 376 с.

⁵⁰¹ Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник. М. : Зерцало, 1996. 368 с.

Варто пригадати твердження В. В. Зайченка, який вказує, що правоохоронні органи – це спеціально уповноважені державні органи, які забезпечують дотримання та реалізацію прав і свобод громадян, законності та правопорядку із дотриманням встановлених законом правил і процедур відповідно до своєї компетенції⁵⁰².

Прихильники залучення до наукового обігу досліджуваного поняття вважають, що системно-структурна та функціонально-компетенційна специфіка окремих правоохоронних органів вимагає їх згрупування. Таке явище державно-правової дійсності (окрема група правоохоронних органів) відображається поняттям, словесним символом якого є «органи охорони правопорядку України» (О. М. Бандурка⁵⁰³, М. О. Качинська⁵⁰⁴, В. В. Коваленко⁵⁰⁵, В. Я. Тацій⁵⁰⁶ та ін.)⁵⁰⁷.

Правоохоронні органи як частина органів виконавчої влади спрямовують свою діяльність на виконання державної політики та водночас реалізують власні функції та повноваження. Однією з таких функцій є правоохоронна.

Зокрема, під функціями український вчений В. М. Плішкін розумів діяльність для досягнення наміченої мети⁵⁰⁸. На думку фахівців з адміністративного права С. В. Петкова та О. С. Юніна, управління у сфері внутрішніх справ забезпечується виконанням функцій, під якими

---

⁵⁰² Зайченко В. В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2013. № 23. С. 423.

⁵⁰³ Бандурка О. М. Конституційно-правові засади реформування правоохоронної системи України. Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 5 квіт. 2013 р.). Харків : ХНУВС, 2013.

⁵⁰⁴ Качинська М. О. Досвід систематизації законодавства про органи охорони правопорядку СРСР. *Наше право*. 2013. № 8. С. 83.

⁵⁰⁵ Коваленко В. В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні. *Право України*. 2013. № 3–4. С. 356–363.

⁵⁰⁶ Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11–12. С. 233–240.

⁵⁰⁷ Боняк В. О. Орган охорони правопорядку України: зміст поняття, його обсяг і різновиди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 40.

⁵⁰⁸ Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : НАВСУ, 1999. С. 73.

розуміють конкретні напрями діяльності, а управління в цьому випадку – як серію безпосередніх, взаємопов’язаних дій, спрямованих на досягнення мети⁵⁰⁹.

На думку В. В. Волоско, правоохоронна функція тісно пов’язана з іншими основними функціями держави, що проявляється у взаємозв’язках і взаємопроникненні⁵¹⁰, с.

Під правоохоронною функцією в юридичній літературі розуміється, зокрема:

- забезпечення конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин⁵¹¹;

- напрями діяльності визначених законом державних і недержавних органів по забезпеченню встановлених (діючих) у державі правових норм, які регулюють суспільні відносини всіх суб’єктів у різних сферах життя, суспільства, держави і громадянина⁵¹².

Як вказує А. І. Кучук, правоохоронні функції – це функції, здійснення яких спрямоване на виконання завдань з охорони правопорядку шляхом застосування примусових заходів⁵¹³.

Таким чином, під правоохоронною функцією слід розуміти внутрішні напрями реалізації завдань з дотримання прав і свобод громадян, підтримання громадського порядку та громадської безпеки, а також протидії злочинності, що здійснюються відповідними правоохоронними органами.

Міністерство внутрішніх справ Республіки Естонія є правоохоронним органом, що реалізує державну політику у правоохоронній сфері, а його структурні підрозділи здійснюють правоохоронну функцію держави.

---

⁵⁰⁹ Петков С. В., Юнін О. С. Основи управління в органах внутрішніх справ: Курс лекцій. Кіровоград : КЮІ ХНУВС, 2007. С. 34.

⁵¹⁰ Волоско В. В. Функції правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 9.

⁵¹¹ Скаун О. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. С. 48.

⁵¹² Шилін М. Проблеми визначення поняття «правоохоронні органи», назви і структури відповідної навчальної дисципліни у сфері юридичної освіти. *Проблеми законності : респ. міжвід. наук. зб.* 2007. Вип. 92. С. 139.

⁵¹³ Кучук А. І. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. С. 15.

У самому міністерстві зазначають, що Міністерство внутрішніх справ разом з Урядом є найбільшою організацією державного сектора в Естонії – в цілому у МВС та Уряді працює більше 8000 співробітників. У міністерстві працює близько 200 чоловік, які формують політику в галузі внутрішньої безпеки і здійснюють її у співпраці з державними органами⁵¹⁴. Також визначають свою місію: «Давайте разом створимо кращу політику безпеки і захисту для Естонії»⁵¹⁵.

У своїй роботі співробітники МВС Естонської Республіки керуються такими цінностями:

- Я думаю відкрито;
- Я беру відповідальність за себе;
- Я залучаю інших;
- Я дбаю про всіх⁵¹⁶.

Сферами діяльності, у яких МВС Республіки Естонія виконує поставлені перед ним завдання, є:

1) сфера забезпечення внутрішньої безпеки держави – МВС Республіки Естонія забезпечує державний конституційний порядок і захист державної таємниці, запобігає і протидіє корупції, тероризму та вживає належних заходів щодо забезпечення національної безпеки, запобігає загрозам, забезпечує кібербезпеку, а також спрямовує і координує діяльність відповідних державних органів і організацій⁵¹⁷. На внутрішню безпеку країни впливає ряд тісно пов'язаних сфер суспільної та економічної діяльності, включаючи, наприклад, довіру до політичної системи, конкурентоспроможність економічного середовища, стійкість критично важливої інфраструктури, безпеку звичайного і кіберпростору, а також боротьбу з тероризмом і організованою злочинністю⁵¹⁸;

---

⁵¹⁴ Введение в Министерство. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/ministeeriumi-tutvustus> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵¹⁵ Миссия и видение. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/ministeeriumi-tutvustus> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵¹⁶ Там само.

⁵¹⁷ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵¹⁸ Обеспечение внутренней безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/sisejulgeoleku-tagamine> (дата звернення: 17.12.2018).

2) сфера забезпечення громадського порядку – з метою охорони громадського порядку МВС Республіки Естонія розробляє державну політику щодо охорони громадського порядку, заходів безпеки, протидії кіберзлочинності, боротьби з корупцією, попередження злочинності, а також політику судової експертизи, спрямовує і координує діяльність відповідних державних органів, організовує адміністративний нагляд⁵¹⁹. Політика МВС у цій сфері базується на дотриманні під час реалізації вказаних завдань таких (основоположних) принципів: відповідальність кожної людини (першочергова відповідальність людини за підвищення безпеки себе і своїх близьких і за виховання своїх дітей мають першорядне значення), принцип участі (корупція не може бути відвернена чи значно зменшена тільки виконавчою владою). Жителі, муніципалітети та приватний і некомерційний сектори повинні бути залучені в створення безпечного середовища проживання), співпраця (державний, приватний і некомерційний сектори і люди повинні працювати разом на національному, місцевому та індивідуальному рівнях для реалізації політики безпеки), принцип профілактики (використання соціальних і екологічних профілактичних заходів для забезпечення безпеки допомагає зменшити страждання і є менш витратним) та принцип довготривалого планування (неможливо уникнути збоїв у довгостроковій перспективі або значно їх скоротити за допомогою окремих заходів)⁵²⁰;

3) сфера громадянства та міграції – МВС розробляє політику щодо іноземців, громадян, міграції, міжнародного захисту, управління посвідченнями особи, видачі документів, що засвідчують особу громадянина і іноземця Естонії, запобігання і протидія незаконній імміграції та повернення іноземців у країну походження; координує діяльність відповідних державних органів і контрольно-службу⁵²¹. Цілями МВС у цій сфері є: 1) сприяння імміграції осіб для забезпечення сталого розвитку Естонської держави і суспільства; 2) розробка системи підтримки для адаптації нових іммігрантів, які працюють у приватному

---

⁵¹⁹ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵²⁰ Обеспечение общественного порядка. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/avaliku-korra-tagamine> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵²¹ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

і державному секторах, для надання послуг початкової підтримки; 3) створення умов для прийому осіб, яким був наданий міжнародний захист, і надання допоміжних послуг для адаптації відповідно до їх культурних, гендерних, релігійних, мовних і інших характеристик; 4) збалансована громадянська політика, заснована на Конституції та загальновизнаних принципах міжнародного права⁵²²;

4) сфера прикордонної охорони, у якій МВС розробляє державну політику щодо охорони державного кордону, здійснення прикордонного контролю, забезпечення прикордонного контролю, порятунку на морі, порятунку в польоті, виявлення забруднення моря і контролю забруднення морського середовища, спрямовує і координує діяльність відповідних державних органів і організовує адміністративний нагляд⁵²³;

5) сфера порятунку, в рамках якої МВС розробляє заходи щодо запобігання та протидії пожежної безпеки, спрямовує і координує діяльність відповідних державних органів, а також організовує адміністративний нагляд⁵²⁴;

6) специфічною є сфера оголошень про надзвичайні ситуації – в цьому випадку МВС розробляє політику оповіщення про надзвичайні ситуації та політику більш швидкої допомоги, спрямовує і координує діяльність відповідних державних установ та організовує адміністративний нагляд⁵²⁵.

Очолює МВС та координує його роботу Міністр внутрішніх справ Республіки, який призначається на посаду та звільняється із посади Президентом Республіки за поданням прем'єр-міністра. Міністр внутрішніх справ керує роботою Міністерства внутрішніх справ і приймає рішення з питань, що належать до сфери діяльності цього Міністерства. Міністр внутрішніх справ приймає рішення про формування державних установ, що знаходяться у віданні міністерства, і затверджує їх статут, структуру і організацію роботи. Крім того, міністр звітує перед Урядом Республіки про діяльність міністерства.

Міністр внутрішніх справ надає Уряду Республіки пропозиції щодо затвердження бюджету міністерства і, за необхідності,

---

⁵²² Гражданство и миграция. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/kodakondsus-jaranne> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵²³ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵²⁴ Там само.

⁵²⁵ Там само.

додаткового бюджету. Також міністр приймає рішення про використання бюджетних ресурсів і контролює виконання бюджету. Залежно від Державного бюджету МВС міністр також стверджує бюджети державних органів у сфері управління міністерства⁵²⁶.

До основних повноважень Міністра внутрішніх справ Республіки Естонія законодавством віднесено:

1) вирішення питань, що належать до сфери управління Міністерства, якщо їх рішення не нав'язується підлеглим органам влади, посадовим особам або працівникам;

2) відповідальність за реалізацію законодавства Європейського Союзу;

3) відповідальність за формування позицій Естонії в процесі прийняття рішень в Європейському Союзі і вирішення питань Естонії в Раді Європейського Союзу з питань, що стосуються сфери управління Міністерства;

4) організація представництва Естонії в робочих групах Ради Європейського Союзу і комітетах, робочих групах і нарадах експертів Європейської комісії з питань сфери управління міністерства;

7) призначення представника Естонії в агентстві Європейського Союзу у сфері управління міністерства, якщо це не входить в компетенцію Уряду Республіки;

8) представлення Держави в урядовій сфері як цивільного позивача або відповідача у цивільних і кримінальних справах; надання загальних і спеціальних повноважень представляти Державу в суді і право уповноваження Державного контрактного агента в рамках юрисдикції міністерства в цивільному, адміністративному, адміністративному або кримінальному судочинстві;

9) організація у сфері управління міністерства збору та передачі інформації про представництво держави в суді;

10) організація підготовки до приєднання до міжнародних договорів і конвенцій, що стосуються сфери управління міністерства; представлення міністерства у міжнародних відносинах;

11) координація та організація міжнародного співробітництва між міністерством і урядовими установами;

12) організація допомоги іншим міністерствам у вирішенні питань, які зачіпають сферу діяльності міністерства;

---

⁵²⁶ Міністр внутрішніх дел Катри Райк. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/ministeerium-kontaktid/siseminister-katri-raik> (дата звернення: 17.12.2018).

13) затвердження складу робочих місць міністерства і статуту структурного підрозділу; організація роботи сфери управління міністерства, встановлення класифікації службових посад за групами обслуговування або дача дозволу на затвердження складу місць роботи, статуту структурного підрозділу, адміністрації та організації праці, а також класифікації груп обслуговування;

14) затвердження інструкції та процедур, які регламентують організацію роботи міністерства;

15) укладання договорів;

16) застосовування стимулів у випадках, передбачених законом;

17) призначення на посаду та звільнення з неї радника безпосередньо від міністра або укладання і припинення його трудового договору;

18) здійснення нагляду та контролю за діяльністю структурних підрозділів міністерства, державних органів у сфері управління міністерства та їх посадових осіб, а також інших державних органів, що знаходяться у віданні міністерства у порядку, передбаченому законом, за необхідності здійснення нагляду за діяльністю співробітників міністерства з Генеральним секретарем Міністерства;

19) вживання заходів щодо впровадження системи внутрішнього контролю та організації професійної діяльності внутрішнього аудитора в міністерстві і відомствах у сфері управління міністерства;

20) надання Уряду Республіки через міністра фінансів пропозиції щодо проекту річного бюджету міністерства та проекту додаткового бюджету, прийняття рішення про використання бюджетних ресурсів та контроль і доцільне виконання бюджету, включаючи цільове використання коштів, допомоги, субсидій та іншої зовнішньої допомоги, що виділяється Європейським Союзом;

21) затвердження бюджетів органів державного управління Міністерства з державного бюджету, перевірка їх виконання і, за необхідності, видача розпорядження щодо використання бюджетних коштів;

22) відповідальність за ведення бухгалтерського обліку міністерства;

23) затвердження плану стратегічного розвитку галузі державного управління;

24) організація управління державними активами;

25) прийняття рішення про організацію тендерів по державних закупівлях для придбання активів, необхідних для виконання завдань міністерства, а також для надання послуг;

26) прийняття рішення про створення державного органу, що знаходиться у віданні міністерства, затвердження його статуту та бюджету, а також визначення структури, порядку й організації роботи, якщо це не передбачено законодавством вище, ніж указ міністра;

27) призначення посадових осіб і співробітників міністерства, а також керівників установ у сфері діяльності міністерства;

28) створення комітетів і робочих груп для виконання завдань, віднесених до компетенції міністерства, визначення їх завдань і правил проведення процедур;

29) участь у вирішенні судових суперечок у випадках, передбачених законом;

30) звіт перед Урядом Республіки про діяльність міністерства;

31) виконання інших обов'язків, покладених на нього законом, постановою чи розпорядженням Уряду Республіки або розпорядженням прем'єр-міністра⁵²⁷;

Управління (центральный апарат) МВС складають: 1) міністр внутрішніх справ, який очолює Міністерство внутрішніх справ і його адміністративну сферу. Він знаходиться у веденні департаменту внутрішнього аудиту; 2) канцлер, який керує роботою структурних підрозділів міністерства та державних службовців, а також координує діяльність установ у сфері управління міністерства. Він підпорядкований юридичному департаменту, департаменту стратегії, департаменту Європейського Союзу і зовнішніх зв'язків, департаменту комунікацій та департаменту кадрової політики; 3) заступник генерального секретаря з правоохоронної та міграційної політики, який здійснює керівництво плануванням і реалізацією правоохоронної та міграційної політики. Він підпорядковується департаменту громадянства і міграційної політики, департаменту правоохоронної та кримінальної політики і департаменту прикордонної політики; 4) заступник генерального секретаря з питань політики порятунку, який керує плануванням і реалізацією політики порятунку, демографічною політикою тощо. В його віданні перебувають відділ політики порятунку і управління кризами, відділ операцій з населенням і відділ моніторингу інформації; 5) заступник міністра активів, основне завдання якого – керування діяльністю, пов'язаною з нерухомістю та рухомим майном міністерства і уряду, який розробляє грошово-кредитну політику і політику закупівель, а також веде облік державних активів

---

⁵²⁷ Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

міністерства і уряду. Він знаходиться під контролем департаменту управління інформацією, фінансового департаменту, департаменту управління активами, юридичного департаменту, департаменту стратегії та департаменту зовнішніх ресурсів⁵²⁸.

До структури МВС входять такі органи, що підпорядковані міністерству:

1) департамент поліції та прикордонної охорони є найбільшою державною установою в Естонії, в якій для забезпечення внутрішньої безпеки працюють близько 5000 осіб. Основними завданнями департаменту поліції і прикордонної охорони є забезпечення європейського зовнішнього кордону, визначення громадянства, видача документів, забезпечення безпеки та громадського порядку, а також боротьба зі злочинністю та її попередження⁵²⁹;

2) служба порятунку – розробляє і підтримує безпечне місце існування в Естонії, запобігає загрозам і допомагає швидко і професійно людям в разі аварії. Служба порятунку складається з агентства з розвитку, планування та лідерства і чотирьох регіональних рятувальних центрів⁵³⁰;

3) департамент поліції охорони – здійснює внутрішню безпеку держави за допомогою збору інформації та використання засобів запобігання, захисту державних секретів і секретної іноземної інформації, а також перевірок безпеки⁵³¹;

---

⁵²⁸ Управління. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/juhtkond> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵²⁹ Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Департамент полиции и пограничной охраны. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018); Департамент полиции и погранохраны. URL: <https://www.politsei.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³⁰ Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Спасательная комиссия. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018); Спасательный совет. URL: <http://www.rescue.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³¹ Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Управление полиции безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018);

4) Академія громадської безпеки – це вищий навчальний заклад при Міністерстві внутрішніх справ, який готує фахівців на професійному, вищому і магістерському рівнях для широкого кола органів внутрішньої безпеки (включаючи поліцію, прикордонників, рятувальні зони, а також системи правосуддя, податкову і митну системи). Крім того, Академія наук безпеки проводить дослідження і розробки в цих галузях⁵³²;

5) Центр інформаційних технологій і розвитку Міністерства внутрішніх справ, котрий є державним агентством, основною діяльністю якого є розробка і управління службами інформаційних і комунікаційних технологій, необхідних для виконання завдань Міністерства внутрішніх справ⁵³³;

6) Фонд громадського суспільства – мета діяльності полягає у сприянні розвитку потенціалу некомерційних організацій і фондів, що діють у громадських інтересах Естонії, в розбудові громадянського суспільства та формуванні середовища, що сприяє активній громадянській позиції⁵³⁴.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки спільно з підвідомчими йому структурними підрозділами й установами здійснює правоохоронну функцію у сфері внутрішніх справ. Спільна діяльність МВС Республіки

Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Управление полиции безопасности. URL: <https://www.kapo.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³² Правительственные учреждения. Другие учреждения. Академия общественной безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemissala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018); Академия общественной безопасности. URL: <http://www.sisekaitse.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³³ Правительственные учреждения. Другие учреждения. Центр информационных технологий и развития Министерства внутренних дел (СМИТ). Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemissala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018); Центр информационных технологий и развития Министерства внутренних дел. URL: <http://www.smit.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³⁴ Правительственные учреждения. Другие учреждения. Фонд гражданского общества Эстонской Республики (NFCS). Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemissala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018); Совет NFCS. URL: <https://www.kysk.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

Естонія та його підрозділів щоденно направлена на боротьбу зі злочинами й іншими правопорушеннями, боротьбу з корупцією, захист громадського порядку та національних кордонів.

Водночас незалежність підвідомчих органів і підрозділів МВС є більше декларованою, оскільки контроль за їх діяльністю здійснює міністр внутрішніх справ і його центральний апарат. У рамках своєї компетенції МВС Республіки Естонія сьогодні здійснює цілу низку заходів, як управлінського, так і розпорядчого характеру, з метою розвитку громадянського суспільства, та головне забезпечує внутрішню безпеку держави та її кордонів.

Аналіз організаційної побудови національних поліцейських систем Грузії та країн Балтії та організаційно-функціональної структури загальнонаціональних поліцейських відомств дає підстави дійти висновку, що структурна побудова поліцейських систем у вказаних державах є достатньо схожою, а в Латвії та Литві мають майже однакову структурну побудову, функції та повноваження МВС та окремих його підрозділів.

Визначимо, що МВС у Грузії та країнах Балтії – це центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері внутрішніх справ. Очолюють МВС міністри, що є підзвітними та підконтрольними Президентові держави та прем'єр-міністру. Автором також вказано, що МВС у Грузії та країнах Балтії здійснюють правоохоронну діяльність, а отже, є правоохоронними органами.

Грузинський досвід свідчить про достатньо складну загальнонаціональну систему поліції, оскільки МВС в Грузії єдиний орган, що забезпечує громадську безпеку та порядок, протидіє правопорушенням і здійснює захист осіб, їх майна від протиправних посягань.

Міністерство внутрішніх справ Латвійської Республіки є центральним органом виконавчої гілки влади Латвії у сфері внутрішніх справ, що реалізує державну політику щодо здійснення правоохоронної діяльності, має свою місію (мету), завдання та компетенцію.

МВС Литовської Республіки є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері правоохоронної діяльності та є відповідальним за реалізацію стратегічних завдань підрозділів МВС Литви.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки спільно з підвідомчими йому структурними підрозділами й установами здійснює правоохоронну функцію у сфері внутрішніх справ. Спільна діяльність МВС Республіки

Естонія та його підрозділів щоденно направлена на боротьбу зі злочинами й іншими правопорушеннями, боротьбу з корупцією, захист громадського порядку та національних кордонів.

2.1.2. Організаційні засади діяльності поліції на регіональному та місцевому рівнях Грузії та країн Балтії

Як було згадано у минулих розділах, після розпаду СРСР кожна республіка, проголосивши себе незалежною, розпочала власний шлях становлення та розвитку. Але водночас залишилися деякі негативні тенденції, що впливали на соціально-економічний добробут, державну політику та спокій громадян. Корупція, економічна нестабільність, високі показники злочинності спонукали керівництво держави, Міністерство внутрішніх справ відійти від застарілих методів і форм управління, зокрема, що стосується реалізації правоохоронної діяльності, а отже, – функціонування міліції.

Враховуючи ситуацію, що склалася, керівництво Грузії переконалося, що єдиним засобом ліквідації корупції, підвищення ефективності діяльності в тому чи іншому державному органі чи його підрозділі є повна його ліквідація та створення нового органу або підрозділу. Як зазначав колишній Міністр внутрішніх справ Грузії Вано Мерабішвілі: «Ми не послушали порад європейських доброзичливців, які пропонували нам реформи проводити повільно, поступово. Ми вчинили досить грубо і за один день звільнили з Міністерства внутрішніх справ 15 тисяч співробітників»⁵³⁵.

У правоохоронній системі МВС Грузії були створені такі умови, щоб мінімізувати ризики проявів корупційних діянь. Були створені відповідні належні матеріально-технічні умови для співробітників МВС, та головне – було повністю реформовано правоохоронну систему та створено поліцію як новий орган, довіра населення до якого матиме високі показники у майбутньому.

Нова сучасна правоохоронна система Грузії була побудована на міжнародному досвіді, в першу чергу, країн Європи, враховуючи необхідність сприйняття такого досвіду та можливість його адаптування з урахуванням національних умов. Вважається, що грузинський досвід реформування МВС отримав позитивну оцінку західних та українських спеціалістів та експертів як найуспішніший на території колишнього

---

⁵³⁵ Кабмін заборонив держслужбовцям критикувати владу. Українська правда, 2016. 1 березня. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/03/1/7100759> (дата звернення: 17.12.2018).

Радянського Союзу. Одним із позитивних результатів реформи стала суттєва зміна відношення громадян до правоохоронних органів. Професія поліцейського стала викликати повагу, громадяни вже не бачили в працівникові поліції злочинця в погонах, а тільки їх захисника та захисника справедливості⁵³⁶.

Поліція як структурний підрозділ МВС Грузії стала самостійним і незалежним органом від інших структурних підрозділів МВС Грузії, а їх діяльність координується через міністерство. В цьому контексті варто зазначити, що поліція не є центральним органом виконавчої влади, її організаційна побудова, завдання та функції пов'язані зі структурою МВС Грузії. Як слушно вказує Т. М. Михайлівська, у Грузії для децентралізації МВС важливі повноваження передали регіональним і районним управлінням поліції, а також місцевим поліцейським дільницям. Зараз вони можуть проводити самостійну фінансову та кадрову політику. Наприклад, керівник регіонального або міського управління поліції самостійно наймає на службу співробітників до штату і оплачує їх роботу, сам вирішує, на що витратити виділені управлінням кошти⁵³⁷.

Перш ніж перейти до аналізу організаційних засад діяльності поліції Грузії на регіональному та місцевому рівнях, зазначимо, що термін «поліція» у грузинському законодавстві розглядається виключно як правоохоронний орган. Відповідно до Закону Грузії «Про поліцію» від 4 жовтня 2013 року № 1444-Іс поліція Грузії – це система правоохоронних установ, що здійснюють виконавчу владу та входять до системи Міністерства внутрішніх справ, та які в межах повноважень, наданих законодавством Грузії, проводять превентивні заходи і заходи по реагуванню на правопорушення для дотримання громадської безпеки та правопорядку⁵³⁸. У цьому контексті варто зазначити, що служби (підрозділи) поліції в системі МВС функціонують у вигляді структурних підрозділів, територіальних органів, державної підвідомчої установи, що входить до сфери управління Міністерства, Прикордонної

---

⁵³⁶ Правовое положение полиции Грузии. URL http://e-notabene.ru/pm/article_13947.html (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³⁷ Михайловская Т. М. Реформа полиции в Грузии и в России. История новой России. URL: <http://www.ru-90.ru/node/1484> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵³⁸ Закон Грузии «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

поліції Грузії і юридичних осіб публічного права, що діють у сфері управління Міністерства⁵³⁹.

Відповідно до вищевказаного закону «Про поліцію» поліцейським є публічний чиновник, службовець у Міністерстві, а також співробітник державної підвідомчої установи, що входить до сфери управління Міністерства, Прикордонної поліції Грузії або юридичної особи публічного права, яким присвоєно спеціальні звання і які принесли присягу поліцейського⁵⁴⁰.

Правову основу діяльності поліції Грузії та її структурних підрозділів складають: Конституція Грузії від 24 серпня 1995 року № 786⁵⁴¹, Закон Грузії «Про поліцію» від 4 жовтня 2013 року № 1444-Іс⁵⁴², Закон Грузії «Про публічну службу від 31 жовтня 1997 року № 1022-Іс⁵⁴³, Кримінальний кодекс Грузії від 22 липня 1999 року № 2287-вс⁵⁴⁴, Загальний адміністративний кодекс Грузії від 25 червня 1999 року № 2181-Іс⁵⁴⁵, Закон Грузії «Про організовану злочинність та рекет» від 20 грудня 2005 року № 2354⁵⁴⁶, Закон Грузії «Про боротьбу з тероризмом» від 27 липня 1997 року № 5071-вс⁵⁴⁷, інші закони, а також нормативно-правові акти Президента та Уряду Грузії, прем'єр-міністра та міністра внутрішніх справ.

---

⁵³⁹ Там само.

⁵⁴⁰ Там само.

⁵⁴¹ Конституция Грузии от 24.08.1995 г. Законодательный вестник Грузии.
<https://www.matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=33> (дата звернення: 01.12.2018).

⁵⁴² Закон Грузии «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁴³ Закон Грузии «О публичной службе». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/28312/96/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁵⁴⁴ Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁴⁵ Общий административный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16270/18/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁴⁶ Закон Грузии «Об организованной преступности и рэкете». Законодательный вестник Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/27814?publication=1> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁴⁷ Закон Грузии «О борьбе с терроризмом». URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/21796/9/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

Важливим для всіх структурних підрозділів поліції є визначення основних (базових) положень їхньої діяльності. Адже основою формування принципів є закономірності суспільного розвитку⁵⁴⁸.

У тлумачних словниках визначення поняття «принцип» є багатозначним. Зокрема, поняття «принцип» визначається як основа організації дії якого-небудь приладу, машини тощо⁵⁴⁹; наступним значенням поняття «принцип» є внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки і діяльності; поняття «принцип» розглядається також як основна особливість в організації чого-небудь⁵⁵⁰.

Слушною є думка А. А. Дмитрієва, який наголошує, що підходи науковців щодо визначення сутності і змісту категорії «принцип», наявність при цьому як схожих, так відмінних рис свідчать про її багатогранність, що, своєю чергою, дозволяє використовувати цію категорію для характеристики різноманітних явищ, у тому числі і правових. В юридичній науці, зокрема адміністративній, як правило, пропонується поняття «принцип» розуміти як кардинальну, керівну ідею, а принципи певної діяльності розглядати як вихідні, основні засади, керівні настанови, що встановлюють найважливіші правила, за якими вона організовується та здійснюється⁵⁵¹.

Що стосується принципів діяльності поліції Грузії, то це питання регулює ст. 8 Закону Грузії «Про поліцію», де зазначено, що поліцейські в своїй діяльності неухильно дотримуються принципів захисту і поваги основних прав і свобод людини, законності, неприпустимості

---

⁵⁴⁸ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 108.

⁵⁴⁹ Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. М. : Сов. энцикл., 1984. С. 1107.

⁵⁵⁰ Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 8000 слов и фразеологических выражений. М. : Азъ, 1996. С. 692.

⁵⁵¹ Ващенко С. В. Механізм управління. Управлінські відносини : конспект лекцій. Запоріжжя ЗЮІ МВС, 2000. С. 31; Тимченко Г. П. Принципи цивільної юрисдикції: Теорія, історія, перспективи розвитку : монографія. Київ : Юрид. думка, 2006. С. 412; Дмитрієв А. А. Принципи та правове регулювання діяльності органів Національної поліції України із протидії організованій злочинності. *Вісник Кримінологічної Асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 165–166.

дискримінації, пропорційності, здійснення дискреційних повноважень, політичної нейтральності та прозорості діяльності поліції⁵⁵².

Уживання поліцейськими поліцейських заходів із порушенням основних керівних принципів діяльності поліції тягне відповідальність, встановлену законодавством Грузії. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне зупинитись на аналізі змісту вищезазначених принципів діяльності поліції Грузії⁵⁵³.

Принцип захисту і поваги основних прав і свобод людини. Форми, методи і засоби здійснення діяльності поліції не повинні зазіхати на честь і гідність людини, порушувати права людини на життя, фізичну недоторканність і право власності, а також інші основні права і свободи, заподіювати невинуватим шкоди навколишньому середовищу. При проведенні поліцейських заходів не допускається застосування тортур, нелюдське і принижуюче гідність поводження⁵⁵⁴.

Принцип законності. Поліцейські заходи, що застосовуються поліцейськими, повинні випливати з принципів верховенства закону і передбаченого законом застереження. Згідно з принципом верховенства закону превентивні заходи та заходи реагування на правопорушення повинні відповідати вимогам закону. Згідно з принципом застереження щодо закону застосування поліцейських заходів, що обмежують права і свободи людини, визнані Конституцією Грузії, допускається лише на підставі закону⁵⁵⁵.

Принцип неприпустимості дискримінації. Поліція зобов'язана поважати і захищати права і свободи людини незалежно від раси, кольору шкіри, мови, статі, віку, релігії, політичних та інших переконань, національної, етнічної та соціальної приналежності,

---

⁵⁵² Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁵³ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 95.

⁵⁵⁴ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 95–96; Чумак В. В. Департамент муніципальної поліції Естонської Республіки як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (89). С. 138–142.

⁵⁵⁵ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 96.

походження, майнового стану, місця проживання та інших характеристик⁵⁵⁶.

Принцип пропорційності. Поліцейський захід має слугувати досягненню легітимної мети. Обраний поліцейський захід має бути найбільш придатним, необхідним і пропорційним. Зупинимося на цьому детальніше. Обраний поліцейський захід є найбільш придатний, якщо його застосування дозволяє досягти легітимної мети. Обраний поліцейський захід є найбільш необхідним, якщо неможливо використати інший засіб, який при досягненні легітимної мети заподіяв би найменшу шкоду як адресату заходів, також іншій особі. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна правовому благу, що охороняється законом, не перевищує благо, для захисту якого вона була застосована. Правові дії поліції припиняються, якщо мета цих дій досягнута або очевидна неможливість досягнення мети⁵⁵⁷.

Принцип здійснення дискреційних повноважень. Поліція з метою виконання своїх функцій діє на основі дискреційних повноважень у випадках і межах, передбачених законом. Поліцейський правомочний вирішувати питання про застосування поліцейських заходів. Поліцейському надається свобода вибору найбільш прийняттого з декількох поліцейських заходів, передбачених законодавством Грузії, відповідно до принципу пропорційності. За наявності декількох поліцейських заходів щодо запобігання небезпеці, передбачених законодавством Грузії, застосування одного з них є достатнім.

Принцип політичної нейтральності. Поліцейський здійснює свої повноваження з дотриманням принципу безпартійності. Поліцейський не має права використовувати своє службове становище в партійних інтересах якогось політичного суб'єкта⁵⁵⁸.

Принцип прозорості діяльності поліції. Поліція зобов'язана надавати публічну інформацію про свою діяльність державним органам, громадським організаціям і зацікавленим особам у порядку,

---

⁵⁵⁶ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 96.

⁵⁵⁷ Там само.

⁵⁵⁸ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 96; Чумак В. В. Особливості діяльності муніципальної поліції в Литовській Республіці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4 (78). С. 47–52

встановленому законодавством Грузії. Поліція зобов'язана своєчасно надавати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості та засобам масової інформації без розголошення інформації, що містить державну, професійну, комерційну таємницю, персональних даних і матеріалів слідства, крім випадків, передбачених законом. Поліція обробляє персональні дані відповідно до законодавства Грузії про охорону персональних даних, якщо цим Законом не встановлено інше⁵⁵⁹.

Вищеперелічені принципи діяльності є визначальними та базовими для діяльності усіх підрозділів грузинської поліції.

Щодо організаційних засад функціонування грузинської поліції на регіональному та місцевому рівнях слід зазначити загальні засади здійснення повноважень і реалізації функцій поліцією Грузії.

Закон Грузії «Про поліцію» у ст. 16 закріпив вичерпний перелік функцій поліції, серед яких основною функцією поліції є запобігання загрозам з метою забезпечення громадської безпеки та правопорядку. Загалом функціями поліції є: а) захист прав і свобод людини; б) захист майна фізичних і юридичних осіб від протиправного посягання; в) прийняття превентивних заходів з метою запобігання і припинення злочинів та інших правопорушень; г) виявлення злочинів та інших правопорушень, їх відповідне правове реагування на підставі повноважень, наданих Кримінально-процесуальним кодексом Грузії від 9 жовтня 2009 року № 1772-Пс⁵⁶⁰, Загальним адміністративним кодексом Грузії від 25 червня 1999 року № 2181-Пс⁵⁶¹; д) дотримання і контроль за правовим режимом державного кордону Грузії і морського простору Грузії; е) аналіз злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків і викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю; ж) здійснення дозвільної, ліцензійної та реєстраційної діяльності; з) забезпечення безпеки дорожнього руху; і) дотримання безпеки учасників кримінального процесу; к) боротьба з нелегальною міграцією, превенція та припинення нелегальної міграції та забезпечення виконання інших вимог, передбачених законодавством

---

⁵⁵⁹ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 96–97.

⁵⁶⁰ Уголовно-процессуальный кодекс Грузии. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_09_10_2009.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁶¹ Общий административный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16270/18/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

Грузії; л) здійснення пошукових і рятувальних робіт; м) під час воєнного чи надзвичайного стану здійснення повноважень, наданих законодавством Грузії; н) реагування на надзвичайні ситуації⁵⁶².

З метою забезпечення реалізації вищезазначених функцій поліції грузинська поліція наділена такими повноваженнями, що знайшли своє відображення у чинному законодавстві Грузії:

1) поліція з метою забезпечення виконання превентивних функцій в межах своєї компетенції здійснює такі повноваження: а) реалізація поліцейських заходів щодо запобігання правопорушенням; б) надання особам належної правової і першої невідкладної медичної допомоги; вжиття невідкладних заходів для захисту життя і здоров'я осіб, а також у разі, коли особа становить загрозу для самого себе та інших осіб; в) у межах своєї компетенції здійснювати відповідні заходи щодо забезпечення охорони Державного кордону Грузії, об'єктів особливого і стратегічного призначення, безпеки вищих посадових осіб органів державної влади; фізичне забезпечення охорони державних об'єктів; г) забезпечення безпеки учасників зборів, маніфестацій та інших масових заходів; д) спільна участь з іншими державними органами і громадськими організаціями в реалізації превентивних заходів щодо попередження бродяжництва, безпритульності дітей, припинення злочинності серед неповнолітніх і взяття на облік останніх; е) регулювання транспортного руху, нагляд за дотриманням правил, нормативів і стандартів руху; ж) в межах своєї компетенції забезпечення реалізації спеціальних заходів щодо захисту учасників кримінального процесу⁵⁶³;

2) поліція з метою забезпечення виконання своїх функцій здійснює реагування за фактами правопорушень, зокрема: а) для оперативного реагування на факти насильства в сім'ї, забезпечення захисту жертви і обмеження певних дій насильника видає в якості тимчасового заходу стримуючий ордер і веде спостереження за виконанням охоронного і стримуючого ордерів; б) у разі подання особою встановленого законом документа, що посвідчує право власності, без винесення судового рішення, забезпечує припинення посягання на річ або іншого перешкоджання використанню нерухомої речі, що знаходиться у власності цієї особи; в) усуває від керування транспортним засобом особу, яка не має посвідчення водія або у якої

---

⁵⁶² Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁶³ Там само.

водійське посвідчення було вилучено, або за наявності достатніх підстав вважати, що зазначена особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного або психотропного сп'яніння; г) за наявності достатніх підстав вважати, що особа вживала наркотичну речовину; д) приймає і реєструє інформацію, що надійшла про злочини та інші правопорушення, безвісно відсутніх осіб, негайно реагує на них, веде облік правопорушень і осіб, які їх вчинили; е) в порядку, встановленому законом, здійснює прикордонно-поліцейські і оперативно-розшукові заходи, а також технік-криміналістичне дослідження матеріалів оперативно-розшукової діяльності та у справах про адміністративні правопорушення; ж) сприяє відповідним відомствам у пошуках втраченої і викраденої зброї, боєприпасів і техніки, військового майна, а також розшуку осіб, які ухиляються від несення обов'язкової військової служби; з) в межах своєї компетенції здійснює заходи, передбачені кримінально-процесуальним законодавством Грузії; і) у випадках, передбачених законодавчими актами Грузії, забезпечує припинення зборів і маніфестації і розгін їх учасників; к) вимагає від осіб дотримання вимог закону і припинення вчинення правопорушення, а в разі невиконання вимоги вживає заходів, передбачених законом⁵⁶⁴;

3) поліція під час надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану: а) в межах своєї компетенції бере участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, пошукових і рятувальних роботах; забезпечує безпеку осіб, дотримання правопорядку, а також захищає майно від зазіхання, надає невідкладну допомогу постраждалим особам та особам, які перебувають у безпорадному стані; в межах своєї компетенції бере участь у дотриманні режиму, встановленого під час надзвичайного або воєнного стану, а під час епідемії і епізоотії бере участь у здійсненні карантинних заходів; б) під час надзвичайного або воєнного стану в межах своєї компетенції забезпечує безпеку і готовність державних мобілізаційно-призовних пунктів і оперативно-управлінських штабів, а також повну мобілізаційну готовність особового складу; в) приймає, обробляє і направляє правомочним суб'єктам для подальшого реагування, повідомлення про надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, про надання швидкої медичної допомоги, про припинення, обмеження подачі природного газу або відхилення тиску від допустимих норм (коливання), а також

---

⁵⁶⁴ Там само.

про припинення постачання питної води та необхідності надання невідкладної допомоги⁵⁶⁵;

4) поліція, виходячи з функцій охорони Державного кордону Грузії, забезпечує: а) превенції, виявлення і припинення протизаконних дій, а також здійснення інших заходів, передбачених законодавством Грузії на Державному кордоні Грузії, в прикордонній смузі, прикордонній зоні, морському просторі Грузії і на судах, підлеглих юрисдикції Грузії; б) проводить інспектування осіб на Державному кордоні Грузії, управління процесами, пов'язаними з нелегальною міграцією, превенції, припинення нелегальної міграції, виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії про міграцію та правове становище осіб, які перетинають державний кордон; в) здійснює «право переслідування по гарячих слідах», проводиться відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 1982 року⁵⁶⁶.

5) поліція в межах своєї компетенції, на підставі міжнародних договорів Грузії спільно з відповідними відомствами вживає заходів щодо забезпечення особистої і майнової безпеки представників зарубіжних країн і міжнародних організацій на території Грузії⁵⁶⁷.

Враховуючи вищеперелічені повноваження поліції, варто виділити заходи превентивного характеру, що можуть бути засновані працівниками поліції під час виконання покладених на них обов'язків.

У західній поліцейській утвердилася думка щодо доцільності розгляду поліції як «суспільної служби, що діє в рамках своєї юрисдикції для підтримання публічного порядку та безпеки»⁵⁶⁸. Фахівці в галузі поліцейського права наголошують, що основні цілі поліції в демократичній державі полягають у такому: підтримання спокою і порядку в суспільстві; охорона та дотримання особистих

---

⁵⁶⁵ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁶⁶ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018); Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву от 1992 года. Конвенции и соглашения. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/lawsea.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁶⁷ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁶⁸ Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом [сост. Карти К]. Вена : Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, 2008. С. 5.

основоположних прав і свобод, передбачених у європейських конвенціях про права людини; протидія та боротьба зі злочинністю; викриття злочинів; реалізація сервісної функції щодо суспільства, що передбачає охорону прав людини в такий спосіб, аби забезпечити місцевій територіальній громаді відчуття особистої безпеки та спокою⁵⁶⁹.

Якщо звернутися до значення слова «превенція» (від лат. prevention), то воно означає «попереджаю» – попередження, запобігання кримінальним правопорушенням. У праві превентивними заходами називають профілактичні й інші заходи, спрямовані на запобігання кримінальним правопорушенням та іншим правопорушенням⁵⁷⁰. У правовій науці виділяють такі види превенції, як загальна превенція – це попередження скоєння правопорушень іншими особами; превенція приватна означає профілактику (попередження) учинення нових кримінальних правопорушень особами, які вже скоїли будь-які правопорушення⁵⁷¹.

Таким чином, превентивна діяльність – спеціальний вид діяльності уповноважених на це спеціальних органів поліції, спрямований на здійснення системи певних заходів із виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, та вплив на осіб, схильних до протиправної поведінки. По-іншому, превентивна (профілактична) діяльність – це своєрідний, найбільш гуманний спосіб протидії злочинності, засіб підтримання належного рівня правопорядку в суспільстві, забезпечення прав і законних інтересів громадян⁵⁷².

Поліція Грузії уповноважена застосовувати такі превентивні поліцейські заходи: а) опитування особи; б) ідентифікація особи; в) запрошення особи; г) поверхнева перевірка і огляд; д) спеціальна перевірка і огляд; е) спеціальний поліцейський контроль; ж) вимога залишити місце і заборона на вхід на конкретну територію; з) обмеження пересування особи або транспортного засобу або фактичного володіння річчю; і) застосування автоматичної фототехніки

---

⁵⁶⁹ Yach D. N. Revisiting Democratic Policing in Action. *The Police Journal*. 1999. No. 10. S. 295.

⁵⁷⁰ Превенція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Превенция#cite> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁷¹ Там само.

⁵⁷² Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. С. 71.

(радар) і відеотехніки; к) створення і використання технічних засобів; л) здійснення оперативно-розшукових заходів⁵⁷³.

Законодавством Грузії передбачено, що у разі неможливості ідентифікації працівника поліції за його зовнішніми ознаками як поліцейського, останній зобов'язаний пред'явити особі документ, що засвідчує його повноваження, якщо зазначене не перешкодить виконанню ним поліцейських функцій⁵⁷⁴.

При визначенні організаційних засад діяльності грузинської поліції на регіональному та місцевих рівнях варто зазначити, що при реформуванні правоохоронної системи у Грузії для регіональних і районних територіальних відділів поліції було розширено сферу їхніх повноважень, зокрема, у питаннях, що стосуються кадрової політики та матеріально-технічного забезпечення⁵⁷⁵.

Організаційна структура грузинської поліції на регіональному та місцевому рівнях передбачає пряме підпорядкування територіальних відділів поліції безпосередньо МВС Грузії або одному зі структурних підрозділів МВС. Варто зазначити, що, на відміну від Патрульної поліції, що має свій департамент у структурі МВС Грузії, департаменти поліції на територіальному рівні підконтрольні безпосередньо Міністру внутрішніх справ Грузії.

Зокрема, департамент поліції Автономної Республіки Абхазія є територіальним органом МВС Грузії та його територіальною одиницею, яка підзвітна Міністру внутрішніх справ Грузії. Правовою основою діяльності територіального утворення є Конституція Грузії, міжнародні угоди й угоди Грузії, закони Грузії і підзаконні акти, видані Міністерством внутрішніх справ відповідно до законодавства Грузії. Діяльність територіального органу заснована на принципах законності, поваги честі і гідності особистості, соціальної справедливості, гуманізму і гласності.

Завдання для територіальних підрозділів поліції є єдиними, а саме: 1) захист державних інтересів, прав і свобод людини і юридичних осіб від незаконних посягань; 2) виявлення, попередження та припинення правопорушень; 3) захист громадського порядку та громадської безпеки; 4) проведення попереднього слідства

---

⁵⁷³ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁷⁴ Там само.

⁵⁷⁵ Семенов А. О. Реформа полиции в Грузии: возможно ли применение положительного опыта в России. С. 420 URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=30954 (дата звернення: 17.12.2018).

і кримінального переслідування; 5) затримання і тримання під вартою підозрюваних, обвинувачених, інших правопорушників, а також вжиття відповідних заходів з пошуку зниклих безвісти осіб; 6) боротьба зі злочинами, збір даних про злочинців і правопорушників і надання інформації керівникам відповідних підрозділів; 7) інші завдання, передбачені законодавством⁵⁷⁶.

Діяльність же департаменту патрульної поліції в Грузії має дещо іншу організаційну структуру. На регіональному рівні функціонує Департамент патрульної поліції, що входить до структури МВС Грузії та є підзвітним і підконтрольним Міністру внутрішніх справ Грузії. Загальними завданнями Департаменту патрульної поліції є: 1) забезпечення громадської безпеки і правозастосування, протидія правопорушенням або іншим можливим загрозам, вжиття заходів щодо їх запобігання і припинення; 2) захист фізичних і юридичних осіб від незаконних правопорушень; 3) захист безпеки дорожнього руху, нагляд за дотриманням правил дорожнього руху, проведення відповідних заходів щодо запобігання дорожньо-транспортних пригод; 4) захист державного кордону та прикордонного режиму в пунктах перетину кордону відповідно до законодавства; 5) боротьба з нелегальною міграцією, профілактика, виявлення фактів нелегальної міграції⁵⁷⁷.

Щодо завдань територіальних підрозділів патрульної поліції, то ними є: 1) виявляти, попереджувати злочини та інші незаконні дії, застосовувати заходи примусу в порядку, встановленому законодавством Грузії, а також проводити слідчі дії; 2) здійснювати заходи щодо профілактики правопорушень, а також оперативно-розшукові заходи; 3) використовувати системи відеоспостереження з метою виявлення порушень дорожнього руху; 4) забезпечення доставлення іноземців в ізолятор тимчасового тримання; 5) регулювання дорожнього руху транспорту, організування обмежень або припинення руху транспортних засобів на дорогах;

---

⁵⁷⁶ Управление полиции Автономной Республики Абхазия. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/afkhazetis-avtonomiuri-respublikis-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁷⁷ Отдел патрульной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sapatrulo-politsiis-departamenti?sub=463> (дата звернення: 17.12.2018).

б) притягувати до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень⁵⁷⁸.

Один із основних органів грузинської поліції є Департамент центрального управління кримінальної поліції. Правову й організаційну основу його діяльності складає Наказ Міністра внутрішніх справ Грузії від 11 лютого 2015 року № 103 «Про затвердження Положення про Департамент центрального управління кримінальної поліції»⁵⁷⁹.

Відповідно до вказаного вище Положення Департамент центральної кримінальної поліції Міністерства внутрішніх справ Грузії є структурним підрозділом МВС, підзвітний Міністру внутрішніх справ Грузії.

Завдання Департаменту центрального управління кримінальної поліції, визначені у ст. 3 вищезазначеного Положення, а саме: 1) у порядку, встановленому законом, забезпечувати захист фізичних і юридичних осіб, державних органів від незаконного порушення; 2) захист громадського порядку та безпеки; 3) виявляти, усувати злочинність або інші протиправні дії, встановлювати особу злочинця та здійснювати кримінальне провадження; 4) здійснення обшуку та визначення майна, втраченого внаслідок злочину та іншого незаконного порушення; 5) боротьба з неповнолітніми, протидія злочинам, що вчинені проти неповнолітніх; 6) виконувати завдання, що стоять перед оперативними й іншими підрозділами, визначеними територіальними органами міністерства та індивідуальним адміністративним правом міністра; 7) в межах компетенції оперативних та інших підрозділів, що визначаються територіальними органами міністерства та індивідуальним адміністративним актом міністра здійснювати контроль за виконанням завдань, координацію та аналіз їх діяльності; 8) підготовка відповідних рекомендацій для керівництва міністерства; 8) здійснювати оперативно-пошукові, спеціальні завдання, що стоять перед Департаментом; 9) здійснювати аналіз та оцінку зафіксованих у територіальних органах та інших оперативних підрозділах міністерства злочинів та інших правопорушень; 10) вести статистику злочинності та

---

⁵⁷⁸ Отдел патрульной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sapatrulo-politsiis-departamenti?sub=463> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁷⁹ საქართველოს შიზგან საქმეთა მინისტრის (1)Указ министра внутренних дел от 11.02.2015 № 103 «Об утверждении Положения о Главном управлении уголовной полиции Министерства внутренних дел Грузии». Правила. Департамент центрального управления уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/kriminaluri.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

розкритих злочинів; 11) співпраця на основі міжнародних договорів у Грузії та зарубіжних країнах з правоохоронними органами, здійснення планування їх спільної діяльності; 12) боротьба з торгівлею людьми та нелегальною міграцією; 13) боротьба з наркоманією та міжнародним зловживанням наркотиками; 14) боротьба з організованою злочинністю; 15) вибір конкретних заходів захисту для учасників кримінального провадження; 16) виконання інших завдань, передбачених законодавством⁵⁸⁰.

Структурними підрозділами Департаменту центрального управління кримінальної поліції є:

- Головний відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків;
- Головний відділ боротьби з організованою злочинністю;
- Відділ контролю, аналізу та організаційного забезпечення оперативної діяльності;
- Центр боротьби з міжнародною злочинністю (Головний відділ);
- Відділ спеціальних завдань;
- Регіональні відділення⁵⁸¹.

Необхідно зауважити, що в МВС Грузії ліквідований взагалі інститут слідчих. Відсутні також посади оперативно уповноважених карного розшуку. Зазначені зміни пов'язані зі змінами в кримінальному процесуальному законодавстві Грузії. Розслідування правопорушень проводять в органах поліції дві групи працівників: детективи та «дільничні слідчі». Таким чином, сталося злиття оперативно-розшукової та процесуальної діяльності, що свідчить про сприйняття в ході реформ американського досвіду здійснення досудового розслідування. В Грузії, як і в державах, де системно застосовується досвід діяльності поліцейських органів США, поняття «детектив» означає назву посадової особи правоохоронних органів, яка на професійному рівні виконує функції по розкриттю та розслідуванню злочинів. Детектив, по роду своєї діяльності, здійснює функції слідчого (процесуальні) і оперативні (оперативно-розшукові)⁵⁸².

Компетенція Головного відділу боротьби з незаконним обігом наркотиків:

---

⁵⁸⁰ Там само.

⁵⁸¹ Там само.

⁵⁸² Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 142.

1) виявляє, запобігає та припиняє незаконний обігу наркотичних засобів;

2) бере участь у програмах, що передбачені міжнародними угодами Грузії, проти незаконного обігу наркотичних засобів із зарубіжними країнами;

3) забезпечує зберігання наркотиків, що були отримані від незаконного обігу, та забезпечення їх своєчасного подання до відповідної комісії;

4) здійснює профілактичні заходи щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків серед неповнолітніх, здійснює їх профілактику⁵⁸³.

До методів оперативно-розшукової роботи, що здійснюється Головним управлінням по розкриттю та розслідуванню загальнокримінальних злочинів Департаменту центральної кримінальної поліції, відносяться оперативний опит особи, наведення довідок, візуальний контроль, контрольна закупка, контрольна поставка, ідентифікація (ототожнення) особи, оперативне дослідження документів, ідентифікація даних електронних комунікацій, залучення до співпраці таємного співробітника (конфідента), створення конспіративної організації тощо⁵⁸⁴.

Компетенція Відділу контролю, аналізу та організаційного забезпечення оперативної діяльності:

1) в межах своєї компетенції здійснює контроль оперативної діяльності, що здійснюється іншими підрозділами;

2) здійснює реєстрацію та реалізацію оперативної інформації;

3) здійснює нагляд за реалізацією правових актів Міністерства і Департаменту;

4) контролює персонал оперативних підрозділів, здійснює підтвердження конфіденційно-оперативної діяльності з вимогами нормативних актів;

5) здійснює оцінку даних про оперативно-розшукову діяльність, що проводиться відділом; оцінює стан виявлення, запобігання та

---

⁵⁸³ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის (1Указ министра внутренних дел от 11.02.2015 № 103 «Об утверждении Положения о Главном управлении уголовной полиции Министерства внутренних дел Грузии»). Правила. Департамент центрального управления уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/kriminaluri.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁸⁴ Об оперативно-розыскной деятельности. Законодательный вестник Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/18472?publication=46> (дата звернення: 17.12.2018).

придушення таких злочинів; готує відповідний матеріал про тенденції зареєстрованої злочинності;

6) забезпечує методологічною та практичною допомогою інші підрозділи для поліпшення оперативно-пошукової діяльності;

7) вивчає поточні реформи в правоохоронних органах зарубіжних країн, а саме: методи і практику боротьби зі злочинністю, на основі цього подає відповідні рекомендації до департаменту та міністерства;

8) подає пропозиції щодо пріоритетних напрямків діяльності оперативних підрозділів керівництву департаменту;

9) гарантує соціальне забезпечення осіб, які здійснюються оперативно-розшукову діяльність;

10) здійснює аналітичну діяльність, визначену завданнями та компетенціями департаменту;

11) виконує оперативно-пошукові заходи в межах компетенції, а якщо це необхідно – здійснює розслідування кримінальних справ спеціальних заходів;

12) регулює кадрові й організаційні питання, необхідні для організації роботи департаменту;

13) надає міністерству звіт про цільове використання коштів, що виділяються йому відповідно до законодавства;

14) забезпечує бюджет відділу на кожен наступний рік;

15) розробляє щорічний план державних закупівель;

16) готує та подає до Статистичного агентства з питань конкуренції та державних закупівель щоквартальні та річні рахунки;

17) відповідно до держзамовлення та затвердженого плану здійснює державні закупівлі товарів, замовлення послуг і робіт;

18) здійснює моніторинг закупівельних контрактів, доставку товарів, послуг і робіт;

19) здійснює бухгалтерський облік, фінансову звітність;

20) здійснює видачу винагороди працівників відділу;

21) здійснює первинний облік складання документів;

22) забезпечує обробку та бухгалтерський облік обігу основних активів, матеріальних резервів (у тому числі паливо, мобільні телефонні картки, недорогі активи, витратні матеріали тощо);

23) здійснює інвентаризацію розрахунків;

24) вивчає і розробляє відповідні пропозиції щодо поліпшення умов роботи відділу⁵⁸⁵.

---

⁵⁸⁵ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის (1Указ министра внутренних дел от 11.02.2015 № 103 «Об утверждении Положения о Главном управлении уголовной полиции Министерства внутренних дел

Компетенція Центру боротьби з міжнародною злочинністю (Головний відділ):

1) гарантує, що іноземні громадяни і міжнародні організації знаходяться під захистом поліцейських та офіцерів зв'язку;

2) координує роботу силових структур поліції із закордонними країнами;

3) здійснює координацію щодо створення, розвитку та охорони відносин між правоохоронними й охоронними відомствами зарубіжних країн та вітчизняними поліцейськими структурами;

4) бере участь з правоохоронними органами та службами безпеки іноземних держав у розробці планів (програм) співробітництва з міжнародними організаціями та вживає заходів щодо їх упровадження;

5) бере участь у плануванні робочих візитів працівників до міністерств закордонних країн і міжнародних організацій;

6) сприяє співпраці з дипломатичними представниками правоохоронних органів зарубіжних країн в Грузії, забезпечує їх співпрацю та здійснює координацію їхньої спільної діяльності;

7) забезпечує співробітництво з питань міжнародного співробітництва у правоохоронних органах із-за кордону відділі;

8) здійснює регіональну діяльність у сфері міжнародного права, а саме: встановлення та розвиток відносин з організаціями, регулярний обмін інформацією, участь у спільних заходах, презентація міністерства на засіданнях робочих груп;

9) виконує інші завдання та компетенції, визначені міністром⁵⁸⁶.

Компетенція Відділу спеціальних завдань:

1) здійснює спеціальні заходи для захисту учасників кримінального провадження;

2) виконує спеціальні завдання, покладені керівництвом міністерства;

Кількість персоналу та штатний розклад Відділу спеціальних завдань визначаються наказом міністра відповідно до вимог законодавства про державну таємницю. Працівники Відділу спеціальних завдань призначаються тільки на посаду відповідно до вимог законодавства про державну таємницю;

3) здійснює управління спеціальними операціями, які очолює начальник відділу;

Грузини»). Правила. Департамент центрального управління уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/kriminaluri.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁸⁶ Там само.

4) спільно з начальником відділу Відділ спеціальних завдань проводить заходи та операції відповідно до затвердженого плану бойової підготовки;

5) здійснює курси підготовки та перепідготовки працівників до відповідного Центру Міністерства⁵⁸⁷.

Регіональні підрозділи створюються за територіальним принципом і забезпечують відділ виконувати завдання та обов'язки, визначені Статутом. Компетенцією Генерального департаменту є реєстрація та обробка кореспонденції у відділі, відправка його в пункт призначення, секретний запис справи⁵⁸⁸.

Таким чином, варто зазначити, що після реформи правоохоронної системи у 2004 році структура МВС Грузії дещо змінила свою організаційну побудову, та відповідно до цього було значно розширено повноваження територіальних органів поліції, зокрема, керівникам відділу поліції на місцях дозволили самостійно приймати рішення щодо набору осіб на службу в поліцію, самостійно визначати штат і чисельність співробітників відповідного відділу поліції, затверджувати та подавати до МВС щорічні бюджети, надавати звітність про їх фінансову діяльність, самостійно затверджувати план матеріально-технічного забезпечення, та відповідно до затвердженого щорічного бюджету відділу здійснювати державні закупівлі тощо.

Отже, територіальні органи поліції входять до системи МВС Грузії і є підзвітними та підконтрольними безпосередньо Міністру внутрішніх справ Грузії. Територія відповідного відділу поліції визначається та затверджується Міністром внутрішніх справ Грузії відповідно до встановленого адміністративно-територіального поділу держави. Усі відділи, окрім Відділу спеціальних завдань, мають однакову компетенцію та повноваження, серед яких: захист державних інтересів, охорона прав і свобод громадян; захист громадського порядку; виявлення, протидія та запобігання злочинам та іншим правопорушенням; здійснення досудового розслідування та кримінального переслідування; розшук і затримання підозрюваних, обвинувачених, раніше судимих злочинців, осіб зниклих безвісти; боротьба зі злочинністю, збір оперативної інформації про злочинців і правопорушників; боротьба з незаконними потоками міграції, виявлення іноземців, які незаконно перебувають на території Грузії. Також зазначимо, що діяльність грузинських поліцейських базується на

---

⁵⁸⁷ Там само.

⁵⁸⁸ Там само.

таких принципах, як: гласність, законність, повага до честі та гідності людини, гуманізм та соціальна справедливість.

Тобто територіальні відділи поліції є відносно відокремленими та самостійними структурними підрозділами структури МВС Грузії, що є підзвітними та підконтрольними Міністру внутрішніх справ Грузії.

Оскільки метою цього дослідження є можливість запозичення успішного зарубіжного досвіду реформування та функціонування поліції зарубіжних держав, на нашу думку, важливим є визначення місця латвійської, литовської та естонської поліції у загальній системі правоохоронних органів. Варто зазначити, що особливу роль відіграють регіональні та місцеві відділи поліції, а тому в цьому контексті важливим є визначення особливостей функціонування інституту поліції у країнах Балтії та визначення структурних підрозділів поліції на регіональному та місцевому рівнях.

Зазначимо, що після реформування правоохоронної системи у країнах Балтії (Латвії, Литві та Естонії), так само як у Грузії, дещо змінилася організаційна побудова поліцейських відомств на регіональному та місцевому рівнях. Так, у Латвії до структури Міністерства внутрішніх справ входить інститут Державної поліції МВС Латвійської Республіки, що є структурним підрозділом центрального органу виконавчої влади (МВС Латвії), реалізує державну політику МВС, його завдання та функції. Але, крім загальних завдань МВС, Державна поліція Латвії має власні завдання, функції, принципи діяльності та компетенцію.

У самому відомстві Державної поліції Латвійської Республіки зазначають, що Державна поліція – це збройна воєнізована державна або муніципальна установа, в обов'язки якої входить: захист життя, здоров'я, прав і свобод окремих осіб, майна, суспільства і державних інтересів від злочинних та інших незаконних погроз⁵⁸⁹.

Також Законом Латвійської Республіки «Про поліцію» визначено, що поліцейський – це особа, яка обіймає посаду в державній поліції і якій призначено спеціальне звання⁵⁹⁰.

Співробітником муніципальної поліції є особа, яка займає посаду у відділенні поліції, що спільно засноване місцевим урядом, і виконує обов'язки, передбачених Законом «Про поліцію» на адміністративній

---

⁵⁸⁹ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁵⁹⁰ Там само.

території відповідного місцевого органу влади або на адміністративній території іншого муніципалітету, що делегував завдання, зазначені в цьому Законі, або на територіях місцевих органів влади, що створили спільну муніципальну поліцію. Трудові відносини муніципального поліцейського регулюються Законом «Про працю» від 6 липня 2001 року⁵⁹¹.

Співробітник портової поліції – це особа, яка займає поліцейський пост, заснований адміністрацією порту, і виконує обов'язки, передбачені цим Законом, на території відповідного порту. Трудові відносини співробітника портової поліції регулюються Законом «Про працю», якщо інше не передбачено цим Законом⁵⁹².

Правову основу діяльності Державної поліції Латвії становлять: Конституція Латвійської Республіки від 15 лютого 1922 року⁵⁹³, Закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 4 червня 1991 року⁵⁹⁴, міжнародні договори, інші закони та нормативні акти Латвійської Республіки, а також рішення органів місцевого самоврядування, якщо вони не суперечать законам Латвійської Республіки.

Зазначимо, що відповідно до ст. 2 Закону Латвії «Про поліцію» на поліцію в Латвійській Республіці покладено такі завдання:

- забезпечення індивідуальної та громадської безпеки;
- запобігання кримінальним злочинам та іншим правопорушенням;
- розкриття злочинів, розшук осіб, які вчинили кримінальні злочини;
- надання допомоги установам та приватним особам щодо захисту своїх прав.

---

⁵⁹¹ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018); Закон Латвії «О труде». URL: http://www.zakon.lv/otrude_ru.htm (дата звернення: 17.12.2018).

⁵⁹² Там само.

⁵⁹³ Конституция Латвийской Республики. Latvijas Republika Valsts prezidents. URL: <https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstituciya-latvii> (дата звернення: 02.12.2018).

⁵⁹⁴ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

Забороняється залучати поліцію виконувати інші завдання, ніж ті, що передбачені в латвійському законодавстві⁵⁹⁵. Слід наголосити, що діяльність поліції в Латвійській Республіці здійснюється відповідно до принципів законності, гуманізму, прав людини, соціальної справедливості та прозорості. Крім цього, поліція захищає права і законні інтереси громадян незалежно від їх національності, соціального, фінансового й іншого стану, расової та національної належності, статі і віку, освіти та мови, ставлення до релігії, політичних або інших переконань. Що стосується структури поліції в Латвійській Республіці, то вона складається з Державної поліції, поліції безпеки, муніципальної поліції та поліції порту⁵⁹⁶.

Відповідно до статті 45 Закону «Про поліцію» Державна поліція і поліція безпеки в межах своєї компетенції виконують свої обов'язки на території Латвійської Республіки, муніципальна поліція – на відповідній адміністративній території, а портова поліція – на території портів. Державна поліція і поліція безпеки підпорядковані Міністру внутрішніх справ Латвійської Республіки⁵⁹⁷.

Державна поліція складається з центрального апарату та підпорядкованих підрозділів. Державна поліція має свій власний прапор. Відділи Державної поліції можуть мати свої власні прапори⁵⁹⁸.

Що стосується діяльності муніципальної поліції, то це питання також регулює Закон Латвійської Республіки «Про поліцію», де зазначено, що муніципалітет може створювати муніципальну поліцію або органи державного управління. Муніципальна поліція входить до складу муніципалітету.

Муніципальна поліція виконує такі завдання:

- запобігання правопорушенням;

---

⁵⁹⁵ Там само.

⁵⁹⁶ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018); Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форум права*. 2014. № 4. С. 350. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf.

⁵⁹⁷ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁵⁹⁸ Там само.

– контроль за виконанням місцевих нормативних актів, якими передбачено адміністративну відповідальність за правопорушення, а також накладення штрафів за порушення цих правил та їх відновлення;

– запобігання загрозі життю, свободі або здоров'ю людині.

Кількість співробітників муніципальної поліції визначається муніципалітетом. Муніципальна поліція може складатися з голови, його заступників, старших інспекторів та інспекторів. Муніципальні поліцейські виконують свої обов'язки в уніформі, яка затверджена Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки⁵⁹⁹.

Муніципальним поліцейським може бути людина, яка:

- 1) є громадянином Латвії;
- 2) не була засуджена за злочини;
- 3) не притягувалась до кримінальної відповідальності за умисні кримінальні злочини;

- 4) отримала принаймні середню освіту⁶⁰⁰.

На посаду начальника муніципальної поліції і його заступника можуть призначені на роботу особи, які відповідають вищезазначеним вимогам та які має вищу освіту. Начальник муніципальної поліції і його заступник приймаються на роботу після отримання письмової згоди Міністра внутрішніх справ Латвійської Республіки. Трудові відносини з муніципальним поліцейським регулюються законодавством про працю. Муніципальні поліцейські в межах своєї компетенції мають право застосувати фізичну силу, спеціальні бойові прийоми боротьби та спеціальні засоби. Також муніципальні поліцейські мають право в порядку та в умовах, передбачених законом, використовувати вогнепальну зброю. Спеціальні фонди, які мають право використовувати муніципальну поліцію, а також спеціальні агенти встановлюються Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки. Фінансування муніципальної поліції і його матеріально-технічне постачання здійснюється місцевим самоврядуванням.

Відповідно до ст. 19 поліцейського закону Латвійської Республіки в порту може створюватись портова поліція. Портова поліція входить до складу адміністрації порту. Портова поліція виконує такі завдання: 1) запобігання правопорушенням у районі порту;

---

⁵⁹⁹ Проневич О. С. Інституційно-правові засади діяльності «поліцейських» міністерств Німеччини та Польщі. *Право і безпека*. 2012. № 1. С. 63.

⁶⁰⁰ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

- 2) охорона та пропускний режим у порту; 3) затримання осіб за адміністративні порушення на території порту, що охороняється; 4) видання портових правил і контроль за їх виконанням.

Якщо портова поліція має інформацію щодо злочину, який готується або вже вчинений, розгляд якого не входить до компетенції портової поліції, вона повинна вжити необхідних заходів для запобігання злочину, затримання злочинця, охорони території і негайно повідомити про це компетентний національний регулюючий орган, її посадову особу та передати правопорушника та документи на нього. У цих випадках співробітники державного управління зобов'язані дотримуватися інструкції портової поліції.

Отже, підсумовуючи викладене, зазначимо, що нова правоохоронна система Латвійської Республіки побудована на основі досвіду провідних західних країн, особливо в плані адаптації під національні умови організаційних принципів, а також методики службової діяльності та виконання правоохоронних функцій. Успіх реформ у Латвії надихнув багато країн пострадянського простору, які визнали необхідність модернізації своїх правоохоронних систем. Досвід діяльності поліції Латвії оцінюється західними й українськими експертами як найбільш провідний серед країн пострадянського простору і заслуговує на увагу з метою вдосконалення діяльності та подальшого розвитку системи Національної поліції України. Своєю чергою, досвід організаційно-правових аспектів діяльності поліції Латвійської Республіки, з однієї сторони, є одним із найбільш удалих, а з іншої – «найзастосовніших» на теренах України. Наприкінці зазначимо, що запровадження досвіду діяльності поліції Латвійської Республіки в Україні є процесом вирішення низки соціальних та економічних, правових питань і, відповідно, їх належним науковим обґрунтуванням, що змушує продовжувати наукові пошуки у цьому напрямі⁶⁰¹.

Організаційні засади діяльності поліції Литовської Республіки на регіональному та місцевому рівнях висвітлені у Законі Литовської

---

⁶⁰¹ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018); Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форум права*. 2014. № 4. С. 351–352. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf.

Республіки «Про поліцію» від 11 грудня 1990 року № I-851⁶⁰². Відповідно до вказаного закону єдину систему поліції Литовської Республіки утворюють служби та структурні підрозділи республіканської поліції і поліції самоврядувань, керівництво якими здійснює Департамент поліції Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки. Департаментом поліції керує генеральний комісар, який є заступником Міністра внутрішніх справ. Він призначається на посаду і звільняється з посади Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки з попереднього схвалення Верховної Ради.

Міський (районний) комісаріат поліції є підрозділом управління самоврядування верхнього рівня, в складі якого діють служби республіканської поліції і поліції самоврядувань. Комісар поліції міста (району) призначається на посаду за спільним поданням генерального комісара Департаменту поліції і управління самоврядування верхнього рівня та затверджується Радою самоврядування, призначається Міністром внутрішніх справ⁶⁰³.

Республіканська поліція (поліція на регіональному рівні) складається з кримінальної поліції, транспортної поліції, дорожньої поліції і поліції охорони громадського порядку. Керівники республіканської поліції призначаються Міністром внутрішніх справ Литовської Республіки. Для здійснення деяких своїх функцій і завдань у карній, транспортній, дорожній поліції або поліції охорони громадського порядку утворюються служби або інші структурні підрозділи поліції. За наказом Міністра внутрішніх справ при місцевих комісаріатах поліції можуть діяти й інші служби внутрішніх справ⁶⁰⁴.

Законодавством визначено завдання кожного структурного підрозділу Республіканської поліції. Отже, кримінальна поліція виконує такі завдання: 1) у межах своєї компетенції в рамках здійснення оперативної і процесуальної діяльності припиняє злочини, веде їх облік; 2) розкриває і розслідує скоєні злочини, виявляє осіб, які їх вчинили; 3) провадить дізнання у справах, віднесених до його компетенції; 4) виконує доручення прокурорів, суддів, пов'язані з розслідуванням злочинів і розшуком злочинців⁶⁰⁵.

---

⁶⁰² Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁶⁰³ Там само.

⁶⁰⁴ Там само.

⁶⁰⁵ Там само.

Завдання поліції охорони громадського порядку: 1) забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення республіканських заходів; 2) надання необхідної допомоги прокуратурі та слідчим органам при розслідуванні злочинів, а судам – при розгляді справ, виконанні вироків і рішень суду; 3) забезпечення громадського порядку і громадського спокою у встановлених законодавством випадках, а також при виконанні державними посадовими особами (органів контролю, державних інспекцій та інших державних органів і установ) обов'язків, покладених на них відповідно до закону; 4) здійснювати за дорученням Уряду охорону державних установ та інших важливих об'єктів.

У поліції охорони громадського порядку за рішенням Уряду Литовської Республіки можуть створюватися підрозділи поліції особливого призначення, що безпосередньо підлегли генеральному комісару Департаменту поліції⁶⁰⁶.

Транспортна поліція здійснює функції кримінальної поліції і поліції охорони громадського порядку на залізничних, повітряних і водних транспортних лініях і на територіях, підпорядкованих цим відомствам.

Дорожня поліція здійснює нагляд за безпекою руху автомобілів і інших транспортних засобів; розслідує факти та випадки порушення правил дорожнього руху і автопригоди; провадить дізнання у справах про дорожньо-транспортні пригоди; накладає адміністративні стягнення або інші заходи впливу за порушення правил дорожнього руху⁶⁰⁷.

Щодо організаційних засад діяльності поліції самоврядувань, то остання складається з підрозділів, які здійснюють функції із запобігання порушенням громадського порядку; проводять дізнання в установленому законом порядку; які забезпечують охорону громадського порядку та громадської безпеки, а також основоположних прав і законних інтересів громадян. Ці функції здійснюють поліцейські відділки поліції самоврядувань, утворені за територіальним принципом. Керівництво поліцією самоврядувань здійснює Департамент поліції Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки. Керівництво поліцейськими відділками, що перебувають на території міста (району),

---

⁶⁰⁶ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁶⁰⁷ Там само.

здійснюється комісаром поліції самоврядувань, що є одночасно і заступником комісара поліції міста (району).

Комісар поліції самоврядування за поданням комісара поліції призначається управлінням самоврядування верхнього рівня і затверджується Радою. Комісар поліцейського відділку поліції самоврядувань за поданням комісара поліції самоврядування призначається комісаром поліції міста (району) та затверджується Радою самоврядування нижнього рівня або Радою, на території якого функціонує відділок. У разі незатвердження будь-якою з цих Рад комісар відділку затверджується Радою самоврядування верхнього рівня. Комісар відділку наділяється повноваженнями керівника органу дізнання і посадової особи, компетентної розглядати справи про адміністративні правопорушення. Інші посадові особи поліції самоврядувань за поданням комісара поліції самоврядувань призначаються комісаром поліції міста (району).

Міністерство внутрішніх справ спільно з органами самоврядування організовує підбір і навчання працівників поліції самоврядувань, забезпечує їх форменим одягом єдиного зразка з відзнаками працівника поліції місцевого самоврядування, поліцейським обладнанням та озброєнням⁶⁰⁸.

Завдання поліції самоврядувань на своїй території: 1) здійснює попередження правопорушень; 2) охорону громадського порядку і громадської безпеки або забезпечує захист прав і законних інтересів громадян; 3) у межах своєї компетенції забезпечує охорону навколишнього середовища; 4) в установленому законом порядку провадить дізнання у справах, віднесених до їх компетенції; 5) виконує доручення судів, що знаходяться на території відповідного самоврядування; 6) надає допомогу дорожньої поліції в забезпеченні безпеки руху на своїй території⁶⁰⁹.

Отже, підсумовуючи викладене, наголосимо, що нова правоохоронна система Литовської Республіки побудована на основі досвіду провідних західних країн, особливо в плані перейняття й адаптації під національні умови організаційних принципів, а також методики службової діяльності та виконання правоохоронних функцій. Досвід діяльності поліції Литовської Республіки оцінюється західними й українськими експертами як найбільш провідний серед країн

---

⁶⁰⁸ Там само.

⁶⁰⁹ Там само.

пострадянського простору і заслуговує на увагу з метою вдосконалення діяльності та подальшого розвитку Національної поліції України⁶¹⁰.

Після розпаду СРСР Естонська Республіка, проголосивши себе незалежною державою, розпочала власний шлях становлення та розвитку: активізувалися процеси державного будівництва, розвитку економіки та побудови однієї з важливих складових сучасної держави – нової правоохоронної системи. В Естонській Республіці у 1991 році було створено Департамент поліції та прикордонної охорони.

Попередньо зазначимо, що поліція Естонії була утворена 12 листопада 1918 року та існувала до літа 1940 року. Основою для утворення естонської поліції слугувала поліція Російської імперії. Освіта для працівників поліції відбувалася під час війни за незалежність Естонії. Після приєднання Естонії до СРСР функції правоохоронних органів перейшли до радянської міліції. А вже у березні 1991 року поліція була остаточно відновлена Указом Президента Республіки і передана в підпорядкування МВС. Це сталося за півроку до повного визнання незалежності Естонії. Закон «Про поліцію» Естонської Республіки був прийнятий ще 20 вересня 1990 року, а в наступний період відбулося розформування місцевих відділень радянської міліції. З 2010 року поліція виконує і функції прикордонної охорони⁶¹¹.

Відповідно до Закону Естонської Республіки від 6 травня 2009 року № RT I/2009/26/159 «Про поліцію та прикордонну охорону», Департамент поліції і прикордонної охорони – це державна установа, що знаходиться у віданні уряду Міністерства внутрішніх справ. Департамент поліції і прикордонної охорони є поліцейським органом. Робочою зоною Департаменту поліції і прикордонної охорони є територія Естонської Республіки, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором. Департамент поліції і прикордонної охорони очолює генеральний директор.

Компетенція Департаменту поліції і прикордонної охорони полягає у визначенні виконання функцій департаменту, в тому числі

---

⁶¹⁰ Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 146.

⁶¹¹ Полиция Эстонии. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%AD%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B8 (дата звернення: 17.12.2018).

територіального або функціонального структурного підрозділу або слідчого ізолятора Департаменту поліції і прикордонної охорони⁶¹².

Правову основу діяльності Департаменту поліції і прикордонної охорони та його структурних підрозділів становлять: Конституція Естонської Республіки від 28 червня 1992 року № RT 1992/26/349⁶¹³, Закон Естонської Республіки «Про охорону правопорядку» від 23 лютого 2011 року № RT I/22/03/2011/4⁶¹⁴, Закон Естонської Республіки «Про нагляд» від 22 лютого 1994 року № RT I/1994/16/290⁶¹⁵, Закон Естонської Республіки «Про виконання Кримінально-процесуального кодексу» від 19 травня 2004 року № RT I/2004/46/329⁶¹⁶, Закон Естонської Республіки «Про прокуратуру» від 22 квітня 1998 року № RT I/1998/41/625⁶¹⁷, Закон Естонської Республіки «Про захист свідків» від 15 червня 2005 року № RT I/2005/39/307⁶¹⁸, Закон Естонської Республіки «Про помічника поліції» від 24 листопада 2010 року № RT I/20/12.2010/1⁶¹⁹, інші закони та нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ та Уряду Естонської Республіки.

Керівником Департаменту поліції і прикордонної охорони є генеральний директор поліції. Департамент поліції і прикордонної охорони має такі структурні підрозділи, як: Центральну кримінальну поліцію, Центральну поліцію правозастосування та Центр судмедекспертів поліції. В Естонії є 4 територіальних відділення поліції,

---

⁶¹² Закон о полиции и пограничной службе. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019003> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹³ Конституция Эстонской Республики. Президент. URL: <https://president.ee/ru/republic-of-estonia/constitution-of-the-republic-of-estonia/index.html> (дата звернення: 02.01.2018).

⁶¹⁴ Закон об охране правопорядка. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122018046> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹⁵ Закон о надзоре. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13247639?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹⁶ Закон об исполнении Уголовно-процессуального кодекса. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12996643?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹⁷ Закон о прокуратуре. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13153853?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹⁸ Закон о защите свидетелей. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13250997?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶¹⁹ Закон о вспомогательной полиции. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117122015033> (дата звернення: 17.12.2018).

які називаються префектурами, а їх очолюють префекти. Поліція підпорядковується Міністрові внутрішніх справ Естонії, який стежить, крім Департаменту поліції і прикордонної охорони, за прикордонною охороною, поліцією охорони (службою безпеки) і рятувальною службою Естонії (англ.), а також управляє Інспекцією по захисту даних і Академією громадської служби, де проходять навчання майбутні співробітники поліції⁶²⁰.

Регіональні та місцеві відділи Департаменту поліції і прикордонної охорони складають префектури. Префектура є регіональним структурним підрозділом Департаменту поліції і прикордонної охорони. Префектура управляється префектом. Префектура складається з територіально-функціональних структурних підрозділів і місць тримання під вартою. Територіальні структурні підрозділи – це підрозділи, кордони та прикордонні пости, а також функціональні підрозділи – офіси⁶²¹.

Також на місцевому рівні в Естонській Республіці функціонує Департамент муніципальної поліції у місті Таллінні. Департамент муніципальної поліції є окремою установою, що входить до структури міського управління Таллінна. У складі департаменту передбачено 110 посадових місць⁶²².

Муніципальна поліція як орган охорони порядку діє з 1 липня 2014 р. після набрання чинності закону «Про охорону громадського порядку»⁶²³.

Згідно зі Статутом про муніципальну поліцію, який затверджено 14 грудня 2006 р., муніципальна поліція має постійне місце дислокації у Міській адміністрації, підпорядковується місцевій раді, а саме –

---

⁶²⁰ Полиция Эстонии. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%AD%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B8 (дата звернення: 17.12.2018).

⁶²¹ Закон о полиции и пограничной службе. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019003> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶²² Munitsipaalpolitsei pildialbum (Муниципальная полиция) Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti põhimäärus : määrus nr 70, 14 detsember 2006. Tallinna Linnavolikogu. URL: https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=106542&fd=1&q_sort=elex_akt.akt_vkp (Статут муніципал. поліції Таллінна (естонською) від 14.12.2006).

⁶²³ Korrakaitseadus : Vastu võetud 23.02.2011 ; RT I, 22.03.2011, 4. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014084> (Закон Естонської Республіки «Про охорону громадського порядку» від 23.02.2011).

міському голові, має свій герб і печатку, діє в межах міського та національного законодавства, більшою мірою спрямована на захист місцевого законодавства⁶²⁴.

Муніципальна поліція бере участь у здійсненні контролю за громадським порядком на території міста та за виконанням місцевих нормативно-правових актів. До завдань департаменту входить:

- 1) охорона власності міста Таллінна;
- 2) перевірка проїзних квитків у міському громадському транспорті;
- 3) здійснення провадження щодо порушень правил паркування;
- 4) здійснення контролю за утриманням домашніх котів і собак;
- 5) здійснення контролю за діяльністю таксі на муніципальній території;
- 6) тимчасове регулювання руху транспорту у разі порушення руху на дорогах;
- 7) інші функції, які будуть передбачені та затверджені місцевою радою⁶²⁵.

Згідно зі статутом Департамент очолює директор, який призначається і звільняється з посади міською радою, призначається він за пропозицією мера. Директор департаменту виконує такі завдання: 1) керує діяльністю департаменту та несе відповідальність за виконання поставлених завдань; 2) забезпечує в межах своєї компетенції виконання завдань міста Таллінна; 3) призначає та звільняє з посади посадових осіб, а також укладає, змінює і припиняє трудові договори допоміжного персоналу; 4) визначає завдання, обов'язки та відповідальність персоналу; 5) призначає офісний персонал, бонуси, доплати і надбавки; 6) відповідає за департамент і його адміністративний бюджет; 7) здійснює заходи з поліпшення економічної і технічної бази професійного розвитку, умов праці, а також підвищення кваліфікації державних службовців; 8) затверджує порядок носіння уніформи; 9) представляє Департамент⁶²⁶.

---

⁶²⁴ Munitsipaalpolitsei pildialbum (Муниципальная полиция) Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti põhimäärus : määrus nr 70, 14 detsember 2006. Tallinna Linnavolikogu. URL: https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=106542&fd=1&q_sort=elex_akt.akt_vkr (Статут муніципал. поліції Таллінна (естонською) від 14.12.2006).

⁶²⁵ Там само.

⁶²⁶ Там само.

Структуру Департаменту муніципальної поліції визначає міська рада міста Таллінна, та затверджує міський голова. На сьогодні до структури департаменту входять такі відділи:

- відділ розвитку й обслуговування;
- відділ у справах реєстра;
- відділ по здійсненню виробництва;
- патрульний відділ⁶²⁷.

Кожен відділ має свого керівника, який підпорядковується директору Департаменту муніципальної поліції, призначається на посаду міською радою за поданням останнього. Співробітники департаменту запобігають і виявляють порушення громадського порядку в місті Таллінні.

Муніципальна поліція може застосовувати загальні заходи державного нагляду, спеціальні заходи державного нагляду і безпосередній примус (вплив на фізичну особу, тварину або річ за допомогою фізичної сили, спеціальних засобів або зброї)⁶²⁸.

Діяльність покликана підтримувати правопорядок і забезпечувати законність у досить великому регіоні для Естонії – місті Таллінні, який може фінансувати такий правоохоронний орган, функції якого покладаються на місцеву поліцію та здебільшого покликані поліпшити службу загальної поліції, «перекрити» нестачу кадрів органів поліції⁶²⁹.

На особливу увагу заслуговує той факт, що діє муніципальна поліція у місті Таллінні на гласному, точніше – «прозорому» базисі. Про це свідчить той факт, що під час уведення в Естонії електронного уряду Інтернет також використовувала і місцева поліція. Через інтернет-ресурс кожна особа, яка мешкає у Таллінні, може повідомити поліцію

---

⁶²⁷ Munitsipaalpolitsei (Муніципальна поліція Таллінна). URL: <http://www.tallinn.ee/munitsipaalpolitsei/>.

⁶²⁸ Munitsipaalpolitsei pildialbum (Муниципальная полиция) Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti põhimäärus : määrus nr 70, 14 detsember 2006. Tallinna Linnavolikogu. URL: https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=106542&fd=1&q_sort=elex_akt.akt_vkp (Статут муніципал. поліції Таллінна (естонською) від 14.12.2006).

⁶²⁹ Чумак В. В. Департамент муніципальної поліції Естонської Республіки як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 140.

про правопорушення, а також прочитати звіт про діяльність цього органу публічної влади⁶³⁰.

Таким чином, Департамент муніципальної поліції у місті Таллінні необхідний для надання населенню юридичних консультацій, перекриття нестачі кадрів для загальної поліції, стабілізації соціальної напруги серед мешканців, підтримання довіри до місцевої влади, для підвищення авторитету загальнодержавних органів влади, підвищення контролю за криміногенним середовищем, охорони громадського порядку, спокою, забезпечення охорони власності місцевої громади чи державної власності⁶³¹.

Таким чином, можна зробити висновок, що Департамент поліції і прикордонної охорони є структурним підрозділом Міністерства внутрішніх справ Республіки Естонія, підзвітний та підконтрольний Міністру внутрішніх справ. До структури Департаменту поліції і прикордонної охорони входять регіональні відділи – префектури та місцеві відділи – офіси префектур. Також у місті Таллінні відповідно до Статуту міської адміністрації на місцевому рівні функціонує муніципальна поліція, що здійснює функції контролю за громадським порядком і громадською безпекою на території міста та за виконанням місцевих нормативно-правових актів.

2.2. Адміністративно-правовий статус поліції Грузії та країн Балтії

2.2.1. Національні поліцейсько-правові доктрини як базис для формування законодавства про поліцію Грузії та країн Балтії

Формування національного законодавства щодо функціонування певного державного органу вимагає від науковців, практиків і законодавців єдиного розуміння сутності, особливостей функціонування та подальшого перспективного розвитку тих явищ, процесів та органів, які планується висвітлити у законодавстві тієї чи

---

⁶³⁰ Munitsipaalpolitsei (Муніципальна поліція Таллінна). URL: <http://www.tallinn.ee/munitsipaalpolitsei/>; Чумак В. В. Департамент муніципальної поліції Естонської Республіки як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 140–141.

⁶³¹ Чумак В. В. Департамент муніципальної поліції Естонської Республіки як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 141.

іншої держави. Говорячи про правоохоронну систему та органи поліції, слід зазначити, що під час формування законодавчої бази перш за все, слід брати до уваги національні поліцейсько-правові доктрини, що є вченням, своєрідною системою знань будь-якої поліцейської системи. Своєю чергою, поліцейсько-правові доктрини виходять із сутності інституту поліції як правоохоронного органу європейського зразка. Тому вбачаємо за доцільне визначитися із природою та сутністю такого поняття, як «адміністративно-правовий статус поліції».

Перш ніж говорити про визначення категорії «адміністративно-правовий статус», слід наголосити на самому визначенні поняття «правовий статус», тобто наразі є потреба у здійсненні аналізу від загального до окремого поняття, якими є: «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус поліції».

Словник іншомовних слів визначає категорію «статус» як «положення, стан кого-небудь чи чого-небудь»⁶³².

Актуальні питання визначення поняття «правовий статус» неодноразово ставали предметом наукових досліджень учених із різних наукових шкіл. Так, О. Ф. Скакун зазначає, що «до 60-х років ХХ століття у вітчизняній юридичній науці правовий статус ототожнювався з правоздатністю. Мотивувалося це тим, що правовий статус і правоздатність виникають і припиняються у суб'єкта одночасно, що вони є однаковою мірою невідчужуваними»⁶³³.

На думку М. І. Матузова, правовий статус визначається в сучасній юридичній науці як юридично закріплене положення особистості в суспільстві⁶³⁴.

Р. А. Ромашов вважає, що «правовий статус – це сукупність прав та обов'язків, які персоніфікують особу як учасника юридично значущих відносин»; «правове становище – сукупність факторів, що визначають місце особи в правотворчому і правореалізаційному процесі; складовими елементами є правовий статус, а також зв'язки особи, що характеризують її розташування в механізмі правового регулювання»⁶³⁵.

---

⁶³² Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничук. Київ, 1974. С. 634.

⁶³³ Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. С. 386.

⁶³⁴ Теория государства и права: Курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. М. : Юрист, 2003. С. 264.

⁶³⁵ Ромашов Р. А. Некоторые проблемные аспекты понимания правосубъектности индивидуального и коллективного лица. Правовой статус и правосубъектность лица: теория, история, компаративистика :

Зокрема, М. Н. Марченко вважає, що правовий статус – це законодавчо встановлені державою і взяті в сукупності права, свободи і обов’язки особи⁶³⁶.

Своєю чергою, С. А. Комаров наголошує, що правовий статус особи є системою прав, свобод та обов’язків, які знайшли своє чітке правове закріплення в нормах права, що визначають політико-правовий стан особи⁶³⁷.

Автори міжнародної поліцейської енциклопедії під поняттям «правовий статус» розуміють правове становище особи в суспільстві, громадянина в державі, що відбиває факт їхнього існування, стан та взаємодію із суспільством і державою⁶³⁸.

Таким чином, під правовим статусом слід розуміти сукупність прав та обов’язків, що відображені у нормах чинного законодавства. Визначаючи адміністративно-правовий статус, варто виходити із положення, що воно є похідним від правового статусу правоохоронних органів. Так, на думку С. М. Гусарова, адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ – це врегульоване сукупністю адміністративно-правових норм адміністративного права юридичне становище, що передбачає реалізацію компетенції їхніх підрозділів і посадових осіб із охорони правопорядку, забезпечення прав і свобод громадян і безпеки в суспільстві⁶³⁹.

Заслуговує на увагу думка М. М. Алексейчука, який визначає адміністративно-правовий статус міліції громадської безпеки як урегульоване сукупністю норм адміністративного права юридичне становище, що передбачає реалізацію компетенції її апаратів, служб

материалы VIII Междунар. науч.-теорет. конф. (Санкт-Петербург, 14–15 декаб. 2007 г.): в 2 ч. Ч. 1. СПб., 2007. С. 3.

⁶³⁶ Общая теория государства и права: академический курс: в 3 т. Т. 1 / отв. ред. М. Н. Марченко. М.: Зерцало – М, 2001. С. 189.

⁶³⁷ Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций. Москва: Юрайт, 1996. С. 152.

⁶³⁸ Міжнародна поліцейська енциклопедія. Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика: в 10 т. Київ: Ін-юре, 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні і концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. С. 764.

⁶³⁹ Гусаров С. М. Адміністративно-процесуальний статус органів внутрішніх справ щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (проступки) та механізм його реалізації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 96.

і підрозділів з охорони правопорядку, забезпечення прав і свобод громадян і безпеки в суспільстві⁶⁴⁰.

Автори Т. П. Мінка та І. О. Васильєв під правовим статусом штабів органів внутрішніх справ розуміють сукупність визначених законодавчими й відомчими правовими актами цілей, завдань, функцій організаційної структури і структури управління, компетенції, прав і обов'язків у сфері організації роботи органів і підрозділів органів внутрішніх справ, координації та узгодження їхніх дій щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та громадської безпеки⁶⁴¹.

Слушною є думка Д. М. Мартинова, який пропонує під адміністративно-правовим статусом територіальних органів внутрішніх справ України розуміти становище спеціального суб'єкта адміністративного права, гарантованого державою та врегульованого нормами адміністративного права, що являє собою сукупність прав, обов'язків, гарантій і відповідальності, відповідно до яких вони виконують правоохоронні функції⁶⁴².

Зазначимо, що, як і будь-яка система, адміністративно-правовий статус має власні структурні елементи. Так, С. В. Шестаков виділяє такі елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів права, в тому числі і працівника міліції: обов'язки, права та юридична відповідальність⁶⁴³.

Виходячи із наведених вище положень та враховуючи юридичну поліцейську доктрину, зазначимо, що особливу роль займають елементи правового статусу, серед яких: 1) компетенція, що складається з відповідних предметів відання та повноважень (які є правообов'язками,

---

⁶⁴⁰ Алексійчук М. М. Адміністративно-правовий статус міського, районного органу внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. С. 10.

⁶⁴¹ Васильєв І. О., Мінка Т. П. Контрольна діяльність штабів ОВС : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2010. С. 27.

⁶⁴² Мартинов Д. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. С. 10.

⁶⁴³ Шестаков С. В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. С. 25.

тобто охоплюють права та обов'язки відповідної функціональної спрямованості); 2) гарантії; 3) відповідальність; 4) принципи⁶⁴⁴.

Враховуючи вищезазначене, слід вказати на важливу роль національних поліцейсько-правових доктрин, що є визначальними для фундаменту поліцейських систем і визначення в подальшому адміністративно-правового статусу поліції.

Зазначимо, що поліцейське право у сучасному його розумінні повною мірою сформувалось після проголошення незалежності Грузією та країнами Балтії у 1991 році. До цього часу існувало так зване «право міліції», або «російське право міліції», оскільки основи сили воєнізованого формування були сконцентровані у Російській Радянській Федеративній Соціалістичній Республіці. Натомість варто зазначити, що у країнах Балтії свого часу сформувалось балтійське поліцейське право як правова сім'я, яка об'єднує національні правові системи трьох балтійських держав: Латвії, Литви та Естонії. Ця правова сім'я сформувалася під впливом європейського континентального права, а саме – романо-германської правової сім'ї, а також під впливом сім'ї Скандинавського права. Країни Балтії історично розвивалися під впливом континентальної Європи і Північних європейських країн, що відбилося і на розвитку національних правових систем країн Латвії, Литви та Естонії, які мають у своїх витоках багато спільного, що дозволяє виділити національні правові системи країн Балтії у підгрупу сім'ї Балтійського права, а це є як складовою частиною великої романо-германської правової сім'ї, так і сім'ї Скандинавського права⁶⁴⁵.

Історичні процеси, що відбувалися у країнах Балтії, носили загальний характер на територіях, на яких нині розташовані Латвія, Литва та Естонія, що говорить про спільну історію, в тому числі і юридичні особливості у формуванні права в цих країнах. Таким чином, на думку багатьох учених-компаративістів, країни Балтії входять до романо-германської правової сім'ї, займаючи в ній особливу нішу і утворюючи свою підгрупу. Історія формування національних правових систем країн Балтії являє собою симбіоз різних правових культур: німецької, дореволюційної російської, польської, шведської і навіть римського права. У Литві діяли Литовські статuti XVI століття, що

---

⁶⁴⁴ Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. С. 11.

⁶⁴⁵ Балтийское право. Википедия – свободная энциклопедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 17.12.2018).

діяли також частково і в Латвії. В цих статутах переплелися норми давньоруського, польського, німецького міського та римського права⁶⁴⁶.

Варто зазначити, що термін «поліція» в широкому сенсі спочатку увійшов у вжиток в офіційну мову законодавства та адміністрації, а вже потім в наукову літературу, представники якої застосували його визначення для позначення характеристики напряму діяльності спеціалізованого державного органу, який протягом довгого часу панував в історії різних держав.

На межі XVIII–XIX ст. поліцейське право переважно оперує такими поняттями, як «поліція безпеки» та «поліція добробуту». Діяльність поліції добробуту полягає в складній системі адміністративних заходів, спрямованих на розвиток державних та приватних господарств, а також фізичного та духовного стану населення. Але все внутрішнє управління державою, за винятком військової справи та частково фінансового управління, зводилося до поліції безпеки та поліції добробут⁶⁴⁷.

Середньовічне право Балтії надалі почало лише більш інтенсивно розвиватися, що обумовлено тим, що представники камералістики Німеччини принесли з собою розвинене право, створили законодавство, що спиралося на принципи німецького права. Проте в цілому аж до 1917 року в Прибалтійських губерніях продовжувало діяти не загальноросійське право, а Звід законів губерній Остзейських. В даний час національні правові системи країн Балтії стрімко трансформуються від радянської до класичного романо-німецькому праву, зберігаючи при цьому свою регіональну особливість і історію розвитку⁶⁴⁸.

Термін «міліція» в значенні «органу охорони громадського порядку, які заміщають поліцію», був відроджений в описі газетами Паризької Комуні 1871, що ліквідувала префектуру поліції і поклала обов'язки забезпечення порядку та безпеки громадян на резервні батальйони Національної гвардії. Правовою основою державної народної міліції на утриманні органів місцевого самоврядування стали постанови Тимчасового уряду «Про заснування міліції» і «Тимчасове положення про міліцію». Основи були закладені постановою НКВС

---

⁶⁴⁶ Там само.

⁶⁴⁷ Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 198.

⁶⁴⁸ Балтийское право. Википедия – свободная энциклопедия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 17.12.2018).

«Про робочу міліцію». Термін згодом поширився на території і країни, що потрапили в сферу впливу СРСР⁶⁴⁹.

Розвитку науки поліцейського права також перешкоджала традиція ототожнення поняття «поліція» з поняттям «адміністрація». Тільки в кінці XIX ст. ідеї В. Н. Лешкова і І. Є. Андріївського, які підготували підґрунтя для розмежування предметів поліцейського і адміністративного права, були розвинені І. Т. Тарасовим і В. В. Івановським, які всебічно обґрунтували проблему розмежування цих галузей права. І. Т. Тарасовим, професором Імператорського Московського університету, було опубліковано кілька праць з поліцейського і адміністративного права: «Короткий нарис адміністративного права» (1888), «Нарис науки поліцейського права» (1897), «Підручник науки поліцейського права» (чотири видання, 1891–1896 рр.). Під наукою поліцейського права І. Т. Тарасов розуміє науку про правові норми, що регламентують поліцейську діяльність держави. Вчений зазначає тісний взаємозв'язок поліцейського права з іншими юридичними науками, але, говорячи про співвідношення поліцейського права з правом адміністративним, він заявляє, що «спільне існування обох наук немислимо, бо історично і генетично наука адміністративного права є не що інше, як третій ступінь розвитку науки про поліцію»⁶⁵⁰.

У Грузії з розпадом «поліцейської» держави поліція починає втрачати своє всеохопне значення. Щоправда, поділ на поліцію безпеки та поліцію добробуту залишився. Нові філософські та політичні теорії намагалися поставити поліцію добробуту у вузькі рамки, зводячи її діяльність до охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки. Не випадково наприкінці XIX – на початку XX ст. поширилося ставлення до поліції як організованої сили примусу в усіх галузях управління, де застосовується адміністративний примус (поліція моралі, поліція освіти, санітарна поліція тощо)⁶⁵¹.

Таким чином, до кінця XIX ст. уявлення про поліцію в суспільній свідомості асоціювалося з примусовою діяльністю держави щодо забезпечення публічної безпеки та порядку, і тому термін «поліцейське

---

⁶⁴⁹ Міліція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁵⁰ Тарасов И. Т. Очерк науки полицейского права. М., 1897. С. 3, 6.

⁶⁵¹ Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 198; Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.

право» сприймався як такий, що мав «не дуже пристойну назву, що викликає у публіки настільки неприємні для викладачів цієї дисципліни непорозуміння»⁶⁵², а «поліцейський» було лайливим словом»⁶⁵³.

Після розпаду СРСР кожна держава постала перед непростим вибором організації побудови поліцейської системи, тому на допомогу прийшли західні партнери. Особливо трагічну історію має Литовська Республіка. Так, після проголошення Республікою Литва незалежності, розпочалися масові протести та пограбування, але стати на захист громадського порядку та спокою, зберегти життя людей та забезпечити права громадян не виявилось можливим – в Литві ще на той час не було сформовано належного правоохоронного органу.

Реформи органів внутрішніх справ в Литві почалися ще 11 грудня 1990 року, коли в республіці був прийнятий Закон «Про поліцію». Він суперечив Конституції СРСР, але Литва оголосила незалежність 11 березня 1990 року, а після краху ГКЧП і реального визнання Радянським Союзом своєї незалежності отримала можливість проводити реформи так, як вважає за потрібне. Були засновані, як і належить, МВС з новою структурою, департамент поліції і його підрозділи – кримінальний, суспільний, дорожній, самоврядувань. Було здійснено деполітизацію органів внутрішніх справ. Зараз на 100 тисяч людей в Литві припадає близько 350 поліцейських. Для порівняння: в Росії цей показник становить 975,7 осіб, а в Польщі – 328,3. За задумом ініціаторів реформ, поліція повинна перетворитися на шанований громадський інститут, який контролює і організує порядок з ефективною протидією правопорушенням. Цей процес в Литві йде, але зі збоями. Від правоохоронців Литви вдалося досягти більш ввічливого ставлення до людей. Хабарництво серед поліцейських вдається припиняти з великими труднощами. Але є і суттєві відмінності. Через низку ПП, пов'язаних з аваріями, в яких з вини п'яних поліцейських загинули люди, змінився спочатку один генеральний комісар поліції, а потім другий. Як вказує колишній очільник МВС Литви, після резонансної «справи Євсюкова» був знятий лише глава столичної міліції, хоча було ясно, що прогнила вся система. У 2009 році під час розгону акції протесту біля Парламенту поліція застосувала сльозогінний газ і гумові кулі. Був великий скандал, що позначився на авторитеті правоохоронців. Проте ті дії, скоріше, здійснювалися під

---

⁶⁵² Горбунов А. Курс лекций по полицейскому праву. Варшава, 1901. С. 6.

⁶⁵³ Тарасов И. Т. Полиция в эпоху реформ. М., 1885. С. 17.

натиском політиків, і напевно чи тут слід пред'являти великі претензії поліцейським⁶⁵⁴.

Таким чином, становлення чинного поліцейського законодавства Литви знаходить свій початок у 1991 році з проголошенням незалежності України. Значний масив законодавчих актів був запозичений із зарубіжного успішного досвіду, Балтійського права та права російського (міліцейського) в період СРСР.

Що стосується становлення законодавства поліції Латвії, то проведення реформ в період демонтажу соціалістичної системи ніколи не буває простим (якщо, звичайно, реформи дійсно проводяться). і відомий жарт про те, що перетворення планової економіки на ринкову нагадує перетворення рибного супу в акваріум, може бути застосований, на жаль, далеко не тільки до економічної сфери. А одним з найважчих напрямків є реформа силових структур. Латвія, як і інші країни Балтії, традиційно вважається в цій справі однією з найуспішніших країн пострадянського простору. Однак і тут реформування правоохоронних органів відбувалося не без проблем і не так швидко, як часом може здатися зі сторони. А деякі проблеми, мабуть, не вирішено задовільно і досі⁶⁵⁵.

Після проголошення Латвійською Республікою незалежності для міліції розпочався шлях становлення. Варто зазначити, що здебільшого процес цей йшов без ексцесів. Але були дві структури, які розкололися через відмову визнати незалежність: це прокуратура і частково МВС. і деякий час в Латвії діяли дві прокуратури – Латвійської Республіки і Латвійської РСР, що підкорялася Москві. Аналогічним чином йшли справи із міліцією: спочатку ризький ЗМОП, потім частина співробітників ризької транспортної міліції і деякі інші підрозділи відмовилися підкорятися республіканському керівництву, декларуючи вірність Москві⁶⁵⁶.

Після серпня 1991 року міліцейське керівництво в Латвії різко зайняло дуже патріотичні позиції. і в такому вигляді «переїхало» в незалежну Латвійську Республіку. Міліція продовжила функціонувати практично в колишньому режимі. Аж до кінця 1992 року по місту Лієпай каталися жовті машини з написом «міліція», хоча офіційно її вже не існувало. муніципальна поліція повинна була стати основою нової

---

⁶⁵⁴ Как милиция мутирует в полицию. URL: <https://sypressa.ru/society/article/43594/> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁵⁵ Дорога от милиции к полиции. URL: <https://petrimazepa.com/longroadtopolice.html> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁵⁶ Там само.

поліцейської служби Латвії – такими собі острівцями, які поступово розростуться і зліються в один великий континент. А співробітників МВС планували просвітити через атестацію і також включати в нову структуру. Спочатку муніципальна поліція активно розвивалася: створювалися оперативні групи, інші підрозділи, які, по суті, дублюють функції держполіції. Але до середини 1990-х років стало ясно, що початковий план реалізувати не вдасться: система вижила, законсервувалась, і цілком її згортати було собі дорожче. і при цьому такі люди могли відповідати, наприклад, за боротьбу з організованою злочинністю. Цих діячів так і називали – «червоні полковники»⁶⁵⁷.

Тобто МВС і поліція в Латвійській Республіці деякою мірою віддавали свою перевагу Російській Федерації, а тому процеси успішного реформування правоохоронної системи затягнулися до 2002 року вже незалежної Латвії.

Цікаву історію свого законодавчого становлення та діяльності має поліція Естонії. Поліція Естонії була заснована 12 листопада 1918 року. Кримінальна поліція створена 5 січня 1920 і поліція безпеки (з 1925 року – політична поліція) – 12 квітня 1920 року. Поліція складалася з трьох підрозділів: зовнішній, кримінальний і політичний. У перші роки кожен з них мав своє головне управління. З 1924 року управління поліцією було сконцентровано в одному головному управлінні, на чолі якого стояв начальник головного управління (з 1925 року – директор поліції). Згодом Головне управління поліції називалося Управлінням поліції і Службою поліції.

У 1918–1925 рр. повіт разом з повітовим містом утворював поліцейський округ (поліцейське управління). З 1 січня 1926 стали функціонувати префектури. В результаті численних перетворень до літа 1940 року сформувалися дев'ять префектур. З січня 1926 року по серпень 1940 року в зовнішньої поліції існували такі найменування посад: префект, помічник префекта, комісар, помічник комісара, констебль, унтер-констебль, старший городовий, городовий; в кримінальний та політичний поліції – комісар, помічник комісара, старший асистент, асистент, старший агент, агент. У 1938 році поліцейських було 1800 осіб, в тому числі 3 жінки. Дві з них працювали в кримінальній поліції, а третя – в політичній.

Поліцейську освіту давало в 1925–1940 роках Поліцейське училище, що знаходилося в Таллінні, на вул. Лай, 48. Училище дало 1300 випускників. З 1923 року відсоток розкриття кримінальною поліцією злочинів не падав нижче 60 %. У перший період незалежності

---

⁶⁵⁷ Там само.

під час виконання службових обов'язків загинули 29 поліцейських. 17 червня 1940 року Естонія була анексована Радянським Союзом. Поліцію Естонії як інституцію було ліквідовано. Майже все її вище керівництво загинуло в концентраційних таборах. Частина депортованих констеблів і городових вдалося повернутися на батьківщину.

Процес відновлення поліції в Естонії почався ще за часів радянської влади. З 1 березня 1991 роки замість міліції до роботи приступила поліція. Державну незалежність Естонії було відновлено 20 серпня 1991 року. Поліція за своїми завданнями ділилася на зовнішню, дорожню, кримінальну та попереднього слідства. Керував ними Департамент поліції. У 1993 році був створений Департамент поліції безпеки. У листопаді 1990 року були утворені 19 поліцейських префектур. У 1991 році замість Ярвама і Саарема префектури були створені Іда-Віруською префектурою поліції, а в 1994 році Залізничну префектуру об'єднали з регіональними.

У 1994 році були створені чотири префектури: Пихья-Таллінн (Північна), Ляенема (Західна), Ідаська (Східна) Ліунаська (Південна)

Роботою поліції керує генеральний директор поліції, поліції безпеки – генеральний директор поліції безпеки. Поліцейське освіту можна отримати в Поліцейському коледжі Академії внутрішнього захисту⁶⁵⁸.

Підсумовуючи вищезазначене, варто вказати, що основу для поліцейського законодавства Грузії та країн Балтії склало міліцейське законодавство при СРСР, але водночас після проголошення вищеназваними державами незалежності та вступом країн Балтії до ЄС активізувалися процеси імплементації поліцейського законодавства Європейського Союзу: відбуваються зміни в організаційній побудові поліцейських систем, змінюється назва, та, що найголовніше, відбувається зміна сутності поліції, розпочинається переформатування поліції від карального органу до сервісного органу європейського зразка.

2.2.2. Адміністративна правосуб'єктність поліції як суб'єкта державної правоохорони Грузії та країн Балтії

Забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави, де ключову роль відведено органам виконавчої влади, а саме – Міністерству внутрішніх

---

⁶⁵⁸ История полиции. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/organisatsioon/ajalugu/politsei-ajalugu.dot> (дата звернення: 17.12.2018).

справ як центральному органу виконавчої гілки влади. Як було наголошено раніше, до структурних підрозділів і підрозділів, що підпорядковані МВС, є департаменти поліції, що мають у своєму арсеналі досить різні способи та методи здійснення правоохоронної діяльності. У зв'язку з визначенням особливостей правоохоронної діяльності поліції та з метою визначення подальших напрямків підвищення ефективності діяльності органів та підрозділів поліції виникає необхідність визначення адміністративно-правового статусу поліції та вироблення шляхів щодо удосконалення правового регулювання правоохоронної діяльності.

У теорії поліцейського права Грузії визначають, що поліція здійснює адміністративну діяльність, розуміння сутності якої неможливе без з'ясування сутності адміністративно-правового статусу поліції та головним чином – адміністративної правосуб'єктності. Тому вбачаємо за доцільне визначитися зі змістом таких понять: «суб'єкт адміністративного права», «адміністративно-правовий статус», «елементи адміністративно-правового статусу», «адміністративна правосуб'єктність», «адміністративна правоздатність», «адміністративна дієздатність».

Як відомо із загальної теорії адміністративного права, суб'єкт адміністративного права – це носій (володар) прав і обов'язків у сфері публічного управління (зміст поняття якого обґрунтовано у першому розділі цієї книги), передбачених адміністративно-правовими нормами, який здатний надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати. Звідси випливає, що «претендент» на статус суб'єкта адміністративного права за своїми особливостями потенційно здатний бути носієм суб'єктивних прав і обов'язків у сфері публічного управління⁶⁵⁹.

Як слушно зазначає В. В. Шуба, суб'єкт права – це носій передбачених правовими нормами суб'єктивних прав та обов'язків, що має потенційну можливість участі у правовідносинах, тоді як суб'єкт правовідносин – це реальний учасник правовідносин⁶⁶⁰.

Ю. М. Старілов також визначає суб'єктів адміністративного права як реальних учасників адміністративно-правових відносин, які,

---

⁶⁵⁹ Глава 4. Адміністративна правосуб'єктність органу виконавчої влади. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1190_page_11.html (дата звернення: 17.12.2018); Алфьоров С. М. Адміністративне право : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2011. 216 с.

⁶⁶⁰ Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти : дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2006. С. 81.

маючи відповідний адміністративно-правовий статус, беруть участь в організації публічного управління, в управлінській діяльності, а також у процесі управління, тобто адміністративних процедурах⁶⁶¹.

О. Ф. Скаун суб'єктів правовідносин визначає як правоздатних осіб суспільного життя, які є носіями юридичних прав і обов'язків, тобто це індивідуальні чи колективні суб'єкти права, які використовують свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, виступаючи реалізаторами суб'єктивних юридичних прав і обов'язків, повноважень і юридичної відповідальності⁶⁶².

Попередньо варто вказати, що адміністративно-правове становище суб'єктів адміністративного права визначається обсягом і характером їх правосуб'єктності, яку визначають адміністративна правоздатність і дієздатність⁶⁶³.

Зазначимо, що відповідно до теорії адміністративного права складовими змісту поняття адміністративної правосуб'єктності є: потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері публічного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права й обов'язки у сфері публічного управління (адміністративна дієздатність), наявність суб'єктивних прав і обов'язків у сфері публічного управління⁶⁶⁴.

Оскільки кожен суб'єкт адміністративного права наділений адміністративно-правовим статусом, виникає необхідність дослідити вищезазначений інститут. Як вже було вказано вище, адміністративно-правовий статус являє собою комплексну соціально-правову категорію, яка відображає юридичне становище цього суб'єкта у суспільстві і державі. Тобто правовий статус – це юридична форма існування фактичного змісту. Визначається правовий (або юридичний) статус через закріплення у правових нормах прав, обов'язків, відповідальності,

---

⁶⁶¹ Старилов Ю. Н. Курс общего административного права: в 3 т. М. : Норма, 2002. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. С. 419.

⁶⁶² Скаун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. С. 354.

⁶⁶³ Особливість адміністративної правосуб'єктності суб'єктів адміністративного права. Підручники. Адміністративне право. С. 43 URL: https://pidruchniki.com/17100210/pravo/osoblivist_administrativnoyi_pravos_ubyektnosti_subyektiv_administrativnogo_prava (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁶⁴ Адміністративна правосуб'єктність органу виконавчої влади. Глава 4. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1190_page_11.html (дата звернення: 17.12.2018).

а також інших важливих ознак і властивостей суб'єкта, що характеризують його як учасника тих чи інших правовідносин. Сутність правового статусу Національної поліції розкрито на підставі аналізу правових засад функціонування Національної поліції⁶⁶⁵.

На думку М. В. Вітрука, адміністративно-правовим статусом є сукупність прав, обов'язків і законних інтересів, яка визначає межі діяльності щодо інших осіб, колективів, держави, межі її активної та пасивної життєдіяльності та самоствердження⁶⁶⁶. Своєю чергою, П. М. Рабінович, вважає, що правовий статус – це комплекс прав і юридичних обов'язків особи⁶⁶⁷.

Варто звернути увагу й на слушну думку А. Б. Калюти з цього приводу, оскільки автором розрізняється загальний і спеціальні правові статуси. Зокрема, встановлено, що загальний правовий статус особи містить у собі загальні права і обов'язки, які належать усім громадянам (загальні конституційні та галузеві права й обов'язки), а спеціальний – права й обов'язки, які доповнюють і конкретизують загальні права та обов'язки з урахуванням соціального, службового й іншого положення⁶⁶⁸.

Виходячи із наведених положень науковців варто зазначити, що науковці по-різному вбачають елементи адміністративно-правового статусу. Так, Д. Н. Бахрах зазначає, що адміністративно-правовий статус складається з трьох блоків: 1) цільового, який визначає норми про цілі, завдання, функції та принципи діяльності; 2) організаційно-структурного, який складається з правових приписів, що регламентують порядок утворення, реорганізацію, ліквідацію органу, його структуру, лінійну та функціональну підпорядкованість; 3) компетенції як сукупності владних повноважень і підвідомчості⁶⁶⁹.

Слушним, на наш погляд, є підхід О. М. Музичука, який стверджує, що під елементами правового статусу необхідно розуміти його складники, які у сукупності складають змістовну правову

---

⁶⁶⁵ Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. С. 10.

⁶⁶⁶ Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М. : Наука, 1979. С. 7, 147.

⁶⁶⁷ Рабінович П. М. Основы загальної теорії права і держави : навч. посібник. Київ : Рад. шк., 1995. С. 74.

⁶⁶⁸ Калюта А. Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах України. *Митна справа*. 2006. № 3. С. 39.

⁶⁶⁹ Бахрах Д. Н. Административное право : учебник. М. : БЕК, 1996. С. 85.

(юридичну) характеристику суб'єкта правовідносин, вказують на його специфіку та відмінність від інших суб'єктів. Основне призначення категорії «правовий статус», на думку автора, полягає в деталізації особливих ознак суб'єктів правовідносин. У визначенні правового статусу будь-якого суб'єкта акцентується увага саме на його ролі та місці в системі правовідносин та на тому, чим він відрізняється від інших суб'єктів⁶⁷⁰.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що елементи адміністративно-правового статус поліції – це внутрішні зв'язки її структурних елементів, що визначають його організаційну внутрішню побудову. Отже, до елементів адміністративно-правового статусу поліції можемо віднести: повноваження; гарантії діяльності; принципи діяльності та відповідальності.

Характеристика елементів адміністративно-правового статусу грузинської поліції. Поліція Грузії – це система, яка здійснює виконавчу владу правоохоронних установ, що входять в систему Міністерства, та яка у межах повноважень, наданих законодавством Грузії, проводить превентивні заходи і заходи з реагування на правопорушення для дотримання громадської безпеки та правопорядку⁶⁷¹.

Визначаючи повноваження грузинської поліції, варто вказати, що у поліцейській під повноваженнями поліції розуміють, насамперед, дискреційні повноваження поліції. Визначення природи дискреційних повноважень неможливе без аналізу самого терміна «дискреція». З латинської мови «discretio» – це вирішення посадовою особою або державним органом віднесеного до їх компетенції питання на власний розсуд у порядку реалізації дискреційної влади⁶⁷².

Питання дискреційних повноважень є дуже важливим у діяльності правових держав. Так, французький учений Г. Бребан вважає, що дискреційні повноваження, які означають свободу адміністрації оцінювати ситуації й приймати у них рішення, надають адміністрації простір у здійсненні вибору між вільними рішеннями. Вона має право

---

⁶⁷⁰ Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 318–319. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2008-1/08momiec.pdf>

⁶⁷¹ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁷² Логвиненко М. І. Дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі. *Судова апеляція*. 2015. № 3 (40). С. 44.

діяти або не діяти, а коли вона діє, то може вибирати один або кілька з можливих варіантів поведінки⁶⁷³.

Відомий британський учений Д. Галліган стверджує, що дискреція є законним елементом адміністративної влади, і вона сумісна з адмініструванням в рамках закону⁶⁷⁴.

Ми приєднуємося до думки, що дискреційні повноваження – це комплекс прав і зобов'язань представників влади як на державному рівні, так і на регіональному, у т.ч. представників громадянського суспільства, яких уповноважили діяти від імені держави чи будь-якого органу місцевого самоврядування, що мають можливість надати повне або часткове визначення ізміст, вид прийнятого управлінського рішення⁶⁷⁵.

Встановлено, що до повноважень грузинської поліції входять: функції та повноваження, що здійснюються у межах їхньої компетенції. Зокрема, до функцій поліції законодавством віднесено: 1) захист прав і свобод людини; 2) захист майна фізичних і юридичних осіб від протиправного посягання; 3) застосування превентивних заходів з метою запобігання і припинення злочинів та інших правопорушень; 4) виявлення злочинів та інших правопорушень; 5) дотримання і контроль за правовим режимом державного кордону Грузії і морського простору Грузії; 6) аналіз злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків і викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю; 7) здійснення дозвільної, ліцензійної та реєстраційної діяльності; 8) забезпечення безпеки дорожнього руху; 9) дотримання безпеки учасників кримінального процесу; 10) боротьба з нелегальною міграцією, превенція, припинення нелегальної міграції та забезпечення виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії; 11) здійснення пошуково-рятувальних робіт; 12) під час воєнного чи надзвичайного стану здійснення повноважень, наданих законодавством Грузії; 13) реагування на надзвичайні ситуації⁶⁷⁶.

---

⁶⁷³ Бребан Г. Французское административное право. М. : Прогресс, 1988. С. 92.

⁶⁷⁴ Галлиган З., Полянский В., Стариков Ю. Административное право: история развития и основные современные концепции. М. : Юрист, 2002. С. 269.

⁶⁷⁵ Дискреційні повноваження органів державної влади – як підстава відмови в задоволенні адміністративного позову. Курчин і партнери. URL: <https://kurchin.com.ua/uk/yuridichni-novini/diskreciyni-rovnovazhennya-organiv-derzhvladi> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁷⁶ Закон Грузии «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

Надалі законодавець виділяє повноваження поліції залежно від функції, яку вона реалізовує. Так,

1. Поліція з метою забезпечення виконання превентивних функцій в межах своєї компетенції здійснює такі повноваження:

1) здійснення поліцейських заходів щодо запобігання правопорушенням;

2) надання особам належної правової і першої невідкладної медичної допомоги;

3) прийняття невідкладних заходів для захисту життя і здоров'я осіб, а також у разі, коли особа становить загрозу для самої себе та інших осіб;

4) у межах своєї компетенції уповноважена на здійснення відповідних заходів щодо забезпечення охорони державного кордону Грузії, об'єктів особливого стратегічного значення, безпеки вищих посадових осіб органів державної влади; реалізує фізичне забезпечення охорони державних об'єктів;

5) забезпечення безпеки учасників зборів, маніфестацій та інших масових заходів;

6) спільна участь з іншими державними органами і громадськими організаціями в прийнятті превентивних заходів з попередження бродяжництва, безпритульності дітей, припинення злочинності серед неповнолітніх і взяття останніх облік;

7) регулювання транспортного руху, нагляд за дотриманням правил, нормативів і стандартів руху;

8) у межах своєї компетенції уповноважена на забезпечення здійснення спеціальних заходів щодо захисту учасників кримінального процесу відповідно до спеціальної програми захисту учасників кримінального процесу.

2. Поліція з метою забезпечення виконання своїх функцій у межах своєї компетенції здійснює реагування за фактами правопорушень, зокрема:

1) для оперативного реагування на факти насильства в сім'ї, забезпечення захисту жертви і обмеження певних дій насильника видає як тимчасовий захід стримуючий ордер і веде спостереження за виконанням охоронного та стримуючого ордерів;

2) у разі подання особою встановленого законом документа, що посвідчує право власності, без винесення судового рішення забезпечує припинення посягання на річ або іншого перешкоджання використанню нерухомої речі, що знаходиться у власності цієї особи, крім випадку подання можливим правопорушником письмового документа, що посвідчує право власності, правомірного володіння або (і) користування

нерухомою річчю. Оскарження в адміністративному порядку письмового попередження, виданого уповноваженою особою поліції можливого правопорушнику, не зупиняє застосування заходів припинення права власності на нерухому річ і дію письмового попередження (адміністративно акта);

3) усуває від управління транспортним засобом особу, яка не має посвідчення водія або у якої водійське посвідчення вилучено, або за наявності достатніх підстав вважати, що зазначена особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного або психотропного сп'яніння, і представляє його з метою огляду уповноваженій на те особі поліції;

4) приймає і реєструє інформацію, що надійшла про злочини й інші правопорушення, безвісно відсутніх осіб, негайно реагує на них, веде облік правопорушень і осіб, які їх вчинили;

5) у порядку, встановленому законом, здійснює прикордонно-поліцейські і оперативно-розшукових заходи, а також техніко-криміналістичне дослідження матеріалів оперативно-розшукової діяльності та у справах про адміністративні правопорушення;

6) сприяє відповідним відомствам у пошуках втраченої і викраденої зброї, боєприпасів і техніки, військового майна, а також розшуку осіб, які ухиляються від несення обов'язкової військової служби;

7) у межах своєї компетенції здійснює заходи, передбачені кримінально-процесуальним законодавством Грузії;

8) у випадках, передбачених законодавчими актами Грузії, забезпечує припинення зборів і маніфестацій та розгін їх учасників;

9) вимагає від осіб дотримання вимог закону і припинення вчинення правопорушення, а в разі невиконання законних вимог поліцейський вживає превентивних або примусових заходів, передбачених законом.

3. Поліція під час надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану уповноважена:

1) у межах своєї компетенції брати участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, пошуково-рятувальних роботах; забезпечує безпеку осіб, дотримання правопорядку, а також захищає майно від незаконних зазіхань, надає невідкладну допомогу постраждалим особам та особам, які перебувають у безпорадному стані;

2) у межах своєї компетенції бере участь у дотриманні режиму, встановленого під час надзвичайного або воєнного стану, а під час епідемії і епізоотії – у здійсненні карантинних заходів;

3) під час надзвичайного або воєнного стану в межах своєї компетенції забезпечує безпеку і готовність державних мобілізаційних

і призовних пунктів і оперативно-управлінських штабів, а також повну мобілізаційну готовність особового складу поліції (Міністерства);

4) приймає, обробляє і направляє правомочним суб'єктам для подальшого реагування повідомлення про надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру, про надання швидкої медичної допомоги, про припинення, обмеження подачі природного газу або відхилення тиску від допустимих норм (коливань), а також про припинення постачання питної води або необхідності надання невідкладної допомоги.

4. Поліція, виходячи з функцій охорони Державного кордону Грузії, забезпечує:

1) превенцію, виявлення і припинення протизаконних дій, а також здійснення інших заходів, передбачених законодавством Грузії на державному кордоні Грузії, в прикордонній смузі, прикордонній зоні, морському просторі Грузії і на судах, підлеглих юрисдикції Грузії;

2) проводить перевірку осіб на державному кордоні Грузії; управляє процесами, пов'язаними з нелегальною міграцією, превенції; припиняє нелегальну міграцію; виконує інші вимоги, передбачені законодавством Грузії про міграцію та правове становище осіб, які перетинають державний кордон;

3) здійснення «переслідування по гарячих слідах» відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 1982 року.

5. Поліція в межах своєї компетенції на підставі міжнародних договорів Грузії спільно з відповідними відомствами вживає заходів щодо забезпечення особистої і майнової безпеки представників зарубіжних країн і міжнародних організацій на території Грузії⁶⁷⁷.

Також до повноважень поліції віднесено застосування превентивних поліцейських заходів, серед яких законодавцем передбачено: 1) опитування особи; 2) встановлення особи; 3) направлення особи до відділу поліції; 4) поверхнева перевірка і огляд; 5) спеціальна перевірка і огляд; 6) спеціальний поліцейський контроль; 7) вимога покинути місце і заборона на вхід на конкретну територію; 8) обмеження пересування особи або транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 9) застосування автоматичної фототехніки (радару) і відеотехніки; 10) створення і використання технічних засобів; 11) здійснення оперативно-розшукових заходів⁶⁷⁸.

---

⁶⁷⁷ Закон Грузії «О полиции». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁷⁸ Там само.

При визначенні гарантії діяльності поліції варто зазначити, що вони розміщені у різних розділах Закону Грузії «Про поліцію». Попередньо зазначимо, що гарантії діяльності поліції – це професійні, правові, соціальні комплексні засоби, що дозволяють повною мірою поліції виконувати покладені на них права та обов'язки та передбачені законодавством про поліцію.

Також зазначимо, що, розглядаючи гарантії діяльності поліцейського, перш за все, необхідно враховувати загальне поняття гарантій. Так, у довідковій літературі «гарантія» розглядається як порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь. Гарантії можуть бути поділені на види залежно від їхньої природи⁶⁷⁹.

Зокрема, аналіз грузинського поліцейського законодавства дає підстави дійти висновку, що чинним законодавством Грузії для поліції передбачено такі гарантії здійснення їхньої діяльності:

1) правові гарантії професійної діяльності поліції – це правова основа діяльності поліції, визначення правового статусу поліцейського, принципи роботи поліції, їх повноваження, відповідальність за невиконання законних вимог поліцейського тощо;

2) організаційні гарантії професійної діяльності поліцейського – це засади, що визначають підпорядкування поліцейського у разі застосування ним поліцейських заходів примусу, застосування превентивних поліцейських заходів, порядок передачі інформації, у т.ч. оперативним шляхом, до відповідних установ поліції;

3) фінансові та матеріально-технічні гарантії визначають умови належного виконання поліцейським своїх повноважень: житлове забезпечення, заробітна плата, оплачувані відпустки та лікарняні; забезпеченість службовим автотранспортом, матеріально-технічним забезпеченням, озброєнням тощо;

4) соціальні гарантії – це правовий та соціальний захист працівника поліції, пенсійне забезпечення, звільнення із служби у зв'язку з інвалідністю, виплати родинам загиблих поліцейських, соціальний захист дітей працівників поліції та інше, передбачене чинним законодавством Грузії.

Принципи діяльності поліції як один із елементів адміністративно-правового статусу поліції, – це основоположні, керівні засади здійснення професійної адміністративної діяльності поліції. Відповідно до ст. 5 Закону Грузії «Про поліцію»⁸ діяльність поліції

---

⁶⁷⁹ Гарантія. Словник української мови: в 11 т. Т. 2: Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. Київ : Наук. думка, 1971. С. 29.

Грузії регулюється Конституцією Грузії, міжнародно-правовими актами Грузії, Законом Грузії «Про поліцію» та іншими законами Грузії, нормативно-правовими актами Президента Грузії, Уряду Грузії, прем'єр-міністра Грузії та Міністра. Що стосується принципів діяльності поліції Грузії, то це питання регулює ст. 8 Закону Грузії «Про поліцію», де зазначено, що поліцейські в своїй діяльності неухильно дотримуються принципів захисту і поваги основних прав і свобод людини, законності, неприпустимості дискримінації, пропорційності, здійснення дискреційних повноважень, політичної нейтральності та прозорості діяльності поліції. Застосування поліцейськими поліцейських заходів з порушенням основних керівних принципів діяльності поліції тягне відповідальність, встановлену законодавством Грузії⁶⁸⁰.

Один із елементів адміністративно-правового статусу поліції – юридична відповідальність визначає особливості притягнення поліцейських до юридичної відповідальності: дисциплінарної, адміністративної, кримінальної чи інших видів юридичної відповідальності.

Виходячи із адміністративно-правового статусу грузинської поліції доцільно говорити про адміністративну правосуб'єктність поліції, під якою слід розуміти адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність. Із теорії адміністративного права пригадаємо, що адміністративна правоздатність – це здатність суб'єкта мати права й обов'язки у сфері публічного управління. Правоздатність з'являється з моменту виникнення суб'єкта, для юридичної особи – з моменту державної реєстрації підприємства, закладу, організації та припиняється з моменту ліквідації підприємства, закладу, організації. Адміністративна дієздатність – це здатність суб'єкта самостійно, за допомогою осмислених дій реалізовувати надані йому права і виконувати покладені на нього обов'язки у сфері публічного

---

⁶⁸⁰ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 95–96; Чумак В. В. Адміністративно-правовий статус Міністерств внутрішніх дел Литви и Украины: задачи, функции, полномочия. *Межнаучный журнал ФЫЛЫМ – «НАУКА» Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Шракбека Кабылбаева*. 2016. № 4 (51). С. 58–64; Чумак В. В. Сравнительно-правовой анализ полномочий полиции Грузии и Украины. *Межнаучный журнал «ФЫЛЫМ – НАУКА» Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Шракбека Кабылбаева*. 2016. № 3 (50). С. 67–74.

управління. Складовою дієздатності є адміністративна деліктоздатність, тобто здатність суб'єкта нести за порушення адміністративно-правових норм юридичну відповідальність⁶⁸¹.

Адміністративна правосуб'єктність грузинської поліції – це наявність у поліції як суб'єкта адміністративного права прав, обов'язків і повноважень і можливість їх практичного втілення у своїй повсякденній професійній діяльності. Зазначимо, що адміністративна правосуб'єктність грузинської поліції є спеціальною, оскільки складається зі специфічних прав та обов'язків.

Аналізуючи складові елементи адміністративної правосуб'єктності грузинської поліції, зауважимо, що грузинська поліція наділена адміністративною правоздатністю, тобто має права й обов'язки, а також адміністративною дієздатністю, тобто здійснює передбачені чинним законодавством права й обов'язки. У кінцевому підсумку варто вказати, що саме наявність адміністративної правосуб'єктності і визначає в подальшому адміністративно-правовий статус грузинської поліції, а отже місце поліції у системі органів виконавчої влади в Грузії.

Визначення адміністративно-правового статусу поліції Латвії, Литви та Естонії також нерозривно пов'язані із визначенням їх адміністративної правосуб'єктності. На підтвердження цього зазначимо, як вказується у теорії адміністративного права, що обов'язковою умовою визнання юридичної особи суб'єктом адміністративного права є наявність у неї елементів адміністративної правосуб'єктності⁶⁸². Таким чином, можна стверджувати, що поліція є суб'єктом адміністративного права.

Попередньо згадуючи про адміністративну правоздатність, варто вказати, що її елементами є суб'єктивні права й обов'язки.

Визначаючи сутність поняття «суб'єктивне право», варто зазначити позицію М. І. Матузова, який вказував на те, що суб'єктивне право – це право, що належить суб'єкту, гарантоване законом і всіма соціально-економічними умовами суспільства, що дозволяють його володарю вчиняти в межах закону певні дії, користуватися певними

---

⁶⁸¹ Глава 4. Адміністративна правосуб'єктність органу виконавчої влади. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1190_page_11.html (дата звернення: 17.12.2018).

⁶⁸² Тема 2: суб'єкти адміністративного права. Адміністративне право. Освітній портал Класичного приватного університету. URL: http://virtuni.education.zp.ua/edu_cpu/mod/resource/view.php?id=17154 (дата звернення: 17.12.2018).

соціальними благами, вимагати відповідної поведінки від інших (зобов'язаних осіб) і звертатися за потреби до органів держави⁶⁸³.

Зазначимо, що у сучасних умовах розвитку поліцейстики та науки адміністративного права ми приєднуємося до думки І. С. Окунєва щодо змісту суб'єктивного права як елементу правового статусу юридичної особи. Так, аналіз сутності суб'єктивного права дав І. С. Окунєву підстави визначити його як індивідуально-конкретну, владну міру дозволеної (можливої) поведінки, що належить уповноваженому суб'єкту, з метою задоволення його інтересів⁶⁸⁴.

Розглядаючи суб'єктивне право як елемент правоздатності, потрібно пам'ятати про юридичні обов'язки, що знаходяться у нерозривному взаємозв'язку із суб'єктивним правом. Знову звертаючись до наукових напрацювань М. І. Матузова, визначимо, що, на його думку, суть юридичного обов'язку полягає у необхідності певної поведінки, зміст – у конкретних проявах цієї необхідності (вид, міра, межі, час тощо), а структура – у чотирьохелементному складі змісту⁶⁸⁵.

На думку класичних представників теорії права, О. С. Іоффе та М. Д. Шаргородського, визначення обов'язку багато в чому залежить від того, як трактується поняття суб'єктивного права. Вчені вважають, що обов'язок варто визначати через право, оскільки обов'язок є забезпеченою законом мірою належної поведінки, якій слідє зобов'язана особа відповідно до вимог уповноваженого суб'єкта⁶⁸⁶. Аналогічної думки тримаються Д. М. Чечот та М. Г. Александров⁶⁸⁷.

Своєю чергою, як вказує П. С. Лютіков, в адміністративно-правовій науці суб'єктивні права й обов'язки юридичної особи розглядають у площині її адміністративно-правового статусу, вважаючи

---

⁶⁸³ Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР. Саратов : Приволж. книж. изд-во, 1966. С. 44–45.

⁶⁸⁴ Окунев І. С. Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. С. 13–14.

⁶⁸⁵ Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1972. С. 162–163.

⁶⁸⁶ Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. М. : Госюриздат, 1961. С. 223–224.

⁶⁸⁷ Чечот Д. М. Субъективное право и формы его защиты. Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. С. 25.

їх поряд з адміністративною правосуб'єктністю ключовими елементами всієї структури адміністративно-правового статусу особи⁶⁸⁸.

Визначаючи попередньо складові елементи адміністративної дієздатності, стверджувалось, що поліція наділена адміністративною деліктоздатністю. Зазначимо, що на сьогодні немає єдиного підходу до розуміння віднесення адміністративної деліктоздатності до дієздатності чи правосуб'єктності. Так, одні вчені вважають, що деліктоздатність є складовою частиною дієздатності⁶⁸⁹, інші ж відводять деліктоздатності самостійне місце у структурі правосуб'єктності⁶⁹⁰.

Цікавою вбачаємо думку С. С. Алексєєва, який вказує на виключний характер випадків існування деліктоздатності за відсутності дієздатності. Автор приводить приклад фізичної особи, яка, досягнувши 15-річного віку, має деліктоздатність, але ще не володіє дієздатністю у повному обсязі⁶⁹¹.

Загалом у науці адміністративного права деліктоздатність визначається як здатність нести юридичну відповідальність за порушення норм права⁶⁹².

Заслужують на увагу позиція авторів В. К. Колпакова, який визначає адміністративну деліктоздатність як частку адміністративно-правового статусу суб'єкта, що полягає у здатності особи нести юридичну відповідальність за порушення норм адміністративно-деліктного права⁶⁹³; та Є. Ю. Колосовського, який наголошує, що

---

⁶⁸⁸ Лютиков П. С. Суб'єктивні права й обов'язки як складові адміністративно-правового статусу юридичної особи: класифікація та характерні ознаки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. С. 430. URL: <http://www.apdp.in.ua/v69/67.pdf>

⁶⁸⁹ Козлова Н. В. Правосуб'єктность юридического лица. М. : Статут, 2005. С. 37; Веберс Я. Р. Правосуб'єктность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига : Зинатне, 1976. С. 124.

⁶⁹⁰ Красавчиков О. А. Модели гражданской правосуб'єктности. Проблемы социалистической законности на современном этапе коммунистического строительства : тезисы республикан. науч. конф. (Харьков, 21–23 ноября 1978 г.). Харьков : Юрвуз, 1978. С. 106.

⁶⁹¹ Алексєев С. С. Общая теория права: в 2 т. М. : Юрид. лит., 1982. Т. 2. С. 147.

⁶⁹² Алексєев С. С. Общая теория права: в 2 т. М. : Юрид. лит., 1982. Т. 2. С. 147; Веберс Я. Р. Правосуб'єктность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига : Зинатне, 1976. С. 90; Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М. : Наука, 1979. С. 124.

⁶⁹³ Колпаков В. К. Адміністративна деліктоздатність іноземців: проблеми регулювання відповідальності. *Право України*. 2004. № 1. С. 81.

адміністративна деліктоздатність визначається як особлива юридична властивість або стан суб'єкта, що включає здатність (спроможність) взяти на себе відповідальність за вчинений адміністративний проступок⁶⁹⁴.

Враховуючи вищезазначене, під адміністративно-правовим статусом поліції Латвійської Республіки ми розуміємо систему прав і кореспондуючих їм юридичних обов'язків, включаючи інші важливі елементи ефективного функціонування латвійської поліції.

Адміністративно-правовий статус поліції Латвійської Республіки складають ті самі елементи, що й адміністративно-правовий статус грузинської поліції: повноваження поліції Латвії; принципи діяльності; гарантії та юридична відповідальність.

Насамперед слід наголосити, що адміністративно-правовий статус латвійської поліції визначений у Законі Латвійської Республіки «Про поліцію» від 4 червня 1991 року⁶⁹⁵, де визначено, що поліція Латвійської Республіки – це збройна воєнізована державна або муніципальна установа, в обов'язки якої входить захист життя, здоров'я, прав і свобод окремих осіб, майна, суспільства і державних інтересів від злочинних та інших незаконних погроз⁶⁹⁶.

Варто зазначити, що латвійський законодавець розмежовує поняття «компетенція» та «повноваження поліції» виходячи з того, що «компетенція» за своїм змістом є значно ширшим поняттям від категорії «повноваження». Так, під поняттям «компетенція» у науці адміністративного права розуміють сукупність закріплених за державним органом владних зобов'язань. Б. М. Лазарєв визначає, що не всі права обов'язки державного органу входять до його компетенції, а саме ті, які необхідні органу для досягнення поставленої державою мети, спрямовані на здійснення державної влади⁶⁹⁷.

---

⁶⁹⁴ Колосовський Є. Ю. Адміністративна відповідальність неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. С. 83.

⁶⁹⁵ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁶⁹⁶ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁶⁹⁷ Лазарєв Б. М. Компетенция органов управления. М. : Юрид. лит., 1972. С. 46–47.

Слушною є думка О. Ю. Салманової, яка у своїх наукових напрацюваннях зазначає, що компетенція поліції встановлюється через перерахування її повноважень, і далі продовжує, що співвідношення понять «компетенція» та «повноваження» слід визначати як «ціле» та «частина»⁶⁹⁸.

Заслуговує на увагу і думка С. М. Гусарова, який вказує, що компетенція – це поєднання двох обов'язкових елементів: повноважень і підвідомчості⁶⁹⁹.

Ми приєднуємося до позиції О. Ю. Салманової, яка вказує, що компетенція поліції щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів – це сукупність визначених законодавством повноважень поліції щодо розгляду та вирішення справ про конкретні адміністративні проступки і застосування за їх вчинення заходів адміністративної відповідальності, що оформлюється у вигляді постанови про застосування адміністративного стягнення⁷⁰⁰.

Зокрема, професор Б. М. Лазарев визначає повноваження як комплекс конкретних прав і обов'язків, які надаються для реалізації покладених на орган функцій⁷⁰¹.

Є. Кулаков вказує, що владні повноваження державного органу складаються із юридичних прав для здійснення державних функцій і юридичних обов'язків, які покладаються на цей орган державою⁷⁰².

Таким чином, у законодавстві Латвійської Республіки «Про поліцію», повноваження за своїм змістовним наповненням є значно вужчим, тобто можна сміливо вказувати, що у межах компетенції реалізуються повноваження поліції Латвійської Республіки.

---

⁶⁹⁸ Салманова О. Ю. Про компетенцію та повноваження Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917– 2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 248.

⁶⁹⁹ Гусаров С. Видання актів управління юрисдикційного характеру в системі органів внутрішніх справ. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 72.

⁷⁰⁰ Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. С. 217.

⁷⁰¹ Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. М. : Юрид. лит., 1972. С. 102.

⁷⁰² Кулаков Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 12.

У подальшому аналіз поліцейського законодавства Латвійської Республіки дає підстави дійти висновку про розмежування загальних і спеціальних повноважень латвійської поліції.

Зокрема, загальними повноваженнями поліції є (відповідно до ст. 10 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію»):

1) забезпечення порядку на дорогах, вулицях, площах, у парках, громадському транспорті, аеропортах, портах, станціях та інших громадських місцях, щоб гарантувати безпеку людей і суспільства;

2) реєструвати заяви та інформацію про кримінальні злочини й інші правопорушення, про події, які загрожують особистій або суспільній безпеці, а також про залучених осіб, своєчасно реагувати на надану інформацію, а також передавати отриману інформацію компетентним посадовим особам і установам щодо особистої або суспільної безпеки події (нещасні випадки, пожежі, стихійні лиха, стихійні лиха й інші випадки);

3) надавати екстрену допомогу особам, які постраждали в результаті правопорушень, нещасних випадків або перебувають у безпорадному стані, навіть якщо вони втратили здатність самостійно пересуватися або можуть заподіяти шкоду собі або оточуючим, а також допомагати неповнолітнім, які залишилися без батьків;

4) відповідно до вимог закону проводити розслідування, забезпечувати участь судово-медичних експертів у слідчих діях, здійснювати необхідні оперативно-розшукові й інші заходи, передбачені законодавством, для виявлення, припинення і запобігання кримінальних злочинів, виявлення і розшук осіб, які вчинили їх або переховуються від слідства і суду, уникають відбування кримінального покарання, а також впізнання трупів;

5) виконувати судові рішення, постанови прокурора та розпорядження, пов'язані з проведенням розшукових і слідчих дій;

6) запобігати та припиняти адміністративні правопорушення, виявляти винних, складати протоколи в межах своєї компетенції, розглядати справи про такі порушення або передавати їх на експертизу;

7) розкривати причини кримінальних і адміністративних правопорушень в межах своїх повноважень, а також обставини, що сприяють їм, і вживати заходів щодо їх усунення; брати участь у правовому вихованні осіб;

8) охороняти, супроводжувати та тримати затриманих і ув'язнених, виконувати кримінальні покарання та адміністративні стягнення в межах своєї компетенції;

9) здійснювати заходи фізичної безпеки об'єктів критичної інфраструктури, встановлених Кабінетом міністрів;

10) вживати заходів щодо збереження власника прихованого майна до його передачі компетентному державному органу або посадовій особі; забезпечити зберігання документів, майна, цінних паперів та іншого майна, виявленого і переданого в поліцію, до його передачі власнику;

11) регулювати рух транспортних засобів і пішоходів, здійснювати моніторинг руху і руху транспорту;

12) контролювати дотримання правил у сфері обігу зброї, охоронну діяльність і детективну діяльність;

13) забезпечувати безпеку свідків, потерпілих, інших осіб і членів їх сімей, а також захист їх майна, якщо їх життя, здоров'ю або майну загрожує небезпека та якщо вони надавали правоохоронним органам допомогу у розкритті та попередженні кримінальних злочинів;

17) виконувати рішення судів (суддів), прокурорів про примусовий арешт осіб, які уникають прибуття на виклик, а також виконувати судові рішення про арешт;

18) реєструвати дорожньо-транспортні пригоди, які задокументовані співробітниками державної поліції;

19) здійснювати контроль за дотриманням правил безпеки водних шляхів у внутрішніх водах, а також за дотриманням правил реєстрації прогулянкових суден;

20) реєструвати аварії на водних шляхах у внутрішніх водах, а також осіб, які вважаються жертвами аварій і загинули в результаті аварій на воді;

21) запобігати безпосередній загрозі, що може завдати шкоди життю, свободі або здоров'ю людини, що постійно проживає в такій оселі, доти, поки суд не розгляне питання про тимчасовий захист від насильства;

22) здійснювати контроль за виконанням рішень суду або судді про тимчасовий захист від насильства або рішень іноземних установ⁷⁰³.

До спеціальних повноважень поліції віднесено: надавати допомогу: 1) членам Парламенту та його посадовим особам, посадовим особам органів державної влади; 2) органам охорони здоров'я та ветеринарного нагляду з метою вжиття карантинних заходів у разі епідемій та епізоотій; 3) медичним установам, практикуючим лікарям, епідеміологам Державної служби охорони здоров'я і державним

---

⁷⁰³ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

санітарним інспекторам у випадку примусового притягнення осіб, які страждають на алкогольну, наркотичну, психотропну або токсичну залежність або страждають венеричними захворюваннями, забезпечувати охорону таких осіб в медичній установі; 4) у місцях позбавлення волі у випадках попередження правопорушень і виявлення кримінальних злочинів, скоєних у цих установах; 5) для пожежно-рятувальних служб – для запобігання і гасіння пожеж, а також для рятувальних робіт; 6) Національним збройним силам – у пошуку втраченої і пограбованої зброї, боеприпасів, вибухових речовин та інших речовин і предметів, небезпечних для населення; 7) для служб контролю автотранспорту та електротранспорту – для з'ясування особи порушників правил користування транспортом; 8) природоохоронним і митним органам, Службі державних доходів і Управління у справах громадянства і міграції – у своїй законній діяльності; 9) Державний прикордонний охороні – задля контролю і запобігання дотриманню правил в'їзду, перебування, виїзду і транзиту іноземців та осіб без громадянства; 10) будівельним інспекторам – для проникнення в будівлі і земельні ділянки, якщо є обґрунтовані підозри в незаконному будівництві, що може загрожувати життю, здоров'ю або майну інших осіб⁷⁰⁴.

Дві складові частини адміністративно-правового статусу поліції Латвії: гарантії та відповідальність, визначені у розділі V поліцейського закону Латвії «Правовий захист, гарантії і відповідальність працівників поліції». Відповідно до цього Закону поліцейський є представником державної влади, його законні вимоги і накази при виконанні службових обов'язків є обов'язковими для всіх осіб. Недотримання законних вимог співробітника поліції карається відповідно до закону. Поліцейський знаходиться під захистом держави, його честь і гідність охороняються державою. Опір поліцейському, загроза його життю і здоров'ю, а також дії, що перешкоджають виконанню його обов'язків, караються в порядку, встановленому законодавством Латвійської Республіки. Поліцейський не несе відповідальності за матеріальний і фізичний збиток, заподіяний правопорушникові в рамках його служби, який не підкоряється і чинить опір під час тримання під вартою. Вимоги співробітника поліції є обов'язковими для будь-якої особи⁷⁰⁵.

Особливістю гарантії професійної діяльності поліцейського у Латвії є визначення на законодавчому рівні оперативних гарантії діяльності поліцейського. При виконанні своїх обов'язків співробітник

---

⁷⁰⁴ Там само.

⁷⁰⁵ Там само.

поліції підпорядковується своєму безпосередньому начальнику. Якщо співробітник поліції отримав наказ від начальника, що суперечить закону, він дотримується вимог закону. Співробітник поліції не пов'язаний наказами і рішеннями партій та інших громадських політичних організацій і рухів або їх представників. Втручання політичних партій та інших громадських політичних організацій і рухів або їх представників у діяльність поліції заборонено. Поліцейські спілки не мають права подавати заявки на страйки. Поліцейський має право оскаржити до суду рішення поліції та посадових осіб органів внутрішніх справ, які він або вона прийняли, якщо він вважає, що ці рішення необґрунтовано обмежують його або її права або повноваження або ображають його гідність. Щоб задовольнити свої культурні та спортивні потреби, співробітники поліції можуть створювати асоціації та клуби, регульовані законами, прийнятими і зареєстрованими відповідно до закону⁷⁰⁶. Також у рамках соціальних гарантій поліцейському забезпечується житло.

Щодо відповідальності як однієї зі складових адміністративно-правового статусу поліції Латвії визначено, що за протиправні дії співробітник поліції несе відповідальність у порядку, встановленому нормативними актами. Поліцейський не може займатися або підтримувати будь-яку діяльність, пов'язану з тортурами або іншими жорстокими, нелюдськими, що принижують гідність видами поведінки чи покарання. Жоден співробітник поліції не може покладатися на більш високий особистий порядок або виняткові обставини, такі як війна або загроза війни, загрози національній безпеці, внутрішньополітична нестабільність або виняткові обставини, для виправдання тортур або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання. Умисне виконання незаконного наказу чи розпорядження не звільняє співробітника поліції від відповідальності. Співробітник кримінальної поліції відбуває покарання за кримінальний злочин згідно із загальними правилами, але окремо від інших засуджених. Поліцейський притягається до адміністративної відповідальності за скоєне адміністративне правопорушення в порядку, встановленому законом⁷⁰⁷.

---

⁷⁰⁶ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁷⁰⁷ Там само.

Щодо принципів діяльності поліції, то їх коло чітко окреслене у чинному законодавстві Латвійської Республіки «Про поліцію»: верховенства закону, гуманізму, прав людини, соціальної справедливості, відкритості та єдності.

Тобто адміністративна правосуб'єктність латвійської поліції виходить із сутності адміністративно-правового статусу поліцейських у Латвійській Республіці. Аналізуючи складові елементи адміністративно-правового статусу, визначено, що зміст поняття «компетенція» є значно розширеним порівняно із поняттям «повноваження». Повноваження, своєю чергою, поділяються на загальні та спеціальні та здійснюються відповідно до поставлених перед поліцією завданнями і функціями. Поліцейські наділені також широкими гарантіями їх правового та соціального захисту, але й зобов'язані, у випадку порушення закону, нести персональну адміністративну або кримінальну відповідальність. Принципи ж діяльності латвійських поліцейських є чітко визначеними та є загальними для всіх органів і підрозділів поліції. З метою захисту прав і свобод громадян, а також законних інтересів держави поліцейські не беруть участі в діяльності політичних партій, громадських організацій і рухів та припиняють своє членство у вищеперелічених партіях та організаціях на час служби в поліції.

Адміністративно-правовий статус зумовлений адміністративною правосуб'єктністю литовської поліції, де остання являє собою потенційну здатність поліції мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки та уповноважена на їх здійснення.

Відповідно до Закону Литовської Республіки «Про поліцію» від 11 грудня 1990 року № I-851 поліція є виконавчим органом державної влади, що забезпечує правопорядок і діє у системі внутрішніх справ Республіки⁷⁰⁸.

Повноваження литовської поліції виходять із розуміння сутності її функцій. Залежно від функції виділяють:

1. Повноваження у сфері запобігання злочинам та іншим правопорушенням:

1.1) розробляє і здійснює заходи з припинення злочинів та інших правопорушень;

---

⁷⁰⁸ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

1.2) виявляє причини й умови, що сприяють вчиненню злочинів та адміністративних правопорушень, і вживає передбачених законом заходів щодо їх усунення;

1.3) складає і веде профілактичний, криміналістичний та оперативний облік;

1.4) на основі договорів охороняє майно громадян, установ, підприємств, організацій;

1.5) застосовує адміністративні й інші превентивні заходи.

2. Повноваження у сфері розкриття та розслідування злочинів:

2.1) здійснює реєстрацію та перевірку заяв і повідомлень про підготовлювані або вчинені злочини;

2.2) проводить розшук зниклих підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених і зниклих безвісти осіб, також здійснює оперативні дії, передбачені чинним законодавством;

2.3) в установленому законом порядку проводить дізнання;

2.4) в передбачених кримінально-процесуальним законом випадках виконує доручення слідчого, прокурора, судді і суду по кримінальних справах.

3. Повноваження поліції під час оперативної діяльності. Оперативна діяльність поліції – це дії негласного характеру щодо попередження та розкриття злочинів, які використовуються з метою збору інформації про підготовлювані і скоєні злочини. Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності документуються матеріали, що надійшли, проводиться розшук осіб, які вчинили злочини, а також осіб, зниклих безвісти, виявляються джерела та способи придбання незаконних доходів. При здійсненні оперативної діяльності поліція в установленому порядку може користуватися спеціальною технікою, добровільною гласною чи негласною допомогою громадян, а також методами розвідувального опитування, оперативної перевірки та огляду, прихованого спостереження, розвідки й іншими методами спеціального контролю. Засоби, методи, способи оперативної діяльності та порядок їх застосування регламентуються спеціальними нормативними актами, підготовленими Міністерством внутрішніх справ і Прокуратурою Литовської Республіки та затвердженими Урядом. Застосування засобів і способів оперативної діяльності в кожному конкретному випадку санкціонується прокурором, якщо це передбачено нормативними актами. Фактичні дані, отримані при використанні цих методів і зафіксовані за допомогою технічних засобів, в установленому кримінально-процесуальним законом порядку можуть бути доказами у кримінальній справі. Оперативна діяльність поліції здійснюється тільки

з метою боротьби з кримінальними злочинами або з метою їх попередження та є винятковим правом оперативних служб поліції⁷⁰⁹.

Вказана діяльність поліції базується на керівних ідеях – принципах діяльності литовської поліції, а саме: законності, демократії, соціальної справедливості, гуманізму, гласності та професійної таємниці, а також єдиноначальності та колегіальності.

Відповідальність поліції як елемент адміністративно-правового статусу поліції Литви – це передбачена законодавством міра покарання для поліцейських. Зокрема, законодавством передбачено, що виконання явно злочинного, незаконного наказу або вказівки не звільняє поліцейського від відповідальності. Збиток, заподіяний громадянину незаконними службовими діями поліцейського, відшкодовується державою повністю, незалежно від провини посадової особи поліції, в порядку, встановленому для відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями органів дізнання, слідства, прокуратури і суду. Посадова особа поліції, відповідно до наданих йому законодавством повноважень, не несе відповідальності за збитки в разі, якщо нею не були перевищені межі законності затримання злочинця. Слухачі Академії поліції Литви, виключені з академії, зобов'язані відшкодувати їй витрати на утримання за навчання. Це відноситься і до тих слухачів, які за конкурсом не переводяться на наступний курс і відмовляються встановлений термін працювати в поліції. Посадова особа поліції несе особисту відповідальність за свої дії, рішення і їх наслідки. Посадова особа поліції, яка порушила вимоги закону при виконанні покладених на нього обов'язків, в установленому законодавством порядку притягується до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної або кримінальної відповідальності залежно від характеру порушення⁷¹⁰.

Особливий правовий інститут складає такий елемент адміністративно-правового статусу поліції Литовської Республіки складає інститут «гарантій професійної діяльності поліцейського». Розглядаючи гарантії діяльності поліцейського, перш за все, необхідно враховувати загальне поняття гарантій. Так, у довідковій літературі «гарантія» розглядається як порука в чомусь, забезпечення чого-небудь; умови, що забезпечують успіх чого-небудь. Гарантії можуть бути поділені на види залежно від їхньої природи⁷¹¹. Враховуючи, що діяльність поліцейського є юрисдикційною, врегульована правом

---

⁷⁰⁹ Там само.

⁷¹⁰ Там само.

⁷¹¹ Harantiya [Warrant]. Slovnýk ukrajins'koyi movy : v 11 t. 1971. (2). 29 (in Ukr.).

і направлена на правову охорону суспільних відносин, окремо маємо вказати і на юридичні гарантії, якими прийнято вважати законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності й охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави⁷¹².

Базою для визначення гарантій професійної діяльності литовських поліцейських є розділи VI та VII Закону Литовської Республіки «Про поліцію», що визначають соціальні, правові, фінансові та матеріально-технічні гарантії професійної діяльності поліцейських.

Соціальні гарантії професійної діяльності поліції – це комплекс заходів і засобів, що забезпечують працівника поліції продовжувати службу та є стимулом для ефективної роботи в поліції. Слушною в цьому контексті є думка М. І. Іншина, який зазначає, що соціальним забезпеченням є сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію суспільних відносин за рахунок коштів Державного й місцевого бюджетів у напрямках щодо соціальної підтримки та страхування осіб у зв'язку із втратою працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, доглядом за дитиною, професійними захворюваннями та каліцтвами. Щодо розуміння змісту соціального забезпечення працівників поліції, то ним є сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями й іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами⁷¹³.

Так, законодавством Литви до соціальних гарантій поліцейських віднесено: забезпечення квартирами, пільги на придбання житла чи іншого володіння особи; заробітна плата; пенсійне забезпечення; тривалість робочого часу; тривалість і надання щорічної відпустки; безготівковий проїзд різними видами транспорту (залізничний, міжнародного та регіонального сполучення, міський, окрім таксі та перельотів); матеріальне та фінансове забезпечення родини працівника поліції у випадку його загибелі.

---

⁷¹² Сенчук І. І. Гарантії професійної діяльності поліцейських в сучасних умовах. *Форум права*. 2018. № 3. С. 89.

⁷¹³ Іншин М. І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 273.

Правові гарантії професійної діяльності поліції – це юридично закріплені механізми реалізації останніми своєї службової діяльності, це нормативне закріплення адміністративно-правового статусу поліцейського.

До правових гарантій законодавець відносить: посадові особи поліції володіють закріпленими в Конституції Литовської Республіки та інших законах соціально-економічними, політичними та особистими правами і свободами громадян Литовської Республіки. Посадові особи поліції мають загальні і спеціальні професійні права і обов'язки. Загальні права і обов'язки мають всі посадові особи поліції. Спеціальні професійні права і обов'язки надаються посадовим особам поліції, виконуючим передбачені цим Законом окремі функції⁷¹⁴.

Фінансові гарантії професійної діяльності поліцейських реалізуються за рахунок Державного бюджету Литовської Республіки. Поліція самоврядувань фінансується з Державного бюджету Литовської Республіки та бюджету самоврядувань. Самоврядування за рахунок власного бюджету забезпечують виплату заробітної плати персоналу поліції самоврядувань, а також оплату господарських витрат з утримання поліцейських ділянок. За рахунок коштів Державного бюджету Литовської Республіки посадовим особам поліції виплачуються передбачені цим Законом компенсації і відшкодовуються збитки, а також міститься республіканський апарат поліції самоврядувань і фінансується централізоване матеріально-технічне забезпечення поліцейських ділянок. З метою збільшення чисельності працівників поліції, розвитку технічної бази підрозділів, матеріального заохочення працівників, поліпшення умов їх побуту використовуються також кошти, отримані:

- 1) від усіх підприємств, установ, організацій та громадян;
- 2) за послуги, надані поліцією на основі договорів;
- 3) за рахунок стягнення штрафів, а також інших джерел.

Порядок виділення в державний бюджет і бюджет самоврядування коштів, необхідних для утримання поліції, встановлюється Урядом Литовської Республіки.

Матеріально-технічне забезпечення підрозділів республіканської поліції здійснюється за рахунок коштів, що виділяються на їх утримання. Місцеве самоврядування надає приміщення територіальним

---

⁷¹⁴ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

підрозділам республіканської поліції і поліції самоврядувань в загальному порядку, забезпечує технічну експлуатацію, опалення, освітлення і ремонт цих приміщень. Постачання підрозділів поліції транспортними засобами, обмундируванням, зброєю, боєприпасами, спеціальними засобами, оперативною технікою, технікою зв'язку, інформаційної та іншої технікою, засобами діловодства та іншими необхідними для їх роботи засобами здійснюється Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки⁷¹⁵.

Підсумовуючи викладене, зазначимо слушну позицію Д. В. Швеця, який, проаналізувавши позитивний зарубіжний досвід організації діяльності поліції зарубіжних держав, зазначає, що для забезпечення проведення ефективних реформ необхідно розширити гарантії професійної діяльності поліцейських. Зокрема, стосовно матеріального стимулювання поліцейських службовців слід переглянути розмір робітної плати працівників органів внутрішніх справ. Це дасть змогу поліції виконувати завдання, які ставить перед нею суспільство та час більш відповідально. На законодавчому рівні необхідно закріпити низку положень щодо компенсації обмежень, об'єктивно зумовлених характером діяльності поліцейських⁷¹⁶.

Таким чином, аналіз адміністративної правосуб'єктності литовської поліції дає підстави констатувати, що вона є наслідком наявності адміністративно-правового статусу поліції, останній же забезпечує ефективну діяльність поліцейських, визначає гідні гарантії професійної діяльності та має досить широке коло повноважень, що розподіляються на регіональному та місцевому рівнях, як категорії «загальне» та «окреме».

Зазначимо, що порівняно з вітчизняними гарантіями професійної діяльності поліцейських у Литві вони є більш розширеними, що сприяє формуванню у поліцейських внутрішньої мотивації до ефективного виконання покладених на них законом обов'язків, а це є запорукою ефективності роботи поліції в цілому⁷¹⁷.

---

⁷¹⁵ Там само.

⁷¹⁶ Швець Д. В. Гарантії професійної діяльності поліцейських. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 24.

⁷¹⁷ Чумак В. В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 149–154; Чумак В. В. Організаційно-правові питання діяльності підрозділу Литовської поліції по антитерористичних операціях «ARAS»: досвід та перспективи використання в Україні. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 102–106.

Першочергово зазначимо, що правоохоронний орган у Республіці Естонія представлений Департаментом поліції і прикордонної охорони, що, як вже було наголошено у попередніх розділах, входить до складу Міністерства внутрішніх справ Естонської Республіки. Визначальним є те, що адміністративно-правовий статус Департаменту поліції визначається Законом Естонської Республіки «Про поліцію» від 6 травня 2009 року № RT I/2009/26/159. Відповідно до вказаного закону поліція – це орган виконавчої влади, що відноситься до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, основними функціями якого є охорона громадського порядку, організація питань прикордонного контролю, виявлення і усунення забруднення моря, організація пошуку та рятування на морі та організація питань громадянства і міграції⁷¹⁸.

Виходячи із наведених вище функцій поліція Естонської Республіки наділена такими повноваженнями:

1) запобігання злочинам, що передбачені чинним Кримінальним кодексом;

2) захист громадського порядку;

3) видача документів і робочих дозволів;

4) організація питань, пов'язаних з громадянством і міграцією;

5) проведення пошуково-рятувальних робіт та організація виявлення і викорінення забруднення моря у внутрішньому і територіальному морі, на Чудському озері, інших транскордонних водах;

6) проведення пошукових робіт в разі аварії на суші;

7) організація питань прикордонного контролю;

8) розгляд правопорушень і застосування заходів покарання на підставах і в порядку, передбаченому законом;

9) захист осіб, призначених Президентом Республіки, прем'єр-міністром, главами іноземних держав, главами урядів, міністрами закордонних справ і Генеральним директором Ради поліції і прикордонної охорони та Урядом Республіки, Генеральним директором Прикордонної комісії;

10) виконання інших обов'язків, що впливають із закону і законодавства, виданого на його основі⁷¹⁹.

Гарантії професійної діяльності естонських поліцейських складають цілий комплекс заходів соціального, правового, фінансового та матеріального характеру задля ефективного здійснення

---

⁷¹⁸ Закон о полиции и пограничной службе. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019003> (дата звернення: 17.12.2018).

⁷¹⁹ Там само.

поліцейськими покладених на них законом повноважень. Зокрема, до гарантій працівника поліції Естонії віднесено такі: заробітна плата; медичне обслуговування; відшкодування поліцейському витрат у зв'язку з переведенням на іншу посаду в поліції; відшкодування майнових збитків, що були заподіяні працівникові або членам його сім'ї під час виконання поліцейським його службових обов'язків; визначення робочого часу та часу відпочинку; оплата праці у понадурочний час та під час виконання роботи «до дзвінка»; визначення та оплата відпусток; компенсація витрат у зв'язку із звільненням зі служби; пенсійне забезпечення; страхування поліцейського та членів його сім'ї.

Щодо відповідальності поліцейських в Естонії, то естонські працівники поліції несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до Закону «Про поліцію», а адміністративну та кримінальну – на загальних підставах з особливим порядком притягнення до відповідальності.

Особливістю адміністративно-правового статусу поліції в Республіці Естонія є те, що законодавець не визначає принципів діяльності поліцейських і працівників прикордонної охорони.

Таким чином, можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус поліції в Естонії характеризується відсутністю одного із його елементів – принципів діяльності поліції. Натомість повною мірою розкриті повноваження поліції. Щодо гарантій професійної діяльності, то вони є дещо обмеженими порівняно з гарантіями професійної діяльності поліції Латвії та Литви, зокрема, у питаннях, що стосуються матеріально-технічного забезпечення. Законодавством нещодавно було виключено статті, де було передбачено житлове забезпечення працівників поліції. Замість цього законодавець передбачив для працівників поліції стимули в роботі від почесної грамоти та подвійної винагороди. Відмова від житлового забезпечення поліцейських пояснюється у МВС тим, що від держави було скорочено державне фінансування цієї сфери гарантій. Зазначимо, що внаслідок зменшення обсягів державного фінансування житлового забезпечення поліцейських відтік кадрів сягнув майже 30 % працівників поліції.

Визначимо відсутність законодавчого закріплення юридичної відповідальності як одного з елементів адміністративно-правового статусу поліції, що зумовлений наявністю презумпції «праоти поліцейського», що визначає його правовий захист з боку держави. Це твердження базується на положенні про те, що поліцейський є представником органу виконавчої гілки влади, тобто є публічним службовцем, що здійснює владні повноваження, тобто на час виконання своїх службових обов'язків діє від імені держави.

Зрештою можна сказати, що на сьогодні для Національної поліції України важливим етапом є оновлення та вдосконалення чинного поліцейського законодавства з урахуванням успішного позитивного досвіду, зокрема у частині визнання «презумпції правоти поліцейського», розширення гарантій професійної діяльності працівника поліції та внесення змін до правового статусу поліцейського.

Врахування досвіду реформування поліції в Грузії та країнах Балтії дозволить повною мірою усунути наявні сьогодні прогалини у вітчизняному законодавстві та визначити пріоритетні напрямки діяльності Національної поліції України.

Висновки до розділу 2

Дослідження організаційних і правових засад забезпечення функціонування поліції Грузії та країн Балтії дозволило отримати такі висновки.

Встановлено, що організаційна побудова загальнонаціональних поліцейських систем Грузії та країн Балтії формувалась протягом досить тривалого періоду часу, починаючи із перших етапів становлення правоохоронної системи у вищевказаних країнах. Визначено, що, базуючись на засадах підпорядкування та ієрархічної структури поліцейських систем, доцільно виділити такі критерії ефективності діяльності організаційної структури: 1) показники, що відображають кінцеві результати своєї діяльності – наслідки, що можна спостерігати в об'єктивованому вимірі, наприклад, відтік кадрів чи його баланс, показники рівня злочинності, рівня корупції тощо; 2) показники, що відображають зміст і сутність процесу управління – продуктивність, оперативність діяльності відокремлених поліцейських служб і відомств; 3) показники, що відображають спеціалізацію, тобто чіткий розподіл компетенцій між відокремленими підрозділами єдиної системи управління кадровим персоналом.

Встановлено, що організаційну побудову поліцейських відомств на загальнонаціональному рівні у Грузії та країнах Балтії складає єдиний центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику та уповноважений на здійснення правоохоронної діяльності, – Міністерство внутрішніх справ. Автором наголошено, що МВС у Грузії та країнах Балтії визначений як центральний орган виконавчої гілки влади у сфері внутрішніх справ, що реалізує державну політику щодо здійснення правоохоронної діяльності, має свою місію (мету), завдання та компетенцію.

У цьому контексті автором наголошено на особливостях здійснення правоохоронної діяльності, де під правоохоронною діяльністю розуміється діяльність уповноважених на її здійснення суб'єктів публічного права, що діють у загальнодержавній системі органів виконавчої влади з метою охоронного впливу на існуючі суспільні відносини, права та свободи, а також законні інтереси громадян.

Окреслено організаційну побудову МВС у Грузії та країнах Балтії. У Грузії структуру МВС складають: центральний апарат МВС, територіальні органи МВС, юридичні особи публічного права та ін. Своєю чергою, організаційна побудова МВС у країнах Балтії така: у Латвійській Республіці – міністр як керівник МВС Латвійської Республіки, парламентський секретар МВС Латвійської Республіки, канцелярія міністра, Державний секретар, територіальні органи у вигляді департаментів (Департамент поліції); у Литовській Республіці – різноманітні Центри, Управління, Департаменти та Служби, що прямо підпорядковані Міністру внутрішніх справ Литовської Республіки; в Естонії – це Департаменти та Відділи, а також підвідомчі структури: Академія громадської охорони тощо.

У результаті порівняльний аналіз організаційної побудови загальнодержавних поліцейських відомств Грузії та країн Балтії засвідчив, що міністерства, які реалізують правоохоронну функцію держави, є ключовими суб'єктами забезпечення внутрішньої безпеки. Зважаючи на зазначене, правоохоронну функцію поліції визначено як провідний напрям реалізації завдань з дотримання прав і свобод громадян, підтримання публічного порядку та публічної безпеки, а також протидії злочинності, що здійснюються відповідними правоохоронними органами, який має як внутрішню так і зовнішню спрямованість. Ієрархічність структури поліцейських систем зумовлює наявність структурних елементів різного рівня підпорядкування. Від особливостей окремого взятого елемента структури поліцейської системи залежить і організаційно-функціональна структура загальнонаціональних поліцейських відомств взагалі.

Визначено, що організаційна структура поліції Грузії на сьогодні суттєво відрізняється від структурно-функціональної структури Національної поліції України. Зазначено, що грузинська поліція – це сукупність відносно відокремлених один від одного структурних підрозділів – департаментів, що перебувають у єдиній системі Міністерства внутрішніх справ Грузії і мають спільне керівництво. Особливістю організаційно-функціональної структури поліції країн Балтії названо те, що литовська, латвійська та естонська поліція

фактично є окремими департаментами у складі міністерств внутрішніх справ і не є самостійними центральними органами виконавчої влади.

Зазначено, що реформи, проведені останнім часом у Грузії та країнах Балтії, позитивно позначилися на встановленні організаційних засад органів поліції. Зокрема, під час реформування регіональних та районних територіальних відділів поліції у Грузії було розширено сферу їх повноважень, насамперед тих, що пов'язані з питаннями кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Організаційна структура грузинської поліції на регіональному та місцевому рівнях передбачає пряме підпорядкування територіальних відділів поліції безпосередньо Міністерству внутрішніх справ Грузії.

Після реформування правоохоронної системи у країнах Балтії (Латвії, Литви та Естонії), так само як у Грузії, змінилась організаційна побудова поліцейських відомств на регіональному та місцевому рівнях. В поліції Латвії, Литви та Естонії кожний окремий підрозділ апарату поліції очолює керівник, який одноособово здійснює керівництво підлеглими підрозділами, але сам безпосередньо підпорядкований та підзвітний Міністру внутрішніх справ своєї країни. До галузових і місцевих підрозділів поліції входять управління, відділи та відділення, які забезпечують охорону публічного порядку та безпеку дорожнього руху, протидіють злочинності, а також спеціальні підрозділи, що здійснюють антитерористичну діяльність.

Визначено, що адміністративно-правовий статус поліції Латвії, Литви та Естонії нерозривно пов'язаний із визначенням адміністративної правосуб'єктності поліції. На підтвердження цьому вказується, що обов'язковою умовою визнання юридичної особи суб'єктом адміністративного права є наявність у неї елементів адміністративної правосуб'єктності. Таким чином, поліція є суб'єктом адміністративного права.

Під адміністративно-правовим статусом поліції Латвійської Республіки визначено систему прав і кореспондуючих їм юридичних обов'язків, включаючи інші важливі елементи ефективного функціонування латвійської поліції. Адміністративно-правовий статус поліції Латвійської Республіки складають ті самі елементи, що й адміністративно-правовий статус грузинської поліції: повноваження поліції Латвії; принципи діяльності; гарантії та юридична відповідальність.

Адміністративно-правовий статус поліції Грузії та країн Балтії охарактеризовано як своєрідний правовий спосіб забезпечення ефективної діяльності поліції. Він також встановлює гідні гарантії професійної діяльності, досить широке коло повноважень, що деталізуються на регіональному та місцевому рівнях і співвідносяться між собою як

«загальне» та «окреме», відповідно. Акцентовано увагу на тому, що порівняно з вітчизняними гарантіями професійної діяльності поліцейських у Литві вони є більш розширеними, що сприяє формуванню у поліцейських внутрішньої мотивації до ефективного виконання покладених на них законом обов'язків, а це є запорукою ефективності роботи поліції в цілому.

Зроблено висновок, що ключові поліцейські доктрини Латвії, Литви та Естонії відображені в основних нормативно-правових актах, що значною мірою вплинуло на формування законодавчих дефініцій органів поліції та правових систем вказаних держав. Зокрема, поліція Литовської Республіки є органом державної виконавчої влади, що діє в системі внутрішніх справ Республіки, яка забезпечує правопорядок. Поліція в Латвійській Республіці визначена як озброєний державний орган або озброєний воєнізований орган самоврядування, обов'язком якого є захист життя, здоров'я, прав і свобод, власності осіб, інтересів суспільства та держави від злочинних та інших протиправних посягань. В Естонській Республіці поліція є інститутом виконавчої державної влади, що входить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ. В цілому національні поліцейсько-правові доктрини визначаються як своєрідна система знань про поліцейську систему, що виходять із сутності інституту поліції як правоохоронного органу європейського зразка. Сучасне поліцейське законодавство Грузії та країн формувалось під впливом Скандинавського права у країнах Балтії, а в Грузії – під впливом права радянського, що у зв'язку зі здобуттям незалежності змінилось з урахуванням тенденцій формування власного законодавства із імплементацією права німецького.

Визначено, що адміністративною правосуб'єктністю поліції країн Балтії є здатність мати або отримувати права й обов'язки, серед яких розкрито зміст таких: поліція повинна системно інформувати про свою діяльність органи державної влади та місцевого самоврядування, а також громадськість; поліція зобов'язана у випадках надходження відповідної заяви надати громадянину відомості відносно нього, що містяться в інформаційній системі. Наголошено, що зміст поняття «адміністративна правосуб'єктність» розкривають адміністративна правоздатність (потенційна здатність суб'єкта мати права і обов'язки у сфері публічного управління) та адміністративна дієздатність (потенційна можливість реалізовувати відповідні права і обов'язки в зазначеній сфері). Акцентовано увагу на тому, що адміністративна правосуб'єктність однаковою мірою, як у Грузії, так і в країнах Балтії, є передумовою набуття органами поліції адміністративно-правового статусу. Зроблено висновок про те, що лише суб'єкт, що наділений визначним обсягом адміністративної правосуб'єктності, має право набувати адміністративно-правового статусу.

РОЗДІЛ 3

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ТА ІНТЕРВЕНЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ

3.1. Роз'яснювально-превентивна діяльність поліції Грузії та країн Балтії як складова соціального управління

3.1.1. Інноваційні підходи до організації роз'яснювально- превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії

Сучасний активний розвиток громадянського суспільства й інформаційних технологій, що зумовлений різними державотворчими процесами, об'єктивно зумовлює пошук нових оптимальних шляхів, форм і методів, а також умов для реалізації прав і свобод людини та громадянина, де ключова роль належить роз'яснювально-превентивній діяльності. І хоча на сьогодні ці актуальні питання залишаються деякою мірою незмінними, підходи щодо їх вирішення обговорюються та вдосконалюються. Перед працівниками поліції стоїть завдання реалізації відповідних системних заходів інноваційного характеру для удосконалення діяльності поліції у контексті реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії.

Перед тим, як визначити інноваційні підходи щодо реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції, слід визначитися із розумінням сутності вищезазваної категорії. Зазначимо, що роз'яснювально-превентивна діяльність поліції складається із головного складника «превенція», під якою слід розуміти попередження та запобігання. В адміністративному праві превентивними заходами називають профілактичні й інші заходи, що спрямовані на запобігання злочинам та іншим правопорушенням⁷²⁰.

Зазначимо, що роз'яснювально-превентивна діяльність поліції тісно пов'язана з її іміджем. Цілеспрямована робота щодо покращання

---

⁷²⁰ Превенція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Превенция#cite> (дата звернення: 17.12.2018).

іміджу поліції триває в Україні з початку 90-х років XX ст. Головною метою визнано поглиблення суспільної довіри, поновлення престижу служби та підвищення ефективності роботи. Як зазначають вчені, лише 20 % громадян черпають уявлення про зазначений орган із власного досвіду, а у 80 % населення сприйняття цього державного інституту формується виключно через мас-медіа⁷²¹. У цьому контексті варто пригадати, що із прийняттям нового Закону України «Про Національну поліцію» стратегічними напрямками діяльності поліції визнано превенцію (роз'яснювально-превентивну діяльність) та інтервенцію (застосування легітимних заходів примусу)⁷²². Останні є запозиченням успішного зарубіжного досвіду реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності в поліції Грузії та країнах Балтії.

В МВС Грузії особливо опікуються питанням щодо забезпечення роз'яснювально-превентивної діяльності різними підрозділами грузинської поліції, а також у зв'язку з останніми процесами реформування поліції в Грузії постало питання щодо вдосконалення її наявних форм і методів діяльності⁷²³. На нашу думку, до інноваційних форм роз'яснювально-превентивної діяльності різними підрозділами грузинської поліції можна віднести такі:

- запровадження МВС Грузії у підрозділах поліції принципово нового проекту «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава» з метою покращення роз'яснювально-превентивної діяльності поліції. Цей проект був введений міністерством Грузії задля реалізації таких завдань: забезпечення превенції злочинів, оперативного реагування на правопорушення, виявлення та припинення адміністративних правопорушень, управління транспортними потоками та забезпечення правил дорожнього руху, протидія злочинам, що вчиняються за допомогою транспортних засобів, отримання достовірних доказів. Проект реалізується поліцією спільно з Центром спільних операцій МВС Грузії, що заснований 4 жовтня 2016 року та є своєрідним централізованим хабом сучасних інформаційних та інших

---

⁷²¹ Работа полиции с ориентацией на нужды населения. Переводы материалов о практике деятельности правоохранительных органов зарубежных стран. 1999. № 10. С. 25–28.

⁷²² Gnuchtel R. Einsatzrecht kompakt. Stuttgart : Boorberg, 2000. S. 57.

⁷²³ Чумак В. В. Превентивные меры и меры реагирования полиции на правонарушения в Грузии: опыт для Украины. Социально-психологические, уголовно-правовые и криминологические проблемы семейно-бытового насилия : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Баку, Азербайджанская Республика, 29 февр. 2016 г.). Баку : Полицейская Акад. МВД Азербайджанской Республики, 2016. С. 131.

технологій МВС Грузії. В рамках цього проекту в межах території держави в кожному регіоні та місті встановлені так звані «відеоаналітичні програми» – це «розумні» відеокамери, що підключені до єдиної локальної мережі МВС Грузії, через яку Центр спільних операцій МВС Грузії проводить постійний моніторинг подій через відеокамери⁷²⁴. Також у рамках проекту працівниками поліції здійснюється загальна роз'яснювально-превентивна діяльність серед різних категорій населення, а саме: проведення роз'яснювально-превентивних бесід з громадянами, які схильні до вчинення злочинів і правопорушень; проведення профілактичних заходів з особами, які були звільнені з місць позбавлення волі та які відбувають покарання; проведення з громадянами превенційних проєктів, що полягають у безпосередньому консультуванні працівниками поліції з питань про вчинені злочини та правопорушення, покарання, що були застосовані до злочинців і правопорушників з метою створення негативного образу останніх та непримиримого відношення до вчинених злочинів і правопорушень; проведення роз'яснювальних заходів щодо актуальних питань злочинності в регіоні, місті;

- проведення активної роз'яснювально-превентивної роботи з населенням. Цю роботу проводять працівники поліції спільно з аналітично-інформаційним Департаментом МВС Грузії. Так, голова аналітично-інформаційного Департаменту Шота Утіашвілі стверджує, що робота департаменту має дуже велике значення на початку здійснення реформ. Голова департаменту зазначає, що протягом першого року було вкладено в піар багато ресурсів, енергії, постійно показували по телебаченню, як затримували чергового корупціонера. Це був сигнал для суспільства, щоб люди зрозуміли: ситуація змінюється⁷²⁵. Роз'яснювальна робота з населенням полягає у консультуванні громадянського суспільства, надання інформації про стан і рівень злочинності, засоби та способи протидії організованим групам, розкриття злочинів, насамперед корупційних;

- проведення превентивних заходів поліцейськими, що регламентовані поліцейським законодавством та адміністративним кодексом Грузії. Відповідно до ст. 18 Закону Грузії «Про поліцію» поліцейський уповноважений застосовувати такі превентивні заходи,

---

⁷²⁴ Чумак В. В. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення: досвід Грузії. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 96.

⁷²⁵ Утиашвили Шота. Как проходили реформы в Грузии. URL: https://pikabu.ru/story/kak_prokhodila_reforma_mvd_v_gruzii_2098845.

як: опитування особи; ідентифікація особи; запрошення особи; поверхнева перевірка та огляд особи; спеціальна перевірка особи та її огляд; спеціальний поліцейський контроль; вимога залишити місце; оголошення заборони входу на певну територію; обмеження пересування особи або транспортного засобу; обмеження фактичного володіння майном або річчю; застосування в автоматичному режимі фототехніки (радару) та відеотехніки; застосування спеціальних технічних засобів; проведення оперативно-розшукових заходів. Проведення того чи іншого превентивного заходу має на меті недопущення прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки та порядку, недопущення різного роду обмежень честі та гідності людини;

- створення спеціальних сайтів і телефонів гарячої лінії превентивно-роз'яснювального характеру. Зокрема, у Грузії запроваджено на головному сайті МВС Грузії розділ, де в режимі онлайн громадяни, інші жителі Грузії, іноземні громадяни та туристи мають змогу звернутися до поліції з повідомленнями про правопорушення, скаргами та іншими повідомленнями відповідно до законодавства Грузії. Паралельно постійно функціонує телефонний номер «112», що використовується для забезпечення ефективного реагування на невідкладні випадки й екстрені ситуації. Як зазначають у міністерстві, основна ціль «112» – захистити життя громадян, приватну та державну власність⁷²⁶. Особливістю служби «112» є те, що на основі викладеного повідомлення оператор служби самостійно здійснює обробку даних та оцінює їх, на основі чого приймає рішення про надання послуг: поліції, швидкої медичної допомоги (Медичний центр) або ж виклик пожежно-рятувальної служби. Окрім цього, у службі «112» започатковано можливість глухим особам надавати повідомлення через короткі текстові або відеоповідомлення. У Грузії також засновано сайт надання сервісних послуг <https://www.sa.gov.ge/s/weapon?Area=>, де публікуються інструменти щодо надання електронних послуг. Сайт дозволяє громадянам отримувати інформацію без доступу безпосередньо до агентства і самостійно онлайн користуватися різними сервісами. Наприклад, на сайті агентства надання сервісних послуг населенню є відкритою та доступною інформація щодо переліку документів, які потрібні для отримання зброї та її реєстрування. Це дає змогу значно полегшити роботу поліцейських та уникнути довгих черг в агентствах, де надають особисто такі консультації. Також на головному сайті МВС Грузії

---

⁷²⁶ LEPL 112. Міністерство внутрішніх справ Грузії. URL: <https://police.ge/ge/lepl/lepl112> (дата звернення: 01.12.2018).

є окремі розділи, де публікується інформація, що стосується небезпечних як для суспільства у цілому, так й окремих осіб, видів протиправних діянь, а саме: торгівля людьми, домашнє насильство, організована злочинність, кіберзагрози, дорожньо-транспортні пригоди з посиленнями на відповідні сайти поліцейських підрозділів і спеціальних служб, телефони гарячих ліній та сайти інших органів державної влади і недержавних інституцій. Також забезпечена можливість пошуку (у т.ч. й розширеного за ключовими словами) консультаційних центрів для жертв злочинів;

- важливим для грузинської поліції стало запровадження Центру освіти в сфері прав людини та їх моніторинг (далі – Центр) як один із засобів забезпечення роз'яснювально-превентивної діяльності поліцейськими. Цей центр був заснований у 2013 році після внесення парламентом Грузії поправок до Закону Грузії «Про поліцію», згідно з якими було закріплено поліцейські превентивні заходи. Центр здійснює аналіз питань, що стосуються превентивних поліцейських заходів з метою їх тлумачення та надання відповідей на всі питання, що виникають у громадян Грузії; роз'яснюються загальні законодавчі межі застосування заходів, ризики незаконного їх застосування поліцейськими, а також роз'яснюються заходи контролю за працівниками поліції у разі застосування того чи іншого поліцейського превентивного заходу, передбаченого Законом Грузії «Про поліцію»;

- новим напрямком здійснення роз'яснювально-превентивної роботи з громадянами є проведення комплексних заходів інформаційного характеру щодо захисту кіберпростору, що набуло актуальності після ратифікування Грузією «Конвенції про кіберзлочинність». Це, насамперед, просвітницькі та освітні заходи з населенням, особливо з дітьми, що проводяться спільно з Центральним відділом кримінальної поліції МВС Грузії та Бюро кібербезпеки Міністерства оборони Грузії. Серед них: основні положення кібербезпеки, захист мереж та об'єктів критичної інфраструктури, соціальних мереж, інформаційних і комп'ютерних технологій тощо;

- у зв'язку з підписанням договору про трудову міграцію та безвізового режиму, керівництвом МВС Грузії спільно з Міністерством юстиції Грузії та Міністерством закордонних справ Грузії започаткували спільне проведення роз'яснювальних бесід для громадян Грузії щодо: відповідальності за порушення умов трудової міграції та безвізового режиму, особливості правового становища у разі зміни прізвища, вступу у шлюб тощо;

- новелою для грузинської поліції в рамках реформування слідчого блоку підрозділів поліції в Грузії є започаткування у 2018 році

інституту «офіцерів правопорядку», як нового та вже апробованого у країнах ЄС механізму превенції. Офіцери правопорядку – це переформатування колишніх дільничних, але з урахуванням окремих функцій з патрульної, кримінальної поліції та поліції охорони Грузії. Кожен офіцер закріплений за своєю дільницею (районом), де здійснює превентивні заходи з попередження та профілактики правопорушень. Зокрема, проведення роз'яснювальних бесід з проблемними сім'ями, де панує домашнє насильство, роз'яснювально-профілактичні бесіди пов'язані з проблемами неповнолітніх, конфлікти між сусідами на побутовому рівні, міграційні питання, допомога по фактах домашнього насильства в сім'ї.

Узагальнюючий аналіз роз'яснювально-превентивної діяльності підрозділів поліції країн Балтії дає підстави констатувати, що латвійська, литовська та естонська поліція активно впроваджують сучасні форми взаємодії із суспільством у питаннях запобігання правопорушенням та існуючим загрозам⁷²⁷. На особливу увагу заслуговують такі новації роз'яснювально-превентивної діяльності:

- у зв'язку з активним розповсюдженням так званих «ігор смерті» у Латвійській Республіці Державною Інспекцією по захисту прав дітей було започатковано новий напрям їх діяльності, що полягає у попередженні проявам суїциду дітьми. Інспекція спільно з відділом превенції державної поліції Латвії проводять прес-конференції з питань забезпечення безпеки дітей в мережі Інтернет та недопущення негативних випадків суїциду внаслідок смертельних ігор («Синій Кит»). В рамках діяльності Інспекції було введено в дію телефон довіри «116111» з метою надання невідкладної психологічної допомоги дітям, які стали жертвами психологічного чи фізичного насильства, а також з метою захисту прав дітей;

- запровадження нової системи превенції асоціальної поведінки малолітніх та неповнолітніх дітей, що проводиться поліцією спільно з Міністерством юстиції Латвійської Республіки. Ця система превенції передбачає ряд профілактичних заходів у вигляді роз'яснювальних бесід, ігор і роботи з практичним психологом з метою визначення мотивів і причин асоціальної поведінки дитини, тобто визначити причини вчинення правопорушень. Як показує практика таких заходів, дітям не вистачає батьківської любові та уваги, у зв'язку з

---

⁷²⁷ Чумак В. В. Поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави: пріоритеті напрямки правоохоронної діяльності (на прикладі Грузії та країн Балтії). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. № 33. С. 84.

чим останні стають агресивними та жорстокими, що схиляє їх до вчинення різного роду правопорушень⁷²⁸. В межах роботи Інспекції також запроваджено проект корекції поведінки дітей, суть якого полягає у тому, що протягом року з дитиною працюють психологи, соціальні робітники, працівники поліції та інші спеціалісти, які проводять безкоштовно діагностику поведінки дитини та надають їй та її законним представникам консультації з різного роду питань;

- запровадження на офіційних сайтах латвійської поліції інформаційних ліній, що включають безкоштовні «номери довіри» для прийому повідомлень про вчинені злочини й адміністративні правопорушення, це телефон довіри «110»;

- запровадження на офіційних сайтах латвійської поліції електронних послуг, що надаються поліцейськими, зокрема – це подача електронних заяв, скарг і пропозицій, що надсилаються на пошту відповідного підрозділу поліції. Наприклад, для подачі електронної заяви особа, зайшовши на сайт, повинна перейти у розділ «Електронная услуга / Электронная подача в учреждение» і потім відправити свою заяву в електронному вигляді Signature відправкою на пошту поліції Латвії: kanc@vp.gov.lv;

- запровадження на сайті Державної поліції Латвійської Республіки онлайн-повідомлень про незаконний обіг алкогольних напоїв, тютюнових виробів і наркотичних засобів і прекурсорів, де забезпечено цілодобове чергування спеціалістів з метою профілактики вчинення правопорушень. Онлайн-повідомлення передбачає собою позначення на карті Латвійської Республіки торгової точки, де відбувається незаконний обіг алкогольних напоїв, тютюнових виробів і наркотичних засобів, прекурсорів. Подати таку інформацію мають право лише громадянин Латвійської Республіки, програма працює таким чином, що зчитує інформацію про місце знаходження відправника такого повідомлення, тобто мешканець із України не зможе подати таке повідомлення, перебуваючи на території України, програма покаже, що користувач знаходиться не на території Латвії. Таким чином, існує гарантія забезпечення надання достовірних повідомлень;

- запровадження у регіональних відділах поліції безкоштовних анонімних телефонів довіри, а також анонімного

---

⁷²⁸ В Латвии будет система превенции асоциального поведения детей и подростков. LSM.LV Latvijas Sabiedriskie Mediji. URL: <https://rus.lsm.lv/statja/novosti/obschestvo/v-latvii-budet-sistema-prevencii-asocialnogo-povedenija-detey-i-podrostkov.a265648> (дата звернення: 01.12.2018).

телефону довіри Державного Бюро внутрішньої безпеки поліції – «67075456» з метою надання громадянами повідомлень про будь-які форми правопорушень не лише з боку інших громадян, але й порушень з боку працівників поліції;

- започаткування Міністерством благополуччя (в Україні аналог – Міністерство соціальної політики) спільно з підрозділами Державної поліції соціальної кампанії «Побої у сусідів та близьких стосуються і тебе», що передбачає проведення роз'яснювально-превентивної діяльності щодо нетерпимості домашнього насильства, дискримінації щодо жінок та дітей⁷²⁹;

- поширення у дитячому середовищі символу поліції Латвійської Республіки – бобра. Згідно опитувань дітей працівниками поліції у 2004 році було з'ясовано, що діти асоціюють працівників латвійської поліції з бобром, більшість з учасників конкурсу на кращий малюнок символу поліції – намалювали саме бобра⁷³⁰. В подальшому символ стали використовувати як засіб роз'яснювально-превентивної роботи з населенням, зокрема, дітьми. Так, бобра стали зображати на білбордах, де бобер в поліцейській формі пояснює заходи особистої безпеки та правила дорожнього руху;

- в литовській поліції новелою є започаткування проекту «ePolicija.lt» (електронна поліція) – це електронний портал, система з надання послуг поліцією. Кожен громадянин Литовської Республіки може за допомогою електронних засобів повідомити поліцію про злочинну діяльність, дорожньо-транспортні пригоди та інші правопорушення, а також в подальшому після подання заяви самостійно стежити за її статусом⁷³¹. На сьогодні на порталі громадяни мають змогу подати більш ніж 30 електронних послуг, таких як: подача заявки на видачу ліцензій та дозволів (на вогнепальну зброю, вибухові речовини, піротехніку); запити на отримання виписок та заяв про адміністративні правопорушення; послуги превенції (заява про реєстрацію предмета,

---

⁷²⁹ Жертвы домашнего насилия в Латвии рассказали о своих страхах. Mmixnews.LV. URL: http://www.mixnews.lv/ru/society/news/236840_zhertvy-domashnego-nasiliya-v-latvii-rasskazali-o-svoix-straxah/ (дата звернення: 01.11.2018).

⁷³⁰ Дядя Степа – бобер. Удел Моголтая : форум. URL: <https://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=koapp;action=display;num=1086204291> (дата звернення: 02.12.2018).

⁷³¹ Apie ePolicija.lt projektą. ePolicija.lt. Policijos Elektroniniu Paslaugu Sistema. URL: <https://www.epolicija.lt/web/guest> (дата звернення: 21.12.2018).

зняття предмета з реєстрації, заява про вступ в ряди добровольців поліції або продовження строку дії посвідчення добровольця поліції), реєстрація пригод та інші заяви (заповнення анкети особи у розвідку). Варто зазначити, що цей проєкт не передбачає повідомлень про екстрені пригоди та виклику поліції, для цього започатковані інші послуги;

- головним надбанням литовської поліції є створення образу-символу поліції для дітей у вигляді собаки з іменем «Амсис». Створення символу поліції Литви розпочалося у 2003 році, для його створення поліцією було оголошено конкурс дитячих малюнків «Давай оберемо поліцейського друга». На конкурс було подано більш ніж 1500 малюнків, проте журі вразив малюнок хлопчика Vilmantas Mothers із Шяуляйського району Литви, який вишив символ, ним став собака. Як пояснив автор, собака має якості лояльності, пильності, швидких реакцій, що повною мірою підходять для чиновників. Після чого започатковано анімаційного поліцейського друга Амсиса, що має власну поштову адресу: amsis@policija.lt, на яку мають змогу звернутися всі бажуючі з різних питань. Також поліцейський друг Амсис активно проводить роз'яснювальні заходи з дітьми в навчальних закладах та дитячих святах, останнім виступ Амсиса був в рамках радіопостановки «Зірка вечора», під час якої поліцейський друг розповів про те, як уникнути конфлікту з боку негативно налаштованих дорослих і дітей;

- поширення на литовських сайтах поліції для дітей сервісної поліцейської продукції: відеофільмів (про правила дорожнього руху, як поводити себе після крадіжки чи пограбування, правила безпеки на дорозі у ролі пішохода, правила поведінки у разі шахрайства, застосування пасок безпеки, покупки у супермаркетах). Дані відео записані у вигляді анімаційних мультфільмів під назвою «Амсис Советы»; також це «Амсис Буклети» на теми: я в безпеці, бережіть себе, я захищаю себе і тебе;

- заснування при відділах поліції класів безпеки, що встановлені у головних комісаріатах поліції. Перший такий клас був встановлений у 2007 році у Департаменті Дорожнього руху Головного управління поліції у м. Вільнюс, в подальшому класи відкривались у 2009 році – Клайпедський, Паневежиський та Утенський відділи поліції Головного комісаріату поліції; влітку 2012 року – у відділі дорожньої поліції Головного комісаріату Шяуляйського району; 18 вересня 2013 року – у Головному комісаріаті поліції Алітуського району і у 2013 році – при Головному комісаріаті поліції Вільнюського округу Укмергеського

району⁷³². У класах безпеки безкоштовно проводяться профілактичні заняття та роз'яснювальні бесіди з дітьми різних районів, найчастіше це уроки зі забезпечення правил дорожнього руху, з метою розвитку власних навичок безпеки дорожнього руху (пішохід, пасажир чи водій); повага до учасників дорожнього руху; поглиблення теоретичних і практичних умінь про поведінку на дорогах; відповідальність у разі порушення правил дорожнього руху; розуміння сутності та принципу роботи системи дорожнього руху: «Користувач дорожнього руху – транспортний засіб – дорожній рух».

Аналіз сучасного зарубіжного законодавства та практики діяльності підрозділів поліції Естонії дає підстави стверджувати, що естонська поліція не відстає від провідного європейського досвіду й активно впроваджує інноваційні заходи роз'яснювально-превентивної роботи, серед них:

- зі вступом Естонії до ЄС поліція в рамках реформи запровадила єдиний для всіх країн – членів ЄС єдиний безкоштовний телефонний номер «112» для виклику служби швидкої допомоги, рятувальників та поліції. Цей номер виконує роль заходу превентивного характеру, набирається однаково як для стаціонарних телефонів, так і для мобільних засобів зв'язку. Вдосконаленням цієї послуги є те, що повідомити про правопорушення або злочин, тепер можливо із-за кордону Естонії, потрібно лише з'єднатися з центром сигналізації по телефону «112-112»⁷³³. Також для додаткової інформації з метою швидкого реагування на правопорушення та ефективного застосування заходів їх попередження та профілактики, було створено Центр екстреного реагування, що координує роз'яснювальну роботу по телефонному номеру «112», як в межах Естонської Республіки, так і за кордоном. Як зазначають в Центрі екстреного реагування, місія Центру реагування на надзвичайні ситуації полягає в тому, щоб спроектувати і забезпечити більш безпечне місце існування і бути надійною, швидкою і кваліфікованою службою підтримки в разі аварій через єдиний номер служби екстреної допомоги «112»⁷³⁴;

- запровадження у червні 2018 року в рамках профілактики насильства і сім'ї поліцейської кампанії «Але я маю втручатися», з

---

⁷³² Saugaus eismo klases. Lietuvos policija. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/vaikams/saugaus-eismo-klases> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷³³ Hädaabinumber 112. Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/haedaabinumber-112> (дата звернення: 04.12.2018).

⁷³⁴ Там само.

метою проведення роз'яснювально-превентивної роботи з населенням щодо домашнього насильства. Ця кампанія започаткована у зв'язку з високими показником рівня злочинності, що вчиняється у сім'ї. Так, у 2017 році в Естонії було зареєстровано 2632 випадки насильства в сім'ї. За останні п'ять років майже 40 % населення неодноразово ставали жертвами домашнього насильства. Типовим винуватцем домашнього насильства є чоловік 27–47 років з початковою або середньою освітою, а типовою жертвою є жінка середнього віку 25–46 років⁷³⁵. Кампанія була започаткована в рамках національного проекту Естонії «Але я!»;

- проведення цілого комплексу заходів і кампаній в рамках національного проекту Естонії «Але я!», що проводяться різними державними органами, підприємствами, установами й організаціями з метою підвищення обізнаності населення про безпеку в різних областях. Партнери цього проекту: Верховний Суд Естонії, рятувальна служба, поліція, відкриті молодіжні центри Естонії, технічні служби, підприємницькі молодіжні організації та установи, компанії, що надають послуги транспортування, Управління охорони здоров'я Естонії, Black Nights Кінофестиваль, Олімпійські комітети, Міністерство юстиції Естонської Республіки, Естонський Фонд медичного страхування, Союз Захисту дітей, JCDesaux, Міністерство охорони здоров'я Естонської Республіки⁷³⁶;

- активне використання книг і літератури з питань заходів безпеки, що розроблені фахівцями різних служб та відомств поліції Естонії та які впроваджуються підрозділами поліції та прикордонної служби. Книги з безпеки, перш за все, присвячені питанням підтримки батьків у захисті життя дитини і формуванні безпечного середовища для її зростання. Книга безпеки присвячена всім основним сферам життя для маленької дитини шкільного віку. Центральною темою книги з безпеки дитини і формування поведінки дитини щодо неї самої, її власності та її сім'ї. Крім того, в книзі подано огляд системи захисту дітей в Естонії і можливості знайти допомогу або додаткову інформацію в різних проблемних ситуаціях. Важливою темою в книзі також є здоров'я дитини, зокрема у запобіганні травм і нещасних випадків, а також в навчанні надання першої допомоги. Батьки також знаходять ряд

---

⁷³⁵ Ennetusprojektid ja kampaaniad. Lähisuhtevägivalla ennetuskampaania. Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid> (дата звернення: 11.12.2018).

⁷³⁶ Aga mina tahan ka liituda. AGA MINA. OLEN EESKUJUKS. URL: <https://agamina.ee/kampaania/index.html#content4-s> (дата звернення: 20.11.2018).

інструментів в Книзі безпеки: можна скласти карту шкільної поїздки з дитиною – за можливості роздрукувати додаткову сторінку з дорожніми знаками, які також можна наносити на картку⁷³⁷;

- запровадження у 2018 році поліцією кампанії проти сексуальних та інших домагань. Метою цієї кампанії, як зазначають в поліції, є інформування населення, що сексуальні домагання є порушенням прав громадянина, і нагадування про прийнятні стандарти поведінки. Сексуальні домагання – це форма правопорушення, яка стала кримінальним злочином з літа 2017 року і карається штрафом або позбавленням волі на строк від одного року. В рамках цієї кампанії було розроблено та впроваджено відеосюжети про сексуальні домагання, його сутність, суспільну небезпеку та юридичну відповідальність⁷³⁸;

- реалізація програми «Декларація прав дитини» з метою створення безпечного майбутнього для Естонської Республіки та її громадян⁷³⁹. Кожен працівник поліції та прикордонної служби проводить заходи: допомога дітям у разі сімейних суперечок та у разі насильства з боку батьків; домашні візити соціальних працівників з метою захисту дітей, особливо тих, які живуть у сім'ях підвищеного ризику домашнього насильства; надання психологічної допомоги дитині, щоб пережити інцидент (правопорушення, сексуальні домагання, домашнє насильство); запобігання вчиненню дітьми правопорушень шляхом застосування санкцій (примирення, відшкодування); виправлення дитини, її поведінки, усвідомлення нею, що чинити правопорушення – це аномально; проведення лекцій, інтерактивних ігор з метою запобігання вживання та розповсюдження дітьми наркотичних засобів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів; запровадження веб-конструкторів (констеблів) з метою запобігання

---

⁷³⁷ Ennetusprojektid ja kampaaniad. Ohutusraamat lapsevanematele. Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid/1> (дата звернення: 04.12.2018).

⁷³⁸ Ennetusprojektid ja kampaaniad. Ahistava jälitamise kampaania. Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid/2> (дата звернення: 18.12.2018).

⁷³⁹ Laste õiguste deklaratsioon. Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/laste-oiguste-deklaratsioon> (дата звернення: 04.12.2018).

розповсюдженню кіберзагроз, щоб діти не стали жертвою віртуального залякування; робота з дітьми, які стали свідками аварії⁷⁴⁰;

- створення при кожній школі Естонії посади молодіжного поліцейського, який виступає надійним партнером, активно співпрацює з дітьми та шкільними працівниками;

- широке використання профілактичних матеріалів серед населення в рамках роз'яснювально-превентивної роботи поліції: брошури та методичні рекомендації щодо шкільного цькування (булінгу), кібербулінгу з метою захисту жертви від звичайного й електронного цькування, поширення інформації щодо відповідальності за цькування та ефективне розслідування злочинів і правопорушень;

- активне впровадження профілактичних матеріалів серед населення, а саме: велосипедні листівки та відеофрагменти безпеки на дорогах, співпраця з міським відділом з питань транспорту; моніторинг дорожнього руху; проведення заходів щодо транспортної освіти та забезпечення дорожнього руху;

- розміщення на веб-сайтах поліції відеоматеріалів щодо захисту приватної власності (будинки, квартири, транспортні засоби) з метою попередження вчинення злочинів проти власності;

- поширення серед дітей і підлітків як удома, так і у шкільному середовищі інформаційних матеріалів (відео та інформаційних бюлетенів), а також проведення профілактичних бесід працівниками поліції з дітьми. У профілактиці наркоманії роль поліції полягає в тому, щоб бути партнером і радником для батьків, школи і місцевих органів влади – як у рішенні різних справ, так і в запобіганні повторюваним правопорушенням. У школі профілактичні заходи в основному проводять учителі за підтримки поліції: лекції для учнів з профілактики наркоманії (наркотики, алкоголь і тютюн). Роль поліції також полягає в скороченні доступності алкоголю і тютюнових виробів для неповнолітніх (наприклад, покупки в магазинах, навчання персоналу в магазинах і ресторанах) і в скороченні доступності ліків (для основного споживача наркотик повинен бути якомога більш дорогим);

- активне впровадження брошури поліції «Безпечний Інтернет», листівок для батьків з практичними та цінними рекомендаціями у випадку, якщо дитина потрапила на небезпечний сайт, і як це зрозуміти, у разі, якщо дитина стала жертвою або свідком

---

⁷⁴⁰ PPA LASTE ÕIGUSTE DEKLARATSIOON. Lehel 2. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid/2> (дата звернення: 07.11.2018).

кібербулінгу. Також у рамках кампанії «Безпечний Інтернет» розроблено відкритий веб-сайт щодо забезпечення безпеки в мережі Інтернет, що містить підготовлені поради та рекомендації від спеціалістів поліції щодо алгоритмів уникнення або вирішення кризових ситуацій. На сайті розміщується інформація про заходи, які проводяться поліцією з датою та місцем проведення. Також на сайті розміщена інформація щодо гарячої лінії, де кожен може повідомити про інтернет-загрози, що порушують права громадян.

Таким чином, заходи роз'яснювально-превентивної діяльності, що реалізовані поліцією Грузії та країн Балтії, можна умовно класифікувати на такі, що зорієнтовані на запобігання певним правопорушенням і протиправним явищам, та такі, що спрямовані на захист окремих уразливих категорій населення (діти, жінки). Найпоширенішими серед заходів роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії є: модель Community Policing, яка полягає у тісній взаємодії з населенням; модель безпеки окремих громадян і модель надання сервісних послуг населенню. Щодо пріоритетних напрямів роз'яснювально-превентивної діяльності грузинської, латвійської, литовської та естонської поліції, то до них відносимо: поліцейське консультування (надання сервісних послуг), запобігання домашньому насильству, роз'яснювально-превентивна діяльність, захист дітей тощо. Останній категорії приділяється особлива увага – це заходи у запобіганні домашньому насильству, формування здорового шкільного середовища, формування ненасильницьких установок у підростаючого покоління, запобігання поширенню булінгу та кібербулінгу, стимулювання здорової правосвідомості, формування поваги до суспільства та оточуючих.

3.1.2. Правові стандарти реалізації дільничним поліцейським (констебл) функції офіцера першого контакту (на прикладі естонської поліції)

Роз'яснювально-превентивна діяльність поліції знаходиться у безперервному взаємозв'язку з формуванням позитивного іміджу естонської поліції та формуванням високого рівня довіри населення до поліції. Заходи з покращення іміджу поліції та впровадження дієвих механізмів підвищення рівня довіри населення до поліції в цілому розпочалися в Естонії після розпаду СРСР в період 1991 року, а активна цілеспрямована діяльність знайшла своє продовження з початком реформування правоохоронної системи Естонії у 2000 році. Головною метою було визнано зробити роботу в поліції не лише ефективною, але

й престижною, оскільки на початок 2000 року рівень довіри населення до поліції складав лише 36 %⁷⁴¹.

Оскільки Естонія за своїми масштабами є невеликою державою (всього 45225 м²), керівництвом держави було прийнято рішення реалізовувати реформу в рамках загальнодержавної моделі поліцейської реформи з урахуванням регіональної специфіки задля того, аби реформа була максимально ефективною. Реалізація загальнодержавної моделі передбачала, як зазначає генеральний директор Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонії Роберт Антропов, в першу чергу перехід від застарілих радянських принципів, коли робота міліції оцінювалась владою. Робота поліції та інших силових структур повинна передусім оцінюватись людьми, які проживають у тому чи іншому регіоні. Тому концептуальним у будь-якій реформі є думка громадян про поліцію, і якщо її враховують, то в такому випадку можливий діалог між людьми та правоохоронними органами⁷⁴².

Враховуючи те, що загальне сприйняття населенням поліції як органу державної виконавчої влади залежить рівень довіри й ефективність роботи правоохоронної системи в цілому, в Естонії було проведено реформу дільничних інспекторів, оскільки останній реалізовує функцію першого контакту, що передбачає первинне спілкування з населенням на дільниці обслуговування. Особливістю інституту дільничних поліцейських в Естонії є те, що їх посада має назву «констебль». Історія розвитку цього інституту в Естонії сягає 1926 року, саме цього року вперше було запроваджено посаду констебля в Естонській Республіці. Але, на відміну від Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії, Нової Зеландії, де констебль – це нижчий поліцейський чин, в Естонії – це посада дільничного поліцейського офіцерського звання.

Констебль (дільничний поліцейський) – це працівник поліції, який займається проблемами своєї окремої дільниці на підвідомчій йому території. Працює дільничний поліцейський дещо інакше. Якщо в Україні – це дільничний відділок, де працює один дільничний в межах своєї території обслуговування, то в Естонії – це повноцінна

---

⁷⁴¹ Кочнев С. Реформа полиции в Эстонии. URL: <http://kaknado.info/home/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8-%D0%B2-%D0%AD%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B8/> (дата звернення: 19.12.2018).

⁷⁴² Там само.

констебльська служба в межах однієї дільниці. Структура такої служби передбачає: 12 керівників, 9 констеблів і двох працівників молодіжної поліції. Робота констеблів вважається найбільш важливою та відповідальною, оскільки це, насамперед, надання допомоги населенню та забезпечення безпечного життя кожного громадянина.

Межі дільниці обслуговування визначає начальник констебльської дільниці на основі таких критеріїв: загальна чисельність населення та її демографічна структура; ступінь концентрації жилих будинків; рівень безпеки і загальна кількість подій, що потребують втручання поліції; локалізація місць підвищеної небезпеки та об'єктів критичної інфраструктури. Середня чисельність мешканців районів обслуговування констебльських дільниць складає близько 9000 осіб в територію в 1000 квадратних кілометрів, на якій працюють 6 констеблів⁷⁴³.

Пріоритетними напрямками діяльності констеблів є: забезпечення публічного порядку та безпеки людей; боротьба з різними видами злочинності (злочини проти особистості, крадіжки, торгівля зброєю і наркотиками, проституція); патрулювання; надання допомоги особам, які з особистих або інших причин потребують допомоги. Загалом до поліції звертаються жертви правопорушень, тому основною задачею є виявити і затримати осіб, які вчинили правопорушення, в цьому випадку ключову відіграють констеблі як офіцери першого контакту. Констеблі активно співпрацюють як з органами місцевого самоврядування так і з громадськістю. Таке розуміння цілей констебльської служби свідчить про прагнення поліції створити єдину інституцію превенції задля забезпечення безпечного середовища та протидії злочинності. Як зазначає Анніка Ельм, керівник констебльської дільниці: дільничний – це людина, яка найбільш наближена до населення. Його завдання – вирішення в міру своєї юрисдикції поточних, часом побутових проблем населення. Найпоширеніша проблема з якою звертаються до дільничного поліцейського, – це негаразди сусідів. Напевно, спочатку люди намагаються домовитися самі, але це не завжди виходить. Коли накіпіло, звертаються до дільничних у поліцію. Буває, курять сусіди в загальному коридорі, включають музику на повну гучність, порушують загальноприйняті

---

⁷⁴³ В полиции говорят, что участковых сокращать не будут, но их станет меньше. МК Эстония. Par.com. URL: http://rus.delfi.ee/press/mk_estonia/v-policii-govoryat-cto-uchastkovyh-sokraschat-ne-budut-no-ih-stanet-menshe?id=70101529 (дата звернення: 20.12.2018).

правила співжиття. За цим фактом у службу «112» не зателефонуєш, оскільки ситуація не вимагає моментального втручання, реагування. Але займатися цими питаннями потрібно. І це справа констебля. Він розбирається в обґрунтованих або, буває, необґрунтованих скаргах, у вчинках, спрямованих проти майна, які теж бувають випадковими, без наміру, а бувають і цілеспрямованими. Дільничні – це люди з широким полем діяльності, починаючи від щоденних життєвих проблем, закінчуючи порушеннями правил дорожнього руху, роботою з молоддю, до того ж і профілактична робота займає велике місце в їх діяльності.⁷⁴⁴

В Естонській Республіці констебль – це дільничний поліцейський, до завдань діяльності якого також відносяться функції патрульної поліції та здійснення оперативно-слідчої діяльності, тобто констебль поєднує в собі як загальні, так і спеціальні завдання. До загальних завдань відносяться: забезпечення порядку в громадських місцях; обслуговування людей, які потребують допомоги; попередження правопорушень. Серед спеціальних завдань можна виокремити: ведення провадження у разі проступку; приймання рішення повідомлення про злочини; нагляд за дорожнім рухом і участь в поліцейських операціях.⁷⁴⁵

Констебль здійснює патрулювання в громадських місцях і стежить, щоб не відбулося щось протизаконне. Якщо з'ясується, що здійснений який-небудь проступок або хтось постраждав, то констебль повинен зареєструвати інформацію та вирішити ситуацію законним шляхом. Патрулювання водночас носить і застережливий характер: для попередження та запобігання злочинам констебль реагує на виклик і бере участь у безпосередньому переслідуванні злочинця, а також бере участь у процесуальних діях по кримінальному провадженню. До спеціальних завдань констебля, як уже було вказано попередньо, також відноситься: нагляд за дорожнім рухом та участь в поліцейських операціях. Констебль має право вимірювати швидкість транспортного засобу, перевіряти технічний стан транспортного засобу, стан водія на предмет виявлення ознак алкогольного сп'яніння, а також витребувати документи водія. Якщо констебль виявить правопорушення, то він має

---

⁷⁴⁴ Йыхвиская волость: новости. Давно хотелось познакомиться. Констебль. Новости Республики. URL: http://www.inforing.net/publications/infopress/newsjohvi.php?ELEMENT_ID=33850 (дата звернення: 19.11.2018).

⁷⁴⁵ Politsei EST T – Rajaleidja. ПРОФЕССИЯ: Полицейский констебль. URL: <http://www.raialeidja.ee/akab/doc.php?13104> (дата звернення: 19.12.2018).

право винести відповідну постанову щодо правопорушника. Констебль повинен вміти визначити ознаки наркотичного чи алкогольного сп'яніння, оцінити стан здоров'я людини (ситуації, небезпечні для життя; психічні порушення; стрес) і тактично правильно діяти при затриманні і доставлянні злочинців. Основну частину в діяльності констебля становить робота з паперами, оскільки всі порушення закону, виклики та події супроводжуються оформленням необхідних документів, щоб ситуація і хід подальших дій були чітко зафіксовані.

Спеціальні завдання передбачають проведення дій, що не властиві українській поліцейській системі, проте мають місце в Естонії. Зокрема, констебль стикається і з досудовим слідством у разі скоєння злочину, в рамках якого його завданням може бути фіксування місця події, збір речових доказів на місці злочину, складання протоколів допиту свідків чи підозрюваного на основі їхніх свідчень та інші слідчі дії.

Констебль співпрацює з іншими поліцейськими, рятувальними та силовими структурами, а також з іншими інститутами державної влади. Відповідно до регіональних особливостей поліцейського відділу констеблі можуть виконувати і більш вузькі завдання (робота з молоддю або робота, пов'язана з видачею перепусток, дорожня служба, в місцях позбавлення волі тощо)⁷⁴⁶.

Однією із форм виконання службових повноважень дільничним поліцейським є патрулювання. В Естонській Республіці відійшли від такої форми обслуговування, як обхід території обслуговування, оскільки під час обходу констебль зосереджується на взаємодії з населенням, прив'язуючись до їх місця проживання. Передбачається, що патрулюванню констебль повинен присвячувати щонайменше 60 % свого робочого часу, оскільки вважається, що таким чином здійснюється найбільш ефективна превенція злочинів і надання допомоги населенню. Під час здійснення патрулювання констебль зобов'язаний: здійснювати постійний контроль за оточуючим середовищем; у разі необхідності застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби, зброю, засоби зв'язку, бази даних керування транспортним засобом, користуватися наявними спецсигналами; надавати допомогу особам у разі звернення; виявляти та документувати правопорушення; самостійно фіксувати місце скоєння злочину; виявляти, збирати та досліджувати доказову (джерельну) базу; на місці скоєння злочину чи вчинення правопорушення допитувати потерпілих, свідків та інших осіб; проводити зупинку транспортного засобу;

---

⁷⁴⁶ Politsei EST T – Rajaleidja. ПРОФЕССИЯ: Полицейский констебль. URL: <http://www.raialeidja.ee/akab/doc.php?13104>.

здійснювати перевірку документів і перевіряти їх по базах даних; затримувати громадян з метою встановлення особи.

Щодо особистого прийому населення, то на сьогодні в констебльській дільниці існує телефонна лінія, на яку громадяни мають змогу зателефонувати та записатися на особистий прийом. Час прийому телефонних дзвінків поліцейським складає з 08:00 до 16:30 щоденно. На телефонній лінії працює спеціальний диспетчер, який реєструє відомості щодо дати та часу прийому населення відповідно до території обслуговування констебля.

Одним із пріоритетних напрямків роботи констеблів є налагодження соціального діалогу, з цією метою було запроваджено проект «Провідна практика в роботі дільничної поліції з населенням». Реалізація цього проекту передбачає 10 кроків співпраці констеблів та населення, що розподілені на три блоки.

I блок має назву «Взаємодія, залучення, структура» та передбачає:

1. Регулярно влаштовуй зустрічі – круглі столи, збори, інформаційні семінари;
2. Будь ініціатором спільних проектів між різними партнерами – поліції, громадськості, школи, підприємств, самоврядування;
3. Обмінюйся контактами – знаходь відповідні канали зв'язку для обміну інформацією – телефон, мережу Інтернет, Facebook інші соціальні мережі;
4. Помічай, заохочуй і цілуй корисну справу, починання або хорошу людину. Надавай позитивні відгуки.

II блок взаємодії «Превентивна робота, інформування громадськості»:

5. Повідомляй про свої тривоги, побажання, проблеми, дії;
6. Сам піклуйся про свою безпеку, бери на себе відповідальність за ті речі, які ти можеш змінити;
7. Констебль втягується в громадськість з метою створення безпечного середовища, спілкування з місцевими жителями;
8. Констебль є доступним для громадськості – він є взірцем для наслідування, радником, партнером, учителем і водночас представником закону.

Сутність III блоку «У разі конкретної події»:

9. Якщо ти місцевий житель – будь пильний і не бійся своєчасно повідомляти поліції про проблеми безпеки та свого оточення;

10. Якщо ти поліцейський – реагуй і будь уважним, від тебе чекають допомоги і відчуття безпеки⁷⁴⁷.

Правовий статус та адміністративно-правові засади діяльності дільничного поліцейського (констебля) в Естонії визначені у Законі Естонії «Про поліцію та прикордонну охорону»⁷⁴⁸, особливості завдань та функцій – у Статуті Управління поліції і прикордонної охорони⁷⁴⁹.

Згідно з чинною поліцейською правовою доктриною інститут констеблів сприймається як важливий елемент загальнодержавної системи адміністративного сервісу, у зв'язку з чим було запроваджено новий інститут констеблів в Естонській Республіці, а саме запровадження нової посади – веб-констеблі. Метою запровадження посади веб-констеблів є покращення якості обслуговування населення, демократизації дільничних поліцейських як офіцерів першого контакту, соціалізація поліцейської діяльності. Веб-констебль – це працівник поліції, який реалізує свої функції в мережі Інтернет. На веб-констеблів покладений обов'язок давати відповіді на повідомлення та листи громадян, надіслані через мережу Інтернет (на електронну пошту), а також проводити навчання як дітей, так і дорослих з теми безпеки в мережі Інтернет⁷⁵⁰.

Особливість професії веб-констеблів у тому, що їх головна функція – надання консультацій, оскільки вони самостійно не можуть розглядати заяви та повідомлення про правопорушення. Коли веб-констеблем буде виявлена така чи подібна інформація, вони повинні перенаправити її на лінію 112.

З веб-констеблями громадяни Естонії взаємодіють за допомогою різних комунікаційних засобів: порталів, по електронній пошті. За

---

⁷⁴⁷ Принятая практика взаимодействия региональной полиции и общественности. Передовая практика в работе участковой полиции с населением. URL: <https://kodukant.ee/wp-content/uploads/2016/12/Piirkondliku-politseito%CC%88o%CC%88-hea-tava-RUS.pdf> (дата звернення: 20.11.2018).

⁷⁴⁸ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁷⁴⁹ Устав Управления полиции и пограничной охраны. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128062017043?leiaKehtiv> (дата звернення: 19.11.2018).

⁷⁵⁰ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

результатами розгляду та вирішення питань, веб-констебль може дати поради (як діяти в тій чи іншій ситуації, куди звернутися або допомогти іншим чином), передати інформацію для її подальшої обробки або передати на розгляд поліцейській дільниці відповідного району обслуговування⁷⁵¹.

Більшу частину питань, з якими звертаються до веб-констеблів, складають: шахрайства, крадіжки, наклеп, погрози та забезпечення дорожнього руху. Вікових обмежень немає, а листування краще здійснюється естонською, англійською або російською мовами. На листи відповідають за першої нагоди, але не пізніше трьох робочих днів⁷⁵².

Поліція окреслює коло питань, які, як показала практика діяльності веб-констеблів, задають громадяни Естонії. З якими проблемами можна звертатися до веб-констебля? Насамперед з такими:

- якщо ви хочете отримати у поліції консультацію;
- якщо у Вас виникли питання, що стосуються законодавства, що регулює діяльність поліції у сфері захисту прав людини;
- якщо ви хочете відправити повідомлення в поліцію;
- якщо ви підозрюєте, що хтось інший представляється в Інтернеті від Вашого імені;
- якщо Ви стали жертвою переслідування / домагання / домашнього насильства;
- якщо Ви хочете повідомити про сексуальне або інше насильство;
- особливість: бажано відправити своє запитання або лист одному веб-констеблю, а не всім відразу⁷⁵³.

Специфіка роботи дільничних поліцейських в Естонській Республіці зумовлює вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду констеблів, оскільки останні перебувають у постійному контакті з населенням і повинні завжди бути готовими до складних та екстремальних ситуацій. Законодавством Естонії передбачено, що констеблі повинні мати гарне здоров'я та високий рівень фізичної підготовки, що дозволить максимально ефективно виконувати покладені на них обов'язки. Стан фізичного здоров'я та рівень фізичної підготовки перевіряється, щонайменше, один раз на рік, шляхом

---

⁷⁵¹ Веб-полицейские. Веб-констебли. Politsei- ja Piirivalveamet. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/nouanded/veebikonstaablid/> (дата звернення: 20.12.2018).

⁷⁵² Там само.

⁷⁵³ Там само.

проходження спеціалізованої медичної комісії та виконанням фізичних нормативів⁷⁵⁴.

Враховуючи специфіку роботи констеблів і веб-констеблів, останні повинні володіти законодавчою базою, що охоплює не лише сферу юриспруденції, а й також медичну та сферу соціального захисту населення. Констеблі та веб-констеблі повинні знати структуру поліції та сферу її діяльності, пов'язані з цією сферою правові акти, повинні вміти встановлювати злочини та правопорушення, знати основи (засади) і принципи (керівні ідеї) профілактичної роботи, а також вміти їх застосовувати. Для констеблів ключовим є знати свою ділянку роботи, проводити регулярний аналіз стану злочинності й оцінювати фактори ризику. Констебль (веб-констебль) повинен вміти користуватися різними базами даних, знати наркотичні та психотропні речовини, вміти їх розрізнити й аналізувати наслідки їх застосування, бути здатним планувати та проводити поліцейські операції⁷⁵⁵.

Важливою складовою успішного виконання констеблем своїх функцій є наявність у останнього дисциплінованості, чесності, лояльності, почуття відповідальності, а також вміння працювати в команді та вміння спілкуватися. Поліцейський констебль повинен своїм зовнішнім виглядом, позицією і поведінкою надавати авторитетний вплив. Компетентність і здатність аналізувати забезпечують високу якість роботи поліції, результативності сприяють швидкі і продумані дії, а також уміння приймати правильні і альтернативні рішення в критичних і напружених ситуаціях. За напруженої психологічної роботи завжди добре, якщо зберігається почуття гумору і позитивне ставлення до життя⁷⁵⁶.

Законодавством Естонської Республіки передбачено фахову професійну підготовку констеблів, що є однією із складових всього навчання та підготовки (підвищення кваліфікації) останніх. В Естонії поліцейський за два або чотири роки навчання можна отримати, відповідно, або професійну, або вищу прикладну освіту. Перші два роки

---

⁷⁵⁴ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Веб-полицейские. Веб-констебли. Politsei- ja Piirivalveameti. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/nouanded/veebikonstaablid/> (дата звернення: 20.12.2018).

⁷⁵⁵ Politsei EST T – Rajaleidja. ПРОФЕССИЯ: Полицейский констебль. URL: <http://www.rajaeidja.ee/akab/doc.php?13104> (дата звернення: 19.12.2018).

⁷⁵⁶ Там само.

навчання проводиться в Академії оборони. З метою закріплення отриманих під час навчання знань та умінь передбачена практика в поліцейській установі. Кадети (які проходять навчання на посаду констеблів), які бажають здобути вищу прикладну освіту, продовжують навчання в Таллінні в поліцейському коледжі Академії оборони⁷⁵⁷.

Вимоги для вступників до поліцейської школи:

- 1) вік – щонайменше 19 років;
- 2) середня освіта;
- 3) Естонське громадянство;
- 4) пройдена термінова служба (дійсно тільки для молодих людей);
- 5) відсутність судимості.

При вступі до Академії необхідно успішно скласти вступні іспити, фізичні нормативи, знання на естонську мову і психологічні тести, а також пройти співбесіду на професійну придатність. На період навчання кадети забезпечуються місцем проживання (гуртожиток), харчуванням, а в разі високих показників успішності в навчанні – стипендією. Навчання поліцейських в Естонії не закінчується із завершенням навчання в Академії, воно проходить весь термін служби шляхом участі констеблів у численних навчаннях і курсах підвищення кваліфікації. Бажаючи стати поліцейськими під час навчання в загальноосвітній школі повинні більше приділяти уваги суспільствознавству і вченню про охорону держави, а також фізичній культурі⁷⁵⁸.

Таким чином, можна стверджувати, що робота констеблів (веб-констеблів) – це надання ефективної допомоги громадянам Естонської Республіки та забезпечення комфорту для безпечного життя суспільства, незалежно від часу доби. Незважаючи на досить незначний проміжок часу повноцінного функціонування цього інституту, діяльність констеблів і веб-констеблів вже встигла заслужити високу оцінку від населення. Завдання констеблів та веб-констеблів не в тому, щоб зареєструвати заяву чи повідомлення, а в тому, щоб максимально швидко й ефективно надати допомогу особам, які її потребують, саме тому веб-констеблі все частіше відповідають на запитання в соціальних мережах поза робочим часом.

---

⁷⁵⁷ Sisekaitseakadeemiast algab Eesti turvalisus (Эстонская академия безопасности). Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/akadeemiast> (дата звернення: 16.12.2018).

⁷⁵⁸ Требования к полицейскому констеблю. База данных о профессиях и специальностях. URL: <http://www.rajaleidja.ee> (дата звернення: 20.12.2018).

3.2. Організаційно-правові засади залучення громадськості до здійснення поліцейської діяльності у Грузії та країнах Балтії

Як уже було зазначено вище, основними пріоритетами під час реформування поліції у Грузії та країнах Балтії були проголошені: боротьба з корупцією, підвищення іміджу роботи в поліції та підвищення рівня довіри населення до працівників поліції. Вищезазначені напрямки розвитку ефективної роботи поліції вимагають щоденної, трудомісткої та вимогливої праці від поліцейських, оскільки від раціонального використання наявних у поліції ресурсів залежить зміцнення у громадян відчуття захищеності та безпеки, що в подальшому виявляється у високих показниках рівня довіри населення як до окремого працівника поліції, так і до структури взагалі. Адже, як слушно вказує В. І. Московець, об'єднання громадськості в єдиний ресурс для вирішення загальнолюдських питань дедалі активніше набирає обертів. Звісно, об'єднання всіх тих, хто стикається зі спільною проблемою, що стосується суспільних інтересів, допомагає відшукати способи її розв'язання значно оперативніше⁷⁵⁹.

Ефективна взаємодія громадськості та поліції повинна базуватися на сталих засадах їх спільної діяльності, що на сьогодні відома під категорією «організаційно-правові засади» діяльності громадськості та поліції. Під організаційно-правовими засадами слід розуміти комплекс нормативно-правових, матеріально-технічних, фінансових, кадрових, інформаційних та оперативних заходів, що направлені на раціональний розподіл трудової діяльності⁷⁶⁰. У цьому контексті заслуговує на увагу думка Р. І. Благуті, який вказує, що у сфері суспільних відносин соціальні норми діють і поширюються на взаємодію між окремими людьми, групами та спільнотами. Вони є загальними правилами поведінки, що визначають соціальну практику людей загалом і взаємодію у професійних спільнотах, у т.ч. у правоохоронній сфері⁷⁶¹.

---

⁷⁵⁹ Московець В. І. Правове регулювання участі громадян в охороні державного кордону. *Форум права*. 2013. № 3. С. 407.

⁷⁶⁰ Шаганенко П. І. Поняття організаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 146.

⁷⁶¹ Благута Р. І. Психологічна парадигма нормативної регуляції поведінки працівників національної поліції України. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матеріали круглого столу (Львів, 23 листоп. 2017 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 3.

Усвідомлюючи важливість налагодження соціального зворотного зв'язку поліції та населення, керівництвом МВС Грузії було на законодавчому рівні запроваджено пріоритетний принцип партнерства. Зокрема, Закон Грузії «Про поліцію» у главі 2 містить вичерпний перелік принципів, на яких будується поліцейська діяльність⁷⁶². Зокрема, про важливість співпраці громадськості та поліції деталізовано у принципі відкритості та прозорості, що означає обов'язок органів поліції інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність, здійснювати оприлюднення нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, залучати громадськість до обговорення проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав і свобод людини⁷⁶³.

Також однією із загальних засад взаємодії поліції з громадськістю є принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства, під яким розуміють те, що діяльність поліції повинна здійснюватися у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами, громадськими об'єднаннями на засадах партнерства. Поліцейська служба повинна враховувати специфіку регіону й актуальні проблеми громади⁷⁶⁴.

Враховуючи вищезазначені принципи активної співпраці громадянського суспільства та поліції Грузії, варто зазначити, що подекуди така співпраця заважає працівникам здійснювати покладені на них законом обов'язки, зокрема, з охорони публічного порядку та публічної безпеки. Оскільки подекуди в повсякденну діяльність поліції втручаються незаконні громадські угруповання, які заважають ефективно виконувати завдання з охорони публічної безпеки, і такі випадки мають місце в Грузії. На початку 2018 року на станції

---

⁷⁶² Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-Пс. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁷⁶³ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 113; საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

⁷⁶⁴ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 113; საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

тбіліського метро «Площа Свободи» двоє осіб образили поліцейських, які виконували завдання з охорони публічної безпеки на вищезазначеній станції метро. Як зазначають у МВС Грузії, патрульні інспектори спустилися в метро для того, щоб ідентифікувати учасників конфлікту, що стався біля входу на станцію. Коли поліцейські спілкувалися з правопорушниками, двоє громадян Грузії втрутилися в ситуацію. У той час, коли поліція здійснювала покладені на неї законом зобов'язання і займалася ідентифікацією молодих людей, двоє осіб, у яких не було ніякого зв'язку з процесом, заступилися за молодих людей, законно зупинених поліцією. Вони опротестували законні дії поліції, проявили агресію на адресу патрульних поліцейських, плюнули в них і завдали їм словесної образи. Слід зазначити, що образа співробітника поліції в Грузії – це адміністративне правопорушення, яке карається за законом, особливо тоді, коли поліцейський виконує свої службові обов'язки. Відповідно, поліція виконала вимогу закону і почала затримання цих людей в адміністративному порядку⁷⁶⁵.

З метою недопущення інцидентів неправомірної співпраці інститутів громадського суспільства та поліції та у зв'язку з вектором розвитку Грузії на євроінтеграцію для працівників поліції постало завдання налагодження співпраці з суспільством. У цьому контексті в Грузії запроваджено та взято до імплементації наукове дослідження Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) «Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом». Ця концепція поставила для поліції Грузії такі завдання, як:

- бути впізнаваною і доступною для населення;
- знати населення на підвідомчій території та бути відомою йому;
- відгукуватися на потреби населення;
- прислухатися до нагальних питань громадян;
- залучати та мобілізувати населення;
- звітувати про свої дії та досягнуті результати⁷⁶⁶.

Такі принципи роботи, як впізнаваність і доступність, вимагають, щоб персонал поліції був легко доступним для жителів цього району, що легко забезпечується їх впізнаваністю і не викликає дискомфорту

---

⁷⁶⁵ МВД призывает общественность не мешать полиции выполнять законные действия. Грузия онлайн. URL: <https://www.apsny.ge/2018/pol/1517273406.php> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁶⁶ Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. ОБСЕ. Вена. Май, 2008. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/32548?download=true> (дата звернення: 01.12.2018).

присутністю на території району. Щоденні особисті контакти також можуть допомогти місцевому населенню ближче познайомитися зі «своїми» поліцейськими⁷⁶⁷.

Знати населення на підвідомчій території та бути відомою йому означає, що працівники поліції Грузії зобов'язані розуміти та знати соціальну структуру населення своїх підвідомчих районів. Ця структура повинна бути відображена на так званій «соціальній карті», що має вигляд закріпленого за поліцейським району, та містити таку соціально-демографічну характеристику: уразлива категорія осіб та категорія групи ризику, кількість порушників публічної безпеки та порядку, кількість злочинців, їх наміри та потенційні загрози, потенційні місця скоєння злочинів (бари, кафе), місця скупчення (зборів) місцевих лідерів та авторитетів, види бізнесу і підприємства сфери соціального обслуговування в районі.

Відгукуватися на потреби населення – найважливіший принцип поліцейської діяльності, заснованої на демократичних принципах, що означає, що поліція чуйно реагує на всі (насувні) потреби і проблеми всіх місцевих жителів і докладає всіх зусиль для негайного сприяння в неупередженій формі, проявляючи співчуття до нужденних у допомозі та поважаючи права людини⁷⁶⁸. Їхні послуги повинні бути спеціально пристосовані до норм і системи цінностей жителів району, в якому працює поліція⁷⁶⁹.

---

⁷⁶⁷ Botterman T. Community Policing in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Challenges and Recommendations (Контрольная миссия ОБСЕ в Скопье, 2007). Р. 37.

⁷⁶⁸ United Nations, Draft UN Technical Guidance on Community-based Policing Techniques. Р. 10f.; Верховный Комиссар по делам национальных меньшинств (HCNM) (2006), Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies, Гаага 2006. С. 7 + 24, Рек. 1+ 16; ОБСЕ. Руководство по демократическим принципам полицейской деятельности, составленное Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОСВПД ОБСЕ. Вена, 2006. URL: http://police.homeoffice.gov.uk/news-andpublications/publication/community-policing/policing/Community_engagement_lit_rev.pdf?view=Binary (С. 13–31, пар. 3–79).

⁷⁶⁹ Myhill A. Engagement in Policing. Lessons from the Literature. London : Home Office, 2005. Р. 10.

Залучати та мобілізувати населення передбачає необхідність проведення консультацій з місцевою громадськістю⁷⁷⁰. Проведення консультацій, мобілізація та активне залучення населення в процес дослідження актуальних проблем району, аналіз причин їх виникнення та встановлення пріоритетних напрямків їх ліквідації є важливими напрямками повсякденної роботи поліції з населенням. За допомогою проведення консультацій з населенням поліція наочно демонструє готовність враховувати проблеми, цінності та поради жителів району. Передбачається, що в обмін населення надаватиме інформацію та ресурси, а також моральну підтримку діям поліції. Фактично це означає, що місцеві жителі повинні стати активними партнерами поліції в справі виявлення і вирішення цих питань⁷⁷¹.

Звітувати про свої дії та досягнуті результати означає відкритість працівників поліції Грузії під час здійснення ними функцій і завдань, включаючи поведінку конкретних співробітників поліції, стратегії проведення поліцейських операцій, процедури призначення і виконання бюджету. Поліція також зобов'язана на добровільній основі надавати громадськості інформацію і підтримку. Поліція повинна нести відповідальність перед законом, а її діяльність має бути прозорою і підзвітною суспільству⁷⁷².

---

⁷⁷⁰ Harris F. The Role of Capacity-Building in Police Reform (Миссия ОБСЕ в Косово, Департамент подготовки и повышения квалификации полицейских, Приштина, 2005). 22 с.

⁷⁷¹ Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. ОБСЕ. Вена. Май, 2008. С. 24. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/32548?download=true> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁷² Harris F. The Role of Capacity-Building in Police Reform (OSCE Mission in Kosovo, Department of Police Education and Development, Pristina 2005); High Commissioner on National Minorities. *Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies*. The Hague, 2006. URL: http://www.osce.org/documents/hcnm/2006/02/17982_en.pdf (Р. 22-25, Rec. 15f); ОБСЕ. Руководство по демократическим принципам полицейской деятельности, составленное Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОСВПД ОБСЕ. Вена, 2006. URL: http://police.homeoffice.gov.uk/news-andpublications/publication/community-policing/policing/Community_engagement_lit_rev.pdf?view=Binary (С. 33–35, пар. 83–94); Бюро по демократическим институтам и правам человека (БЛИПЧ) (2007), *Concept of Community Policing*. Consent, Accountability, Partnerships, Customer Focus, Выступление на Встрече

Особливістю взаємодії між поліцією та громадянським суспільством Грузії є активне впровадження новітніх систем їх спільної співпраці. На сьогодні в Грузії з метою зниження рівня злочинності у районах і підвищення рівня безпеки запроваджено такі моделі взаємодії населення та поліції, як: «САРА» (сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка – далі САРА)⁷⁷³ та Модуль аналізу проблем⁷⁷⁴.

САРА як сучасна модель взаємодії громадськості та поліції в Грузії передбачає цілий блок послідовних дій, орієнтованих на вирішення спільних актуальних питань.

І блок «Сканування» – на цьому етапі поліція та громадськість разом визначають, чи мало місце адміністративне правопорушення, визначають його кваліфікацію в районі обслуговування з метою забезпечення безпекового режиму на відповідній території громади. «Сканування» передбачає те, що громада самостійно обирає одну проблему зі складеного списку та спільно з поліцейськими встановлюють пріоритети, чітко формулюють проблеми.

Потім розпочинається наступний блок, що має назву «Аналіз». Здійснюється у так званій формі «трикутника» та передбачає опис проблеми (злочину, правопорушення) крізь призму трьох складових: жертва, правопорушник, місце скоєння злочину. На цьому етапі поліція та громада виявляють і визначають первопричину скоєного та визначають потенційних правопорушників, свідків з метою подальшого залучення останніх для співпраці.

ІІІ блок має назву «Реакція». Під час взаємодії на цьому етапі роботи поліція та громада повинні знайти відповіді на такі запитання: Які стратегії необхідно використовувати для зниження гостроти або усунення проблеми? Що ще необхідно зробити? Хто повинен виконувати дії? Коли це необхідно зробити⁷⁷⁵?

Завершальним блоком реалізації моделі САРА є «Аналітична оцінка», зміст якої повинен дати відповіді на такі запитання: Який результат зроблених зусиль? Наскільки ефективною виявилася стратегія? Тобто останній блок моделі взаємодії між поліцією та

полицейских экспертов западноевропейского региона по работе с населением по месту жительства. Вена, 11–12 июня, 2007. С. 4.

⁷⁷³ САРА. URL: <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/learningzone/sara.html> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁷⁴ Модуль аналізу проблем. URL: <http://www.popcenter.org/learning/pam> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁷⁵ Миссия ОБСЕ в Косово / Департамент охраны и общественной безопасности / ICITAP 2007: Таблица модели решения проблем САРА, Приштина, 2007.

громадою в Грузії «САРА» надає оцінку ефективності такої співпраці та визначає їх недоліки та можливі шляхи усунення. Під час цього блоку поліція та громада, виконуючи спільні функції з охорони публічного порядку та публічної безпеки, визначають результати своєї діяльності та її ефективність.

Наступною моделлю взаємодії громади та поліції є «Модуль аналізу проблем», що передбачає форму взаємодії «трикутник», що є аналогічним при здійсненні моделі взаємодії «САРА», але зі своїми особливостями. Так, для формалізації процесу вирішення проблем необхідно поліції та громаді розробити плани забезпечення публічної безпеки населення та публічного порядку в місцях великого скупчення населення, які включають чітку постановку проблеми; узгоджені заходи з її вирішення; закріплення завдань за конкретними членами робочої групи; мету і показники їх успішної реалізації, а також дані оглядів, проведених на регулярній основі⁷⁷⁶.

У рамках вищезазначених моделей взаємодії громада з поліцією співпрацюють у таких формах, як:

- 1) заходи щодо посилення громадського контролю;
- 2) створення груп сусідського нагляду;
- 3) розвиток програм «співробітник групи громадського патрулювання», що дозволяють цивільним особам у формі надавати допомогу співробітникам поліції в діях, не пов'язаних з оперативною роботою;
- 4) використання заходів самооборони;
- 5) використання посередництва під час вирішення місцевих конфліктів⁷⁷⁷.

---

⁷⁷⁶ Saferworld. *Creating Safer Communities. Lessons from South Eastern Europe*, London, 2006. P. 11; Direction générale de la gendarmerie nationale, *Les contrats locaux de sécurité et les conseils locaux de sécurité et de prévention de la délinquance*, 2007.

⁷⁷⁷ Skolnick J. H., Bayley D. H. *Community Policing: Issues and Practices around the World* (U.S. Department of Justice. National Institute of Justice, Washington, DC, 1988). P. 8; Wesley G. Skogan. *Partnerships for Prevention? Some Obstacles to Police-Community Cooperation*. Presentation at the 22nd Cropwood Round-Table Conference Preventing Crime and Disorder : Targeting Strategies and Community Responsibilities, Cambridge University, Cambridge, 1994. P. 161f.; Bureau of Justice Assistance. *Understanding Community Policing. A Framework for Action* (U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs, Washington, 1994). URL: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles/commpp.pdf>; Myhill A. *Community Engagement in Policing. Lessons from the Literature*. London Home Office, 2005. URL: <http://police.homeoffice.gov.uk/news-and->

Загалом, аналізуючи діяльність громади та поліції Грузії, варто зазначити, що побудова партнерства між поліцією і суспільством є складним і багатограним, трудомістким процесом, що вимагає змін на будь-якому рівні і в будь-якій сфері поліцейської діяльності та врахування специфіки завдань задля успішного здійснення вищезазначених моделей взаємодії в довгостроковій перспективі.

Водночас така взаємодія з суспільством підвищує і довіру населення до поліції. Громадяни усвідомлюють, що від них залежить забезпечення власної безпеки. За рахунок такого партнерства громадяни починають відчувати за собою частину відповідальності за підтримання належної якості життя і вирішення соціальних проблем у своєму районі⁷⁷⁸.

Поліцейсько-правова доктрина Латвії надає право поліції взаємодіяти з інститутами громадянського суспільства у межах та у спосіб, що передбачені чинним законодавством Латвійської Республіки. Адже в Латвії наголошується, що поліції, як і іншим правоохоронним органам, необхідно визнати свою соціальну відповідальність, аби відносини з суспільством мали ефективні результати. Головне призначення поліцейських — задоволення соціальних потреб людей. Суспільним відносинам потрібно служити саме в цьому принципово новому розумінні⁷⁷⁹.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 7 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію» державні установи, підприємства та організації, установи та організації самоврядування, а також їх посадові особи надають поліції допомогу під час виконання нею своїх обов'язків. Поліція взаємодіє з підприємствами, які виконують функції охорони, службами цивільної

---

publications/publication/communitypolicing/Community_engagement_lit_rev.pdf?view=Binary; United Nations, Draft UN Technical Guidance on Community-based Policing Techniques. P. 12f.; Saferworld/South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC). Philosophy and Principles of Community-based Policing. Belgrade 2006. URL: <http://www.seesac.org/reports/CBP%20ENG%203rd%20edition%20FINAL.pdf>; Botterman T. Community Policing in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Challenges and Recommendations (Контрольная миссия ОБСЕ в Скопье, 2007). С. 9, 26.

⁷⁷⁸ Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. С. 185.

⁷⁷⁹ Гусев Р. Г. Зарубежный опыт разработки критериев и механизмов оценки деятельности правоохранительных органов. *Новый юридический журнал*. 2012. № 3. С. 223.

безпеки (пожежогасіння, безпеки руху та іншими службами), а також службами установ самоврядування охорони здоров'я, соціального патронажу і милосердя і підтримує їх у профілактиці порушень закону⁷⁸⁰.

У 1990 році в Латвійській Республіці за західним зразком було створено органи муніципальної поліції. Їх створення є правом місцевої громади, що було закріплено в Законі Латвії «Про місцеве самоврядування» 1994 року. Так, згідно з п. 12 ст. 15 Закону Латвії «Про місцеве самоврядування» однією з автономних муніципальних функцій органів місцевого самоврядування є участь у забезпеченні публічного порядку, боротьбі з пияцтвом і розпустою⁷⁸¹.

Водночас у всіх районах Риги почалося формування муніципальних органів охорони публічного порядку, і 1 липня 2003 року вони були об'єднані в Ризьку муніципальну поліцію (латв. Rīgas Pašvaldības policija)⁷⁸². Отже, сьогодні Ризька муніципальна поліція є найбільшою муніципальною установою Латвії, що складається з понад 1000 працівників⁷⁸³.

Повсякденна робота Ризької муніципальної поліції охоплює: забезпечення публічного порядку та безпеки; цілодобове реагування на екстрені виклики, для чого створено оперативний підрозділ та управління; відеоспостереження в місті, забезпечення безпеки неповнолітніх у межах міста, забезпечення публічного порядку та безпеки на муніципальних пляжах, забезпечення дотримання положень адміністративного законодавства та рішень, правил, прийнятих Ризькою думою, розгляд заяв, скарг і пропозицій⁷⁸⁴.

---

⁷⁸⁰ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁷⁸¹ Par pašvaldībām = Про місцеве самоврядування. URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=57255> (дата звернення 24.12.2018); Чумак В. В. Особливості діяльності муніципальної поліції в Литовській Республіці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4 (78). С. 48.

⁷⁸² Rīga Municipal Police = Ризька муніципальна поліція. URL: https://z5h64q92x9.net/proxy_u/en-ru.ru/rpp.riga.lv/index.php/en/about-us/we-are (дата звернення 05.06.2018).

⁷⁸³ Капітонова Н. В. Муніципальна поліція в структурі органів публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2017. С. 164.

⁷⁸⁴ Рижская дума довольна работой муниципальной полиции. URL: <http://www.secnews.ru/digest/2470.htm> (дата звернення 27.12.2018).

Варто зазначити, що в Латвії громадські об'єднання виступають певним конструктом взаємодії поліції (в т.ч. і муніципальної) та громадян Латвії у механізмі забезпечення реалізації основоположних прав і свобод громадян. У цілому взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства (громадські об'єднання, державні установи, підприємства та організації і установи, підприємства та організації самоврядування, їх посадові особи) відбувається за такими напрямками:

- консолідована участь у розробці та розгляді різноманітних програм, концепцій, ініціатив і заяв населення, планів (схем) з актуальних питань охорони публічного порядку та публічної безпеки та діяльності поліції Латвійської Республіки;

- проведення правоосвітніх заходів (уроки, лекції, семінари, круглі столи) з окремими категоріями населення (групи ризику, потенційні жертви, молодь), де прослідковується антисоціальний спосіб життя та пропагандистські настрої до вчинення злочинів і системних порушень публічного порядку та публічної безпеки;

- постійний та системний моніторинг, аналіз та оцінка, припинення розповсюдженню агітаційних інформаційних матеріалів, що пропагують антисоціальний (кримінальний) спосіб життя та спонукають до здійснення масових заворушень;

- активне сприяння органам поліції під час здійснення останніми завдання в охороні публічного порядку та публічної безпеки, контролю за групами ризику в громадських місцях (спільне патрулювання з працівниками поліції, сприяння поліції у запобіганні злочинам і припинення у разі їх виявлення під час проведення масових заходів);

- реалізація функцій громадського контролю під час проведення різних суспільних і політичних заходів (виборів, мітингів, демонстрацій);

- співпраця з органами поліції в розслідуванні злочинів та інших правопорушень;

- висвітлення в засобах масової інформації, ресурсах інтернет-мережі, соціальних мережах інформації щодо спільної взаємодії громадян та поліції під час забезпечення публічного порядку та публічної безпеки;

- налагодження взаємодії з іншими інститутами й об'єднаннями (з релігійними та/або національними організаціями);

- профілактика булінгу та кібербулінгу, дитячої безпритульності;

- проведення заходів щодо формування правової свідомості та підвищення правового виховання у підростаючого та молодого покоління;
- проведення виховної роботи з різними категоріями населення щодо профілактики вчинення правопорушень і злочинів;
- спостереження, вивчення та аналіз громадської думки шляхом проведення соціологічних та професійних опитувань;
- організація залучення населення до участі в охороні публічного порядку та публічної безпеки⁷⁸⁵.

Варто зазначити, що на сьогодні вказані напрямки співпраці з поліцією не є стійкими та змінюються відповідно до реалій сьогодення. В такому дискурсі поліцейська діяльність покликана стати наріжним каменем забезпечення публічної безпеки та стабільного розвитку суспільства, у зв'язку з чим відповідно до напрямків співпраці виділяють форми та методи такої взаємодії.

Так, у Латвійській Республіці прийнято виділяти такі форми взаємодії між поліцією та недержавними організаціями, як: соціальний інститут нагляду від недержавних організацій, які функціонують в інтересах індивіда та суспільства в цілому і не мають на меті отримання прибутку (громадські ради); робочі групи для здійснення різних заходів громадських організацій; регулярні зустрічі з представниками національних діаспор; проведення тематичних круглих столів, семінарів, конференцій; організація занять, навчання з різними групами населення (школярами, жителями та ін.) з проблематики безпеки і підтримання правопорядку; проведення інформаційно-пропагандистських акцій; проведення благодійних акцій з надання допомоги соціально вразливим групам населення (дітям-сиротам, інвалідам та ін.); організація тематичних олімпіад серед молоді з правоохоронної проблематики, організація виїзних оздоровчих та інших культурно-масових заходів для молоді (юних правозахисників, важких підлітків і ін.); проведення тематичних автопробігів з організацією вікторин, конкурсів і змагань; організація прямої «гарячої лінії» для населення; виїзди в населені пункти комплексних бригад (громадських приймалень) співробітників поліції, членів громадської ради, психологів, юристів; організація навчальних семінарів для громадських працівників, які беруть активну участь у правоохоронній діяльності; організація шефства над освітніми закладами, в яких навчаються діти

---

⁷⁸⁵ Riga Municipal Police = Ризька муніципальна поліція. URL: https://z5h64q92x9.net/proxy_u/en-ru.ru/rpp.riga.lv/index.php/en/about-us/we-are (дата звернення 05.06.2018).

загиблих співробітників внутрішніх справ; відвідування чергових частин для контролю за реєстрацією заяв і звернень громадян і дотримання їх прав⁷⁸⁶.

Зазначені заходи в цілому сприяють налагодженню взаєморозуміння діяльності поліції та населення, що значно підвищує рівень довіри населення до органів поліції у Латвійській Республіці.

Запровадження у Литовській Республіці стратегії «Community policing» або «Поліцейська діяльність, що орієнтована на громаду» є результатом численних трансформаційних перетворень і реформи правоохоронної системи. В період становлення нового сервісного органу європейського зразка на початку 2000-х років у Литві була впроваджена нова сутність поліцейської діяльності, яка отримала назву «Community policing», що означає «комунальна поліція», «комунальне поліціювання», а точніше, як визначають західні дослідники, «взаємодія поліції з громадою»⁷⁸⁷. Саме цю ідею намагається впровадити в діяльність Національної поліції України Консульська місія Європейського Союзу. Про сприйняття цієї ідеї українськими реформаторами свідчить ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої «завданнями поліції є надання поліцейських послуг»⁷⁸⁸, що означає перехід від застарілих форм діяльності колишньої «міліції» до політики надання сервісних (поліцейських) послуг. Варто зазначити, що результатом впровадження у діяльність Литовської поліції європейської моделі організації поліцейської роботи взаємодії з населенням під назвою «Community policing» стали: мінімізація втручання поліції в суспільне життя населення та збільшення поваги останніх до працівників поліції, бажання надавати їм необхідну допомогу та сприяти поліцейським у реалізації ними завдань і функцій держави. Як слушно вказує з цього приводу М. В. Фільштейн, позитивні наслідки зміни «філософії» поліцейської служби призвели до значного підвищення авторитету поліції серед населення і як наслідок – активної участі всього

---

⁷⁸⁶ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁷⁸⁷ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 95.

⁷⁸⁸ Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.12.2018).

суспільства у вирішенні проблем з охорони публічного порядку, публічної безпеки, протидії правопорушенням⁷⁸⁹.

Community Policing – це новий європейський підхід до повсякденної діяльності працівника поліції, де найбільшою мірою проявляється комунікація між громадянським суспільством, а їх взаємна співпраця спрямована на попередження порушень публічного порядку та публічної безпеки. Варто зазначити, що основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок взаємодії поліції Литви та інститутів громадянського суспільства, становить Закон Литовської Республіки «Про поліцію»⁷⁹⁰.

Відповідно до вищезазначеного закону Литовської поліції поліція співпрацює з правоохоронними органами Литовської Республіки відповідно до законів і інших правових актів. Поліція також співпрацює з іншими державними або муніципальними установами, органами, асоціаціями, іншими особами в здійсненні заходів по боротьбі зі злочинністю, профілактики, використовує різноманітні програми, залучаючи їх у свою діяльність. Поліція приділяє особливу увагу співпраці з громадськістю, щоб забезпечити взаємну допомогу та участь громадськості в охороні публічного порядку, особистої та публічної безпеки. Поліція відповідно до законів і/або інших правових актів співпрацює з організаторами та розповсюджувачами публічної інформації. Поліція може готувати та публікувати засоби масової інформації, які надають інформацію про реалізацію заходів щодо попередження кримінальних злочинів і адміністративних правопорушень, виконання поліцейських завдань і іншу інформацію, пов'язану з діяльністю поліції. Також, відповідно до чинного законодавства Литви, поліція підтримує та ініціює різні профілактичні

---

⁷⁸⁹ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 210; Valsts policija : офіц. сайт поліції Латвійської Республіки. URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=28&said=28>; Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁷⁹⁰ Закон Литовской Республики «О полиции». Teisės akto tekstas. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA89372D00AA/AuKzIEtCTs> (дата звернення: 01.12.2018).

та правові освітні програми, просуває правові знання в навчальних закладах і засобах масової інформації⁷⁹¹.

З метою ефективного виконання покладених на поліцію обов'язків і належного рівня забезпечення прав і законних інтересів населення Литви на законодавчому рівні було виділено принципи, на яких будується співпраця поліції та громадськості. Серед них: принцип професійної етики, поваги до прав людини, принципи гуманізму та суспільної моралі, законності, політичного нейтралітету, публічності та конфіденційності діяльності, підпорядкування, субсидіарності, а також застосування насильства тільки ув випадках необхідності і пропорційності⁷⁹².

Поліцейська-правова доктрина та чинне законодавство Естонії дають право громадянам, громадським організаціям та об'єднанням брати участь в охороні публічного порядку та публічної безпеки спільно з органами та підрозділами поліції.

Правову основу взаємодії поліції та інститутів громадянського суспільства складають: Конституція Естонської Республіки, де у ст. 14 закріплено, що забезпечення прав і свобод громадян є обов'язком законодавчої, виконавчої та судової влади, а також місцевих самоврядувань⁷⁹³; Закон Естонської Республіки «Про публічні збирання»⁷⁹⁴; Закон Естонії «Про поліцію та прикордонну охорону»⁷⁹⁵, інші нормативно-правові акти Республіки Естонія

---

⁷⁹¹ Там само.

⁷⁹² Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁷⁹³ Конституция Эстонской Республики. Законодательная база Эстонии. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-r.htm (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁹⁴ Закон Эстонской Республики «О публичных собраниях». Правозащита онлайн. URL: <http://pravfond.eu/?p=1436> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁹⁵ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

Варто зазначити, що Естонська Республіка вважається однією із найбезпечніших країн пострадянського простору⁷⁹⁶. Це пояснюється тим, що витрати Естонської Республіки на забезпечення охорони публічної безпеки та публічного порядку (поліція, рятувальна служба й інші уповноважені суб'єкти) – одні з найбільших в Європі. За даними статистичної служби Європейського Союзу (далі – ЄВРОСТАТ), що займається збором статистичної інформації у країнах, що є членами ЄС, визначено, що Естонія – це країна, що витрачає на публічний порядок і безпеку близько 5,26 % від ВВП⁷⁹⁷. Як зазначають з цього приводу у Міністерстві внутрішніх справ Естонської Республіки, «ми забезпечуємо правові рамки для захисту публічного порядку, обслуговування викликів, надання допомоги населенню та охоронну діяльність, а також для профілактики злочинів та інших правопорушень, запобігання, виявлення порушень публічного порядку та безпеки, також ми активно підтримуємо добровільні об'єднання у сфері забезпечення внутрішньої безпеки. Ми несемо відповідальність також за розробку кримінальної політики держави, координацію діяльності спеціалізованих установ у цій сфері та здійснюємо організацію службового нагляду за дотриманням законності та правопорядку»⁷⁹⁸.

Політика забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки в Естонській Республіці базується на дотриманні п'яти основних принципів безпеки:

1) *відповідальність кожного* – перш за все, важлива відповідальність самої людини та її обов'язок виховувати законослухняними своїх дітей, а також виховувати останніх відповідальними членами громадянського суспільства. Відповідальність за публічний порядок і безпеку несе кожен, хто своєю діяльністю

---

⁷⁹⁶ Поради подорожуючим від Консульської служби України. Естонія. Подорожуйте безпечно. URL: <http://tripadvisor.mfa.gov.ua/?p=582> (дата звернення: 01.12.2018).

⁷⁹⁷ Эстония тратит на безопасность и общественный порядок чуть ли не больше всех в Европе (КАРТА). МК-Естония. URL: <https://www.mke.ee/sobytiya/estoniya-tratit-na-bezopasnost-i-obshchestvennyj-poryadok-chut-li-ne-bolshe-vsekh-v-evrope-karta> (дата звернення: 01.12.2018)

⁷⁹⁸ Обеспечение общественного порядка. Эстонская Республика. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/ru/obespechenie-obshchestvennogo-poryadka> (дата звернення: 01.12.2018).

загрожує публічній безпеці або її порушує. Виходячи з цього охорона публічного порядку є завданням кожного⁷⁹⁹;

2) *принцип залучення* означає, що уникнути порушень публічного порядку неможливо тільки за допомогою поліції. До створення безпечного середовища слід залучати жителів, органи місцевого самоврядування, а також приватний і некомерційний сектор, які повинні також мати можливість брати участь у забезпеченні публічного спокою та миру;

3) *співробітництво* передбачає активну співпрацю населення, публічного приватного і некомерційного сектора разом з поліцією як на державному, місцевому, так і на особистісному рівнях. Ознакою доброї співпраці є знаходження точок перетину в діяльності по захисту публічного порядку та публічної безпеки, координоване планування цієї діяльності і втілення її в життя, взаємне консультивання, а також досягнення загальної користі учасників співробітництва у створенні обстановки безпеки⁸⁰⁰;

4) *профілактика* як принцип забезпечення безпеки має своїм завданням зменшити можливі правопорушення шляхом використання соціальних і ситуативних заходів профілактики для забезпечення публічної безпеки;

5) принцип *довгострокового планування* означає, що порушень публічного порядку та публічної безпеки неможливо уникнути в довгостроковій перспективі або значно їх зменшити тільки окремими допоміжними заходами. Ступінь публічної безпеки можна збільшити тільки в результаті скоординованої і довгострокової роботи усіх суб'єктів – від населення до поліції⁸⁰¹.

Щодо забезпечення участі громадськості в охороні публічного порядку та безпеки на місцевому рівні, то така співпраця з органами поліції більш деталізована у Постанові Талліннського міського зібрання від 2013 року «Правила громадського порядку»⁸⁰².

У рамках вищезазначеної постанови в Естонській Республіці створений новий соціальний інститут – добровільні помічники офіцерів

---

⁷⁹⁹ Принципы политики безопасности Эстонии. Эстонская Республика. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/ru/obespechenie-obshchestvennogo-poryadka> (дата звернення: 01.12.2018).

⁸⁰⁰ Там само.

⁸⁰¹ Там само.

⁸⁰² Постановление Таллиннского горсовета от 24.01.2013 № 6. Правила общественного порядка. TALLINNA LINNAVOLIKOGU. URL: <https://www.tallinn.ee/rus/g3427s65532> (дата звернення: 01.12.2018).

поліції, діяльність яких деталізована у Законі Естонської Республіки «Про асистента (помічника) офіцера поліції» (далі – АОП). Основа цієї діяльності закладена у 1917 році, але організація такої діяльності розпочалася в 1994 році, після прийняття закону «Про асистента (помічника) офіцера поліції» (АОП). Загалом АОП мають ті ж права і обов'язки, що й офіцери поліції, за винятком прав і обов'язків, пов'язаних з кримінальним процесом. АОП можуть брати участь у різних видах діяльності поліції за власним вибором: патрулюванні, профілактичній діяльності, спостереженні за дорожнім рухом, масових заходах, охороні кордону, розслідуванні злочинів тощо⁸⁰³.

Закон встановлює такі вимоги до АОП:

- вік 18+;
- знання законодавства, що регламентує діяльність поліції;
- громадянство Естонії, а також знання іноземної мови не нижче рівня B2;
- відсутність судимості;
- вища освіта;
- належний рівень здоров'я і фізичної підготовки (відповідно до конкретних вимог закону);
- відсутність статусу підозрюваного чи обвинуваченого за будь-якою кримінальною справою;
- відсутність проблем зі здоров'ям, таких як алкоголізм чи наркоманія;
- відповідність професійним вимогам (визначені законом).

Загалом помічники виконують важливу роль у підтримці відносин на засадах партнерства між поліцією і місцевими органами влади, навчальними закладами та спільнотами. АОП можуть виконувати такі завдання, як патрулювання, профілактичні заходи, реагування на екстрені виклики. Станом на 2016 рік в Естонській Республіці налічувалося близько 1000 помічників поліції. Кожен з них проходив початкове навчання в рамках початкової навчальної програми і програми безперервної освіти. Залежно від результату іспитів асистенти можуть брати участь в різних видах поліцейської діяльності. Окреме навчання і здача іспиту обов'язкові для тих, хто хоче отримати дозвіл на носіння вогнепальної зброї. Після двох років роботи

---

⁸⁰³ Международный опыт осуществления полицейской деятельности в партнерстве с сообществом. Программа Эффективное Управление в Секторе Безопасности Институт Общественных Политик. Молдова, Кишинев. 2007. С. 28. URL: http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/05/experiente_implementarea_activitatii_politienesti_RU_web.pdf.

асистентом і за наявності певного рівня фахової підготовки асистент може отримати право працювати самостійно. Асистенти мають ті ж соціальні гарантії, що і співробітники поліції; залежно від виконуваної роботи вони отримують обмундирування і спорядження⁸⁰⁴.

Варто зазначити, що МВС Естонії та Департамент поліції постійно працюють над підвищенням рівня професійної майстерності працівника поліції, у зв'язку з чим були розроблені навчальні матеріали для чиновників поліції «На страже закона и порядка»⁸⁰⁵.

Таким чином, від правильного розуміння концепції діяльності поліції та населення на засадах партнерства залежить ефективність охорони публічного порядку та публічної безпеки. Започаткування інституту АОП є новою концепцією в Естонії, і вона ще не повністю і не завжди однозначно сприймається в громадянському суспільстві. З одного боку, концепція включає в себе широкий спектр заходів, а з іншого – може варіюватися від одного заходу до іншого, а деякі дії не завжди зможуть забезпечити значний успіх або можуть виявитися взагалі неефективними. Забезпечення належного розуміння концепції діяльності поліції та населення на засадах партнерства вимагає постійних зусиль, в тому числі з боку поліції.

3.3. Адміністративно-правове регулювання та особливості застосування примусових заходів поліцією Грузії та країн Балтії

Актуальні питання адміністративно-правового регулювання застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, що можна об'єднати єдиним поняттям «заходи адміністративно-правового примусу або «адміністративно-правового припинення», є чи не найголовнішими дискусійними питаннями у сучасній поліцейсько-правовій доктрині та у науці адміністративного права. Нормативно-правова база застосування заходів адміністративно-правового примусу складає комплексну інтегровану систему, що визначає сутність

---

⁸⁰⁴ Там само.

⁸⁰⁵ Капура Е., Хачатурян А. На страже закона и порядка : учеб. материалы по русскому языку для служащих полиции (vene keele õppematerjalid politseitöötajatele). Эстония, 2017. 96 с.; Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки. *Науковий вісник Дніпропетровського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (77). С. 26.

і значення, порядок і юридичні підстави, умови та межі застосування вищезазначених примусових заходів. В першу чергу, це обумовлено тим, що ці заходи мають подвійну природу: з одного боку, вони виступають конституційними нормами гарантій забезпечення основоположних прав та свобод громадян, а з іншого – визначають межі державного втручання у реалізацію прав і свобод громадян.

У зв'язку з активним розвитком сучасних заходів адміністративного припинення підрозділами поліції дослідження останніх все частіше привертає увагу науковців і провідних учених науки адміністративного права та поліцейстики. Зокрема, у сучасній адміністративно-правовій науці та поліцейсько-правовій доктрині питання щодо адміністративно-правового регулювання застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї в Україні були висвітлені у дослідженнях О. М. Бандурки, М. І. Бажанова, І. В. Банікевича, Ю. В. Бауліна, П. Д. Біленчука, А. Д. Благова, В. А. Гуменюка, І. С. Гриценка, А. А. Довгополова, Є. В. Додіна, М. М. Дорогих, Д. А. Корецького, А. Т. Комзюка, М. Й. Коржанського, І. В. Мельніка, Л. Л. Попова, В. І. Осадчого, О. Ю. Синявської, О. Ф. Суляви, О. С. Фролова, М. П. Федорова, Д. С. Чурікова, Б. Б. Шаповалова й ін. Проте наукових досліджень щодо актуальних питань адміністративно-правового регулювання застосування примусових заходів поліцією як комплексу адміністративно-правових заходів державного примусу у зарубіжних державах не проводилось. У зв'язку з чим на сьогодні існує потреба у дослідженні успішного зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання заходів адміністративно-правового припинення органами поліції. Зазначені дослідження обумовлені загальною тенденцією удосконалення діяльності органів Національної поліції в Україні, взяттям Україною курсу на євроінтеграцію, де Україна взяла на себе зобов'язання привести чинне законодавство відповідно до законодавства країн Європейського Союзу з метою гармонізації та імплементації європейських стандартів здійснення поліцейської діяльності.

Питання щодо застосування поліцейськими Грузії заходів безпосереднього примусу є одними із ключових у поліцейському праві Грузії. Враховуючи особливу природу заходів адміністративного припинення, грузинський законодавець наголошує на заходах адміністративного примусу, які можливо застосовувати при охороні публічного порядку та публічної безпеки, протидії злочинам та іншим правопорушенням.

Щодо визначення самої категорії «заходи адміністративного припинення», то під ними у теорії адміністративного права Грузії

розуміють комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених дій, що здійснюються відповідними суб'єктами публічного права та спрямовані на примусове припинення протиправних дій з боку правопорушників або з метою підтримання публічного порядку та публічної безпеки, недопущення порушень прав і свобод громадян та інших осіб⁸⁰⁶.

У поліцейському праві Грузії панує позиція про те, що заходи адміністративного припинення мають своїм первинним носієм саме представника влади – чиновника, поліцейського. Для забезпечення виконання завдань і функцій, що покладені на поліцію, поліцейський має право застосовувати пропорційно ситуації в разі необхідності найбільш адекватні засоби примусу з такою інтенсивністю, що забезпечує досягнення законної мети. Окрім того, застосування вогнепальної зброї та спеціальних засобів мають право лише ті поліцейські, які пройшли відповідну спеціальну підготовку⁸⁰⁷.

Зокрема, у ст. 30 Закону Грузії «Про поліцію» визначено, що під заходами примусу розуміється застосування поліцією фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї для виконання завдань і функцій поліції⁸⁰⁸. Таким чином, грузинський законодавець чітко окреслив, що до заходів адміністративного примусу належить: застосування фізичної сили, спеціальних засобів і застосування вогнепальної зброї. Тобто застосування заходів адміністративного примусу регулюється Конституцією Грузії⁸⁰⁹ та Законом Грузії «Про поліцію»⁸¹⁰. У ст. 31 вищезазначеного закону чітко окреслено право поліцейських на застосування заходів безпосереднього примусу, для забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на поліцію⁸¹¹. Так, поліцейський має право використовувати заходи примусу тільки в разі необхідності та з такою інтенсивністю, що забезпечує досягнення

---

⁸⁰⁶ სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

⁸⁰⁷ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 113.

⁸⁰⁸ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁸⁰⁹ Конституция Грузии. URL: <http://www.parliament.ge/uploads/other/28/28803.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).

⁸¹⁰ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁸¹¹ Там само.

законної мети. Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби тільки в разі проходження відповідної спеціальної підготовки. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, дати їй розумний час для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я інших осіб або поліцейського або ж спричинити інші тяжкі наслідки, або в ситуації, якщо таке зволікання є не виправданим⁸¹². Форма й інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей правопорушника. При цьому при застосуванні примусових заходів поліцейські повинні намагатися, щоб заподіяна шкода була мінімальною та була пропорційною відверненій. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу. Поліцейським забороняється застосовувати засоби, що можуть спричинити наслідки у вигляді каліцтва людини, та такі, що пов'язані з не виправданим ризиком або заборонені законодавством Грузії⁸¹³.

Застосування фізичної сили поліцейським означає, що поліцейський має право застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), з метою забезпечення особистої безпеки та/або безпеки інших осіб, з метою припинення адміністративного правопорушення та/або злочину та з метою затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення та/або злочин, якщо застосування інших ненасильницьких методів не забезпечує можливості виконання поліцейським завдань і функцій, що покладені на нього законом. У разі заподіяння особі тілесних ушкоджень внаслідок застосування фізичної сили поліцейський зобов'язаний повідомити про це свого безпосереднього начальника, крім випадку, коли повідомлення безпосереднього начальника про заподіяння особі тілесних ушкоджень неможливо, пов'язане з особливими труднощами або може перешкодити виконанню інших завдань і функцій поліцейським. Якщо застосування фізичної сили було

---

⁸¹² Чумак В. В. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення: досвід Грузії. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 96.

⁸¹³ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

здійснено щодо невизначеного кола осіб, поліцейський або керівна посадова особа повинна повідомити про це безпосереднього начальника⁸¹⁴.

Щодо застосування спеціальних засобів працівниками поліції варто звернути увагу на визначення вищеназваного поняття, що наводиться у сучасній поліцейській в Грузії. Під спеціальними засобами розуміють сукупність технічних виробів, предметів і знарядь, що є спеціально виготовленими та пристосованими для реалізації завдань і функцій поліції, перебувають на озброєнні в органах поліції та застосовуються у порядку та спосіб, що передбачені чинним законодавством Грузії, з метою здійснення прямого (безпосереднього) примусового фізичного примусу на людину або інші матеріальні об'єкти. Класифікація спеціальних засобів чітко окреслена у чинному Законі Грузії «Про поліцію» та передбачає: активні та пасивні спеціальні поліцейські засоби. Поліцейське право Грузії активні спеціальні засоби визначає як засоби, що застосовуються поліцейським та які на короткий термін позбавляють особу можливості чинити поліцейському опір та/або допомагають поліцейському у виконанні поліцейських функцій. Пасивні спеціальні засоби – це спеціальні засоби, що забезпечують захист життя і здоров'я поліцейського та/або застосовуються працівником поліції з метою захисту життя та здоров'я інших осіб⁸¹⁵.

До активних спеціальних поліцейських засобів належать: кайданки й інші засоби зв'язування (обмеження рухомості особи), спеціальна палиця (кийок), сльозогінний газ, перцевий газ, акустичний засіб, нелетальна зброя (в тому числі – нелетальний снаряд), світлозвукові пристрої психологічного впливу, засіб примусової зупинки транспортного засобу, засіб руйнування перешкод або інших приміщень, водомет, бронемашина й інші спеціальні транспортні засоби, спеціальна фарба, службові собаки та службові коні, електрошокові пристрої. Зазначені активні спеціальні поліцейські засоби застосовуються у таких випадках:

– кайданки й інші засоби зв'язування (обмеження рухомості особи) застосовуються до особи, яка вчинила правопорушення або

---

⁸¹⁴ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018); სამინისტროს შეხვედრე (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

⁸¹⁵ Там само.

злочин; до особи, що своїми діями чинить опір поліцейському або намагається сховатися; під час конвоювання затриманої або заарештованої особи; якщо особа своїми небезпечними діями може заподіяти шкоду собі й оточуючим;

– спеціальна палиця (кийок) використовується поліцейським з метою відбиття нападу на особу, поліцейського та/або об'єкт, що перебуває під охороною; при затриманні особи, яка вчинила злочин, або до особи порушника публічного порядку; до особи, яка чинить злісну непокору законним вимогам поліцейського; для припинення групових і масових порушень публічного порядку та публічної безпеки;

– сльозогінний та перцевий газ, акустичні засоби та нелетальна зброя (в тому числі – нелетальний снаряд) застосовуються для відбиття нападу на поліцейського та/або інших осіб; для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною; для припинення групових і масових порушень публічного порядку та публічної безпеки; у разі затримання особи, яка вчинила злочин або інше правопорушення, або з метою примусити особу покинути зайняту нею територію, транспортний засіб, будівлю або споруду, в якому така особа переховується,

– світлозвуківі пристрої психологічного впливу застосовуються для відбиття нападу на державний та/або громадський об'єкт; з метою відбиття нападу на поліцейського та/або інших осіб; для затримання особи, яка чинить збройний опір; для видворення злочинця або особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння та переховується у будівлі або споруді, на земельній ділянці, в транспортному засобі; для звільнення особи, яка незаконно позбавлена волі;

– засіб примусової зупинки транспортного засобу застосовується для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо його зупинки і дії якого створюють загрозу життю та здоров'ю людей, або якщо застосування такого засобу необхідно для захисту пропорційно іншого соціального блага, прав і законних інтересів інших осіб;

– засіб руйнування перешкод або інших приміщень застосовується при затриманні особи, яка вчинила злочин або правопорушення; для звільнення особи, яка незаконно позбавлена волі, а також яка знаходиться в замкнутому просторі;

– водомет, бронемашини й інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для попередження та припинення групових і масових порушень публічного порядку та публічної безпеки; відбиття групового нападу на державні та/або громадські об'єкти; з метою примусової зупинки автотransпортного засобу, водій якого не виконав законні

вимоги поліцейського щодо його зупинки; з метою затримання озброєного злочинця;

- спеціальна фарба застосовується під час здійснення розслідувань злочинів та оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення особи, яка вчинила злочин;

- службові собаки використовуються для припинення масових порушень публічного порядку та публічної безпеки; при переслідуванні та затриманні особи, яка вчинила злочин або правопорушення; під час конвоювання затриманої або заарештованої особи; для відбиття нападу на поліцейського та/або інших осіб;

- службові коні застосовуються у разі переслідування та затримання особи, яка вчинила злочин або правопорушення; при патрулюванні; з метою припинення групових і масових порушень публічного порядку та публічної безпеки;

- електрошоківі пристрої – з метою відбиття нападу на поліцейського, інших осіб та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

- сітки для зв'язування (обмеження рухомості особи) – при переслідуванні злочинця або правопорушника; для відбиття збройного нападу; для захоплення особи, яка здійснила напад на поліцейського та/або інших осіб⁸¹⁶.

До пасивних спеціальних поліцейських засобів належать: бронежилет, каска (шолом), спеціальний (захисний) щит, протигаз та інші спеціальні засоби для захисту тіла, що застосовуються з метою захисту власного життя та здоров'я та/або інших осіб.

Встановлюється, якщо внаслідок застосування будь-якого із перелічених спеціальних засобів особі було завдано поранення або заподіяно каліцтво, поліцейський зобов'язаний повідомити про це своєму безпосередньому начальнику, крім випадку, коли повідомлення своєму безпосередньому начальнику про поранення або заподіяння особі тілесних ушкоджень не вбачається можливим, пов'язане з особливими труднощами або може перешкодити виконанню поліцейським інших завдань і функцій. У разі застосування будь-якого спеціального засобу щодо невизначеного кола осіб поліцейський або керівна посадова особа повинні повідомити про це своєму безпосередньому начальнику. Правила зберігання, носіння та

---

⁸¹⁶ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018); სამინისტროს შესხეზბ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

застосування спеціальних засобів, що знаходяться на озброєнні органів поліції, визначаються нормативно-правовими актами Міністра внутрішніх справ Грузії⁸¹⁷.

У разі неефективного застосування фізичної сили та спеціальних засобів та коли вичерпано всі можливості щодо успішного й ефективного їх застосування з метою забезпечення внутрішньої безпеки та публічного порядку поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю. Варто зазначити, що чинне законодавство Грузії та теорія поліцейського права оперує категорією «застосування» вогнепальної зброї, а не категорією «використання» вогнепальної зброї, оскільки дефініція «застосування» є ширшою за змістом і передбачає здійснення поліцейським пострілу з метою припинення протиправних дій правопорушника. Порядок, підстави та межі застосування вогнепальної зброї поліцейським регламентується Законом Грузії «Про поліцію»⁸¹⁸. Відповідно до вищезазначеного закону поліцейський має право на зберігання, носіння та застосування службово-штатної вогнепальної зброї, а також у порядку, встановленому міністром, додаткової службово-штатної вогнепальної зброї (ст. 34)⁸¹⁹.

В цілому обов'язок видання нормативно-правових актів загальної та індивідуальної дії, що регламентують порядок зберігання, носіння вогнепальної зброї, яка видається поліцейському, покладається на Міністра внутрішніх справ Грузії. Перелік озброєння органів поліції вогнепальною зброєю, її види встановлюється безпосередньо чинним законодавством Грузії⁸²⁰. На сьогодні грузинські поліцейські мають на озброєнні пістолети калібру 9 мм HS9 (виробництво Хорватія), BARAK і JERICHO (ізраїльського виробництва), а також автомати АКМ, АК-74, АКСУ, автомати калібру 5,56 мм Bushmaster XM15, Colt M4⁸²¹.

На відміну від розрізнення категорій «застосування» та «використання», грузинський законодавець закріпив розрізнення категорій «активне» та «пасивне» застосування вогнепальної зброї поліцейським. Під активним застосуванням вогнепальної зброї

---

⁸¹⁷ Там само.

⁸¹⁸ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁸¹⁹ Там само.

⁸²⁰ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 135.

⁸²¹ სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

розуміється прицільний постріл зі зброї. Це означає готовність поліцейського до виконання пострілу зі вогнепальної зброї. В цьому випадку йдеться, перш за все, про готовність поліцейського до виконання прицільного пострілу. У разі активного застосування вогнепальної зброї стосовно особи йому повинно передувати усне попередження від поліцейського стосовно його застосування: «Стій! Поліція! Стріляти буду!». Після здійснення усного попередження поліцейський здійснює попереджувальний постріл. У разі необхідності попереджувальний постріл може не проводитись. Під пасивним застосуванням вогнепальної зброї визначено демонстрування поліцейським вогнепальної зброї задля досягнення легітимної мети. Пасивне застосування означає, що поліцейський не здійснює ніяких техніко-моторних рухів, проте перебуває у психологічній готовності до застосування вогнепальної зброї⁸²².

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю:

- для захисту поліцейського та/або інших осіб від наявних загроз і небезпек, що загрожують їхньому життю чи здоров'ю;
- для звільнення особи, яка незаконно позбавлена волі;
- для припинення втечі особи, яка затримана за вчинення насильницьких дій або особливо тяжкий злочин;
- з метою припинення насильницького злочину в разі спричинення особою опору поліцейському;
- відбиття нападу на об'єкт, що перебуває під охороною, державний орган та/або громадську організацію;
- для захисту людини від нападу небезпечної тварини;
- для пошкодження транспортного засобу з метою його зупинки, якщо дії водія становлять реальну загрозу життю та/або здоров'ю людей, та водій не підпорядковується неодноразовим законним вимогам працівника поліції зупинити транспортний засіб, крім пострілу в рухомий транспортний засіб⁸²³.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю без попередження у разі:

---

⁸²² Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018); სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

⁸²³ Там само.

- збройного нападу, а також при раптовому нападі із застосуванням бойової техніки, будь-яких транспортних або механічних засобів;

- під час втечі особи, затриманої або заарештованої, за наявними у поліцейського попередніми даними, за вчинення особливо тяжкого злочину із застосуванням транспортного засобу;

- у разі чинення особою збройного опору;

- для подачі сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

- для припинення спроби особою заволодіти вогнепальною зброєю;

- для знешкодження тварини, коли небезпеку неможливо відвернути іншим чином.

Загалом застосування вогнепальної зброї, поєднане з небезпекою смертельного поранення, допускається тільки у випадках необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності. Працівникам поліції забороняється застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних і вибухонебезпечних місцях, окрім випадків необхідності відбиття нападу. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити свого безпосереднього начальника про активне застосування вогнепальної зброї. Перелік вогнепальної зброї і боеприпасів, наявних на озброєнні органів поліції, встановлюється законодавством Грузії⁸²⁴.

Законодавством Грузії забороняється застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї щодо вагітних жінок, неповнолітніх, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків вчинення ними збройного або групового нападу, у разі збройного опору, що загрожує життю і здоров'ю людей та/або поліцейського, якщо відвернути такий напад або опір неможливо іншими способами, крім випадків, коли незастосування фізичної сили і спеціальних засобів робить неможливим виконання завдань і функцій поліції⁸²⁵.

Щодо правого регулювання застосування заходів безпосереднього примусу працівниками поліції країн Балтії, то Латвія, Литва та Естонія сьогодні по праву вважаються одними із невоєнізованих держав, що на сьогодні є членами Європейського Союзу, а в минулому – державами радянського простору, де в правоохоронній системі панувала система активного примусу. Але водночас, враховуючи специфіку діяльності органів поліції у

---

⁸²⁴ Там само.

⁸²⁵ Там само.

вищезазначених країнах, працівники поліції наділені повноваженнями щодо застосування силових методів впливу, що одночасно обмежують права та свободи громадян⁸²⁶.

Законодавець добре розуміє, що виконання обов'язків поліцією пов'язано з протидією законним вимогам поліції, в т.ч. з активним спротивом. У зв'язку із зазначеними обставинами поліції надано право використовувати у своїй діяльності спеціальні засоби та озброєння, в т.ч. вогнепальну зброю⁸²⁷.

Водночас спільною рисою, що є характерною для вищезазначених держав, є те, що застосування заходів безпосереднього примусу є виключними засобами адміністративного припинення під час здійснення поліцейськими завдання з охорони публічного порядку та безпеки. Саме норми поліцейського законодавства Латвії, Литви та Естонії і визначають виключне право працівників поліції на застосування заходів адміністративного припинення з урахуванням специфіки кожної держави – члена ЄС. Правове регулювання застосування заходів безпосереднього примусу у країнах Балтії складають: Конституція Латвійської Республіки⁸²⁸, Закон Латвійської Республіки «Про поліцію»⁸²⁹, Конституція Литовської Республіки⁸³⁰,

---

⁸²⁶ Чумак В. В. Правове регулювання застосування поліцією примусових заходів: досвід Естонії. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 306; Чумак В. В. Правовое регулирование применения мер принуждения в Грузии и Украине: сравнительно-правовой анализ. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов : ежемесячное науч. изд.* 2015. № 12. С. 76–78; Чумак В. В. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення: досвід Грузії. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 95–101.

⁸²⁷ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 127.

⁸²⁸ Конституция Латвийской Республики. Latvijas Republika Valsts prezidents. URL: <https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstituciya-latvii> (дата звернення: 02.12.2018).

⁸²⁹ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁸³⁰ Конституция Литовской Республики. Конституция: URL: http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm (дата звернення: 02.12.2018).

Закон Литовської Республіки «Про поліцію»⁸³¹, Закон Литовської Республіки «Про поліцейську діяльність»⁸³², Конституція Естонської Республіки⁸³³, Закон Естонії «Про поліцію та прикордонну охорону»⁸³⁴.

За законодавством Латвійської Республіки поліцейський має право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю⁸³⁵.

Під фізичною силою розуміються спеціальні прийоми боротьби з метою припинення протиправних дій злочинців, захисту прав і законних інтересів громадян, а також захисту самого поліцейського у випадку загрози його життю чи здоров'ю.

Спеціальні засоби прийнято визначати як сукупність пристроїв і предметів, що призначені для виконання поліцейськими завдань з охорони публічного порядку та публічної безпеки. До спеціальних засобів належать: кайданки, засоби для зв'язування, гумові палиці, слезоточиві речовини, спеціальні барвники, світлозвукові пристрої психологічного впливу, пристрої для відкриття приміщень, що захоплені порушниками закону, засоби для руйнації перепон і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини, гвинтокрили й інші спеціальні транспортні засоби, а також службові собаки та коні⁸³⁶. Спеціальні засоби поліцейський уповноважений застосовувати у випадках необхідності:

---

⁸³¹ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁸³² Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8aj> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸³³ Конституция Эстонской Республики. Президент. URL: <https://president.ee/ru/republic-of-estonia/constitution-of-the-republic-of-estonia/index.html> (дата звернення: 02.012.2018).

⁸³⁴ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸³⁵ Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018); Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁸³⁶ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html; Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL:

- для відбиття нападу на громадян, працівників поліції, інших працівників установ внутрішніх справ і осіб, які виконують службові обов'язки по забезпеченню публічної безпеки і боротьбі зі злочинністю;

- відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби незалежно від їх цільового призначення та пристосування або для звільнення захоплених озброєними особами об'єктів;

- для звільнення заручників;

- з метою протидії масовим заворушенням і груповим порушенням публічного порядку;

- затримання і доставки в установи поліції чи інші службові приміщення правопорушників, а також для стримування під час конвоювання затриманих і взятих під варту осіб, засуджених, якщо вони не підкоряються або чинять опір працівникам поліції або є підстави вважати, що вони можуть втекти або завдати шкоди оточуючим або собі;

- припинення злісної непокори законним вимогам працівників поліції чи інших осіб під час виконання ними службових обов'язків щодо забезпечення публічного порядку або боротьби зі злочинністю.

Вид та інтенсивність застосування фізичної сили і спеціальних засобів визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення і індивідуальних особливостей порушника з мінімальним спричиненням шкоди, завданої цими засобами. У разі, якщо в результаті застосування фізичної сили або спеціальних засобів є постраждалі, працівник поліції зобов'язаний надати невідкладну домедичну допомогу постраждалим і повідомити про це своєму безпосередньому начальнику.

Про всі випадки застосування фізичної сили та спеціальних засобів працівник поліції зобов'язаний письмово повідомити своєму безпосередньому начальнику. Забороняється застосовування фізичної сили, кайданків, гумових палиць, сльозоточивих речовин і службових собак до вагітних жінок, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх осіб, крім випадків вчинення ними групового нападу, загрози життю або здоров'ю інших осіб і працівників поліції або чинення збройного опору⁸³⁷.

Види спеціальних засобів, порядок їх зберігання, носіння та застосування встановлюються Міністром внутрішніх справ Латвійської

<http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸³⁷ Там само.

Республіки за погодженням з Міністерством добробуту Латвійської Республіки.

У разі недостатності застосування фізичної сили та спеціальних засобів працівник поліції має право на застосування вогнепальної зброї. Порядок, підстави та межі застосування вогнепальної зброї регламентовані Законом Латвійської Республіки «Про поліцію». Під застосуванням вогнепальної зброї поліцейським в Латвії розуміють здійснення цілеспрямованого пострілу. Працівник поліції має право на постійне зберігання і носіння вогнепальної зброї, що видана йому для використання в службових цілях. Правила і порядок зберігання і носіння зброї, що знаходиться в розпорядженні працівника поліції, визначаються Міністром внутрішніх справ Латвійської Республіки⁸³⁸.

Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у випадках крайньої необхідності з метою:

- самозахисту та захисту інших осіб від нападу, що реально загрожує життю або може заподіяти шкоду здоров'ю, та у разі запобігання спроби насильницького захоплення вогнепальної зброї;

- звільнення заручників;

- відбиття групового або збройного нападу на працівників поліції або інших осіб, які виконують службові обов'язки по забезпеченню публічної безпеки та боротьбі зі злочинністю;

- відбиття групового або збройного нападу на об'єкти, що охороняються: приміщення, споруди, установи, підприємства та організації;

- затримання особи, яка чинить збройний опір, або затримання особи в момент вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину або особи, яка втекла з-під варти, а також затримання озброєної особи, яка відмовляється виконувати законну вимогу про здачу зброї або вибухових речовин;

- зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо його водій своїми діями створює реальну загрозу життю і здоров'ю осіб і не підкоряється законним вимогам працівника поліції зупинити транспортний засіб і немає іншої можливості його затримати;

- знешкодження тварини, що загрожує життю чи здоров'ю людини⁸³⁹.

---

⁸³⁸ Закон Латвійської Республіки «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html; Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸³⁹ Там само.

Працівник поліції також має право застосовувати вогнепальну зброю для подачі сигналу тривоги або виклику допоміжних сил. Обов'язково застосуванню вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір застосування останньої. У разі необхідності поліцейський має право здійснити попереджувальний постріл.

Без попередження вогнепальна зброя може застосовуватися поліцейським у разі:

- раптового нападу або нападу з використанням зброї, бойової техніки, будь-якого виду механічних транспортних засобів;
- необхідності звільнення заручників;
- втечі з-під варти із застосуванням зброї або використанням транспортного засобу або втечі ув'язнених під варти з транспортного засобу під час його руху.

Забороняється застосовувати вогнепальну зброю в тих місцях, де в результаті його застосування можуть постраждати інші особи, а також забороняється застосовувати вогнепальну зброю щодо вагітних жінок і неповнолітніх осіб, крім випадків вчинення ними збройного нападу, чинення збройного опору, що загрожує життю інших осіб або працівників поліції⁸⁴⁰.

Поліцейський має право отримати вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо він вважає, що в конкретній ситуації є підстави для її застосування або використання. Якщо затримана особа умисно спричиняє небезпечні дії, які можуть бути зрозумілі працівником поліції як спроба насильства, або у випадку, коли особа намагається наблизитися до працівника поліції ближче вказаної ним відстані, працівник поліції має право застосувати вогнепальну зброю згідно з чинним законодавством Латвії⁸⁴¹.

У разі застосування вогнепальної зброї працівник поліції зобов'язаний зробити все можливе для забезпечення безпеки інших осіб, а також для того, щоб надати постраждалим необхідну домедичну допомогу. Про кожний випадок застосування вогнепальної зброї поліцейський зобов'язаний негайно повідомити відповідальній посадовій особі установи поліції та своєму керівнику.

В Латвійській Республіці застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї дозволяється з метою

---

⁸⁴⁰ Закон Латвійської Республіки «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html. (дата звернення: 02.12.2018);. Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸⁴¹ Там само.

припинення злочину або іншого правопорушення, що загрожує життю та здоров'ю громадян, а також у разі затримання осіб, які вчинили такі діяння, при доставлянні таких осіб в органи поліції⁸⁴².

Таким чином, вирішуючи питання щодо можливості та необхідності застосування зброї або спеціальних засобів, працівник поліції зобов'язаний враховувати наявність і вид правопорушення, його правову природу, особу правопорушника, загальну ситуацію, пов'язану із учиненням правопорушення та в цілому обстановку, що склалася. При підготовці поліцейських саме ці фактори доводяться до майбутніх поліцейських і, відповідно, навчання направлено на засвоєння вищезазначених вимог⁸⁴³.

У Литовській Республіці працівникам поліції надається право мати і відповідно до умов законодавства застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби. Метою застосування поліцейським вогнепальної зброї та спеціальних засобів є припинення суспільно небезпечних діянь, затримання і доставлення до відділу поліції осіб, які вчинили такі діяння. Вогнепальна зброя і спеціальні засоби застосовуються тільки для досягнення встановленої чинним законодавством мети.

Відповідно до чинного законодавства Литовської Республіки працівник поліції має право застосовувати такі спеціальні засоби, як: гумові кийки, кайданки і засоби для зв'язування, прийоми боротьби, газу, водомети, службові собаки, засоби примусової зупинки транспорту⁸⁴⁴.

Застосування спеціальних засобів поліцейським дозволяється у разі:

1) гумовий кийок застосовується:

- для відбиття замаху, що становить загрозу здоров'ю або життю посадової особи поліції, а також у разі замаху з метою вилучення у посадової особи поліції вогнепальної зброї;

---

⁸⁴² Там само.

⁸⁴³ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 129.

⁸⁴⁴ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018); Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

- для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю, а також з метою звільнення викрадених або взятих в заручники осіб;

- у разі збройного нападу;
- при переслідуванні особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, якщо особа, прагнучи уникнути затримання, має намір на застосування або застосовує вогнепальну, холодну зброю або інші предмети, знаряддя, засоби або дії, що є небезпечними для життя або здоров'я інших осіб;

- при затриманні особи, яка захоплена в момент вчинення тяжкого злочину, якщо іншим способом її затримати не вбачається можливим;

- з метою затримання взятої під варту або засудженої особи, при спробі останньої втекти або здійснити втечу з місця позбавлення волі або місця попереднього ув'язнення, або під час конвоювання;

- у випадках масової втечі з місць позбавлення волі або заворушень у них;

- у разі нападу на поліцейську охорону або спеціально охоронювані об'єкти. Перелік таких об'єктів встановлюється Урядом Литовської Республіки, а також під час затримання особи, що порушує публічний порядок, в разі її відмови коритися вимогам посадової особи поліції або надання їй опору;

2) кайданки та засоби зв'язування застосовуються у випадках:

- затримання та доставлення до відділу поліції особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, коли є підстави вважати, що вона може чинити опір працівникові поліції або намагається уникнути затримання;

- супроводу затриманих і заарештованих осіб;

- якщо громадянин своїми небезпечними діями може заподіяти шкоду собі або оточуючим;

3) прийоми бойової боротьби (фізична сила) може бути застосована у разі:

- затримання та доставлення до відділу поліції особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, в разі чинення опору цією особою під час затримання або під час спроби уникнути затримання, а також у випадках злісного невиконання особою законних вимог посадової особи поліції або чинення опору законним діям посадовця поліції;

4) гази, призначені для особистого захисту, застосовуються у разі затримання особи, що порушує публічний порядок і посягає на публічну безпеку; в разі її відмови коритися законним вимогам посадової особи

поліції або чинення їй опору. Гази спеціального призначення застосовуються у випадках масових безладів або групових дій, що грубо порушують публічний порядок; при затриманні особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, з вимогою покинути приміщення, транспортний засіб;

5) водомети – у випадках масових безладів, групових дій, що грубо порушують публічний порядок і посягають на публічну безпеку;

б) службові собаки:

- у разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину і які вчинили втечу з місця події;

- при затриманні особи, яка вчинила втечу з місця тримання затриманих, місць попереднього ув'язнення, під час здійснення слідчих дій;

- при затриманні особи, яка вчинила злочин або грубо порушила публічний порядок і посягає на публічний безпеку;

- під час масових безладів або групових дій, що грубо порушують публічний порядок і посягають на публічний безпеку;

- з метою захисту громадянина, самозахисту або захисту об'єктів у разі нападу;

7) засоби примусової зупинки транспортних засобів застосовуються посадовими особами поліції в разі непокорі водія щодо зупинки його транспортного засобу на законну вимогу посадової особи поліції або спеціального дорожнього знака⁸⁴⁵.

Забороняється застосовувати спеціальні засоби поліції проти дітей, вагітних жінок, осіб з явними ознаками інвалідності, крім випадків нападу з їх боку.

Посадові особи поліції мають право на застосування вогнепальної зброї проти осіб у таких випадках:

- для відбиття замаху, загрозливого здоров'ю або життю посадової особи поліції, а також замаху з метою вилучення у посадової особи поліції вогнепальної зброї;

- для захисту інших осіб від нападу, що загрожує їхньому здоров'ю або життю, а також з метою звільнення викрадених або взятих в якості заручників осіб;

---

⁸⁴⁵ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018); Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

- для відбиття збройного нападу;
- при переслідуванні особи, підозрюваної у вчиненні злочину, якщо вона, прагнучи уникнути затримання, застосовує вогнепальну, холодну зброю або інші предмети, знаряддя, засоби або дії, небезпечні для життя або здоров'я людей;
- при затриманні особи, захопленої в момент скоєння тяжкого злочину, якщо іншим способом її затримати неможливо;
- з метою затримання взятої під варту або засудженої особи, при спробі до втечі з місць позбавлення волі або місць попереднього ув'язнення, або під час конвоювання;
- у випадках масової втечі з місць позбавлення волі або заворушень у них;
- у разі нападу на поліцейську охорону або спеціально охоронювані об'єкти⁸⁴⁶. Перелік таких об'єктів встановлюється Урядом Литовської Республіки. Про факт і наслідки застосування вогнепальної зброї проти особи негайно повідомляється начальникові.

Забороняється застосовувати вогнепальну зброю: 1) в місцях значного скупчення людей, якщо в результаті цього можуть постраждати сторонні особи; 2) проти осіб, які мають при собі малолітніх дітей; проти вагітних жінок і неповнолітніх, осіб з явними ознаками інвалідності, за винятком випадків, коли останні здійснюють напад або чинять збройний опір.

Посадова особа поліції має право застосувати вогнепальну зброю проти транспортного засобу в разі, якщо його водій не виконує законні вимоги посадової особи поліції зупинитися, а подальше управління цим транспортним засобом може викликати загрозу безпеці руху або іншим особам. Посадова особа поліції може застосувати вогнепальну зброю задля знешкодження тварини, що напала на людину або становить небезпеку для населення⁸⁴⁷.

Литовський законодавець наголошує, що посадові особи поліції застосовують вогнепальну зброю і спеціальні засоби з урахуванням характеру порушення публічного порядку та публічної безпеки, особи правопорушника, конкретних умов і ситуації. При застосуванні зброї або спеціальних засобів посадові особи поліції зобов'язані мінімізувати наслідки від їх застосування. Перед застосуванням вогнепальної зброї або спеціальних засобів, якщо дозволяють обставини, особи, проти яких ці засоби будуть застосовані, попереджаються про їх застосування.

---

⁸⁴⁶ Там само.

⁸⁴⁷ Там само.

Вогнепальна зброя застосовується тільки в разі, якщо всі інші можливі способи та засоби були використані⁸⁴⁸.

Застосування заходів примусу в Естонській Республіці регулюється Законом Естонії «Про поліцію та прикордонну охорону»⁸⁴⁹, де естонський законодавець визначив, що заходи примусу – це вплив на фізичну особу, тварину або іншу річ за допомогою фізичної сили, спеціальних засобів або зброї⁸⁵⁰.

У разі застосування заходів адміністративного примусу поліцейський повинен пам'ятати про необхідність утримання від дій, що можуть завдати шкоди фізичній особі, тварині чи іншій речі більшою мірою, ніж відвернена загроза в конкретному випадку. Зазначається, що заходам адміністративного примусу повинно передувати усне попередження працівника поліції фізичній особі, щодо якої планується застосувати той чи інший захід адміністративного примусу або щодо особи, речі якої перебувають у власності або володінні її тварини, щодо якої планується застосувати адміністративний примус. Застосовувати заходи адміністративного примусу без попередження допускається у випадку швидкого усунення правопорушення. Застосування зброї без попередження не допускається.

Поліцейські в Естонській Республіці наділені правом на застосування спеціальних засобів активного та пасивного захисту, а також допоміжних засобів для здійснення поліцейських операцій. До спеціальних засобів активного захисту належать: кайданки, засоби для зв'язування, гамівна сорочка та гамівний стілець, службова собака. До засобів пасивного захисту естонським законодавцем віднесені: захисні

---

⁸⁴⁸ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018); Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸⁴⁹ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸⁵⁰ Чумак В. В. Правове регулювання застосування поліцією примусових заходів: досвід Естонії. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 308.

каска, броньові й інші куленепробивні жилети, броньові чи інші ударостійкі щити, інші засоби захисту, що не застосовуються для активного захисту, включаючи вогнетривкий спецодяг і щиток для захисту особи від їдких речовин⁸⁵¹.

До допоміжних засобів для здійснення поліцейських операцій належать: світлові і звукові пристрої; фарбувальні і розмічальні засоби спеціального призначення; сльозогінні, димові, звукові, світлові засоби; гранати; вибухові засоби спеціального призначення, не вживані проти людей; пристосування для примусової зупинки транспортних засобів; водяні гармати; поліцейські бронетранспортні чи інші транспортні засоби спеціального призначення, а також повітряні судна.

Деякі особливі положення щодо застосування окремих категорій заходів адміністративного примусу:

1) службові собаки можуть використовуватися як допоміжний засіб під час проведення поліцейських операцій для виявлення правопорушень і затримання особи злочинця;

2) предмети та засоби, що застосовуються в цивільному обігу, можуть служити спеціальними засобами поліції тільки в разі застосування їх в ході спеціальних поліцейських операцій;

3) зброя – це електрошокові пристрої, холодна, пневматична, газова і вогнепальна зброя⁸⁵².

Підстави для застосування фізичної сили, засобів активного та пасивного захисту, допоміжних засобів для проведення спеціальних поліцейських операцій, а також холодної, пневматичної та газової зброї:

1) поліцейський для забезпечення виконання або своєчасного виконання обов'язків щодо з'ясування або усунення небезпеки, або щодо запобігання правопорушенню, покладених на нього діючими адміністративними актами, має право застосувати фізичну силу або вдаватися до допомоги інших засобів адміністративного примусу, якщо немає іншої неможливості;

2) поліцейський має право для виконання службових завдань застосовувати засоби активного та пасивного захисту, допоміжні засоби для проведення спеціальних поліцейських операцій, а також холодну, пневматичну або газову зброю в таких випадках:

---

⁸⁵¹ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикору. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Siseministerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).

⁸⁵² Там само.

- для відбиття злочинних посягань;
- у разі звільнення заручників;
- для забезпечення заборони на перебування на певній території;
- з метою припинення масових заворушень і групових порушень публічного порядку;
- з метою звільнення захоплених незаконним шляхом земельних ділянок, будівель, приміщень і транспортних засобів;
- при затриманні правопорушників, доставці їх до відділу поліції або в службові приміщення;
- у разі конвоювання, при захисті затриманих, а так само щодо затриманих та осіб, взятих під варту, якщо вони не підкоряються або чинять опір чиновнику поліції або іншим особам, які виконують суспільний обов'язок з охорони публічного порядку або по боротьбі зі злочинністю, або якщо є достатні підстави вважати, що вони можуть вчинити втечу, заподіяти шкоду іншим особам або самим собі⁸⁵³.

Ножні кайдани можуть застосовуватися:

1) щодо підозрюваних, обвинувачених або засуджених, які позбавлені волі на підставі закону або позбавлені волі в зв'язку з учиненням злочину першого ступеня або злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді довічного тюремного ув'язнення, або іншого злочину, якщо застосування тільки кайданків недостатньо для досягнення цілі;

2) щодо осіб, дії яких становлять пряму небезпеку само ушкодження або застосування насильства по відношенню до інших осіб, якщо застосування тільки наручників недостатньо для досягнення мети.

Якщо застосування кайданків або ножних кайданів неможливо, з наведених підстав допускається використовувати засіб для зв'язування за умови, що це не піддає життя особи небезпеці і не завдає тілесних ушкоджень, або не заподіює сильного фізичного болю. Застосування засобів для зв'язування не може бути використано більше однієї години. Про застосування під час масових заворушень фізичної сили, спеціальних засобів, холодної або газової зброї слід, за можливості, попередити людей, щоб вони могли розійтися добровільно. Про застосування щодо них технічних загороджень попереджати не потрібно⁸⁵⁴.

Засоби активного захисту забороняється застосовувати працівниками поліції:

---

⁸⁵³ Там само.

⁸⁵⁴ Там само.

1) проти малолітніх осіб, людей похилого віку та жінок з явними ознаками вагітності, за винятком випадків відбиття або припинення збройного чи групового нападу з їх боку або для їх обеззброєння;

2) в будівлях, приміщеннях і на території дипломатичних або консульських представництв іноземних держав, представництв, які користуються недоторканністю на підставі міжнародних угод, а також щодо транспортних засобів, що користуються дипломатичним імунітетом, за винятком випадків, коли є угода керівників зазначених представництв, або у випадках, врегульованих іншими міжнародними угодами.

Використання службових собак в якості засобу активного захисту дозволяється у разі: 1) відбиття злочинних посягань; 2) при звільненні заручників; 3) для забезпечення заборони перебування на певній території; 4) при припиненні масових заворушень і групових порушень публічного порядку; 5) з метою звільнення захоплених незаконним шляхом земельних ділянок, будівель, приміщень і транспортних засобів; 6) при затриманні правопорушників, доставці їх в поліцію або в службові приміщення і конвоювання, при захисті затриманих, а так само щодо затриманих та осіб, взятих під варту, якщо вони не підкоряються або чинять опір чиновнику поліції або іншим особам, які виконують суспільний обов'язок з охорони публічного порядку або по боротьбі зі злочинністю, або якщо є достатні підстави вважати, що вони можуть вчинити втечу, заподіяти шкоду іншим особам, оточенню або самим собі;⁸⁵⁵

Службові собаки використовуються для виявлення вибухонебезпечних предметів і речовин, а також у разі пошуку осіб, майна й інших речовин, обіг яких заборонений. У передбачених законом випадках службова собака може бути без намордника.

Застосування електрошокової і вогнепальної зброї дозволяється як крайній захід, якщо він не має іншої можливості виконання покладеного на поліцейського службового обов'язку без загрози для свого життя і здоров'я.

Підстави для застосування вогнепальної зброї поліцейським естонської поліції:

---

⁸⁵⁵ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Siseministeerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministeerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).

1) у разі припинення злочинних посягань і в разі небезпеки для життя іншої особи або самого поліцейського;

2) з метою обеззброєння і затримання озброєного злочинця, а також у випадку затримання особи, яка вчинила злочин першого ступеня;

3) при звільненні заручників;

4) при припиненні групового або збройного нападу на поліцейського або іншої особи, яка виконує суспільний обов'язок з охорони публічного порядку або по боротьбі зі злочинністю;

5) при припиненні нападу на конвой;

6) при затриманні озброєної особи, яка вчинила правопорушення, або злочинця, який втік з-під варти;

7) для примусу до зупинки транспортного засобу, що не реагує на повторні сигнали про зупинку або переховується від переслідування поліції, при цьому вести вогонь дозволяється тільки по шинах;

8) для знешкодження тварини, яка загрожує життю поліцейського або інших осіб⁸⁵⁶.

Вогнепальну, електрошокову і газову зброю забороняється застосовувати:

1) проти дітей, людей похилого віку і жінок з явними ознаками вагітності, за винятком випадків відбиття або припинення збройного чи групового нападу з їх боку або їх обеззброєння;

2) в будівлях, приміщеннях і на території дипломатичних або консульських представництв іноземних держав, представництв, які користуються недоторканністю на підставі міжнародних угод, а також щодо транспортних засобів, що користуються дипломатичним імунітетом, за винятком випадків, коли є угода керівників зазначених представництв;

3) в будівлях і в приміщеннях, в яких виробляються або зберігаються легкозаймисті, отруйні або вибухові речовини⁸⁵⁷.

Холодна та пневматична зброя не застосовується проти дітей, людей похилого віку і жінок з явними ознаками вагітності, за винятком випадків відбиття або припинення нападу з їх боку або їх обеззброєння. А також не застосовується в будівлях, приміщеннях і на території дипломатичних або консульських представництв іноземних держав, представництв, які користуються недоторканністю на підставі міжнародних угод, а також щодо транспортних засобів, що користуються дипломатичним імунітетом, за винятком випадків, коли

---

⁸⁵⁶ Там само

⁸⁵⁷ Там само.

є угода керівників зазначених представництв, або у випадках, урегульованих іншими міжнародними угодами⁸⁵⁸.

Аналіз чинного законодавства та адміністративного права Грузії та країн Балтії дав підстави дійти висновку, що застосування заходів безпосереднього примусу у вищезазначених державах регламентується цілою низкою спеціальних нормативно-правових актів різної юридичної сили, визначальну роль з-поміж яких відіграють норми законів про поліцію.

Висновки до розділу 3

Дослідження адміністративно-правових засад превентивної та інтервенційної діяльності поліції Грузії та країн Балтії дозволило отримати такі висновки.

Наголошено, що в умовах, коли акцент переноситься не на боротьбу зі злочинністю, а на заходи її протидії, превенція та інтервенція залишаються стратегічними напрямками роботи як держави в цілому, так і органів поліції зокрема. Водночас, враховуючи європейські тенденції імплементації зарубіжного західного досвіду, постає пріоритет запровадження та вдосконалення моделі «Community Policing», що полягає у тісній взаємодії (співпраці) поліції з населенням під час здійснення працівниками поліції їхніх завдань і функцій з метою підвищення рівня довіри населення до поліції. Як наслідок, ми можемо спостерігати активне зміщення діяльності поліцейських у рамках вищезазначеної моделі на локальний рівень. Це пов'язано з тим, що перед працівниками поліції стоїть завдання бути ближчими до населення, вміти орієнтуватися у їхніх потребах і проблемах, своєчасно надавати допомогу та поради, налагодити соціальний діалог, систематично здійснювати моніторинг стану публічної безпеки на території обслуговування, реагувати на будь-які повідомлення громадян, усувати небезпеку та проводити роз'яснювально-превентивну діяльність серед мешканців території підпорядкування. Діяльність поліції має більшу користь і посилюється завдяки активній співпраці з органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства.

З'ясовано, що превенція (роз'яснювально-превентивна діяльність) та інтервенція (застосування легітимних заходів

---

⁸⁵⁸ Там само.

примусу) залишаються стратегічними напрямами діяльності поліції Грузії та країн Балтії.

Встановлено, що превенція є різновидом здійснення функції соціального управління, що полягає у проведенні комплексних заходів зниження ймовірної протиправної поведінки серед населення, включення суб'єкта ймовірної протиправної поведінки до системи соціально-корисних заходів і формування корисних відносин шляхом обмеження участі останнього у системі негативних соціальних зв'язків.

Зроблено висновок, що роз'яснювально-превентивна діяльність поліції виступає своєрідним механізмом прояву гуманності функції соціального управління на засадах загальної та спеціальної превенції.

Інноваційними підходами до організації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії визнані такі напрями взаємодії: взаємодія поліції Грузії з інститутами громадянського суспільства в межах моделі: «САРА» (сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка) та Модуль аналізу проблем; функціонування Добровільних помічників офіцерів поліції (Естонія); втілення проекту «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава» (Грузія); проекту «ePolicija.lt» – електронного порталу з надання послуг поліції (Литва); функціонування символу поліції для дітей (Литва, Естонія); поліцейських компаній «Але я маю втручатися», «Але я» (Естонія).

Наголошено, що сучасним і досить актуальним проявом проголошеного курсу на імплементацію європейського законодавства та реформування деяких підрозділів поліції в Естонії є реформування превентивного блоку, а саме ліквідація інституту дільничних інспекторів поліції та запровадження принципово нового якісного інституту – констеблів і веб-констеблів. Зокрема, вбачається, що від ефективної роботи дільничного офіцера поліції (констебля) залежить рівень довіри населення до поліції, оскільки дільничний офіцер поліції в Естонії виконує функцію першого контакту.

Встановлено пріоритетні напрями діяльності констеблів, серед яких: забезпечення публічного порядку та безпеки людей; боротьба з різними видами злочинності (злочини проти особистості, крадіжки, торгівля зброєю і наркотиками, проституція); патрулювання; надання допомоги особам, які з особистих або інших причин потребують такої допомоги.

Наголошено на передумовах та особливостях запровадження інституту веб-констеблів з метою покращення якості обслуговування населення, демократизації дільничних поліцейських як офіцерів першого контакту, соціалізації поліцейської діяльності.

Встановлено, що веб-констеблі – це працівники поліції, які реалізують свої функції в мережі Інтернет. На веб-констеблів покладений обов'язок давати відповіді на повідомлення та листи громадян, надіслані через мережу Інтернет (на електронну пошту), а також проводити навчання як дітей, так і дорослих з теми безпеки в мережі Інтернет.

Визначено, що об'єднуючим фактором для діяльності констеблів і веб-констеблів є ствердження філософії діяльності поліцейських, що кожного дня сприятиме підвищенню довіри населення до поліції, що підтверджується посиленням відчуття безпеки у громадян.

З'ясовано, що правові стандарти реалізації дільничним офіцером поліції функцій офіцера першого контакту (правоохоронна, функція громадського контролю, профілактична, освітня, функція моніторингу й ін.) закріплені в Законі Естонії «Про поліцію і прикордонну охорону» та Статуті Управління поліції і прикордонної охорони, де визначено завдання та функції дільничного поліцейського.

Розкрито зміст організаційно-правових засад залучення добровільних помічників офіцерів поліції, які можуть здійснювати заходи з патрулювання, реалізовувати профілактичні заходи, реагувати на екстрені виклики, а саме: порядок добору та відбору кандидатів добровільних помічників офіцерів поліції; правила підготовки помічників до виконання завдань поліції в межах початкової навчальної програми і програми безпосередньої освіти; правові можливості щодо реалізації завдань поліції, зокрема, шляхом дискреційних повноважень; порядок отримання дозволу на носіння вогнепальної зброї.

Визначено, що у поліцейському законодавстві Грузії та країн Балтії врегульована можливість застосування примусових заходів, у т.ч. вогнепальної зброї. Такий підхід зумовлений усвідомленням суспільної небезпечності використання новітніх заходів адміністративного припинення. Наголошено, що втілення доктрини «вогневої підготовки нестерпного спрямування» сприяє унеможливленню нанесення необґрунтованої шкоди правопорушникові. Зокрема, зосереджено увагу на таких особливостях реалізації заходів адміністративного примусу на прикладі національного законодавства відповідних країн.

Встановлено, що поліцейське законодавство Грузії та країн Балтії визнає застосування заходів адміністративного припинення (примусу) як крайньої форми державного (легального) примусу з урахуванням специфіки застосовуваних заходів та конкретної життєвої ситуації, а також при реалізації акту управління. В Грузії визначення категорії «заходи адміністративного припинення» полягає у комплексі взаємопов'язаних і взаємообумовлених діянь, що здійснюються

відповідними суб'єктами публічного права та спрямовані на примусове припинення протиправних дій з боку правопорушників або з метою підтримання належного публічного порядку та публічної безпеки, недопущення порушень прав та свобод інших осіб. Під заходами примусу мається на увазі застосування поліцією фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї для виконання функцій поліції. Для забезпечення виконання функцій, покладених на поліцію, поліцейський має право пропорційно застосовувати найбільш відповідні заходи примусу тільки в разі потреби, з такою інтенсивністю, що забезпечує досягнення законної мети.

Визначено, що, на відміну від категорій «застосування» та «використання», грузинський законодавець використовує категорії «активне» та «пасивне» застосування вогнепальної зброї поліцейським. Під активним застосуванням вогнепальної зброї розуміється прицільний постріл зі зброї. Це означає готовність поліцейського до виконання пострілу з вогнепальної зброї. В цьому випадку йдеться, перш за все, про психологічну готовність особи поліцейського до виконання прицільного пострілу. Під пасивним застосуванням вогнепальної зброї визначено демонстрування поліцейським вогнепальної зброї задля досягнення легітимної мети. Пасивне застосування означає, що поліцейський не здійснює ніяких техніко-моторних рухів, проте перебуває у готовності до застосування вогнепальної зброї.

Підкреслено, що у Латвії поліцейський має право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю. Своєю чергою, під застосуванням вогнепальної зброї поліцейським розуміють здійснення цілеспрямованого пострілу. Працівник поліції має право на постійне зберігання і носіння вогнепальної зброї, що видана йому для використання в службових цілях. Правила і порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні працівника поліції, визначаються Міністром внутрішніх справ Латвійської Республіки. Застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї дозволяється з метою припинення суспільно небезпечного діяння, яке загрожує життю та здоров'ю громадян, а також у разі затримання осіб, які вчинили такі діяння, під час конвоювання таких осіб в органи поліції. Таким чином, вирішуючи питання щодо можливості та необхідності застосування зброї або спеціальних засобів, працівник поліції зобов'язаний враховувати наявність правопорушення та його правову природу, особу правопорушника, загальну ситуацію, пов'язану із учиненням правопорушення.

РОЗДІЛ 4

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ

4.1. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Грузії та країн Балтії

Проголошення Україною незалежності стало вирішальним кроком до побудови нової надійної держави з демократичним устроєм, правовими принципами та безумовним дотриманням режиму законності. З часу проголошення незалежності наша держава перебуває в процесі реформування системи органів державної влади та місцевого самоврядування, форм і методів їх роботи, пошуку способів та інструментів забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина⁸⁵⁹.

Одними з перших, хто став на шлях реформування органів державної влади, стали правоохоронні органи (правоохоронна система в цілому), в тому числі колишня міліція, яка сьогодні трансформувалася у Національну поліцію України. Передумовами створення нового органу європейського зразка, що надає сервісні послуги населенню, стали державні перетворення 2014 року, а також процеси курсу на євроінтеграцію. В процесі реформування гостро постало питання про якісну підготовку кваліфікованих кадрів, у зв'язку з чим активізувалися дослідження зарубіжного досвіду реформування та підготовки висококваліфікованих працівників. На допомогу прийшли зарубіжні та міжнародні партнери, що надавали не тільки фінансову підтримку реформам, а й навчально-методичну. Такими партнерами, зокрема, стали Грузія та країни Балтії: Латвія, Литва, Естонія, з якими Україну пов'язує спільне історичне минуле⁸⁶⁰.

---

⁸⁵⁹ Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. С. 5.

⁸⁶⁰ Чумак В. В. Административно-правовые основы кадрового обеспечения деятельности полиции стран Балтии (Латвия, Литва,

У зв'язку з тим, що у реформуванні правоохоронних органів України беруть активну участь, поряд з грузинськими фахівцями, представники держав Балтії, то, безумовно, є наміри дослідити досвід литовських, латвійських та естонських фахівців у побудові ефективної правоохоронної системи з метою його використання для розвитку української правоохоронної системи, насамперед Національної поліції України⁸⁶¹.

У цьому контексті набувають актуального значення питання професійної підготовки кваліфікованих робітників з урахуванням міжнародного досвіду, де підготовка висококваліфікованого поліцейського персоналу є одним із найактуальніших питань забезпечення правопорядку, охорони та захисту прав людини, дотримання принципу верховенства права в державі. Особливої важливості кадрові питання набувають наразі в Україні, а саме в органах і підрозділах Національної поліції України, що проходить період глибокого та послідовного реформування правоохоронних органів. «Успішність роботи в цьому напрямку багато в чому залежить від уміння враховувати досвід підготовки поліцейського персоналу, накопичений іншими країнами, і впроваджувати найбільш ефективні досягнення і перспективні напрямки роботи в підготовці вітчизняних правоохоронців»⁸⁶².

При визначенні правового регулювання державно-службових відносин у поліції Грузії та країнах Балтії слід виходити з того, що являє собою правове регулювання, та визначити місце державно-службових відносин у системі правового регулювання. Адже, як слушно зазначає О. І. Безпалова, ефективність усього правового механізму управління органами поліції залежить від грамотного поєднання статичного та динамічного складників. Звичайно, і статична, і динамічна складові

Эстония). *Научный журнал «Власть и общество (История, Теория, Практика)»*. [Scientific magazine «Authority and Society. (History, Theory, Practice)»]. 2018. № 4 (48). Т. 1. С. 92 (Грузія); Чумак В. В. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Латвії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 4. С. 66–68.

⁸⁶¹ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 6.

⁸⁶² Швець Д. В., Бугайчук К. Л., Федосова О. В. та ін. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. С. 5.

частини правового механізму управління органами поліції є рівноцінними за своїм значенням та роллю в самому механізмі. Проте без належним чином налагодженого статичного складника ефективність усього механізму буде мінімальною: статична складова частина забезпечує належне функціонування динамічного складника⁸⁶³. Тобто, як зазначає Д. В. Власенко, «правове регулювання є однією з ключових категорій у теорії права, оскільки відображає процес втілення положень правових норм у реальну поведінку суб'єктів права. Правове регулювання є різновидом соціального регулювання, тобто цілеспрямованого впливу на поведінку людей з метою її коригування у реальному житті»⁸⁶⁴. В цьому контексті заслуговує на увагу позиція П. М. Рабіновича, який вказує, що правовим регулюванням є здійснюваний державою за допомогою усіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку⁸⁶⁵. Таким чином, під правовим регулюванням державно-службових відносин у поліції слід розуміти систематичний вплив, що здійснюється за допомогою юридичних засобів у сфері державно-службових відносин у поліції з метою їх упорядкування, розвитку, охорони та забезпечення прав працівників поліції. Оскільки в цьому випадку правове регулювання стосується такого виду суспільних відносин, як державно-правові, то важливо з'ясувати межі правового регулювання на ці відносини та визначити їх сутність. Зокрема, як зазначає В. Ю. Поплавський, на сучасному етапі державно-службові відносини слід визначати як правовідносини у сфері державної служби, якою охоплено службу, що передбачає отримання спеціальних звань і пов'язана із реалізацією правоохоронної функції держави, а також функції захисту національних інтересів від протиправних посягань⁸⁶⁶. Також заслуговує на увагу думка дослідника М. П. Грай, котрий запропонував визначити поняття «державно-службові відносини» як сукупність врегульованих нормами права суспільних відносин між державою, представленою державним органом

---

⁸⁶³ Безпалова О. І. Загальна характеристика адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 172.

⁸⁶⁴ Власенко Д. В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України, *Право і суспільство*. 2016. Вип. 4, ч. 2. С. 126.

⁸⁶⁵ Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права. Київ : Атака, 1995. С. 151.

⁸⁶⁶ Поплавський В. Ю. До питання визначення ознак державно-службових відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 135.

або уповноваженою посадовою особою, що виникають і реалізуються з метою виконання завдань і функцій держави щодо виникнення і припинення державної служби та зміни статусу державного службовця⁸⁶⁷. Слушною вбачаємо також думку О. М. Цалюка, який визначає, що державно-службові відносини в органах внутрішніх справ – це врегульовані нормами різних галузей права (конституційного, адміністративного, трудового, кримінального, фінансового) індивідуалізовані суспільні відносини, що складаються між державним службовцем органів внутрішніх справ і державним органом з приводу вступу на державну службу, її проходження та припинення, а також відносини між державними службовцями або державним службовцем і зовнішнім суб'єктом у процесі здійснення першими їх професійної діяльності як усередині державного органу, так і за його межами⁸⁶⁸. В подальшому правове регулювання державно-службових відносин реалізується на основі керівних засад, що покладені всередину механізму побудови поліцейських кадрів і систему їх підготовки.

Принципи побудови системи кадрів і підготовки в органах поліції поділяються на дві групи: загальні (характерні для всіх поліцейських систем розвинених країн світу) та спеціальні (характерні для окремих поліцейських систем індивідуально, незалежно один від одного).

До загальних, зокрема, відносяться:

- багатопрофільність поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх один від одного. Це означає, що відповідна структура побудови системи підготовки фахівців орієнтована не тільки на загальні задачі правоохоронної діяльності, а, перш за все, на специфіку конкретної роботи в конкретній поліцейській службі. У такому разі максимально скорочується період адаптації до професійної діяльності, і вона набуває необхідної ефективності;

- розподіл поліцейських систем за джерелами фінансування на державні (федеральні), муніципальні (місцевого самоврядування), приватні (поліція фірм, концернів, синдикатів) в умовах співпраці між ними, як наслідок, різноманітними є і джерела фінансування підготовки кадрів для цих систем, що надає їм своєрідних властивостей, а це, своєю чергою, впливає і на зміст, і на форму підготовки;

---

⁸⁶⁷ Грай М. П. Державно-службові відносини в Україні: стан та напрями розвитку : автореф. дис. ... канд. наук: 25.00.03. Київ, 2012. С. 5.

⁸⁶⁸ Цалюк О. М. Реалізація прав людини і громадянина в державно-службових відносинах в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк, 2011. С. 23.

– соціальна спрямованість роботи, навчання та професійна підготовка майбутнього поліцейського орієнтовані на захист, перш за все, прав і свобод громадянина; усвідомлення того, що він особисто і поліція в цілому утримуються за рахунок платників податків, а отже, служать платникові податків; глибоке розуміння, що поліція зобов'язана надавати допомогу кожному громадянину у випадку вчинення злочину, у разі нещасного випадку, в екстремальній ситуації, побутовому конфлікті, раптовому захворюванні тощо;

– високий професіоналізм поліції досягається не тільки завдяки глибокій професійній підготовці в професійних поліцейських навчальних закладах – поліцейський у Сполучених Штатах Америки, Великобританії, Франції в інших країнах зобов'язаний протягом всієї служби навчатися, оскільки від цього залежить його просування по службі, отримання офіцерського чину, оплата праці, пільги тощо;

– позапартійність роботи поліції: майбутній фахівець психологічно готується до того, що обраний ним професійний шлях накладає певні обмеження щодо проявів політичних, партійних переконань, вчиться неупередженості у своїй службовій діяльності;

– активна діяльність громадських добровільних об'єднань, що спрямована на підтримку та допомогу поліції. Отже, майбутній поліцейський повинен розбиратися в тонкощах суспільного життя, вміти вступати в позитивні безконфліктні контакти з громадськістю, виявляти витримку, тактовність;

– відкритість, гласність, постійна апеляція до суспільної думки при вирішенні складних ситуацій, що виникають у правоохоронній практиці, забезпечують поліції довіру і підтримку населення⁸⁶⁹.

Спеціальні принципи відбору кадрів у поліцію відображені у відповідних нормативно-правових актах відповідної країни. Так, виходячи з конституційних вимог (законодавства Латвії, Литви та Естонії) при вступі до лав поліції перевіряються знання державної мови: латвійської, литовської та естонської. Проте національність кандидата, його походження взагалі не має значення, а лише має значення наявність громадянства Латвійської, Литовської та Естонської Республік. У поліції Латвії, Литви та Естонії досить багато російськомовних співробітників. У поліції заохочується знання різних мов, а тому, якщо поліцейський бачить особу, яка розмовляє російською, польською мовою або будь-якою іншою, то звертатиметься

---

⁸⁶⁹ Швець Д. В., Бугайчук К. Л., Федосова О. В. та ін. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. С. 6–7.

до цієї особи на її рідній мові. У поліції відсутня будь-яка дискримінація щодо населення або будь-яких інших осіб за принципом національності, що є результатом виховної роботи як в суспільстві, так і в самій поліції⁸⁷⁰.

Що стосується поліцейської служби в Грузії, то сьогодні вона є престижною та водночас відповідальною діяльністю, оскільки потребує від кожного працівника колосальних зусиль і невтомної праці у своїй повсякденній роботі. Престиж грузинської поліції – це результат багатьох років реформ і вдосконалення діяльності практичних працівників поліції: підвищення їхнього потенціалу та підготовка висококваліфікованих кадрів із досить жорсткою системою відбору на службу в поліцію. Саме тому робота в поліції Грузії вважається однією з найпрестижніших і має високі показники рівня довіри населення.

На сьогодні грузинська поліція налічує близько 30 тис. чиновників, що знаходяться на службі в Міністерстві внутрішніх справ Грузії. Для порівняння: на початку реформи правоохоронної системи в Грузії у 2004 році чисельність працюючих чиновників у відомстві поліції складала 85 тис. працівників⁸⁷¹. До того ж, незважаючи на значне скорочення, робота для поліцейських стала більш відповідальною, про що свідчать низький рівень корупції у правоохоронних органах⁸⁷².

Персонал поліції в Грузії перебуває на публічній службі в Міністерстві внутрішніх справ Грузії, а сам поліцейський – це представник чиновницького апарату та водночас, що є специфікою для Грузії, є представником державної підвідомчої установи, що входить до структури МВС Грузії: Департаменту патрульної чи кримінальної поліції, Прикордонної поліції або є представником юридичної особи

---

⁸⁷⁰ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 193.

⁸⁷¹ Как реформировали МВД Грузии и Эстонии. Подробно. Коммерсант. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/1916117> (дата звернення: 10.12.2018).

⁸⁷² Грузинское чудо – реформа полиции. Что делать. URL: <http://kaknado.info/home/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D1%87%D1%83%D0%B4%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8/> (дата звернення: 14.12.2018).

публічного права. Тобто можна сміливо стверджувати, що грузинський поліцейський – це водночас і чиновник, і представник державної служби. Така подвійна природа адміністративно-правового статусу поліцейського зумовлена тим, що в адміністративному праві Грузії поняття «державна служба» повністю ототожнюється із поняттям «публічної служби», де остання – це діяльність у державних і казенних (бюджетних) установах, закладах місцевого самоврядування – органах публічної влади⁸⁷³. В Грузії під казенною (бюджетною) установою визначається установа, що створена за кошти державного бюджету або бюджету місцевого самоврядування, а також установа, що знаходиться на бюджетному фінансуванні, основне завдання якої полягає в здійсненні публічної влади. Державними установами, діяльність у яких вважається публічною службою, є: Парламент Грузії; урядові та державні підвідомчі установи Грузії; Конституційний Суд і загальні суди Грузії; Національний банк Грузії; Палата контролю Грузії; апарат Народного захисника Грузії і агентства Грузії; державний уповноважений Президента Грузії та його апарат⁸⁷⁴. Під формальне визначення публічної служби підпадають чітко визначені категорії публічних службовців. Публічним службовцем у Грузії є громадянин Грузії, який у порядку, встановленому законом про публічну службу, і відповідно до займаної посади здійснює оплачувану діяльність у державному закладі чи установі місцевого самоврядування. Загалом правову регламентацію публічної служби в Грузії складають: Конституція Грузії та Закон Грузії «Про публічну службу». Вищезазначений закон регламентує адміністративно-правові засади здійснення публічної служби в Грузії. Так, ст. 3 Закону передбачає такі види публічної служби: державна публічна служба та публічна служба в органах місцевого самоврядування⁸⁷⁵. Особливістю грузинського законодавства щодо публічної служби є те, що на законодавчому рівні виокремлено види публічних службовців, а саме:

- державно-політична посадова особа;
- чиновник;

---

⁸⁷³ Как реформировали МВД Грузии и Эстонии. Подробно. Коммерсант. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/1916117> (дата звернення: 10.12.2018).

⁸⁷⁴ Государственная служба в Грузии. Страны постсоветского пространства. URL: <https://studfiles.net/preview/6326937/page:54/> (дата звернення: 15.12.2018).

⁸⁷⁵ Закон Грузии «О публичной службе». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/28312/96/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

- допоміжний службовець;
- позаштатний службовець.

Всі вищезазначені публічні службовці перебувають на державній посаді, під якою розуміють первинну структурну одиницю органу державної влади, що визначає місце та соціально-трудова роль громадянина в системі публічної служби, його права і покладені на нього обов'язки⁸⁷⁶.

У національному Законі Грузії «Про публічну службу» державно-політична посадова особа розглядається як особа, яка займає державну посаду, що передбачена Конституцією Грузії, Конституціями Абхазької і Аджарської Автономних Республік, є політичною, порядок обрання та призначення на неї визначається відповідно до Конституції Грузії, Конституцій Абхазької і Аджарської Автономних Республік. Державно-політичними посадовими особами в Грузії є: а) Президент Грузії; б) член Парламенту Грузії; в) прем'єр-міністр Грузії та інші члени уряду Грузії; г) член вищих представницьких органів Абхазької і Аджарської Автономних Республік; д) керівники урядів Абхазької і Аджарської Автономних Республік⁸⁷⁷.

Чиновник в адміністративному праві Грузії визначається як особа, яка призначається або обирається на штатну (передбачену штатом) посаду казенної (бюджетної) установи. Чиновники поділяються на державних чиновників і чиновників місцевого самоврядування.

Допоміжний службовець або, як його ще називають, підсобний службовець – це технічний працівник, який приймається на публічну службу за трудовим договором на передбачену штатом установи посаду допоміжного (підсобного) працівника⁸⁷⁸.

Позаштатний службовець визначається як особа, що приймається на службу за призначенням або трудовим договором на певний термін для виконання непостійних завдань.

Особливістю вищезазначених категорій публічних службовців у Грузії є те, що допоміжні та позаштатні публічні службовці є найманими працівниками, оскільки виникають, змінюються або припиняються відносини щодо їх державно-службової діяльності на підставі договору. Також договором передбачено: вступ на публічну

---

⁸⁷⁶ Там само.

⁸⁷⁷ Там само.

⁸⁷⁸ Государственная служба в Грузии. Страны постсоветского пространства. URL: <https://studfiles.net/preview/6326937/page:54/> (дата звернення: 15.12.2018).

службу, її проходження та строки закінчення, встановлюється оплата праці, та визначаються умови трудового договору.

Серцевиною поліцейської системи є саме представники чиновницької категорії, отже, поліцейський є чиновником поліції в Грузії. Це положення знаходить своє підтвердження у Законі Грузії «Про поліцію», відповідно до якого поліцейським є державний (публічний) чиновник, який знаходиться на службі в Міністерстві внутрішніх справ, одночасно він є співробітником державної підвідомчої установи – Департаменту центральної кримінальної поліції, Департаменту патрульної поліції, Департаменту поліції охорони, що входить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, Прикордонної поліції Грузії або юридичної особи публічного права, та якому присвоєно спеціальне звання і який прийняв присягу поліцейського⁸⁷⁹. В Грузії правом на застосування заходів адміністративного припинення (примусу) наділені виключно чиновники, тобто поліцейські. Поліцейський є представником державної влади, коли виконує свої службові обов'язки, а тому він знаходиться під захистом держави. При цьому виконання законних вимог поліцейського є обов'язковим для всіх без виключення осіб. Ніхто не має права втручатися в службову діяльність поліцейського, крім випадків, що прямо передбачені законодавством Грузії. Перешкоджати законній діяльності поліцейського при виконанні ним своїх службових обов'язків, принижувати його честь і гідність, чинити йому супротив, заявляти погрози на його адресу, здійснювати насильство щодо нього або посягання на його життя, здоров'я чи майно тягне за собою відповідальність відповідно до чинного законодавства Грузії⁸⁸⁰.

Загалом грузинська поліція є державною інституцією, на яку відповідно із чинним законодавством покладається завдання щодо захисту прав і свобод громадян, громадського порядку та громадської безпеки, підтримання миру та спокою. У своїй діяльності поліція зобов'язана підтримувати дружні відносини з інституціями громадянського суспільства. В Грузії, як і в інших країнах Заходу, усвідомлюють соціальне походження злочинності, а тому не

---

⁸⁷⁹ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁸⁸⁰ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 184–185.

перекладають повною мірою відповідальність за стан криміногенної обстановки лише на поліцейські органи, розуміючи, що подолання злочинності, протидія злочинним проявам є справою всього суспільства, насамперед державних інститутів. З огляду на таку позицію, оцінка ефективності діяльності грузинської поліції здійснюється не за станом злочинності в країні, її кількісними показниками, а за наслідками виконання конкретних обов'язків, що покладені саме на поліцію. Тобто акцентується увага на тому, що суспільство наразі перетворюється на партнера поліції. Існує небезпека соціальної ізоляції поліції, якщо вона втратить зв'язок із населенням⁸⁸¹.

Загалом персонал адміністративних одиниць грузинської поліції складається із чиновників, що утворюють певну кількість самостійних структурних підрозділів, серед яких: Департамент центральної кримінальної поліції Грузії (Central Criminal Police Department), Департамент патрульної поліції Грузії (Patrol Police Department) та Департамент поліції охорони Грузії (Security Police Department), що є аналогом українського Департаменту позавідомчої охорони. Кожен із вищезазначених Департаментів має власний центральний апарат і структурні підрозділи на місцях, що також діють уособлено від підрозділів інших Департаментів. Структурні підрозділи на місцях, що належать різним Департаментам, очолюються керівниками, що підпорядковуються по вертикалі керівникам структурних підрозділів центральних апаратів Департаментів. Між Департаментами проведено розмежування функцій при здійсненні професійної діяльності. Водночас у практичній діяльності існує постійна взаємодія між поліцейськими органами МВС Грузії, про що свідчить відсутність конфліктів на основі визначення повноважень у кожній конкретній ситуації, що виникає при здійсненні охорони громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки та протидії злочинності⁸⁸².

У Латвії персонал поліції поділяється на «поліцейських» – це безпосередньо атестовані працівники поліції, які виконують загальні для поліції завдання та функції (наприклад, охорона громадського порядку, протидія злочинності, забезпечення реалізації прав і свобод громадян Латвії); «працівників поліції самоврядування» – персонал поліції, що виконує обов'язки на адміністративній території

---

⁸⁸¹ Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1 / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2002. С. 585.

⁸⁸² Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 140–141.

відповідного самоврядування або адміністративної території іншого самоврядування; це неатестовані працівники поліції, державно-службові відносини яких врегульовані нормами трудового законодавства; та «працівники портової поліції» – це особи, які займають засновану Управлінням порту посаду в поліції, виконують встановлені законом про поліцію обов'язки на території відповідного порту. Для цієї категорії робітників у поліції державно-службові відносини набувають форми трудових правовідносин працівника портової поліції, а тому регулюються Законом Латвії про працю. Стосовно категорії «поліцейські» у чинному законодавстві Латвії застосовується термін «служба», а для категорій «працівники поліції самоврядування» та «працівники портової поліції» Законом Латвійської Республіки «Про поліцію» застосовується термін «наймана праця». Різниця у правовому регулюванні діяльності вищезазначених категорій осіб полягає у різному нормативно-правовому забезпеченні, що відображає, зокрема, чисельність діючих співробітників, підпорядкування, оплату праці та визначення робочого часу, вихідного графіку.

Законодавством Латвії визначено, що поліцейські є посадовими особами та представниками влади (ст. 22 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію»)⁸⁸³.

Державна поліція складається з центрального апарату та підпорядкованих йому підрозділів. Співробітник поліції – це особа, яка обіймає посаду в Державній поліції або Поліції безпеки і якій наданий спеціальний статус. Що стосується діяльності муніципальної поліції, то це питання регулює ст. 19 Закону «Про поліцію» Латвійської Республіки, де зазначено, що муніципалітет може створювати муніципальну поліцію або органи державного управління. Муніципальна поліція входить до складу муніципалітету.

Кількість співробітників муніципальної поліції визначається муніципалітетом. Муніципальна поліція може складатися з голів, його заступників, старших інспекторів та інспекторів. Муніципальні поліцейські виконують свої обов'язки в уніформі, яка затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ Латвійської Республіки. Муніципальний поліцейський – це особа, яка виконує обов'язки,

---

⁸⁸³ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.; Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форми права*. 2014. № 4. С. 350. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf

передбачені законодавством про поліцію на адміністративній території муніципалітету⁸⁸⁴.

Муніципальним поліцейським може бути особа, яка: 1) є громадянином Латвії; 2) не була засуджена за злочини; 3) не притягувалася до кримінальної відповідальності за умисні кримінальні злочини; 4) отримала, принаймні, середню освіту. На посаду начальника муніципальної поліції і його заступника можуть бути призначені на роботу особи, які відповідають вищезазначеним вимогам і мають вищу освіту. Начальник муніципальної поліції і його заступник приймаються на роботу після отримання письмової згоди Міністра внутрішніх справ Латвійської Республіки.

Визначимо, що органи місцевого самоврядування наділені правом на створення поліції самоврядування, основне завдання якої – профілактика правопорушень, охорона, конвоювання затриманих і заарештованих осіб, надання допомоги Державній поліції, надання допомоги в соціальній реабілітації особам, які звільнилися з місць позбавлення та обмеження волі, проходили лікування від алкоголізму та наркоманії. Водночас, у разі відсутності підрозділів поліції самоврядування на територіальному рівні, діють підрозділи Державної поліції. У цьому випадку ми маємо приклад створення місцевої міліції / поліції, питання про створення якої багато років точилося в українському суспільстві⁸⁸⁵.

Трудові відносини з муніципальним поліцейським врегульовані законодавством про працю. Муніципальні поліцейські в межах своєї компетенції мають право застосувати фізичну силу, спеціальні бойові прийоми та спеціальні засоби. Також муніципальні поліцейські мають право в порядку та на умовах, передбачених законом, використовувати вогнепальну зброю. Спеціальні фонди, що мають право використовувати муніципальну поліцію, а також спеціальні агенти встановлюються Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки. Фінансування муніципальної поліції і її матеріально-технічне постачання здійснюються за рахунок відповідних фондів місцевого самоврядування.

Відповідно до Закону Латвійської Республіки «Про поліцію» в порту може створюватись портова поліція. Портова поліція входить до

---

⁸⁸⁴ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁸⁸⁵ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

складу адміністрації порту (ст. 19)⁸⁸⁶. Поліцейський порту – це особа, яка займає посаду та виконує обов’язки, передбачені поліцейським законодавством на території порту. Трудові відносини портової поліції регулюються законодавством про працю.

Портова поліція фінансується за рахунок коштів порту⁸⁸⁷. Поліцейський захищається державою, його честь і гідність охороняються державою. Як зазначається в ст. 23 Закону «Про поліцію», партіям та іншим суспільно-політичним організаціям і рухам або їх представникам заборонено втручатись у діяльність поліцейського порту.

Загалом працівники поліції можуть створювати асоціації та клуби, діяльність яких регулюється законом. У ст. 27 Закону «Про поліцію» наголошено, що поліцейський за протиправну поведінку несе відповідальність за нормативними актами Латвії. Поліцейський не може проводити або підтримувати будь-яку діяльність, пов’язану з катуванням та іншими жорстокими, нелюдськими й принижуючими гідність видами поводження та покарання⁸⁸⁸. Поліція контролюється кабінетом міністрів, міністром внутрішніх справ і місцевими органами влади в межах їх компетенції⁸⁸⁹.

Отже, своєрідність правового статусу латвійських поліцейських полягає в їх належності до «чиновників виконавчого органу поліції» (публічних службовців). Характерно, що кандидати на заміщення чиновницьких посад у латвійській поліції повинні відповідати як

---

⁸⁸⁶ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁸⁸⁷ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

⁸⁸⁸ «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā PadomeVeids: likumsPieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018); Чумак В. В. Діяльність портової поліції в Латвійській Республіці: організаційно-правовий досвід та перспективи його використання в Україні. Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: матеріали Міжнар. наук. конф. (Кошице, Словацька Республіка, 27–28 лют. 2015 р.). Кошице : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014. С. 112.

⁸⁸⁹ Valsts policija : офіц. сайт поліції Латвійської Республіки URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=28&said=28>

загальним вимогам до чиновників, так і спеціальним вимогам, що висуваються до особового складу поліції, функціонально орієнтованого на виконання широкого спектра завдань у сфері публічної безпеки⁸⁹⁰.

Особливістю правового регулювання державно-службових відносин у поліції Литовської Республіки є те, що поліцейські наділені статусом посадових осіб, а їх діяльність регламентована Законом Литовської Республіки «Про поліцію»⁸⁹¹. Відповідно до вищезазначеного Закону статус посадової особи поліції особа набуває в разі прийняття її на службу в поліцію в установленому законами та іншими нормативно-правовими актами порядку. Статус посадової особи поліції підтверджується наявністю службового посвідчення, спеціального обмундирування (уніформи) та спеціального службового значка. Законодавство Литовської Республіки надало право посадовим особам поліції при здійсненні своїх завдань вимагати від осіб, які безпосередньо не підкоряються посадовим особам, виконання їх законних вказівок, а в разі їх невиконання або опору – посадові особи наділені правом на застосування примусу. Посадові особи поліції при виконанні покладених на них повноважень керуються тільки законами. Законно обґрунтовані вимоги посадових осіб поліції є обов'язковими для всіх фізичних і юридичних осіб. За невиконання цих вимог особи несуть відповідальність у встановленому законодавством порядку. Керівники установи поліції вправі змінити незаконні рішення посадових осіб поліції, які знаходяться в їх підпорядкуванні, або призупинити виконання їх рішень у порядку, встановленому законами й іншими нормативно-правовими актами⁸⁹².

Варто зазначити, що до посадових осіб у Литві відносять:

1) в органах місцевого самоврядування:

- виборні посадові особи: мер, його заступник, члени комітетів і комісій;

- посадові особи категорії «А»: інспектори місцевого самоврядування, їх заступники, голови районних органів влади й інші

---

⁸⁹⁰ Чумак В. В. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Латвії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 4. С. 68.

⁸⁹¹ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁸⁹² Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 141.

посадові особи цієї категорії, в обов'язки яких входять завдання допомоги політикам у реалізації їх функцій;

- посадові особи категорії «Б»: більшість інших працівників органів місцевого самоврядування;

2) в органах виконавчої влади:

- посадові особи Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки (поліція);

- посадові особи у консульствах;

- посадові особи Департаменту державної безпеки;

- посадові особи Департаменту міграції;

- посадові особи Міністерства закордонних справ Литовської Республіки⁸⁹³.

Таким чином, у Литовській Республіці, поліцейські віднесені до категорії посадових осіб, де в сучасній поліцейській посадові особи визначаються як службові особи або особи, які наділені владними повноваженнями та відповідною компетенцією з метою реалізації організаційних, розпорядчих і виконавчих функцій держави. Прийнято розрізняти терміни «державна посадова особа» та «посадова особа». До державних посадових осіб віднесені посадові особи, які реалізують державну владу, тобто вищі органи державної влади та управління. До посадових осіб віднесені місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування⁸⁹⁴.

На законодавчому рівні також визначено місце та роль поліції самоврядування (ст. 15 Закону Литовської Республіки «Про поліцію»), до складу якої увійшли підрозділи, на які покладено завдання: охорону громадського порядку, громадського спокою, здійснення дізнання за територіальним принципом⁸⁹⁵.

Так, посадовою особою, що має найвищий статус у Литві, є Генеральний комісар поліції Департаменту поліції Литви, так званий «Commissar general». Окрім того, штатним розписом передбачено такі

---

⁸⁹³ Арунас Бекста, Алгирдас Петкевичус Местное самоуправление в Литве. Децентрализация: Эксперименты и реформы. Литва, 1990. С. 220. (Местное самоуправление в Центральной и Восточной Европе). URL: <http://www.nala.ge/uploaded/nala/2018-04/20180410135513949662056.pdf>

⁸⁹⁴ Конституція Литовської Республіки зі змінами та доповненнями від 01.06.2006. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/lt/lt045uk.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).

⁸⁹⁵ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. МВД Литовской Республики. URL: <http://vrm.lrv.lt> (дата звернення: 26.11.2018).

посади: головний комісар (chief commissar), старший комісар (senior commissar), комісар (commissar), комісар-інспектор (commissar inspector), старший інспектор (chief inspector), інспектор (inspector), молодший інспектор (junior inspector), перший сержант (старшина) (first sergeant), старший поліцейський (chief policeman), поліцейський (policeman), поліцейський-стажист (probationary policeman).

Отже, особливості визначення місця державно-службових відносин у поліції Литви обумовлені, в першу чергу, місцем поліції та Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки у структурі органів виконавчої влади. На законодавчому рівні визначено, що поліцейські належать до категорії посадових осіб, перебувають на поліцейській службі та наділені широкими повноваженнями з охорони громадського порядку та громадської безпеки, а також іншими повноваженнями відповідно до чинного законодавства Литовської Республіки.

В Естонській Республіці правове регулювання державно-службових відносин складають: Конституція Естонської Республіки та Закон Естонської Республіки «Про поліцію». Відповідно до основного закону, що регулює діяльність поліцейських, визначено, що поліція – це інститут виконавчої державної влади, що входить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ⁸⁹⁶.

Поліцейський визначається як посадова особа або чиновник, що є рівнозначними поняттями в Естонії. Офіцер поліції Естонії – це громадянин Естонії, який прийшов на службу в поліцію. Офіцер поліції є посадовою особою держави⁸⁹⁷.

В Естонській Республіці виділяють три основні категорії офіцерів поліції:

1) офіцери поліції вищої ланки: комісар національної поліції і комісар охоронної поліції; помічник комісара національної поліції і помічник комісара охоронної поліції; начальник поліції і префект поліції; помічник начальника поліції, помічник префекта поліції і консультант поліції; головний суперінтендант; суперінтендант);

2) офіцери поліції старшої ланки (головний інспектор поліції, головний помічник і головний констебль; старший інспектор поліції, старший помічник і старший констебль; інспектор поліції, помічник і констебль);

---

⁸⁹⁶ Закон «О полиции» от 20.09.1990 г. Республика Эстония. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsf/dok_iersui.htm (дата звернення: 12.12.2018).

⁸⁹⁷ Там само.

3) офіцери поліції молодшої ланки (молодший інспектор, молодший помічник і молодший констебль). Незважаючи на подібне розділення категорій працівників поліції, всі вони є посадовими особами поліції, їх розподіл обумовлений специфікою виконуваних ними завдань і функцій⁸⁹⁸.

В Естонській Республіці, незважаючи на подібну градацію категорій поліцейських, всі вищезазначені категорії працівників поліції відносяться до державних службовців і є на службі в поліції. Служба в естонській поліції визначається як фахова (професійна) поліцейська служба, сутність якої полягає у виконанні працівниками поліції завдань і функцій, що визначені законодавчими актами, без будь-яких часових обмежень та з віку, що передбачений чинним законодавством Естонії. Варто зазначити, що поліцейська служба є публічною, що визначено у Законі Естонської Республіки «Про публічну службу»⁸⁹⁹. Вищезазначений закон визначає публічну службу як службу в державних органах і муніципальних установах. Публічного службовця естонський законодавець визначив як особу, яка виконує працю в муніципальній установі за грошову винагороду (заробітну плату). Також із метою уникнення колізій у праві законодавець чітко окреслив коло публічних службовців і їх відмінність від державних службовців. Так, до публічних службовців в Естонській Республіці віднесені: 1) чиновники; 2) допоміжні службовці; 3) позаштатні службовці. Розглянемо всі типи детальніше

Чиновники – це особи, які призначені або обрані на посаду, що передбачена штатним розписом відповідної установи. Чиновники поділяються на державних і муніципальних.

Допоміжні службовці – це технічні працівники, які прийняті на посаду допоміжного службовця на підставі трудового договору, передбачену в штаті установи. Особливістю діяльності цієї категорії робітників є те, що їх діяльність регулюється цілою низкою нормативно-правових актів: Законом Естонської Республіки «Про публічну службу»⁹⁰⁰, Законом Естонської Республіки «Про трудові

---

⁸⁹⁸ Чумак В. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів кримінальної поліції у країнах Балтії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (69). С. 190.

⁸⁹⁹ Закон Эстонской Республики «О публичной службе» от 15.02.1995 № 486. Республика Эстония. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsr/dok_iernui/index.htm (дата звернення: 12.12.2018).

⁹⁰⁰ Там само.

договори»⁹⁰¹, Законом «Про зобов'язальне право»⁹⁰², Дисциплінарним законом «Про співробітників»⁹⁰³ та цілою низкою інших нормативно-правових актів, що врегульовують питання щодо визначення годин робочого часу та часу відпочинку, оплати праці та соціального страхування, а також інші питання, пов'язані із роботою допоміжного службовця.

Позаштатні службовці – це особи, які приймаються на службу на певний термін за призначенням або за трудовим договором для виконання функцій чиновника або допоміжного службовця, що не мають постійного характеру. Правове регулювання названої категорії службовців складають перелічені нормативно-правові акти та спеціальний Закон Естонської Республіки «Про участь співробітників»⁹⁰⁴.

Аналіз правового регулювання державно-службових відносин у поліції Грузії та країн Балтії дає підстави зробити висновок про те, що поліцейські є представниками державної (публічної) влади, які виконують покладені на них чинним законодавством повноваження, а поліція як цілісна ієрархічна структурна частина державного механізму, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ Грузії та країн Балтії, визначає стан внутрішньої організації державно-службових відносин, взаємні права й обов'язки підрозділів поліції, компетенцію окремих працівників поліції залежно від категорій робітників. Загалом функціонування та розвиток державно-службових відносин у поліції виявляється у дотриманні працівниками чинного законодавства, своїх посадових обов'язків; дотриманні територіальної юрисдикції, що чітко визначена та передбачена національним і галузевим законодавством

---

⁹⁰¹ Закон «О трудовых договорах» от 17.12.2008 № RT I 2009/5/35. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping: сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13198023> (дата звернення: 12.12.2018).

⁹⁰² Закон «Об обязательственном праве» от 17.12.2008 № RT I 2001/81/487. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping: сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072011021?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.12.2018).

⁹⁰³ Дисциплинарный закон о сотрудниках от 05.05.1993 № RT 1993/26/441. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13125342?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.11.2018).

⁹⁰⁴ Закон Сообщества об участии работников от 12.01.2005 № RT I 2005/6/21. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping: сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13125408?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.12.2018).

вищезазначених країн; дотриманні принципів роботи в поліції незалежно від категорії співробітників у межах наданих повноважень; дотриманні відповідних правил поведінки окремих категорій працівників, що передбачені Дисциплінарним законом і нормативними припасами щодо поведінки окремих категорій співробітників органів поліції, що впливають із системи спеціальних звань і посад у поліції.

4.2. Адміністративно-правові засади службової кар'єри в поліції Грузії та країн Балтії

Після реформування поліції у Грузії та країнах Балтії постало питання щодо побудови надійної та ефективної кадрової системи в органах поліції вищезазначених країн. На сьогодні дієва кадрова система в поліції – це важливий елемент розвитку всієї правоохоронної системи (поліції) та один із пріоритетних напрямків діяльності окремих поліцейських відомств. Кадрова політика щодо цілісної структури поліції передбачає комплекс взаємопов'язаних та узгоджених організаційно-правових, соціальних, фінансових та інших заходів, що спрямовані на забезпечення та реалізацію принципів та установок щодо відбору на службу, проходження служби, професійної підготовки поліцейських, соціального та правового захисту персоналу поліції у Грузії та країнах Балтії. Відомча ж кадрова політика передбачає з урахуванням специфіки регіону та соціально-кримінальної обстановки в країні формування відповідного рівня компетентності, професіоналізму, відданості справі та моральних якостей персоналу поліції, які очікує побачити сучасне громадянське суспільство, його інститути й окремі громадяни держав.

Зазначимо, що в цьому питанні набуває значення визначення основних (базових) категорій та понять, серед яких ключова роль відведена адміністративно-правовим засадам службової кар'єри в поліції. Першооснову складає визначення категорії «засади», що вживається в українській мові у таких значеннях: 1) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь⁹⁰⁵. Зокрема, Д. Г. Заброна наголошує, що адміністративно-правові засади – це сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища

---

⁹⁰⁵ Словник української мови: в 11 т. Т. 3 / ред. тому: Г. М. Гнатюк, Т. К. Черторизька. Київ, 1972. 744 с.

та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів⁹⁰⁶.

У сучасних умовах розвитку транснаціональної злочинності, появи нових форм злочинів і способів їх вчинення, зі вступом до ЄС та у зв'язку із запровадженням системи взаємодії поліції та населення «Police & Community» від працівника поліції вимагають високого рівня професіоналізму, фахової майстерності, високого рівня правових знань і моральних особистих якостей, а також щоденної систематичної роботи над собою. І хоча на сьогодні усталеного визначення категорії «професіоналізм» у науковому обігу не існує, потреба у його визначенні все ж таки є. Тому при визначенні поняття «професіоналізм» представники західної поліцейстики виходять із розуміння таких складових вищезазначеного поняття, як: період підготовки, якість підготовки; рівень освітніх і правових знань, умінь і навичок; рівень оволодіння спеціальними (фаховими) знаннями та вміннями; відповідність працівника поліції стандартам роботи поліцейського як представника держави (публічного службовця); етичні засади повсякденної роботи поліцейського; наявність кваліфікаційного документа, що підтверджує його освітній (базовий) рівень; престижність і статус роботи поліцейського, його безпосереднє відношення до обраної професії та гордість за виконувану ним роботу. Виходячи із перелічених складових (критеріїв) професіоналізму працівника поліції можна визначити професіоналізм як цілісну сукупність її взаємопов'язаних елементів, що складають сукупність специфічних знань, вмінь і навичок, що дозволяють працівникові поліції ефективно реалізовувати покладені на нього законом завдання та відповідати особистим моральним якостям та етичним засадам його діяльності. Отже, можна визначити такі критерії з'ясування рівня професіоналізму працівника поліції, як: належний базовий та професійний (спеціальний, фаховий) багаж знань, вмінь і навичок; високий інтелектуальний та емоційний рівень; тривалість та інтенсивність теоретичної та практичної складової підготовки поліцейського; відповідність функцій та завдань працівника поліції вимогам сьогодення та відповідність роботи поліцейського цінностям соціуму; процесуальна самостійність, особливо у разі прийняття рішень і при здійсненні окремих видів поліцейської діяльності; задоволення населення роботою як поліції взагалі, так і діяльністю окремого поліцейського зокрема; відчуття поваги та відповідальності до реалізації

---

⁹⁰⁶ Заброта Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2. С. 49.

однієї із важливих функцій держави – правоохоронної; дотримання деонтологічних норм і засад у своїй службовій діяльності.

Проходження служби, як в грузинській поліції, так і у вітчизняній, передбачає певні етапи, починаючи зі вступу на службу в поліцію до звільнення з лав поліції. Зазначені питання регламентуються різноманітними нормативно-правовими актами, насамперед Законом Грузії «Про поліцію», а також наказами Міністра внутрішніх справ Грузії. На службу в поліцію Грузії приймаються особи у віці від 18 до 35 років, які є громадянами Грузії, за своїми особистими, діловими якостями, фізичною підготовкою, медичними показниками можуть виконувати поліцейські завдання та функції. Працівники поліції зобов'язані володіти державною мовою. Підбір кандидатів на службу в поліцію здійснюється кадровим апаратом МВС Грузії та спеціально створеною комісією⁹⁰⁷.

Перш ніж перейти до визначення основних адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції Грузії, варто зазначити, що відповідно до Закону Грузії «Про поліцію» поліцейським є державний (публічний) чиновник, який знаходиться на службі в Міністерстві внутрішніх справ, одночасно він є співробітником державної підвідомчої установи – Департаменту центральної кримінальної поліції, Департаменту патрульної поліції, Департаменту поліції охорони, що входить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ або Прикордонної поліції Грузії або юридичної особи публічного права, якій присвоєно спеціальне звання та яка прийняла присягу поліцейського⁹⁰⁸.

Підбір, прийняття на службу та її проходження регламентуються цілою низкою нормативно-правових актів. Так, відповідно до ст. 38 Конституції Грузії всі громадяни Грузії є рівноправними в соціальному, економічному, культурному та політичному житті незалежно від мови, національної, етнічної та релігійної належності, забороняється будь-яка форма дискримінації⁹⁰⁹. Окремі напрямки діяльності поліції та особового складу поліції, проходження служби поліцейськими визначаються, окрім Закону «Про поліцію», також Законом Грузії «Про

---

⁹⁰⁷ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 182.

⁹⁰⁸ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁹⁰⁹ Конституция Грузии. URL: <http://www.parliament.ge/uploads/other/28/28803.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).

публічну службу», але лише в тій частині, що не врегульована іншими нормативно-правовими актами, що визначають публічну службу в поліції. Також це: «Порядок проходження служби в Міністерстві внутрішніх справ Грузії»; «Порядок проходження служби в прикордонній поліції Грузії»; «Присяга поліцейського»; «Кодекс поліцейської етики»; «Порядок визначення правових основ соціального захисту та матеріального забезпечення службовців Міністерства внутрішніх справ Грузії»; «Порядок визначення грошових окладів (посадових окладів та окладів за звання), надбавок у системі Міністерства внутрішніх справ Грузії»; «Дисциплінарний статут Міністерства внутрішніх справ Грузії»; «Порядок прийому на службу та проходження служби призовників в поліції»; «Інструкція щодо порядку носіння форменого одягу та атрибутики»; «Положення про зразки нагрудного знаку, медальйона та медалі Міністерства внутрішніх справ Грузії». Подальший порядок прийняття та проходження служби працівників поліції Грузії визначається та регулюється правовими актами Міністра внутрішніх справ Грузії, іншими нормативно-правовими актами (наприклад, як зазначалося, Порядком прийому на службу та проходження служби працівників в поліції)⁹¹⁰.

Прийом на службу в грузинську поліцію передбачає для майбутнього поліцейського ряд обмежень, серед яких: заборона брати участь у будь-якій діяльності політичних партій; бути членом будь-яких політичних об'єднань; брати участь у громадських акціях: страйках, маніфестаціях; забороняється виконувати будь-яку роботу, яка передбачає оплату, виняток становлять: наукова, педагогічна та творча діяльність поліцейського.

Відповідно до ст. 37 Закону Грузії «Про поліцію» на службу в поліцію приймаються громадяни Грузії, які досягли 18-річного віку, володіють державною мовою, а також за своїми особистими та діловими якостями, рівнем освіти (вища освіта або неповна вища освіта), фізичної підготовки, станом здоров'я мають можливості

---

⁹¹⁰ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 184.; Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018); სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

виконувати завдання та функції поліції⁹¹¹. Крім того, при прийнятті на службу вважається необхідним знання Конституції Грузії та наявність свідоцтва на право управління транспортним засобом. При вступі на службу в поліцію Грузії всі майбутні поліцейські складають присягу, текст якої затверджений наказом Міністра внутрішніх справ⁹¹².

Варто зазначити, що в основу відбору та підготовки кадрів у поліцію покладений принцип конкурсного відбору, що складається із проходження майбутнім поліцейським декількох етапів. Тобто саме конкурсний метод є переважаючим під час формування кадрового потенціалу поліції в Грузії. Законодавець в Грузії визначає процедуру відбору та прийняття на службу в грузинську поліцію спеціальним конкурсом і зазначає, що правовий акт про прийом / призначення на службу або про звільнення зі служби може видаватися з використанням системи електронного документообігу. Правовий акт, виданий в зазначеному порядку, вважається зданим у систему електронного документообігу з моменту відправлення на адресу особи, якої безпосередньо стосується правовий акт про прийом / призначення на службу або про звільнення / звільнення зі служби (в тому числі про відсторонення від посади)⁹¹³. Зазначимо, що працівник поліції на підставі обґрунтованого письмового клопотання слідчого органу за погодженням безпосереднього керівника відповідного підрозділу наказом Міністра внутрішніх справ може бути тимчасово відсторонений від займаної посади до прийняття остаточного рішення про його визнання винним у кримінальній справі. У випадку, коли щодо такого

---

⁹¹¹ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁹¹² Присяга работника полиции. URL: <http://www.matsne.gov.ge/14003000005001017194> (дата звернення: 13.12.2018); Чумак В. В. Досвід Грузії щодо професійного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ та перспективи його використання в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 3. С. 176; Чумак В. В. Административно-правовые основы кадрового обеспечения деятельности полиции стран Балтии (Латвия, Литва, Эстония). *Научный журнал «Власть и общество (История, Теория, Практика)» (Грузия) [Scientific magazine «Authority and Society. (History, Theory, Practice)»]*. 2018. № 4 (48). Т. 1. С. 99–108.

⁹¹³ Закон Грузии «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

працівника поліції буде винесено виправдувальний вирок суду, то поліцейського, відстороненого від посади, зобов'язані поновити на останній займаній посаді, а якщо це неможливо – призначити на рівноцінній посаді. У випадку винесення виправдувального вироку поліцейському може бути відшкодована матеріальна шкода за час вимушеного прогулу за весь період непереребування на займаній ним до звільнення посаді.

При відборі на службу в поліцію законодавством передбачені певні обмеження щодо прийому на службу, а саме в поліцію не приймаються:

- а) особи, які мають судимість за вчинення умисного злочину;
- б) особи, щодо яких ведеться кримінальне переслідування;
- в) особи, які за рішенням суду визнані недієздатними або особами з обмеженою дієздатністю;

- г) особи, позбавлені судом права займати відповідну посаду;

- д) особи, які за станом здоров'я, згідно з медичним висновком, не відповідають вимогам, що необхідні для заняття відповідної посади;

- е) особи, які страждають на алкоголізм, наркоманію, токсикоманію, психічні чи (і) інші захворювання. Перелік захворювань спільно складають Міністр праці, охорони здоров'я та соціального захисту Грузії і Міністр внутрішніх справ Грузії;

- ж) особи, які в результаті зайняття відповідної посади пов'язані відносинами безпосереднього службового нагляду з батьками, подружжям, сестрами, братами, дітьми або з сестрами, братами, батьками подружжя;

- з) претенденти на громадянство іноземної держави, крім випадків, передбачених законом або міжнародними договорами і угодами Грузії⁹¹⁴.

Важливу складову діяльності поліції в Грузії займає соціальне забезпечення працівників поліції, де визначається, що ключовим фактором ефективної діяльності поліції та її мотивації є створення стимулів поліцейської діяльності. Насамперед йдеться про заробітну плату, соціальний захист поліцейського та соціальний пакет, що надається працівникові поліції. З метою стимулювання роботи поліції,

---

⁹¹⁴ Чумак В. В. Підготовка кадрів поліції в Грузії: досвід для України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 139; Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148-149. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf.

заохочення до ефективної праці було прийняте рішення про суттєве підвищення заробітної плати. Необхідно враховувати, що середня заробітна плата в Грузії становить 200 доларів, натомість заробітна плата дільничного інспектора поліції становить 400–500 доларів США, патрульного поліцейського – на рівні 600–1000 доларів, начальника відділу та детектива – до 2000 доларів. Рівень заробітної плати не залежить від кількості складених протоколів та оформлених штрафів⁹¹⁵.

Водночас важливим додатком до високої заробітної плати є соціальний захист поліції, соціальний пакет, що забезпечується державою. На перше місце висувається забезпечення обов'язковим державним страхуванням життя та здоров'я працівника поліції. В разі завдання шкоди поліцейському при виконанні службових завдань і функцій обов'язок відшкодування цієї шкоди покладається на державу та здійснюється за рахунок державного бюджету. Наказом Міністра внутрішніх справ Грузії, в межах асигнувань на утримання поліції, встановлюються додаткові виплати, наприклад, одноразові виплати, надання іншої соціальної допомоги та пільги. З метою стимулювання роботи поліцейського наказом Міністра внутрішніх справ Грузії поліцейському може бути виділена в користування службова квартира, будинок, підсобні споруди, земельні ділянки, що стоять на балансі Міністерства внутрішніх справ Грузії⁹¹⁶.

Поряд із соціальним забезпеченням діяльності поліцейського в Грузії практика їх діяльності та відповідне законодавство визначають правовий захист їх служби. Зокрема, поліцейсти зазначають, що працівник поліції під час виконання своїх службових обов'язків є представником державної (публічної) влади і знаходиться під безпосереднім захистом держави. Виконання законних вимог працівника поліції є обов'язковим для всіх громадян. Ніхто не має права втручатися в службову діяльність працівника поліції, крім випадків, визначених законом. Будь-яке перешкоджання діяльності поліцейського під час виконання ним службових обов'язків, посягання на його честь і гідність, ділову репутацію або якщо особа чинить опір, заявляє погрози в його адресу, вчиняє насильство щодо працівника поліції або посягає на його життя, здоров'я або майно, тягне за собою відповідальність, передбачену чинним законодавством Грузії.

---

⁹¹⁵ Из милиции в полицию: опыт Грузии. URL: <http://www.trust.ua/news/104818-iz-milicii-v-policiyu-opyt-gruzii.html>.

⁹¹⁶ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 184.

Працівник поліції зобов'язаний відмовитися від виконання явно незаконного наказу або розпорядження, якщо йому було достовірно відомо або мало бути відомо про незаконність його походження, та діяти відповідно в рамках закону. Працівник поліції в разі отримання явно незаконного наказу або розпорядження зобов'язаний повідомити про це Генеральній інспекції Міністерства внутрішніх справ Грузії або відповідному прокурору. Працівник поліції, який відмовився виконати явно незаконний наказ чи розпорядження, не притягується до будь-якого виду відповідальності. На особу, яка віддала явно незаконний наказ чи розпорядження працівникові поліції, покладається відповідальність в порядку, передбаченому законодавством. Працівник поліції користується правом на власний (самостійний) захист своїх прав, свобод або ж може звернутися до суду за захистом своїх прав і свобод⁹¹⁷.

У разі смерті працівника поліції при виконанні службових обов'язків членам його сім'ї (спадкоємцям) за рахунок коштів Державного бюджету Грузії на підставі відповідного нормативного акта, виданого Міністром внутрішніх справ або уповноваженою на те особою, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі не більше 15000 ларі, а також сума для відшкодування витрат з поховання (облаштування могили) в розмірі 500 ларі. Витрати з поховання будь-якого працівника поліції також відшкодовуються державою. В межах бюджетних асигнувань Міністерства внутрішніх справ, за наявності економії, на підставі правового акта міністра члену сім'ї (спадкоємцю) працівника поліції, який загинув при виконанні службових обов'язків, або особі, яка перебувала на його утриманні, може бути виплачено додаткову матеріальну допомогу⁹¹⁸.

Медичні послуги надаються не тільки самому працівникові поліції, а й членам його сім'ї, для чого використовуються можливості служби охорони здоров'я МВС Грузії. Пенсійне забезпечення працівника поліції здійснюється відповідно до законодавства Грузії. У разі пошкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків, відповідно до ступеня пошкодження, індивідуальним

---

⁹¹⁷ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁹¹⁸ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018); სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

адміністративним актом міністра йому виплачується одноразова грошова допомога в таких розмірах: а) при важкому ушкодженні здоров'я – 7000 (сім тисяч) ларі; б) при менш важкому ушкодженні здоров'я – 4000 (чотири тисячі) ларі; в) при легкому пошкодженні здоров'я – 2000 (дві тисячі) ларі. У разі пошкодження здоров'я поліцейського при виконанні службових обов'язків, якщо вказане пошкодження позбавляє його можливості належним чином виконувати службові обов'язки, Міністерство внутрішніх справ забезпечує працевлаштування цього поліцейського на посади в системі Міністерства, що відповідає його особистим і діловим якостям, освіті та стану здоров'я. Якщо в окремих випадках Міністерство з об'єктивних причин не зможе забезпечити працевлаштування поліцейського, в період його перебування безробітним, але не більше одного року йому щомісячно виплачується компенсація в повному розмірі посадового окладу за останньою займаною посадою. Ступінь пошкодження здоров'я поліцейського встановлюється в порядку, визначеному законом⁹¹⁹.

Поліцейський може бути виведений в розпорядження кадрів не більше, ніж на чотири місяці на підставі особистої заяви (рапорту), при скороченні штатів, під час реорганізації, яка потягла скорочення штатів, під час ліквідації структурного підрозділу⁹²⁰.

Надаючи поліцейському соціальний пакет, створюючи належні стимулюючі умови для праці, законодавство жорстко відносить до порушень дисципліни і законності. Порушення норм Кодексу етики грузинської поліції тягне дисциплінарну відповідальність відповідно до наказу Міністра внутрішніх справ⁹²¹.

Працівник поліції може бути звільнений зі служби: а) на підставі особистої заяви (рапорту); б) при скороченні штатів або під час реорганізації, яка потягнула за собою скорочення штатів; в) під час ліквідації структурного підрозділу; г) після закінчення терміну перебування в розпорядженні кадрів; д) після досягнення граничного віку перебування на службі; е) після закінчення терміну вислуги років; ж) з огляду на вчинення дисциплінарного проступку або набрання законної сили винесеного щодо нього судового вироку; з) з огляду на

---

⁹¹⁹ Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-Пз. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁹²⁰ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 185.

⁹²¹ Законодательная база Грузии. URL: <http://police.ge/en/useful-information/legislative-base>

посадову несумісність; і) через зміну громадянства; к) у зв'язку з переходом на роботу в іншу установу; л) за станом здоров'я, відповідно до висновку медичної комісії; м) у разі визнання його безвісно відсутнім або померлим; н) з огляду на смерть; о) за іншими підставами, прямо передбаченими законодавством Грузії. Рішення про звільнення поліцейського зі служби приймає міністр або уповноважена на те особа органу поліції⁹²².

Отже, адміністративно-правові засади службової кар'єри в поліції Грузії – це сукупність елементів, що складають мотивацію працівника поліції, що спонукає працівника поліції поступово просуватися по кар'єрних сходинках служби в органах поліції. З адміністративно-правовими засадами службової кар'єри працівника поліції пов'язані передбачені чинним грузинським законодавством правові, соціальні та інші гарантії їх діяльності, матеріальна та медична допомога, методи винагороди; це і процес проходження самої служби в органах поліції, зміна до вдосконалення власних інтелектуальних здібностей та практичних навичок. Тобто, як вдало зазначають Н. П. Тарнавська і Р. М. Пушкар, кар'єра – це індивідуально усвідомлена позиція та поведінка, пов'язана з трудовим досвідом і діяльністю протягом трудового життя людини⁹²³.

Щодо визначення адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції країн Балтії, то, в першу чергу, слід зазначити, що під адміністративно-правовими засадами службової кар'єри в латвійській, литовській та естонській поліції розуміють соціальний, організаційний, правовий, процедурний, структурний і публічно-індивідуальний характер службової кар'єри працівника поліції. Соціальний елемент характеризує діяльність працівника поліції з точки зору суспільства, оскільки службова кар'єра поліцейського не може здійснюватися: а) поза суспільством; б) без участі суспільства; в) на шкоду суспільству. Як слушно підкреслює Л. Р. Біла-Тіунова, складові елементи службової кар'єри державного службовця обґрунтовуються тим, що саме у процесі розвитку суспільства визначаються: 1) певні кар'єрні маршрути, способи досягнення певних висот (успіхів) у тій чи іншій сфері професійної діяльності; 2) усталені уявлення про: а) характер руху по цих маршрутах; б) швидкість, стрімкість, траєкторію кар'єри, ступінь її

---

⁹²² Закон Грузії «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

⁹²³ Тарнавська Н. П., Пушкар Р. М. Менеджмент: теорія і практика. Тернопіль : Карт-бланш, 1997. С. 278.

просування та розвитку; в) методи її реалізації. Названі основні чинники руху до успіху є своєрідним еталоном для оцінки суспільством індивідуальної кар'єри державного (публічного) службовця. *Соціальний аспект* службової кар'єри має прояв і в тому, що державна служба – це соціально-правова інституція, яка покликана служити суспільству, захищати його і створювати належні умови для його функціонування⁹²⁴.

Отже, можна стверджувати, що у соціальному аспекті службова кар'єра працівника поліції – це уявлення суспільства про службові досягнення працівника під час служби, стрімкість розвитку його службової кар'єри, методи її реалізації. *Організаційна складова* службової кар'єри поліцейського утворює своєрідний механізм (платформу) для здійснення останнім своєї діяльності з урахуванням його посадових обов'язків і службових повноважень, що визначені законодавчо. Правовий структурний елемент службової кар'єри полягає у системі правовідносин, що складаються під час проходження служби між працівником поліції та керівництвом на всіх рівнях підпорядкування. *Правовий* аспект охоплює не лише сферу правовідносин, пов'язаних із набуттям особою статусу поліцейського, що розпочинається із моменту прийняття його на службу до моменту припинення своєї службової кар'єри, але й охоплює сферу системи законодавства, що регулює питання особливостей проходження служби в поліції, відповідальність, соціальні гарантії тощо. Тобто цей елемент охоплює відносини, що складаються під час службової кар'єри поліцейського у сфері не лише адміністративного права, але й трудового, кримінального, конституційного й інших. Така важлива складова службової кар'єри, як *процедурна* частина, включає в себе саму процедуру проходження служби, її етапи, послідовність дій, що пов'язані із провадженням адміністративних процедур (конкурс, зарахування на посаду, спеціальна перевірка, проходження служби, атестація, оцінювання, службова перевірка, переведення чи переміщення тощо). Тобто процедурна складова службової кар'єри є провідною під час всього періоду службової діяльності працівника поліції. Таким чином, процедурну складову службової кар'єри працівника поліції можна визначити як сукупність взаємообумовлених, послідовних адміністративних дій щодо набуття статусу поліцейського, просування його по службі, його оцінювання та припинення службової кар'єри в поліції. *Структурна* характеристика службової кар'єри

---

⁹²⁴ Біла-Тіунова Л. Р. Службова кар'єра державного службовця: сутнісна характеристика. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 101–102.

визначається як сукупність принципів, методів реалізації службової кар'єри, оскільки структурний елемент дає можливість простежити весь процес проходження службової кар'єри та визначити його основні ключові моменти. Цю думку доповнює позиція Л. Р. Білої-Тіунової, яка вказує, що при дослідженні структурного аспекту запропоновано широкое та вузьке розуміння службової кар'єри, відповідно до якого службову кар'єру визначено як просування державного службовця по державній службі за посадами або за рангами щодо забезпечення виконання завдань і функцій держави⁹²⁵. Публічно-індивідуальний характер службової кар'єри працівника поліції поєднує та синтезує як публічні (державні), так і індивідуальні інтереси здійснення службової кар'єри поліцейським. Державні інтереси полягають у значенні діяльності поліцейського для органу поліції, визначенні місця його роботи у системі державно-службових відносин. Індивідуальний характер розкриває сутність та особливості службової кар'єри через сприйняття самого працівника поліції, тобто його суб'єктивне бачення (оцінка) здійснення процесів службової кар'єри.

Підсумовуючи, зазначимо, що службова кар'єра працівника поліції – це комплекс взаємоузгоджених, послідових і процедурних структурних елементів процесу реалізації служби поліцейським із метою вирішення державних інтересів і реалізації власних з моменту зарахування на службу до моменту її припинення протягом трудового життя в органах поліції.

У цьому контексті заслуговує на увагу визначення такої категорії, як «посада», що є невід'ємною складовою частиною поняття службової кар'єри. Дослідження сутності цієї категорії не є предметом цього дослідження, тому зазначимо лише те, що посада є визначальною у проходженні державної служби, оскільки проходження державної служби можливе тільки за наявності посади⁹²⁶.

Визначаючи загальні засади й особливості адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції країн Балтії, слід вказати, що в період становлення функціонування органів поліції країн Балтії (Латвія, Литва та Естонія) ініціатори реформування правоохоронної системи поставили перед собою завдання створити якісно новий орган поліції, що замінить радянську міліцію та стане новим інститутом, що

---

⁹²⁵ Біла-Тіунова Л. Р. Службова кар'єра державного службовця: сутнісна характеристика. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 103.

⁹²⁶ Продаєвич О. С. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект. : автореф. дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2008. С. 10.

ефективно реалізовує завдання з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, вжиття належних заходів щодо протидії правопорушенням і соціальним патологіям. Цей процес у країнах Балтії видався нелегким, про що необхідно пам'ятати при вдосконаленні діяльності сучасної Національної поліції України. В Латвії, Литві та Естонії процес реформування правоохоронної системи пройшов у три етапи, інколи достатньо складно і не у всіх випадках – успішно. Великий відтік висококваліфікованих кадрів призвів до тривалого зниження ефективності роботи поліції, зниження рівня довіри до поліції серед населення, але, як результат докладених зусиль з боку Міністерства внутрішніх справ, змінилося обличчя поліції, остання стала ближче до суспільства. Це пов'язано зі зміною «філософії поліцейської службової кар'єри» та змінами у самій поведінці поліцейського під час виконання ним своїх службових обов'язків.

Під час реформування правоохоронної системи та вдосконалення роботи поліції керівництвом вищевказаних держав важливим елементом у діяльності поліцейських було визначено кадрову політику, де основною складовою формування кадрового ядра стала європейська практика поліцейської служби під назвою «Community policing». Ця концепція передбачає тісну взаємодію та співпрацю поліції з населенням, де останні стають безпосередніми учасниками здійснення завдань з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та протидії правопорушенням, соціальним патологіям. Завдяки успішній реалізації цієї європейської практики налагодження соціальних зв'язків населення та поліції поліція у країнах Балтії перетворилася на орган співпраці та надання якісних сервісних адміністративних послуг населенню.

Легальне нормативне закріплення кадрової політики в поліцейських органах країн Балтії знайшло своє відображення в Законі Латвії «Про поліцію»⁹²⁷; Законах Литви «Про поліцію»⁹²⁸, «Про поліцейську діяльність»⁹²⁹; Законі Естонії «Про поліцію та прикордонну

---

⁹²⁷ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁹²⁸ Закон Литовской Республики «О полиции». Teisės akto tekstas. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA89372D00AA/AuKzIEtCTs> (дата звернення: 01.12.2018).

⁹²⁹ Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8aj> (дата звернення: 14.12.2018).

охорону»⁹³⁰; Статутах поліцейських органів, інших нормативно-правових і відомчих актах.

Необхідно зазначити, що законодавець, перш ніж визначити основні адміністративно-правові засади здійснення службової кар'єри поліцейського, поставив перед собою завдання сформулювати визначення таких основних категорій для поліції, як «працівник поліції» і «поліцейський». Так, відповідно до ст. 2 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію», працівником поліції визначається особа, яка займає посаду в установі (підрозділі) поліції, має спеціальне службове звання і склала присягу працівника поліції⁹³¹. Правову основу працівника поліції у Латвійській Республіці складають: Конституція Латвійської Республіки, міжнародні договори, Закон Латвійської Республіки «Про поліцію», інші закони та нормативно-правові акти Латвійської Республіки, а також рішення самоврядувань, якщо вони не суперечать законам Латвійської Республіки.

Порядок призначення працівників поліції на службу, її проходження та звільнення зі служби затверджується чинним законодавством Латвії. Для керівного складу поліції передбачений особливий порядок призначення та звільнення зі служби на посади в поліції, а також визначено особливості проходження службової кар'єри, присвоєння звань тощо. Зокрема, начальник Державної поліції та Поліції безпеки призначається на посаду і звільняється з посади Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки за поданням Міністра внутрішніх справ Латвійської Республіки з числа осіб старшого начальницького складу поліції, які мають вищу юридичну освіту і стаж роботи на керівних посадах в поліції не менше п'яти років. Інші працівники Державної поліції і працівники Поліції безпеки призначаються на посаду і звільняються з посади в установленому нормативно-правовими актами порядку. Начальник поліції самоврядування, його заступники призначаються на посаду у разі затвердження їх кандидатур думою відповідного міста, радою відповідного району або волості лише після отримання згоди Міністра внутрішніх справ Латвійської Республіки на затвердження відповідної кандидатури. Начальник поліції самоврядування, його заступники звільняються з посади думою відповідного міста, радою відповідного

---

⁹³⁰ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгигогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹³¹ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

району або волості за власною ініціативою або за розпорядженням Міністра внутрішніх справ Латвійської Республіки, яке дума (рада) повинна розглянути протягом семи днів. Міністр внутрішніх справ Латвійської Республіки має право до дня звільнення думою (радою) начальника поліції самоврядування, його заступника(-ів) з посади відсторонити вказаних посадових осіб від виконання своїх посадових обов'язків. До призначення працівників поліції на посаду самоврядування в установленому Міністром внутрішніх справ Латвійської Республіки порядку перевіряється їх відповідність займаній посаді; вони повинні пройти курс професійного навчання та скласти відповідні кваліфікаційні іспити⁹³².

Вимоги працівників поліції є обов'язковими для всіх громадян, державних, приватних та інших підприємств, установ, організацій, а також посадових осіб. Працівники поліції мають право на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а у випадках, прямо передбачених законодавством, застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби. У випадках, коли особа відмовляється виконувати законні вимоги працівника поліції, останній має право застосовувати фізичну силу, однак лише тією мірою, що є необхідною для виконання службового обов'язку, і лише після того, як всі можливі заходи переконання або інші засоби не мали необхідного впливу.

Право вступу на службу до латвійської поліції мають особи, громадяни Латвійської Республіки, які не молодше 18 років і не є старшими 35 років, та якщо ці особи за своїми особистими, діловими та професійними якостями, освітою, фізичною підготовкою і задовільним станом здоров'я здатні і добровільно бажають виконувати покладені на працівника поліції обов'язки. На службу в поліцію не дозволяється приймати осіб, котрі були штатними або позаштатними працівниками поліції, агентами, резидентами або держателями конспіративних квартир (організації прикриття в будь-якій її формі) служби безпеки СРСР, Латвійської РСР або будь-якої іншої іноземної служби безпеки (розвідувальної або контррозвідувальної служби). У виняткових випадках перелічених вище осіб дозволяється приймати на службу в поліцію на підставі трудового договору і на певний термін, якщо того вимагає необхідність виконання конкретних

---

⁹³² Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html; Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

завдань з використанням професійних знань вищезазначених категорій осіб⁹³³.

Закон Латвійської Республіки визначає обмеження та вимоги щодо вступу на службу в поліцію. Зокрема, не можуть бути прийняті на службу до органів поліції особи, раніше судимі за умисні злочини. Працівник поліції повинен володіти державною мовою і при виконанні службових обов'язків бути здатним спілкуватися з громадянами тією мовою, що переважно вживається у відповідному регіоні (місті) або на ділянці роботи. Всі працівники поліції підлягають державній атестації відповідно до займаної ними посади та спеціального службового звання. Спеціальні звання працівників поліції затверджуються Президією Верховної Ради Латвійської Республіки. Працівникові поліції забороняється організовувати страйки і брати в них участь. Також на працівника поліції накладаються обмеження щодо зайняття підприємницькою діяльністю, отримання ним доходів, суміщення посад, виконання певних робіт. Працівникам поліції також заборонено перебування в політичних партіях і політичних організаціях. Для задоволення своїх професійних інтересів, культурних і соціальних потреб працівники поліції Латвійської Республіки мають право створювати професійні організації, спілки, інші об'єднання, діяльність яких регламентується статутом (положенням), що прийняті та зареєстровані у встановленому законом порядку⁹³⁴.

Після прийняття рішення про можливість зарахування на службу в поліцію особа при вступі на посаду складає присягу працівника поліції: «Я, вступаючи на службу до поліції, клянусь бути вірним Латвійській Республіці та чесно виконувати її закони, обіцяю не шкодувати сил, а якщо це буде необхідно, і життя на благо Латвійської Республіки»⁹³⁵.

На службу в поліцію зазвичай приймаються особи, які закінчили навчальні заклади Міністерства внутрішніх справ або Латвійську Академію поліції. Особи, які прийняті на службу в поліцію і які не пройшли основну професійну підготовку, не допускаються до виконання службових обов'язків, а в обов'язковому порядку направляються на навчання в заклади освіти Міністерства внутрішніх справ, де вони проходять необхідну для служби правову та професійну підготовку. Початкова підготовка, перекваліфікація і підвищення

---

⁹³³ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁹³⁴ Там само.

⁹³⁵ Там само.

кваліфікації працівників поліції може здійснюватися на договірній основі також у навчальних закладах поліції інших держав. Порядок несення поліцейської служби, в тому числі найменування спеціальних службових звань, порядок їх присвоєння та позбавлення визначається Кабінетом Міністрів. Працівники державної поліції не призиваються на обов'язкову державну службу і на строк служби в поліції ставляться на кадровий облік Міністерства внутрішніх справ Латвійської Республіки⁹³⁶.

Працівник поліції у Латвійській Республіці може бути звільнений зі служби з таких підстав: 1) за власним бажанням; 2) у зв'язку з досягненням терміну вислуги служби; 3) після досягнення встановленого законом віку; 4) за станом здоров'я – на підставі висновку Центральної комісії медичної експертизи Міністерства внутрішніх справ про придатність до служби; 5) у зв'язку зі скороченням штатів; 6) у зв'язку з обранням або призначенням на посаду в іншому державному закладі чи установі самоврядування; 7) у зв'язку зі службовою невідповідністю згідно з результатами атестації; 8) за дисциплінарні порушення; 9) у зв'язку із набранням чинності вироком суду про вчинення злочину; 10) у зв'язку зі смертю самого працівника поліції. Загалом законодавство передбачає можливість і право працівникам поліції оскаржити до суду рішення про його звільнення зі служби⁹³⁷.

Під час проходження служби одним із важливих напрямів кадрової політики визначено стимулювання роботи працівника поліції. Зокрема, відповідно до ст. 33 Закону Латвійської Республіки «Про поліцію» за зразкове виконання службових обов'язків стосовно працівників поліції застосовуються такі види нагородження і заохочення:

- оголошення подяки;
- нагородження цінним подарунком або грошовою премією;
- надання додаткової оплачуваної відпустки до 10 днів;
- нагородження Почесною грамотою;

---

⁹³⁶ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html; Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf. ; Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹³⁷ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

– дострокове зняття раніше накладеного дисциплінарного стягнення⁹³⁸.

За зразкове виконання службових обов'язків до працівника поліції можуть бути застосовані й інші види заохочення. За проявлені під час виконання службових обов'язків героїзм, відвагу і інші видатні заслуги працівник поліції може бути представлений до державної нагороди Латвійської Республіки. За порушення законів, зловживання владою або службовим становищем, перевищення службових повноважень, невиконання або неналежне виконання покладених обов'язків працівник поліції притягується до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної або кримінальної відповідальності. Притягнення працівника поліції до дисциплінарної відповідальності не звільняє його від можливої адміністративної, матеріальної або кримінальної відповідальності.

До працівника поліції застосовуються такі дисциплінарні стягнення:

- зауваження;
- догана;
- зниження в спеціальному званні на один ступінь;
- попередження про невідповідність займаний посаді;
- пониження на посаді;
- звільнення зі служби за службовою невідповідністю.

Порядок присудження нагород, оголошення службової подяки працівнику поліції і застосування до нього дисциплінарних стягнень визначається Дисциплінарним статутом установ внутрішніх справ, що затверджений Кабінетом міністрів⁹³⁹.

Важливим питанням діяльності працівника поліції є створення належних умов задля ефективного здійснення працівником поліції своїх службових повноважень. Це забезпечується як суворим дотриманням службової дисципліни, так і встановленням високого рівня заробітної плати, наданням поліцейським відповідного соціального пакета, що, на думку законодавця, зменшить ризики зловживання поліцейськими своїх

---

⁹³⁸ Закон Латвійської Республіки «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

⁹³⁹ Закон Латвійської Республіки «О полиции» от 04.06.1991. URL: ; Чумак В. В. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Латвії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 4. С. 67.

службових обов'язків з метою належного матеріального забезпечення себе та членів своєї родини⁹⁴⁰.

При створенні поліції Латвійської Республіки як органу нового європейського зразка було визначено, що складовою заробітної плати працівників поліції є основний оклад (місячний оклад), що передбачений штатним розкладом, із урахуванням посади, спеціального звання, кваліфікаційної категорії, вислуги років, доплат за роботу у вихідні та святкові дні, в нічний і понадурочний час. Встановлено також надбавки працівникам поліції за знання іноземних мов, надбавки за таємність, одноразові допомоги й інші виплати. Розмір основного окладу, надбавок, компенсацій, допомоги регламентується відповідними законами Латвійської Республіки, а відносно окремих категорій працівників поліції в кожному випадку встановлюються Урядом Республіки за поданням Міністра внутрішніх справ.

Також у Латвійській Республіці працівники поліції забезпечуються певним набором соціальних пільг: знижки на оплату комунальних платежів, забезпечення житлом, поліцейською квартирою, службовим телефоном, відшкодування витрат, що пов'язані з використанням громадського транспорту. Закон передбачає для працівників поліції право позачергово влаштовувати своїх дітей в державні дошкільні дитячі установи та дошкільні дитячі установи самоврядувань у шестимісячний строк з дня подачі заяви. Самоврядування можуть встановлювати й інші пільги та гарантії працівникові поліції. Працівник поліції, направлений у службове відрядження, має право купувати поза чергою проїзні документи на транспортні засоби будь-якого виду, а також розміщуватися в готелі за пред'явленням документа про відрядження та наданням службового посвідчення. Працівникові поліції, який використовує в службових цілях власний особистий транспортний засіб, компенсуються витрати по його експлуатації з коштів бюджету. За працівником поліції, звільненим зі служби після досягнення встановленого віку, за інвалідністю, у зв'язку з професійним захворюванням або виходом на пенсію за вислугою років, зберігаються пільги та гарантії, встановлені законодавством Латвійської Республіки⁹⁴¹.

---

⁹⁴⁰ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 186.

⁹⁴¹ Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html.

До соціальних гарантій діяльності працівника поліції в Латвійській Республіці відносять чітке визначення робочого часу. Так, працівникові поліції встановлюється 40-годинний робочий тиждень. За необхідності працівника поліції за вказівкою начальника установи поліції можна залучати до роботи понад встановлену норму робочого часу. Працівник поліції за службу в поліції отримує заробітну плату, в яку входять посадовий оклад, доплата за спеціальне звання, доплата за вислугу років та інші доплати, види і розміри яких відповідно до умов служби встановлюються Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки. Працівникові поліції, який пропрацював на цій службі менше 10 років, надається щорічна оплачувана відпустка – чотири календарні тижні, після 10 років служби – п'ять, після 20 років служби – шість, а після 25 років служби – сім календарних тижнів.

Відповідно до закону Латвії «Про поліцію» пенсія працівникам поліції призначається відповідно до Закону Латвійської Республіки «Про пенсії за вислугу років працівників системи Міністерства внутрішніх справ із спеціальними службовими званнями та іншими нормативними актами про пенсії особам рядового і начальницького складу установ внутрішніх справ». На працівника поліції, який не має спеціального звання, поширюється дія Закону Латвійської Республіки «Про державні пенсії». Працівники поліції під час служби перебувають на частковому державному забезпеченні. Умови і норми забезпечення регламентуються Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки. Пенсійне забезпечення працівників поліції здійснюється на підставі Закону Латвійської Республіки «Про державні пенсії»⁹⁴².

Таким чином, можна визначити, що адміністративно-правові засади службової кар'єри працівників поліції в Латвійській Республіці являють собою низку комплексних адміністративних заходів, що передбачені як загальним, так і спеціальним поліцейським законодавством⁹⁴³.

---

⁹⁴² Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html; Закон Латвийской Республики «О государственных пенсиях» от 23.11.1995. Законодательство Латвийской Республики. URL: <http://latvia.news-city.info/docs/1995/index.htm>; Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁴³ Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf.

Сутність адміністративно-правових засад службової кар'єри працівника поліції полягає у цілеспрямованому просуванні працівника по службових сходинках для реалізації публічних (державних) та індивідуальних інтересів.

Щодо вдосконалення кадрової політики в поліції Литовської Республіки, то варто зазначити, що під час формування нового кадрового потенціалу керівництвом Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки було визначено пріоритет відбору та підготовки висококваліфікованих кадрів, які будуть вільними у проявах корупції та у своїй практичній діяльності стануть ближче до населення. Законодавче визначення кадрової політики закріплено у таких нормативно-правових актах Литовської Республіки, як: Закон Литовської Республіки «Про поліцію»⁹⁴⁴, Закон Литовської Республіки «Про поліцейську діяльність»⁹⁴⁵, Статут поліцейських підрозділів та інші нормативно-правові акти та відомчі накази.

Варто зазначити, що литовський законодавець визначив не всім властиву категорію «поліцейський» або «працівник поліції», а категорію «посадова особа», що за своїм смисловим значенням і змістом є значно ширшим від двох попередніх. Так, відповідно до ст. 5 Закону Литовської Республіки «Про поліцію» посадовою особою поліції є державний службовець, честь, гідність, життя і здоров'я, права і свободи якого захищають закони Литовської Республіки. Посадовою особою поліції є громадянин Литовської Республіки, який перебуває на службі в поліції та займає певну посаду, а також здійснює функції поліції. Він всюди і завжди має правовий статус представника влади і має посадове звання. Посадовими особами поліції є поліцейські та поліцейські чиновники. Посадовими особами поліції є слухачі Академії поліції Литовської Республіки, а також особи, які знаходяться в резерві поліції, в разі, коли їм доручено виконання обов'язків щодо підтримання громадського порядку. Слухачі Академії поліції Литовської Республіки статусу посадової особи поліції набувають і під час проходження практики та стажуванні в поліції. Вимоги до посадової особи поліції обов'язкові для всіх громадян, державних, приватних та інших підприємств, установ, організацій, а також інших посадових осіб. Посадові особи поліції вправі зберігати, носити і в установленому

---

⁹⁴⁴ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

⁹⁴⁵ Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8aj> (дата звернення: 14.12.2018).

Законом Литовської Республіки «Про поліцію» порядку застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби поліції. У разі відмови виконувати вимоги посадової особи поліції останній має право застосувати силу, проте тільки тією мірою, якою це потрібно для виконання службового обов'язку, і лише після того, як всі можливі заходи переконання або інші засоби не мали потрібного впливу. Поліцейському-стажисту вогнепальна зброя не видається⁹⁴⁶. Також визначення категорії «посадова особа» міститься у Законі Литовської Республіки «Про поліцейську діяльність», де посадова особа поліції – це громадянин Литовської Республіки, якого взяли в установу поліції як статутного державного службовця та наділили повноваженнями в сфері громадського адміністрування щодо осіб, які не перебувають у його підпорядкуванні⁹⁴⁷.

Підготовка посадових осіб поліції в Литовській Республіці для виконання завдань поліції охоплює: навчання посадових осіб поліції в навчальних закладах Міністерства освіти і науки; професійний розвиток посадових осіб поліції в установах поліції – центрах підвищення кваліфікації. Навчальні заклади, які здійснюють підготовку посадових осіб поліції відповідно до затвердженої в установленому порядку програми навчання, надають відповідну освіту і професійні знання, що необхідні для виконання завдань, що висуваються до поліції. Відносини між навчальними закладами та Департаментом поліції реалізуються на підставі укладеного між ними договору про співробітництво. Професійний розвиток посадових осіб поліції в установах поліції – центрах підвищення кваліфікації – організовується Департаментом поліції відповідно до спеціальних програм професійного розвитку⁹⁴⁸.

Особа набуває статусу посадової особи поліції в разі прийняття її на службу в поліцію в порядку, передбаченому законами й іншими нормативно-правовими актами Литовської Республіки. Статус

---

⁹⁴⁶ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018); Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Навковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 142.

⁹⁴⁷ Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8ai> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁴⁸ Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіці. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf.

посадової особи поліції підтверджується службовим посвідченням, спеціальним обмундируванням (уніформою) або спеціальним службовим значком.

Прийом на службу в поліцію Литви відбувається на добровільних засадах шляхом конкурсного відбору. На службу в литовську поліцію можуть прийматися громадяни Литовської Республіки, яким не менше 18 років, вільно володіють державною мовою, за освітою, особистими якостями, діловою та фізичною підготовкою та за станом здоров'я здатні виконувати обов'язки посадової особи поліції. Прийом осіб на службу в поліцію проводиться тільки після отримання ними висновку спеціальної медичної комісії Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки про їх придатність до служби в поліції. Прийняті на службу особи складають присягу Литовської держави. Громадянам, які вперше прийняті на службу в поліцію Литовської Республіки і не мають спеціальної або вищої освіти, присвоюється первинне посадове звання поліцейського-стажиста та встановлюється стажування терміном на один рік.

Для посадових осіб поліції встановлено обмеження бути членами політичних партій чи інших політичних організацій. Зазначається, що служба в литовській поліції будується на основі статутної дисципліни. Умови та порядок служби в поліції встановлюються Законом Литовської Республіки «Про поліцію» та іншими законами, а також затвердженими Урядом Литовської Республіки «Статутом про проходження служби в поліції» і «Статутом поліції». Особам, яких прийнято на службу в поліцію Литовської Республіки з системи внутрішніх справ Литовської Республіки або відповідних служб інших країн, може бути зарахований стаж служби (роботи) в них і гарантована виплата надбавок за вислугу років. Посадовим особам поліції Литовської Республіки дозволяється додатково займатися педагогічною та науково-дослідницькою роботою, якщо це не суперечить інтересам служби⁹⁴⁹.

Відповідно до ст. 141 Конституції Литовської Республіки особи, що проходять службу, а також особи, які не вийшли у відставку, в т.ч. офіцери, унтер-офіцери, особи, які залишилися на службі після завершення строку служби в поліції, не можуть бути членами Сейму та

---

⁹⁴⁹ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?fwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018); Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.12.2018).

членами рад самоврядування, вони не мають права займати виборні посади або бути призначені на посади на державній цивільній службі, брати участь у діяльності політичних партій та політичних організацій⁹⁵⁰.

Також посадові особи поліції, перебуваючи на службі, зобов'язані носити формений одяг, зразки якого затверджені Урядом Литовської Республіки (посадові особи поліції самоврядувань – зі знаками відмінності самоврядувань) і зазначенням прізвища посадової особи. В позаслужбовий час посадовим особам поліції дозволяється носіння цивільного одягу. Випадки, коли посадові особи поліції під час виконання службових обов'язків можуть не носити форму, встановлюється Міністром внутрішніх справ Литовської Республіки. При носінні форменого одягу посадовим особам поліції дозволяється носити ордени, медалі та відзнаки інших держав. Порядок їх носіння встановлюється Міністром внутрішніх справ Литовської Республіки⁹⁵¹.

Законами Латвії, Литви та Естонії були введені посади, які можуть обіймати посадові особи поліції. Це зроблено з метою врегулювання взаємовідносин посадових осіб поліції, а також з метою визначення стажу служби в поліції, кваліфікації та займаної посади. Як зазначалось раніше, найвищою посадовою особою Департаменту поліції Литви є Генеральний комісар поліції (Commissar general).

А для виконання основних професійних обов'язків штатним розписом передбачено такі поліцейські посади:

- головний комісар (chief commissar);
- старший комісар (senior commissar);
- комісар (commissar);
- комісар-інспектор (commissar inspector);
- старший інспектор (chief inspector);
- інспектор (inspector);
- молодший інспектор (junior inspector);
- перший сержант (старшина) (first sergeant);
- старший поліцейський (chief policeman);
- поліцейський (policeman);

---

⁹⁵⁰ Конституція Литовської Республіки. Принята громадами Литовської Республіки на референдуме 25.10.1992 року. Библиотека Конституций Романа Пашкова. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=115> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁵¹ Закон Литовской Республіки «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

поліцейський-стажист (probationary policeman)⁹⁵².

Спільним для країн є визначення єдиного напрямку кадрової політики, де визначено важливу роль стимулювання діяльності посадових осіб литовської поліції: це соціальні гарантії, визначення окладу та преміювання, пенсій та інших соціальних гарантій. Так, посадові особи литовської поліції забезпечуються квартирами в порядку, передбаченому чинним законодавством Литовської Республіки. В чергу на отримання квартири можуть претендувати посадові особи усіх підприємств, установ, організацій, що поставлені на облік для отримання житла за місцем роботи і перебувають на постійній службі в поліції Литовської Республіки. Облік в подальшому ведеться в районному (міському) самоврядуванні за місцем їх проживання. Особи, які прийшли на роботу в поліцію Литовської Республіки, не можуть бути виселені зі службових житлових приміщень або гуртожитків без надання іншого жилого приміщення. У встановленому Урядом порядку посадовим особам окремих служб поліції можуть бути надані службові квартири. Посадові особи поліції користуються правом на знижки і пільги у квартирній платі за рахунок державних коштів і коштів самоврядувань, призначених для задоволення соціальних потреб поліції.

Заробітну плату посадових осіб поліції складають основний оклад (місячний оклад), що визначається з урахуванням посадового звання, кваліфікаційної категорії та вислуги років, а також доплати згідно з Кодексом законів про працю за роботу у вихідні та святкові дні, за роботу в нічний час і понаднормову роботу. Крім того, виплачуються надбавки за умови та місце проходження служби, знання іноземних мов, а також сімейні надбавки і спеціальні надбавки за секретність роботи, компенсуються також витрати, що пов'язані з переїздом, виплачуються одноразові допомоги й інші виплати. Розмір і порядок призначення основного окладу, додаткової оплати, надбавок, компенсацій, допомоги та інших виплат регламентуються законами Литовської Республіки та встановлюються Урядом Республіки за поданням міністра внутрішніх справ⁹⁵³.

---

⁹⁵² Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 181.

⁹⁵³ Чумак В. В. Правовий статус Міністерства внутрішніх справ Литви: завдання та функції. Актуальні питання забезпечення громадської безпеки та правопорядку в сучасних умовах: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 20 листоп. 2015 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. С. 52.

Соціальне забезпечення для посадових осіб литовської поліції, які втратили працездатність під час виконання своїх службових обов'язків, гарантується державою. Посадовим особам поліції, які проходять службу в поліції Литовської Республіки, держава гарантує страхування від нещасних випадків. Розмір пенсій і соціальних гарантій для посадових осіб поліції встановлюється законами Литовської Республіки, а порядок їх призначення – Урядом Литовської Республіки.

Окрім визначення основного окладу й інших виплат, законодавством передбачені інші соціальні пільги. До них, зокрема, відносяться: тривалість робочого тижня для посадових осіб поліції, що складає 40 годин на тиждень. У разі необхідності за рішенням відповідного керівника органу поліції посадові особи можуть бути залучені до роботи понад встановлену норму часу робочого тижня. У такому разі за понаднормову працю посадовим особам поліції надається додаткова оплата в порядку, передбаченому Законом Литовської Республіки «Про поліцію» (ст. 45 – доплати за роботу у вихідні та святкові дні, за роботу в нічний час і понаднормову роботу здійснюються згідно з Кодексом законів про працю Литовської Республіки)⁹⁵⁴. Відповідно, Закон Литовської Республіки «Про затвердження, введення в дію і здійснення трудового кодексу» у ст. 193 визначає, що оплата понаднормової роботи і роботи в нічний час проводиться в розмірі не менше півтори встановленої для працівника погодинної ставки (місячного окладу). У ст. 194 передбачено, що робота у вихідний або святковий день, якщо вона не передбачена графіком, оплачується не менш ніж у подвійному розмірі або за бажанням працівника компенсується шляхом надання працівникові протягом місяця іншого вихідного дня або приєднання цього дня до щорічної відпустки. Робота у вихідний день за графіком оплачується в розмірі не менше подвійної погодинної або денної ставки. Ст. 195 визначає, що час простою не з вини працівника оплачується в розмірі не менше встановленого постановою Уряду мінімальної погодинної ставки за кожну годину простою. Якщо розмір заробітної плати працівника, переведеного з причин простою в установленому законодавством порядку на іншу роботу, зменшується з незалежних від нього причин, йому виплачується середня заробітна плата, що була до переведення на іншу роботу. Якщо працівникові в разі простою не пропонується наявна на підприємстві інша робота відповідно до його професії, спеціальності,

---

⁹⁵⁴ Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

кваліфікації, яку він міг би виконувати, без нанесення шкоди своєму здоров'ю, йому за кожну годину простою виплачується оклад у розмірі двох третин його середньої погодинної заробітної плати наявної до простою, але не менше затвердженої Урядом мінімальної погодинної ставки за кожну годину простою. Якщо працівник у письмовій формі відмовляється від запропонованої роботи, що відповідає його професії, спеціальності, кваліфікації, яку він міг би виконувати без нанесення шкоди своєму здоров'ю, йому виплачується не менше тридцяти відсотків від встановленої Урядом мінімальної погодинної ставки за кожну годину простою. Час простою з вини працівника не оплачується. У ст. 196 кодексу про працю деталізовано, що неповний робочий час (неповний робочий день або тиждень) оплачується пропорційно відпрацьованому часу або оплата здійснюється за виконану роботу⁹⁵⁵.

Окрему категорію соціальних гарантій для посадових осіб поліції складає пенсійне забезпечення. Пенсійне забезпечення посадових осіб поліції здійснюється на підставі Закону Литовської Республіки «Про державні пенсії»⁹⁵⁶, Закону Литовської Республіки «Про державне пенсійне забезпечення посадових осіб органів внутрішніх справ, національної безпеки та прокуратури»⁹⁵⁷.

Відповідно до ст. 1 Закону Литовської Республіки «Про державне пенсійне забезпечення посадових осіб органів внутрішніх справ, національної безпеки та прокуратури» право на отримання пенсії в частині, що стосується МВС, мають посадові особи самого міністерства, поліції та інших установ та органів внутрішніх справ, внутрішніх військ, унтер-офіцери та солдати, що перебувають на службі в МВС Литовської Республіки. Пенсії виплачуються з державного бюджету. Право на отримання пенсії виникає за наявності вислуги 20 і більше років, у разі

---

⁹⁵⁵ Закон Литовської Республіки «Про затвердження, введення в дію і здійснення трудового кодексу» від 04.06.2002 № IX-926. Atspausdinta iš e-seimas.lrs.lt. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-fxdp72n7&documentId=TAIS.282027&category=TAD> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁵⁶ Закон Латвийской Республики «О государственных пенсиях» от 23.11.1995. Законодательство Латвийской Республики. URL: <http://latvia.news-city.info/docs/1995/index.htm>.

⁹⁵⁷ Закон Литовской Республики «О государственных пенсиях должностных лиц и военнослужащих систем внутренних дел, государственной безопасности, охраны края и прокуратуры» от 13.12.1994 № I-693. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.63406?jfwid=rivwzvpg> (дата звернення: 01.12.2018).

інвалідності, яку працівник отримав під час виконання службових обов'язків, за станом здоров'я, по досягненню пенсійного віку. Працівник поліції, який має право отримати пенсію за різними підставами, при виході на пенсію має право обрати вид пенсійного забезпечення. Вислуга років, що впливає на час виходу на пенсію, визначається з моменту зарахування поліцейського на службу в той чи інший підрозділ, в цей час включається період, коли працівник був відряджений в іншу установу, підприємство, організацію, але залишався на службі в МВС чи поліції. Якщо працівник поліції був незаконно засуджений, а потім реабілітований, час засудження включається у вислугу років, необхідну для нарахування пенсії⁹⁵⁸. Пенсійне забезпечення виплачується шляхом відрахування певного відсотка від заробітної плати. Пенсія по інвалідності встановлюється на підставі висновку Державної комісії по медико-соціальній експертизі, яка встановлює наявність інвалідності та групу інвалідності (перша, друга, третя). В разі загибелі працівника поліції, визнання його загиблим чи безвісті зниклим, його дружині (чоловікові), дітям або іншим особам, визначених законом, виплачується пенсія у зв'язку зі втратою годувальника або у зв'язку із сирітством, яка також розраховується виходячи з розміру заробітної плати працівника поліції. В разі смерті чи загибелі працівника поліції виплачуються кошти, необхідні для поховання⁹⁵⁹.

Пенсія призначається після подання необхідних документів, що підтверджують право особи на отримання пенсії. В разі відмови у нарахуванні пенсії взагалі або нарахування пенсії в розмірі, з яким не згодна особа, вона має право оскаржити ці дії у суді. В разі засудження поліцейського за вчинення умисного злочину пенсія не нараховується та не виплачується. Особам, які отримують пенсію, не забороняється працювати й отримувати заробітну плату за виконувану роботу. При цьому це не впливає на виплату пенсії, яку особа отримала в зв'язку зі службою в поліції⁹⁶⁰. Порядок здійснення пенсійного забезпечення працівників поліції регламентується також рішенням Уряду Литовської

---

⁹⁵⁸ Там само.

⁹⁵⁹ Lietuvos policija (Департамент поліції Литовської Республіки). URL: <http://policija.lrv.lt/> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁶⁰ Закон Литовской Республики «О государственных пенсиях должностных лиц и военнослужащих систем внутренних дел, государственной безопасности, охраны края и прокуратуры» от 13.12.1994 № I-693. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.63406?jfwid=rivwzvpg> (дата звернення: 01.12.2018).

Республіки. Останні поправки до рішення були внесені Постановою Уряду від 29 січня 2013 року за № 90⁹⁶¹.

Встановлюється така тривалість щорічної відпустки для посадових осіб поліції, що прослужили в поліції (в системі внутрішніх справ): до 10 років – 30 календарних днів; від 10 до 15 років – 35 календарних днів; від 15 до 20 років – 40 календарних днів; понад 20 років – 45 календарних днів. Посадові особи поліції на території Литовської Республіки безкоштовно користуються державним (міським, приміським, міжміським – на маршрутах протяжністю до 100 км) транспортом, за винятком літаків і таксі. Посадові особи поліції мають право на компенсацію витрат з придбання медикаментів, путівок, санаторного лікування за рахунок державного соціального страхування в порядку, встановленому законодавством про державне соціальне страхування. Особливості охорони здоров'я і соціального страхування працівників поліції регламентуються положенням, яке затверджується міністром внутрішніх справ, охорони здоров'я та соціального захисту⁹⁶².

У разі смерті (загибелі) посадової особи поліції при виконанні службових обов'язків його сім'ї виплачується одноразова компенсація в розмірі заробітної плати за десять років (за 120 місяців). Похорон загиблого справляється за місцевими звичаями за рахунок державних коштів. Посадовій особі поліції, яка отримала поранення у зв'язку зі службою в поліції, залежно від ступеня тяжкості тілесного ушкодження виплачується компенсація в розмірі заробітної плати за період від одного до п'яти років (від 12 до 60 місяців). Посадовим особам поліції відшкодовується матеріальний збиток, завданий у зв'язку зі службою в поліції.

Із метою заохочення посадових осіб поліції, які досягли високих результатів по службовій кар'єрі, встановлені відповідні відзнаки Міністерства внутрішніх справ Литви⁹⁶³. До нагород, якими можуть бути нагороджені всі працівники внутрішніх справ, в тому числі

---

⁹⁶¹ Решение Правительства Литовской Республики от 20 января 1995 года. Официальный бюллетень законодательных актов. № 8-173. Вильнюс, 1995.

⁹⁶² Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки). URL: <https://vrm.lrv.lt/> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁶³ Нагороди Литви. Нагороди Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B8 (дата звернення: 14.11.2018).

посадові особи поліції, відносяться: Знак відзнаки «За бездоганну службу», Пам'ятний знак «На благо Вітчизни». Посадові особи поліції також можуть бути нагороджені безпосередньо такими нагородами, як: Знак відзнаки «Зірка Ангела-хранителя», Знак відзнаки «Ангел-хранитель», Знак відзнаки «За виконання обов'язку», Знак відзнаки «За заслуги», Знак відзнаки «За бездоганну службу»⁹⁶⁴.

Підставами для звільнення посадових осіб поліції Литовської Республіки є:

- 1) за власним бажанням;
- 2) після досягнення певного віку;
- 3) за станом здоров'я;
- 4) в атестаційному порядку;
- 5) у випадках, передбачених Статутом поліції; в разі порушення частини другої ст. 8 Закону Литовської Республіки «Про поліцію» (а саме: посадова особа поліції Литовської Республіки порушила заборону проводити страйки);
- 6) відповідно до рішення або за вироком суду;
- 7) в разі втрати громадянства Литовської Республіки.

Спори щодо звільнення зі служби вирішуються в судовому порядку.

Таким чином, кадрова політика Литовської Республіки визначається реаліями сьогодення та вимогами ЄС щодо вдосконалення організації діяльності та ефективного функціонування кадрового апарату як МВС, так і посадових осіб поліції. Адміністративно-правові засади службової кар'єри визначаються як основоположні твердження та норми про процесуальні етапи проходження посадовою особою поліції служби в поліції та вчиненням на кожному процесуальному етапі адміністративних дій. Поліція в Литовській Республіці вважається одним із ефективно діючих органів виконавчої влади, що наділена спеціальною компетенцією припинення правопорушень і протидії злочинності тощо.

Щодо протікання реформи правоохоронної системи в Естонській Республіці, то варто вказати, що вона проходила у три етапи. Перший етап передбачав докорінні зміни не лише у правоохоронній системі, але у всій державі, зокрема: відбули значні зрушення в діяльності державного апарату Республіки, в правоохоронній системі активізувалися процеси деполітизації, створено нормативно-правового

---

⁹⁶⁴ Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8aj> (дата звернення: 14.12.2018).

регулювання діяльності нового органу – поліції, відбулася ротація кадрового потенціалу, почалися зміни «філософії поліцейської служби» тощо. Під час другого етапу було проведено роботу з уточнення завдань і функцій поліції, удосконалення організаційної структури поліцейських органів; активізовано боротьбу з корупцією в поліцейському середовищі; здійснено перехід до системи надання правоохоронних «послуг» населенню⁹⁶⁵. Третій етап характеризувався активним впровадженням європейських стандартів і пов'язувався із набуттям Естонською Республікою членства у ЄС. Кадрова політика поліції базувалась на першочерговому векторі розвитку безпеки держави Естонії. Визнано, що політика захищеності є частиною політики безпеки держави Естонії, і вона ґрунтується на схвалених Рійгікогу (однопалатні державні збори Естонської Республіки) основах політики безпеки Естонської Республіки. Документ, який регулює основні напрями естонської політики захисту, встановлює єдині рамки для політики захищеності та безпеки держави Естонії. І, перш за все, для тих органів, якими керує, а також діяльність яких координує Міністерство внутрішніх справ, але не тільки: чимала частина впливових завдань покладена і на інші міністерства⁹⁶⁶.

У цьому контексті особливу увагу з боку керівництва Міністерства внутрішніх справ Естонії та Департаменту поліції та прикордонної охорони було приділено визначенню адміністративно-правових засад службової кар'єри чиновників поліції, оскільки визначення сутності адміністративно-правових засад службової кар'єри вважалося своєрідним закладенням базису для успішної та ефективної роботи чиновника поліції в Естонії.

Зокрема, службову кар'єру чиновника поліції визначають як поступове просування чиновника поліції в його професійній сфері діяльності, зміну навичок, здібностей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних із його службовою діяльністю, просування вперед один раз обраним шляхом⁹⁶⁷.

---

⁹⁶⁵ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 208.

⁹⁶⁶ Материали выводов реализации программы «Основные направления политики безопасности Эстонии до 2015 года» Министерства внутренних дел Эстонской Республики. Академия МВД Эстонии. Касе, 61, 12012, Таллинн. 2011. С. 6.

⁹⁶⁷ Кибанов А. Я., Дуракова И. Б. Управление персоналом организации : учеб. пособие. М. : Экзамен, 2005. С. 315.

Законодавче закріплення вищезазначених положень та взагалі кадрової політики відображено у: Законі Естонської Республіки «Про поліцію та прикордонну службу»⁹⁶⁸, «Про публічну службу»⁹⁶⁹, Статуті поліцейських органів та інших відомчих нормативно-правових актах Естонської Республіки. Враховуючи імплементацію європейської практики взаємодії поліції та населення «Community policing» під час реформування поліцейських органів та визначення пріоритетів кадрової роботи, законодавець Естонської Республіки виходив з того, що тісна співпраця поліції з населенням виходить з принципу балансу між інтересами суспільства, кожної конкретної особи та можливістю ефективно реалізовувати завдання, що стоять перед поліцією. Для того щоб виключити конфлікт інтересів суспільства і поліції, права та обов'язки виписані детально в зазначених вище законах⁹⁷⁰.

Зауважимо, що поліцейських в Естонській Республіці законодавцем віднесено до категорії «чиновників», що ототожнюється із категорією «посадові особи». Так, офіцер поліції Естонської Республіки – це громадянин Естонії, який перебуває на службі в поліції. Офіцер поліції є посадовою особою держави⁹⁷¹.

Новелою для чинного законодавства Естонської Республіки є визначення поняття «поліцейської служби», де остання – це служба в Департаменті поліції і прикордонної охорони, Департаменті поліції безпеки або в установі професійної вищої освіти в галузі оборони. Поліцейська служба – це особливий вид державної служби⁹⁷².

---

⁹⁶⁸ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁶⁹ Закон Эстонской Республики «О публичной службе» от 15.01.1995 № 486. Республика Эстония. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemrs/dok_iernui/index.htm (дата звернення: 12.12.2018).

⁹⁷⁰ Солнцева Х. В. Деякі питання адміністративно-правового статусу органів поліції Естонської Республіки. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 84.

⁹⁷¹ Полиция Эстонской Республики. Полиция государств мира. Авторская рубрика профессора Бирюкова П. Н. URL: <https://eurasianlaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-estonskoj-respubliki> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁷² Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

Співробітник поліції – це особа, найнята співробітником поліції в Департамент поліції і прикордонної охорони, Департамент поліції безпеки або в установу професійної вищої освіти для внутрішнього захисту. Посада співробітника поліції – це посада, запропонована або включена до складу посадових осіб установи, де працює поліцейський⁹⁷³. На посаду зовнішнього офіцера поліції може бути призначений тільки штатний студент поліції або прикордонник за фахом, які закінчили професійний вищий навчальний заклад та отримали відповідну професійну освіту, або студент, який отримує фахову вищу освіту⁹⁷⁴.

Ступінь служби співробітника поліції – це ім'я, присвоєне співробітникові поліції Естонською Республікою. Кадет – це студент очної форми навчання у сфері професійної освіти закладу вищої освіти, а також студент закладу вищої освіти, який не перебуває на службі в поліції.

Умови на вступ до служби в поліцію Естонської Республіки поділяються на загальні та спеціальні. До загальних, зокрема, віднесено: громадянство, повна дієздатність, вік – не менше 19 років, вільне володіння естонською мовою в обсязі, встановленому законом, відповідність вимогам здоров'я та професійної придатності для майбутнього співробітника поліції⁹⁷⁵.

До спеціальних умов прийому на службу в естонську поліцію належать такі:

1) кандидат повинен відповідати вимогам професійної придатності співробітника поліції, включаючи вимоги до фізичної підготовки та вищої професійної освіти;

---

⁹⁷³ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁷⁴ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки. *Науковий вісник Дніпропетровського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (77). С. 26.

⁹⁷⁵ Siseministerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).

2) кандидат для проходження навчання в поліції або співробітник поліції повинен пройти медичне обстеження для співробітника поліції;

3) кандидат зобов'язаний надати заповнену особисту ідентифікаційну форму до Департаменту поліції і прикордонної охорони або Департаменту поліції безпеки. В особистій анкеті повинна міститися інформація, що дозволяє оцінити придатність кандидата до служби в поліції. Крім того, може бути витребувана інформація про родичів і близьких осіб (батьки, сестра, брат, діти, чоловік, колишній чоловік), із зазначенням ім'я, прізвища, персонального ідентифікаційного коду (у разі відсутності персонального ідентифікаційного коду – дати і місця народження) і контактні дані дружини чи чоловіка⁹⁷⁶.

Не можуть бути прийняті на службу в Департамент поліції і прикордонної охорони або Департамент поліції безпеки особи, які:

1) мають судимість за умисне вчинення кримінального злочину, незалежно від зняття чи погашення судимості;

2) були засуджені до позбавлення волі незалежно від зняття чи погашення судимості;

3) підозрюються чи обвинувачуються у кримінальному процесі;

4) були звільнені від державної служби за вчинення дисциплінарного проступку і з моменту звільнення зі служби пройшло менше одного року;

5) отримують пенсію, винагороду або іншу регулярну винагороду від держави, яка не є членом Європейського економічного простору або Швейцарської Конфедерації, або яка не є членом Організації Північноатлантичного договору;

6) були покарані за злочин, що має ознаки корупційного діяння, зазначеного в Законі про боротьбу з корупцією;

7) мають обмежену дієздатність;

8) стан здоров'я яких не відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством;

9) свідомо надали неправдиву інформацію або приховали важливу інформацію в особовій справі про себе або членів своєї сім'ї під час подання анкет⁹⁷⁷.

---

⁹⁷⁶ Чумак В. В. Принципи та способи реформування поліції в Естонії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. № 3 (38). С. 271.

⁹⁷⁷ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

Особливостями проходження служби співробітником поліції є те, що при призначенні на службу в поліцію на посаду йому присвоюється рівень обслуговування, тобто спеціальне звання, що є найменшим із системи звань відповідної посади. Якщо під час вступу на службу в поліцію особа, яка перебувала на службі в поліції і рівень служби якої як співробітника поліції вище, ніж найнижчий рівень служби на цій посаді, вона, як правило, продовжує на нинішньому рівні свою службу в поліції. При призначенні на посаду старшої посадової особи поліції для співробітника може бути призначений більш високий ранг, ніж найнижчий розряд цієї посади, якщо це пов'язано з характером служби і є необхідним для виконання обов'язків на цій посаді⁹⁷⁸.

Щодо матеріального забезпечення та соціальних гарантій, то слід вказати, що для співробітників поліції заробітна плата включає в себе посадові оклади, надбавки та додаткові винагороди, що виплачуються на підставі та у порядку відповідно до чинного законодавства. Заробітна плата співробітника поліції іменується покроковим окладом. Заробітна плата співробітника поліції передбачає так звану ставку заробітної плати або диференційовану ставку на основі ступеня займаної ним посади⁹⁷⁹.

Законодавством передбачено можливість виплати матеріальної допомоги у разі переведення або переміщення співробітника поліції на іншу посаду, якщо це супроводжується зміною місця проживання. Держава у такому разі компенсує транспортні витрати, витрати на переїзд, витрати, що пов'язані з переселенням співробітника поліції та членів його сім'ї. Також держава взяла на себе зобов'язання щодо відшкодування майнової шкоди у таких випадках, коли заподіяні збитки співробітнику поліції або члену його сім'ї в результаті виконання обов'язків співробітника поліції. Збиток від обвинуваченого компенсується шляхом регресу. Умови та порядок відшкодування майнової шкоди встановлюються постановою Уряду Республіки Естонія.

Для співробітників поліції час роботи та відпочинку встановлюється на підставі законодавства про державну службу з урахуванням специфіки, що передбачена чинним законодавством.

---

⁹⁷⁸ Politsei- ja Piirivalveamet (Департамент полиции и погранохраны Эстонской Республики). URL: <https://www2.politsei.ee/ru/kontakt/> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁷⁹ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

Період відпочинку співробітника поліції може бути розділений на дві частини протягом будь-якого 24-годинного періоду, один з яких повинен становити не менше шести годин, за умови, що робота не справляє негативного впливу на здоров'я і безпеку співробітника поліції. Тривалість нічної зміни повинна бути рівноцінною денному робочому часу. Робочий час для співробітника поліції не повинен перевищувати в середньому 48 годин при семиденному періоді праці, аж до чотирьох місяців. Співробітник поліції може працювати поза графіком тільки за власною згодою, за винятком випадків, передбачених законом. Графік сукупного робочого часу складається на весь звітний період або хоча б на кожен календарний місяць і доводиться до відома співробітника поліції не пізніше, ніж за п'ять днів до початку звітного періоду або календарного місяця. У разі сукупного робочого часу послідовний період відпочинку співробітника поліції протягом чотирьох денного періоду має становити не менше 36 годин, що погоджено в колективному договорі.

Співробітник поліції зобов'язаний виконати наказ керівника поліції про роботу понаднормово, в т.ч. у святкові та неробочі дні, в таких випадках:

- 1) для забезпечення безпеки держави;
- 2) за необхідності національної оборони;
- 3) у випадку порятунку людських життів, проведення рятувальних робіт та пошуку людей;
- 4) у випадку запобігання стихійних лих, пожеж, аварій чи катастроф або усунення їх наслідків;
- 5) для виконання термінового службового завдання, що не може бути перервано;
- 6) у разі профілактики та припинення масових заворушень;
- 7) в інших випадках, передбачених законом.

Співробітникам поліції не дозволяється використовувати понаднормово більше восьми годин на день. Тривалість роботи, включаючи понаднормові, не повинна перевищувати 13 годин, за винятком випадків, коли співробітник поліції бере участь у забезпеченні безпеки держави або якщо це погоджено колективним договором. Ліміт понаднормової роботи на одного співробітника поліції становить 300 годин протягом календарного року і не включає понаднормову роботу у випадках, зазначених законом⁹⁸⁰.

---

⁹⁸⁰ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу.

В Естонській Республіці передбачений час за викликом – це час, коли співробітник поліції повинен бути доступний в узгодженому місці для виконання своїх обов'язків або бути присутнім у необхідному місці для виконання термінових обов'язків в період свого відпочинку. Додатковий збір в розмірі не менше 10 відсотків від погодинної ставки співробітника поліції оплачується співробітнику поліції за викликом. Винагорода за виконання обов'язків у робочий час і підстави для розрахунку робочого часу узгоджуються в колективному договорі. Обмеження нічної роботи не поширюється на співробітника поліції за умови, що ця робота не завдає шкоди здоров'ю і безпеці посадової особи, а робочий час не перевищує межі, зазначеної у законі про державну службу⁹⁸¹.

Щодо надання відпусток співробітникам естонської поліції, то початково вона складає незалежно від вислуги років чи спеціального звання 35 календарних днів. Законодавством передбачено, що в деяких обґрунтованих випадках співробітнику поліції може бути надано додаткову оплачувану відпустку тривалістю до десяти календарних днів на рік. Заява про надання додаткової відпустки повинна бути надана протягом одного року після закінчення року, в якому додаткова відпустка була вже використана.

Якщо право на здійснення державних повноважень співробітника поліції припиняється у зв'язку з призначенням на іншу посаду або у разі звільнення, невикористані і безперервні вихідні дні відпустки не відшкодовуються. Загалом період відпустки може бути перерваний у часі, винятком становлять відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною та у випадку усиновлення. Перервана відпустка може бути заявлена на вимогу керівника органу поліції без згоди на те співробітника, у випадках коли є необхідність залучення співробітника для понадурочної роботи. Законодавець визначив чітке коло підстав для перерви у відпустці, що є аналогічними підставам виконання наказу керівника поліції про роботу понаднормово, в тому числі у святкові дні, в таких випадках: 1) для забезпечення безпеки держави; 2) за необхідності національної оборони; 3) при порятунку людських життів, під час проведення рятувальних робіт і пошуку людей; 4) у випадку запобігання стихійним лихам, пожежам, аваріям чи катастрофам або

URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁸¹ Siseministeerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministeerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).

усунення їх наслідків; 5) за виконання термінового службового завдання, що не може бути перервано; 6) у разі профілактики та припинення масових заворушень; 7) в інших випадках, передбачених законом⁹⁸². У такому випадку рішення про переривання або перенесення свята чи його відпустки повідомляється співробітнику поліції під підпис. Рішення перервати або відкласти відпустку починає діяти з моменту його повідомлення співробітників. Співробітникам надається право використати частину невикористаної відпустки у зв'язку з перервою або її перенесенням в тому ж календарному році або за погодженням з керівником: додати до відпустки в наступному календарному році або використати в інший час протягом наступного календарного року.

Як вказують поліцейські, центральне місце у системі соціальних гарантій для співробітників естонської поліції складають система стимулів і дисциплінарної відповідальності. Правом на застосування заходів стимулювання та дисциплінарної відповідальності для співробітників поліції Естонської Республіки наділений спеціально створений на це орган, а саме – Дисциплінарний орган поліції Естонської Республіки, керівник якого не має права обмежувати дисциплінарні повноваження своїх підлеглих відповідно до своїх повноважень. Дисциплінарний орган поліції веде службовий облік заохочувальних заходів і дисциплінарних стягнень, що відображаються у службовій книжці кожного співробітника поліції.

Поліцейським законодавством Естонської Республіки прямо визначений вичерпний перелік заходів стимулювання, а саме: а) лист подяки; б) присудження фінансового заохочення; в) вручення почесної грамоти; г) отримання цінного подарунку; д) видача іменної зброї; е) нагородження орденом поліції.

Законодавець у ст. 86 Закону Естонської Республіки «Про Департамент поліції та прикордонну службу» окреслив межі дисциплінарного проступку, визначивши, що дисциплінарними порушеннями співробітника поліції є: 1) неправомірне виконання або неналежне виконання службових обов'язків; 2) заподіяння неправомірними діями майнової шкоди органу влади або створення ризику такого збитку; 3) вчинення «непристойного вчинку», що означає

---

⁹⁸² Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Politsei- ja Piirivalveamet (Департамент полиции и погранохраны Эстонской Республики). URL: <https://www2.politsei.ee/ru/kontakt/> (дата звернення: 14.12.2018).

протиправне діяння, яке суперечить загальноприйнятим моральним нормам і цінностям, етичним вимогам до посадової особи або дискредитує її або орган поліції незалежно від того, чи вчинено таку дію під час служби⁹⁸³.

Щодо дисциплінарних стягнень, то вони застосовуються до співробітників поліції за вчинене ними дисциплінарне правопорушення, що полягає в застосуванні до них дисциплінарного стягнення відповідно до характеру та тяжкості вчиненого ними правопорушення. В естонській поліції до співробітників можуть бути застосовані такі види дисциплінарних стягнень, як: догана; штраф у десятикратного розмірі денної заробітної плати; зниження розміру заробітної плати до 30 відсотків на термін до шести місяців; пониження рівня обслуговування (спеціального звання) на один клас за один рік; звільнення зі служби.

За кожним фактом дисциплінарного стягнення Дисциплінарним органом поліції заводиться дисциплінарне провадження щодо конкретного співробітника поліції, якщо є достатньо підстав вважати, що особа вчинила дисциплінарний проступок. Також правом заведення дисциплінарного провадження наділені: міністр, який є відповідальним за район, де працює співробітник; Генеральний директор Управління поліції та прикордонної охорони; керівник структурного підрозділу, який займається підготовкою співробітників поліції у професійному закладі вищої освіти. У випадку заведення дисциплінарного провадження уповноважена особа на її заведення постановляє директиву, що визначає строки дисциплінарного провадження, про що негайно повідомляється співробітник, щодо якого було порушено таке провадження⁹⁸⁴.

Підставами для звільнення співробітника поліції в Естонській Республіці є: 1) подання заяви про звільнення; 2) скорочення посади; 3) реорганізація установи, закладу поліції; 4) закінчення строку служби в поліції; 5) закінчення служби у зв'язку з досягненням співробітником граничного віку перебування на службі в поліції. Додатковою

---

⁹⁸³ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁸⁴ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Politsei- ja Piirivalveamet (Департамент полиции и погранохраны Эстонской Республики). URL: <https://www2.politsei.ee/ru/kontakt/> (дата звернення: 14.12.2018).

соціальною гарантією у разі звільнення співробітника з підстави, яку зазначено у п. 3 (реорганізація установи), є виплата матеріальної компенсації. Якщо співробітник поліції перебував на службі в установі поліції: 1) до трьох років – заробітна плата за два місяці; 2) три-п'ять років – заробітна плата за три місяці; 3) від п'яти до десяти років – заробітна плата за п'ять місяців; 4) більше десяти років – за десять місяців.

Пенсійне забезпечення здійснюється з таких підстав: 1) за вислугою років перебування на службі в поліції та у випадку досягнення співробітником поліції пенсійного віку, що передбачений законодавством про державну службу⁹⁸⁵.

Таким чином, визначення сутності адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції Естонії має особливе значення, оскільки самі процеси проходження служби мають специфічний характер, що обумовлено загальним порядком проходження служби в поліції Естонської Республіки. Загалом адміністративно-правові засади службової кар'єри в поліції Естонської Республіки можна визначити як кореспонденцію публічних і приватних інтересів, де співробітник поліції виступає представником держави, але водночас здійснює свою діяльність задля досягнення поставленої мети. Варто зазначити, що для поліцейського права Естонії характерним буде визначення не службової кар'єри, оскільки вся діяльність співробітника поліції базується на підставі договору, скільки йдеться про просування по службі – трудова кар'єра, адже остання формується під впливом різних соціальних факторів і робочого мікроклімату.

Аналіз адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції Грузії та країн Балтії дає можливість констатувати, що у законодавстві вищевказаних держав міститься чіткий, хронологічний та послідовний базис засад діяльності поліцейських, з урахуванням специфіки кожної відповідної держави, вимог сьогодення. Тобто варто зазначити позитивну сторону чіткої деталізації адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції Грузії та країн Балтії на рівні поліцейського законодавства, адже від правильного нормативного тлумачення адміністративно-правових засад службової кар'єри в поліції залежить рівень ефективності їхньої діяльності, що тягне за собою

---

⁹⁸⁵ Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018); Siseministerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).

високі показники рівня довіри населення до поліцейських органів. Зазначене заслуговує на те, щоб використати успішний зарубіжний досвід для вдосконалення діяльності та подальшого розвитку Національної поліції України.

4.3. Організація підготовки поліцейських кадрів у Грузії та країнах Балтії

Юридична освіта на сьогодні є одним із визначальних чинників розбудови правової держави, здійснення реформ у правоохоронній сфері. Розвиток мережі навчальних закладів МВС як складової системи національної освіти зумовлений інтегруванням країн до європейського освітнього та наукового простору. Готовність і здатність працівників поліції вирішувати в складних соціально-політичних та економічних умовах завдання щодо охорони публічного порядку та публічної безпеки, боротьби зі злочинністю, зміцнення суверенітету та територіальної цілісності держави вимагають постійного підвищення професіоналізму кадрів, поглиблення їх знань, аналітичного складу мислення, уміння прогнозувати події та адекватно реагувати на них. Це, насамперед, потребує належного рівня підготовки правоохоронців у відомчих освітніх закладах та відповідного рівня кваліфікації науково-педагогічного персоналу⁹⁸⁶. Адже, як слушно з цього приводу зазначає І. Ф. Ісаєва, передбачається, що після проходження відповідної підготовки поліцейські службовці повинні бути спроможними керувати великими підрозділами та відділками, спрямовувати дії своїх підлеглих у великомасштабних операціях, виконувати керівні функції в центральних органах поліцій, керувати підрозділами, що беруть участь в операціях в рамках міжнародної співпраці, а також виконувати відповідні обов'язки у сфері підготовки та підвищення кваліфікації поліцейських службовців⁹⁸⁷.

Ми приєднуємося до думки В. В. Сокурєнка, що традиційні підходи до підготовки працівників правоохоронних органів не повністю забезпечують необхідну якість і професійну компетентність

---

⁹⁸⁶ Черней В. В. Актуальні проблеми реформування системи освіти МВС України в контексті європейських стандартів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 5.

⁹⁸⁷ Ісаєва І. Ф. Професійна підготовка персоналу Федеральної поліції Німеччини вищої ланки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Вип. 1 (40). С. 111.

кваліфікованих кадрів поліції. А тому правильним є висновок про наявність об'єктивно існуючого протиріччя між зростаючими вимогами сучасного суспільства до діяльності поліції та традиційною системою підготовки поліцейських⁹⁸⁸. У зв'язку з чим активізуються питання перегляду концептуальних положень щодо організації підготовки поліцейських національних кадрів з урахуванням європейського провідного досвіду.

Активне впровадження у практичну діяльність поліції європейських принципів і стандартів роботи зумовили необхідність вирішити питання щодо вдосконалення організації підготовки поліцейських кадрів у Грузії. Інтенсивність підготовки зумовлена також новими формами та способами вчинення злочинів, більш високим рівнем організованої злочинності та стійкості злочинних угруповань і, в першу чергу, реформуванням правоохоронної системи в Грузії. Як слушно вказує І. В. Фільштейн, грузинський досвід свідчить про те, що фахове навчання для поліцейських є одним із етапів не тільки підготовки кандидатів на службу в поліцію, але й наступним етапом відбору для успішного проходження служби в поліції. Водночас фахова підготовка здійснюється не тільки відносно осіб, які вперше прийшли на службу до поліції, а відносно діючих працівників поліції⁹⁸⁹.

Грузинська поліція має налагоджену систему підготовки працівників поліції, що є інтегрованою до європейських моделей підготовки персоналу поліції та передбачає проходження окремих етапів підготовки працівників поліції⁹⁹⁰. Перший етап підготовки поліцейських кадрів у Грузії передбачає навчальну підготовку кандидатів на службу в поліцію, що проходить у спеціальному закладі

---

⁹⁸⁸ Сокурєнко В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах Третьої щоріч. наук.-освіт. виставки «Публічне управління XXI», приуроченої до Всесвітнього дня науки) (Харків, 24 листоп. 2016 р.). Харків : Харк. регіонал. ін-т держ. управління Нац. акад. держ. управління при Президентові України, 2016. С. 3.

⁹⁸⁹ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 174.

⁹⁹⁰ Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 59.

Грузії – Академії Міністерства внутрішніх справ Грузії (далі – Академія МВС Грузії).

Як зазначають у самому МВС Грузії, Академія МВС Грузії є юридичною особою публічного права – це поліцейська установа вищої та спеціальної професійної освіти, а також архівної установи, що спеціалізується на підготовці фахівців з вищою та спеціальною професійною освітою для правоохоронної системи, перепідготовки співробітників поліції та підвищення кваліфікації її персоналу. Отже, саме з цим видом професійної діяльності – спеціальна підготовка – пов'язаний другий етап підготовки поліцейських кадрів. Так, за необхідності Академія МВС Грузії також організовує та/або тестує відповідні навчальні курси для підготовки фахівців для конкретних галузей. Навчання в Академії МВС Грузії проводять академічні професори і висококваліфіковані викладачі, чия кваліфікація регулярно підтверджується та вдосконалюється на спеціальних курсах в Грузії та за кордоном. Академія МВС Грузії оснащена новітніми технологіями навчання. Впроваджено сучасну, інтерактивну та практико-орієнтовану методику навчання. Належна підготовка за спеціальністю забезпечується відповідною матеріально-технічною базою Академії МВС Грузії – це і модельований пункт пропуску, віртуальний тир, дальність стрільби, шлагбаум тощо. Академія МВС Грузії також активно забезпечує реалізацію програм дистанційного навчання. В структуру Академії МВС Грузії також входить Архів МВС Грузії, що об'єднує архівні матеріали колишнього Комітету державної безпеки, Міністерства внутрішніх справ і Центрального комітету Комуністичної партії Грузинської РСР. Академія МВС Грузії тісно співпрацює з місцевими та міжнародними організаціями та провідними поліцейськими навчальними закладами у всьому світі⁹⁹¹.

В подальшому особи, які успішно пройшли навчання у спеціальному закладі, зараховуються на службу в поліцію на відповідну посаду, та за ними закріплюється спеціальне звання поліцейського, але з приміткою «на іспитовий строк»⁹⁹². Під час проходження служби в період іспитового строку за поліцейським закріплюється відповідний за фахом і професією наставник, основне завдання якого – допомогти

---

⁹⁹¹ Академия МВД. LPPLs. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/lepl/shss-akademia> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁹² Чумак В. В. Досвід Грузії щодо професійного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ та перспективи його використання в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 3. С. 176.

молодому працівникові поліції поступово увійти в специфіку реалізації поліцейської діяльності.

Третій етап являє собою професійну підготовку поліцейського, вдосконалення набутих під час служби умінь і навичок, що знаходять своє відображення під час семінарських занять у випадку підвищення кваліфікації або ж під час занять із службової підготовки.

Четвертий етап підготовки пов'язаний із кар'єрним зростанням поліцейського, намаганням отримати посаду детектива або керівника певного рівня.

П'ятий етап навчання здійснюється відносно осіб, які отримали призначення, а в подальшому проходять службу в певних підрозділах поліції, наприклад, в Департаменті центральної кримінальної поліції та в його підрозділах (по боротьбі з організованою злочинністю, незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин тощо). Останній етап підготовки, що пов'язаний з можливістю призначення особи на керівні посади в поліції, – це професійна підготовка керівного складу поліції, а також підготовка працівників поліції як управлінців, менеджерів. У загальному плані професійна підготовка поліцейських поділяється на первинне навчання – спеціальну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації⁹⁹³.

Зазначимо, що будь-яка підготовка поліцейського (первинна, спеціальна професійна) здійснюється лише на базі Академії МВС Грузії. Зокрема, у Статуті Академії МВС Грузії визначено напрямки її діяльності, зокрема: спеціальної професійної підготовка фахівців, підготовка і перепідготовка кадрів і спеціальних кадрів виконавчої влади, а також співробітників поліцейської системи і служби державної безпеки Грузії; організація і / або тестування відповідних навчальних курсів для підготовки фахівців на основі контракту. Архівна діяльність у межах своєї компетенції організовує та розвиває міжнародні зв'язки в галузі архівної справи і діловодства, бере участь у діяльності прибуткових міжнародних організацій⁹⁹⁴.

---

⁹⁹³ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 175; Чумак В. В. Підготовка кадрів поліції в Грузії: досвід для України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 138.

⁹⁹⁴ Миссия и деятельность Академии. LEPL. Академия МВД Грузии. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka/about-the-academy/about-us> (дата звернення: 14.12.2018).

Академія МВС Грузії передбачає для працівників поліції такі основні навчальні програми: програма навчання патрульних інспекторів, що складає 4 місяці (16 тижнів); підготовка дільничних інспекторів – 4 місяці (16 тижнів); гранична навчальна програма для відділу охорони сухопутного кордону – 4 місяці (15 тижнів); спеціальна програма професійного навчання для прикордонних контролерів – 2 місяці (5 тижнів та 4 дні); спеціальна програма професійного навчання для співробітників дисципліни – 5 місяців (20 тижнів і 4 дні)⁹⁹⁵.

Відбір на службу в грузинську поліцію, як зазначають поліцейські, є досить складним і жорстким, оскільки передбачає трудомістку систему проходження на службу до поліції. Як пояснюють у МВС Грузії, це пов'язано з тим, щоб мінімізувати ризики потрапляння до поліції осіб з нахилом до корупційних діянь і залишити відповідальних і достойних працівників. Так, відбір на службу до поліції складається із шести етапів: подання анкети (заяви), тестування, співбесіда, проходження медичної комісії, фізична підготовка і спеціальне обстеження. Тест проводить Академія МВС Грузії, а співбесіду, медичну комісію проходять безпосередньо в МВС Грузії, там само складаються спеціальні іспити, та визначається рівень фізичної підготовки. Що стосується здійснення програми прикордонних військ за програмою захисту сухопутних кордонів, то проводить тестування / співбесіду Академія МВС Грузії.

Деталізуючи вищезазначені етапи вступу на службу до поліції, слід вказати, що першою сходинкою на шляху до службової кар'єри в поліції є подання заявки. Кандидат на службу в поліцію може заповнити заявку в електронному вигляді на офіційному веб-сайті МВС Грузії (www.hr.police.ge). До заявки в обов'язковому порядку додаються: копія документа, що посвідчує особу (паспорт); копія документа про освіту; фото (розміром 3x4); копія посвідчення водія, у випадку, коли особа проходить програму для патрульної служби. У разі подання всіх перелічених вище документів і відповідності їх вимогам законодавства Грузії, Головне управління кадрів МВС Грузії або відповідний підрозділ МВС Грузії надає інформацію про кандидата до Академії МВС Грузії⁹⁹⁶.

---

⁹⁹⁵ Профессиональное образование / процедуры приема. LEPL. Академия МВД Грузии. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka/professional-education/admission-procedure> (дата звернення: 14.12.2018).

⁹⁹⁶ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

Після надання відповідних документів та інформації про кандидата для останнього розпочинається другий етап проходження – тестування. Відповідно до списків кандидатів, що попередньо були подані Головним управлінням кадрів МВС Грузії або відповідним підрозділом МВС Грузії, Академія МВС Грузії забезпечує відбір кандидатів для складання іспиту (тестування). Інформація про дату тестування, аудиторію і час розміщується протягом 10 календарних днів на офіційному сайті Академії МВС Грузії – www.policeacademy.gov.ge. Тестування включає в себе іспит, що проводиться в письмовій або в електронній формі. Тест складається з двох основних частин (130 питань): IQ та загальні навички, що складаються з 6 частин. Тест IQ – це тест визначення невербального інтелекту кандидата на службу, в якому кожне запитання оцінюється відповідно до складності та специфікації. Максимальна оцінка, яку можливо отримати за цей тест, складає 156 балів, на вирішення останнього кандидату надається 1 година. Тест на загальні навички триває 1 годину 30 хвилин, правильна відповідь на запитання загального характеру оцінюється 1 балом, неправильна відповідь – 0 балів, максимальний бал – 64. Максимальний бал тесту складається з суми двох його складових (тест IQ і загальні навички) та становить 220 балів. Загальна тривалість тестування складає 2 години 30 хвилин. Мінімальний (пороговий) бал, який може отримати кандидат, аби просунутися далі для проходження відбору, складає для тесту IQ 105 балів, а для тесту на загальні навички – 30 балів, що в сумі складає 135 балів із 220 можливих⁹⁹⁷.

Після успішного складання тестування кандидат переходить на наступний етап відбору – співбесіда (інтерв'ю), під час якого кандидати оцінюються за такими критеріями:

1) загальні характеристики особистості / емоційна стійкість – тут оцінюються загальні характеристики особистості кандидата, його емоційний баланс (інтелект), психологічний стан, такі особисті якості, як: чесність, терпимість, впевненість у собі та мова;

2) освіта – відбувається оцінка рівня освіти кандидата. Цей критерій визначається рівнем професійних знань і вмінням їх застосовувати на практиці;

---

⁹⁹⁷ Академія МВС Грузії. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka> (дата звернення: 14.12.2018); Чумак В. В. Досвід Грузії щодо професійного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ та перспективи його використання в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 3. С. 176.

3) досвід роботи – визначається відповідністю кандидата конкретній сфері;

4) мотивація – оцінюється ентузіазм, ставлення до своїх професійних обов'язків і ціннісні орієнтації кандидата служби в поліції;

5) логічні й аргументовані здатності виявляються шляхом надання кандидату модельованих ситуацій, в яких він повинен буде працювати. Таким чином можна перевірити не тільки знання кандидата, але і його стресостійкість, а також психічну врівноваженість;

6) відповідність успішності кандидата – за вказаним критерієм оцінюється ставлення самого кандидата до діяльності поліції. Оцінка щодо визначення відповідності успішності кандидата до посади, на яку він претендує, може бути зроблена у вигляді ситуативного завдання: комісія може попросити кандидата надати перелік дій для нього залежно від конкретної ситуації або завдання;

7) інформаційний критерій – оцінює загальні знання про майбутню діяльність кандидата, а також інформацію про поточні події у сфері діяльності поліції, як усередині країни, так і за кордоном.

Кандидат, який успішно пройшов тест та співбесіду (інтерв'ю), повинен буде перевірити рівень свого здоров'я та фізичної підготовки, перш ніж бути зарахованим на службу. Оцінка стану здоров'я проводиться Службою охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ Грузії⁹⁹⁸.

Після перевірки стану здоров'я кандидата на службу в поліцію, іспит рівня із фізичної підготовки як правило складається: 1) у Департаменті управління персоналом МВС Грузії – якщо кандидат призначається на посаду в Центральний департамент кримінальної поліції або управління з надзвичайних ситуацій МВС Грузії; або 2) у підрозділі управління персоналом МВС Грузії відповідного територіального органу МВС Грузії – якщо кандидат розглядається для призначення на посаду у територіальний орган поліції⁹⁹⁹.

Визначення рівня фізичної підготовки кандидата проводиться відповідно до спеціальних фізичних регламентів, що визначаються наказом міністра.

---

⁹⁹⁸ Чумак В. В. Підготовка кадрів поліції в Грузії: досвід для України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 139.

⁹⁹⁹ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

Після перевірки стану здоров'я та успішного складання іспиту із рівня фізичної підготовки перед призначенням кандидата на посаду поліцейського, відносно нього здійснюється спеціальна перевірка з метою визначення відповідності його особистої та професійної чесності, ділової та моральної репутації в його минулій діяльності.

У разі успішного завершення всіх вищеперелічених етапів відбору кандидат призначається на посаду в поліцію на строк не більше 1 року. Як тільки особа призначається випробувальний термін, кандидат вступає до Академії МВС Грузії на спеціальну програму професійної освіти, де складає присягу співробітника поліції та якому присвоюється спеціальне звання поліцейського. У разі успішного проходження програми професійної освіти кандидат призначається на відповідну посаду. Протягом випробувального терміну кандидат отримує тільки половину окладу за посаду.

Під час проходження спеціальної програми професійної освіти в Академії МВС Грузії кандидат набуває статусу «курсант» Академії МВС Грузії. Професійна освіта для них є безкоштовною, проживання забезпечується відповідним гуртожитком. Підготовка курсантів здійснюється на факультетах: патрульного поліцейського, прикордонної поліції, служби тактичного навчання, підготовки районних інспекторів, підвищення кваліфікації та перепідготовки, на пожежно-дослідному.

Навчання за основними навчальними програмами незалежно від профілю підготовки в Академії МВС Грузії проводиться в будні дні з 10:00 по 16:30. Відвідування лекцій для курсантів є обов'язковим. Всі лекції, таблиці та результати іспитів представлені студентам і курсантам на електронній спеціальній сторінці Академії МВС Грузії. На території Академії існують певні заборони, яких зобов'язані дотримуватися рівно мірою як курсанти, так і студенти, зокрема: заборонено вживати алкогольні напої, брати участь в азартних іграх¹⁰⁰⁰.

Академія постійно для курсантів та студентів намагається поліпшити існуючі навчальні програми і впровадити сучасні методи навчання. Крім теоретичної підготовки, студентам та курсантам надаються практичні вправи, що допоможуть майбутньому правоохоронцю швидко зорієнтуватися в реальному житті. Використання комбінованої методики викладання інструкторами полегшує взаємодію між курсантами та стимулює розкрити їх здібності й особисті якості.

---

¹⁰⁰⁰ Академія МВД Грузії. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka> (дата звернення: 14.12.2018).

В Академії МВС Грузії існують три види оцінки, що застосовуються для оцінювання рівня знань курсантів і студентів:

1) складання тесту – оцінюється за 100-бальною системою оцінки, яка включає в себе три компоненти оцінки: вікторина (20 балів) – це періодичне дослідження рівня знань матеріалу, пройденого в попередніх лекціях. Остаточний результат тесту розраховується за середньою арифметикою. Проміжний іспит (25 балів) – тест проводиться після 50 % вичитки від предмета. Підсумковий іспит (55 балів) – підсумковий іспит, застосовується лише у випадку, коли середнє значення проміжного іспиту перевищуватиме 15 балів;

2) дедуктивний метод оцінювання знань курсантів;

2) метод «без оцінки» – програма включає предмети, які не мають оцінки, хоча предмет є обов'язковими для вивчення курсантами¹⁰⁰¹.

Упродовж навчання залежно від профілю курсанти вивчають: конституційне право, адміністративне право та кримінальне право, інші галузі права; зобов'язані знати Конституцію Грузії; вміти визначати зміст нормативних актів та їх ієрархію; знати цілі, завдання та діяльність Міністерства внутрішніх справ Грузії; знати функції та обов'язки офіцера поліції; вивчають основні положення функціонування громадської поліції; права людини; кваліфікацію кримінального злочину та його кримінологічні аспекти; джерела інформації та роботу з ними; кримінальне провадження і процедури проведення певних слідчих дій; адміністративні правопорушення та адміністративну відповідальність; адміністративне провадження; кримінологію та попередження злочинності; профілактику правопорушень; роль офіцера в діяльності поліції на основі аналізу чинного законодавства; домашнє насильство, у межах цього блоку знань – правовий статус неповнолітніх; стандарти встановлення відносин з громадянами; теорію та психологію брехні; конфліктологію; особливості спілкування з уразливими групами соціуму та налагодження взаємодії із засобами масової інформації; загальну англійську мову; першу медичну допомогу; вогневу та тактичну підготовку; основи дорожнього руху; безпеку життєдіяльності; основи рукопашного бою, фізичну підготовку.

Враховуючи, що навчання для курсантів одночасно є продовженням відбору, то, як зазначають грузинські фахівці, здійснюється контроль над тим, яким чином кандидат проходить

---

¹⁰⁰¹ Академія МВД Грузії. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka> (дата звернення: 14.12.2018); საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

навчання: «на кожному етапі навчання, на кожній сесії знаходяться наші представники, наші незалежні методисти, які дивляться, як проходять лекції, як особа показує себе. Жодна людина не залишається без уваги»¹⁰⁰².

Під час стадії навчання здійснюється відбір курсантів, які можуть претендувати на зайняття керівних посад у поліцейських підрозділах. Для цього застосовується система рейтингів, що складається з оцінок викладачів, психологів, які також беруть участь у процесі навчання та виховання майбутніх поліцейських. Окрім того, до рейтингу включаються результати професійних навичок, отриманих при проходженні тактичної, вогневої, фізичної підготовки, а також оцінка курсантами один одного як лідерів за результатами анкетування (опитування). Відібрані комісією особи, які за рейтингом мають високі показники та характеризуються як лідери в своєму середовищі, направляються для співбесіди з метою підтвердження чи спростування можливостей керувати поліцейськими підрозділами та підлеглими, приймати самостійні рішення, організовувати роботу підрозділу, наприклад, роти патрульної служби¹⁰⁰³.

Таким чином, підготовка поліцейських кадрів в Грузії передбачає комплекс етапів, що практично супроводжують поліцейського до звільнення за вислугою років, оскільки навіть під час проходження служби, коли б здавалося, що всі іспити та підвищення кваліфікації вже успішно пройдені, залежно від розвитку професійної кар'єри поліцейського, останній проходить нові курси підвищення кваліфікації, проходить навчання, бере участь у семінарах, модельованих ситуаціях тощо.

Основний базис для підготовки поліцейських грузинських кадрів є навчання в Академії МВС Грузії, оскільки саме в цьому спеціальному закладі МВС Грузії курсанти закладають основу для своєї подальшої практичної професійної діяльності, вдосконалюють набуті знання та вміння, підвищують свій професійний та фізичний розвиток.

Зазначене свідчить, що грузинський досвід організації підготовки кадрів до поліції характеризується досить жорсткими вимогами та

---

¹⁰⁰² Деканоидзе Х. Ничего тут непрозрачного нет. О конкурсе в полицию Николаева. Преступности.нет. 2015. URL: <https://news.pn/ru/public/145543>

¹⁰⁰³ Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 175; Академия МВД Грузии. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka> (дата звернення: 14.12.2018).

процесом відбору кандидатів до поліції, це обумовлюється тим, щоб уникнути прийняття на службу тих осіб, хто бачить своєю метою власне збагачення, а не реалізацію завдань держави та забезпечення основоположних прав та свобод громадян. Держава, з одного боку, надає поліцейському засоби для самореалізації, пристойну заробітну плату, а з іншого – встановлює жорсткий контроль, у тому числі і під час проходження навчання, підготовки чи перепідготовки. А без відповідної перепідготовки та навчання подальше просування по службі виключається, особи навіть можуть бути звільнені з поліції.

Щодо організації підготовки кадрового ядра у країнах Балтії, то, зважаючи на членство в ЄС, правоохоронні системи активно впроваджують європейські стандарти відбору та підготовки кадрів у поліцію. Зокрема, у Латвійській Республіці реформа правоохоронної системи торкнулася і освітньої складової підготовки: у 2010 році було ліквідовано Латвійську академію поліції, причиною чого стало скорочення постачання державних фінансових ресурсів при реформуванні поліції¹⁰⁰⁴. На її зміну започаткували повноцінне функціонування Державного поліцейського коледжу – як освітньої установи поліції Латвійської Республіки¹⁰⁰⁵, с. Державний поліцейський коледж Латвійської Республіки (далі – поліцейський коледж) – це навчальний заклад, що підпорядкований державній поліції, створений Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки. Поліцейський коледж дає можливість отримати фахову вищу освіту першого рівня і професійну кваліфікацію четвертого рівня. Представником поліцейського коледжу, його керівним органом і органом, що приймає різного роду рішення, є рада поліцейського коледжу і директор коледжу. Рада є колегіальним органом, що приймає рішення з питань освіти і наукових досліджень. Директор є старшою посадовою особою поліцейського коледжу, який здійснює загальне адміністративне й економічне управління коледжем, без спеціального дозволу представляє його на всіх рівнях¹⁰⁰⁶.

---

¹⁰⁰⁴ Полицейская академия-2 по-Латвийски: быть или не быть. Latvijas Sabiedriskie Mediji. URL: <https://rus.lsm.lv/statja/novosti/obschestvo/policeyskaja-akademija-2-po-latviyski-bit-ili-ne-bit.a263687> (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰⁰⁵ Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності коледжу Державної поліції Латвійської Республіки. Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 29 трав. 2015 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. С. 61.

¹⁰⁰⁶ State Police College. Valsts policijas koledžas : офіц. сайт коледжу Державної поліції Латвійської Республіки сайт. URL:

Зауважимо, що правила зарахування на навчання у поліцейський коледж є дещо схожими з умовами вступу на навчання в українські заклади вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України. Так, паралельно із базовими програми професійної освіти у Латвійській Республіці діє багатопрофільна розгалужена система підготовки поліцейських кадрів відповідно до професійної програми навчання.

Загальними умовами до вступу на навчання до Державного поліцейського коледжу є:

1) для навчання за програмою професійної освіти «Поліцейська робота» можуть бути зараховані громадяни Латвійської Республіки, які мають повну загальну середню освіту, в документах яких по загальній середній освіті не повинно бути оцінки нижче «4» і оцінки «3» – за п'ятибальною системою. Особливу увагу приділяють оцінкам за такими предметами, як: латиська мова, латиська література, іноземні мови, історія, а також політика та право, географія та фізична підготовка;

2) якщо особа має намір вступу до поліцейського коледжу за вищеназваною програмою освіти, їй необхідно з'явитися в місцеве відділення поліції, що відповідає заявленому місцю проживання та до середини липня місяця кожного року (а саме: до 15 липня відповідного року) здати такі документи:

- заповнену форму заяви;
- документи про повну загальну середню освіту;
- заповнену анкету;
- копію паспорта;
- характеристики з попереднього місця роботи або навчання;
- власноручно написане резюме;
- копію паспорта та щеплення з відміткою про зроблене щеплення від дифтерії;
- 4 фотографії (від 30 до 40 мм);
- довідку про знання державної мови на вищому рівні, якщо освіту попередньо було здобуто не державною мовою;
- за наявності копію водійського посвідчення;
- інші документи, що є важливими для особи, яка подає документи на вступ (сертифікати, свідоцтва, дипломи тощо);

<http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/about-us/state-police-college> (дата звернення: 16.12.2018); Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf.

- документ, що підтверджує реєстрацію місця проживання¹⁰⁰⁷.

Після подання всіх вищезазначених документів особа (здобувач) зобов'язана скласти відповідні вступні іспити: 1) перевірка придатності для служби в Державній поліції; 2) навички спостереження та перевірки пам'яті; 3) фізичні випробування відповідно до правил вступу та прийому на навчання, що затверджені Кабінетом Міністрів Латвійської Республіки № 969 від 21 листопада 2006 року. Дати вступних іспитів, їх результати публікуються на офіційному сайті (веб-сторінці) поліцейського коледжу. Також на сайті вказується дата початку реєстрації та початку навчання¹⁰⁰⁸.

До спеціальних умов відбору та підготовки належать умови вступу на денну (очну) форму навчання:

- 1) особи, які мають громадянство Латвійської Республіки;
- 2) особам виповнилося 18 років і вони є не старше 43 років;
- 3) за своїми психологічними характеристиками, фізичним станом і станом здоров'я відповідають службовим вимогам державної поліції Міністерства внутрішніх справ Латвійської Республіки;

4) особа повинна відповідати хоча б одному з таких критеріїв: має відповідний другий фаховий рівень кваліфікації (кваліфікація – рядовий співробітник); або має повну загальну середню освіту і стаж служби в Державній поліції не менше 4 місяців¹⁰⁰⁹.

У разі зарахування на навчання особи набувають статусу курсантів і мають такі соціальні гарантії:

- 1) отримують заробітну плату в розмірі, що встановлений законодавством;
- 2) забезпечуються проживанням у службовому готелі;
- 3) харчування забезпечується в їдальні;
- 4) курсантам видається відповідно до стандартів форма державної поліції;

5) у разі народження дитини під час навчання курсантам виплачується заробітна плата у розмірі, що відповідає 6 посадам за один раз;

---

¹⁰⁰⁷ State Police College. Valsts policijas koledžas : офіц. сайт коледжу Державної поліції Латвійської Республіки. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/about_us/state_police_college (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰⁰⁸ Там само.

¹⁰⁰⁹ Rules of enrolment. Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_applicants/rules_of_enrolment (дата звернення: 16.012.2018).

6) будь-який курсант має право поміщати своїх дітей до дошкільного закладу позачергово, а також мати всі переваги для дітей у порядку, передбаченому законом;

7) для курсантів передбачена так звана «святкова підтримка» – це надання один раз на рік за наявності відпустки заробітної плати, що відповідає 8 таким заробітним платам.

У випадку, якщо курсант помер при виконанні службового обов'язку, його спадкоємцям за законом виплачується одноразова стипендія в розмірі 50000 латів. Курсант, який був звільнений зі служби в поліції через інвалідність або тяжке захворювання, зберігає за собою всі переваги та гарантії для працівника поліції, що встановлені законом¹⁰¹⁰.

Навчання у поліцейському коледжі для курсантів передбачає такі навчальні програми (професійні профілі): 1) програма професійної освіти «Поліцейська робота. Рядовий офіцер» та професійно-технічну середню освіту «Поліцейська робота. Молодший командир / інструктаж додаткового поліцейського». Тривалість навчання за цими програмами складає 1 рік; та 2) професійна програма вищої освіти 1-го рівня «Поліцейська робота»¹⁰¹¹.

Програма професійного навчання передбачає здобуття курсантами теоретичних знань (лекції), що тривають протягом 15 тижнів у першому семестрі та протягом 11 тижнів у другому семестрі. Після засвоєння теоретичних знань розпочинається 12-тижнева кваліфікаційна практика, після якої протягом 1-го тижня комплексного навчального курсу курсанти складають іспит про практичне застосування теоретичних знань у поліцейському коледжі, а також складають відповідні заліки на пейнтбольному випробувальному полігоні. Після закінчення навчання всі курсанти незалежно від професійної програми навчання повинні скласти централізований професійний кваліфікаційний іспит, після якого випускнику присвоюється кваліфікація «офіцер»¹⁰¹².

---

¹⁰¹⁰ Социальные гарантии в процессе обучения. Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_applicants/social_guarantees_during_the_study_process (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰¹¹ State Police College. Valsts policijas koledžas : офіц. сайт коледжу Державної поліції Латвійської Республіки. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/about_us/state_police_college (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰¹² План обучения. Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_cadets/the_study_plan (дата звернення: 16.12.2018).

Професійна програма вищої освіти 1-го рівня «Поліцейська робота» передбачає денну та заочну форми навчання для діючих працівників поліції Латвії з присвоєнням кваліфікації середнього командира поліції. Тривалість навчання за денною формою навчання складає 5 семестрів – це 2,5 року навчання в коледжі, а заочне навчання передбачає навчання протягом 6 семестрів, що в сумарному заліку складає 3 роки. Обсяг програми вищої професійної освіти 1-го рівня «Поліцейська робота» становить 112 годин. За цією програмою особи мають змогу отримати одну із таких спеціалізацій, як: «Експерт»; «Спеціаліст»; «Робота кримінальної поліції»; «Порядок роботи поліції – чергова частина», один з яких обирається кандидатом на навчання на початку 3-го семестру (для заочної форми навчання) і на початку 4-го семестру (для очної форми навчання). В кінці кожного семестру для осіб, які навчаються, проводиться екзаменаційна сесія тривалістю від одного до трьох тижнів¹⁰¹³.

При обранні такої форми підготовки поліцейських кадрів латвійські спеціалісти виходять з того, щоб оновити підходи до сутності поліцейської діяльності, розширити горизонти освітньої (навчальної) державної політики для курсантів, надати можливість діючим працівникам поліції поглибити власні набуті знання, уміння та навички, а також мати можливість для систематичного саморозвитку як професіонала, набутти умінь стратегічного мислення для керівної ланки працівників поліції у Латвійській Республіці¹⁰¹⁴.

Щодо професійної підготовки поліцейського апарату в Литовській та Естонській Республіках, то порядок підготовки у вказаних державах здійснюється в профільній поліцейській колегії, яка відповідає за рівнем організації підготовки вищому навчальному закладу МВС України. Особи, які пройшли навчання в інших вищих навчальних закладах і виявили бажання перейти на роботу в поліцію, зобов'язані пройти курси перекваліфікації. Не забороняється можливість вступу до поліції після закінчення навчання на юридичному

---

¹⁰¹³ The studies. Valsts policijas koledžas: сайт. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_cadets/the_studies/1st_level_professional_higher_education_program_police_work (дата звернення: 16.02.2018).

¹⁰¹⁴ State Police College. Valsts policijas koledžas : офіц. сайт коледжу Державної поліції Латвійської Республіки. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/about_us/state_police_college (дата звернення: 16.12.2018).

факультеті університету, що дає можливість для більш швидкого кар'єрного зростання¹⁰¹⁵.

Аналіз чинного законодавства Литовської та Естонської Республік дає підстави дійти висновку, що при вступі в поліцію перевіряються знання держаної мови: литовської та естонської. Зазначимо, що національність кандидата на навчання, походження служби не має значення, ключова роль відведена наявності громадянства Литовської та Естонської Республік. Також важливу роль має рівень володіння не лише державною мовою, але й знання інших різних мов, а тому, якщо поліцейський бачить особу, яка розмовляє російською або іншою мовою, пї повинен звернутися до такої особи тією мовою, якою вона розмовляє. В литовській та естонській поліції відсутня будь-яка дискримінація щодо людей за принципом національності, що є результатом виховної роботи в структурі самої поліції.

Професійна підготовка кадрів до лав поліції Литовської Республіки здійснюється у Литовській школі поліції. Варто зазначити, що підготовка поліцейських кадрів є закритою для широкого загалу, тому що пов'язана із навчанням осіб, які в подальшому стануть на захист внутрішньої безпеки держави Литовської Республіки. Зауважимо, що під час відбору на навчання у кандидатів перевіряються загальна фізична підготовка, стан здоров'я, кандидати на навчання проходять іспити на логічне мислення, знання та здібності у розумінні професійних текстів тощо, складають іспити, де моделюються життєві ситуативні завдання.

Зазначимо, що особливістю кадрової підготовки поліцейських у Естонській Республіці є те, що навчання здійснюється у навчальній установі – Поліцейський та прикордонний коледж, що є структурною ланкою Естонської академії безпеки. Як зазначають у самій академії, це школа для майбутнього і вже працюючого рятувальника, поліцейського, тюремного офіцера і співробітника митниці, а також вченого в цій галузі. Академія безпеки є унікальним навчальним закладом у всьому світі, оскільки освіта в галузі внутрішньої безпеки всієї країни зосереджена в одній організації. Водночас академія пропонує як професійну, так і прикладну вищу освіту, ступінь магістра, а також паралельну професійну діяльність у сфері досліджень, розробок та

---

¹⁰¹⁵ Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав-членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. С. 193.

інновацій, а також навчання без відриву від роботи. Академія також організує попередню підготовку в старших класах середньої школи¹⁰¹⁶.

У рамках Поліцейського та прикордонного коледжу здійснюється підготовка працівників поліції за такими спеціальностями, як: «Поліцейська служба» та «Офіцер поліції».

Спеціальність «Поліцейської служби» дає можливість здобувачам вищої юридичної освіти набути відповідного рівня власної професійної майстерності та компетентності, що є необхідними складовими успішного виконання основних видів діяльності поліцейської служби та що відповідають основним вимогам, що встановлені роботодавцями. Після завершення навчальної програми за спеціальністю «Поліцейська служба» здобувач керується основними цінностями та стандартами здійснення поліцейської організації, етичними стандартами посадової особи, застосовує основні напрямки діяльності поліції в обраній ним сфері роботи в робітничому середовищі, визнає сферу відповідальності працівника поліції, різних поліцейських органів та інших організацій і установ державного сектора та знаходить необхідне й ефективне вирішення різного роду проблем. У блоці вивчення спеціальних предметів є три поглиблених курси навчання: прикордонна служба, кримінальна поліція і правоохоронна поліція¹⁰¹⁷.

Метою вищої освіти за спеціальністю «Поліцейська служба» є підготовка компетентних і активних поліцейських фахівців на основі потреб Ради поліції і прикордонної охорони та надання підтримки у формуванні відповідних компетенцій, необхідних для подальшого навчання в магістратурі або ж взагалі протягом усього життя. Навчання за спеціальністю «Поліцейська служба» передбачає прийом на денну форму. Тривалість навчання складає 3 роки, зі 180 кредитами ECTS, з яких не менше 15 % – це стажування в органах поліції Естонської Республіки. Навчання здійснюється на естонській мові в Таллінні або Пайкусі.

Навчання за цією спеціальністю закінчується складанням підсумкового екзаменаційного іспиту або захистом дисертації. Випускник за спеціальністю «Поліцейська служба» має право: продовжити навчання в Інституті внутрішньої безпеки при Академії безпеки. Перша робота випускника за спеціальністю «Поліцейська

---

¹⁰¹⁶ Sisekaitseakadeemiast algab Eesti turvalisus (Эстонская академия безопасности). Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/akadeemiast> (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰¹⁷ Специальности. Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/958> (дата звернення: 16.12.2018).

служба» залежить від вільних вакансій в органах поліції і прикордонної служби. Щоб отримати необхідний досвід для подальшого кар'єрного зростання, випускники вищих закладів освіти зазвичай починають працювати патрульними поліцейськими. Однак порівняно з випускниками професійно-технічних навчальних закладів у них є можливість перейти на посади, що вимагають вищої освіти¹⁰¹⁸.

Проходження за навчальною програмою за спеціальністю «Офіцер поліції» дає здобувачеві цієї спеціальності достатні знання для практичної роботи в органах поліції і прикордонної служби. Випускники програми володіють знаннями, навичками і підходами, які дозволяють їм працювати патрульними поліцейськими або прикордонниками, які забезпечують громадський порядок і громадську безпеку, проводять прикордонні перевірки в пунктах перетину кордону і справляються з найбільш поширеними проступками та злочинами. Викладання проводиться по черзі: спочатку здобувачі проходять теоретичне навчання у Поліцейському і Прикордонному коледжі в Пайкусі і Таллінні, а потім закріплюють практичні навички при патрулюванні на вулицях Касі¹⁰¹⁹.

Навчання за спеціальністю «Офіцер поліції» здійснюється на денній формі навчання і складає 1,5 року (100 ECTS). Навчання ведеться естонською мовою і закінчується підсумковим іспитом. Практика і практична робота складають більше половини обсягу навчання. Практика в основному здійснюється в східній частині, але практика для прикордонників сухопутного кордону має місце в південній частині. Щоб отримати сертифікат Прикордонної служби, курс «Виконання пошуково-рятувальних робіт на морі та на транскордонному водному об'єкті», здобувач повинен скласти професійний іспит прикордонної служби. Випускник навчальної програми за спеціальністю «Офіцер поліції» має право продовжити своє навчання в рамках навчальної програми поліцейської служби і при завершенні навчальної програми поліцейської служби (RPL) може бути зарахований на дистанційне навчання і професійну підготовку¹⁰²⁰.

---

¹⁰¹⁸ Специальности. Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/958> (дата звернення: 16.12.2018); Sisekaitseakadeemiast algab Eesti turvalisus (Эстонская академия безопасности). Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/akadeemiast> (дата звернення: 16.12.2018).

¹⁰¹⁹ Там само.

¹⁰²⁰ KOOSKÖLASTATUD Sisekaitseakadeemia nõukogu 21.06.2018 otsusega nr 1.1-6/440 KINNITATUD rektori 21.06.2018 käskkirjaga nr 1.1-6/440. Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/958> (дата звернення: 16.11.2018).

Зазначимо, що завдяки навчальній програмі «Офіцер поліції» здобувачі отримують необхідні знання, навички і підходи, які дозволяють їм працювати патрульними поліцейськими або прикордонниками відразу в Департаменті поліції і прикордонної охорони.

У підсумку зазначимо, що Поліцейський та Прикордонний коледж – це єдиний університет в Естонській Республіці, де навчають співробітників для органів поліції та надаються перспективні можливості кар'єрного зростання в поліції та прикордонній службі, а також є перспектива працевлаштування на посади в інших силових структурах Естонської Республіки. Для випускників Поліцейського та Прикордонного коледжу є всі можливості для подальшого навчання на рівні магістра в галузі внутрішньої безпеки або в інших місцях, є перспектива отримання державної стипендії та навчання за кордоном.

Тобто організація підготовки поліцейських кадрів у Грузії та країнах Балтії має свої особливості, але є їй схожість у процесі підготовки кадрів у поліцію, а саме: чітка регламентованість дій суб'єктів здійснення підготовки поліцейських кадрів (адміністрації, викладачів, інструкторів, курсантів); потужне методичне та навчальне (наукове) забезпечення, що має прикладне спрямування (accomplishments and skills); професійна спрямованість навчання, що досягається завдяки широкому спектру спеціалізацій та професійних програм, освітніх практичних форм навчання (experiential learning); висока інтенсивність занять (лекції та практична складова, створення курсантам необхідних умов для навчання та відпочинку; особливі вимоги до науково-педагогічних працівників, які обираються на конкурсній (рейтинговій) основі з урахуванням набутого ними практичного досвіду (в Грузії – це 5 років практичного стажу на посадах в поліції); постійний «зворотний зв'язок» («feedback») між курсантами та адміністрацією під час всього проміжку навчання, а також практичними працівниками поліції та інших силових структур.

Висновки до розділу 4

Дослідження адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності поліції Грузії та країн Балтії дозволило отримати такі висновки.

Приведено визначення адміністративно-правових засад кадрового забезпечення діяльності поліції як сукупність правових норм, що відображають комплекс взаємопов'язаних і послідовних

адміністративних дій щодо відбору, підготовки, навчання, розподілу кадрів, проходження служби та звільнення зі служби, мотивації, соціальні та правові гарантії відповідно до чинного поліцейського законодавства.

Визначено, що адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності поліції Грузії та країн Балтії поділяються на дві великі групи: загальні та спеціальні. Загальні адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності поліції або, як часто використовують у науковій поліцейській літературі, поняття «принципи» кадрового забезпечення діяльності поліції – це загальні засади здійснення кадрової політики, що є характерними майже для всіх поліцейських систем розвинених країн світу, особливо країн ЄС, зокрема, серед них: професіоналізм поліції; позапартійність роботи працівника поліції; активна діяльність громадських добровільних об'єднань під час охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки спільно з працівниками поліції; відкритість і гласність; можливість подання апеляції до суспільної думки при вирішенні складних ситуацій; соціальна спрямованість роботи поліцейського тощо. Під спеціальними адміністративно-правовими засадами кадрового забезпечення діяльності поліції запропоновано розуміти здійснення кадрової політики, що характерна для окремих поліцейських систем індивідуально, незалежно один від одного. До спеціальних принципів кадрового забезпечення віднесено: знання державної мови; національність кандидата на службу; віковий ценз кандидата на службу в поліцію тощо.

Підкреслено, що подвійна природа адміністративно-правового статусу поліцейських в Грузії зумовлена тим, що в адміністративному праві Грузії розуміння державної служби в повному об'ємі корелюється з обсягом іншого поняття – «публічна служба». Поліцейські країн Балтії належать до «публічних» посадових осіб, які займають посаду в установі (підрозділі) поліції, мають спеціальне службове звання, склали присягу та безпосередньо реалізують завдання та функції поліції. До посадових осіб поліції віднесено: поліцейських; курсантів закладів вищої освіти (наприклад, коледжу Державної поліції та поліцейської школи при коледжі Латвії, Академії поліції Литви, Академії внутрішнього захисту Естонії) під час проходження ними стажування; резервістів поліції під час охорони ними публічного порядку.

Зроблено висновок, що в основу концепції проходження служби в поліції Грузії та країн Балтії покладено категорію «професіоналізму», що визначається на підставі встановлення наявності чи відсутності низки факторів, серед яких: належний базовий і професійний

(спеціальний, фаховий) об'єм знань, вмінь і навичок; високий інтелектуальний та емоційний рівень; тривалість та інтенсивність теоретичної та практичної складової підготовки поліцейського; відповідність функцій та завдань працівника поліції вимогам суспільства та відповідність роботи поліцейського цінностям соціуму; процесуальна самостійність, особливо у разі прийняття рішень і при здійсненні окремих видів поліцейської діяльності; задоволення населення роботою як поліції взагалі, так і діяльністю окремого поліцейського зокрема; відчуття поваги та відповідальності до реалізації однієї із важливих функцій держави – правоохоронної; дотримання деонтологічних норм і засад у своїй службовій діяльності. Підкреслено, що в поліції Грузії та країнах Балтії для підвищення по службі обов'язковою умовою є проходження навчання в поліцейських освітніх установах і закладах різного рівня та форми організації, яке також необхідно проходити під час підвищення кваліфікації чи зміни професійного профілю.

Встановлено, що рекрутування на службу в поліцію Грузії має назву «взаємодія факторів», що полягає у проходженні майбутнім працівником поліції конкурсних етапів відбору: тестування для встановлення інтелектуальних здібностей кандидата на службу в поліцію; проходження психологічних тестів, де складається психологічний портрет кандидата; проходження медичної комісії; перевірка фізичних здібностей та в кінцевому підсумку – проведення співбесіди з майбутнім працівником поліції. Таким чином, основними завданнями, що ставляться при відборі кандидатів на службу в грузинську поліцію є відбір на службу осіб, які за своїми особистими соціальними характеристиками, діловою та моральною етикою, репутацією, відсутністю корумпованих зв'язків, інтелектуальними та емоційними здібностями та показниками, рівнем культури, освіти, фізичної підготовки, медичними показниками здатні належно й ефективно виконувати завдання та функції поліції, що покладені сьогодні на працівника грузинської поліції.

Зазначено, що у країнах Балтії система відбору кандидатів на службу в поліцію базується на своєрідних принципах, які складають систему специфічного відбору та підготовки майбутніх поліцейських кадрів для різних підрозділів поліції Латвії, Литви та Естонії. Визначено, що до роботи на посадах поліції у вищеназваних країнах не можуть бути допущені особи, які попередньо не пройшли відповідну фахову підготовку у закладах вищої освіти MBC.

Зроблено висновок, що професійна підготовка поліцейських кадрів у Грузії здійснюється в Академії MBC Грузії. Визначено, що

особливістю підготовки кадрового ядра в поліції Грузії виступає процес навчання за фахом в Академії МВС Грузії як частина відбору на службу до поліції, оскільки у разі незадовільного складання кваліфікаційно-екзаменаційного тесту особа не буде в подальшому направлена на службу в поліцію, що водночас є підставою для звільнення такого кандидата із Академії МВС Грузії.

Наголошено, що у Латвійській Республіці підготовку поліцейських кадрів здійснює державна установа МВС Латвії – Державний поліцейський коледж, що є аналогом вітчизняних закладів вищої освіти МВС України. Визначено, що особливістю підготовки кадрів в поліцію Латвії є те, що підготовка здійснюється у поліцейському коледжі лише за двома спеціалізаціями: 1) професійна програма вищої освіти 1-го рівня «Поліцейська робота»; та 2) «Поліцейська робота. Рядовий офіцер» та професійно-технічна середня освіта «Поліцейська робота. Молодший командир / інструктор додаткового поліцейського». Термін навчання складає, на відміну від української системи, не 4 роки, а лише 1 та 3 роки відповідно до спеціалізації, за якою навчається курсант поліцейського коледжу.

Зазначено, що професійна підготовка кадрів до лав поліції Литовської Республіки здійснюється у Литовській школі поліції. Підготовка поліцейських кадрів є закритою для широкого загалу. Зроблено висновок, що під час відбору на навчання у кандидатів перевіряються загальна фізична підготовка, стан здоров'я; кандидати на навчання проходять іспити на логічне мислення, знання та здібності у розумінні тексту та його грамотності, складають іспит, де моделюються життєві ситуативні завдання.

Зроблено висновок, що особливістю кадрової підготовки поліцейських в Естонській Республіці є те, що навчання здійснюється у навчальній установі – Поліцейський та Прикордонний коледж, що є структурною ланкою Естонської академії безпеки, де здійснюється підготовка працівників поліції за такими спеціальностями, як «Поліцейська служба» та «Офіцер поліції».

Встановлено, що організація підготовки поліцейських кадрів у Грузії та країнах Балтії здійснюється за спорідненими системами, яким притаманна: чітка регламентація дій суб'єктів підготовки поліцейських кадрів (адміністрації, викладачів, інструкторів, курсантів); потужне методичне та навчальне (наукове) забезпечення, що має прикладне спрямування («accomplishments and skills»); професійна спрямованість навчання, що досягається завдяки широкому спектру спеціалізацій і професійних програм, освітніх практичних форм навчання («experiential learning»); висока інтенсивність занять поєднана з

одночасним створенням гідних умов для навчання та відпочинку курсантів; підвищені вимоги до науково-педагогічних працівників, які обираються на конкурсній (рейтинговій) основі з урахуванням набутого ними практичного досвіду; постійний «зворотний зв'язок» («feedback») під час всього проміжку навчання між курсантами та адміністрацією, а також практичними працівниками поліції.

РОЗДІЛ 5

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Сьогоднішні трансформаційні зміни в Україні – це результат прагнення українського народу до європейського простору, реалізація права на самовизначення та формування європейської ідентичності окремого громадянина. Події Революції Гідності 2014 року стали потужним каталізатором сьогочасних змін і державних перетворень, що заклали фундамент для формування України як демократичної, правової та соціальної держави. Україна, проголосивши курс на євроінтеграцію, тим самим взяла на себе зобов'язання привести національне законодавство відповідно до законодавства країн Європейського Союзу. В цьому контексті слід зазначити, що однією з перших, хто став на шлях вказаних державних перетворень, була правоохоронна система, чие функціонування виявилось дещо застарілим і неефективним у тогочасних умовах буття українського громадянського суспільства. Державні механізми виявилися не дієвими, але водночас український народ пробудив національну свідомість.

Особлива роль у вказаних державних перетвореннях відведена реформуванню правоохоронної системи в Україні, оскільки від дієвості системи правоохоронних органів взагалі та підрозділів поліції зокрема залежить рівень публічного порядку, суспільної безпеки, стан злочинності та рівень забезпечення реалізації суспільних відносин. Актуалізація питань, що пов'язані із реформою правоохоронної системи, обумовлена специфікою виконуваних поліцією та Міністерством внутрішніх справ України завдань і функцій, подальший розвиток яких неможливий без ґрунтового наукового дослідження теоретичних засад діяльності та функціонування поліції як цілісного інституту з соціально орієнтованими функціями та завданнями. Наукові пошуки повинні бути спрямовані на визначення організаційних, правових засад діяльності органів і підрозділів поліції, визначення

основних юридичних прогалин і колізій у поліцейському праві, що неможливо без глибинних структурних змін у самій правоохоронній системі. Досвід функціонування сучасних поліцейських систем Грузії та країн Балтії свідчить про наявність спільних компонентів діяльності правоохоронних органів, зокрема, це стосується і підрозділів Національної поліції України. При реформуванні правоохоронної системи у вищеназваних державах керівництво Міністерства внутрішніх справ та Уряду визначило найбільш владні підходи та методи щодо концепцій реформування поліції, як наслідок, країни Балтії – сьогодні повноправні члени Європейського Союзу. Тому цілком вірним буде твердження про те, що досвід реформування правоохоронної системи у вищенаведених державах може бути врахований у сучасних умовах реформування системи Міністерства внутрішніх справ України та удосконалення діяльності Національної поліції України. Тому, враховуючи успішний зарубіжний досвід реформування правоохоронної системи у Грузії та країнах Балтії, на наш погляд, особливу увагу слід приділити таким інноваційним заходам і стандартам забезпечення внутрішньодержавного порядку та публічної безпеки, а також організаційно-правовим засадам діяльності та функціонування органів і підрозділів поліції:

1. Міжнародна практика реформування правоохоронної системи у країнах Європейського Союзу та пострадянського простору свідчить, що сутнісні, ґрунтовні державні перетворення всередині кожної конкретної держави є ефективним і дієвим способом забезпечення внутрішньодержавного публічного порядку та публічної безпеки, як показує досвід Естонської Республіки – державного кордону, та є своєрідним способом вирішення проблем державотворення у сфері правопорядку та забезпечення національної безпеки. Сьогодні реформування системи Міністерства внутрішніх справ України та водночас удосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України неможливе без змістовного наукового дослідження теоретико-методологічних концептуальних засад функціонування поліції як цілісного державного органу, що надає сервісні послуги населенню. Своєю чергу, це обумовлено переходом від застарілих концепцій функціонування колишньої «міліції» відомого як рудимент радянської поліцейської держави та озброєного органу до якісного нового органу європейського зразка з акцентом на громадянське суспільство. На нашу думку, реформування системи Міністерства внутрішніх справ та удосконалення діяльності Національної поліції України має ґрунтуватися на таких засадах, що вже є успішно

апробованими у країнах пострадянського простору та Європейського Союзу:

- успішність реформування системи Міністерства внутрішніх справ України й удосконалення функціонування Національної поліції України як цілісного державного утворення об’єктивно обумовлюється такими складниками, як: дієве законодавство, що регламентує поліцейську діяльність (формування поліцейського права як самостійної підгалузі права адміністративного); висококваліфікований кадровий резерв поліції (виявилися не дієвими механізми початкової підготовки патрульних поліцейських, підготовка яких у закладах вищої освіти складала 6, а подекуди 4 місяці); належні правові, соціальні та матеріально-фінансові гарантії діяльності поліцейського; громадський (внутрішній) контроль з метою оцінки ефективності діяльності поліції (чинне законодавство України містить норму, відповідно до якої діяльність поліції повинна оцінюватися за рівнем довіри населення, проте вказана норма є не достатньо дієвою);

- реформування системи Міністерства внутрішніх справ України є складовою частиною структурних змін у державному механізмі, а тому процеси удосконалення функціонування поліції повинно йти відповідно до реформування системи Міністерства внутрішніх справ України та судової системи;

- удосконалення діяльності поліції як якісного інституту державної влади повинно супроводжуватися активними соціальними дискурсами, на чіткому усвідомленні того, що основним завданням поліції є забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення публічного порядку та публічної безпеки, при оцінці діяльності поліції з боку інститутів громадянського суспільства. Тобто діяльність поліції повинна ґрунтуватися на засадах суспільного очікування за надані поліцією послуги, оскільки єдиним замовником адміністративних послуг поліції є громадяни зокрема та суспільство в цілому;

- діяльність поліції повинна бути підконтрольною та підзвітною, оскільки завдання та функції поліції характеризуються негативним впливом на окремих громадян чи їх групу, в межах легітимного застосування заходів адміністративного припинення. Але водночас Національна поліція України виконує і позитивні завдання та функції, що не тягнуть за собою застосування заходів адміністративного примусу: захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, захист державного, колективного, комунального чи приватного майна. Саме тому адміністративна діяльність поліції у сучасних умовах імплементації європейського законодавства повинна

ґрунтуватися як на нормах національного права, так і з урахуванням норм міжнародного права. Зокрема, у Кодексі поведінки службовців органів правопорядку, що затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, зазначається, що службовці органів правопорядку повинні завжди виконувати обов'язки, покладені на них законом, слугуючи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь, відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їх професія¹⁰²¹. Це обов'язок взаємодіяти з суспільством на засадах партнерства шляхом обслуговування суспільства та понижати ризики безвідповідального ставлення поліцейських до виконання своїх службових обов'язків;

– виходячи із сучасних завдань та функцій, визначених Законом України «Про Національну поліцію», подальше удосконалення діяльності підрозділів поліції має ґрунтуватися на таких положеннях: поліція є суспільно орієнтованою (мається на увазі той факт, що поліція готова ефективно й оперативно реагувати на суспільні потреби та негаразди, підтримувати постійний зв'язок з населенням та систематично інформувати його про свою діяльність); демілітаризація поліції як правоохоронного органу, тобто відмова від попереднього озброєння, як це було в колишній міліції (мається на увазі перехід від активної інтервенції до превентивно-роз'яснювальної діяльності); верховенство права та закону; деполітизація та децентралізація; підзвітність і прозорість у своїй діяльності; колегіальність і єдиноначальність; професіоналізм;

– створення муніципальної поліції в рамках сучасної реформи децентралізації органів державної влади, що обумовлено європейським досвідом створення муніципальної поліції, де остання – це орган виконавчої влади місцевої ради (територіальної громади), що утворюється відповідно до законодавства при кожній місцевій раді (територіальній громаді). Основними завданнями муніципальної поліції, враховуючи успішний зарубіжний досвід Литовської та Естонської Республік, є: охорона державної власності, що знаходиться та перебуває у відданні певної територіальної громади; охорона публічного порядку та громадського спокою на відповідній території обслуговування; забезпечення охорони особистої безпеки громадян; здійснення адміністративного провадження щодо правил паркування, проїзду у громадському транспорті (міському залізничному та

---

¹⁰²¹ Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. С. 8.

електротранспорті); здійснення нагляду за утриманням домашніх тварин, правил вихову собак; протидія домашньому насильству тощо;

- удосконалення сучасної системи підготовки професійних поліцейських кадрів шляхом імплементації успішного зарубіжного досвіду Грузії та країн Балтії, де основу відбору складає професійне навчання, а також подальша підготовка та перепідготовка особового складу поліції;

- формування нової концепції сутності поліції, а не простий перехід від старої назви, з акцентами на модернізації поліції як європейського правоохоронного органу, що здійснює поліцейську діяльність, надає сервісні послуги населенню, та діяльність якого повинна асоціюватися із такими завданнями, як: «боротьба зі злочинністю» (організованою, транснаціональною), «роз'яснювально-превентивна робота», «затримання злочинців»;

- задля успішного й ефективного виконання завдань і функцій поліції необхідно звільнити орган від невластивих йому повноважень, таких як: реєстрація транспортного засобу, проведення технічного огляду транспортних засобів тощо;

- удосконалення діяльності структурних підрозділів Національної поліції України повинно забезпечуватися також надійною системою управлінського апарату, а це можливо у випадку скорочення кадрів, що здійснюють функцію управління поліцією, та надання більш широких повноважень нижчим в ієрархії підрозділам поліції;

- надійний правовий, соціальний та матеріально-фінансовий захист персоналу поліції, діяльність якого щодня піддається необґрунтованим ризикам, є емоційно складною та подекуди непередбачуваною. Працівники поліції сьогодні мають низький рівень оплати праці та соціального забезпечення, їхня діяльність характеризується нівельованими правовими гарантіями, низьким рівнем пенсійного та матеріального забезпечення як самого поліцейського, так і членів його родини. В цьому контексті заслуговує на увагу успішний зарубіжний досвід Латвії та Естонії, де працівникові поліції забезпечуються всі гідні умови, що сприятимуть ефективній його діяльності та знижують корупційні складові (100 % забезпечення житлом; забезпечення пріоритету вступу до закладів вищої освіти дітей працівників поліції; оплата транспортних витрат на роботу чи після неї, у випадку пересування власним транспортним засобом забезпечуються витрати на паливо; медичне страхування; високий рівень пенсійного забезпечення та забезпечення усіма необхідними матеріально-технічними засобами під час несення служби).

2. Необхідно наголосити на тому, що Міністерство внутрішніх справ України сьогодні не є повною мірою класичним профільним органом виконавчої гілки влади в Україні, що здійснює профільне управління сферою внутрішніх справ. На відміну від МВС Грузії та країн Балтії, з відомства Міністерства внутрішніх справ України вилучені такі профільні напрями сфери внутрішніх справ, як: пенітенціарна служба, служба з питань міграції та авіації, служба охорони державного та морського кордону. Таким чином, йдеться про те, що сферою «внутрішні справи» охоплюються не лише завдання із забезпечення публічного порядку та безпеки, але і завдання із міграційної безпеки, забезпечення недоторканності й охорони державного кордону на суші та морського кордону, забезпечення служб пенітенціарних установ і служб пробації.

У рамках адміністративної реформи, що розпочалася у 2015 році в Україні, відбувається процес перерозподілу повноважень і компетенцій між центральними органами виконавчої влади та відповідних профільних міністерств. Зокрема, якщо раніше міліція функціонувала як складова частина органів внутрішніх справ, то на сьогодні Національна поліція України – це відокремлений центральний орган виконавчої влади. Таким чином, відбулося винесення однієї із важливих складових держави (а саме забезпечення внутрішньодержавного публічного порядку) до сфери компетенцій не органів внутрішніх справ, а до компетенцій новоствореного органу, що не є безпосередньо підпорядкованим Міністрові внутрішніх справ України. Зарубіжний досвід Грузії та країн Балтії свідчить про безпосереднє відання та підпорядкованість Департаменту (Управління) поліції до Міністерства внутрішніх справ, що обумовлено суспільною необхідністю зосередження в одних «політичних» руках управління всією сферою внутрішніх справ. Вказане державне підпорядкування вбачається цілком виправданим, оскільки дає можливості для оперативного реагування на надзвичайні події з метою надання відповідної допомоги або усунення наявних національних загроз задля забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян. Тобто за таких умов Міністерство внутрішніх справ у вказаних державах виконує функції управління поліцейськими силами та засобами, а безпосередньо Департамент (Управління) поліції виконує класичні функції поліції як правоохоронний орган, що надає сервісні послуги населенню. Також варто зазначити, що у такий спосіб забезпечується реалізація принципу реформування як скорочення управлінського кадрового апарату.

Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України потребує також свого реформування як управлінського політичного штабу сферою внутрішніх справ у системі органів виконавчої гілки влади. Доцільним вважаємо віднести до компетенції Міністерства внутрішніх справ України такі блоки питань: 1) забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки; 2) охорона державних кордонів, у т.ч. морських і повітряних; 3) захист охоронюваних високопосадовців і керівників держави; 4) запобігання та протидія нелегальній міграції; 5) охорона стратегічно важливих державних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури; 6) реалізація пошуково-рятувальних заходів; 7) превенція та боротьба зі злочинами та правопорушеннями; 8) міжнародне співробітництво з іншими профільними у сфері внутрішніх справ органами та установами; 9) підготовка та перепідготовка, підвищення кваліфікації особового складу підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ органів і підрозділів.

Успішною складовою реформування є також віднесення, як і в більшості провідних європейських країнах, посади міністра внутрішніх справ до категорії «політичних», це обумовлено тим, що керівник профільного міністерства повинен бути особою політичною. Тобто європейська практика свідчить про те, що міністр як керівник відповідного профільного міністерства здійснює керівництво усією сферою внутрішніх справ та поліцією, яка безпосередньо підпорядкована міністерству. Україна, ставши на шлях євроінтеграції, зробила вже кілька успішних кроків у цьому напрямку: міністр внутрішніх справ є політичною фігурою та здійснює керівництво Міністерством внутрішніх справ України, проте варто зазначити, що поліція в Україні сьогодні є відокремленим центральним органом виконавчої влади, на відміну від закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Це створює певні труднощі на практиці, оскільки залишається невизначеним статус співробітників профільних навчальних закладів.

Отже, вважаємо, що для України прийнятною може стати модель Грузії та країн Балтії, де Департамент (країни Балтії) або Управління (Грузія) поліції та Академія поліції (Грузія, Литва), Коледж державної поліції (Латвійська Республіка), Академія оборони (Республіка Естонія) є складовими частинами міністерства внутрішніх справ і є йому підконтрольними. Своєю чергою, керівник Департаменту, Управління поліції є підзвітний безпосередньо міністрові внутрішніх справ. Водночас слід зазначити, що міністр внутрішніх справ як політична особа позбавлений права здійснювати оперативно-службову діяльність і проваджувати оперативно-розшукову роботу, яку

уповноважені здійснювати працівники поліції. Також характерним як для національної практики, так і європейської є те, що керівник поліції – це атестований співробітник органів поліції, який попередньо працював у структурі та володіє певними тонкощами, має відповідний посадовий стажем (у т.ч. на керівних посадах). Тут, на нашу думку, слід акцентувати увагу на позитивному зарубіжному досвіді, коли строк служби на керівних посадах поліції не встановлений на законодавчому рівні, проте він перевищує термін діяльності Уряду (Сейму) та парламенту приблизно в термін одного року. На наш погляд, вказана практика є позитивною, оскільки таким чином забезпечується незалежність і дієвість функціонування поліції незалежно від керуючої політичної сили, що перемогла на чергових виборах (чи то парламентських, чи то президентських).

Корисним і досить успішним результатом упровадження в Україні реформування системи Міністерства внутрішніх справ вважаємо введення посади державного секретаря при міністерстві, що була запроваджена в рамках реалізації Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 роки. Проте варто наголосити, що в Україні вказана посада є суто адміністративною, державний секретар є державним службовцем у системі Міністерства внутрішніх справ України, є підзвітним і підконтрольним безпосередньо міністрові внутрішніх справ. Водночас успішний зарубіжний досвід Литви говорить про ефективність діяльності прес-секретарів і державних секретарів. Їх суттєва різниця полягає у тому, що прес-секретарі є парламентськими державними секретарями, які здійснюють координацію між Міністерством внутрішніх справ і парламентом у питаннях, що стосуються законодавчого забезпечення функціонування як самого міністерства так і окремих його структурних підрозділів. Парламентські державні секретарі надають допомогу міністрові внутрішніх справ у сфері внутрішніх справ шляхом підтримання постійного робочого зв'язку з відповідними профільними робочими групами та комітетами з питань правоохоронної діяльності тощо.

3. Доцільною вбачається зміна старої назви «міліція» на зміну нової «поліція», оскільки «міліцейський» характер діяльності колишнього органу асоціювався як каральний, корупційний та озброєний орган. Сама характеристика «міліцейський» вважалася активним залученням населення в охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, проте, як показує практика, фактично діяльність населення є обмеженою, що обумовлювалося специфікою виконуваних міліцією завдань і функцій: від оперативно-розшукової до слідчої. Натомість варто зазначити, що аналіз

функціонування інституту поліції говорить про «поліцейський» характер, а саме: вид соціально-орієнтованої діяльності; орган виконавчої влади; наявність відносин непрямого підпорядкування та здійснення на об'єкт систематизованого впливу; вольовий, організаційно-розпорядчий, відомчий, виконавчий та управлінський характер діяльності; діяльність за своєю природою є публічною та професійною. Вказане історично обумовлювало зміну назви з «міліції» на «поліцію». Проте і з цього питання виникали активні наукові та практичні дискусії.

Думки щодо перейменування органу традиційно розподілилися на «за» та «проти». Так, прихильники, котрі були «за» перейменування органу, на свою користь наводили такі аргументи: термін «міліція» давно не відповідає умовам роботи сучасності, оскільки сам термін означає «озброєний народ», що не відповідало новій концепції соціально орієнтованої сервісної служби; зміна назви відповідає європейським стандартам, що актуально у зв'язку з обранням Україною курсу на євроінтеграцію; зміна назви означала також зміни у самій структурі органу та надання більш широких повноважень новостворених патрульних служб. На противагу цьому противники перейменування органу стверджували, що перейменування органу повинно мати місце у випадку докорінних змін у самій системі «міліції» (тобто зміна структури, методів і форм роботи); до противників перейменування органу належали переважно люди похилого віку та пенсіонери, у яких діяльність міліції асоціювалася із репресивним радянським характером діяльності та служінням владі, а не народу; також у існувала точка зору, згідно з якою перейменування органу вбачалося недоцільним з огляду на те, що необхідно буде замовляти нові печатки та штампи, змінювати символіку, формений одяг тощо, проте, на наш погляд, зазначена позиція є зовсім недоречною.

Зауважимо, що за сучасних умов перейменування органу є цілком виправданим та обґрунтованим. Термін «поліція» з'явився на сучасних теренах України у 1917 році – у дореволюційний період. Під ним розуміли царський режим із подальшим найменуванням «робітнича поліція Центральної ради та народна міліція Директорії». Становлення поліції як цілісного інституту активно відбувалося в Російській Імперії у XIX на початку XX ст. поруч із формуванням поліцейської державності. Поліція вважалася одним із варіантів європейської поліцейської держави. На підтвердження цього Ю. А. Холод вказує, що Росія в XIX – на початку XX ст. уявляла собою варіант європейської поліцейської держави. Це виявилось в тому, що: 1) політику було оголошено виключною сферою уряду, втручання в неї приватних осіб вважалось

злочином; 2) нагляд за додержанням цього принципу покладался на органи політичної та загальної поліції, яким було надано широкі репресивні повноваження; 3) окремий корпус жандармів і Департамент поліції не підлягали нагляду з боку суспільства; 4) великим був обсяг каральної влади вищих представників уряду на місцях – генерал-губернаторів і губернаторів; 5) незалежність судових органів від адміністрації значною мірою була формальною¹⁰²².

Визначимо, що термін «поліція» сьогодні варто розглядати як цілісне правове явище поліцейського права, що являє собою суб'єкт реалізації поліцейської діяльності, державний орган виконавчої гілки влади, що уповноважений на застосування державного легітимного примусу з метою забезпечення виконання покладених на них законом повноважень. Загалом поліція сьогодні наділена специфічним адміністративно-правовим статусом, що визначає його роль і місце у діючій системі органів виконавчої гілки влади.

4. Сучасний розвиток вітчизняних галузей права, особливо права адміністративного, об'єктивно зумовлює виділення поліцейського права у самостійну підгалузь права адміністративного. Це обумовлено тим, що історично адміністративне право виділилося із поліцейського права та камералістики, та тим, що у країнах Європи поліцейське право є однією із найважливіших галузей публічного права, що перебуває на одному рівні із конституційним та адміністративним правом. Сьогодні активно точаться наукові дискусії щодо визначення предмета поліцейського права, що, на нашу думку, складають суспільні відносини, що формуються у сфері здійснення поліцейської діяльності. Але водночас змістовних кроків у цьому напрямку реалізовано ще не було. Тому, по-перше, з метою відродження та формування поліцейського права як самостійної підгалузі права адміністративного, вважаємо, доцільно вжити таких заходів: 1) визначити законодавчу нормативно-правову базу регулювання поліцейської діяльності, визначити предмет правового регулювання поліцейського права, тобто закріпити систему поліцейського права та систему поліцейського законодавства шляхом нормативного закріплення понятійно-категоріального апарату. Зокрема, пропонуємо визначити такі базові для поліцейського права категорії: «поліція», «поліцейське право», «поліцейська діяльність», «поліцейська функція держави», «функції поліції», «завдання поліції», «методи поліцейської діяльності», «форми

---

¹⁰²² Холод Ю. А. Загальна поліція Російської Імперії в Україні в 1862–1905 рр. : автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2001. С. 17 с.

поліцейської діяльності», «внутрішня безпека», «публічний порядок» та «публічна безпека» й ін. Реалізація закріплення вказаних дефініцій можлива з урахуванням успішного міжнародного досвіду шляхом імплементації до вітчизняного законодавства. Також на законодавчому рівні пропонуємо забезпечити визначення організаційно-правових засад функціонування поліції та здійснення поліцейської діяльності шляхом рецепції зарубіжного та міжнародного законодавства, таким чином визначивши єдиний стандарт поліцейської діяльності, а саме: Кодекс поведінки службовців органів правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН¹⁰²³; Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку, прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з порушниками¹⁰²⁴; Резолюція про терористичну злочинну діяльність, що прийнята восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження із правопорушниками¹⁰²⁵; Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію»¹⁰²⁶; Рекомендація Комітету Міністрів державам – учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики»¹⁰²⁷. По-друге, актуальним є відродження юридичної поліцейстики як науки, що буде спрямована на розвиток сучасного поліцейського права в Україні та стане своєрідним фундаментом ґрунтовних наукових досліджень розвитку та становлення поліцейського права, функціонування інституту поліції на різних етапах державотворення; з'ясування

---

¹⁰²³ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 № 34/169. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁰²⁴ Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : Міжнародні Стандарти (додаток до Резолюції) від 07.08.1990 № 995 334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334 (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁰²⁵ Про терористичну злочинну діяльність : Резолюція восьмого Конгресу ООН від 07.09.1990 № 995 828. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_828 (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁰²⁶ Декларація про поліцію : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 № 690. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁰²⁷ Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Рес. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: <http://www.cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r10.htm> (дата звернення: 17.12.2018).

особливостей правового регулювання поліцейської діяльності та визначення організаційно-правових засад функціонування поліції; визначення пріоритетних завдань і функцій, що були у віддані поліції (жандармерії, народної поліції) тощо. Відродження науки поліцейського права та запровадження поліцейського права як навчальної дисципліни на сьогодні обумовлено необхідністю визначення ролі та місця поліції в діючій системі органів виконавчої влади; визначення новітніх стандартів роботи працівника поліції; переформатування поліції на сервісний орган європейського зразка з соціально орієнтованими завданнями та функціями; а також необхідністю удосконалення наявної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників поліції, а також визначенням правового статусу закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку поліцейських. У сучасних наукових колах точаться активні дискусії щодо визначення предмета поліцейського права. Так, сьогодні предмет поліцейського права можна визначити таким чином: суспільні відносини, що складаються у сфері поліцейської діяльності. В цьому контексті слід зазначити, що об'єктивно сьогодні адміністративне право деякою мірою регулює вказані відносини, але в цілому ще потребує свого удосконалення та нормативно-правового врегулювання. Характерним для визначення предмета поліцейського права є те, що поліцейська діяльність за своєю суттю є соціально орієнтованою, державно-управлінською діяльністю уповноважених на реалізацію завдань і функцій суб'єктів. У країнах Європейського Союзу предметом поліцейського права є специфічне коло суспільних відносин у сфері функціонування органів і підрозділів поліції, що складаються під час виконання завдань із протидії злочинності, охорони публічного порядку та публічної безпеки, забезпечення суспільного спокою та охорони прав громадян. По-третє, визначаючи поліцейське право як самостійну підгалузь права адміністративного, є необхідність запровадження у закладах вищої освіти навчальних дисциплін з поліцейського права та науки поліцейстики (юридичної поліцейстики). Це обумовлено необхідністю ефективної підготовки професійних висококваліфікованих кадрів до практичних підрозділів Національної поліції України. Зокрема, пропонуємо запровадити такі навчальні дисципліни: «Поліцейське право», «Порівняльне поліцейське право», «Поліцейське право країн Європейського Союзу», «Історія поліцейського права в Україні», основне призначення яких – майбутньому правоохоронцю зрозуміти сутність і природу інституту поліції, його історичні віхи, функціонування в межах періоду існування поліцейської державності, з'ясувати особливості початкових етапів становлення міліції до

сьогодення. В рамках вказаних навчальних дисциплін майбутні працівники поліції повинні розглянути такі блоки питань: історія міліції (поліції) на теренах сучасної України; історія виникнення та розвитку поліцейського права, науки поліцейського права та навчальної дисципліни; ієрархія джерел поліцейського права; місце поліцейського права у системі права; місце поліції в системі органів виконавчої гілки влади; організаційна структура поліції; завдання та функції поліції; методи та форми поліцейської діяльності; права та обов'язки поліцейських; заходи заохочення та дисциплінарного стягнення; захист персональних даних працівника та службової (конфіденційної) інформації; застосування превентивних та інтервенційних заходів; законність і верховенство права у практичній діяльності поліції; правові та соціальні гарантії працівників поліції; службова підготовка тощо. Наступним питанням є створення науково-дослідного інституту з проблем поліцейської діяльності, що опікуватиметься актуальними питаннями удосконалення діяльності Національної поліції України, її окремих підрозділів і служб, сприятиме науково-дослідній діяльності курсантів і студентів, а також провідних учених і представників адміністративної науки та науки поліцейського права. Оптимальним вирішенням зазначеного завдання є залучення зарубіжних партнерів і вітчизняних практичних працівників до вказаної науково-дослідної діяльності з метою інформаційно-аналітичного обміну досвідом. Доречним є створення вказаних науково-дослідних інститутів при профільних закладах вищої освіти, а також налагодження міжнародного співробітництва у зазначеній сфері з метою запозичення новітніх кейсів поліцейської діяльності, методів підготовки професійних кадрів до навчального процесу та практичної складової діяльності поліції. Важливим, на наш погляд, є запровадження багатотомника поліцейсько-правової думки, що містив би у собі ґрунтовні наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних представників поліцейського права, що в подальшому сприятиме активному розвитку поліцейського права як самостійної підгалузі права, науки та навчальної дисципліни, а також надасть потужний поштовх до вивчення успішного міжнародного досвіду поліцейської діяльності.

5. Під час реформування системи Міністерства внутрішніх справ України та удосконалення діяльності Національної поліції України, як на міжнародному, так і на національному рівнях, було визначено, що поліція є соціально орієнтованою. Це твердження слугує своєрідним напрямком реалізації поліцейської діяльності з тим акцентом, що єдиними замовниками поліцейських послуг є громадяни, суспільство держави. Так, за роки існування та дії Закону України «Про

Національну поліцію» деякі його положення виявилися недосконалими і на сьогодні потребують свого доопрацювання та вдосконалення. Насамперед слід наголосити, що Закон України «Про поліцію» взагалі не містить визначення функцій поліції, що, наш погляд, є законодавчою прогалиною, оскільки саме функції поліції визначають напрями реалізації завдань поліції. На сучасному етапі функціонування поліції не можна заперечувати роль функцій, що будуть висвітлені на законодавчому рівні, оскільки саме функції здійснюють значний вплив на структуру органу чи підрозділу поліції, оскільки саме від правильного визначення функцій того чи іншого підрозділу залежить чітке розуміння меж повноважень, способу їх реалізації та спрямованість поліцейської діяльності у руслі його завдань. Тому визначення функцій поліції є обов'язковою умовою задля успішного виконання поліцейськими покладених на них законом завдань. Тому вбачаємо за доцільне внести зміни до чинного Закону України «Про поліцію» шляхом доповнення нової статті 2-1 «Функції поліції», з яких визначити такі: 1) адміністративна; 2) оперативно-розшукова; 3) охоронна; 4) кримінальна процесуальна функція; 5) функція нагляду та контролю; 6) превентивна; 7) дозвільна; 8) публічно-сервісна; 9) функція забезпечення дорожнього руху; 10) функція реалізації повноважень під час воєнного чи надзвичайного стану. Подібна практика нормативного забезпечення функцій безпосередньо в профільному поліцейському законі не нова, вона є аксіомою для інших законодавчих і нормативно-правових актів.

Також вбачаємо за доцільне у зв'язку з проведенням Операції Об'єднаних Сил на сході України доповнити Закон України «Про Національну поліцію» ст. 31. «Превентивні поліцейські заходи» п. 12 «Спеціальна перевірка та огляд» і зміст викласти у такій редакції: «Спеціальна перевірка та огляд як превентивний поліцейський захід – це перевірка та огляд особи, її речей та/або транспортного засобу на території чи об'єкті, де встановлений спеціальний режим (воєнний чи надзвичайний стан, антитерористична операція, операція об'єднаних сил) з метою виявлення осіб, речей чи предметів, транспортного засобу, що підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, причетні чи іншим чином могли бути причетними до скоєння кримінального правопорушення; виявлення осіб, які переховуються від досудового слідства, суду, вчинили злочини на території Операції Об'єднаних Сил; виявлення речей і предметів, що можуть бути знаряддями злочину, чи приховування їх; виявлення транспортного засобу з метою встановлення громадянства особи, а також транспортного засобу, номерні знаки якого не відповідають вітчизняним. Спеціальна перевірка

й огляд можуть бути проведені як щодо осіб, так і транспортного засобу з метою виявлення у осіб, що знаходяться у транспортному засобі, та у самому транспортному засобі речей і предметів, що вилучені із цивільного обігу, особливо, які прямують із зони Операції Об'єднаних Сил. У випадку здійснення поліцейським спеціальної перевірки та огляду, особи щодо якої вона була здійсненна, роз'яснюється право на її оскарження».

Також у сучасних умовах функціонування поліції у співробітників патрульної служби все частіше виникають труднощі під час реалізації ними завдань із забезпечення дорожнього руху, у випадку визначення законних підстав для зупинки транспортного засобу. В цьому контексті вбачаємо за доцільне внести зміни до чинної статті 35 «Зупинення транспортного засобу» Закону України «Про Національну поліцію» шляхом доповнення ч. 1 вказаної статті п. 11) для перевірки документів водія транспортного засобу з метою встановлення спеціального права у такої особи на керування транспортним засобом. На наш погляд, зазначена норма є цілком обґрунтованою та відповідає міжнародним стандартам поліцейської діяльності, оскільки наразі водії здебільшого не надають водійське посвідчення працівникам патрульної поліції, що призводить до неможливості патрульними поліцейськими належного виконання їхніх службових обов'язків. Зарубіжний досвід свідчить про успішність вказаної норми, оскільки дії співробітників поліції носять презумпцію правоти дій поліцейського, що водночас виступають правовими гарантіями їх поліцейської діяльності.

Звісно, чинне поліцейське законодавство України не є повністю досконалим і в сучасних умовах потребує свого подальшого доопрацювання та удосконалення. Ми запропонували лише частину змін, які, на наш погляд, є нагальними в умовах сьогодення задля успішного й ефективного виконання працівниками поліції покладених на них завдань і функцій в межах закону. Подальші зміни до Закону України «Про Національну поліцію» повинні бути всебічно досліджені науковцями адміністративного та поліцейського права й узгоджені із практикою реалізації повноважень поліції з центральними органами виконавчої влади та відповідними профільними закладами вищої освіти.

6. З метою удосконалення діяльності Національної поліції в Україні та приведення їх діяльності до міжнародних стандартів і норм слід визначити керівні ідеї функціонування цього інституту, враховуючи дискреційні повноваження поліції та її соціальну орієнтованість. Зазначимо, що порівняно з колишнім Законом України «Про міліцію», який не містив вичерпного переліку принципів діяльності міліції, сьогодні Закон України «Про Національну поліцію»

містить чіткий перелік принципів як основоположних керівних ідей діяльності поліції. Особливо слід наголосити на важливій ролі чіткого визначення принципів роботи поліції, оскільки принципи – це не просто визначені законодавцем керівні (основоположні) ідеї функціонування інституту поліції, вони виступають своєрідним критерієм визначення правомірності чи неправомірності дій працівника поліції та головне – формують правову свідомість, а отже, закладають базу для системи права. Зважаючи на ціннісну роль визначення принципів діяльності поліції, пропонуємо внести зміни до чинного розділу II «Принципи діяльності поліції» шляхом доповнення нових статей, а саме: стаття «Гуманізм» – вказаний принцип пропонуємо визначити таким чином: поліція у своїй діяльності повинна керуватися принципом гуманізму, що виражається у поєднанні поваги та довіри до людини, залежно від обстановки, що склалася, висловлювати співчуття, враховувати вік, стать особи, стан здоров'я та інші пом'якшуючі обставини. Перспективними також вбачаємо визначити на законодавчому рівні такі принципи, як: «Співрозмірність» та «Професіоналізм», що мають місце під час реалізації поліцією заходів адміністративного припинення. А також: «Доброчесність», «Демократизм», «Здійснення дискреційних повноважень», «Толерантність», «Міжнародне співробітництво», «Справедливість», «Рівність перед законом», «Професійні зв'язки».

Варто зазначити, що зарубіжна практика законодавчого визначення принципу демократизму передбачає участь інститутів громадянського суспільства у реалізації спільно із правоохоронними органами деяких завдань і функцій, що покладаються на органи поліції. Так, у Латвійській Республіці під час здійснення профілактичної діяльності підрозділами поліції можуть залучатися представники громадськості: громадські об'єднання, окремі громадяни, практичні психологи, тобто не лише спеціалізовані суб'єкти. Слід наголосити на особливій сутності цього принципу, оскільки останній є складовою цілої системи європейського права. Втілення вказаного принципу має відображати ефективну адміністративну діяльність поліції на основі того, що реалізація завдань поліції із охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки мають відповідати сучасним вимогам та інтересам громади; по-друге, реалізація адміністративної діяльності має будуватися на демократичних засадах: звітність перед громадськістю, взаємодія з населенням на засадах партнерства тощо. Тобто, з урахуванням вищезазначеного можна стверджувати, що вказаний принцип закладає успішний старт для реалізації усіх інших принципів діяльності поліції.

Принцип доброчесності як один із основоположних принципів діяльності поліції слід визначити як базовий елемент, що повинен пронизувати всю діяльність поліції під час реалізації ними завдань і функцій. Сутність принципу доброчесності полягає у морально-етичній складовій діяльності кожного окремого працівника поліції, що визначає межі діяльності поліцейського та його моральне (людське) відношення до оточуючих осіб. Принцип доброчесності у практичній складовій діяльності поліцейського повинен виражатися у такому: стримані та рішучі дії працівника; гуманне ставлення до осіб; виявлення турботи та поважного, доброго відношення; ввічливість; безконфліктність; високий рівень правової свідомості та правової культури; відсутність корупційної складової. Таким чином, можна цілком впевнено стверджувати, що вияв принципу доброчесності у практичній діяльності поліцейського – це запорака високоморальної етичної характеристики з боку громадськості стосовно поліцейського як представника державної влади.

Також зауважимо на особливій природі принципу дискреційних повноважень, оскільки його сутність пов'язана із реалізацією суб'єктивного права та яскраво виражається під час реалізації форм адміністративної діяльності поліції. Дискреційні повноваження мають місце для поліції тоді, коли у законі чи іншому нормативно-правовому акті міститиметься норма про те, що працівник не зобов'язаний, проте вказуються такі оціночні судження: «може», «на власний розсуд», «має право».

До того ж аналіз міжнародної поліцейської практики та зарубіжного законодавства дають підстави виділити такі принципи, як: «Толерантність», «Міжнародне співробітництво», «Справедливість», «Рівність перед законом», «Професійні зв'язки». Вдосконалення чинного поліцейського законодавства необхідне в умовах євроінтеграції та підвищення престижу поліції як сервісного органу з реальним дотриманням прав і свобод людини.

7. Розвиток сфери охоронної індустрії дедалі частіше активізує питання щодо чіткого розмежування завдань і функцій поліції охорони та приватних охоронних агентств, оскільки між поліцією охорони та приватними агентствами виникає переважно конкуренція, аніж спільне вирішення завдання з охорони осіб чи будівель. Тому, враховуючи досвід Грузії та країн Балтії, наш погляд, доцільним буде визначити для працівників фірм охорони такі права та обов'язки: право на застосування та використання вогнепальної зброї; затримання та доставлення до органів поліції затриманих на території об'єкта охорони осіб; обов'язок давати показання та свідчити у суді; обов'язок

здійснювати захист фізичних і юридичних осіб; обов'язок надання, у невідкладних випадках, долікарської допомоги; право співпрацювати з органами досудового розслідування тощо. Слід вказати, що приватні охоронні агентства мають перевагу у використанні ними новітніх засобів і заходів захисту фізичних осіб, державних чи приватних будівель або споруд, юридичних осіб тощо. У зв'язку з цим вбачаємо за доцільне вдосконалити сучасне технічне обладнання державної служби охорони, що значно підвищить авторитет державної служби, її конкурентоспроможність, а також рівень довіри населення.

8. У сучасному контексті децентралізації та у зв'язку з відродженням поліцейстики набуває своєї актуальності питання створення в Україні муніципальної поліції. Зазначимо, що законопроект «Про муніципальну поліцію», що вносився на розгляд Верховній Раді України народним депутатом М. Д. Катеринчуком, передбачав створення в Україні муніципальної поліції, запровадження якої повинно було реалізовуватися в рамках наявної реформи правоохоронної системи в Україні. В цьому контексті слід зазначити, що законопроект містив безліч суперечних положень, але водночас сьогодні нарізла потреба у затвердженні цього модифікованого варіанта такого закону.

Події часів Революції Гідності 2014 року показали неефективність діючої системи забезпечення публічного порядку та публічної безпеки, тому на сьогодні адміністративна та муніципальна реформи покликані вдосконалити сучасну правоохоронну систему.

Враховуючи вищезазначене, слід наголосити на успішному зарубіжному досвіді запровадження інституту муніципальної поліції, де в країнах Європи основними пріоритетами у діяльності муніципальної поліції є: охорона публічного порядку та публічної безпеки; забезпечення особистої безпеки громадян; здійснення «некримінального обслуговування». Зокрема, у Литовській Республіці, наприклад, муніципальна поліція йменується поліцією самоврядування, що фінансується із державного бюджету та бюджету місцевого самоврядування. Законодавством передбачено також удосконалення матеріально-технічного забезпечення, збільшення штату працівників поліції самоврядування, що можуть залучатися за кошти, одержані від підприємств, установ та організацій, та надання останнім послуг на умовах договору тощо. Також слід наголосити на особливій організаційній структурі поліції самоврядування – загальне керівництво поліцією самоврядування здійснює Департамент поліції МВС Литви, а керівництво поліцейськими дільницями, що перебувають на території самоврядування, – комісар поліції самоврядування, що одночасно є заступником комісара поліції. Своєю чергою, на увагу заслуговує

досвід діяльності муніципальної поліції в Естонській Республіці, оскільки ініціатором створення вказаного органу були міські збори Таллінна. Він являє собою окремий структурний департамент муніципалітету, його склад налічує близько 110 місць.

Департамент муніципальної поліції знаходиться у міській адміністрації, підпорядковується місцевій раді та його голові, має власний герб і печатку, завдання та функції мають дію лише на території міста. Зокрема, законодавством Республіки Литва до завдань муніципальної поліції віднесено: здійснення контролю за публічною безпекою на території міста; перевірка проїзних квитків у міському транспорті; охорона власності міста Таллінн; здійснення контролю за дотриманням правил паркування на території міста та, у разі порушення, здійснення відповідного провадження; здійснення контролю за діяльністю таксі на території муніципалітету; у випадку порушення дорожнього руху здійснення його регулювання та інших завдань, що можуть встановлені міським головою.

Отже, враховуючи успішний зарубіжний досвід діяльності муніципальної поліції, слід вказати, що назріла необхідність впровадження цього інституту в Україні. Так, пропонуємо розробити та прийняти Закон України «Про муніципальну поліцію», Статут муніципальної поліції, Положення «Про муніципальну поліцію» та інші нормативно-правові акти. Зокрема, до завдань муніципальної поліції пропонуємо віднести: забезпечення охорони майна, що належить місцевій територіальній громаді; забезпечення публічного порядку та публічної безпеки; забезпечення благоустрою на території територіальної громади; проведення профілактичної діяльності у дитячих закладах, закладах освіти; співпраця з дільничним офіцером поліції; забезпечення виконання рішень місцевої ради; сприяння охоронним агентствам у їх діяльності на території місцевої громади; забезпечення правил безпеки дорожнього руху; виявлення причин і умов, що зумовлюють вчинення правопорушень, вживання в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення; сприяння відповідним органам (досудового слідства, оперативним підрозділам) у виконанні ними своїх посадових повноважень; профілактика правопорушень; виконання адміністративних проваджень; інформування органів та підрозділів про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань. Також доцільно на законодавчому рівні передбачити таке: муніципальна поліція є підзвітною місцевому голові та підконтрольна місцевій раді, яка створила цей орган у себе на території. Муніципальна поліція є самостійною юридичною особою публічного права і в межах територіальної громади виконує покладені

на неї законом права й обов'язки. Необхідно наголосити і на визначенні основних принципів діяльності муніципальної поліції, які закріплені у титульному законі про поліцію, та спеціальних – тих, що відноситимуться безпосередньо до діяльності муніципальної поліції, та закріпити їх у Законі України «Про муніципальну поліцію». Таким чином, пропонуємо визначити такі спеціальні принципи: 1) пріоритет прав, свобод і законних інтересів осіб; 2) гуманізм; 3) соціальна справедливість; 4) повага до особи; 5) прозорість; 6) відкритість; 7) підконтрольність і підзвітність безпосередньо органам місцевої територіальної громади; 8) незалежність від будь-яких політичних сил, громадських об'єднань та організацій, окремих громадян; 9) недопущення будь-яких проявів жорстокого, нелюдського поводження або такого, що принижує честь та гідність особи; 10) забезпечення безпеки на території територіальної громади.

Також слід передбачити для муніципальної поліції з метою виконання завдання з охорони публічного порядку та безпеки вжиття таких заходів: 1) співпрацювати з Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією України на підставі та в порядку, що визначені законом; 2) співпрацювати з іншими муніципальними підприємствами, установами та організаціями; 3) взаємодіяти з представниками різних громадських, правозахисних організацій чи об'єднань громадян, а також із засобами масової інформації; 4) здійснювати фото-, відео- та звукозапис діяльності муніципальної поліції на території територіальної громади; 5) у разі необхідності проводити адміністративні провадження та накладати адміністративні стягнення; 6) проводити огляд транспортних засобів, речей чи документів, вилучати їх, якщо вони можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні; 7) взаємодіяти із патрульною поліцією та поліцією охорони; 8) у передбачених законом випадках використовувати та застосовувати вогнепальною зброю, спеціальні засоби та заходи фізичного впливу.

Доцільним вбачаємо затвердження за муніципальною поліцією права на використання та застосування вогнепальної зброї, окреслення чіткого переліку вогнепальної зброї, що перебуває на озброєнні в органах муніципальної поліції.

Враховуючи зарубіжний досвід, слід зазначити, що працівники муніципальної поліції – це здебільшого колишні співробітники кримінальної поліції або блоку превенції, інших підрозділів, які мають вже певний досвід роботи та які відомі широкому колу населення у зв'язку зі здійсненням своєї професійної діяльності.

Також необхідно затвердити порядок відбору поліцейських до муніципальної поліції – запровадження контракту як особливой форми трудового договору. До працівників муніципальної поліції повинні бути висунуті такі вимоги: громадянство України; вільне володіння державною мовою; наявність вищої освіти; наявність водійського посвідчення категорії «В»; є жителями відповідної територіальної громади; особи, які мають стаж роботи на території громади понад 5 років, успішно пройшли іспити із фізичної підготовки, склали фахові вступні випробовування та пройшли спеціальну та психологічну перевірку.

Зазначимо, що в Україні в окремих регіонах діють органи муніципальної поліції. Зокрема, у Вінниці створена муніципальна поліція як комунальне підприємство Вінницької міської ради. Муніципальна поліція у Вінниці створена з метою забезпечення благоустрою в місті, озеленення та організації чистоти та порядку, охорони водоймищ, зелених насаджень, здійснення контролю за дотриманням чинного законодавства України про благоустрій населених пунктів. Муніципальна поліція Вінниці також наділена правом виявляти адміністративні правопорушення та складати протоколи про адміністративну відповідальність. Муніципальна поліція функціонує також і у м. Кременчук, де її очолює директор, а засновником є територіальна громада міста. Муніципальна поліція охорони відповідно до свого Статуту є комунальним унітарним підприємством. Метою створення вказаного комунального підприємства є здійснення господарської діяльності задля досягнення економічних і соціальних результатів, метою яких є отримання прибутку. Визначено, що основним показником фінансових результатів діяльності підприємства є прибуток.

Таким чином, можна зробити висновок що Україна вже розпочала шлях запровадження інституту муніципальної поліції, а сьогодні наріла потреба у законодавчому визначенні організаційно-правового забезпечення діяльності муніципальної поліції в Україні.

9. У сучасних умовах глобалізаційних викликів, підвищення рівня злочинності, проведення Операції Об'єднаних Сил на сході України активізуються питання щодо підвищення заходів забезпечення національної безпеки. У зв'язку з агресією з боку Російської Федерації чинне законодавство України потребує свого удосконалення у питанні забезпечення національної безпеки (у т.ч. і віртуального простору), де одну із важливих ролей відіграє дослідження та запозичення зарубіжного досвіду діяльності спеціальних підрозділів, основне завдання яких – забезпечення національної безпеки та протидія

терористичним атакам. У цьому контексті заслуговує на увагу успішний досвід Литовської Республіки, де боротьба з тероризмом нерозривно пов'язана з органами та підрозділами поліції. Так, у Литовській Республіці створений спеціальний підрозділ з проведення антитерористичних операцій «ARAS». Після вступу Литви до Європейського Союзу, враховуючи кількість аеропортів та 1 морський порт, підвищився ризик міжнародних загроз, що і обумовило створення вищезазначеного підрозділу. Спеціальний підрозділ поліції «ARAS» виконує такі завдання: 1) вирішення специфічних завдань із боротьби з організованими кримінальними і терористичними структурами; 2) організація управління спеціальними антитерористичними операціями; 3) звільнення заручників; 4) затримання злочинців; 5) знешкодження вибухонебезпечних речовин; 6) здійснення контрснайперського прикриття; 7) участь у ліквідації наслідків антитерористичної операції. Таким чином, можна говорити, що у країнах Європейського Союзу поширеною є практика створення спеціалізованих підрозділів поліції, метою яких є запобігання терористичним атакам і загрозам.

Враховуючи вищевикладене, слід вказати, що в Україні нарізла необхідність у запровадженні нового підрозділу, у зв'язку з чим ми пропонуємо створити «Антитерористичну поліцейську службу» як спеціалізований структурний підрозділ Національної поліції України. Передбачається, що вказаний підрозділ матиме власний департамент та керівника, що призначатиметься безпосередньо начальником Національної поліції України. До завдань Антитерористичної поліцейської служби слід віднести такі: 1) боротьба, запобігання та ліквідація наслідків антитерористичної операції; 2) проведення спеціальних (антитерористичних) операцій; 3) знешкодження та ліквідація вибухонебезпечних пристроїв і засобів; 4) боротьба з тероризмом; 5) звільнення заручників; 6) охорона високопосадовців і керівників держави; 7) затримання злочинців; 8) проведення розвідувальних заходів із метою визначення ймовірних терористичних актів тощо. Враховуючи досвід країн Балтії, слід наголосити, що в перспективі також можливе створення Антитерористичної поліцейської служби на кордоні, морському кордоні та повітряному просторі.

У підсумку зазначимо, що створення відповідного спеціалізованого підрозділу в Україні обумовлено сучасним станом проведення Операції Об'єднаних Сил на сході України й іншими загрозами міжнародного характеру, тому необхідно на законодавчому рівні до основних підрозділів поліції, вичерпний перелік яких вказаний у ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», додати

Антитерористичну поліцейську службу як підрозділ особливого призначення.

10. Удосконалення діяльності Національної поліції України пов'язано, в першу чергу, із запозиченням ряду міжнародних стандартів і правил, відповідно до яких має будуватися діяльність органів поліції, зокрема, серед них чільне місце відведене громадському контролю за діяльністю поліції. Новий Закон України «Про Національну поліцію» затвердив принцип громадського контролю, де у ст. 86 Закону вказано, що з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та територіальних органів раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції. Але водночас на сьогодні існує проблема визначення сутності громадського контролю, його форм і головне – правової регламентації. У цьому контексті заслуговує на увагу досвід Грузії, де з цією метою, одночасно втілюючи у життя ряд інших принципів діяльності поліції, були запроваджені відділи поліції із суцільного скла. На погляд реформаторів, така побудова діяльності поліції виконує відразу декілька завдань, а саме: забезпечує відкритість і прозорість у діяльності поліцейських; сприяє формуванню у свідомості громадян образу поліції як прозорого й об'єктивного державного органу, що надає сервісні послуги населенню; громадський контроль таким чином повністю забезпечується з боку осіб, оскільки пересічні громадяни мають змогу у будь-який час доби простежити процес діяльності поліції (будь-то проведення допиту та іншої слідчої дії).

Але водночас необхідно наголосити, що на сьогодні визначення громадського контролю за діяльністю Національної поліції України ще потребує свого удосконалення. Так, вважаємо за доцільне визначити на законодавчому рівні категорію «громадський контроль за діяльністю поліції», окреслити її основні форми, оскільки, аналізуючи чинний поліцейський закон, виявилось, що законодавство суттєво обмежило сутність самого явища громадського контролю, передбачивши: отримання звітів від керівників про діяльність поліції; висунення резолюції недовіри керівникам і форми взаємодії з населенням. Тобто виникає необхідність з'ясування сутності громадського контролю, оскільки, як відомо із теорії адміністративного права, контроль передбачає певне втручання у діяльність, а тому наявний стан речей не цілком відповідає вимогам громадянського суспільства та міжнародним стандартам.

Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо: 1) визначити чітку правову регламентацію явища громадського контролю за діяльністю поліції; 2) визначити сутність, особливості та форми громадського

контролю за діяльністю поліції; 3) визначити чіткі механізми реалізації громадського контролю; 4) визначити алгоритми взаємодії громадськості та поліції та на цій основі затвердити основні принципи їх діяльності.

11. Сучасний інтенсивний напрям на євроінтеграцію зумовлює процеси міжнародних загроз, підвищення ризиків транснаціональних злочинів, особливо розповсюдження тих предметів і речей, що вилучені із цивільного обігу: наркотичні засоби, вогнепальна зброя тощо. В Україні переважна більшість наркотичних засобів, їх аналогів і прекурсорів надходять до території через морські порти, у зв'язку з чим активізуються питання щодо створення в Україні Портової поліції як структурного підрозділу Національної поліції України. Слід вказати, що за кордоном, наприклад, у Латвійській Республіці, ця практика є досить поширеною. Так, Портова поліція Латвії – це спеціально уповноважений орган латвійського Департаменту поліції, що виконує завдання з охорони морського порту Республіки Латвія. Слід зазначити, що Портова поліція Латвії під час виконання покладених на неї завдань і функцій співпрацює спільно з державною поліцією, поліцією безпеки, прикордонниками та митною службою. Законодавством передбачено такі завдання портової поліції Латвійської Республіки: 1) профілактика правопорушень, що виникають на території порту; 2) забезпечення охоронного та пропускнуго режиму в порту; 3) охорона осіб, затриманих за вчинення адміністративних правопорушень на території порту; 4) контроль за дотриманням виданих самоврядуванням портових правил і правил громадського порядку, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність, початок справ про адміністративне правопорушення, їх розгляд і контроль за виконанням прийнятих рішень; 5) сприяння Державній поліції і Поліції безпеки в гарантуванні громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю. Варто зазначити, що нещодавно було встановлено прапор портової поліції як символ для працівників портової поліції для закріплення у свідомості значущості їх роботи.

Враховуючи досвід функціонування портової поліції Республіки Латвії та умови сьогодення, назріла потреба у створенні нового органу, до сфери діяльності якого входили б завдання з охорони портів України, що особливо актуально у зв'язку з проведенням Операції Об'єднаних Сил та Анексією Криму. Тому пропонуємо запровадити в Україні новий структурний орган – Портову поліцію України. Портову поліцію пропонуємо визначити таким чином: це структурний підрозділ Національної поліції України, який слугує суспільству шляхом забезпечення портової охорони та публічного порядку на території

порту. Серед завдань портової поліції пропонуємо виділити такі як: забезпечення безпеки морських портів України; охорона акваторії морських портів; охорона внутрішніх підхідних каналів порту, гідротехнічних споруд і судноплавних каналів; забезпечення безпеки осіб, що прибувають на морських судах у порт України; забезпечення на території морського порту публічного порядку та публічної безпеки; здійснення моніторингу осіб з групи ризику, які перетинають морський кордон (колишні ув'язнені особи за контрабанду, крадіжку, шахрайство та інші кримінальні правопорушення, що найчастіше вчинялися на території порту); взаємодія з поліцією охорони, муніципальною поліцією, органами досудового розслідування та кримінального розшуку; передача патрульній поліції, органам досудового розслідування чи співробітникам кримінального розшуку затриманих на території порту осіб, які вчинили адміністративне або кримінальне правопорушення; здійснення затримання підозрілих осіб; здійснення поверхневої перевірки підозрілих осіб; запобігання, виявлення та протидія адміністративним і кримінальним правопорушенням; здійснення перевірки документів осіб, їх багажу чи вантажу судна; протидія незаконним потокам наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також вогнепальної та інших видів зброї, обіг яких в Україні заборонено.

Передбачається, що у кожному місті, населеному пункті, де територіально розташований морський порт, необхідно створити відповідне Управління портової поліції, що буде безпосередньо підпорядковане Департаменту портової поліції у м. Києві. Очолюватиме управління його керівник, що має відповідний стаж практичної діяльності у галузі права не менше 10 років, матиме громадянство України, вільно володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту. Чисельність співробітників Управління портової поліції визначається відповідно її керівником з урахуванням території обслуговування, масштабів діяльності, особливостей порту й інших характеристик, що є необхідними для успішного виконання портовою поліцією покладених на неї законом повноважень.

Вважаємо, що на сьогодні створення портової поліції є необхідним кроком для подальшої євроінтеграції та забезпечення національної безпеки від міжнародних загроз, Російської агресії та в цілому з метою протидії кримінальним правопорушенням на території України та запобігання нелегальному ввезенню на територію України речей, вилучених із цивільного обігу.

12. Враховуючи сучасний інтенсивний розвиток громадянського суспільства, різні державотворчі процеси, високий рівень злочинності та

реалізацію заходів влиття до європейського простору, активізуються питання удосконалення та визначення новітніх підходів щодо реалізації органами правопорядку роз'яснювально-превентивної діяльності. Ключову роль у цьому контексті відіграють органи сектора превенції, які безпосередньо контактують із населенням на своїй відповідній території обслуговування та володіють особливостями місцевого менталітету, саме тому виникає необхідність переосмислення наявних заходів роз'яснювально-превентивної діяльності поліції.

У зв'язку із прагненням України стати частиною Європейського Союзу доцільним є дослідження зарубіжного досвіду щодо новітніх стандартів інноваційного характеру реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції, але водночас необхідно пам'ятати про національної особливості реалізації заходів роз'яснювально-превентивного характеру. Враховуючи викладене, ми пропонуємо:

а. на прикладі поліції Грузії, де було запроваджено проект «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава» та відповідно до якого поліція виконувала такі завдання: забезпечення превенції злочинів, оперативного реагування на правопорушення, виявлення та припинення адміністративних правопорушень, управління транспортними потоками та забезпечення правил дорожнього руху, протидія злочинам, що вчиняються за допомогою транспортних засобів, отримання достовірних доказів, розробити та затвердити Міністерством внутрішніх справ України спільно з Національною поліцією України спочатку на загальнонаціональному, регіональному, а потім і на місцевому рівнях програму «Безпечна територіальна громада», «Безпечний регіон» та «Безпечна Україна», де визначити новітні підходи щодо реалізації заходів роз'яснювально-превентивного характеру. Зокрема, вказаною програмою передбачити для всіх підрозділів органів Національної поліції України проведення щонайменше двох разів на тиждень роз'яснювально-превентивних бесід відповідно до своєї спеціалізації. Наприклад, у патрульній поліції – це категорія водіїв і пішоходів; в органах досудового розслідування – це потерпілі, свідки, підозрювані; у кримінальному блоці – негласний апарат; у дільничних офіцерів поліції відповідним контингентом для превентивних бесід стануть особи, які схильні до вживання алкогольних напоїв, особи, які були звільненні з місць позбавлення волі та які відбувають покарання тощо;

б. створення на офіційних веб-порталах Національної поліції України, її структурних підрозділів і територіальних органів поліції лекцій та іншого інформативного матеріалу з метою профілактики правопорушень та інших соціальних патологій;

с. у сучасних умовах активного використання інформаційних технологій, комп'ютерних систем та інтернет-простору запровадити заходи інформаційного характеру щодо захисту себе у кіберпросторі, оскільки ця проблема набула особливої актуальності після ратифікування «Конвенції про кіберзлочинність»;

д. у зв'язку із запровадженням безвізового режиму Національною поліцією України спільно з Міністерством юстиції України та Міністерством закордонних справ проводити спільні роз'яснювальні інформаційні заходи: відкриті лекції, семінари з метою висвітлення громадянам актуальних питань безвізового режиму, перетинання державних кордонів, проходження митного контролю, перевезення багажу, відповідальності за порушення умов трудової міграції тощо;

е. вважаємо за необхідне, враховуючи успішний і досить прогресивний досвід діяльності поліції Республіки Латвія, запровадити в Україні в рамках сектора превенції посаду інспектора із захисту прав дітей, що є досить актуальним у зв'язку із розповсюдженням так званих «ігор смерті», кібербулінгу й інших віртуальних загроз, що можуть спричинити такі наслідки, як суїцид. Передбачається, що інспектор із захисту прав дітей систематично буде проводити заходи роз'яснювально-превентивного характеру з метою захисту прав дітей: проведення прес-конференцій, круглих столів, правових ігор, бесід з окремими категоріями дітей, їх батьками, надавати різного роду методичну й іншу допомогу, якої потребують діти та їх батьки;

ф. запровадити на офіційних веб-порталах поліції підрозділи онлайн-повідомлень, де особи матимуть змогу на карті України позначити точку збуту речей, що є забороненими для обігу, або місця, де вчиняються адміністративні чи кримінальні правопорушення. Онлайн-повідомлення передбачає собою позначення на карті України (території обслуговування відповідного відділу чи відділення поліції) торгової точки, де відбувається незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів і наркотичних засобів, їх збут тощо. Подати таку інформацію мають право лише громадяни України, програма працює таким чином, що зчитує інформацію про місце знаходження відправника такого повідомлення;

г. у зв'язку з останніми змінами до чинного Кримінального кодексу України вбачаємо за доцільне Міністерству внутрішніх справ України спільно з Національною поліцією та Міністерством юстиції України започаткувати соціальну правову кампанію «Домашнє насильство у сусідів стосується і тебе», де передбачити комплекс

заходів щодо нетерпимості до домашнього насильства, дискримінації щодо жінок і дітей;

h. з метою налагодження взаємодії з населенням, підвищення рівня довіри до поліції пропонуємо визначити шляхом проведення дитячого конкурсу символу Національної поліції України, який в подальшому можна активно використовувати під час проведення роз'яснювально-превентивних заходів. Сюди можна віднести: створення коміксів і журналів із зображеннями та повчальними порадами від тваринки-символу Національної поліції України; випуск коротких відеосюжетів, де тваринка-символ поліції роз'яснює правила дорожнього руху для дітей, де останні є пішоходами; випуск вечірньої телепрограми за участі тваринки-символу поліції, де обговорюються актуальні питання, з якими досить часто стикаються діти як у шкільному середовищі, такі і вдома;

i. для дітей з метою висвітлення практичної діяльності поліції та профілактики правопорушень і безпеки на дорогах створити при відділах поліції навчальний клас із безпеки, де будуть розміщені відповідні класи (можливо, за участі праобразу символу поліції) та проводитися такі навчальні заняття зі забезпечення правил дорожнього руху з метою розвитку власних навичок безпеки дорожнього руху (пішохід, пасажир чи водій); повага до учасників дорожнього руху; поглиблення теоретичних і практичних умінь поведінки на дорогах; відповідальність у разі порушення правил дорожнього руху;

j. з урахуванням успішного досвіду поліції Естонії запровадити посаду молодіжного поліцейського на громадських засадах, який виступатиме надійним партнером, що активно співпрацює з дітьми та шкільними працівниками (це може бути психолог, педагог або інший молодіжний працівник, який вміє спілкуватися з дітьми та знаходити з ними спільну мову);

k. випустити листівку чи брошуру «Безпека в соціальних мережах та інтернет-просторі», де будуть висвітлені рекомендації у випадку, якщо дитина потрапила на небезпечний сайт, якщо дитина стала жертвою або свідком кібербулінгу, й інші поради та цінний інформаційний матеріал з метою протидії кібербулінгу та попередження його пагубних наслідків.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сьогодні нагальним є визначення та запровадження цілого ряду роз'яснювально-превентивних заходів з метою запобігання правопорушенням і соціальним патологіям, забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, а також запобігання домашньому насильству, формування здорового шкільного середовища, формування ненасильницьких

установок у підростаючого покоління, запобігання поширенню булінгу та кібербулінгу, стимулювання здорової правосвідомості, формування поваги до суспільства та оточуючих.

13. Слід вказати, що здебільшого роз'яснювально-превентивна діяльність поліції пов'язана з інститутом дільничних, оскільки саме вказана категорія співробітників поліції є найближчою до населення, що, своєю чергою, зумовлює успішну реалізацію концепції «Community Policing». Тобто на сьогодні назріла необхідність перегляду концептуальних засад функціонування інститут дільничних. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує досвід Естонської Республіки, де після реформи поліції було запроваджено посаду «констебль» та «веб-констебль». Констебль (дільничний поліцейський) – це працівник поліції, який займається проблемами своєї окремої дільниці на підвідомчій йому території. Працює дільничний поліцейський дещо інакше. Якщо в Україні – це дільничний відділок, де працює один дільничний в межах своєї території обслуговування, то в Естонії – це повноцінна констебльська служба в межах однієї дільниці. Метою запровадження посади веб-констеблів є покращення якості обслуговування населення, демократизації дільничних поліцейських як офіцерів першого контакту, соціалізація поліцейської діяльності. Веб-констебль – це працівники поліції, які реалізують свої функції в мережі Інтернет.

Аналіз діяльності констеблів та веб-констеблів дозволив дійти висновку про перегляд сучасного розуміння інституту дільничних інспекторів і визначити їх як офіцерів першого контакту. Цю позицію обґрунтуємо таким чином: дільничні офіцери, як ніхто інший, вправно орієнтується на своїй території обслуговування; йому відомі особливості території, його проблемні райони й окремі ділянки місцевості; саме дільничний офіцер є першою особою, до якої звертаються місцеві жителі із заявами та повідомленнями та нарешті – дільничний офіцер поліції є першою впізнаваною посадовою особою поліції.

Задля ефективної реалізації дільничним офіцером поліції своїх завдань і функцій необхідним є перегляд сутності інституту дільничного поліцейського як офіцера першого контакту, у зв'язку з чим ми пропонуємо:

а. запровадити в обов'язковому порядку для дільничного офіцера поліції 2 рази на тиждень проводити відкриті зустрічі, прес-конференції, семінари самостійно або за участі психолога, педагога, правозахисника, адвоката або будь-якої іншої особи на тему: профілактика та протидія насильству в сім'ї; забезпечення порядку в

громадських місцях; надання допомоги особам, які потребують такої допомоги; протидія кібербулінгу та булінгу; заходи особистої безпеки; охорона приватної власності тощо;

б. визначити на законодавчому рівні розмежування загальних і спеціальних завдань дільничного офіцера поліції. До загальних завдань пропонуємо віднести: патрулювання в громадських місцях; попередження та запобігання злочинам; нагляд за дорожнім рухом; участь у поліцейських операціях; прийом громадян; будинковий та квартирний обхід щомісячно та деякі інші. Спеціальні завдання складають: завдання із фіксації та забезпечення охорони місця події, збір речових доказів на місці злочину, складання протоколів допиту свідка чи свідків подій і/або підозрюваного на основі їхніх свідчень, інші слідчі дії;

в. затвердити нову посаду дільничного офіцера поліції як «веб-дільничний», суть якого полягає у покращенні якості обслуговування населення та надання негайної допомоги. Так, передбачається, що новий веб-дільничний працюватиме в мережі Інтернет через свої офіційні сторінки у соціальних мережах і на власному офіційному сайті. До завдань веб-дільничного пропонується віднести: 1) давати відповіді на повідомлення та листи громадян, надіслані через мережу Інтернет (на електронну пошту); 2) надання інформаційної та методичної допомоги; 3) протидія інтернет-загрозам; 4) надання консультацій тощо. Тобто слід наголосити, що запровадження вказаної посади є необхідністю та нагальною потребою сучасності у зв'язку з поширенням такої кіберзагрози, як кібербулінг;

Таким чином, слід зазначити, що нова концепція сутності інституту дільничного офіцера поліції повинна полягати у комплексі заходів, що слугують надійною гарантією дотримання законності та верховенства права, що в кінцевому підсумку значно підвищить рівень довіри населення до поліції. Розмежування завдань офіцера першого контакту на загальні та спеціальні зумовлено великою напруженістю органів досудового розслідування та кримінального блоку, де інколи неможливо повною мірою зібрати всі необхідні докази, допитати свідків і можливих очевидців правопорушення, а наділення дільничного спеціальними завданнями значно полегшить роботу працівників органів досудового розслідування та сприятиме швидкому, повному досудовому розслідуванню, а також значно підвищить авторитет самого дільничного офіцера серед населення на його території обслуговування.

14. В рамках концепції «Community Policing» та з метою підвищення іміджу поліції на сьогодні активізуються питання перегляду участі громадськості в охороні публічного порядку та безпеки. В цьому

контексті слід зазначити позитивний грузинський досвід співпраці населення та поліції, що реалізується в рамках моделі «САРА» (сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка). Ця модель передбачає такі етапи взаємодії, як: 1) «сканування» – на цьому етапі поліція та громадськість разом визначають наявність та вид адміністративних правопорушень, злочинів та інших правопорушень в районі обслуговування з метою забезпечення безпекового режиму на відповідній території громади; 2) «аналіз» передбачає визначення першопричини скоєного та потенційних партнерів з метою подальшого залучення останніх для співпраці; 3) блок «реакція» передбачає, що поліція та населення повинні знайти відповіді на запитання про те, що необхідно виконати задля усунення проблеми та хто потенційний правопорушник тощо; та 4) блок – «аналітична оцінка», що повинна містити заключні положення та кінцеві результати взаємодії поліції та громадськості.

На наш погляд, доречним буде запровадження вказаної моделі з урахуванням діяльності дільничного офіцера поліції, де останній може співпрацювати з населенням у рамках відповідної моделі. Задля цього необхідно: на законодавчому рівні визначити модель взаємодії громадськості й офіцерів першого контакту; встановити принципи їх взаємодії.

У цьому контексті доцільно буде передбачити на законодавчому рівні робочу групу із представників громадськості, які будуть складати групу сусідського нагляду у випадках насильства в сім'ї. Передбачається, що робоча група матиме право: відвідувати у будь-який час доби жертву насильства та членів його сім'ї; здійснювати перевірки за місцем їх проживання; проводити роз'яснювальну роботу із кривдником; залучати відповідних фахівців (психолога, адвоката або інших) у випадку необхідності.

Цікавим вбачаємо досвід Республіки Естонія, де головною формою участі громадськості в охороні публічного порядку є інститут добровільних помічників офіцерів поліції, що успішно функціонує в Естонії ще починаючи із 1994 року. Законодавством Естонської Республіки передбачено, що асистенти офіцерів поліції мають ті ж самі права й обов'язки, що й офіцери поліції, за винятком тих, хто пов'язаний з кримінальним процесом. Асистенти можуть брати участь у різних видах діяльності поліції за власним вибором: патрулюванні, профілактичній діяльності, спостереженні за дорожнім рухом, масових заходах, охороні кордону, розслідуванні злочинів. Загалом помічники виконують важливу роль у підтримці відносин на засадах партнерства між поліцією і місцевими органами влади, навчальними закладами та

спільнотами. Асистенти мають ті ж соціальні гарантії, що і співробітники поліції; залежно від виконуваної роботи вони отримують обмундирування і спорядження.

Враховуючи успішний досвід Естонії, ми пропонуємо на законодавчому рівні визначити механізм взаємодії поліції та громадськості в рамках забезпечення публічного порядку та публічної безпеки, а саме: внести зміни до чинного Закону України «Про Національну поліцію» шляхом доповнення нового розділу «Взаємодія поліції та громадськості». Передбачається, що вказаний розділ повинен містити: визначення поняття «взаємодія поліції та громадськості», «залучення громадськості до охорони публічного порядку та публічної безпеки»; загальні положення взаємодії; принципи; правову основу; загальні права й обов'язки; відповідальність тощо. Пропонуємо деталізацію механізму взаємодії поліції та громадськості передбачити у Наказі Національної поліції України «Про помічника офіцера поліції під час виконання завдання з охорони публічного порядку та публічної безпеки», де передбачити: вимоги до помічника офіцера поліції, серед яких можна виокремити: вік 18+; знання законодавства; громадянство України, знання іноземної мови не нижче рівня B2; відсутність судимості; стан здоров'я і фізична підготовка; відсутність статусу підозрюваного чи обвинуваченого за кримінальним провадженням; відповідність професійним вимогам; визначити соціальні та правові, матеріальні та фінансові гарантії діяльності громадськості; можливість застосування заходів адміністративного припинення та поліцейських превентивних заходів; відповідальність у разі порушення чинного законодавства тощо.

Тобто від правильного розуміння концепції діяльності поліції та громадськості залежить ефективність охорони публічного порядку та безпеки. Започаткування інституту помічників поліції стане новою концепцією в Україні, що включатиме в себе широкий спектр заходів, і забезпечить належне розуміння концепції діяльності поліції та громадськості на засадах партнерства, що вимагає постійних зусиль, в тому числі, з боку поліції.

15. Наголосимо, що в сучасних умовах функціонування англосаксонської та континентальної правових систем сформувалися три поліцейські моделі, що разом можуть успішно бути взаємопов'язаними. Континентальна (централізована) модель управління характеризується правом держави на здійснення завдання із захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, що зумовлює нормативно-правове закріплення за державою домінуючого права на застосування заходів примусу. При цьому континентальна модель

передбачає підпорядкованість по вертикалі Міністерству внутрішніх справ, у той час як англосаксонська поліцейська модель перевагу у здійсненні завдань у сфері внутрішньої безпеки надає недержавним суб'єктам реалізації правоохоронної діяльності. Натомість слід зазначити, що, на наш погляд, на сьогодні нарізла потреба у перегляді сутності поліцейської системи та запровадження змішаної (інтегрованої) моделі поліцейських систем, в контексті запозичення децентралізації поліції, тобто наявності муніципальної поліції з пріоритетом державної поліції. Така необхідність зумовлена надлишковою централізацією управління силами та засобами регіональних, територіальних органів поліції та необхідністю поєднання повноважень державної поліції та поліції самоврядувань у сфері забезпечення внутрішньої безпеки.

У цьому контексті реалізація концепції «Community Policing» стане визначальною філософською стратегією функціонування державної та муніципальної поліції та недержавних суб'єктів здійснення поліцейської діяльності з громадськістю. Суть вказаної концепції необхідно удосконалити, враховуючи такі положення:

- a) підтримання постійного комунікативного каналу між державною, муніципальною поліцією і населенням;
- b) муніципальна поліція із залученням населення ефективно повинні реагувати на ті місцеві потреби, що висуває до них громада;
- c) взаємодія державної, муніципальної поліції та населення повинна приносити результати, тобто мати критерій результативності такої співпраці задля оцінки діяльності поліції з боку населення;
- d) підхід до вирішення місцевих потреб і запитів є індивідуальним, не повинно бути єдиних підходів і стандартів реалізації діяльності муніципальної поліції за участю населення. Проте індивідуальні заходи діяльності муніципальної поліції за участю населення повинні ґрунтуватися на положеннях чинного законодавства;
- e) метою співпраці населення та поліції (державної чи муніципальної) є підтримання публічного порядку тобто створення безпечного оточуючого середовища;
- f) співпраця населення та поліції (державної чи муніципальної) спрямована на виявлення, попередження та протидію різних правопорушень;
- g) активна співпраця з населенням дозволяє будувати високий рівень довіри населення до поліції;
- h) вирішення потреб, що ставляться перед поліцією територіальною громадою, сприяє підвищенню престижу діяльності поліції.

Таким чином, концепцію «Community Policing» можна визначити як філософію, що сприяє розвитку та реалізації організаційних стратегій, суть яких полягає у систематичному використанні партнерських відносин і методів вирішення місцевих потреб з метою активного вирішення безпосередніх проблем публічної безпеки та порядку, протидії злочинності та соціальних патологій тощо.

16. У контексті забезпечення внутрішньої безпеки держави серед засобів і заходів діяльності поліції особливе місце посідають заходи адміністративного припинення, які на сьогодні можна визначити таким чином: «заходи адміністративного припинення» – це сукупність взаємопов’язаних і взаємообумовлених діянь, що здійснюються відповідними суб’єктами публічного права та спрямовані на примусове припинення протиправних дій з боку правопорушників або з метою підтримання належного публічного порядку та безпеки, забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб. Аналіз грузинського, латвійського, литовського та естонського законодавства дали підстави дійти висновку про неоднозначність законодавчих підходів у визначенні застосування заходів адміністративного примусу, де найбільші дискусії точаться з приводу визначення категорій «застосування» та «використання» вогнепальної зброї. І якщо із порядком, правилами, способом застосування фізичної сили та спеціальних засобів все є цілком зрозумілим та таким, що відповідає європейським стандартам реалізації адміністративного примусу, наразі щодо такого виду примусу, як застосування вогнепальної зброї, єдиного розуміння поки що немає. У зв’язку з цим виникає необхідність приведення положень застосування вогнепальної зброї до норм міжнародного права, європейських норм і національного законодавства, де доцільно визначити на законодавчому рівні категорії «використання вогнепальної зброї» та «застосування вогнепальної зброї», а також визначити етапи кожної із цих категорій.

Враховуючи вищевикладене, слід взяти до уваги успішний грузинський досвід, оскільки на законодавчому рівні визначено розрізнення категорій «активне» та «пасивне» застосування вогнепальної зброї поліцейським. Під активним застосуванням вогнепальної зброї розуміється прицільний постріл зі зброї, а під пасивним – демонстрування поліцейським вогнепальної зброї задля досягнення легітимної мети. Пасивне застосування означає, що поліцейський не здійснює ніяких техніко-моторних рухів, проте перебуває у психологічній готовності до застосування вогнепальної зброї. Латвійський законодавець, своєю чергою, виокремлює лише категорію «застосування вогнепальної зброї», під якою розуміється

здійснення цілеспрямованого пострілу. На противагу Латвії литовський законодавець вказує на категорію «використання вогнепальної зброї», що зумовлює деякі труднощі при визначенні підстав її застосування. У законодавстві Естонії також відсутнє чітке розуміння категорій «використання» та «застосування» вогнепальної зброї поліцейським. Тому, враховуючи вищевикладене, слід зауважити на позитивному досвіді Грузії, де законодавство наближене до європейських норм визначення вказаних категорій, лише вирізняючи їх не як «використання» та «застосування», а як «пасивне» та «активне».

У зв'язку з цим ми пропонуємо внести зміни до чинного Закону України «Про Національну поліцію», де доповнити статтю 46 «Застосування вогнепальної зброї», яку вбачаємо за доцільне перейменувати на «Використання та застосування вогнепальної зброї». Відповідно до вказаної статті пропонуємо на законодавчому рівні визначити сутність вказаних категорій, де «використання вогнепальної зброї» можна визначити як підготовчі дії при поводженні зі зброєю: чищення, носіння та зберігання, однак не виконання пострілів, психологічне та тактико-спеціальне використання. Категорію «застосування вогнепальної зброї» ми пропонуємо визначити таким чином – фактичне здійснення пострілу та все дії, що передують йому, а саме: зарядження пістолета, приведення його у бойову готовність, на підставі та у порядку, що визначені законом.

Також вбачаємо за доцільне на законодавчому рівні затвердити перелік вогнепальної зброї, боєприпасів, що перебувають на озброєнні Національної поліції України, а нагальним пріоритетом є визначення застосування несмертельної зброї як гуманного засобу адміністративного припинення. Вказана позиція зумовлена тим, або завдати мінімальної шкоди правопорушникові та оточуючим та при цьому не порушувати міжнародних принципів і європейських стандартів застосування заходів адміністративного примусу органами правопорядку.

17. У сучасних умовах кадрового голоду в поліції актуальності набули питання щодо перегляду сутності кадрової політики, визначення європейських стандартів підготовки кадрів у поліцію. У зв'язку з чим ми пропонуємо на законодавчому рівні визначити, з урахуванням практики організації та підготовки поліцейських кадрів в поліції Грузії та країн Балтії, принципи кадрової роботи:

- а) повага до людської гідності;
- б) пріоритет прав людини;
- в) гуманні підходи щодо набору кадрів у поліцію;
- г) недопущення будь-яких проявів дискримінації;

- е) творчість та інноваційність кадрової політики;
- ф) визначення чітких умов і правил кадрового відбору;
- г) визначення чітких критеріїв до кандидатів на службу в поліцію;
- h) прозорість етапів відбору кандидатів;
- і) кадрова політика повинна бути новаторською та водночас демократичною;
- j) кадрова політика повинна носити загальнонаціональний характер.

Враховуючи вказані принципи відбору, зазначений процес повинен проходити послідовно, з урахуванням передбачених законодавством етапів. Так, грузинський досвід відбору на службу в поліцію характеризується досить жорсткими умовами, що пов'язано з тим, щоб мінімізувати ризики потрапляння до поліції осіб з нахилом до корупційних діянь і залишити відповідальних та достойних працівників. Так, відбір на службу в поліцію складається із шести етапів: подання анкети (заяви), тестування, співбесіда, медична комісія, фізична підготовка і спеціальне обстеження. При цьому, якщо особа не пройшла один із етапів, вона автоматично не допускається до проходження наступного за чергою. Повторне проходження будь-якого із вищеперелічених етапів не допускається. При цьому у разі успішного складання всіх шести етапів відбору, ще не означає, що особа прийнята на службу в поліцію, особа набуде статусу поліцейського лише після проходження навчання в Академії поліції та успішного проходження іспитового строку на посаді, що складає 1 рік.

За сучасних умов вважаємо, що грузинський досвід може бути корисним для формування кадрового ядра в Україні, що значно знизить ризики потрапляння в поліцію осіб, які психологічно не готові проходити складний та трудомісткий шлях становлення себе як поліцейського. Тому ми пропонуємо: внести зміни та доповнення до чинного розділу 4 Закону України «Про Національну поліцію», де визначити:

- а) чіткі та послідовні етапи відбору на службу в поліцію, а саме: подання заяви; проходження спеціальної перевірки; подання декларації; проходження тестування з права; проходження медичної комісії; проходження психологічного тестування; проходження співбесіди; складання підсумкового іспиту, що полягає у комплексному складанні тесту права, вирішенні змодельованої ситуації та психологічній перевірці. Після цього особа зараховується на вступ до профільного закладу освіти;

б) при визначенні особливостей професійної підготовки кадрів у поліцію, слід визначити досвід країн Балтії, що суттєво відрізняється від підготовки кадрів у поліцію в Грузії. Так, в Естонії навчання поліцейських здійснюється за двома спеціальностями: «Поліцейська служба» та «Офіцер поліції», їх різниця полягає у тому, що за спеціальністю «Поліцейська служба» майбутній поліцейський має право працювати у таких підрозділах, як: прикордонна служба, кримінальна поліція і правоохоронна поліція. Своєю чергою, особи, які навчаються за спеціальністю «Офіцер поліції», мають право працювати в підрозділах кримінальної поліції, патрульної та митної служб. Запровадити у закладах освіти профільного міністерства відповідні спеціалізації, а саме підготовки поліції охорони та патрульної служби, що є невід'ємною складовою системи поліції;

с) вважаємо за доцільне пріоритетом встановити дослідження не анкетних даних кандидата на посаду, а його особистості, професійних умінь, правових знань та умінь орієнтуватися у тій чи іншій ситуації. Зокрема, дослідження кандидата повинні ґрунтуватися на новітніх методиках перевірки кандидата на службу в поліцію, що слугуватиме базою для відбору тих, хто дійсно бажає працювати, а не залишить органи поліції після проходження навчання у профільному закладі освіти.

У підсумку зазначимо, що вжиття усіх вказаних заходів у комплексі слугуватимуть надійній побудові поліцейської системи, сприятимуть ефективній роботі всієї правоохоронної системи. Перегляд кадрової політики є ключовим ядром зміни сутності поліції, що значно підвищить престиж діяльності поліції та мінімізує ризики потрапляння осіб, які схильні до антисоціальної поведінки.

Висновки до розділу 5

Узагальнення досвіду організації та діяльності поліції Грузії та країн Балтії дало можливість сформулювати пропозиції, спрямовані на удосконалення адміністративно-правових засад новоствореної Національної поліції України, які у систематизованому вигляді полягають у такому.

1. Щодо адміністративно-правового статусу Національної поліції України:

- закріпити функції Національної поліції України на законодавчому рівні шляхом доповнення Закону України «Про Національну поліцію» статтею 2-1 «Функції поліції»;

- розмежувати компетенцію поліції охорони та приватних охоронних агентств;

- розширити перелік принципів діяльності Національної поліції України шляхом розкриття змісту таких принципів діяльності поліції, як гуманізм, співрозмірність, професіоналізм, доброчесність, здійснення дискреційних повноважень, толерантність, міжнародне співробітництво, справедливість, професійні зв'язки на рівні окремих статей у складі розділу II Закону України «Про Національну поліцію»;

2. Щодо організаційної побудови Національної поліції України:

- у сучасному контексті децентралізації, виходячи з досвіду Республіки Литва, створити в Україні інститут муніципальної поліції для чого запропоновано розробити та прийняти Закон України «Про муніципальну поліцію», Статут муніципальної поліції, Положення «Про муніципальну поліцію»;

- ґрунтуючись на досвіді діяльності поліції Литви, створити Антитерористичну поліцейську службу у статусі Департаменту Національної поліції України як підрозділу центрального органу управління поліцією;

- базуючись на досвіді поліцейської діяльності Республіки Литви, створити портову поліцію як окремий орган Національної поліції України за функціональною спрямованістю;

3. У сфері превентивної діяльності Національної поліції України:

- розробити та затвердити Міністерством внутрішніх справ спільно з Національною поліцією України спочатку на місцевому, а потім і на регіональному та загальнонаціональному рівнях програми «Безпечна територіальна громада», «Безпечний регіон» та «Безпечна Україна», де визначити новітні підходи щодо реалізації заходів роз'яснювально-превентивного характеру;

- враховуючи успішний досвід діяльності поліції Республіки Латвія, запровадити в Україні в рамках сектора превенції посаду інспектора із захисту прав дітей;

- забезпечити можливість на офіційних веб-порталах поліції подання онлайн-повідомлень, де особи матимуть змогу на карті України позначити точку збуту речей, що є забороненими для обігу, або де вчиняються адміністративні чи кримінальні правопорушення;

- у зв'язку з останніми змінами до чинного Кримінального кодексу України МВС України спільно з Національною поліцією та Міністерством юстиції України започаткувати соціальну правову кампанію «Сімейне насильство у сусідів стосується і тебе», де передбачити комплекс заходів щодо нетерпимості відносно домашнього насильства, дискримінації щодо жінок та дітей;

- створити дитячий символ Національної поліції України;
- запровадити посаду молодіжного поліцейського на громадських засадах, який виступатиме надійним партнером, що активно співпрацює з дітьми та шкільними працівниками (психолог, педагог та ін.);

- ґрунтуючись на досвіді діяльності поліції Естонської Республіки, переглянути концептуальні засади функціонування дільничного офіцера поліції як офіцера першого контакту, у зв'язку з чим обґрунтовано доцільність, зокрема, проведення розмежування між загальними та спеціальними завданнями поліції, введення окремої посади дільничного офіцера – «веб-дільничний»;

- деталізувати механізм взаємодії поліції та громадськості, для чого внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію» шляхом його доповнення окремим розділом «Взаємодія поліції та громадськості» та прийняття на рівні МВС України наказу «Про помічника офіцера поліції під час виконання завдання з охорони публічного порядку та публічної безпеки»;

4. У сфері інтервенційної діяльності Національної поліції України:

- у зв'язку з необхідністю належної реалізації ООС доповнити перелік превентивних поліцейських заходів таким з них – «спеціальна перевірка та огляд», в результаті чого сформульовано зміст запропонованих до прийняття положень п. 12 ч. 1 ст. 31 та ст. 34-1 Закону України «Про Національну поліцію»;

- забезпечити можливість перевірки водіїв документів, які підтверджують право керування транспортним засобом шляхом доповнення ч. 1 ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію» пунктом такого змісту: «(11) для перевірки документів водія транспортного засобу з метою встановлення спеціального права його на керування транспортним засобом»;

- усунути колізії у правовому регулюванні застосування вогнепальної зброї працівниками поліції шляхом закріплення у ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» понять «використання вогнепальної зброї» та «застосування вогнепальної зброї»;

- на законодавчому рівні затвердити перелік вогнепальної зброї, боєприпасів, що перебувають на озброєнні Національної поліції України;

5. У сфері кадрового забезпечення Національної поліції України:

- на нормативному рівні відобразити принципи кадрової роботи;
- у розділі 4 Закону України «Про Національну поліцію» визначити чіткі та послідовні етапи відбору на службу до поліцію.

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми – визначення специфіки адміністративно-правових засад діяльності поліції Грузії, країн Балтії, а також формулювання ґрунтовних пропозицій та рекомендацій щодо шляхів використання позитивного зарубіжного досвіду для удосконалення організаційно-правових засад діяльності органів Національної поліції України та впровадження в Україні новітніх стандартів поліцейської діяльності. У результаті проведеного монографічного дослідження сформульовано низку концептуальних висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі.

Надано узагальнене розуміння поняття «поліція» як державного органу, що функціонує у системі Міністерства внутрішніх справ, виконуючи завдання та функції в межах своєї компетенції, окресленої законодавством.

Поліцейську діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в сучасній державі визначено як особливий вид підзаконної, державно-управлінської, розпорядчої діяльності, що спрямована на охорону публічного порядку та забезпечення публічної (і т.ч. національної) безпеки та пов'язана із застосуванням заходів адміністративного припинення.

Систему європейських принципів діяльності поліції запропоновано поділити на: загальноправові (законність; верховенство права; дотримання прав і свобод громадян; гуманізм; деполітизація; розподіл влади; демократизм) та спеціальні європейські принципи (політична нейтральність; підзвітність; взаємодія з інститутами громадянського суспільства та органами державної влади; визначення рівня стандартів обслуговування та їх публікація; інформативність і гласність; вибір і консультація; допомога та ввічливість; виправлення помилок).

Дослідження функціонування інституту поліції в сучасних умовах євроінтеграції дало підстави стверджувати про необхідність текстуального відображення спеціальних принципів діяльності поліції, у результаті чого запропоновано внесення змін до розділу II чинного Закону України «Про Національну поліцію».

Обґрунтовано, що завдання є складовими елементами мети діяльності поліції, що означають цілі, досягнення яких бажане до

визначеного моменту в часі в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення відповідного органу чи підрозділу поліції.

Систематизовано завдання поліції, а саме: 1) захист конституційного ладу, державності, державного суверенітету та державного кордону; 2) захист і забезпечення реалізації основоположних прав і свобод громадян, їх законних інтересів; 3) забезпечення прав і законних інтересів юридичних осіб; 4) протидія злочинам та іншим соціальним патологіям; 5) запобігання, виявлення та розслідування злочинів та інших правопорушень; 6) виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень; 7) розшук і затримання осіб, які вчинили злочини, втекли з-під варти чи оголошені в розшук; 8) охорона публічного порядку та публічної безпеки; 9) забезпечення миру і громадського спокою; 10) захист індивідуальної, колективної чи державної чи комунальної власності від протиправних посягань; 11) надання допомоги особам, які з особистих або будь-яких інших причин потребують допомоги, а також постраждалим особам внаслідок катастроф, техногенних чи природного характеру аварій, епідемій чи епізоотій; 12) протидія правопорушенням під час патрулювання; 13) забезпечення безпеки дорожнього руху та інших учасників дорожнього руху; 14) контроль за дозвільною системою та системою, що здійснює ліцензійні послуги населенню.

До функцій поліції віднесені: адміністративна, оперативно-розшукова, кримінальна процесуальна, охоронна, превентивна, дозвільна, публічно-сервісна функції.

З'ясовано, що правові засади діяльності та функціонування органів та підрозділів поліції уособлюють собою вихідні, керівні, базові концепції та положення, що встановлюють порядок, межі та спосіб діяльності та функціонування поліції як цілісного суб'єкта реалізації поліцейської діяльності.

Розвиток форм адміністративної діяльності поліції простежено у межах її традиційних видів: правових та організаційних.

Доведено, що сучасним умовам діяльності поліції відповідають такі її правові форми: видання адміністративних актів; укладання адміністративних договорів; здійснення інших юридично значущих дій. До організаційних форм віднесено: організаційні, організаційно-технічні, матеріально-технічні та громадсько-організаційні заходи.

Зазначено, що діяльність поліції на методологічному рівні може бути розглянута у межах методів переконання та примусу.

До заходів переконання, що відповідають сучасним умовам адміністративної діяльності поліції, віднесені: роз'яснювально-профілактична робота серед населення; інформування громадськості

через засоби масової інформації, веб-сайти, соціальні мережі про стан підтримання публічного порядку та боротьби з правопорушеннями; публічне висвітлення звітів про результати роботи поліції; реклама, спрямована на формування належного рівня правової свідомості та культури населення; семінари, круглі столи, конференції, науково-методичні засідання; просвітницька діяльність; інструктажі осіб підпорядкованого апарату з питань виконання поставлених завдань тощо;

Адміністративний примус як метод адміністративної діяльності поліції визначено як застосування поліцейськими до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх, передбачених адміністративно-правовими нормами поліцейських заходів та адміністративних стягнень у випадках вчинення або загрози вчинення особами правопорушень, або в умовах надзвичайних обставин з метою забезпечення досягнення завдань поліції шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення, а також попередження та ліквідації наслідків надзвичайних обставин за допомогою спрощеного, оперативного адміністративного впровадження.

Обґрунтовано можливість поділу поліцейських заходів на:

- 1) адміністративно-превентивні поліцейські заходи, тобто такі, що застосовуються з метою попередження, запобігання правопорушенням та у разі виникнення надзвичайних обставин (перевірка документів, поверхнева перевірка, зупинення транспортного засобу, обмеження доступу на визначену територію, проникнення до житла чи іншого володіння особи, перевірка дотримання вимог дозвільної системи, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, поліцейське піклування);
- 2) адміністративно-припиняючі поліцейські заходи – застосовуються з метою припинення правопорушень, серед яких: 2.1) заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (доставлення порушника, адміністративне затримання, вилучення речей і документів, тимчасове вилучення посвідчення водія, тимчасове затримання транспортних засобів, відсторонення осіб від керування транспортними засобами); 2.2) поліцейські заходи спеціального призначення (фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї).

Обґрунтовано необхідність відновлення поліцейського права як окремої підгалузі адміністративного права, що може бути здійснено шляхом впровадження концепції поліцейського права Грузії та країн Балтії. Під поліцейським правом України запропоновано розуміти

сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності, тобто діяльності органів виконавчої влади (посадових осіб) та інших уповноважених на це суб'єктів, поєднаної з безпосереднім вторгненням (гласним або негласним) у права та свободи фізичних і юридичних осіб.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів поліції Грузії та країн Балтії, визначено місце та роль поліції у системі органів виконавчої влади, що зумовлено виключною соціальною місією поліції та визначенням пріоритетного принципу її діяльності – дотримання основоположних прав і свобод громадян. Своєю чергою, поліцейське законодавство Грузії та країн Балтії ґрунтується на постулатах міжнародної поліцейсько-правової доктрини. Одночасно глобалізація діяльності підрозділів поліції зумовила ухвалення профільними міжнародними організаціями низки документів, які доцільно виокремити в самостійну галузь міжнародного поліцейського права. Такі міжнародно-правові документи є своєрідним уніфікованим загальноцивілізаційним «поліцейським еталоном».

Порівняльний аналіз організаційної побудови загальнодержавних поліцейських відомств Грузії та країн Балтії свідчить, що міністерства, які реалізують правоохоронну функцію держави, є ключовими суб'єктами забезпечення внутрішньої безпеки держави. Зважаючи на зазначене, правоохоронну функцію поліції визначено як провідний напрям реалізації завдань з дотримання прав і свобод громадян, підтримання публічного порядку та публічної безпеки, а також протидії злочинності, що здійснюються відповідними правоохоронними органами, та має як внутрішню, так і зовнішню спрямованість. Ієрархічність структури поліцейських систем зумовлює наявність структурних елементів різного рівня підпорядкування. Залежно від особливостей окремого взятого елемента структури поліцейської системи залежить організаційно-функціональна структура загальнонаціональних поліцейських відомств.

Визначено, що організаційна структура поліції Грузії на сьогодні суттєво відрізняється від функціональної структури Національної поліції України. Зазначено, що грузинська поліція – це сукупність відносно відокремлених один від одного структурних підрозділів – управлінь, що перебувають у єдиній системі Міністерства внутрішніх справ Грузії і мають спільне керівництво. Особливістю організаційно-функціональної структури поліції країн Балтії названо те, що литовська, латвійська й естонська поліції фактично є окремими департаментами в

складі Міністерства внутрішніх справ і не є самостійними центральними органами виконавчої влади.

Зазначено, що реформи, проведені останнім часом у Грузії та країнах Балтії, позитивно позначилися на встановленні організаційних засад діяльності органів поліції, зокрема, під час реформування регіональних і місцевих територіальних відділів поліції у Грузії було розширено сферу їх повноважень, насамперед тих, що пов'язані з питаннями кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Організаційна структура грузинської поліції на регіональному та місцевому рівнях передбачає пряме підпорядкування територіальних відділів поліції безпосередньо Міністерству внутрішніх справ Грузії.

Після реформування правоохоронної системи у країнах Балтії (Латвії, Литви та Естонії) так само, як у Грузії, змінилась організаційна побудова поліцейських відомств на регіональному та місцевому рівнях. В поліції Латвії, Литви та Естонії кожний окремий підрозділ апарату поліції очолює керівник, який одноособово здійснює керівництво підлеглими підрозділами, але сам безпосередньо підпорядкований та підзвітний Міністрові внутрішніх справ країни. До місцевих підрозділів поліції входять управління, відділи та відділення, які забезпечують охорону публічного порядку та безпеку дорожнього руху, протидіють злочинності, а також спеціальні підрозділи, що здійснюють антитерористичну діяльність.

Визначено, що адміністративно-правовий статус поліції Латвії, Литви та Естонії нерозривно пов'язаний із визначенням адміністративної правосуб'єктності поліції. На підтвердження цьому вказується, що обов'язковою умовою визнання юридичної особи суб'єктом адміністративного права є наявність у неї елементів адміністративної правосуб'єктності. Таким чином, поліція є суб'єктом адміністративного права.

Під адміністративно-правовим статусом поліції Латвійської Республіки розуміється система прав і кореспондуючих їм юридичних обов'язків, включаючи інші важливі елементи ефективного функціонування латвійської поліції. Адміністративно-правовий статус поліції Латвійської Республіки складають ті самі елементи, що й адміністративно-правовий статус грузинської поліції: повноваження поліції Латвії; принципи діяльності; гарантії та юридична відповідальність.

Адміністративно-правовий статус поліції Грузії та країн Балтії охарактеризовано як своєрідний правовий спосіб забезпечення ефективної діяльності поліції. Він також встановлює гідні гарантії професійної діяльності, досить широке коло повноважень, що

деталізуються на регіональному та місцевому рівні та співвідносяться між собою як «загальне» та «окреме». Акцентовано увагу на тому, що порівняно з вітчизняними гарантіями професійної діяльності поліцейських у Литві вони є більш розширеними, що сприяє формуванню у поліцейських внутрішньої мотивації до ефективного виконання покладених на них законом обов'язків, а це є запорукою ефективності роботи поліції в цілому.

Зроблено висновок, що ключові поліцейські доктрини Латвії, Литви та Естонії відображені в основних нормативно-правових актах, що значною мірою вплинуло на формування законодавчих дефініцій органів поліції та правових систем вказаних держав. Зокрема, поліція Литовської Республіки є органом державної виконавчої влади, що діє в системі внутрішніх справ Республіки, яка забезпечує правопорядок. Поліція в Латвійській Республіці визначена як озброєний державний або місцевий орган, обов'язком якого є захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності осіб, інтересів суспільства та держави від злочинних та інших протиправних посягань. В Естонській Республіці поліція є інститутом виконавчої державної влади, що входить до сфери управління Міністерства внутрішніх справ. В цілому національні поліцейсько-правові доктрини визначаються як своєрідна система знань про поліцейську систему, що виходять із сутності інституту поліції як правоохоронного органу європейського зразка. Сучасне поліцейське законодавство країн Балтії формувалось під впливом Скандинавського права у країнах Балтії, у Грузії – під впливом права радянського, що у зв'язку зі здобуттям незалежності змінилось з урахуванням тенденцій формування власного поліцейського законодавства.

Визначено, що адміністративну правосуб'єктність поліції країн Балтії охарактеризовано як таку, що є передумовою набуття адміністративно-правового статусу, та покладено в основу компетенції. Наголошено, що зміст поняття «адміністративна правосуб'єктність» розкривають адміністративна правоздатність (потенційна здатність суб'єкта мати права й обов'язки) та адміністративна дієздатність (можливість реалізовувати відповідні права й обов'язки в зазначеній сфері). Акцентовано увагу на тому, що адміністративна правосуб'єктність однаковою мірою, як у Грузії, так і в країнах Балтії, є передумовою набуття органами поліції адміністративно-правового статусу. Зроблено висновок про те, що лише суб'єкт, що наділений визначним обсягом адміністративної правосуб'єктності, має право набувати адміністративно-правового статусу.

З'ясовано, що превенція (роз'яснювально-превентивна діяльність) та інтервенція (застосування легітимних заходів

примусу) залишаються стратегічними напрямками діяльності поліції Грузії та країн Балтії.

Встановлено, що превенція є різновидом здійснення функції соціального управління, що полягає у проведенні комплексних заходів зниження ймовірної протиправної поведінки серед населення, включення суб'єкта ймовірної протиправної поведінки до системи соціально-корисних заходів та формування корисних відносин шляхом обмеження участі останнього у системі негативних соціальних зв'язків.

Зроблено висновок, що роз'яснювально-превентивна діяльність поліції виступає своєрідним механізмом прояву гуманності функції соціального управління на засадах загальної та спеціальної превенції.

Інноваційними підходами до організації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії визнані наступні: взаємодія поліції Грузії з інститутами громадянського суспільства в межах моделі: «САРА» (сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка) та Модуль аналізу проблем; функціонування Добровільних помічників офіцерів поліції (Естонія); втілення проекту «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава» (Грузія); проекту «ePolicija.lt» – електронного порталу з надання послуг поліції (Литва); функціонування символу поліції для дітей (Литва, Естонія); поліцейських освітніх кампаній «Але я маю втручатися», «Але я» (Естонія).

Визначено, що дільничний офіцер поліції першого контакту є структурним елементом всієї системи соціального захисту та налагодження соціальних зв'язків, що виконує роль координатора соціального діалогу у сфері захисту прав людини перед наявними загрозами.

З'ясовано, що правові стандарти реалізації дільничним офіцером поліції функцій офіцера (правоохоронна, функція громадського контролю, профілактична, освітня, функція моніторингу тощо) першого контакту закріплені в Законі Естонії «Про поліцію і прикордонну охорону» та Статуті Управління поліції і прикордонної охорони, де визначено завдання та функції дільничного поліцейського.

Розкрито зміст організаційно-правових засад залучення добровільних помічників офіцерів поліції, які можуть здійснювати патрулювання, реалізовувати профілактичні заходи, реагувати на екстрені виклики. Визначено порядок добору та відбору кандидатів добровільних помічників офіцерів поліції; правила підготовки помічників до виконання офіційних завдань поліції в межах початкової навчальної програми і програми безпосередньої освіти; правові можливості щодо реалізації завдань поліції, зокрема, дискреційних

повноважень; порядок отримання дозволу на носіння вогнепальної зброї.

Визначено, що у поліцейському законодавстві Грузії та країн Балтії врегульовано можливість застосування примусових заходів, у т.ч. вогнепальної зброї. Такий підхід зумовлений усвідомленням суспільної небезпечності використання новітніх заходів адміністративного припинення. Наголошено, що втілення доктрини «вогневої підготовки не смертельного спрямування» сприяє унеможливленню нанесення необґрунтованої шкоди правопорушникові.

Підкреслено, що подвійна природа адміністративно-правового статусу поліцейських Грузії зумовлена тим, що в адміністративному праві Грузії розуміння державної служби в повному об'ємі корелюється з обсягом іншого поняття – «публічна служба». Поліцейські країн Балтії належать до «публічних» посадових осіб, які займають посаду в установі (підрозділі) поліції, мають спеціальне службове звання, прийняли присягу та безпосередньо реалізують завдання та функції поліції. До посадових осіб поліції віднесено: поліцейських; курсантів закладів вищої освіти, під час проходження ними стажування; резервістів поліції, під час охорони ними публічного порядку.

Зроблено висновок, що в основу концепції проходження служби в поліції Грузії та країнах Балтії покладено категорію «професіоналізм», що визначається на підставі встановлення наявності чи відсутності низки факторів, серед яких: належний базовий та професійний об'єм знань, вмінь і навичок; високий інтелектуальний та емоційний рівень; тривалість та інтенсивність теоретичної та практичної складової підготовки поліцейського; відповідність функцій та завдань працівника поліції вимогам суспільства та відповідність роботи поліцейського цінностям соціуму; процесуальна самостійність, особливо у разі прийняття рішень та під час здійснення окремих видів поліцейської діяльності; задоволення населення роботою як поліції взагалі, так і діяльністю окремого поліцейського зокрема; відчуття поваги та відповідальності до реалізації однієї із важливих функцій держави – правоохоронної; дотримання деонтологічних норм і засад у своїй службовій діяльності. Підкреслено, що в поліції Грузії та країнах Балтії для підвищення по службі обов'язковою умовою є проходження навчання в поліцейських освітніх установах і закладах під час підвищення кваліфікації чи зміни професійного профілю.

Встановлено, що організація підготовки поліцейських кадрів у Грузії та країнах Балтії здійснюється за спорідненими системами, яким притаманна: чітка регламентація дій суб'єктів підготовки поліцейських кадрів (адміністрації, викладачів, інструкторів, курсантів); потужне

методичне та навчальне (наукове) забезпечення, що має прикладне спрямування («accomplishments and skills»); професійна спрямованість навчання, що досягається завдяки широкому спектру спеціалізацій та професійних програм, освітніх практичних форм навчання («experiential learning»); висока інтенсивність занять поєднана з одночасним створенням гідних умов для навчання та відпочинку курсантів; підвищені вимоги до науково-педагогічних працівників, які обираються на конкурсній (рейтинговій) основі з урахуванням набутого ними практичного досвіду; постійний «зворотний зв'язок» («feedback») між курсантами та адміністрацією під час всього проміжку навчання, а також практичними працівниками поліції.

Узагальнення досвіду організації та діяльності поліції Грузії та країн Балтії дало можливість сформулювати пропозиції, спрямовані на удосконалення адміністративно-правових засад діяльності новоствореної Національної поліції України, а саме запропоновано: щодо адміністративно-правового статусу Національної поліції: доповнити Закон України «Про Національну поліцію» статтею 2-1 «Функції поліції»; розмежувати компетенцію поліції охорони та приватних охоронних агентств; розширити перелік принципів діяльності Національної поліції України шляхом внесення змін до розділу II Закону України «Про Національну поліцію»; 2) щодо організаційної побудови Національної поліції України: сформувати в Україні інститут муніципальної поліції; створити Антитерористичну поліцейську службу та портову поліцію; 3) у сфері превентивної діяльності Національної поліції України: розробити та затвердити програму «Безпечна територіальна громада», «Безпечний регіон» та «Безпечна Україна», де визначити новітні підходи щодо реалізації заходів роз'яснювально-превентивного характеру; запровадити посаду інспектора із захисту прав дітей та молодіжного поліцейського на громадських засадах; започаткувати соціальну правову кампанію «Домашнє насильство у сусідів стосується і тебе»; створити дитячий символ Національної поліції України; переглянути концептуальні засади функціонування дільничного офіцера поліції як офіцера першого контакту; деталізувати механізм взаємодії поліції та громадськості на законодавчому та відомчому рівнях; 4) у сфері інтервенційної діяльності Національної поліції України: доповнити перелік превентивних поліцейських заходів таким з них – «спеціальна перевірка та огляд»; внести зміни до ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію»; усунути колізії у правовому регулюванні застосування та використання вогнепальної зброї поліцейськими; на законодавчому рівні затвердити перелік вогнепальної зброї, боєприпасів, що

перебувають на озброєнні Національної поліції України; 5) у сфері кадрового забезпечення Національної поліції України: на нормативному рівні відобразити принципи кадрової роботи; у розділі 4 Закону України «Про Національну поліцію» визначити чіткі та послідовні етапи відбору на службу до поліцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aga mina tahan ka liituda // AGA MINA. OLEN EESKUJUKS. URL: <https://agamina.ee/kampaania/index.html#content4-s> (дата звернення: 20.11.2018).
2. Apie ePolicija.lt projektą // ePolicija.lt. Policijos Elektroniniu Paslaugu Sistema. URL: <https://www.epolicija.lt/web/guest> (дата звернення: 21.12.2018).
3. Bennett T., Holloway K., Farrington D. A Review of the Effectiveness of Neighbourhood Watch. *Security Journal*. 2009. Vol. 22 (2). P. 143–155.
4. Black H. C. Black's Law Dictionary. West Publishing Company, Saint Paul, Minnesota, 1990. 254 p.
5. Bojan Bugarič. Openness and transparency in public administration: challenges for public law. *Wisconsin international law journal*. 2004. Vol. 22 (3). S. 483–521. URL: <https://hosted.law.wisc.edu/word-press/wilj/files/2012/02/bugaric.pdf>
6. Botterman T. Community Policing in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: Challenges and Recommendations (Контрольная миссия ОБСЕ в Скопье, 2007). P. 31.
7. Bunda M. A. The Seven Principles for Good Practice in Undergraduate Education. *Instructional Exchange*. 1993. No. 4. P. 1–4.
8. Bureau of Justice Assistance. Understanding Community Policing. A Framework for Action (U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs, Washington, 1994). URL: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles/commpp.pdf>
DOI: 10.7256/2222-1964.2014.5.13103
9. Chumak V. V. Administrative and legal framework of anti-terrorist police units of the Baltic States (on the case of Estonia and Latvia). *Журнал Східноєвропейського права*. 2016. № 25. С. 71–73. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/chumak_25.pdf
10. Chumak V. V. Features of the police forces reform in Georgia. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 22. С. 92–94. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/12/chumak_22.pdf
11. Eck J., Rosenbaum D. Effectiveness, Equity, and Efficiency in Community Policing // *The Challenge of Community Policing – Testing the Promises*.
DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781483327006.n1>

12. English I. Butterworth's Police Law. Butterworth, London, 1999. 708 p.
13. Ennetusprojektid ja kampaaniad. Ahistava jälitamise kampaania // Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid/2> (дата звернення: 18.12.2018).
14. Ennetusprojektid ja kampaaniad. Lähisuhtevägivalla ennetuskampaania // Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid> (дата звернення: 11.12.2018).
15. Ennetusprojektid ja kampaaniad. Ohutusraamat lapsevanematele // Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/ennetusprojektid/1> (дата звернення: 04.12.2018).
16. Fromont M. Droit administratif des États européens. Paris, 2006. 300 p.
17. Giorgi Gakharia – Vice Prime Minister, Minister of Internal Affairs. URL: https://info.police.ge/page?id=214&parent_id=212 (дата звернення: 18.12.2018).
18. Gnuchtel R. Einsatzrecht kompakt. Stuttgart : Boorberg, 2000. 317 s.
19. Hädaabinumber 112 // Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/haedaabinumber-112> (дата звернення: 04.12.2018).
20. Hädaabinumber 112. Hädaabikõne väljaspool Eestit // Häirekeskus. URL: <https://www.112.ee/et/missioon-visioon-vaartused> (дата звернення: 04.12.2018).
21. Harantiya Warrant. Slovyk ukrayins'koyi movy : v 11 t. 1971. (2). 29 (in Ukr.).
22. Harris F. The Role of Capacity-Building in Police Reform (OSCE Mission in Kosovo, Department of Police Education and Development, Pristina 2005).
23. High Commissioner on National Minorities. *Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies*. The Hague, 2006. URL: http://www.osce.org/documents/hcnm/2006/02/17982_en.pdf (P. 22–25, Rec. 15f)
24. Įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų Ministerijos Lygių Galimybių Politikos Įgyvendinimo Įr Vykdyimo Priežiūros Principų Įgyvendinimo Priemonių Aprašo Patvirtinimo 2018 m. sausio 5 d. Nr. 1V-23 («Об утверждении описания мер по реализации принципов реализации и реализации политики равных возможностей Министерства внутренних дел Литовской Республики») // Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teises%20aktai/Isa

kymas%20del%20Lygiu%20galimybui%202018-01-05.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

25. Įsakymas Dėl Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų Ministro 2007 m. Spalio 18 d. Įsakymo nr. 1v-361 „dėl asmenų aptarnavimo lietuvos respublikos Vidaus reikalų ministerijoje taikant vieno langelio principą“ Pakeitimo // Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Paslaugos/Vie%C5%A1osios%20ir%20administracin%C4%97s%20paslaugos/181015_Nr_1V-753_Asmen%C5%B3%20aptarn_tvarka.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

26. KOOSKŌLASTATUD Sisekaitseakadeemia nõukogu 21.06.2018 otsusega nr 1.1-6/440 KINNITATUD rektori 21.06.2018 käskkirjaga nr 1.1-6/440 // Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/958> (дата звернення: 16.11.2018).

27. Korrakaitseadus : Vastu võetud 23.02.2011 ; RT I, 22.03.2011, 4. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014084> (Закон Естонської Республіки «Про охорону громадського порядку» від 23.02.2011).

28. Laste õiguste deklaratsioon // Politsei-ja Piirivalveamet. URL: <https://www.politsei.ee/et/laste-oiguste-deklaratsioon> (дата звернення: 04.12.2018).

29. Latvijas Republikas policijas (Поліція Латвійської Республіки). URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=192&topid=192&said=60> (дата звернення: 14.01.2018).

30. LEPL 112 // Міністерство внутрішніх справ Грузії. URL: <https://police.ge/ge/lepl/lepl112> (дата звернення: 01.12.2018).

31. Lietuvos policija (Департамент поліції Литовської Республіки). URL: <http://policija.lrv.lt/> (дата звернення: 14.12.2018).

32. Lietuvos Respublikos Policijos Veiklos Įstatymas 2000 m. spalio 17 d. Nr. VIII-2048 Vilnius. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=435630 (Закон Литовської Республіки «Про поліцію» від 17.10.2000).

33. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija (Міністерство внутрішніх справ Литовської Республіки). URL: <https://vrm.lrv.lt/> (дата звернення: 14.12.2018).

34. Manning P., Yursza Warfield G. Police Research in the United States: an overview and an analysis // Insights on police – Quarter of a century research on police in Europe and the Anglo-Saxon world. Brussels, Bruylant, 2009.

35. Memorandum for the Heads of Executive Departments and Agencies of January 21, 2009 «Transparency and Open Government» // Federal Register. 2009. Vol. 74. № 15. January 26. P. 4685–4686.

36. Ministrija (Министерство) // Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/> (дата звернення: 17.12.2018).

37. Munitsipaalpolitsei (Муниципальна поліція Таллінна). URL: <http://www.tallinn.ee/munitsipaalpolitsei/>

38. Munitsipaalpolitsei pildialbum Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti põhimäärus : määrus nr 70, 14 detsember 2006 // Tallinna Linnavolikogu. URL: https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=106542&fd=1&q_sort=elex_akt.akt_vkr (Статут муніципал. поліції Таллінна (естонською) від 14.12.2006).

39. Myhill A. Community Engagement in Policing. Lessons from the Literature. London Home Office, 2005. URL: http://police.homeoffice.gov.uk/news-and-publications/publication/communitypolicing/Community_engagement_lit_rev.pdf?view=Binary

40. Myhill A. Engagement in Policing. Lessons from the Literature. London : Home Office, 2005. P. 10.

41. Nozares apraksts (Описание отрасли). Филиал // Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/> (дата звернення: 17.12.2018).

42. Padotības iestādes (Подведомственные учреждения) // Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/padotibas_iestades/ (дата звернення: 17.12.2018).

43. «Par policiju» Latvijas Republikas likums Izdevējs : Augstākā Padome Veids: likums Pieņemts (закон Латвійської Республіки «Про поліцію» від 04.06.1991). URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957> (дата звернення: 10.12.2018).

44. Par pašvaldībām = Про місцеве самоврядування. URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=57255> (дата звернення 24.12.2018).

45. Politsei- ja Piirivalveamet (Департамент полиции и погранохраны Эстонской Республики). URL: <https://www2.politsei.ee/ru/kontakt/> (дата звернення: 14.12.2018).

46. PPA LASTE ÕIGUSTE DEKLARATSIOON. Lehel 2. URL: <https://www.politsei.ee/et/juhend/enetusprojektid/2> (дата звернення: 07.11.2018)

47. Prätorius R. Die Polizei als Organisation mit Gewaltkompetenz. *Kriminalistik*. 2001. Nr. 2. P. 117–120.

48. Regioninės Plėtros Departamento Prie Vidaus Reikalų Ministerijos Nuostatai (Департамент регионального развития). URL: <http://www.lietuvosregionai.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

49. Resursu vadības sistēmas «Horizon» projekta vadītājs (Руководитель проекта Horizon системы управления ресурсами) // Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/resursu_vadibas_sistemas_horizon_koordinatora/ (дата звернення: 17.12.2018).
50. Riga Municipal Police = Ризька муніципальна поліція. URL: https://z5h64q92x9.net/proxy_u/en-ru.ru/rpp.riga.lv/index.php/en/about-us/we-are (дата звернення 05.06.2018).
51. Rules of enrolment // Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_applicants/rules_of_enrolment (дата звернення: 16.012.2018).
52. Saferworld. Creating Safer Communities. Lessons from South Eastern Europe, London, 2006. P. 11; Direction générale de la gendarmerie nationale, Les contrats locaux de sécurité et les conseils locaux de sécurité et de prévention de la délinquance, 2007.
53. Saferworld/South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC) // Philosophy and Principles of Community-based Policing. Belgrade 2006. URL: <http://www.seesac.org/reports/CBP%20ENG%203rd%20edition%20FINAL.pdf>
54. Saugaus eismo klasės // Lietuvos policija. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/vaikams/saugaus-eismo-klases> (дата звернення: 01.12.2018).
55. Sisekaitseakadeemiast algab Eesti turvalisus (Эстонская академия безопасности) // Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/akadeemiast> (дата звернення: 16.12.2018).
56. Siseministeerium (Міністерство внутрішніх справ Естонської Республіки). URL: <https://www.siseministeerium.ee/et> (дата звернення: 14.12.2018).
57. Skogan W. G. Police and Community in Chicago; a tale of three cities. Oxford University Press, 2006.
58. Skogan W. G., Hartnett S. M. Community Policing, Chicago Style. New York, London : Oxford University Press, 1997.
59. Skolnick J. H., Bayley D. H. Community Policing: Issues and Practices around the World (U.S. Department of Justice. National Institute of Justice, Washington, DC, 1988). P. 8.
60. State Police College // Valsts policijas koledžas : офіс. сайт коледжу Державної поліції Латвійської Республіки. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/about_us/state_police_college (дата звернення: 16.12.2018).
61. The studies // Valsts policijas koledžas: сайт. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_cadets/the_studies/1st_level_p

rofessional_higher_education_program_police_work (дата звернення: 16.02.2018).

62. United Nations, Draft UN Technical Guidance on Community-based Policing Techniques. P. 12f.

63. Valsts policija : офіц. сайт поліції Латвійської Республіки. URL: <http://www.vp.gov.lv/?id=28&said=28>

64. Valstybės Sienos Apsaugos Tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. URL: <http://www.pasienis.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

65. Vip Protection Department under the Ministry of the Interior // VAD. URL: <https://www.vad.lt/index.php/pageid/493> (дата звернення: 17.12.2018).

66. Wesley G. Skogan. Partnerships for Prevention? Some Obstacles to Police-Community Cooperation // Presentation at the 22nd Cropwood Round-Table Conference Preventing Crime and Disorder : Targeting Strategies and Community Responsibilities, Cambridge University, Cambridge, 1994. P. 161f.

67. Yach D. N. Revisiting Democratic Policing in Action. *The Police Journal*. 1999. No. 10. S. 294–299.

68. სამინისტროს შესახებ (Министерство внутренних дел Грузии). URL: <https://police.ge/> (дата звернення: 13.12.2018).

69. საქართველოს კანონი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი (Кримінально-процесуальний кодекс Грузії // Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/%E1%83%A1%E1%83%A1%E1%83%A1%E1%83%99.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

70. საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის (1Указ министра внутренних дел от 11.02.2015 № 103 «Об утверждении Положения о Главном управлении уголовной полиции Министерства внутренних дел Грузии»). Правила. Департамент центрального управления уголовной полиции // Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/kriminaluri.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

71. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო (Міністерство внутрішніх справ Грузії). URL: <https://info.police.ge/> (дата звернення: 14.12.2018).

72. შს სამინისტროს სტრუქტურული ქვედანაყოფები (Структурные подразделения Министерства внутренних дел) // Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://info.police.ge/page?id=15> (дата звернення: 17.12.2018).

73. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. М. : Акад. МВД СССР). 1980. 528 с.

74. Аврутин Ю. Е. Эффективность деятельности органов внутренних дел: опыт системного исследования. СПб. : СПбА МВД России, 1998. 412 с.

75. Административное право : учебник для вузов / под ред. Л. Л. Попова. М. : Юрист, 2004. 697 с.

76. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел : учебник / под ред. Л. Л. Попова. М. : Акад. МВД СССР, 1990. 223 с.

77. Администрация (отдел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saministros-administratsia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

78. Администрация (отдел). Основные задачи Управления (Департамента) Министерства внутренних дел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saministros-administratsia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

79. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / Ю. І. Римаренко та ін. Київ : КНТ, 2008. 815 с.

80. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Ю. І. Римаренка, В. І. Олефіра. Київ : Директ Лайн, 2012. 816 с.

81. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Остапенка. Львів : ЛІВС, 2002. 252 с.

82. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. / кол. авт.; кер. авт. кол. В. А. Глухверя. Дніпро : ДДУВС, 2017. 248 с.

83. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підготовки до іспиту / за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. 230 с.

84. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : підруч. / за заг. ред. В. Я. Настюка. Харків : Право, 2013. 472 с.

85. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підруч. / за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 177 с.

86. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2017. 432 с.

87. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

88. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / С. Ф. Константинов, В. І. Олефір, С. Г. Братель та ін. Київ : Центр учб. літ., 2016. 196 с.
89. Адміністративна діяльність. Частина особлива : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Еспада, 2000. 368 с.
90. Адміністративне право України : підруч. / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ : Істина, 2010. 480 с.
91. Адміністративне право України : підруч. / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2005. 554 с.
92. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч.: у 2 т. Т. 2. Особлива частина. Київ : Юрид. думка, 2009. 600 с.
93. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.
94. Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : зб. матеріалів. Київ : ТанDEM, 2006. 180 с.
95. Академия МВД // LPPLs. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/lepl/shss-akademia> (дата звернення: 14.12.2018).
96. Академия МВД Грузии. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka> (дата звернення: 14.12.2018).
97. Академия общественной безопасности. URL: <http://www.sisekaitse.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).
98. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2 т. М. : Юрид. лит., 1982. Т. 2. 361 с.
99. Алексійчук М. М. Адміністративно-правовий статус міського, районного органу внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 20 с.
100. Алфьоров С. М. Адміністративне право : навч. посібник. Київ : Центр учб. літ., 2011. 216 с.
101. Андреева О. Б. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 148–152.
102. Антологія української юридичної думки: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко; відп. ред.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. кн., 2003. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право. 600 с.
103. Антонов И. П. Полицейское право: быть или не быть? *Юридическое образование и наука*. 2001. № 3. С. 34–39.
104. Антонов И. П. Полиция Германии: История и современность : учеб. пособие. М. : Академия управления МВД России, 2000. 144 с.

105. Арунас Бекста, Алгирдас Петкевичус Местное самоуправление в Литве. Децентрализация: Эксперименты и реформы. Литва, 1990. 248 с. (Местное самоуправление в Центральной и Восточной Европе). URL: <http://www.nala.ge/uploaded/nala/2018-04/20180410135513949662056.pdf>.
106. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М. : Юрид. лит., 1997. 400 с.
107. Балтийское право. *Википедия – свободная энциклопедия*. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE (дата звернення: 17.12.2018).
108. Бандурка А. М. Судебные и правоохранительные органы Украины. Харьков : Изд-во УВД, 1999. 434 с.
109. Бандурка О. М. Конституційно-правові засади реформування правоохоронної системи України. Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квіт. 2013 р.). Харків : ХНУВС, 2013.
110. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 1996. 55 с.
111. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Харків : ХНУВС, 2004. 780 с.
112. Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 19 с.
113. Батраченко О. В. Удосконалення системи оцінювання ефективності забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки та порядку. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 58–63.
114. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник. М. : БЕК, 1996. 368 с.
115. Безденежных В. М. Правовые формы административной деятельности милиции : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. М., 1968. 209 с.
116. Безпалова О. І. Загальна характеристика адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 170–174.
117. Бельский К. С. Полицейское право : лекцион. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.
118. Бельский К. С., Елисеев Б. П., Кучеров И. И. Полицейское право как подотрасль административного права. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 45–53.

119. Бесчастний В. М. Конституційне (державне) право зарубіжних країн : підручник. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/420-konstitutsyne-derjavne-pravo-zarubjnih-kran-bykobeschastniy-vm-.html> (дата звернення: 17.12.2018).

120. Биргеу М. М. Організація діяльності поліції Республіки Молдова з профілактики злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 36 с.

121. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право України : конспект лекцій . Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996. 160 с.

122. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 24 с.

123. Білас А. І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 225 с.

124. Біла-Тіунова Л. Р. Службова кар'єра державного службовця: сутнісна характеристика. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 97–107.

125. Біленчук П. Д. Доктринальні засади підготовки висококваліфікованих юристів нової генерації у XXI столітті: засоби, методи, технології. *Криміналістика : підручник*. Київ : Дакор, 2014. С. 494–503.

126. Білик В. М. Порівняльно-правовий аналіз функцій поліцейських апаратів зарубіжних країн та міліції України в умовах європейської інтеграції. *Бюлетень обміну досвідом МВС України*. 2008. № 174. С. 155–161.

127. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. Харків : НУВС, 2004. 700 с.

128. Благута Р. І. Психологічна парадигма нормативної регуляції поведінки працівників національної поліції України. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матер. круглого столу (Львів, 23 листоп. 2017 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2017. 172 с.

129. Бобырев В. В. Организационно-правовые основы кадрового обеспечения деятельности полиции государств Западной Европы : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 2002. 147 с.

130. Бодюл Є. М., Лісогор В. Г. Система підготовки співробітників поліції Турецької Республіки. *Науковий вісник КНУВС*. 2009. Вип. 3 (64). С. 194–197.

131. Боняк В. О. Орган охорони правопорядку України: зміст поняття, його обсяг і різновиди. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 37–48.

132. Бребан Г. Французское административное право. М. : Прогресс, 1988. 488 с.
133. Бугайчук К. Л., Святокум І. О., Чумак В. В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. 52 с.
134. Бурденюк В. М. Засади та принципи діяльності Національної поліції України. *Право.иш.*. 2015. № 3. С. 57–63.
135. Буткевич В. Г., Мищик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : підручник. Київ : Либідь, 2002. 608 с.
136. Быков А. В. организационно-правовые основы деятельности жандармерии западноевропейских государств в обеспечении общественной безопасности : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1998. 177 с.
137. Бюро по демократическим институтам и правам человека (БЛИПЧ) (2007), Concept of Community Policing. Consent, Accountability, Partnerships, Customer Focus. Выступление на Встрече полицейских экспертов западноевропейского региона по работе с населением по месту жительства. Вена, 11–12 июня, 2007. С. 4.
138. В Латвии будет система превенции асоциального поведения детей и подростков // LSM.LV Latvijas Sabiedriskie Mediji. URL: <https://rus.lsm.lv/statja/novosti/obschestvo/v-latvii-budet-sistema-prevencii-asocialnogo-povedenija-detey-i-podrostkov.a265648> (дата звернення: 01.12.2018).
139. В полиции говорят, что участковых сокращать не будут, но их станет меньше. *МК Эстония*. Par.com. URL: http://rus.delfi.ee/press/mk_estonia/v-policii-govoryat-cto-uchastkovyh-sokraschat-ne-budut-no-ih-stanet-menshe?id=70101529 (дата звернення: 20.12.2018).
140. Васильев А. С. Административное право Украины (общая часть) : учеб. пособие. Харьков : Одиссей, 2003. 287 с.
141. Васильев І. О., Мінка Т. П. Контрольна діяльність штабів ОВС : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2010. 260 с.
142. Ващенко С. В. Механізм управління. Управлінські відносини : конспект лекцій. Запоріжжя ЗЮІ МВС, 2000. 35 с.
143. Введение в Министерство. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/ministeeriumi-tutvustus> (дата звернення: 17.12.2018).
144. Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском и семейном праве. Рига : Зинатне, 1976. 231 с.
145. Веб-полицейские. Веб-констебли. Politsei- ja Piirivalveamet. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/nouanded/veebikonstaablid/> (дата звернення: 20.12.2018).

146. Веб-полицейские. Веб-констебли. Часто задаваемые вопросы. Politsei- ja Piirivalveameti. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/nouanded/veebikonstaablid/KKK.dot> (дата звернення: 20.12.2018).
147. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
148. Веремеєнко И. И. Административно-правовые санкции. М. : Юрид. лит., 1975. 192 с.
149. Верховный Комиссар по делам национальных меньшинств (HCNM) (2006), Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies, Гаага 2006. С. 7 + 24, Рек. 1+ 16
150. Виступ Президента України на загальних дебатах 73-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zagalnih-debatah-73-yi-sesiyi-49938> (дата звернення: 15.12.2018).
151. Витрук Н. В Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М. : Наука, 1979. 229 с.
152. Відомчі акти. *Офіційний сайт Національної поліції*. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/vidomchi-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).
153. Власенко Д. В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України, *Право і суспільство*. 2016. Вип. 4, ч. 2. С. 125–130.
154. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посібник. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
155. Волоско В. В. Функції правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 1–11.
156. Галлиган З., Полянский В., Стариллов Ю. Административное право: история развития и основные современные концепции. М. : Юристъ, 2002. 410 с.
157. Галуцько В. В., Курило В. І. Адміністративне право України. Т. 1 : Загальне адміністративне право : навч. посібник. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 272 с.
158. Гарантія. Словник української мови : в 11 т. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2. 550 с.
159. Генеральная инспекция (отдел). Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/generaluri-inspeqtisia-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

160. Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву. СПб. : Тип. «Север», 1907–1908. 68 с.

161. Гирько С. И. Уголовно-процессуальные функции милиции (Теоретические, правовые и прикладные проблемы) : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 2004. 336 с.

162. Глава 4. Адміністративна правосуб'єктність органу виконавчої влади. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1190_page_11.html (дата звернення: 17.12.2018).

163. Гладкова Є. О. Малиновська Т. М. Дотримання працівниками Національної поліції міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 25–26 листоп. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 48–52.

164. Голобородько Д. В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 222 с.

165. Головин А. П. Административно-правовые основы украинской полиеистики. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України*. 2002. № 2. С. 144–155.

166. Горбунов А. Курс лекций по полицейскому праву. Варшава, 1901. С. 6.

167. Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. 203 с.

168. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 208 с.

169. Горшенева И. А. Полиция в механизме современного государства: Теоретико-правовые аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2002. 28 с.

170. Государственная служба. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/valstybes-tarnyba> (дата звернення: 17.12.2018).

171. Государственная служба в Грузии. Страны постсоветского пространства. URL: <https://studfiles.net/preview/6326937/page:54/> (дата звернення: 15.12.2018).

172. Государственное управление. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesasis-administravimas> (дата звернення: 17.12.2018).

173. Государственный секретарь. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/ (дата звернення: 17.12.2018).

174. Гражданство и миграция. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/kodakondsus-ja-ranne> (дата звернення: 17.12.2018).

175. Грай М. П. Державно-службові відносини в Україні: стан та напрями розвитку : автореф. дис. ... канд. наук: 25.00.03. Київ, 2012. 23 с.

176. Григонис Э. П. Органы внутренних дел в механизме правового государства: теоретико-правовой аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 1995. 201 с.

177. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. Адміністративне право України : підруч. / за ред. І. С. Гриценка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

178. Грузинское чудо – реформа полиции. Что делать. URL: <http://kaknado.info/home/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D1%87%D1%83%D0%B4%D0%BE-%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8/> (дата звернення: 14.12.2018).

179. Грузия налаживает сотрудничество с Европоллом. ПОСТСОВЕТ. URL: <https://www.postsovet.ru/blog/kavkaz/683144.html> (дата звернення: 17.12.2018).

180. Губанов А. В. Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. М., 1997. 355 с.

181. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М. : МАЭП, 1999. 288 с.

182. Гураленко Н. А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2009. 223 с.

183. Гусаров С. Видання актів управління юрисдикційного характеру в системі органів внутрішніх справ. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 6–14.

184. Гусаров С. М. Адміністративно-процесуальний статус органів внутрішніх справ щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення (проступки) та механізм його реалізації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 91–99.

185. Гусаров С. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 438 с.

186. Гусаров С. М. Принципи діяльності правоохоронних органів у контексті адміністративної реформи в Україні. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2009. С. 71–73.

187. Гусев Р. Г. Зарубежный опыт разработки критериев и механизмов оценки деятельности правоохранительных органов. *Новый юридический журнал*. 2012. № 3. С. 222–227.

188. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник. М. : Зерцало, 1996. 368 с.

189. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / под ред. И. А. Бодуэна де Куртенэ. М., 1998. Т. 4. 414 с.

190. Деканоидзе Х. Ничего тут непрозрачного нет. О конкурсе в полицию Николаева. Преступности нет. 2015. URL: <https://news.pn.ru/public/145543>.

191. Декларація про поліцію : Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 № 690. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 17.12.2018).

192. Денисюк Д. С. Функції Національної поліції України: поняття та класифікація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 114–117.

193. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 393 с.

194. Департамент внутреннего аудита. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/shida-auditis-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

195. Департамент государственной службы при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://vtd.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

196. Департамент информатики и связи Министерства внутренних дел. URL <https://www.ird.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

197. Департамент миграции при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://migracija.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

198. Департамент по европейским делам и международному сотрудничеству. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL:

http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretara_vietnieks/eiropas_lietu_un_starptautiskas_sadarbibas_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

199. Департамент по правам человека. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/adamianis-uflebata-datsvis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

200. Департамент полиции и погранохраны. URL: <https://www.politsei.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

201. Департамент промышленной политики. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks_janis_bekmanis/planosanas_koordinacijas_un_kontroles_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

202. Департамент стратегических коммуникаций. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/press-center/prestsentris-funqtsiebi> (дата звернення: 17.12.2018).

203. Департамент управления имуществом и экономики Министерства внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://tvud.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

204. Департамент управления персоналом. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/kadrebis-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

205. Департамент финансового менеджмента. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/finansu_vadibas_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

206. Державне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання, 2004. 342 с.

207. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

208. Детективный закон Латвийской Республики. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=26311> (дата звернення: 17.12.2018).

209. Дискреційні повноваження органів державної влади – як підстава відмови в задоволенні адміністративного позову. Курчин і партнери. URL: <https://kurchin.com.ua/uk/yuridichni-novini/diskreciyni-povnovazhennya-organiv-derzhvladi> (дата звернення: 17.12.2018).

210. Дисциплинарный закон о сотрудниках от 05.05.1993 № RT 1993/26/441. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tööleping. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13125342?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.11.2018).

211. Дмитрієв А. А. Принципи та правове регулювання діяльності органів Національної поліції України із протидії організованим злочинності. *Вісник Кримінологічної Асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 164–174.

212. Дорога от милиции к полиции. URL: <https://petrimazepa.com/longroadtopolice.html> (дата звернення: 17.12.2018).

213. Дума В. В. Правозастосовча діяльність та форми її здійснення : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 216 с.

214. Дядя Степа – бобер. Удел Могултая : форум. URL: <https://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.pl?board=koapp;action=display;num=1086204291> (дата звернення: 02.12.2018).
215. Елисеев Б. Полицейское государство? Не надо его бояться! *Российская газета*. 26.02.2000.
216. Еропкин М. И. О классификации мер административного принуждения. Вопросы административного права на современном этапе. М. : Высш. школа МООП СССР, 1963. С. 60–68.
217. Еропкин М. И. Сущность административной деятельности советской милиции. Труды Высшей школы МВД СССР. 1968. Вып. 5. С. 176–177.
218. Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка. М. : Юрид. лит., 1965. 216 с.
219. Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: <http://www.cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r10.htm> (дата звернення: 17.12.2018).
220. Жертвы домашнего насилия в Латвии рассказали о своих страхах. Mmixnews.LV. URL: http://www.mixnews.lv/ru/society/news/236840_zhertvy-domashnego-nasiliya-v-latvii-rasskazali-o-svoix-straxah/ (дата звернення: 01.11.2018).
221. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2. С. 45–51.
222. Завальна Ж. В. Розвиток концепцій адміністративного права на території сучасної України: ретроспективний аналіз. *Форум права*. 2015. № 5. С. 80–84.
223. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком, 1997. 320 с.
224. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
225. Зайченко В. В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2013. № 23. С. 419–424.
226. Закон «О полиции и пограничной службе» от 06.05.2009 № RT I 2009, 26, 159. Действующее законодательство Эстонии. Законы Рийгикогу. URL: <https://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=115458&fd=1&leht=1> (дата звернення: 14.12.2018).
227. Закон «О полиции» от 20.09.1990 г. Республика Эстония. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsf/dok_iersui.htm (дата звернення: 12.12.2018).

228. Закон «О трудовых договорах» от 17.12.2008 № RT I 2009/5/35 . Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping: сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13198023> (дата звернення: 12.12.2018).

229. Закон «Об обязательном праве» от 17.12.2008 № RT I 2001/81/487. Süstemaatiline liigitus: TÕÕÕIGUS → Tõõleping: сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108072011021?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.12.2018).

230. Закон Грузии «О борьбе с терроризмом». URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/21796/9/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

231. Закон Грузии «О полиции» от 04.10.2013 № 1444-Пв. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf> (дата звернення: 29.11.2018).

232. Закон Грузии «О публичной службе». URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/28312/96/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

233. Закон Грузии «Об организованной преступности и рэкете». Законодательный вестник Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/27814?publication=1> (дата звернення: 17.12.2018).

234. Закон Естонії «Про публічну службу» від 01.04.2012. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. Ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ : Конус-Ю, 2007. С. 467–519.

235. Закон Латвии «О труде». URL: http://www.zakon.lv/otrude_ru.htm (дата звернення: 17.12.2018).

236. Закон Латвийской Республики «О государственных пенсиях» от 23.11.1995. Законодательство Латвийской Республики. URL: <http://latvia.news-city.info/docs/1995/index.htm>

237. Закон Латвийской Республики «О полиции» от 04.06.1991. URL: http://www.pravo.lv/likumi/49_zop.html

238. Закон Литовской Республики «О государственной службе». Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9197387088f211e8af589337bf1eb893/GcFEYIEIHu> (дата звернення: 17.12.2018).

239. Закон Литовской Республики «О государственных пенсиях должностных лиц и военнослужащих систем внутренних дел, государственной безопасности, охраны края и прокуратуры» от 13.12.1994 № I-693. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.63406?jfwid=rivwzvpgv> (дата звернення: 01.12.2018).

240. Закон Литовской Республики «О деятельности полиции» от 17.10.2000 № VIII-2048. URL: <https://e->

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.288152?jfwid=t2276h8aj (дата звернення: 14.12.2018).

241. Закон Литовской Республики «О полиции» от 11.12.1990 № I-851. Teisės akto tekstas. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.281866?jfwid=q86m1vvqk> (дата звернення: 11.12.2018).

242. Закон Литовської Республіки «Про затвердження, введення в дію і здійснення трудового кодексу» від 04.06.2002 № IX-926. Atspausdinta iš e-seimas.lrs.lt. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-fxdp72n7&documentId=TAIS.282027&category=TAD> (дата звернення: 14.12.2018).

243. Закон Министерства внутренних дел о должностных лицах учреждений и тюремной администрации со специальными уровнями обслуживания : Закон Латвийской Республики от 15.06.2006 г.. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=138750> (дата звернення: 17.12.2018).

244. Закон о вознаграждении должностных лиц и работников государственных и местных органов власти : Закон Латвийской Республики от 01.12.2009 г.. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=202273> (дата звернення: 17.12.2018).

245. Закон о вспомогательной полиции. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117122015033> (дата звернення: 17.12.2018).

246. Закон о дисциплинарной ответственности сотрудников органов внутренних дел и администрации пенитенциарной системы Министерства внутренних дел со специальными ступенями обслуживания. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=138749> (дата звернення: 17.12.2018).

247. Закон о защите свидетелей. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13250997?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

248. Закон о надзоре. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13247639?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

249. Закон о полиции и пограничной службе. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019003> (дата звернення: 17.12.2018).

250. Закон о прокуратуре. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13153853?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

251. Закон об исполнении Уголовно-процессуального кодекса. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12996643?leiaKehtiv> (дата звернення: 17.12.2018).

252. Закон об оперативной деятельности. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57573> (дата звернення: 17.12.2018).

253. Закон об органах национальной безопасности. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?mode=DOC&id=57256> (дата звернення: 17.12.2018).

254. Закон об охране правопорядка. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122018046> (дата звернення: 17.12.2018).

255. Закон Сообщества об участии работников от 12.01.2005 № RT I 2005/6/21. Süsteematailine liigitus: TÖÖÕIGUS → Tööleping; сайт. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13125408?leiaKehtiv> (дата звернення: 12.12.2018).

256. Закон СССР «О милиции» от 06.03.1991 № 2001-I. URL: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38465.html (дата звернення: 17.12.2018).

257. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.12.2018).

258. Закон Эстонской Республики «О публичной службе» от 15.01.1995 № 486. Республика Эстония. URL: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsr/dok_iernui/index.htm (дата звернення: 12.12.2018).

259. Закон Эстонской Республики «О публичных собраниях». Правозащита онлайн. URL: <http://pravfond.eu/?p=1436> (дата звернення: 01.12.2018).

260. Законы. Офіційний сайт Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/zakoni.html> (дата звернення: 17.12.2018).

261. Законодавство. Поліція Литви. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai> (дата звернення: 17.12.2018).

262. Законодавчі акти. Міністерство внутрішніх справ Латвійської Республіки. URL: <http://www.ic.icm.gov.lv/lv/node/63> (дата звернення: 17.12.2018).

263. Законодательная база Грузии. URL: <http://police.ge/en/useful-information/legislative-base>

264. Законодательная база МВД. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/useful-information/the-legal-framework> (дата звернення: 17.12.2018).

265. Захарова О. С., Карабань В. Я., Ковальський В. С. та ін. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підруч. / відп. ред. В. Малярєнко. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

266. Из милиции в полицию: опыт Грузии. URL: <http://www.trust.ua/news/104818-iz-milicii-v-policiyu-opyt-gruzii.html>

267. Информационно-аналитический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sainformatsio-analitikuri-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

268. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права. М. : Госюриздат, 1961. 380 с.

269. История полиции. URL: <https://www2.politsei.ee/ru/organisatsioon/ajalugu/politsei-ajalugu.dot> (дата звернення: 17.12.2018).

270. Іванцов В. О., Чишко К. О. Співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції та поліцейських заходів. Науково-практична конференція до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку у Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 136–138.

271. Іншин М. І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 269–277.

272. Ісаєва І. Ф. Професійна підготовка персоналу Федеральної поліції Німеччини вищої ланки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Вип. 1 (40). С. 111–114.

273. Ёыхвиская волость: новости. Давно хотелось познакомиться. Констебль. Новости Республики. URL: http://www.inforing.net/publications/infopress/newsjohvi.php?ELEMENT_ID=33850 (дата звернення: 19.11.2018).

274. Кабмін заборонив держслужбовцям критикувати владу. Українська правда, 2016. 1 березня. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/03/1/7100759> (дата звернення: 17.12.2018).

275. Как милиция мутирует в полицию. URL: <https://svpressa.ru/society/article/43594/> (дата звернення: 17.12.2018).

276. Как реформировали МВД Грузии и Эстонии. Подробно. Коммерсант. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/1916117> (дата звернення: 10.12.2018).

277. Калянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. 455 с.

278. Калужний Р. А. Форми та методи адміністративно-правового забезпечення авіаційний перевезень. *Наше право*. 2012. № 1. Ч. 1. С. 36–42.

279. Калюта А. Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах України. *Митна справа*. 2006. № 3. С. 38–41.

280. Канцелярия Министра. Министерство внутренних дел. URL: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/strukтура/ministrs/item2/> (дата звернення: 17.12.2018).
281. Капитонов С. А. Ведущая функция милиции. М. : Юриспруденция, 2002. 160 с.
282. Капітонова Н. В. Муніципальна поліція в структурі органів публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2017. 236 с.
283. Капура Е., Хачатурян А. На страже закона и порядка : учеб. материалы по русскому языку для служащих полиции (vene keele õppematerjalid politseitöötajatele). Эстония, 2017. 96 с.
284. Капустин Ю. Т. Полиция в механизме буржуазного государства : учеб. пособие. М. : Акад. МВД СССР, 1981. 64 с.
285. Качинська М. О. Досвід систематизації законодавства про органи охорони правопорядку СРСР. *Наше право*. 2013. № 8. С. 81–85.
286. Кибанов А. Я., Дуракова И. Б. Управление персоналом организации : учеб. пособие. М. : Экзамен, 2005. 414 с.
287. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2002. 312 с.
288. Ключко А. М. Поняття та зміст кадрового забезпечення органів внутрішніх справ України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 42–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_1_8
289. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
290. Коваленко В. В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні. *Право України*. 2013. № 3–4. С. 356–363.
291. Коваль Л. Адміністративне право України. Курс лекцій (Загальна частина). Київ : Основи, 1994. 154 с.
292. Когут Я. М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 173–180.
293. Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.
294. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 17.12.2018).
295. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 №

34/169. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 17.12.2018).

296. Козлова Н. В. Правосубъектность юридического лица. М. : Статут, 2005. 476 с.

297. Козюбра М. І. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.

298. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

299. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація, *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.

300. Коломоєць Т. Адміністративний примус у законодавстві України: деякі недоліки закріплення та можливі шляхи усунення їх. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 5. С. 62–65.

301. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у сфері підприємницької діяльності в Україні: сучасний теоретичний погляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 9. С. 74–77.

302. Коломоєць Т. О. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу. *Право України*. 2003. № 2. С. 105–110.

303. Колосовський Є. Ю. Адміністративна відповідальність неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2014. 235 с.

304. Колпаков В. К. Адміністративна деліктоздатність іноземців: проблеми регулювання відповідальності. *Право України*. 2004. № 1. С. 81–85.

305. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 576 с.

306. Комаров С. А. Общая теория государства и права: Курс лекций. Москва : Юрайт, 1996. 416 с.

307. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків , 2002. 408 с.

308. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2002. 336 с.

309. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву от 1992 года. Конвенции и соглашения. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/lawsea.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

310. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : ратифікована Законом України від 06.07.1999 № 832-XIV. Офіційний вісник України. 2010. № 3. Ст. 1191.

311. Кондратенко В. М. Поняття та зміст адміністративної діяльності органів публічної влади щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 46. Том 1. С. 153–156.

312. Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 135–150.

313. Конституція Грузії от 24.08.1995 г.. Законодательный вестник Грузии. <https://www.matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=33> (дата звернення: 01.12.2018).

314. Конституция Грузии. URL: <http://www.parliament.ge/uploads/other/28/28803.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).

315. Конституция Латвийской Республики. Latvijas Republika Valsts prezidents. URL: <https://www.president.lv/ru/latviiskaya-respublika/konstituciya-latvii> (дата звернення: 02.12.2018).

316. Конституция Литовской Республики. Конституция: URL: http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija_RU.htm (дата звернення: 02.12.2018).

317. Конституция Литовской Республики. Принята гражданами Литовской Республики на референдуме 25.10.1992 року. Библиотека Конституций Романа Пашкова. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=115> (дата звернення: 14.12.2018).

318. Конституция Эстонской Республики. Законодательная база Эстонии. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/estonia/estoni-r.htm (дата звернення: 01.12.2018).

319. Конституция Эстонской Республики. Президент. URL: <https://president.ee/ru/republic-of-estonia/constitution-of-the-republic-of-estonia/index.html> (дата звернення: 02.12.2018).

320. Конституція Литовської Республіки зі змінами та доповненнями від 01.06.2006. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/lt/lt045uk.pdf> (дата звернення: 11.12.2018).

321. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.12.2018).

322. Концепція реформи адміністративного права (Проект). Український правовий часопис. 1999. № 4.

323. Конюх Г. В. Основні тенденції розвитку адміністративного права. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 3. С. 203–297.

324. Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Вип. 1. С. 133–137.

325. Костицький М. В. Гуманізм права як прояв вищих (космічних) законів у суспільстві. Принципи гуманізму та верховенства права як умова розвитку демократичної, соціальної, правової держави (пам'яті професора В. В. Копейчикова): матер. міжвуз. наук.-теорет. конф. Київ : КНУВС, 2009. С. 13–15.

326. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.

327. Кочнев С. Реформа полиции в Эстонии. URL: <http://kaknado.info/home/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8-%D0%B2-%D0%AD%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B8/> (дата звернення: 19.12.2018).

328. Красавчиков О. А. Модели гражданской правосубъектности. Проблемы социалистической законности на современном этапе коммунистического строительства : тезисы республикан. науч. конф. (Харьков, 21–23 ноября 1978 г.). Харьков : Юрвуз, 1978. С. 105–107.

329. Кривицький Ю. В. Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 8–13.

330. Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 190–199.

331. Криштанович М. Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/4/02.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

332. Крылов В. С. Полиция США. Основные черты организации и деятельности : учеб. пособие. М. : МВШ МВД СССР, 1972. 79 с.

333. Куйбіда Р. О. Адміністративний договір у практиці європейських країн. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2 (3). С. 176–183.

334. Кулаков Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10–15.

335. Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолюк А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витоки, віхи,

історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 17–22.

336. Кутузов Р. В. Теоретико-методологічні засади науки поліцейського (адміністративного) права у висвітленні українських вчених другої половини XIX – початку XX ст. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 8–12.

337. Кучук А. І. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. 20 с.

338. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. М. : Юрид. лит., 1972. 280 с.

339. Левитский В. Ф. Предмет, задача и метод науки полицейского права. Харків : Тип. Адольфа Дерре, 1894. 25 с.

340. Литовская полиция. Правительство. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

341. Литовский оружейный фонд при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. URL: <http://www.lgf.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

342. Лихова С. Про визначення поняття «правоохоронні органи». *Радянське право*. 1984. № 11. С. 74–76.

343. Лісогор В. Г. Поліція Данії. *Науковий вісник КНУВС*. 2008. Вип. 2. С. 250–256.

344. Логвиненко М. І. Дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі. *Судова апеляція*. 2015. № 3 (40). С. 43–49.

345. Лосев С. О. Содержание функций милиции (полиции) и их модернизация в современном российском обществе. URL: <http://www.yurclub.ru/docs/pravo/1303/9.html> (дата звернення: 17.12.2018).

346. Лошицкий М. В. Основы полицейского права Европейского Союза: история формирования и развития правового регулирования отрасли. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12962> (дата звернення: 17.12.2018).

347. Лошицкий М. В. Поліцейське право в системі права в Україні. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–75.

348. Лошицкий М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.

349. Лошицкий М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. 365 с.

350. Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності державит: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2014. 392 с.
351. Лютіков П. С. Суб'єктивні права й обов'язки як складові адміністративно-правового статусу юридичної особи: класифікація та характерні ознаки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. С. 429–435. URL: <http://www.apdp.in.ua/v69/67.pdf>
352. Мандюк О. О. Класифікація індивідуальних актів. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). Кн. 2. Ч. 2. С. 159–165.
353. Мартиненко О. А. Реформування міліції у дзеркалі європейської поліцейстики – що ми робимо не так? URL: <http://www.umdpl.info/index.php?id=1251269106> (дата звернення: 17.12.2018).
354. Мартиненко О. А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 26. С. 70–75.
355. Мартинов Д. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 20 с.
356. Мартинов М. Д. Сучасні проблеми організації діяльності органів внутрішніх справ України та шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2010. № 3. С. 290–296.
357. Марченко Б. М. Адміністративна діяльність ДПСУ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2009. 20 с.
358. Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права. М. : Проспект, 2001. 756 с.
359. Материалы выводов реализации программы «Основные направления политики безопасности Эстонии до 2015 года» Министерства внутренних дел Эстонской Республики. Академия МВД Эстонии. Касе, 61, 12012, Таллинн. 2011. 96 с.
360. Матузов Н. И. Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1972. 292 с.
361. Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР. Саратов : Приволж. книж. изд-во, 1966. 190 с.
362. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія. Харків : Консум, 2001. 131 с.
363. Машугіна Є. В. Правові і організаційні основи діяльності поліції Естонської Республіки та її роль в забезпечення громадської безпеки : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Москва, 2015. 184 с. URL: <http://www.dslib.net/admin-pravo/pravovye-i-organizacionnye-osnovy-dejatelnosti-policii-jestonskoj-respubliki-i-ejo.html#6162242>

364. МВД Пограничной полиции Грузии. URL : <http://bpg.gov.ge/en/> (дата звернения: 17.12.2018).

365. МВД призывает общественность не мешать полиции выполнять законные действия. Грузия онлайн. URL: <https://www.apsny.ge/2018/pol/1517273406.php> (дата звернения: 01.12.2018).

366. Международное сотрудничество. Департамент миграции Литвы. URL: <https://www.migracija.lt/index.php?-92098729> (дата звернения: 17.12.2018).

367. Международный опыт осуществления полицейской деятельности в партнерстве с сообществом. Программа Эффективное Управление в Секторе Безопасности Институт общественных Политик. Молдова, Кишинев. 2007. 56 с. URL: http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/05/experiente_implementarea_activitatii_politienesti_RU_web.pdf

368. Местное самоуправление. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vietos-savivalda> (дата звернения: 17.12.2018).

369. Миграция. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/migratsia> (дата звернения: 17.12.2018).

370. Миграция. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/migracija> (дата звернения: 17.12.2018).

371. Микульця І. І. Адміністративно-правовий статус органів юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Херсон, 2014. 203 с.

372. Мильнер Б. З. Теория организации : учебник. М. : Инфра-М, 2009. 864 с.

373. Министерство. Правительственный портал Литовской Республики (Мой правительственный портал. Portalas «Mano vyriausybė»). URL: <http://lrvt.lt/ministerijos> (дата звернения: 17.12.2018).

374. Министр внутренних дел Катри Райк. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministerium.ee/et/ministeerium-kontaktid/siseminister-katri-raik> (дата звернения: 17.12.2018).

375. Министр и депутаты. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/the-minister-and-his-deputies/giorgi-gaxaria> (дата звернения: 17.12.2018).

376. Миссия. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/apie-vida-us-reikalus-ministerija/misija> (дата звернения: 17.12.2018).

377. Миссия и видение. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/ministeeriumi-tutvustus> (дата звернения: 17.12.2018).

378. Миссия и деятельность Академии. LEPL. Академия МВД Грузии. URL: <http://policeacademy.gov.ge/ka/about-the-academy/about-us> (дата звернення: 14.12.2018).

379. Миссия ОБСЕ в Косово / Департамент охраны и общественной безопасности / ICITAP 2007: Таблица модели решения проблем САРА, Приштина, 2007.

380. Михайловская Т. М. Реформа полиции в Грузии и в России. История новой России. URL: <http://www.ru-90.ru/node/1484> (дата звернення: 17.12.2018).

381. Мишо К. Полицейское управление во Франции при Старом режиме. *Неприкосновенный запас*. 2004. № 4 (42). URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/42/>

382. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1 / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2002. 1183 с.

383. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика : в 10 т. Київ : Ін-юре, 2003. Т. 1 : Теоретико-методологічні і концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1230 с.

384. Міліція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 17.12.2018).

385. Міністерство внутрішніх справ Грузії (საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო), МВС (შსს). Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96%D1%85_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97 (дата звернення: 17.12.2018).

386. Мінченко О. В. Поліцейське право в системі юридичної освіти: європейська традиція та український досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал*. 2011. № 5 (78). С. 294–300.

387. Модуль аналізу проблем. URL: <http://www.porcenter.org/learning/pam> (дата звернення: 01.12.2018).

388. Мозоль В. В. Європейський досвід державного управління органами поліції. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/.../1/ЄВРОПЕЙСЬКА%20ІНТЕГРАЦІЯ_p077-080.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

389. Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции

дореволюционной России: историко-теоретический аспект : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. 206 с.

390. Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2004. 22 с.

391. Московец В. І. Правове регулювання участі громадян в охороні державного кордону. *Форум права*. 2013. № 3. С. 407–411.

392. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2008-1/08momiec.pdf>

393. Музичук О. М. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1. С. 41–48.

394. Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России: Историко-теоретический анализ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. 58 с.

395. Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России (Историко-теоретический анализ) : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. СПб., 2003. 452 с.

396. Мушкет И. И. Полиция в механизме российского государства : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. СПб., 1997. 180 с.

397. Нагороди Литви. Нагороди Міністерства внутрішніх справ Литовської Республіки. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%B2%D0%B8 (дата звернення: 14.11.2018).

398. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. ОБСЕ. Вена. Май, 2008. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/32548?download=true> (дата звернення: 01.12.2018).

399. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / уклад.: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ : Дакор, 2016. 464 с.

400. Наша работа. Устав Столичной полиции в Лондоне. Лондон : Управление по делам общественности и внутренней связи Нью-Скотленд-Ярда, 1997. 8 с.

401. Невядовський В. О. Теоретико-правові аспекти сутності координації правоохоронної діяльності. *Форум права*. 2016. № 4. С. 224–228.

402. Некрасов В. Ф., Полубинский В. И. МВД России: энциклопедия. М. : Олма-Пресс, 2002. 623 с.
403. Новый тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 2 /уклад.: О. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Аконіт, 2003. 926 с.
404. Об оперативно-розыскной деятельности. Законодательный вестник Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/18472?publication=46> (дата звернення: 17.12.2018).
405. Об утверждении описания внутреннего контроля Министерства внутренних дел Литовской Республики. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Teises%20aktai/170215_Nr1V-126.pdf (дата звернення: 17.12.2018).
406. Обеспечение внутренней безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/siseturvalisuse-valdkond/sisejulgeoleku-tagamine> (дата звернення: 17.12.2018).
407. Обеспечение общественного порядка. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/avaliku-korra-tagamine> (дата звернення: 17.12.2018).
408. Обеспечение общественного порядка. Эстонская Республика. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/ru/obespechenie-obshchestvennogo-poryadka> (дата звернення: 01.12.2018).
409. Оборотов Ю. Н. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. № 4. С. 49–56.
410. ОБСЕ. Руководство по демократическим принципам полицейской деятельности, составленное Старшим советником Генерального секретаря ОБСЕ по вопросам полицейской деятельности. ОСВПД ОБСЕ. Вена, 2006. URL: http://police.homeoffice.gov.uk/news-andpublications/publication/community-policing/policing/Community_engagement_lit_rev.pdf?view=Binary (С. 33–35, пар. 83–94).
411. Общая теория государства и права. Академический курс : в 2 т. Т. 2. Теория права / под ред. М. Н. Марченко.. М. : Зерцало, 1998. 640 с.
412. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т. Т. 1 / отв. ред. М. Н. Марченко. М. : Зерцало – М, 2001. 528 с.
413. Общественная безопасность. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesasis-saugumas-1> (дата звернення: 17.12.2018).
414. Общий административный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16270/18/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

415. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 8000 слов и фразеологических выражений. М. : Азъ, 1996. 928 с.

416. Окунев І. С. Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 23 с.

417. Організація. Український тлумачний словник. Академік. URL: https://ukrainian_explanatory.academic.ru/109505/%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (дата звернення: 17.12.2018).

418. Осипов Ю. И. Организация и деятельность полиции за рубежом : учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД России, 1992. 196 с.

419. Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн. Підручники. Адміністративне право зарубіжних країн. URL: https://pidruchniki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsiipi_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnih_krayin (дата звернення: 17.12.2018).

420. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : Міжнародні Стандарти (додаток до Резолюції) від 07.08.1990 № 995_334. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334 (дата звернення: 17.12.2018).

421. Особливості адміністративної правосуб'єктності суб'єктів адміністративного права. Підручники. Адміністративно право. URL: https://pidruchniki.com/17100210/pravo/osoblivist_administrativnoyi_pravosubyektnosti_subyektiv_administrativnogo_prava (дата звернення: 17.12.2018).

422. Отдел временного содержания. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/human-rights-protection-and-monitoring-main-division-of-administration> (дата звернення: 17.12.2018).

423. Отдел информатики и связи. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/informatikas_un_sakaru_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

424. Отдел криминалистики. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saeqsperto-kriminalistikuri-mtavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

425. Отдел логистики. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/lodjistikis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

426. Отдел международных связей. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/en/ministry/structure-and-offices/international-relations-department> (дата звернення: 17.12.2018).

427. Отдел патрульной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/sapatrulo-politsiis-departamenti?sub=463> (дата звернення: 17.12.2018).

428. Отдел связи. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/komunikacijas_nodala/ (дата звернення: 17.12.2018).

429. Отдел секретных режимов. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/slepena_rezim_a_nodala/ (дата звернення: 17.12.2018).

430. Офис госсекретаря. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/sekretare1_1/ (дата звернення: 17.12.2018).

431. Пагон М. Сущность полицейской реформы в Словении. Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс. Киев : Задруга, 2005. С. 98–100.

432. Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 23 с.

433. Панасюк Р. П. Розвиток камерального права в Україні (теоретико-методологічний аспект). *Судова апеляція*. 2017. № 1 (46). С. 21–27.

434. Папієв М. Громадянське суспільство: міф, реальність чи шанс?. *Дзеркало тижня*. 2007. № 41 (670). 3 листоп. С. 3.

435. Парламентский секретарь Министерства внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/ministrs/parlamentarais_sekretars/ (дата звернення: 17.12.2018).

436. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів : Магнолія 2006, 2011. 352 с.

437. Петков С. В., Юнін О. С. Основы управління в органах внутрішніх справ: Курс лекцій. Кіровоград : КЮІ ХНУВС, 2007. 134 с.

438. Пилипів Р. Новий погляд на класифікацію форм і методів адміністративної діяльності патрульної поліції за законодавством України. *Vise grad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/2. С. 125–131.

439. Підзаконні акти. Акти Президента України та Верховної Ради України. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

440. Підзаконні акти. Накази МВС України. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

441. Підзаконні акти. Постанови Кабінету Міністрів України. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html> (дата звернення: 17.12.2018).

442. Піляй А. М. Поліцейське право Російської Імперії у працях юристів першої половини XIX століття. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 243. С. 183–190.

443. План обучения. Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_cadets/the_study_plan (дата звернення: 16.12.2018).

444. Платонов С. В. Искусство управленческой деятельности. Киев : Либра, 1996. 413 с.

445. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підруч. / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : НАВСУ, 1999. 702 с.

446. Побудова. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pobudova> (дата звернення: 17.12.2018).

447. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2009. 433 с.

448. Пожарно-спасательное управление при Министерстве внутренних дел. Правительство. URL: <http://pagd.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

449. Позняк В. И. Милиция в организационно-правовом механизме реализации исполнительной власти в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2003. 212 с.

450. Полицейская академия-2 по-Латвийски: быть или не быть. Latvijas Sabiedriskie Mediji. URL: <https://rus.lsm.lv/statja/novosti/obschestvo/policeyskaja-akademija-2-po-latviyski-bit-ili-ne-bit.a263687> (дата звернення: 16.12.2018).

451. Полиция. Академик. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/17195>

452. Полиция Эстонии. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%AD%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%B8 (дата звернення: 17.12.2018).

453. Полиция Эстонской Республики. Полиция государств мира. Авторская рубрика профессора Бирюкова П. Н. URL: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-estonskoj-respubliki> (дата звернення: 14.12.2018).

454. Політологія. Курс лекцій : навч. посіб. / за заг. ред. І. С. Дзюбка. Київ : Вища шк., 1993. 445 с.

455. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). Посібник № 2. 2012. 136 с.

456. Поліцейське право. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. URL: http://leksika.com.ua/11781028/legal/politseyske_pravo (дата звернення: 17.12.2018).

457. Поліція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 17.12.2018).

458. Положение о классификации должностей в Министерстве внутренних дел системы учреждений и должностных лиц Администрации пенитенциарных учреждений со специальными оценками. Министерство внутренних дел Латвийской Республики. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287499> (дата звернення: 17.12.2018).

459. Положение о порядке выдачи и выдачи служебного удостоверения сотрудника полиции и служебного удостоверения. Likumi. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=167826&from=off> (дата звернення: 17.12.2018).

460. Поняття методів адміністративної діяльності міліції та їх види.. Методи адміністративної діяльності міліції. URL: http://ua-referat.com/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8_%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BC%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97 (дата звернення: 17.12.2018).

461. Поняття функціональної структури органів внутрішніх справ. Підручники. Право. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z1136_page_72.html (дата звернення: 17.12.2018).

462. Поплавський В. Ю. До питання визначення ознак державно-службових відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 135–137.

463. Попов Л. Л. Некоторые вопросы содержания и форм административной деятельности советской милиции. *Труды высшей школы МООП РСФСР*. 1962. Вып. 7. С. 237–240.

464. Поради подорожуючим від Консульської служби України. Естонія. Подорожуйте безпечно. URL: <http://tripadvisor.mfa.gov.ua/?p=582> (дата звернення: 01.12.2018).

465. Постанова Уряду Грузії «Про затвердження Положення Про Міністерство внутрішніх справ Грузії». Міністерство внутрішніх

дел Грузии. URL: <https://police.ge/files/2016/337.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

466. Постановление Таллиннского горсобрания от 24.01.2013 № 6. Правила общественного порядка. TALLINNA LINNAVOLIKOGU. URL: <https://www.tallinn.ee/rus/g3427s65532> (дата звернення: 01.12.2018).

467. Правительственные учреждения. Другие учреждения. Академия общественной безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

468. Правительственные учреждения. Другие учреждения. Фонд гражданского общества Эстонской Республики (NFCFS). Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

469. Правительственные учреждения. Другие учреждения. Центр информационных технологий и развития Министерства внутренних дел (СМИТ). Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

470. Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Департамент полиции и пограничной охраны. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

471. Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Спасательная комиссия. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

472. Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Управление полиции безопасности. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/valitsemisala-asutused> (дата звернення: 17.12.2018).

473. Правительственные учреждения. Органы внутренней безопасности. Управление полиции безопасности. URL: <https://www.kapo.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

474. Правовое положение полиции Грузии. URL http://e-notabene.ru/pm/article_13947.html (дата звернення: 17.12.2018).

475. Превенція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Превенция#cite> (дата звернення: 17.12.2018).

476. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред.: Ю. І. Римаренко. Київ : КНТ, 2006. 740 с.

477. Принципы политики безопасности Эстонии. Эстонская Республика. Министерство внутренних дел. URL:

<https://www.siseministerium.ee/ru/obespechenie-obshchestvennogo-poryadka> (дата звернення: 01.12.2018).

478. Принятая практика взаимодействия региональной полиции и общественности. Передовая практика в работе участковой полиции с населением. URL: <https://kodukant.ee/wp-content/uploads/2016/12/Piirkondliku-politseito%CC%88o%CC%88-hea-tava-RUS.pdf> (дата звернення: 20.11.2018).

479. Присяга работника полиции. URL: <http://www.matsne.gov.ge/14003000005001017194> (дата звернення: 13.12.2018).

480. Про верховенство права : Доповідь Венеціанської Комісії (Комісії «За демократію через право») на 86-му пленарному засіданні 25–26.03.2011 р. *Право України*. 2011. № 10. С. 177.

481. Про терористичну злочинну діяльність : Резолюція восьмого Конгресу ООН від 07.09.1990 № 995 828. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_828 (дата звернення: 17.12.2018).

482. Продаєвич О. С. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2008. 19 с.

483. Проневич О. С. Інституційно-правові засади діяльності «поліцейських» міністерств Німеччини та Польщі. *Право і безпека*. 2012. № 1. С. 60–66.

484. Проневич О. С. Завдання поліції (міліції) у юридичній поліцейській. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4 (51). С. 191–205.

485. Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 145–167.

486. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 36 с.

487. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 444 с.

488. Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. Вип. 2. С. 350–356.

489. Проневич О. С. Рецепція поліцейського права: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1 (48). С. 34–43.

490. Проневич О. С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 141–146.

491. Профессиональное образование / процедуры приема. LEPL. Академия МВД Грузии. URL:

<http://policeacademy.gov.ge/ka/professional-education/admission-procedure>
(дата звернення: 14.12.2018).

492. Процедуры оценки деятельности учреждений системы Министерства внутренних дел и администрации пенитенциарных учреждений со специальными этапами службы и оценки ее результатов. Likumi. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287625> (дата звернення: 17.12.2018).

493. Politsei_EST T – Rajaleidja. ПРОФЕССИЯ: Полицейский констебль. URL: <http://www.raialeidja.ee/akab/doc.php?13104> (дата звернення: 19.12.2018).

494. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник. Київ : Атіка, 2001. 176 с.

495. Рабінович П. М. Права людини і громадянина в Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 56 с.

496. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. Львів : ЛДУВС, 2010. 575 с.

497. Работа полиции с ориентацией на нужды населения. Переводы материалов о практике деятельности правоохранительных органов зарубежных стран. 1999. № 10. С. 25–28.

498. Региональное развитие. Министерство внутренних дел Литовской Республики. URL: <https://vrm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/regionu-pletra> (дата звернення: 17.12.2018).

499. Решение об утверждении Положений Министерства внутренних дел Республики Литва. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4A0022815C12> (дата звернення: 17.12.2018).

500. Решение Правительства Литовской Республики от 20 января 1995 года. Официальный бюллетень законодательных актов. № 8-173. Вильнюс, 1995.

501. Рижская дума довольна работой муниципальной полиции. URL: <http://www.secnews.ru/digest/2470.htm> (дата звернення 27.12.2018).

502. Ромашов Р. А. Некоторые проблемные аспекты понимания правосубъектности индивидуального и коллективного лица. Правовой статус и правосубъектность лица: теория, история, компаративистика : материалы VIII Междунар. науч.-теорет. конф. (Санкт-Петербург, 14–15 декаб. 2007 г.) : в 2 ч. Ч. I. СПб., 2007. С. 3.

503. Российская юридическая энциклопедия / под ред. В. П. Бойко. М. : Инфра-М, 1999. 1100 с.

504. Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ. *Юридична Україна*. 2012. № 4 (112). С. 15–19.

505. Румянцева-Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 116–122.

506. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.
507. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 42 с.
508. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 455 с.
509. Салманова О. Ю. Про компетенцію та повноваження Національної поліції України щодо прийняття адміністративно-юрисдикційних актів. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917– 2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 247–249.
510. Самохвалов В. В. Принципи та вимоги законності як гарантії її справедливості. *Держава і право*. 2001. Вип. 12. С. 11–29.
511. CAPA. URL: <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/learningzone/sara.html> (дата звернення: 01.12.2018).
512. Сборникъ Императорскаго Россійскаго Историческаго Общества. СПб., 1894. Т. 90. 640 с.
513. Свон Р. Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / под общ. ред. В. П. Сальникова. СПб. : Санкт-Петерб. ун-т МВД России ; Алетея, 2000. 288 с.
514. Семенов А. О. Реформа полиции в Грузии: возможно ли применение положительного опыта в России. URL: https://nbpublish.com/library_get_pdf.php?id=30954 (дата звернення: 17.12.2018).
515. Сенчук І. І. Гарантії професійної діяльності поліцейських в сучасних умовах. *Форум права*. 2018. № 3. С. 88–95.
516. Система як поняття. Вступ до системного аналізу. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/199/4.pdf> (дата звернення: 17.12.2018).
517. Сіверін Д. В. Адміністративно-правовий статус органів державної виконавчої служби України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 210 с.
518. Скаун О. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. 278 с.
519. Скаун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник. Харьков : Эспада, 2005. 840 с.
520. Скаун О. Ф. Теория государства и права. Харьков : Консум, 2000. 704 с.

521. Скаун О. Ф. Теория держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. 656 с.
522. Скаун О. Ф. Теория держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 664 с.
523. Скаун О. Ф. Теория права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2013. 525 с.
524. Скрипнюк О. В. Світовий досвід функціонування органів прокуратури: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. № 4. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo04/part_2/61.pdf (дата звернення: 17.12.2018).
525. Словарь иностранных слов /зав. ред. В. В. Пчелкина. М. : Русский язык, 1988. 624 с.
526. Словарь иностранных слов / сост. И. М. Суслова. М. : Русский язык, 1983. 608 с.
527. Словник іноземних слів / за ред. О. С. Мельничук. Київ, 1974. 826 с.
528. Словник іноземних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень /Л. О. Пустовіт, О. І. Скоп'єнко, Г. М. Сюта та ін.. Київ : Довіра – УНБЦ «Рідна мова», 2000. 1018 с.
529. Словник української мови : в 11 т. Т. 3 / ред. тому: Г. М. Гнатюк, Т. К. Черторизька. Київ, 1972. 744 с.
530. Служба общественной безопасности. Правительство. URL: <http://vstarnyba.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).
531. Служба по расследованию финансовых преступлений при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. URL: <http://www.fntt.lt/lt> (дата звернення: 17.12.2018).
532. Смирнов М. П. Оперативно-розыскная деятельность полиции зарубежных стран. М. : Щит, 2001. 240 с.
533. Смирнов М. П. Полиция зарубежных стран и ее оперативно-розыскная деятельность : учеб. пособие. М. : Акад. МВД России, 1995. 128 с.
534. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 304 с.
535. Совет NFCS. URL: <https://www.kysk.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).
536. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. М. : Сов. энцикл., 1984. 1600 с.
537. Сокуренько В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах

Третьої щоріч. наук.-освіт. виставки «Публічне управління XXI», приуроченої до Всесвітнього дня науки (Харків, 24 листоп. 2016 р.). Харків : Харк. регіонал. ін-т держ. управління Нац. акад. держ. управління при Президентові України, 2016. С. 1–5.

538. Солнцева Х. В. Деякі питання адміністративно-правового статусу органів поліції Естонської Республіки. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 82–88.

539. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации. Омск : ВШМ МВД РФ, 1993. 504 с.

540. Соловей Ю. П. Правовое регулирование деятельности милиции в Российской Федерации : дис. ... д-ра юрид. наук. М., 1993. 346 с.

541. Соловей Ю. П. Российское полицейское право: история и современность. *Государство и право*. 1995. № 6. С. 75–85.

542. Соломаха А. Г. Поліцейське право у наукових поглядах М. Бунге. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 2 (12).

543. Социальные гарантии в процессе обучения. Valsts policijas koledžas. URL: http://www.policijas.koledza.gov.lv/en/to_the_applicants/social_guarantees_during_the_study_process (дата звернення: 16.12.2018).

544. Спасательный совет. URL: <http://www.rescue.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

545. Специальности. Akadeemiast. URL: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/958> (дата звернення: 16.12.2018).

546. Старилов Ю. Н. Как развивалась наука административного права в европейских странах. *Журнал российского права*. 1999. № 3–4. С. 203–215.

547. Старилов Ю. Н. Курс общего административного права : в 3 т. М. : Норма, 2002. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. 728 с.

548. Старшие докладчики по вопросам MILLF. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/struktura/valsts_sekretars/valsts_sekretara_vietnieks_janis_bekmanis/nil_strukturvieniba/ (дата звернення: 17.12.2018).

549. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. 588 с.

550. Статут Організації Об'єднаних Націй. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL:

https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%9E%D0%B1%27%D1

%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9 (дата звернення: 17.12.2018).

551. Стрельцова О. В. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 265–269.

552. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підруч. / відп. ред. В. Маляренко. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

553. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник для вузов МВД Украины / ред. А. М. Бандурка. Харьков : Эспада, 1999. 349 с.

554. Тарасов И. Т. Очерк науки полицейского права. М., 1897. С. 3.

555. Тарасов И. Т. Полиция в эпоху реформ. М., 1885. С. 17.

556. Тарнавська Н. П., Пушкар Р. М. Менеджмент: теорія і практика. Тернопіль : Карт-бланш, 1997. 456 с.

557. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11–12. С. 233–240.

558. Тема 2: суб'єкти адміністративного права. Адміністративне право. Освітній портал Класичного приватного університету. URL:

http://virtuni.education.zp.ua/edu_cpu/mod/resource/view.php?id=17154 (дата звернення: 17.12.2018).

559. Теория государства и права: Курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. М. : Юрист, 2003. 776 с.

560. Теория права и государства / под ред. Г. Н. Манова. М. : БЕК, 1995. 256 с.

561. Теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. С. Л. Лисенко,

В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 368 с.

562. Теорія держави і права України : навч. посіб. / А.Ю. Олійник та ін.. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 176 с.

563. Тимченко Г. П. Принципи цивільної юрисдикції: Теорія, історія, перспективи розвитку : монографія. Київ : Юрид. думка, 2006. 412 с.

564. Требования к полицейскому констеблю. База данных о профессиях и специальностях. URL: <http://www.rajaleidja.ee> (дата звернення: 20.12.2018).

565. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика) : навч. посібник. Київ : Скіф. 2008. 96 с.

566. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 09.10.2009 № 1772-Пс. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_09_10_2009.pdf (дата звернення: 17.12.2018).

567. Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (дата звернення: 17.12.2018).

568. Уільдрікс Н. Діяльність поліції в посткомуністичних суспільствах. Київ : Атіка, 2006. 248 с.

569. Управление. Министерство внутренних дел. URL: <https://www.siseministeerium.ee/et/organisatsioon-kontaktid/juhtkond> (дата звернення: 17.12.2018).

570. Управление персоналом и администрацией. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/strukтура/valsts_sekretars/valsts_sekretara_vietnieks/AD_IeM/ (дата звернення: 17.12.2018).

571. Управление полиции Автономной Республики Абхазия. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/afkhazetis-avtonomiuri-respublikis-ntavari-sammartvelo> (дата звернення: 17.12.2018).

572. Управління органами Національної поліції України : підруч. / за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Стильна тип., 2017. 580 с.

573. Устав Министерства внутренних дел. Государственный вестник. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128012014003?leiaKehtiv#para1> (дата звернення: 17.12.2018).

574. Устав Министерства внутренних дел Грузии. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://info.police.ge/page?id=14> (дата звернення: 17.12.2018).

575. Устав Управления полиции и пограничной охраны. Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/128062017043?leiaKehtiv> (дата звернення: 19.11.2018).

576. Устименко Є. В. Систематизація заходів адміністративного припинення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право*. 2015. № 3. С. 160–163.

577. Утверждение Национальной программы развития на 2014-2020 гг.. Законодательный Регистр. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/OKkwPNbfzS> (дата звернення: 17.12.2018).

578. Утиашвили Шота. Как проходили реформы в Грузии. URL: https://pikabu.ru/story/kak_prokhodila_reforma_mvd_v_gruzii_2098845

579. Федченко О. Структура поліцейських органів держав ЄС та правове регулювання їх діяльності. Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у

сучасний період розвитку державності України: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 жовт. 2007 р.). Київ : МП Леся, 2008. С. 74–76.

580. Фелик В. І. Умови та підстави застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 208–212.

581. Фільштейн І. В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.

582. Фільштейн М. В. Поліцейські органи Прибалтійських держав – членів Європейського Союзу (Латвія, Литва, Естонія): організація та правове забезпечення діяльності в сфері внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 228 с.

583. Фіночко Ф. Д. Еволюція поглядів щодо класифікації адміністративного примусу. *Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку* : тези доп. наук.-практ. конф. Харків : НУВС, 2005. С. 138–139.

584. Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_4_22

585. Форми і методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. Український діловий інформаційний каталог. URL: <http://udik.com.ua/books/book-1499/chapter-53125/> (дата звернення: 17.12.2018).

586. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їхнього впровадження в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2003. 253 с.

587. Холод Ю. А. Загальна поліція Російської Імперії в Україні в 1862–1905 рр. : автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2001. 17 с.

588. Хрыков Е. Н. Теоретические основы внутришкольного управления. Луганск : Альма матер, 1999. 118 с.

589. Цалюк О. М. Реалізація прав людини і громадянина в державно-службових відносинах в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк, 2011. 187 с.

590. Цвік М. В. Про сучасне право розуміння. *Вісник академії правових наук України*. 2001. № 27. С. 82–92.

591. Центр информационных технологий и развития Министерства внутренних дел. URL: <http://www.smit.ee/> (дата звернення: 17.12.2018).

592. Центр личных документов при Министерстве внутренних дел Литовской Республики. Правительство. URL: <http://adic.lrv.lt/> (дата звернення: 17.12.2018).

593. Центральное управление уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/tsentraluri-kriminaluri-politsiis-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).
594. Черней В. В. Актуальні проблеми реформування системи освіти МВС України в контексті європейських стандартів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 3–16.
595. Чечот Д. М. Субъективное право и формы его защиты. Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. 71 с.
596. Чумак В. В. Административно-правовой статус Министерств внутренних дел Литвы и Украины: задачи, функции, полномочия. *Межнаучний журнал БЫЛЫМ – «НАУКА» Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Шракбека Кабылбаева*. 2016. № 4 (51). С. 58–64.
597. Чумак В. В. Административно-правовые основы кадрового обеспечения деятельности полиции стран Балтии (Латвия, Литва, Эстония). *Научный журнал «Власть и общество (История, Теория, Практика)»*. Scientific magazine «Authority and Society. (History, Theory, Practice)». 2018. № 4 (48). Т. 1. С. 99–108 (Грузія).
598. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки. *Науковий вісник Дніпропетровського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 (77). С. 25–30.
599. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності коледжу державної поліції Латвійської Республіки. Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу в Україні: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 29 трав. 2015 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. С. 60–63.
600. Чумак В. В. Департамент муніципальної поліції Естонської Республіки як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 138–142.
601. Чумак В. В. Діяльність муніципальної поліції в Естонській Республіці: організаційно-правовий досвід та перспективи його використання в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4 (67). С. 115–120.
602. Чумак В. В. Діяльність портової поліції в Латвійській Республіці: організаційно-правовий досвід та перспективи його використання в Україні. Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: матер. Міжнар. наук. конф. (Кошице, Словацька Республіка, 27–28 лют. 2015 р.). Кошице : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014. С. 111–113.

603. Чумак В. В. Досвід Грузії щодо професійного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ та перспективи його використання в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 3. С. 175–177.

604. Чумак В. В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 149–154.

605. Чумак В. В. Европейские принципы деятельности полиции и перспективы их использования в Украине. *Leges et Viata : междунар. науч.-практ. правовой журнал*. 2015. № 10/3. С. 81–85.

606. Чумак В. В. Європейський досвід реформування органів поліції (на прикладі Естонської Республіки). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 4 (72). С. 15–158

607. Чумак В. В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 220–228.

608. Чумак В. В. Задачи и принципы деятельности полиции Латвии и Украины: сравнительно-правовой анализ. Осори Академия. *Труды Академии МВД Республики Таджикистан*. 2015. № 4 (28) С. 29–33.

609. Чумак В. В. Національна система професійної підготовки кадрів поліції в Латвійській Республіки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 7. С. 148–149. URL: http://www.pap.in.ua/7_2014/43.pdf

610. Чумак В. В. Організаційне та правове забезпечення функціонування поліції Латвійської Республіки. *Форум права*. 2014. № 4. С. 350–352. URL: file:///C:/Users/Vova/Downloads/FP_index.htm_2014_4_62.pdf

611. Чумак В. В. Організаційно-правова модель діяльності поліції країн Балтії щодо протидії тероризму: перспективи реалізації позитивного досвіду в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 22–32.

612. Чумак В. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів кримінальної поліції у країнах Балтії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (69). С. 189–196.

613. Чумак В. В. Організаційно-правові питання діяльності підрозділу Литовської поліції по антитерористичних операціях «ARAS»: досвід та перспективи використання в Україні. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 102–106.

614. Чумак В. В. Організація діяльності державного бюро розслідувань: світовий досвід та національна модель. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 116–121.

615. Чумак В. В. Особливості діяльності муніципальної поліції в Литовській Республіці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4 (78). С. 47–52.

616. Чумак В. В. Особливості організаційної побудови поліцейської системи Литовської Республіки. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11/12. С. 145–146.

617. Чумак В. В. Полицейская деятельность подразделений, которые входят в сферу управления МВД Украины: современное состояние и пути усовершенствования. Осори Академия. *Труды Академии МВД Республики Таджикистан*. 2016. № 3. С. 67–72.

618. Чумак В. В. Підготовка кадрів поліції в Грузії: досвід для України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 137–140.

619. Чумак В. В. Поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави: пріоритеті напрямки правоохоронної діяльності (на прикладі Грузії та країн Балтії). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. № 33. С. 83–86.

620. Чумак В. В. Правове регулювання державно-службових відносин у поліції Латвії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 4. С. 66–68.

621. Чумак В. В. Правове регулювання застосування поліцією примусових заходів: досвід Естонії. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13 листоп. 2015 р.). Харків : ХНУВС, 2015. С. 307–309.

622. Чумак В. В. Правовий статус міністерства внутрішніх справ Литви: завдання та функції. Актуальні питання забезпечення громадської безпеки та правопорядку в сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 20 листоп. 2015 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. С. 302–305.

623. Чумак В. В. Правовое регулирование применения мер принуждения в Грузии и Украине: сравнительно-правовой анализ. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов : ежемесячное науч. изд. 2015. № 12. С. 76–78.

624. Чумак В. В. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення: досвід Грузії. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 95–101.

625. Чумак В. В. Превентивные меры и меры реагирования полиции на правонарушения в Грузии: опыт для Украины. Социально-психологические, уголовно-правовые и криминологические проблемы семейно-бытового насилия : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Баку, Азербайджанская Республика, 29 февр. 2016 г.). Баку :

Полицейская Акад. МВД Азербайджанской Республики, 2016. С. 351–352.

626. Чумак В. В. Принципи діяльності поліції Грузії: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. Т. 1. № 15. С. 95–97.

627. Чумак В. В. Принципи та способи реформування поліції в Естонії. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. № 3 (38). С. 297–302.

628. Чумак В. В. Реформування національної поліцейської системи Литви: стратегічні напрями та результати. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 70–74.

629. Чумак В. В. Сравнительно-правовой анализ полномочий полиции Грузии и Украины. *Межнаучный журнал «ГЫЛЫМ – НАУКА» Костанайской академии МВД Республики Казахстан имени Ширакбека Кабылбаева*. 2016. № 3 (50). С. 67–74.

630. Шаганенко П. І. Поняття організаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 144–147.

631. Шадрин В. М. Полицейская деятельность как объект исследования (историко-правовой аспект). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2003. № 1. Т. 9. С. 111–117.

632. Швець Д. В. Гарантії професійної діяльності поліцейських. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 15–25.

633. Швець Д. В., Бугайчук К. Л., Федосова О. В., Михайлова Ю. О., Гончаренко І. Б., Святокум І. О. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. 124 с.

634. Шемшученко Ю. С. Вибране. Київ : Юрид. думка, 2005. 529 с.

635. Шестак Л. В. Адміністративне право : навч. посіб. Чернігів : ЧДПСТіП, 2011. 256 с.

636. Шестаков С. В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 205 с.

637. Шилін М. Проблеми визначення поняття «правоохоронні органи», назви і структури відповідної навчальної дисципліни у сфері юридичної освіти. *Проблеми законності : респ. міжвід. наук. зб.* 2007. Вип. 92. С. 138–144.

638. Шихов Е. Ю. Организация местной (муниципальной) милиции в системе самоуправления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1995. 26 с.

639. Шуба В. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності органів прокуратури України: загальнотеоретичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2006. 200 с.

640. Экономический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/safinanso-sameurneo-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

641. Эстония тратит на безопасность и общественный порядок чуть ли не больше всех в Европе (КАРТА). МК-Естонія. URL: <https://www.mke.ee/sobytiya/estoniya-tratit-na-bezopasnost-i-obshchestvennyj-poryadok-chut-li-ne-bolshe-vsekh-v-evrope-karta> (дата звернення: 01.12.2018).

642. Юридический отдел. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/iuridiuli-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

643. Юридический отдел. Министерство внутренних дел. URL: http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/strukтура/valsts_sekretars/valsts_sekretar_a_vietnieks3/juridiskais_departaments/ (дата звернення: 17.12.2018).

644. Юридический отдел. Структура министерства. Министерство внутренних дел Грузии. URL: <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/iuridiuli-departamenti> (дата звернення: 17.12.2018).

645. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Феміна. 696 с.

646. Юсти И. Г. Г. Основание силы и благополучия царств или подробнее начертания всех знаний, касающихся до государственного благочиния : в 4 т. Т. I. СПб., 1772. 515 с.

647. Явич Л. С. Сущность права. Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. 207 с.

648. Ярмачі Х. П. Адміністративно – наглядова діяльність міліції України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2006. 336 с.

Наукове видання

ЧУМАК Володимир Валентинович

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ
ГРУЗІЇ, КРАЇН БАЛТІЇ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Монографія

Підпис. до друку 04.03.2019. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 28,5. Обл.-вид.
арк.28,6. Тир. 300 пр. Зам. № 2019-29. Видавець і виготовлювач – Видавництво
«Константа» Україна, Харківська область, м. Харків, вул. Космічна, 26
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №376 від 22.01.2001.